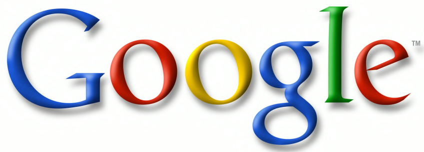
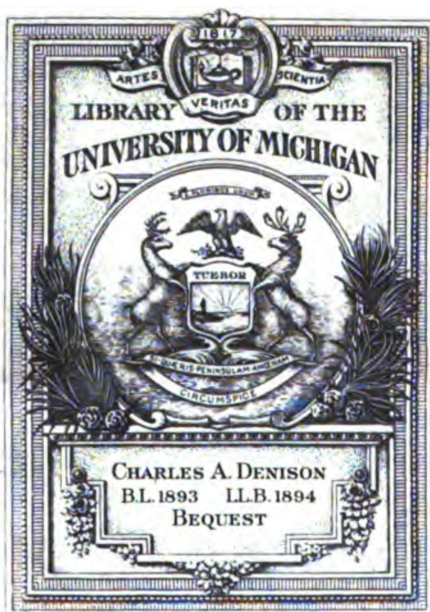

1817
ARTES
SCIENTIA
VERITAS
LIBRARY OF THE
UNIVERSITY OF MICHIGAN
TUEBOR
SI QUAERIS PENINSULAM AMOENAM
CIRCUMSPICE
CHARLES A. DENISON
B.L. 1893 LL.B. 1894
BEQUEST

VETERIS ÆVI
ANALECTA
SEU
VETERA ALIQUOT MONUMENTA,
Quæ hactenus nondum visa.

TOMUS V.
QUO CONTINENTUR

JOANNIS DE BEKA, Canonici Ultrajectini CHRONICON, jam ante Reformationem versum Belgice ab ANONYMO, qui & passim non pauca addidit, & ubi Beka desiit res gestas porro est persecutus usque ad Comitem Hollandiæ PHILIPPUM BURGUNDUM, & Episcopum Trajectensem RUDOLPHUM VAN DIEPHOLT.

Ad eundem ANONYMUM Notæ & Observationes.

PRIMUS VULGAVIT

ANTONIUS MATTHÆUS

Juris in Illustri Academia Lugduno-Batava Antecessor.

LUGDUNI BATAVORUM,

Apud Viduam SEBASTIANI SCHOUTEN, M. DCCI.

…ted in the Netherlands

ILLUSTRI, NOBILISSIMO,
ET AMPLISSIMO VIRO

D. D. NICOLAO WITSEN

Urbis AMSTELODAMI
decimum jam

C O N S U L I,

Ordinum Hollandiæ, & Senatus Ordinum perpetui, qui Hagæ Comitis,

A S S E S S O R I,

Ad Regem magnæ Britanniæ WILHELMUM olim

L E G A T O,

Curandis rebus & constituendis Societatis Indiæ Orientalis

P R Æ F E C T O,

Αἰὲν ἀριςεύειν, ϗ ὑπείροχον ἔμμεναι ἄλλων.

PERILLUSTRIS ET NOBILISSIME VIR,

MULTIS tuis magnisque, quæ identidem congessisti, obstrictus beneficiis, cum non habeam quod rependam, nisi gratum tibi animum, devotum millies, devinctumque, quo impensius eum tester, & quantum possum significem, librum hunc mitto, tuo no-

mini consecratum. Munus quamvis exiguum, proptêr rerum tamen pondus non contemnes, sat scio. Joannes de Beka est, Canonicus Trajectensis, aut ejusdem potius interpres Belgicus, qui & Bekam continuavit, vetus certe, ut & probus, & qui hactenus nondum visus. Beka autem quam egregius, quam insignis sit scriptor, nemo est, qui non novit. Quæ scripsit, quantum potuit, fide tradere incorrupta, selectis undique, quæ certiora, ex vetustissimis monumentis summa ope contendit. Orsus summa cum industria Ultrajectina ab eo tempore, quo in Frisiam ex Anglia ad gentium conversionem trajecit S. Willebrordus, Hollandica a Theoderico, qui primus dicitur ejus nominis, & qui Hollandiam, ut putant perperam, ut primus Comes obtinuit. Ut in laudes me diffundam viri jam ab aliis laudati satis superque non videtur necesse. Audiat, siquis dubitet, virum facundissimum, & qui acerrimi judicii est, Ger. Jo. Vossium *lib. 3. de hist. Latin. Etiam Joannes de Beka*, inquit, *nequa nominis famam delere dies possit, consecutus fuit Chronico suo. Eo res ecclesiæ Ultrajectinæ, cujus*

cle-

clericus erat, in literas misit. Ac dicavit illud ejusdem ecclesiæ episcopo, & Guilhelmo, Hollandiæ Comiti. Nec tantum prosequitur gesta Ultrajectinorum Pontificum, sed etiam Comitum Hollandiæ. Orditur a primo ejus ecclesiæ episcopo, S. Willebrordo, ac perrexit usque ad annum CIↃ. CC. XLVI. *quo & ipse in terris morabatur. Meminit Tritthemius in viris illustribus, item Jac. Mejerus in hist. Fland. ann.* CIↃ. CCC. XIII. *& alibi. Eum ad tres codices manuscriptos correxit Suffridus Petri Leovàrdiensis. At in lucem primo protraxit Bernardus Furmerius, itidem Leovardiensis. Quorum utrique hoc nomine non parum debent omnes historiæ amantes, inprimis Ultrajectini, ac post eos Hollandi, & Frisii. Hausit vero Beca historiam suam potissimum (quemadmodum ipse profitetur) ex bibliotheca monasterii Egmondani: ubi acta publica Hollandiæ & vicinarum provinciarum sedulo asservabantur &c.* Et hactenus quidem Vossius, numeris tamen haud dubie apud eum corruptis. Nam pro CIↃ. CC. XLVI. scribendum, ut scripsi, CIↃ. CCC. XLVI. Sed nec sic satisfactum. Nam ulterius perrexit Beka,

 us-

usque ad annum scilicet ejus seculi, cujus in fine mentio, XCIII. Latine scripsit, ut constat. Vertit Belgice & τὰ ἑξῆς, adjectis passim non paucis, ubi dignum quid memoratu, interpres, quem mitto. Notavi pleraque ad oram libri. Notare autem rursum desii, ad vitam Joannis IV. episcopi Trajectensis. Hujus enim res gestas, ut & Ducis Wilhelmi, qui V. ejus nominis multo latius enucleavit, & exactius quam Beka, eo deinceps omisso sequentium temporum historiam suo Marte & suis verbis fideliter persecutus usque ad Annum CIↃ. CCCC. XXVI. seu usque ad initia Philippi Burgundi. An ulterius processerit, vix est, ut possim dicere. De Frederici van Blanckenheim, episcopi Trajectensis, qui concessit in fata Ann. 1423. obitu nihil extat. Nec extant gesta ejus anni, ut nec anni, qui sequitur. Unde & defectum non immerito suspiceris. Auget suspicionem, quod volumen, quo usus sum, & quod titulo emptionis nactus manuscriptum in pergameno, ultima aliquot folia ad oram recisa habet, & avulsum ceteris postremum, ab imperito haud dubie, & forsan libris agglutinandis infeli-

feli-

feliciter destinatum. Et id ipsum tamen in fine mutilum Auctoris nec verba nec sententiam absolvit. Latissime alioquin is diffundit se, & accuratius quam quisquam alius in exponendis rebus gestis Frederici van Blanckenheim, Alberti Bavari, Wilhelmi Bavari, & Ducissæ Jacobæ. De qua etiam quod memorat, perpendi æquum est ab eo, qui præjudiciis non obsessus. Nec mersam sic flagitiis, nec libidini sic addictam, ut vulgo prædicant, deprehendet, sed juvenculam desponsatam, & desponsatam adolescenti, & Galliarum Delphino, veneno is postquam periit, orbam suasu amicorum, cum nec a patruo esset tuta, qui struebat insidias, ut haberet, qui se, qui Hollandiam tueretur, quem objiceret adversariis, quos habebat non paucos, Asellanos inprimis, dominos de Egmont, de Arckel, aliosque, consensisse in nuptias cum Brabanto, sed consensisse infeliciter, spretam quippe a Brabanto, neglectam, domi conclusam, abductam quamvis renitentem ex Hollandia in Brabantiam, ex necessariis vix cuiquam concesso ad eam aditu, amotis, dimissis, qui ei hactenus fami-

liares, excitatum hinc Bavarum, distractam in factiones Hollandiam concussamque, passim seditiones, opidorum obsidia, & turbis plena omnia, Jacoba interim undique tam miserabili rerum statu, quocunque tandem vertisset se, circumventa, oppressa, ad subvertendam eam concurrentibus, nulla habita ratione sanguinis, nulla fœderis conjugalis, quod nec Divæus dissimulat *rer. Brabant. lib.* 18. & marito & patruo. De marito res certa est. Nec conjugem, ut homo nihili, nec quæ conjugis, curavit quicquam. Imo nec de Ducatu, nec de suis sollicitus; nec probus, nec strenuus, nec gloriæ appetens, nec honorum, & ne mentis quidem satis compos, cum hosti conjugis Joanni regendas ejus provincias & ipsa inconsulta ordinandas permisisset, Antverpiam etiam de suo addidit, & Comitatum de Herentals, profusa adeo largitate, ut tandem Ordines Brabantiæ non ferendam rem rati amoverint eum ut indignum, fratre ejus Philippo, qui Jacobam miseratus, multo ei æquior, ad regimen evocato. Divæ *d. loc.* Ipse autem præ impotentia venator, faber fer-

ferrarius, cùm nec fratrem ferret nec conjugem, utrique infestus & implacabilis, ad extrema tandem adegit conjugem, quæ detectis insidiis, postquam aliud non posset, suasu matris hortatuque in Hannoniam se recepit. Videamus jam quæso, an ullum hic luxuriæ, an libidinis argumentum. An libido hæc, an luxuria, quod quæ spreta a marito, abducta ex Hollandia, ac nec ad maritum, nec ad suos admissa, postquam injuriam nequicquam toties conquesta, ut saluti consuleret, quæsiverit virum fortem, utriusque fortunæ socium, Ducem scilicet Glocestriæ, qui & amissa recipere, & tueri ipsam, & quæ ipsius, adversus vim posset? Omni generi animantium id a natura tributum, ut se, vitam, corpusque, & quæ sua sunt tueantur, declinentque, quantum possint, quæ nocitura videantur. Sedata mente hæc considerent, qui eam arguunt lasciviæ, qui cladem provinciarum, cladem urbium adscribunt ipsi, tam misere olim habitæ, & quod sævum afflictæ, patriis etiam terris, saltem maximam partem, & provinciis prorsus pulsæ. Sortem potius miserentur, quam gra-

phice hic depingit, & ob oculos ponit Auctor, qui vulgari quamvis lingua, Latinæ tamen non ignarus, ut ex iis patet, quæ ad Annum habet CIↃ. CCC. LXXVIII. accurate hæc exponit, & qui, quæ ad ipsam attinent, scire etiam probe potuit, ut qui circa ea tempora, aut iis proximus, jam vixit. Forsan & eo seculo, quo & vixit Jacoba. Forsan dico, non affirmo, quamvis de eo non dubitem, quin & scripserit & in vivis jam, priusquam adhuc coepit reformari religio. Argumento sunt verba, quibus utitur inter cetera, loquens de Ultrajecto, cum solvisset obsidionem Wilhelmus Comes IV. filius Wilhelmi III. *Dese Grave Willem*, inquit ad annum CIↃ. CCC. XLV. *rumede van der Stadt op sinte Marien Magdalenen avont, Waerom men noch huden dages dat heylichdom om die Stadt draget na sinte Marien Magdalenen dach met processie, met solempniteyt, ende met sanghe Gode te love, dat hy die Stadt behoede, ende verlossede van dier plage, ende voort behoeden moet van alle plage.* Ultra autem vix est, ut verbis his quicquam probes. Nam iisdem etiam est usus, cum de ea re lo-

quitur,

quitur, qui sub Maximiliano I. vixit Jo. a Leidis *lib.* 28 *hist. cap.* 31. *Quamobrem*, inquit, *adhuc hodierno tempore singulis annis in crastinum S. Mariæ Magdalenæ reliquiæ Sanctorum per civitatis ambitum cum processione devote geruntur pro eo, quod dominus Deus civitatem a prædicta plaga liberaverat &c.* Bene est ergo, siquis dicat; hinc alterutrum necesse est, ut vel ipse exscripserit Joannem, vel contra Joannes ipsum. Ipse autem si Joannem, qui fieri ergo potest, ut æqualis Jacobæ? Verum est, fateor, sed quia ipse Joanne prior, de eo etiam non dubito. De miraculo cum agit, quod contigit Ultrajecti Ann. 1378, puero, qui nondum natus adhuc dies quadraginta, perfecte jam exclamante, *Aperite januam pater meus adest*, ita de eo loquitur, ac si jam in vivis tum. De sacerdote enim loquens, ut conjuraret puerum, advocato, *Hæc*, inquit, *retulit mihi idem Presbyter*. Joannes autem de eadem re agens ita loqui non ausus, sed pro *Hæc retulit mihi &c.* scripsit, *Hæc retulit multis idem ille Presbyter*. Magnum Belgicum Chronicon miraculum quidem refert, sed

ſed prorſus verba hæc omittit. Vid. ad d. Ann. Quamvis interim non negem, quod ſacerdos jam grandævus noſtro id dixiſſe potuit, quum eſſet adhuc puer, & diu poſtquam id contigit. Cæterum arguit vetuſtatem, verborum etiam, quæ occurrunt paſſim, & quorum uſus jam deſiit, apud noſtrum vetuſtas. Sic populum vocat *diet* pag. 5. febrem *ſaghe* p. 114. calumniam, *lachter* p. 31. *cormken* paramentum p. 76. paludem *zudde* p. 122. nutricium, *maertoger* p. 62. podagram, *artycke* p. 213. gibbum, *een hovel* p. 79. inſtrumenta bellica, *anghienen* p. 185. 199. 221. nequam hominem, *een quaet ſcramme* p. 239. lanceam, *een gavelote* p. 215. *Bliden* vocat petrarias, machinas *magnelen* p. 178. *Alſo varinghe* ait pro *alſo haeſt* p. 168. *herde* pro *herder* p. 294. *Zeende* ipſi idem eſt, quod ſynodalis correctio p. 30. *boel* idem quod amaſius p. 303. 352. *vererret* idem quod *vertoornt*; *gewerf* quod tractatus, quod pactum. Et ſunt alia id genus plura. Tibi autem Nobiliſſime & Ampliſſime vir, qui non rem tantum publicam ingenti peritia, ut qui toties

jam Consul rexisti urbem in Belgio potentissimam, maximam, & toto orbe clarissimam, sed doctrina etiam, judicio, & omni genere literarum præfulges aliis prælucesque, totum id, quicquid est, consecrandum existimavi. Nec ulli rectius, quam tibi, Nobilissime vir. Quæ Belgii spectant notitiam, quæ Hollandiæ universæ, quæ medii ævi historiam, neglectam a plerisque, qui quem usum habeat ignorant, nota hæc tibi omnia. Et ut propria hæc tua laus est, sic certe id admirandum, quod qui alioquin industrii, imo diligentissimi in Romana antiquitate, plerumque in media cognoscenda, quæ tamen maxime ad nos pertinet, negligenter prorsus cessant. Fortassis in causa est, ut Beatus Rhenanus ait præfatione in Germaniam suam, quod ex *luculentissimis scriptoribus* facile illa cognoscantur, quæ nusquam non extant, hæc autem ob eorum, qui scripserunt, inopiam *judicio potius indaganda*, quam alio quovis præsidio. Quod ad te attinet, Nobilissime & Amplissime vir, iis etiam, quæ abstrusa, & quæ ob difficultatem laboremque

in-

inquirendi spreta ab aliis & abjecta, digna tamen, quæ cognoscantur, intervalla negotiorum, quibus Consul obsessus es, tam feliciter dispunxisti, ut nec ex tritis & usitatis, nec ex iis, quæ minus trita, & vetustioribus monumentis quicquam te fugiat. Plena hinc tibi scrinia supellectilis literatæ, variæ admodum & diffusæ, sed quæ nec seris, nec pessulis, sic conclusa aut arctata est, quin aditus interdum detur, ultro etiam, quod testari possum, & non petenti nonnunquam ejus usu concesso. Ea est tua ingens, & singularis humanitas, Nobilissime vir, quam & ego jam aliquoties & cum fructu expertus sum. Tuum est arbitrari, num recte, & ut oportuit, nam opinio interdum fallit, tuo usus sim beneficio. Totum tuum est, fateor. Nec habeo, quod rependam, nisi gratias infinitas. Retribuat tibi Deus pro præclaro illo tuo studio, & affectu in literas, diffundat nominis tui famam, & cum ipsa æquet posteritate, valetudinem det, decus, gloriam, honorum incrementum, & quicquid sperari potest in hac vita splendidius, Reipublicæ te, urbi patriæ,

li-

literis & bonis omnibus validum florentemque in multos annos adhuc servet. Et faxit utinam ita Deus! Certe ut faciat, eum veneror. Vale Nobilissime & Amplissime vir.

Tuus,

Qui Nobilissimi & Amplissimi tui nominis cultor sum devotissimus

XIII. Kal. Novemb.
Ann. DCC. I.

ANTONIUS MATTHÆUS.

PIE-

PIERIDES CATVICENAE

Gratulantur Viro Clarissimo,

ANTONIO MATTHAEO, A.F.

Quando indefessa opera ANALECTORUM veteris aevi Tomum V. ederet.

Ergo iterum doctae, post tot, molimina dextrae
In pulchros usus virgo BATAVA *videt?*
Siccine multiplicas aeterna volumina, nondum
Ad finem ductus nobilis ille labor?
Non satis est juris nodos, aenigmata legum &
Justinianaeas explicuisse notas,
Et veterum regimen, canones, ritusque severos,
Non sat Tarpeji fulmina dira Dei;
Non satis historiam Graecam veterem atque Latinam
Scire est, sed BATAVIS *grandia facta tuis*
Monstrare, ex rosis longinqua aetate papyris,
Ipse oculos perdens lumina multa dabis;
Sic ex stercoreis Monachorum colligis aurum,
Non fieri hoc potuit nobiliore manu.
O decus, ô patriis lux fulgentissima terris!
Sedulitas BATAVIS *prodigiosa meis!*
O fax historiae non interitura BATAVAE!
Non minus antiquis nobile nomen avis!
Plaudite RHENANAE, *purissima numina, nymphae,*
Doctius haud transit lympha sonora caput.
Plaudite CATTIADES, *gratissima nomina, Musae,*
Et celebret tantum turba novena virum,
Sunt merita haec nostris longe majora Camoenis,
Imploro gratae posteritatis opem.

ↀ Iↄcc i. ADRIANUS PARS.

CHRO-

CHRONYCKE

VAN

JOANNES VAN DER BEKE

Canonic t'Utrecht,

AL VOOR DE TYDEN DER REFORMAtie uyt het Latijn int Duytsch overgeset door een ons onbekent Aucteur, die den text onvermindert hier en daer veel van 't syn daer by heeft gevoecht, en voorts daer het Beka *gelaten heeft, de historie vervolcht, ten regarde van de Bisschoppen van Utrecht tot Bisschop* Rudolph *van* Diepholt, *en ten regarde van de Graven van* Hollant *tot Hertoch* Philips *van* Bourgognen *toe.*

PROLOGUS.

Ersame gloriose Vaderen, Edelen Princen, Heren *Johanne* Bisschop der heyliger kercken van Utrecht, Edelen Hertoge *Willem* van *Beyeren* Palensgrave ende Prince des lants van Hollant, *Joannes* van der *Beke* ontbiede pays, bliscap, ende salicheyt. Begeerende te scriven die jaerlixe historien, so doen wy uwer heylicheyt daer of verstaen, dat wy die wercken ende daden der heyliger Bisscoppen van Utrecht, ende der grootmoediger Princen van Hollant, vergadert ende bescreven hebben mit groten vlite ende ar-

 beide,

beide, ende gesocht uyt jaerlixe historien, Chroniken, boecken, ende privilegien, uyt dichten, ende uit brieven, dair wel naar seven jaer over gearbeit hebbe, op dat die gedenckenisse der grooter Princen ende Heeren overmits die traecheyt der scriveren niet ewelic vergeten blive. Ende want die gesten der voerseider Bisscoppen, ende der Princen alsO wel ondermenget sijn, dat mense niet lichtelic gescheyen en mach, behoudelic den gesten haren rechten ganc te behouden, daeromme hebben wy dese tegenwoordige historie bi een gesocht, vergadert, ende bescreven van haire beyder gesten, so wy aller cortste mochten. Welcke historie wy uwer weerdicheyt senden dair in te lesen om een dachlix tijtcortinge, ende op dat ghy daer in leeret, hoe goet ende hoe blidelic dattet is uwer luden, onderlinge te hebben vrede. Want uwe volc, als men hier na bescreven vint, was van eenre gelove, ende van eenre maniere, ende sonder middel onderdanich den Roomschen Keyser, eer Hollant in tween wert gedeelt van den rycken Coninghen van Vrancryck, als in een Bisdom ende in een Graefscap. Ende daerom so hout onder malcanderen vrede, ende behout alle vrientscap, ende wederstaet uwe vianden van buten, ende verenicht u ende uwe volc mit ongesceidene vrientscap, ende ist dat ghy eendrachtelic vrede ende vrientscap houdt, so en mach u mitter hulpen Goids niemant deeren, dat ghy te vele steden in deser Chroniken ondervinden moget, ist dat ghy dese historie neernstelic ondersoect. Want orconden den Philosoif die gescienissen der verledener tyt syn waerachtige teyckenen der tegenwoordiger ende der

toe-

toecomender tyt. Nu willen wy gaen ter materie des wercs. Ende wantet waerlic recht ende waerdich is, so beginnen wy alre eerst onse Croniken dat is die tyt te bescriven van den ghenen, die alre dingen is begin ende eynde.

t'Begin van der welt tot nativitas Christi.

Daerom van den jaer dat onse yerste vader gescapen was vyf duysent c. ende xcix. op die achte *Kalende* van *Januario* op die Sonnendages nacht wert geboren te Bethlem der Stadt in Juda die verlosser onse Heer *Jesus Christus*, waer God ende mensche, van der saligher maget Marien in des Keysers *Octavianus* XLII. jare, die de eerste was, die men *Augustus* hiet, ende was een gebieder over al die werelt. Dese *Octavianus* hiet met reden *Augustus*, dat is te verstaen, *die een dinc vermeeret*, ende oik, wat dat *Julius Cæsar* niet al gedwongen en hadde an t'Roomsche ryck, dat dwanc *Octavianus*, also dat al die werelt was onder syn gebodt. Na synre doot quam een Keyser, hiet *Tyberius*, in den jaer ons Heeren XVI. in wiens tyden *Christus* gekruist was. Ende na hem in den jaer ons Heeren XL. quam een Keyser, ende hiet *Gajus*. Ende na dien quam een Keyser ende hiet *Claudius* in den XLIII. jaer. Ende daer na in den jaer ons Heeren XLVIII. quam een Keyser, ende hiet *Nero*, die een ghesele was, ende dat ryck begonste te bevlecken, ende overmids syn onnutte wercken, die Ridderlicke oefeninghe vergat, want hy daghelix visschede met gulden seghenen, uytgheroet mit coerden van siden. Ende die heele Stadt van *Romen* dede hy ontsteken mit brande, ende na † veel striden, die hy hadde in der Stadt, so doo-

† *Post multa bella civilia,* Beka.

* *uxorem*, Beka. doode hy syn moeder, syn suster, ende sinen * broeder mitten swaerde. *Seneca*, die syn meester ende gebieder was, dede hy in den bade laten ter ader, ende also versmoren. Ende na dat hy sente *Peter* dede crucen, ende sente *Pauwels* onthoofden, so dede hy den Christenen dat yerste verdriet. Dese *Nero*, also die Roomsche historie houd, dede sommige luden van den Raet, om dat si sine wreetheit berispten sonder meriten ende misdaet doden, ende sommige sonder wet uter Stadt verdriven; Van den welcken twee edel mans waren, die een hiet *Granius*, en d'ander *Antonius*. *Granius* was een van den edelen Senatoren, ende *Antonius* was van den waerden Tribunen. *Granius* quam mit sinen Ridderscap wandelen doir *Gallien*, ende quam in *Ardennen*, dair vant hi in der woestinen swevelich water, ende daer by timmerde hy een paleys, als men leset, ende dair of heit die Stede noch huden dages *Aqua Grani*. *Antonius* die tooch door *Germanien*, dats door Duytslant, ende quam in Hollant, dair hi bi den stroom des Ryns makede een veste in den jaer ons Heeren LXV. die om gedenckenisse syns namen langen tyt hiet *Antonina*, ende dat selve lant besat *Anthonis* voerseit, ende syn nacomelinghe langhe tyt mit crachten. Ja so langhe dat die Slaven ende die Wilten de Stadt wonnen, die *Anthonia* hiet, ende vernielden, als men hier na beschreven vinden sal.

Daer na in onlanghen jaren overmits der menschen sonden, die God an hem wreken woude, so quamen gewapent mit grooter heercracht menigerhande volc uyt Barbarien ende uyt Broeclande, van den lande dat *Scandinavia* heit, die overmits

de

de verhengenisse Gods al *Europam*, dats een deel van der werelt daer Romen ende dit lant in leyt, natuerlicke quelleden ende vernielden, ende mit groten bloedigen stride ende manslachte wonnen si vele Conincriken, die aldus genoemt waren, alse *Gipedes*, *Alani*, † *Sermani*, *Wandali*, *Avari*, † *Sarmatæ* die men ook *Hunnen* hiet, ende *Slaven*, die men *Wilten* heet. Want die *Gipedes* bedwongen Italien, *Alanen* wonnen Oestryck, *Sermani* wonnen Pannonien, *Wandali* wonnen Afrike, * *Scoten* wonnen * *Gotthi.* Cathalaengen, *Hunnen* wonnen Gallien, *Slaven*, die men *Wilten* hiet, wonnen al *Hollant*. Dat wilde volc, dat men *Wilten* hiet, na dat sy die Stadt, die *Anthonia* hiet, gedestrueert hadden, doe tymmerden sy dat casteel sonderlinge vast, dat van den wilden volcke sinen name ontfinc, ende hiet *Wiltenburch*. Daer na langhen tyt makeden die *Wilten* een eendrachticheit mitten *Vriesen*, dat sy wouden den Rhyn op varen, ende mit heercracht vervechten al 't lant van Gallien. Ende also die Roomsche historie seyt, was in die tyden een Kersten Keyser, die *Valentinianus* hiet, die XLVIII. na *Julius Cæsar*, ende vernam snellic die maer van den onvroeden volke, ende haer verwoetheit, ende vergaderde daer tegen een machtich heyr, ende haeste hem dat ongehoorsamige volc weder te staen ende te bedwingen. Daer geschiedet dat die Keyser verwan ende bedwanc dat ongehoorsamige diet, ende behielt al haer scepen, ende hi voer den Rhyn neder, ende vernielde dat Casteel te *Wiltenburch*, ende dwanc alre eerst die Vriesen *in ons Heeren jaer* CCCC. *ende* X. Ende keerde van daer weder mit seghe ende mit

grooter eren, ende was moghende Keyser daer na wel twintich jaer.

Daer na een deel jaren als *Eraclius* Keiser was, in dien tyden was een Coninc in *Oestvrancryc*, die *Dagobertus* hiet, ende dede Hollant in syn bedwanc, ende dede weder maken een casteel van sonderlingen grooten timmeringhe, ende dedet noemen na den Latyn *Trajectum*, dats te Duytsche een *Overvaert*, om dat men daer overvoer ende vertolde den Casteleyn van Utrecht comenscepe van menigerhande goeden, die bi den Rhyn voeren, ende bi der souter zee. Binnen welcker montaengen van Utrecht wert getymmert die eerste kerck in die eer des Apostels sinte Thomaes *in ons Heeren jaer* DC. XLII. daer die Priesteren arbeit in deden om te bekeren dat Vriesche volc. Maer die arbeit was al om niet, want dat hartneckighe volc meynde emmer te keeren dat heylige gelove uyt haren lande, ende braken die yerste kercke, ende daer na mit swaren oorloghen so moeyden sy al Hollant.

Hollant als men vint beschreven in enen boec, die hiet *de proprietatibus rerum* in den xv. boeck, is een cleyn provincie gelegen bi den Ryn, daar die Rhyn in zee gaet, ende strect Zuutwaerts aan *Brabant*, ende Oestwert aen *Vrieslant*, ende Noortwert aen die *Bartaense* zee, en Westwert an die neder *Gallen*, ende an Vlaenderen, *ende is een broeclând eñ waterich, allesins mitten armen der zee ende des Ryns omleyt, gelyc enen eylande, ende heeft binnen walen ende meeren, ende sonderlinge goet weyde lant, daerom daer veel beesten in syn, ende die aerde is tot sommige steden harde vruchtbaer, en oec*

syn

syn dair-bosschen , *ende te veel steden wilde beesten* , *waer bi datter goede jacht is. Ende te veel steden ist moerich* , *daer men een materie of maect* , *die oerbaerlic is te bernen* , *ende is een ryck lant* , *als van den goede* , *dat bi der zee ende bi den rivieren vaer is. Van welken lande die Hoofdstad geheten is* Trajectum inferius *in den Latyn* , *maer* Utrecht *hiet'et in den Duytsche. Want ant Duytsche lant behoort sy na der gelegentheyt* , *na den zeden* , *na der Heerlicheyt* , *ende mede na der talen. Ende dat volc is groot van lichaem* , *starc van krachten* , *stout van herten* , *scoen van aensichte*, *eersaem van zeden*, *Gode ontsiende*, *en na der gewoonte van den Duutschen* , *den ander getreuwe ende vreetsaem.* Tot hier toe ist genomen uyt den boec *de proprietatibus rerum.* Na der Duytscher talen ist geheten *Holtlant* , want daer veel houts ende bosch in plach te wassen , maer nu hetet *Hollant*, want daer een letter uyt is gesneden.

Die Princen van Vrancryk , die *Carolingi* syn geheten , berechten lange tyt dat Roomsche ryck en Vrancryk, die deelden al Hollant, als men hier na het verclaren sal in twee Heerscappyen , als in een Bisdom en een Graefschap , want *Kaerl*, die men *Martellus* hiet, die een Hertoge was, ende een der meeste Heeren van Vrancryc, gaf die kerke t'Utrecht die eerste gave, ende enen *Kaerl*, die men hiet den *Calen*, en na een Roomsche Keyser, gaf dat Graefschap van Hollant die eerste Heerlicheyt, ende op dat wy bekennen moghen dat alre eerste begin beyde van den Bisdom van Utrecht ende dat Graefschap van Hollant, so ist ons behoeflic, dat wy ons begin maken uter gesten van Engelant.

Alſo die Engelſche hiſtorie inhout, ſo quamen die *Nederſaſſen*, die men nu geſamentlic heitet die *Vrieſen*, met ongetelden ſchepen in *Britaengen*, dat men nu *Engelant* heet, ende wonnen dat lant, ende bleven dair. Ende die bekeerde Paus *Gregorius* die heylige Leeraer totter gratien des doopſels bi twee leeraers, die een hiet *Auguſtinus*, die ander *Mellitus*, als in *Dialogo* beſchreven is. Van welke Nederſaſſen ofte Vrieſen door de voorſienigheyt Gods geboren wert een kint, dat *Willebrordus* hiet, ende ſyn vader was *Wilgbis* genoemt, ende gaf dat kint aen vrome broeders te leeren in een clooſter, dat *Harpen* hiet, ende daer wert hy Clerc geleert, ende ontfinc crune. Ende tot ſyn xx. jaer bleeff hy daer in legghen ter leeringhe. Daer na ginc die jonghelinc van deuchden tot deuchden opclimmende, ende ſocht met groten vlite die ſoeticheden des levens, ende quam tot ſinte *Egbert* den yerſten Biſſcop tot *Noertbummerlant*, ende is hem na gevolcht als enen overſten meeſter des ſcouweden levens al in Yerlant, op dat hy daer ſonder commer van tytliken dinghen mochte leyden een heremitelic leven. Ende van deſen *Egbert* ſeyt men dat *Willebrordus* ſyn Prieſterlicke orden ontfinc. Daer na als *eccleſiaſtica hiſtoria* ſeyt, ſo ſende deſen *Egbert Wigbertum* ſynen diſcipel in Germanien, op dat hi den ongelovigen volcke leeren mochte die waerheyt der heyliger Evangelien. Mer deſe ſelve *Wigbertus* wert ſo wederſtaen overmids des viants behendicheyt, dat hy mit ſyne leere an dat ongelovighe harde volc al te luttel vorderde. Ende aldus ongedaen ſyne bootſcap voer hy weder in Engelant.

In den jaer ons Heeren geboorte als men schreef DC. ende XC. so en liet dese selve *Egbert* niet af van sinen goeden beghin, ende sende *Willebrordum*, die doe Priester was, mit XI. gesellen in *Germanien*, om dat ongelovige volc te bekeren totten rechten gelove. Ende dese waren sinte *Willebrordus* gesellen, ende getrouwe medewerckers in den woirde Goids, alse *Suibertus*, *Willibaldus*, ende *Livinus*, in Oestvrancryc daer na Bisscop, die Abt *Wineboldus*, ende twee *Ewalden*, die Papen waren, ende martelaers, *Werenfridus* ende *Marcellinus*, die Papen waren ende Confessoren, ende *Albertus*, die een Diaken was, ende gaf om Gode syn Conincryck over, dat hem van sinen vader aencomen mocht, ende ginc mit sente *Willebrordus* in een elendige pelgrimaedse. Ende want die heylige leeraers geboren waren in Engelant van die Nedersassen geslachten, daerom mochten si te bet prediken die *Evangelie* in Duutschen tongen.

In den jaer ons Heeren DC. ende XCIII. versamende *Puppyn* moghende Hertoghe van Vrancryc een groot heer van Ridderscap, ende van gemeente, ende maecte een groote heervaert tegens den Coninc van Vrieslant *Rabode*. Ende die Coninc *Rabodus* versamende een onghetellic heer van Vriesen, ende wederstont den Hertoghe crachtelyc, mer nochtans bi Gods gehengenisse so bleef *Rabodus* verwonnen. Daerom die Coninc *Puppyn* sende *Willibrordum* met sinen gesellen in Vrieslant, op dat hy den Coninc *Rabodus* mit synre leere ten kersten gelove mochte brengen. Die Coninc *Rabodus* had syn woninghe bi enen eylande, dat hiet *Fostenlant*, daer plach dat dienend geselscap der afgoden te versamenen. Doe

quam *Willebrordus* die Priester Gods, ende brac aldaer drie temple, die in *Jupiters* eere gesticht waren, ende drie menschen doopte hy, die den * Coninc versakeden. *Rabodus* die Coninc meende dit gewelt, dat hem gedaen was te wreken, ende gebood een van finte *Willebrordus* gesellen te dooden, dient mitten lote bevelle, ende dair t'lot op vel plach Gode te bidden, dat hi martelair storve. Maer als *Willebrordus* sach, dat hy Coninc *Rabot* niet keeren en mochte van finen afgode, ende hi luttel fielen daer gewonnen hadde, wert hv te rade, dat hy weder varen woude in *Oest-Vrancrye*, ende die nywe bekeerde ongedoopte in den geloove stercken woude. Ende vergaderde vele Papen, ende quam daer mede totten Casteel van Utrecht, dat in dien tiden was in der Oestvrancriken machten, daer hi vaste bi finte *Thomas* kercke, die gedestrueert ende vervallen lach, makede een beedhuis in die eere des heyligen Cruus *int Jaer ons Heeren* DC. XCV. daer hi in fette ende wyede die eerste vonte om die bescherminge des Casteleyns van Utrecht, ende si mochten hebben een sekeren toeganc t'ontfaen dat sacrament der heyliger dopen.

* *Sathana pompus* est apud Bek.

WILLEBRORDUS *die eerste Bisscop t'Utrecht.*

Int jaer ons Heeren DC. XCII. *Puppyn* die edel Hertoghe versach in finte Willebrord groote volstandicheyt te prediken dat heylige Evangelie, vercreech mit gestadiger bede an finte *Willebrord*, dat hi te Romen varen woude om te halen die heylige benedictie van den Paus, ende worden Bisscop. *Sergius* die Paus, die d'eerste was also geheten, wert vermaent van den enghel in een visioen, dat hy overmits

mits bede des Hertoge *Puppyns* desen voerseiden Priester *Willebrordus* waerdelike ontfinc, ende ordineerde in sinte Pieters kerc hoechlic in eenre scouder mantel in enen Aerdscen bisscop, ende helten bi hem een stucke tyts, ende gaf hem enen nywen name, ende hieten *Clemens*. Ende als dese *Clemens* die benedictie van den Paus hadde ontfaen is hy weder gekeert in Duytslant. Ende op die selve stede, daer sinte *Thomaes* kercke hadde gestaen bi den Casteel tot Utrecht, dede hi maken een Clooster kercke van Canoniken, ende dair in geboet hi stedelic te setten des Biscops stoel. Want hi die selve kercke bi siner eersten benedictie wyede, ende heylichde mit syns selves hant. Dese heylige kercke van Utrecht mach mit rechte heten een Coninclik gestichte: wantet die Coninghe mit erve ende mit vryheden hebben verciert. In welcker kercken veel heylighe Priesteren in voer tiden hebben geweest, door wien Godt vele miraculen heeft gedaen, beide in horen leven ende in horen doot.

In deser kercken syn geprovent rikelic Canoniken mit grooter weerdicheit, die in horen beden niet en rusten dach ende nacht te loven den name des Heeren. In deser kercken syn reliquien ende heylicheden van menigerhande sancten gebeente, die men daer heeft in grooter eeren ende in waerdicheit. Ende ook syn daer mede twee ingewanden van twee machtige Keyseren te samen begraven.

In den jaer ons Heeren DC. XCVII. *Kaerl*, die Hertoghe ende meeste Heere van Vrancryck, na des Hertogen *Puppyns* syns vaders doot gaf hi die eerste gave der kercke van Utrecht, ende had enen

gro-

groten ſtryt tegens den ongehoorſamen Coninc *Rabodus*, daer hi vele Vrieſen doorſloech, ende dwanc den Coninc mit crachten. Deſe ſelve *Kaerl* was geheten *Martellus*, ende als hi den Coninc Rabodus verwonnen had, ſo nam hi em in genaden, om dat hi hem belovede ſonder twifel Kerſten te worden.

In den ſelven jare wort vermaent *Wulfrannus* die Aerdſce biſſcop van *Senonen* overmids Godlycken viſione, dat hy varen ſoude in Vrieſlant, ende helpen ſinte *Clemens* die Vrieſen bekeren. Doe hy daer quam arbeyde hy mit ſynre heyliger leere, dat Coninc *Rabodus* wert geleert in den heyligen gelove, ende quam in der vonten, daer men in doopen ſal mit geveynſder ynnicheit. Ende als deſe ſelve tyran quam, ſinen enen voet geſet int heylige water, ende den heyligen gelove ware geloſte ſoude doen, doen ſeinde hem die viant in, dat hi vraechde, waer 't meeſte getal van ſinen Vrieſen ware, of in hemelryck, of in der euwiger verdoemeniſſe. Die heylige Biſſcop antwoorde, dat alle die Vrieſen, die in voertiden niet gedoopt en waren, die waren altemael in der hellen verdoemeniſſe. Ende als die Coninc dat hoorde tooch hy ſyn voet tot hem uter heyliger vonten, ende ſprac, ic wil liever mit mine Voervaders de heyden hebben vele geſelſcaps in der hellen, dan mit luttel dynre kerſten beſitten hemelryck. Aldus wert die Coninc *Rabodus* bedrogen bi des viants rade, ende ſterf des derden daghes daer na jammerlycs doots. Ende na des Conincs doot ſo wert Clemens, die *Willebrordus* hiet, vrylic laten varen, wair hi woude in Vrieſlant,

ende

ende openbaerlic prediken dat heylige Ewangelie, en die ongedoopte gelovighe te doopen, en tie nywe gelovighe te vernyen, Priesteren te wyen, ende in elcken dorpe kercken te stichten.

Nu en willen wy niet vergeten die miracle ente ghenaden, die God door desen Bisscop heeft gedaen, die wy bescreven hebben vonden in ouden boecken van synre heylicheyt. Het gesciede tot eenre tyt, dat alle die van synre geselscap waren, leden onverdraechliken dorst, als sy mit hem voeren bi den oever van der zee, die kercken te visiteren van sinen Gestichte, ende sy en hadden ghenen wyn, ende dat water was sout, des die heylige vader medeliden hadde mit sinen heyligen discipulen, ende hiet enen, die hem heymelic was, syn tenten uytrecken, ende daer in een cleyn culekyn graven. Doe ginc die heylige Bisscop in die tente alleen, ende bad Godt innichlyc om water, ende rechtevoert vloeyde uter souter aerde hoip van verschen water, alſo dat alle dorstighe putten uter fonteynen waters genoech, ende om die heylicheyt des Bisscops, die si dair an bekenden, so loveden sy, ende verbreydeden die almachticheit des Sceppers. Ende die selve fonteyn is in een dorp hiet *Hello*, leit bi *Alcmaer*, ende is geheten nu hudens daghes sinte *Willebrords* put. Het geschiede, dat dese selve sinte *Clemens*, die *Willebrordus* hiet, voer in een eylant, heit Walcheren, om dat harde volc, dat daer in woonde, te bekeeren totten kersten geloove, dair vant hy een beelde gemaect na Mercurius den afgod, dat die luden daer in groter eeren offerden. Welc beelde dese heylige Bisscop te mael

brac

brac ende vernielde. Doe quam die behoeder des afgods, ende floech den heyligen Biſſcop mit enen ſweerde op ſyn hooft, ende waende t'onrechte, dat ſinen afgod gedaen was, te ſachten mitten heyligen Biſſcops bloede. Mer die ſelve moerdenaer overmids Goids wrake wert gegrepen van den viant rechtevoirt, ende alſo gequelt, dat hy op ten derden dach ſterf onſalichlike, entie heylige Biſſcop bleef geſont, ende ongequetſt, overmits die gratie Gods dien beſcermde. Ende hi predickte in elken dorpe dat Ewangelie volſtandelike.

In den jaer ons Heeren DCC. ende XXXVII. op de ſevende Idus van Novemb. ſterf deſe ſinte *Clemens*, die *Willebrordus* hiet, ende gaf onſen Scepper ſyn ſiele, na dat hy die heylige kerc van Utrecht eerlick bericht had XL. jaer. Wiens lichaem gevoert wiert in een Cloiſter van ſinte Benedictus oirden, dat *Optreveen* hiet, ende is gelegen in den Sticht van *Trier*, dat *Willebrordus* in voertiden ſelve geſticht hadde, ende verchiert mit menigerhande weldaden, mit ſynre diſcipulen goede, dat hem van horen ouders aencomen was, dair grooter gratien ende mirakel of geſciede overmids ſyn verdiente, die claerlic in ſyn legende beſcreven ſyn. Deſe heylige Biſcop doe hi in levenden live was, ſeynde hy ſyne diſcipelen in alle hoeken van den lande ſyns Stichts den ongeloviglien volcke te leeren den wech der ewiger ſalicheit. Daer af was *Adelbertus* geſant in *Kennemerlant*, daer hy ook ſtelde die verſameninge der nywer bekeerde in den heyligen gelove. Die na dat hy veel heyden bekeert hadde eynde ſyn leven eerlike en hy ruſte in Gode ſalichlic op die

Lat. editio: *Epternacenſe.*

ſeven-

sevende Kalende van Julio, ende wert begraven tot *Egmonde* mit sulker eeren als hem betaemde. Wes beedhuys noch verciert is mit menigen deuchden, ende wert alle daghe noch geëert mit menigen deuchden van goeden Kersten luden. Dese heylige Confessoir was onder alle sente *Clemens* medegesellen verheven, so dat hy Diaken was, ende daer by so meent men, dat hy die eerste *Domproest* t'Utrecht was, dat is, die eerste Archidiaken. Sente *Werenfridus*, die een heylich Priester was, die wert gesent in die *Batue te* prediken die heylige Ewangelie, ende berechte die kercke ende t'folc tot *Westervoert*, ende mit exempel syns heylichs levens so bekeerde hy veel lude ten gelove, ende hy ruste in Christo Jhesu op die XIX. Kalende van September, ende wert begraven tot *Elst*, daer in voertiden sente *Clemens*, die *Willebrordus hiet*, een kerc gesticht hadde in die eere ons Verlossers. Die twee *Ewalden*, die Papen waren, gingen in een lant, dat *Nabien* hiet, ende predicten Christum dair, ende toghen van dair voirt in Sassen, daer si ontfinghen die crone der martelien, want si daer gedoot worden voor t'gelove op tie V. *Nonas* van October. *Suidbertus* die sente Clemens een trouwe hulper was in den woirde Goids, ende mit hem, na dat hy veel luden bekent hadde, ruste hy in Gode salichlic. *Willeboldus* die ghinc in *Oest-Vrancrye*, daer hy dat geloove predicte, ende wert daer Bisscop gemaect tot * Heyndelant, ende sente *Walburch* was syn suster. Sente *Lewyn*, doe hy in verren lande gepredict hadde t'heylige Ewangeli, wert hy Bisscop gemaect. Sente *Marcellyn* levede langhe tyt daer na tot sinte *Gregorius* tyden

* *episcopus Eystetensis* apud Bek.

den

den toe, ende leerde dat Overyſelſe volc den wech des euwighen levens.

In dier tyt dat *Clemens*, *die Willebrordus hiet*, die kercke tot Utrecht eerlike berecht hadde, quam een Prieſter,die *Winfridus* hiet,uyt Engelant in Duytſchlant, op dat hy mit ſyne leere mochte verdriven alle afgoden, ende dat ſaet der heyliger Ewangelien in der ruder luder herte mochte ſayen. Den welcken Prieſter ſente *Clemens* waerdelic ontfenc, ende bat, dat hi hem een trouwe hulper weſen woude in de leere des heyligen Ewangeli. *Winfridus*, die den goeden man niet weygeren en woude, bleef bi hem in der kercken van Utrecht XIII. jaer lanc, ende bekeerde dat onwetende volc van horen afgoden ten rechten gelove. Daer na peynſde *Winfridus*, datter veel volcs was in dwalinghe, die behoeflic waren, dat men ſe bekeerde totten rechten gelove, ende daer waren luttel arbeiders, ende nam oirlof an ſinte *Clemens*, ende voer in Hoghe-Duutſlant, ende quam in een Stad, die *Ments* heet, daer hi leerde 't woort der euwiger ſalicheit, ende bekeerde die *Oeſtvranken*, ende *Doringher*, mitter hulpe Goids van horen dwalingen. Ende want in dien tiden die Biſſcop van *Menſe* ſterff, ende ruſte in onſen Heere, ſo quam *Kaerl* die Hertoghe ende Overſte, ende maecte verſameninghe mitten Prelaten, ende begeerde, dat men *Winfridus* den Prieſter tot enen Biſſcop kieſen woude, die dair open was, want hi een hoich leeraer was in die heiden te bekeren. Aldus wert *Winfridus* Biſſcop tot *Menſe* in de Stad, ende voer tot Romen, om te nemen die benedixie van den Paus *Gregorius* die ander Paus alſo genaemt, die een

waer-

waerdelic ontfenc, ende maecten Aerdsce-bisscop, ende clede met enen scouder mantel, ende gaf hem enen nýwen naem, ende hieten *Bonifacius*. Ende als *Bonifacius* mit Bisscops clederen verciert was, is hi weder gekeert tot Mentze, ende predicte, ende leerde, ende verdreef al ongelove uten lande van sinen Stichte, alsoo dat die heyden, die in sinen Stichte waren, gemeenlic die oefeninge der heyden versmaden, ende hielden hem aen die leere des heyligen gelove.

WINFRIDUS *die anderde Bisscop van Utrecht.*

On lange tyt daer na vernam hi, dat Clemens, die Willebrordus hiet, van deser ellendiger werelt gevaren was, en tie kercke van Utrecht was sonder herder, versamende hi een heylige zeent van Bisscopen, ende overdroegen, dat si den eersamen Priester *Lullonem* ordinierden Bisscop tot Menze. Doe en merrede *Bonifacius* niet, hi en voer tot Utrecht bi rade *Kaerls* des Hertogen, ende nam aen te regieren die kercke, die sonder troost stont, in die name Goids, op dattet volc, dat hi in voer tiden bekeert hadde, niet weder en keerde totten afgoden, die si gewoen waren, mer dat hi se houden mochte in der vreese Gods, ende in den rechten geloove. Dese edel Bisscop woude vermeeren den dienst ons Heeren, ende stichte een Canonike cloosterkercke in der Stadt van Utrecht al vaste bi den Bedehuys des heyligen Verlossers. Dese kercke heeft veel namen als men leest, mer gemeenlic is si geheten *Oude-munster*, dat is licht, om dat die overste kercke van Utrecht t'ander tyden vernywet ende vermaket was, mer dese kercke in horen ou-

den tymmer gebleven tot nu toe, ende niet vernywet is. Doch enighe seggen, dat sinte *Willebrort* dese kercke eerst settede, ende provende dair in LXXX. Canoniken, dattie selve sinte *Clemens* XL. weder uyt nam, ende settese in sente Martyns kercke. Ende is dat also, so en segghen wy daer niet tegens, doch en vinden wy daer geen sekerheit of, of in privilegien, of in historien. Dese Bisscop *Bonifacius* berechte die kerc van Utrecht eerlike als een getrouw wys knecht, die herde waicker was om den sielen te winnen, ende die heyden te bekeren, die sinen Heere dubbel scat weder brochte.

In desen tiden is een twydracht opgenomen tusschen den Bisscop van Colen ende der kercken van Utrecht, na dat *Bonifacius* Aerdsce-bisscop van Utrecht bi gehete *Zacharias* des Paeus, die den Hertoge *Puppyn* van Suessen had gesalvet te wesen Coninc van Vrancrike. Welken Hertoghe *Clemens*, die *Willebrordus* hiet, in voertyden gedopet had int Ryck van Germanien. Doe seyde die Aerdsce bisscop, dattet Casteel en tie kercke van Utrecht sinen Stichte toe hoorde, ende dat *Dagobertus* daer toe gegeven hadde. Hier tegens seide *Bonifacius* die Aerdsce bisscop van Utrecht, dat syn kercke sonder middel toe hoorde den stoel van Romen. Waerom dese selve *Bonifacius* desen twist dede setten in enen brieff, dien hi onsen heyligen vader *Stephano* seynde, inhoudende aldus, *Enen eerwstigen Heere, ende uytgesandert Bisscop* Steven *die Paus, die Clerc* Bonifacius *in Duytslant ontbied u ende der heyliger kercken salicheit, ende begeerlike minne in Gode. Want in Paeus* Sergius *tyden quam te Romen in die A-*

postel

postel kercke een man van grooter heylicheit ende abstinentie, geboren van der Sassen geslachte, die Willebrordus *hiet, den welchen dese voorseide Paus ordineerde een Bisscop, ende noemden* Clemens, *dien hi seynde dat ongelovige volc in Vrieslant te bekeren bi den oever van der VVester zee, die* L. *jaer lanc leerde, ende predicte dat Vriesche lant, ende heeft wel dat meeste deel van den luden bekeert ten Kersten gelove, der afgoden tempel verbroken, kercken gesticht, die overste kercke t'Utrecht in die eere sinte Martyns, ende een ander kercke in die eere des heyligen Cruys in der Stadt, daer t'Casteel staet, dat Utrecht heet, mer hi bleef tot sinen ouden daghen prediken ende leeren den wech der salicheit, ende sette by hem enen anderen Bisscop, die syn hulper ende syn Suffragaen was, ende doe hy volcynt hadde syn lange jaren voer hy tot Gode in vreden.* † Kaerl Magnus *die Prince van Vrancryc beval my in der stoel t'ordineren een Bisscop, ende dat heb ic gedaen. Nu comt dese Bisscop van Colen, ende treckt dese stoel aen hem, daer* Sergius *die Paus desen voorseyden* Clemens *in geset had, ende geordineert, ende seyt dat hi hem toehoert, om een fondament van eenre cleynre kercken, die de heyden destrueerden, die Willebrordus vant in der Stadt van Utrecht gebroken totter eerden toe, ende die hy mit sinen arbeide optimmerde, ende op sinen cost in die eere sinte Martyns. Ende seyt dattet Casteel van Utrecht en tie oude gebroken kercke die oude Coninc* Dagobertus *van Vrancryc gaf die Proebie van Colen mit sulker voorwaerden, dat die Bisscop van Colen dat ongelovighe Vriesche volc bekeeren soude totten gelove mit synre leere, dat hi niet en dede, noch hine predicte, noch*

† Apud Bekam est *Carolomannus*.

en leerde, noch en bekeerde die Vriesen, mer si bleven al ongelovich ende beyden ter tyt toe, dat Sergius *die overste Bisscop des Stoels van Romen desen voerseiden knecht Gods* Willibrordus *seynde die Vriesen te bekeeren, die t'volc bekeerde totten gelove Christi, als ick voerseit hebbe. Ende nu wil die Bisscop van Colen dien stoel, die* Willibrordus, *die heylige man beseten hadde, na hem trecken, ende dat die stoel onder den Paus van Romen niet si sonder middel, mer dat hi onder hem waer. Dair ic hem op antwoòrde, dat ic gelovede ende oec redeliker waer, dat crachtiger syn soude Paeus* Sergius *gebodt ende ordinantie, die hi gegheven hadde, dat hi seynde den Eersamen leeraer* Willibrordus, *ende dattet soude wesen een Bisscops stoel onder den Paeus van Romen, die Vriesen te bekeren, want een groot deel des volcx ongelovich was, dan het des Bisscops von Colen wesen soude om een fundament van eenre kleynre kercke, die daer vervallen lach, ende die heyden vernielt hadden, en bi versumenisse der Bisscoppen van Colen vergeten was. Nu bid ic u, dat ghi my weder ontbiedt u oordeel ende antwoorde, oft recht sy, ende oft u wille is, dat ick den Bisscop van Colen weder gheve, so confirmeerret ende stercket mit uwer mogentheit. Ende ist dat ghi wilt dat een Bisdom blive onder u sonder middel, so wilt my seinden copie uyt uwen scryn, hoe dat* Sergius *die Paus* Willibrordum *maeckte, ende seynde tot Utrecht, so mach ic mit uwer mogentheide wederstaen, ende verwinnen al die ghene, die hier tegens seggen. Ende is dat uwer Heylicheit anders beter dunckt, daer of wilt my weten laten uwen raet, als een vader doet den kinde, op dat ic hem volgen moghe.* Desen

brief

brief seynde Bisscop *Bonifacius* van berade int Hoff van Romen, doch onlanghe tyt daer na eer dese bootscap voleyndt was, so eynde *Bonifacius* syn leven, ende sterf martelaer.

In den jaer ons Heeren DCC. ende LII. vernam Bonifacius bi Godliken insprekinghe, dattet genaecte synre martelye ende sinen sterven, ordineerde hi enen eersamen man, die *Gregorius* hiet Bisscop te wesen t'Utrecht, ende *Bonifacius* mit *Eobans* sinen mede bisscop, *Wintrungo*, *Waltero*, ende *Galberto* Priesteren, *Hamonde*, *Scubaldo* ende *Besolo* Diakenen, * *Evane*, *Herogundero*, *Hildero*, ende *Bertulfo* moniken, ende daer toe wel XXX. heyliger eersamiger mannen, ende voeren den vloet neder, ende quamen in Vrieslant totten ongelovighen volcke, daer si hoer tenten sloegen op t'lant, ende rusten daer een luttel. Daer na *Bonifacius* die een bode der wysheit was, begonste volstandelic te bootscappen dat Ewangeli des vreden, also dat sommighe van den Vriesen begonsten of te laten haer ongelovicheit, ende namen aen die wet ons Heeren Jhesu Christi. Mer doe die oude viant, die altoes des menschen salicheit benyt, wederstont die mit al sinen crachten, ende verwecte een † bloedige partye tegen die heylige leeraren, die liever hadden te sterven, dan of te laten des duvels maniere, die haer ouders gehantiert hadden. Mer dese heylige Bisscop die niet ontsach dat dreygen des verwoeden volcs trooste ende sterckte syn discipulen, ende opende sinen boeck, ende liet niet of syn prediken den ongelovighen volke mitten woorden der euwiger salicheit. Maer die vleischouwers stopten

* Apud Bekam est, *Walkaro*, *Gundero*, *Hildero* &c.

† *cruentos satellites*. Bek.

hair oren als een doif serpent, ende en wouden niet horen die vaderlike leere, mer mit speren ende mit swaerden sloegen sy die knechten Gods, ende dodense mit menighen wonden op dien dach der Nonas in die maent die Junius heit. Der heyligen waren LII. die alle volstandich bleven tegen dat ongelovighe volc totter doot toe, ende coren die euwige benedictie voer die pine, en gaven hem willichliken totter pinen. Die in een stedekyn, dat *Doccbum* hiet, om den name ons Heeren Jhesu Christi te samen gedoot worden, ende in dat hemelsche paleys mitten seghen der martelien alle gecroont syn, ende sonder marren so haesten die verwoede Vriesen des heyligen Biscops boecken aen stucken te sniden, ende also dat Kersten gelove uyt haren lande te keren. Mer die Godlike cracht behilt dat boeck al geheel, dattet nye letter an gequetst en wert onder al der heyden hande, daer in geschreven stont die heylige salighe leer des euwigen levens. Ende als dit gesciet was, en die bloedighe vleyschouwers hem seer verbliden om den moort, dien sy aen desen heyligen luden gewrocht hadden, syn weder t'huys gekeert bet te maken eenen feesteliken dach mit eeten ende mit drinken. Ende daer gesciede een mirakel, dat alsulc geen mer gehoort en was. Want alle deser moirdenaire broot verwandelde in steen, die men noch huden daghes behoud in Vriesland om die gedenckenisse der heyliger martelaren. Daer quamen sommighe Kersten, ende versamelden XIII. lichamen van desen heyligen martelaers, ende voeren daer mede snellike over den vloet, ende quamen tot Utrecht in sinte Salvatoers kercke

kercke mit groter weerdicheit, alsè betamelic was, met sinte *Bonifacius* lichaem des heyligen martelaers, en overmids mirakel, dat God vertoonde is gevoert tot Fulden in een clooster van sinte Benedictus oirden in den Stichte van *Mense*, dat hi in voertiden in der woestinen van † Betonien in groter eeren getimmert hadde te ewighen love syns naems, daer dese gloriose martelaer menighe dingen gedaen hadde, ende in groter eren gesocht wert van devoten kersten luden. Dese Bisscop van Gode uytvercoren was die ander Aerdsche bisscop tot Utrecht, die na sinte Clemens doot, *die Willebrordus hiet*, dat voerseide Stichte eerlic berichte ende wiselic. Ende na synre doot was die kercke van Utrecht nooch harde nye ende cranc, ende si en hadde ghenen Aerdschen bisscop. Want die kercke van Colen tiegens hem was, die overvloeyende ryc was, dat si geen pleyt houden en mochten; ende binnen corter tyt daer na quamen die Denen, ende sloegen doot bi na al t'volc in den Stichte van Utrecht, so dat dat voerseyde lant droech een wyle doorn ende distel, want het ghenen bouman en hadde. Ende daerom want die Bisscopen van Utrecht gene voerspraec hadden, ende om armoede, so en mochten si t'Hoff van Romen niet versoeken om die Aerdsce bisscops benedictie. Ende dus moesten si nemen van armoeden simpel benedictie van haren naesten Aerdscen bisscop, alse Abten, ende deden misse lange tyt sonder Bisscops mutse. Dit en sal men oeck niet swighen noch voer bi liden die bitter wrake, die Godt hiet gescien om synre heyliger martelaren doot. Een Prince int verre

† *Buchonia* est apud Bek.

Vrieslant, die *Widichindus* hiet, mit ontalliken vechters, overleet die Lawers in die Oestersee ende in die Westersee, ende maectese al bloet, ende destrueerdese, oft een woestyne waer, ende alle die daer in woonden, die hi crighen conde, sloech hi doot in wrake der heyliger martelaren.

GREGORIUS *die derde Bisscop van Utrecht.*

Als sinte Bonifacius die Aerdsce bisscop veel Steden hadde doorwandelt om te meeren den dienst ons Heeren Jhesu Christi, gesciede dat hi quam in een Nonnen cloester bi der Stadt van *Triere* op den oever van der *Mosele*, daer een Abdisse was, hiet *Adala*, ende was een eersame Vrouwe, die ontfinc die heylige man mit devotien in haer herberge, ende hoopte van hem te hooren eenighe geestelike leer, daer sy of verbetert mochte werden. Ende als dese Bisscop geseten was ter taflen, ende mitter deerne Goids eten soude, doe was daer een edel kint van XIII. jaren out, ende na des Cloosters sede begeerdet die benedictie van den Bisscop in tegenwoordicheit hem allen die daer saten. Ende hi las dair een sermoen, ende hi besloot syn eynde van synre lesse mit enen gebede, alst gewoonlic was. Sente Bonifacius begonste dat sermoen van nywes te vertellen, ende der geenre herten, die daer by saten, met minne alsо te ontsteken, dattet selve kind *Gregorius* liet alle dinc after, ende volchde den Bisscop na, die 't in den selven tyden an nam om dat volck van Doringen te bekeren. Ende dat kind bleef bi den Bisscop ter tyt toe, dattet syn volle jaren hadde, dat is te verstaen, totter oude van XXIV. jaren, dattet nye van hem en

scey-

ſceyde, ende was een getrouwe medewercker in den woorden Gods. Daer na als *Bonifacius* voer in Vrieſlant, alſt voerſeyt is, om t'ongelovighe volc te bekeren begherende mit groter innicheit den zeghe der martelien te vercrighen, ende ſette *Gregorius* Biſſcop der kercken van Utrecht te weſen na hem, want hi voerwaer kende hem voer enen heyligen wiſen man, des hy wel weerdich was. Van hoe groter minne, goedertierenheyt, mildicheyt, deſe *Gregorius* was in ſinen Stichte, dat vint men claerlike beſcreven in den boec van ſynre leghende. Deſe ſelve Biſſcop ſeinde *Lewinum*, *Marcellinum*, ende † *Willibrordum* int lant van Overyſel den volke te prediken dat Ewangelie, ende dat ſi veel volcs bekeerden. Doe ſterf *Lewinus* tot Oudenſeel, ende voer tot onſen Heer. In deſen tiden in den jaer ons Heeren DCC. ende LXIII. doe worden geſien ſterren, gelyc of ſy ſnellic van den hemel gelopen hadden, alſo dat daer veel luden waenden, dat die werelt eynde comen ware. Deſe Gregorius, die een heylich biechter Gods was, levede lange tyt, ende was vergicht, ende beval God ſyn volc, ende ſyn cleſi, ende wert gedragen tot ſente Salvators kercke, ende ontfenc daer Gods lichaem, ende op die VIII. Kalende van Septemb. gaf hy Gode ſyn ſalige ſiele. Deſe ſelve biechter wert begraven in die ſelve kercke eerlike, als hem toebehoorde, na dat die dat biſdom van Utrecht lange tyt berechte wyſlic.

† *Willibolдum* eſt apud Bekam.

ALBRICUS *die vierde Biſcop van Utrecht.*

Een eerſaem vader die *Aelbricus* hiet, ende was geboren uit Engelant van enen Biſdom, dat *Ebdoracis*

quaets hiet, die om doechde is gecoren, * dat is, hi is een Canonic in der kercken van Utrecht. Ende doe dese voerseide *Gregorius* een out crane man was wort hem te hulpe geset dese selve *Aelbricus*, die die clesi ende dat volc des Stichts wiselic berichte, alsso dat dese selve Gregorius voerseide, dat hi na hem Bisscop wesen soude. Dese *Aelbricus* sende sint *Lutger* den heyligen Bisscop van *Mense* in Vrieslant, dat hi dat volc bekeren soude, ende die oefeninge der afgoden uyt verdriven. In desen tyden in den jaer ons Heeren DCC. ende † XXXII. vant een man een scoen sarc of kiste in der Stat van *Constantinopel*, ende een man in der kisten mit dusdanigen brief op hem, *Christus is geboren ende ick geloove in hem. Die sonne sal my besciñen als Constantinus * ende Herenus Keyser syn.* Albricus die Bisscop sterf in vrede ende voer tot Gode, na dat hy dat Bisdom van Utrecht sommich jaren wyslich berecht had, ende is gebrocht in die selve kercke, die voerseyt is, ende mit sinen voersaten daer eerliken begraven.

* Lat. *qui pro laudabili conversatione sua Trajectensis ecclesiæ Canonicus est ordinatus.*

† DCC. LXXXII.

* Lat. *sub Constantino & Hirene Imperatoribus.*

THEODARDUS *die vyfte Bisscop t'Utrecht.*

Nae Albricus doot des eersamen Vaders wert gecoren Theodardus die vyfte Bisscop van Utrecht, die een gloriose leeraer was onder den Vriesen, daer hi veel of bekeerde. In desen tiden, als in den jaer ons Heeren DCC. ende LXXXIV. *Widekindus* die Hertoge, daer hier voor of geseit is, mitten Vriesen versette hem tiegens *Karel* den Coningh, daer hi tiegens street, ende mit seghe verwan veel Vriesen, die daer doot waren, ende makeden hem onderdaen. *Theodardus* voer in vreden van deser

we-

werelt, die in die voerseide kerck gedragen wert, dair hi met den Voervaders ruste eersaemlike.

HERMAKARUS *die seste Bisscop t'Utrecht.*

Ende als *Theodardus* die milde Bisscop doot was, so wert gecoren *Hermakarus* die seste Bisscop t'Utrecht een wys man, ende een uytgenomen goet predikant. In desen tiden als in den jaer ons Heeren DCCC. doe venghen een deel Borghers van Romen den Paus *Leo*, daer hi ginc in die processie, die die meeste † *Letanie* hiet, ende men t'cruce droech op sinte Martens dach, ende staken hem syn oogen uyt, ende corten hem syn tonge, die hem Godt weder gaf, beyde stem ende sprake, ende wrogheden mit onrecht, ende seiden, dat hi valscheit gedaen hadde, ende om dese tweedrachticheit te saten so quam *Kaerl* die groote Coninck door t'geberchte in der *Cropwalen* lant opwart sedelike ter Stat van Romen toe. Ende als dese Coninck der Stede begonste te genaken, doe quamen die Senatoirs ende dat Roomsche volc mit groten scaren, ende brochten mit hem veel heylichdoms van den heyligen gebeente, ende leiden den Coninc mit blischapen in sinte Peters kercke, ende die Paus *Leo* sette den Coninc op syn hooft een gulden croon op den selven dach, als onse lieve Heer geboren wert van der reyner maghet, ende al dat volc songhen den Coninc hoghen groten lof in deser manieren: *Kaerl de Keyser gecroont van Gode, den grooten ende vreedsamen gebieder der Romeynen, hem si lanc leven, saliheit, ende seghe.* Hierom moghen hem scamen al die ghene, die gesten versieren, daer men geen waerheit af gevinden

† letaniæ majoris.

en

en can, en ſeggen, dat een Coninck, die *Kaerl* hiet, die Stat van Romen mit crachte beſat, ende dat hi die ſelve Stadt wan, overmids dat hi die Vrieſen met brachte, die die Romeynen verwonnen. *Hermakarus* die Biſſcop voerſeit als ſine daghen vervult waren, ſterf hi op die v. Kalende van Septemb. ende gaf Gode ſyn ſiele, alſe hy een wyltyts dat Biſdom mit grooten arbeide hadde bericht van Utrecht, dair men anders niet van en vint, noch in Croniken boecken noch in geſten, dan dat hi begraven is mit deſen voirſeiden vaderen.

RIXFRIDUS *die ſevende Biſſcop t'Utrecht.*

Na *Harmakarus* des Biſſcop doot wert een Biſſcop t'Utrecht, die *Rixfridus* hiet, ende was die VII. Biſſcop, een godlyc man, ende een goedertieren, eerweerdich, ende een wys clerc. In den tiden alſe in den jaer ons Heeren DCCC. ende LV. *Stephanus* die Paus quam neder in Vrancryck, ende hielt daer hoechtyt, ende feeſt in der Stadt van Rimen, ende gaf dair die kerſtelycke benedixi op die Coninck *Lodewyck*, ende op *Ermgaerde* ſinen beddenoet, daer deſe Keyſer doe twe ſonen by gewonnen hadde, als dair die een *Lotharius* hiet, ende die ander *Lodewyck*. Ende als *Ermgaerd* ſyn wyf geſtorven was nam hi een wyf hiet *Judith* des Hertogen dochter van Beyeren, die ſyn ſelfs nae nichte was. Om dat ongheoirloeſt huwelyc wert Biſſcop *Frederic* gedoot. By deſe ſelve *Judith* wan deſe ſelve Keyſer een ſoon die *Kaerl* die *Cael* hiet, enen edelen man, die daer na Coninc ende Keyſer was. Van wien die yerſte Grave van Hollant ſyn heerlicheyt ontfenc tot enen man leen, die die Grave

ve ende ſyne nacomelinghen tot deſer tyt toe hebben berecht. *Rixfridus* die Biſſcop voerſeit wiert een out man, ende hadde Gode lief, ende hy wert beſieſt van der ſaghen langhe tyt, ende ſceyde van deſen leven op die derde Nonas in October, ende wert begraven mitten anderen Biſſcoppen, die voer hem geweeſt hadden in der voerſeyder kercken.

FREDERICUS *die achtende Biſſcop t'Utrecht.*

Fredericus een hoechgeboren kint uyt deſen lande, doch want hi noch jonc was, ende cranc van daghen, brochten ſine edele moeder tot Utrecht, ende leyden dair in Goidshuſe mit offerhande ende mit giften, ende bevallen dair die † Ridderſcapen Goids. *Rixfridus* die Biſſcop voerſeit nam dat ſelve kint bi hem, als een vercoren ſoon, ende leerden ſonderlinghe wel, beyde in ſeden ende in konſten, ende peinſde mit godliken inſpreken, dat hi na hem Biſſcop worden ſoude. Van ſinen kintſchen jaren ſo heeft dat kint ſo wyſlic ende ſo lieflic gedient in den Godshuſe, dat hem die Biſſcop gaf alle die ordine, die Prieſterſcap toe behoirden. Daer na als deſe Biſſcop *Rixfridus* oflivich was, quam Lodewyck die Keyſer neder mit ſinen ongeoerloefden wive int Nederlant van Almaengen op ten Ryn, ende ontboet dat men Frederic, dien hi lief hadde, kieſen ſoude tot enen Biſſcop der kercken van Utrecht, dien hy al te hant gaf vingherlein, ſtaf, ende ornament des Biſſcops, ende al was hi node Biſſcop, nochtan dede hine Biſſcop conſacreren in ſine tegenwoordicheide. Ende als die wyinghe ghedaen was, ende die benedixie hoechlic gedaen was, geboot die Keyſer te houden Hof, ende gaf t'eten alle

† *divina militia* Bek.

le die dair waren van menigher rikeliker spisen. Des anderen daghes als die sonne opgegaen was, ende wel na de middel opgeclommen was, sprac die Keiser Bisscop *Frederic* an mit saften woorden in deser manieren: *Lieve Soon die Clesi der Stadt van Utrecht heeft di gecoren tot enen vroeden herder, op dat die mit dynre heyliger leere castien ende bekeren sult dat sondighe volc, dat is Walchèren een eyland in dinen Gestichte, dat seer berust is mit groten sonden, dair men af seit, dat niet alleen die broeder mitter suster, maer oock die sone sich vermenget mit die moeder. Waerom wi di besweren bi den Almachtigen God, dattu alsulc onmenschelicke menschen corrigierste, ende pynste metten zeende, ende oft nutte is, so en laets niet deen verbannisse.* Ende als *Fredericus* de Bisscop dit hoerde, so versuchte hi, ende antwoerde aldus: *Heer Keyser, uwe mogentheit heeft my gebonden mit grooten besweren, daerom bid ic uwer groter mogentheit, dat ghy my seggen wilt, van welcker steden des lichaems men sal beginnen den visscbe te eten.* Die Keyser verwonderde van deser vraghen ende antwoerde aldus: *Ic vermoede dat men van den visscbe eerst van den hoofde sal beginnen te eten, want in den hovede is meer merghes dan in anderen deel des vischs.* Die Bisscop seide; *Edel vader, du heves te rechte geantwoert, waerom du die een edel Prince ende een hooft des volcs syt, ic di eerste beresspe, eer ic totten steerte come, alse totten volc van Walcheren, want ghi hebt een wyf tegens die wet ende tiegens gesette recht der Bisscopen, Judith des Hertogen dochter van Beyeren, die uwer mogentheit is een vleeschelycke nichte, van welcker bedden camer*

ic

ic u vermane bi alsulker penitentien als daer toe behoort, dat ghy's of staet, ende laet ghy's niet, so segge ik u, dat u daer of comen sal scade ende verdriet, dies ghy niet ontgaen en moghet, want God die seyt; Onkuyschers ende overspoelders die oordeelt God. Doe dese heylige Bisscop dit volstandelike seide, ende sine woorden mit veel getuge der heyliger leere besloot volcomeliken, versuchte hem die Keyser, ende bad genade, ende belovede dat ongeoorloofde wyf van hem te doen. Ende die heylige Bisscop nam oorlof van den Keyser, ende is tot Utrecht heerlic geset in sinen stoel, dair hi sonderlinghe in vasten, in aelmoesen te gheven, ende in bedinghen levede, ende die vervallen stede des tempels ende dat casteel dede hi weder maken. Onlanghe daer na voer dese Bisscop mit enen goeden wynde te scepe in Walcheren in t'lant, om te corrigieren dat volc, ende hilt dair sinen heyligen seende. Daer bekeerden sommige luden overmits predikinge des heyligen Bisscops, ende ontfengen penitenci. Mer sommighe waren verhart van herten in haer quaetheit, ende grepen hoir wapen, ende dreygheden den Bisscop te doen lachter. Waerom dat die heylige man van daen voer, ende dair na quam dat Barbarische volc in dat eylant, ende sloech den Grave *Eggert* doot met veel Francoissen, ende venghen vele wiven, ende kinder, ende voerden menigerhande cleynoot van dane. Dese heylige Bisscop voer daer na al syn Gestichte door, ende quam in Vrieslant, daer hi vernam al vant ongelove, dat si hadden van der drievoudicheit, die hi te male mit groten vliteliken arbeide

de uter luden herten verdreef, ende beval finte *Oi-dulphus*, die een Canonic tot finte Salvatörs was, die kereke van Staveren, ende als hi al fine faken wel voleyndet hadde, voer hi weder falichlic tot Utrecht. *Ludovicus* die Keyfer, die hem ontfach dair langer te bliven mit finen verbanden wive, welcke vrouwe feer arbeide den heyligen Biffcop in anderen finne te bekeren mit hoer fmekelycke woerden, ende mit groten gratien, die fi hem feynde, mer die heylige man en was niet te bewegen mit woorden, noch mit gaven, hi en meende alfins dat ongeoorloefde huwelic te fceyden, ende feynde een behaechliken brief den Keyfer van vaderlyc lieft, eer hi enighe fententie des bannes geven woude, waeromme die Keyferinne overmits des viants raet tiegens den Biffcop grooten nyt begreep, ende verfierde hoe fyne ter doot brengen mochte, die daer na twee quade knechten dair toe huyrden, dat fy't haer fwoeren, dat fi den heyligen Biffcop doden fouden, ende gingben tot Utrecht, ende feyden dat fy des Keifers knechten waren, ende feiden fi den Biffcop van der Stadt een naernftige bootfcap fouden doen. *Fredericus* die heylige Biffcop vernam bi godliken infpreken, dat genaket fyn martelie, ende hiet den tween wreden totten eynde van der miffen verbeyden, ende als die Ewangely gedaen was, fo ginc die Biffcop op ten ftoele, ende feide den volc een fermoen in finte Salvatoers kercke, ende feide te voren fyne martelie te hant anftaende. Ende als die goede dienft gedaen was, doe ginc die heylige Biffcop mit finen ornamenten in finte Jans Ewangeliften facriftie, dair hi Gode bat om volftandicheit

gheit ſynre paſſien. Ende doe hiet hi den boden tot hem comen, ende ſinen clerc, die ſyn dienre was een luttel van hem gaen after ſinte Salvatoers autaer. Doe ſprac die heylige Biſſcop totten moerders: Nu doet uwe bootſcap, die ic volcomelic wel wiſte, eer ghi in die Stadt quamet. Doe togen ſi hoere meſſen uyt hoeren mouwen, ende doorſtaken den heyligen Biſſcop, ende ſpraken deſe ſcampelike woorden over hem: *Nu heeft die Keyſerinne wrake van di, die ſi lange begeert heeft, dien die in veel tiden menich ſwaar verdriet gedaen heveſt.* Daer hem die heylige Biſſcop op antwoerde: *Lieve kinder nu ghi volbracht hebt uwer Vrouwen bootſcap, ende hoer gebodt, nu pynt u ſnellic van hier te lopen.* Ende ſonder merren ſo liepen die moirdenaers van daen, ende voeren over den Rhyn, ende brochten der bloediger Keyſerinnen niuwe bootſcap van des heyligen martelairs doot. Doe riep die heylige Biſſchop ſinen clerc ende ſeide, *Sone ik ben gewont ter doot om die waerheit, om die doghet, ende om die gerechticheit. Nu roept te ſamen ſonder merren die Prieſterſchap der Kercken van Utrecht, dat ſi myn lichaem begraven mit behoorliker uytvaert of beganghenisſe, ende myn geeſt keert totten Heer in die ewighe bliſcap.* Ende als die Clerc dat hoorde riep hi lude mit groten weenen, ſo dat volc beroerde, ende grepen hoir wapen, ende liepen totten ſtervenden Biſſcop, ende als ſi ſtonden ontrent hem al ſcreyende, ſprac die goede martelair propheterende aldus: *Broeders ende lieve kinder, vercrighe ic enich deel in den hemel mitten heyligen martelaers, ſo bidde ic voir u om*

uwe salicheyt, ende dat u God behoede voor plaghe, want om der Keyserinnen openbair overspel, die hier te lande woont, so sullen comen die Denen, ende destrueren al dat Bisdom. Ende als dit geseit is, so gaf die Heylige Bisscop de benedixi, ende * ginc in der croft, die in der selver kercken stont, ende voegden selver in enen sark, ende begon selve die psalmen der vighelien, ende sprac aldus: *Ic sal behagen den Heere in den lande der levendigen.* Dese Bisscop leet sine marteli int jaar ons Heeren DCCC. ende XXXVIII. op die XV. Kalende van Augusto, door wien veel miraculen syn gesciet ten love ende ter eren ons Heren naem Jesu Christi. Die Bisscoppen beide in Walschlant ende in Duytschlant vernamen den onschuldigen doot des onschuldigen martelaers, verbonden hem te samen om den overdaet des Keysers ende des ondadigen wives. *Gregorius* die Paeus de seste, als hy dit verhoorde, quam hi neder in Vrancryck, ende sende *Ludovicum* in Suessen in een Cloofter-kercke, dat hi daer besloten penitentie dede. *Jesse* die Bisscop van Amiens gaf der Keyserinnen voorseyt ene wale, ende settese in enen nonnen-cloester, dat *Tricinus* heir, aldair hoir penitentie te doen. Die Princen van Vrancryck die coren *Lotharium* des Keysers soen tot enen Keyser, ende bi ghemenen wille so setten syne in den stoel der mogentheyt. Nu sullen wy mercken, dat van dier tyt dat sinte *Bonifacius* gedoot was totter tyt toe, dat dese heylige Bisscop *Frederic* gedoot wert, syn verleden LXXXVI. jaer. In welcke jaren vyf heylige Biscopen geweest hebben, dan welcker gesten ende leven

* *Subterraneam cryptam ejusdem ecclesiæ constanter intrans.*

leven vermids versumenisse ter tyt bescrivere syn achter laten, waerom die nacomelingen niet bescheydelic bekennen en mogen.

ALFRICUS *die negende Bisscop.*

Na der passien des heyligen martelaers des Bisscops *Frederics* was een luttel twydracht in der Clesi ende in den volcke, wie dat weerdich was te besitten des heyligen Bisscops stoel. Sommige coren den Prooft *Casten* enen riken man dat Bisdom te berechten, ende die ander coren *Alfricum*, die des Bisscops *Frederics* broeder was, mer by ghemenen vrien wille der Clesi, en by sinte Odulf Canonic tot sinte Salvatoers is die voerseyde Prooft ofgeset, ende *Alfricus* wert mitten grooten love geset in syns broeders stoel. In die tiden in eenre Stadt, die Brixia hiet, gelegen in Italien, daer regenden bloet drie dagen ende drie nachten van den hemel. Ende in den selven tiden na sinte *Frederics* prophetie, die hy voersproken hadde, doe hi sterven soude, begonde daer een al te grooten jammer, want die Denen, ende die Sweden, ende die Noermans vergaderden vele schepen met onghetalliken wapentuers, ende bedwongen veel landen, ende maecten veel bloedige striden in der heyliger Kersten lant. *Alfricus* die die negende Bisscop was t'Utrecht, die was vol dogheden, ende milde, ende sterf op den XVIII. Kalende van December in vreden, ende wert begraven in sinte Salvatoers Kercke bi sinen broeder eerliken.

LUTGERUS *de tiende Bisscop van Utrecht.*

Als *Alfricus* de Bisscop voorseid gestorven was, wert gecoren die tiende Bisscop tot Utrecht, ende

hiet een hoech leeraer. In desen tiden in den jaer ons Heeren DCCC. ende LV. *Lotharius* die Keyser sach, dat hi der Denen wreetheit niet wederstaen en mochte, doe gheerde hy alleen Gode te dienen, ende syn Ridder te wesen, ende gaf bi consente ende met wille der Princen van den lande dat Keyserryck sinen outsten sone *Lodewyck*, ende nam selve een habyt aen in een clooster der Prumenen, ende was daer onder der monniken leere, ende dede daer syn heylige professie, mer hy levede in der penitentien niet langhe. Ende als hi gestorven was keven die duvel en die enghel om syn siele, also dat die ghene die by den lichaem stonden dochten, datmen dat lichaem toghe hier ende gins. Doe vielen daer die monniken in hoer gebeden, daer si den quaden geest mede verjagheden van den lichame. *Lutgerus* die Bisscop sterf op die IX. Kalende van Meye, ende gaf Gode syn heylige salige siele, na dat hy een wyl tyts berecht hadde die heylige kercke van Utrecht. Dese *Lutgerus* wiert gevoert totter voersz kercke, ende bi den anderen tween voerseide Bisscoppen begraven.

HUNGHERUS *die elfte Bisscop t'Utrecht.*

Na des Bisscops *Lutgerus* doot wert gecoren die elfte Bisscop tot Utrecht, ende hiet *Hungerus* een wys man, vreedsaam, milde, ende redelic van leven. In den jaer ons Heren DCCC. en LVI. quamen die Denen en Normannen mit horen scepen in Hollant, daer si al te grooten scip-heer brochten, ende mit groote wreetheden destrueerden die meeste Stadt van al desen lande, daer LV. Pro chiker-

kerken in waren, als men seyt. Daerna quamen die selve Denen tot Utrecht, ende stormden die Stadt sonder aflaten, mit scut, ende mit slingeren, mit bliden, so langhe, ende so seer, dat si die Stadt wonnen mit werender hant, ende dat casteel wonnen si mede. Ende dese bloedige rovers sloegen die clesi wel na doot, ende worpen die poirten, toornen, ende voerpoirten, arkteren, ende rondelen, ende mueren van der Stadt ende van den castele neder. Also dat *Hungberus* die Bisscop mit luttel Canoniken ontginc mit grooten anxte, ende quam totten Coninc *Lotharius* int clooster te Purmenen, op dat hy 't daer onthouden mochte. *Lotharius* wert beroert mit ontfermicheden, ende van Coninckliker goedertierentheden gaf hi den Canoniken van Utrecht den clooster van *Oedelenberghe*, op dat si dair mede in vreden sitten mochten voir der Denen aenvechten, dat si dair Goids dienste mochten doen innichliken. Ende na desen vernielden sy al 't lant van Hollant, ende quamen in Kennemerlant, ende braken dair des Heyligen Confessoirs kercke sinte *Adelbert*, ende den heyligen Priester van Noertich, hiet *Jeroen*, sloegen sy syn hooft af, ende worpen neder een al te sterck casteel bi *Voerborch*, dat wilen eer des Conincs *Arundelius* was. Doe grepen die ingeboren Hollanders wapen, ende setten hem ter weer. Mer also 't God verhengede, so wonnent die Denen, ende sloegen daer twee Ridders doot, die een heit Heer *Diebout*, ende die ander *Gerolf* mit sonderlinge veel Hollanders, ende vinghen die wive mitten kinderen, ende voerdense in vreemden landen.

DIDERIC *die eerste Grave van Hollant.*

In den jaer ons Heeren DCCC, ende LXIII. was die Coninc van Vrancryc, die *Kaerl* die *Cael* hiet, ende wert namaels een Roomsche Coninc mede, ende was *Lodewycx* soon, die was die groote Kaerls soon, ende sat tot eenre tyt tot *Pladele*, dat was een Stede, ende vernam dat die Denen verwoest hadden Hollant, ende dat volc dootgeslagen, ende om bede willen *Hagens* des edelen Graven so gaf hi *Dideric*, die des Princen *Walgerus* broeder was, die kercke van *Egmonde* mit horen toebehoren, ende *Kinhem*, dats van *Zuuthardeshaghe* totter *Voirtrappen* van *Kinhem* mit bescreven privilegien besegelt mit des Conincs gulden vingerlyn, daer syn beelde in gegraveert was, die sprac aldus: *In den name der drievoudicheyt. Kaerl bi der genaden Gods Coninc van Vrancryk. Wantet onser crone toebehoirt, dat wy onse lieve ende trouwe eeren ende weerdighen sullen, mit gave ende mit love boren dienst, so doen wy verstaen alle gelovighe Kersten luden, die nu syn of namaels wesen sullen, die desen brief sien of horen lesen, dat quam in onse tegenwoordichede Haghe die edel Grave, ende bat ons dat wy geven wouden enen edelen Prince, die* Walgerus *broeder was* * *mit dat daer toebehoort, dat is van Zuuthardeshaghe voirt totte Voirtrappen ende Kinhem. Tot wiens bede wy geneyget syn, ende weerdelic ontfaen hebben als recht is, ende gheven onsen lieven getrouwen manne* Dideryc *voirsz al dat voirseyde lant mitten diensluden, die daer nu in syn, of dair namaels in wonen sullen, mit bosch, mit marsche, ende mit weyde, ende mit water, ende mit al*

* Deest *die Kercke van Egmond.* Sed verba hæc interpretis. Diploma non est apud Bekam, ut nec sequens Ludovici.

al dat hem toebehoort, ende gebiede dat hem niemant hinder en doe, noch vrede daer in doe. Ende want wy willen, dat dese giste vaste ende stade blive, ende gebouden worde tot eewighen daghen, so hebben wy desen brief besegelt mit onsen vingerlyn van goude. Gegheven tot Pladele int jaar ons Heren DCCC. *en* LXIII. *des negenden daghes voer sinte Johans dach nativitatis.* Dese selve *Dideric* hevet mit sine nacomelingen beseten lange tyt, ende hebben die wrede Denen uten eynden des Roomschen Rikes crachteliken verjaget. Ende *Ludovicus* die Coninck van Almaengen des voerseiden Conincs broeder gaf ooc desen Grave *Dideric* vermids bede syns wives der Coninginnen *Hemme* dat foreest van *Wasda*, want hi een vermaert Ridder was, ende onder alle Ridderscap seer te prisen, daer hi hem bescreven hantvesten of gaf, sprekende aldus: *In die eer der heyliger drievoudicheit.* Lodewyck *by der gratien Gods Coninck van Almaengen, Wy doen verstaen onsen getrouwen, die nu syn of namaels wesen sullen, dat* Hemme *onse wyf die Coninginne op ons badt of wy gheven wouden onsen lieven ende getrouwen Grave* Dideric *van Hollant een foreest, dat* Wasda *hiet, ende an syne Graefscap gelegen is, ende dat water dat dair door gaet, inwaert ende uytwaert, mersch ende weyde, lant ende onlant, bosch ende heyde, dat dien foreest toebehoort, ende wy die ymmer genegen syn onser gesellinnen bede vol te doen, ende niet te weygheren, hebben gegheven onsen getrouwen Grave* Dideric *voersz dat foreest mit al syn toebehoren, also als voirseit is, vriliken te gebruken hem ende syn nacomelingen, vrilic te besitten, of te ver-*

copen, of eweçh te geven. Ende om dat wy willen dat dese ten euwighen daghen gehouden wert, so hebben wy desen brief besegelt met onsen vingerlyn van goude. Gegheven int jaer ons Heren geboirte DCCC. *ende* LXVIII. *opten derden dach van April.* Dese *Dideric* was die eerste Grave van Hollant, ende was gewapent mit goude, dair in gewrocht een lewe van roder verwen, *dat men kele hiet*, ende alsmen seit so was hi geboren van Conincliken geslachte der Princen van Vrancryck, die die palen van synre Heerlicheit tegen der Denen aenvechten eerliken bescermde. Dese *Dideric* hadde een hoechgeboren wyf, die *Gena* hiet, daer hi enen soon by wan, die oock *Dideric* hiet, ende in veel dogheden edel was. Dese Grave *Diderick* als hi out was, dede hi van grooter devotien timmeren tot Egmonde een clooster van houte, dair hy in settede nonnen van sinte Benedictus oirden, die hi renten gaf van sinen goede, daer si volcomen nootturfte of hadden. Ende van dien selven cloester wert eenre nonnen ingesent van Gode, dat sy den Grave *Dideryck* vermaende, dat hi woude opdoen sente *Adelbertus* graf, ende dat heylige gebeente doen brengen in dat nonnen cloester. Ende mittien dat die Priesters des heyligen Vaders graff op wonnen, so vant men des heyligen Vaders cleet, daer dat lichaem in gewonden was, al heel ende onverteert. Mede wert daer gevonden een gulden cruus op syn borste, dat medicyn was ende salicheit tegens menigherhande siecte. Ende onder sinen grave ontspranc een fonteyne, dair noch huden veel waters uyt vlietet. In den jaer ons

ons Heren DCCC. ende LXVI. op die XI. Kalende van Januarius ruste Bisscop *Hungerus* in vreden, na dat hy mit Alfreso ende Lutgero dat Bisdom hadde berecht van Utrecht XXVIII. jaer, die overmits der Denen wreetheit verdreven was van sinen eyghenen stoel, waerom men nu niet weten en can, wair hi begraven is.

Die XII. *Bisscop ende hiet Odilbaldus.*

Na des Bisscops *Hungerus* doot wert gecoren die XII. Bisscop tot Utrecht, die *Odilbaldus* hiet, ende een heylich man was, milde, gerechtich, ende goetwillich. In den jaer ons Heeren DCCC. ende LXII. quamen die Denen mitten Noormans, ende destrueerden alt Walsche lant, ende des jaers daer na vernielden sy al 't lant van *Ardennen*, mer *Kaerl* die Keyser, die de *Grove* geheten is, quam mitten Lombaerden, ende mitten Duytschen, ende vocht tieghen den ondadighen luden. Mer vermits der Kerstenen sonden so en vermocht hise niet verwinnen, mer ten lesten maecte men een bestant om te spreken van den pays. Daer men overdroech dat *Godefridus* der Noormannen Coninc Kersten soude worden mit deser voerwaerden, dat men hem geven soude des Conincs *Lotharius* dochter te wive, die Gisela hiet, ende men soude mit haer geven die Provintie van Vriesland in medegave, ende dat gesciede. Ende daerna wouden die Vriesen den voerseiden Coninc niet onderdanich wesen, die hy bedwanc, ende gaf hair een smadelic eygenscap, so dat elc mensche moste draghen enen bast om sinen hals, dair mense rechte voirt an hangen mochte, of si hem ter eniger tyt

verſetten tiegen des Coninc mogentheit. Mer daer na in corten jaren wert dair Coninc *Godevairt* doot geſlagen mit menighen Denen vermits Goids wrake in die Betu, ende dair gewroken wert menich Kerſten bloet, die ſi in voertiden gedoot hadden. In den jaer ons Heren DCCCC. op die Idus Decembris voer *Odilbaldus* van deſer werelt, ende gaf ſinen ſcepper ſine weerdighe ſiele, doe hy dat Biſdom XXXIII. jaer berecht hadde. Van deſen *Odilbaldo* ſchryſt die Abt van Purmenen in ſinen Chroniken, dat hi was een heylich man, die t' Utrecht eerlick begraven es, ende ruſt daer mitten heyligen Vaders.

EGILBOLDUS *die* XIII. *Biſſcop t'Utrecht.*

Na der doot des Biſſcops *Odilbaldus* wert gecoren die XIII. Biſſcop t'Utrecht, die *Egilboldus* hiet, die dat Biſdom berechte ene corte tyt. In deſer tyt als op die ander Nonas in October ruſte *Diederic* die eerſte Grave was van Hollant, ende was oec Heer een groot deels van Ooſtvrieſlant, ende was een onvervaert Prince, die ſyn lant merclic beſcermde tiegens der Denen aenvechtinge, ende Gena ſyn wyf ſterf op den VIII. Idus van Januarius, ende is begraven tot Egmonde int cloeſter by haren man, dat ſy eerſt getimmert hadden van houte, dair ſy nonnen in ſetten, die Gode innichliken dienden.

DIDERIC *die anderde Grave van Hollant.*

Ende als *Dideric* geſtorven was, die yerſte Grave van Hollant, wert *Dideric* ſyn enighe ſoon, die anderde Grave tot Hollant, ende verheven in ſyn Vaders ſtede als een recht erfname. Deſe nam

een

een wyf, die *Arlindis* hiet, ende als men gelooft so was sy des Conincx *Lodewycs* dochter van Vrancryc, dair hy by wan enen soon die *Arnulfus* hiet, ende een soon, die *Egbertus* hiet, ende was een Aerdsce-bisscop van Trier, ende een dochter die *Arlindis* hiet, die uytnemende schoon was. Dese Grave *Dideric* na syns vaders doot begonste hy in twydrachten te werden mitten Vriesen, daer hi tegen orlochde ende street, so dat hise verwan, ende hem onderdanich maecte. Ende om dat selve oirloch van den Vriesen so dede dese selve Grave *Dideric* dat cloester, dat syn vader gemaect hadde van houte tot *Egmonde*, ende dedet weder maken van steen, ende nam die nonnen van daen, ende sette dair in monniken van sinte Benedictus oirden, die dagelics Goidsdienst dair in devotelike deden, ende oft node ware, dat sy die Vriesen bet wederstaen mochten dan die nonnen. Dese selve *Dideric* gaf de Kercke van Egmonde groote goede te besitten, ende gaf oec een boeck, dat hiet *Historia tripartita*, ende den texte van vier Ewangelisten, die buten verdecket is met dierbaren goude, ende met dierbaren gesteente, dat dair an staet. Mer *Hildegond* die Gravinne van Hollant gaf der selver Kercken van vrier mildicheit een outair tafel, dat altemael gout is, daer menigerhande dierbaer steente in staet. Ende als men seyt so wert van der selver taflen gestolen een steen, die an 't alre overste van der taflen stont, die des nachts met sinen scyn al dat choor te verlichten plach. In desen tiden so wert sinte *Jeroen* bi den Bisscop van Utrecht, ende bi den Grave *Dideric* van Hollant,

met

met miraculen tot Egmonde gevoert, die in voertiden te *Noertich* geruſtet was, ende van den Denen voert geloof dair onthooft was. *Egilboldus* die Biſſcop van Utrecht berechte dat Biſdom licht x. maenden, ende ſterf op den VII. Kalende van October, ende ruſte in onſen Heer, ende is mede begraven in der ſelver kercke.

RADBODUS *die* XIV. *Biſſcop t'Utrecht.*

Na dat *Egilboldus* die Biſſcop begraven was overmids wil *Arnulfus* des Coninex van Vrancryck, ſo wert hy Biſcop gewiet, al was hy 't node, die viertiende Biſſcop, ende hiet *Radbodus*, een heylich man, wel geleert, ootmoedich, ende hoechgeboren, want die Coninc *Radbodus*, die der Vrieſen Coninc was ſynre moede oude vader, ende *Guntbarius* die Eerdſche biſſchop van Colen was ſyn Oem. Deſe name *Radbodus* beduut in onſen Duutſchen ſo veel als een bode van grooten love, want die Biſſcop was van grooten rade. Want hi was een raet in den Conincliken palais van Vrancryc, ende een Philoſoof, die *Nanno* hiet, hadde deſen *Radbodum* in de VII. conſten volcomelyc geleert. Ende deſe ſelve Biſſcop beſcreef vele doechden van ſinte *Willebrord* ende van ſinte *Bonifaes*, ende mede ſo dichte hy een heel vol ambocht, datmen huden des daechs ſinget op ſente Martyns dach tranſlatio. Deſe Biſſcop als hy nam aen dat heylige abyt des Biſdoms van Utrecht doe levede hy altoos in vaſten, in bedingen, ende in aelmoeſſen te geven, ſonder aflaten totten eynde van ſinen leven, ende als ſyn tafle genoten wyn droncken over haer maeltyt, ende waenden, dat die heylige man wyn ge-

gedroncken hadde, so dranc hi alleen heymelic claer water, ende dat vernam een man die *Gummarus* hiet, ende bat den Bisschop, dat hy moste drincken van sinen dranck, mer die heylige man en henghedes niet. Mer dese selve *Gummarus* nam al heymelike des Bisscops nap, ende dronck daer uit enen grooten dronk, ende hoort hier een groot mirakel, want dat selve water was verwandelt in den besten wyn. Waerom *Gummarus* die proèver rechtevoirt genade bad den Bisscop, ende die heylige man gaf Gode danc, ende hem selven niet van den teyken, dat daer gesciet was. Dese selve Bisscop plach te sitten in der Stede van *Deventer*, want die Stadt van *Utrecht* vermits de Denen begheven was. Het gesciede, dat die Bisscop op een tyt quam tot Utrecht om te versoecken mit devotien die steden, daer die heylige vaders laghen. Mer die Denen, die 't niet gehengen wouden, quamen hem tegens lopen mit machte, ende verboden hem, dat hi niet verder en ginghe, die die heylige Vader vermaende vaderlike, dat sy aennemen souden Kersten gelove, ende aflaten hoir pynlicheit die Kerstenen te dooden. Mer hoe die heylige man meer pynde die quade pynres te bekeren, hoe sy in quaetheden meer becoort worden, ende dreygheden den heyligen Bisscop doen te sterven een bitteren doot. Ende als die Bisscop sach, dat hy die verloren kynderen niet bekeren en mochte, verbande hyse ende vermaledydese. Ende rechtevoert quam een blixem van den hemel, ende verbernde die Denen, so dat sy jammerlic hoir leven eynden. Die Kersten die dit mirakel saghen vielen te wapen, ende sloegen die

De-

Denen doot, die daer waren, ende jagheden mit seghen uter Stadt van Utrecht. Dese heylige Bisscop bloeyede mitten sermoen der prophetien, overmits vele toecomende dinghen, die hi sinen heymliken vrienden dede verstaen. Ende Baldricus die een sedich jongelinc was tot eenre tyt brochte mit hem twe clercken van syns vaders lant tot desen Bisscop, ende bat hem, dat hise Priesters wyen woude, mer die Bisscop wert lachende mit blien aensichte, ende sprac: *Lieve soon, int derde jaer van nu sal ic sterven, ende du salstu wesen een harde van deser Kercken, ende so salstu dese selve Clercken mit dyns selves hent Priesters wyen, ende dan salstu weder maken dese sael, ende dese Stadt van Utrecht, also als sy te voren was.* Daerna voer dese Bisscop *Radbodus* in Drentelant, daer hy sonderlinghe siec wert. Daer openbaerde hem die maghet *Maria* ende moeder Goids mitter groter claerheit, ende hadde in hoer geselscapen *Agnem* ende *Teclam*, die reyne maghheden, ende sprac den eersamen Bisscop aldus: *Lieve soon en ontstel dy niet ons te sien tegenwordich, die du dicke hebste gegroet, ende du saghes niet. Wes du seker, dattu van deser sieckte wel ontgaen sulste, mer du sulst hier na niet langhe leven.* Mit desen woorden verganc die over groote klaerheit, ende daer quam so sonderlinghen reucke als menschelicken herte begripen mochte. Dese heylige Bisscop genas van der siecten, ende sommighe van sinen heymelicken gesellen seyde hy te heymeliken dinghen, hoe groten scoonheit hy gesien hadde van der maghet *Maria* Coninginne des hemels. Die daer na in den jaer ons Heren DCCCC. ende XVII.

quam

quam uyt Drente, ende in *Otmershem* lach hy te bedde sonder wee, ende las dese antiphone; *Ecce lati laude.* Ende op die VII. Kalende van December ruste hy salichlic in den Heer. Dese heylige Bisscop was in der swaren plagen der Denen XVII. jaer, ende berechte die kercke eerlyc, dien die Clesi mitten volcke eerlic groeven in der kercken tot Deventer, daer God vele miraclen doet in die eer des heyligen Confessoirs den genen die behoeflic syn.

BALDERICUS *die* XV. *Bisscop t'Utrecht.*

Als men vint in der Lombarden historie *Henric* die Roomsche Coninc vant te rade van grooter devotien, dat hi na *Radbodus* Bisscop des heyligen Confessoirs doot *Bennonem* sinen soon woude versieren met clergien, ende dan den selven *Bennonem* versetten op den stoel des heyligen Confessoirs. Mer als die Coninc verhoorde, dat die wrede Denen die Stede gewonnen hadden, ende destrueert, ende al 't volc des Bisdoms mede verslaghen ende verjaghet, daerom sette die Coninc den selven soon te Ridderscap op die Denen weder te staen, en dat hy dat selve Bisdom mit synen Ridderliken wapenen bescermde ende weder makede. Ende hierom na des heyligen *Radbodus* afsterven so is gecomen die XV. Bisscop tot Utrecht, *Baldricus*, ende alsmen seit, so was hy Rixfridus soon, die Grave van Cleve, een edel Prince. In desen tiden so ontspranc een fontein die bloedich was in der Stadt van Geneven. In den selven daghen worden alle die Denen verslagen, wair dat sy waren, om dat die Bisscop van Utrecht, na dat die Denen verjaegt

ende

ende verslagen waren, so stichte hy weder syne Stadt, ende bemuerdese alomme, dair hy vele toornen op settede, ende hooch wychusen, ende de verbernede kercken dede hy weder optimmeren, die salen ende anders vervallen tymmerde dede hy weder maken. Dese Bisscop in den jaer ons Heren DCCCC. ende LXVI. voer hy in Italien om te spreken alrehande oirbaer der kercken van Utrecht, ende als hi syne boodschap gedaen hadde nam hi oorlof van den Coninc, ende voerde met hem vele heylige lichaem der martelaren *Pontiani*, *Benigni*, ende *Agnetis*, ende brachtse in die selve kercke tot Utrecht, dair hyse settede met grooter innicheit. Ende hier na soo vant hy overmids heymelike openbaringe van Gode die lichamen der heyligen *Werenfridi*, *Lebuini*, *Plechelmi*, *Otgeri*, *Wironis*, *Odulfi*, ende *Radbodi*. Mit welcken heyligen patronen hy die kercke van Utrecht hoechlic vercierde in den jare ons Heren DCCCC. ende LXXVII. Baldricus der saliger gedenckenisse Bisscop, die een out man was, voer tot Gode op die VII. Kalende van Januarius, na dat hy LX. jaer mit grooten love die kercke ende die Stadt van Utrecht hadde weder getimmert, die totter meerre Kercke gevoert wert, en mit eerliker uytvaert daer begraven mitten heyligen Voorvaderen.

VOLCMARUS *die* XVI. *Bisscop t'Utrecht.*

Als *Baldricus* van desen leven gesceyden was, so wert *Volcmarus* die XVI. Bisscop tot Utrecht geordineert, een man van goeden wille, ende een goet heylich man. In den daghen als in den jaer ons Heren DCCCC. LXXXVII. op die ander

der Nonas in Meye doe rufte die ander *Dideric* Grave van Hollant, ende wert begraven tot Egmonde by finen vader in den cloofter. Defe *Dideric* ende fyn vader berechten die Graeffcap van Hollant eerlike c. jaer † ende xx. ende verdreven de wrede Denen crachtelic, ende Vrou *Hildegond* fyn wyf rufte in Gode in die III. Idus van Aprilis, ende is begraven in dat felve cloofter by finen vader.

Apud Bekam eft: DCCCC. LXXXVIII. *pridie Nonarum Maji.*

† *Latina editio: annis* c. XXVIII.

AERNT *die derde Grave van Hollant.*

Na Grave *Diderics* doot wert *Arnulfus* fyn foon die derde Grave van Hollant, ende nam een wyf, die *Lutgaerde* hiet, ende was een dochter des Keyfers van Grieken, die *Theophanus* was genaemt, ende was een Sufter der Keyferinne van Romen, die *Theophana* hiet, daer hy by wan *Dideric*, die na hem Grave wert, ende *Sifriden* of *Sicconem* den Borchgrave. Defe *Arnulfus* was Grave maer vyf jaer, ende hadde altoos oirloge tegens die Weftvriefen. In den tiden als in den jaer ons Heren DCCCC. ende XC. op die derde Idus van December fterf *Volcmarus* die Biffcop, ende is begraven in die Doemkercke van Utrecht.

BALDEWINUS *die* XVII. *Biffcop t'Utrecht.*

Ende als *Volcmarus* die Biffcop fyn leven geeynt hadde, wert na hem gefet *Baldewinus*, die die XVII. Biffcop was, een gratioes man van groter doechden, ende hoechgeboren. In den daghen als in den jaer ons Heren DCCCC. ende XCIII. op die XIV. Kalende van October wert een ftryt gefproken op enen flechten velde te wefen tot *Winckelremade*, hiet een dorp in Weftvrieflant, daer fedelic ende

ftontelic quamen uytgecoren uter Graefschap van Hollant. Ende als oude luden seggen so waren die Hollanders seer vermoeyt van grooten dorste, want sy geen water en vonden, ten was al sout. *Arnulfus* mit ludende basunen, mit blenkende banieren, ende mit gewapende vechters, quam hi te gemoete den Vriesen, dair hi enen bitteren stryt tiegens vocht. Ende int eynde als der vromer kemper der Hollanders vele doot geslagen waren, so is die stryt versweert tegens den voersz Grave, die aldaer ter stede vermits gehengenisse Goeds om t'gemeen oirbaer is doot gebleven, ende martyr gemaect, ende is van daen gevoert int cloosther tot Egmonde, daer syn uytvaert is gedaen mit rouwe, ende begraven mit sinen ouders. In desen tiden is gesciet een groot teyken van desen heyligen Grave, dat wy in desen Croniken willen scryven, op dattet die Kersten gelovige luden hier na moghen weten, wantet opten witten Donderdach gewoenlic is, dat vele volcx totter kercken t'Egmonde pleget te comen na der ouder gewoonte om te vercrigen die gratie der absolutien van den Abt van Egmonde. Doe scoerde die sarck, daer dese voersz Grave onder begraven lach, lichte van langer outheit, ende daer uyt ginc een roke van soeter luchten, oft mirre ende wierooc hadde geweest. *Lutgaerd* syn wyf die Gravinne starfte op die ander Idus in Meye, ende wert begraven by haren man int voersz seyde cloester.

DIRC *die viende Grave van Hollant.*

Na dien misvalle *Arnulfus* des milden Prince, is *Dideric* die derde Grave aldus genoemt geworden

die

die vierde Grave van Hollant, ende nam te wive des mogenden Hertogen dochter van Zassen, die *Uulbildis* hiet, dair hi twee sonen bi wan, een, die *Dideric* hiet, die na hem Grave van Hollant wert, ende enen die *Florens* hiet, die na hem Grave van Oestvrieslant was. In desen tiden stont een pylaern in Apulien, daer die scrifte in gegroevet was: *Op die Kalende van Meye an der sonnen opgane sal ic hebben een gulden hooft.* Een Sarrasyn, die daer gevangen lach, groef onder t' hoeft van der statue of van den stene, also 't van den pylaer uytgereckt was op den selven dach ende ure, ende vant dair ontalliken scat, dien hi gaf ende verlossede hem selven dair mede. In desen tiden als in den jaer ons Heren DCCCC. ende XCIV. ruste in Gode *Baldewinus*, die Bisscop ende herde was IV. jaer der kercken van Utrecht op die Idus in Meye, ende is begraven mitten Bisscoppen voirsz van Utrecht.

ANSFRIDUS *die* XVIII. *Bisscop t'Utrecht.*

Ende als *Baldewinus* die Bisscop gestorven was, so is *Ansfridus*, die eerste een waerlic Grave was, wert na clerc ende ontfinc crune, ende is van den gemenen luden van Utrecht gecoren te wesen die XVIII. Bisscop. Dese *Ansfridus* also hem God in gaf, so gaf hi vele goedt ende erves van sinen vaderliken erve tot behoef der heyliger kercken van Utrecht, ende dat Graefscap van *Teysterbant*, † (ende die Graefschap plach by *Tyel* te wesen,) die daer na in den jaer ons Heren CIↃ. ende V. gelyc enen soon diemen castyt ende lief heeft, verloefs dat licht van beyden ogen. Dese *Ansfridus*

† Interpretis verba hæc.

ſtichte een cloeſter van ſinte Benedictus oirden op den heyligen berghe in die eer Marien der moeder Gods. In den clooſter nam hy ſelver aan dat heylige abyt, ende bleeff dair in heylichliken levende totten eynde van ſinen leven, ende ruſte in Gode in den jaer ons Heren CIↃ. ende VIII. op den V. Nonas van Meye, na dat hi XV. jaer dat Biſdom van Utrecht wyſlic hadde berecht. Wair ymant, die t'graf des heyligen vaders begeerde met innicheden te weten, ymant van der Doemkercke van den Canoniken of van den moniken van ſinte Pauwels ſoude hem lichte wiſen, ende latent hem weten.

ADELBOLDUS *die* XIX. *Biſſcop t'Utrecht.*

Na *Ansfridus* doot des heyligen Biſſcops wert gecoren *Adelboldus* die XIX. Biſſcop t'Utrecht, een wys man, want hy was des Keyſers hoechſte Raet. Deſe *Adelboldus* in den jaer ons Heren CIↃ. ende XV. dede hi neder breken dat oude werc, dat *Baldricus* getymmert hadde, ende leyde nyen fundament, ende vertymmerde die Doemkerc van nieus, ende mede die kerc van Tyel, die hy beyde in corten jaren volbracht herde eerlic. In den jaer ons Heeren CIↃ. ende XVII. openbaerde eene ſterre, die men Cometa hiet, lange tyt al avonde, ende groot gelyc den balken. In dien ſelven jaer geſciede oorloghe tuſſchen den Biſſcop van Utrecht, ende den Grave van Hollant, dat by deſer ſaken toequam. Een Grave was aldaer, ende hiet *Dideric Bavo*, dien *Adelboldus* die Biſſcop voerſz gegoet hadde omtrent *Bodegrave*, die niet en ruſte aen te vechten ende te moeyen den Grave *Dideric* van Hol-

Hollant. Die Grave van Hollant versamende een groot heer, ende street tiegens den Grave *Dideric Bavo*, dien hy verwan, ende nam hem mit crachte al syn goet, ende worp hem uyt al syne besittinge. *Adelboldus* die Bisscop, die dat swaerlic nam, vergaderde een groot heer, ende woude sinen man weder brengen op syn goet, ende setten in syn Heerlicheit, of tiegens den Grave daerom striden. Ende hierom in den jaer ons Heren CIↃ. ende XVIII. op de v. Idus van Julio quam die selve Bisscop mit ontwonden banieren, mit clinkenden basunen, sedelike totter stede daermen striden soude. Daer tegen quam Grave *Dirc* van Hollant mit blinkende banieren, mit vervaerlike lieden, mit hoernen, treckende uit sinen tente stoutelic opten groenen velde, ende sonder merren vergaderde die Bisscop mitten Hollanders, ende vochten manlic om die seghe. Daer gesciede een bloedich stryt aen beiden siden, mer ten lesten wert des Bisscops heer so cranck overmits vele grootmoedighe Princen, die daer doot bleven van sinen volcke in den stride, als *Wegerus* der kercken Advocaet, *Wilingus*, *Godezo* Graven, *Lazo*, *Algerus*, ende † *Wasserus* Ridders, ende anders vele jonghe Ridderen, ende wapentuers mit groten prise. *Adelboldus* die Bisscop die hem seer bedroefde, alst geen wonder was, om dat verlies, vergaderde van nieus een versch heer van stouten wapentures om anderwerf te striden tegen dat Hollantsch volck. Ende daer tegens versamende Grave *Dirc* voersz met *Siccone* synen broeder een onvermoyet heer, daer hy anderwerven mede striden woude tiegen den voersz Bisscop al

† *Swesserus.*

op

op ten XIX. dach dair na volgende, dat was op die VII. Kalende van Augustus in den selven jaer. Doe vergaderden die voerseide Princen anderwerve te striden, dair vele misvals aen gesciede an beyden siden. Want daer bleven doot aen des Bisscops *Adelboldus* partye vromer man, die daer werender hant geslagen worden, als *Volcardus*, die Priester was, *Bertoldus* Diaken, *Johannes* ende *Godefridus* Graven, *Hidde*, *Halmarus*, † *Wiltellus*, *Hubertus* Ridders, *Sivaert* ende *Heyneman* Joncheers, mit vele wapentueren, ende daer verloes die Bisscop anderwerf den seghe, * die hi hadde, dair hi nochtan groote scade van volcke of nam, ende wert te rade, dat hi woude vechten tiegens die Vriesen des selven jaers om die te verslaen, om te wreken sinen vader. Ende daerom is de Keyser *Henric* metten Hertoge *Godevaert* van der Mosel hem te hulpe comen mit vele vrome Ridders. Ende als die Hollanders mitten Vriesen vergaderden opten slechten velde, ende daer stoutelic vochten om den seghe te vercrighen, so quam daer een vreselike stemme roepende *Vliet*, *Vliet*. Ende al te hant wert vervaert dat Hollants volc van der vreseliker stemmen, die sy hoorden, ende vlogen van anxte. Doe wort die meeste hoop doot geslagen, ende Hertoge *Godevaert* voernoemt bleef dair gevangen van sinen vianden ende gebonden. Dese manslachte ende dit verlies gesciede den Hollanders overmids die voirsienicheyt Goids, op dat Grave *Dirc* kennen soude in hem selven, dat een God is, die de menschen verdemoedicht ende verheft. Desen selven Grave *Dirc* quam daer na in sinen moet, dat hi

† *Volcellinus.*

* Aliquid hic deest. Apud Bekam est ita: *Theodoricus igitur Comes ex hac duplici victoria non tamen sine gravi dispendio suorum obtenta quam plurimum animatus &c.*

hi voer over meer, ende versochte die heylige Stadt. In den jaer ons Heren CIↃ. ende XCIV. so wert volmaect die Doemkerke t'Utrecht van den Bisscop *Adelbolde*. Ende ter wyinghe deser kercken quam Keyser *Henric* mit XII. Bisscoppen t'Utrecht, die dese selve kercke op de VI. van Kalende in der maent van Junio eendrachteliken wyeden ende heylichden mit hare benedixi, in die eere Gods. † Dese Bisscop *Adelbold* dede bescriven, wie des Bisscops hoghe manne waren, ende wat goede si mede verleet waren, op dattet bliven soude ter ewigher gedenckenisse. Daer is die Hertoge van *Brabant*, die houdt van den Stichte te leen die Stadt van *Tyele*, ende dat dair toebehoirt, ende al *Kempen* lant tot *Toernout* toe, ende datter toe behoort, ende syn Ambocht was, dat hy hiet s'Bisscops *Dressaet*. Die Grave van *Vlaenderen* was die andere, ende hilt van den Stichte die vier Ambochten. Die Grave van *Gelre* was die derde, ende hilt van den Bisscop te leen die Graefscap van *Zutphen* al geheel ende half *Emmeric*, ende dar meerre deel van *Tyelrewaerde*, ende van *Boemelrewoerde*, ende is geheten s'Bisscops *jagher*. Die Grave van *Hollant* was die vierde, ende hilt van den Stichte *Zeelant*, ende een deel van *Hollant*, ende van *Waterlant*, ende hy hiet s'Bisscops *Muersende*. Die Grave van *Cleve* is die vyfte, ende houd van den Bisschop te leen *Woudrichem*, ende mede wat in der Batuwen, dat bi den Rine lach, ende hy was gelyck des Bisscops Camerline. Die Grave van *Benthem* was die seste, ende hilt van den Stichte te leen die Borchgraefschap van Utrecht, ende ander dienste mede, ende heet

† Verba hæc usque ad *in den jaer ons Heren* CIↃ. *ende* XXVII. *optie* V. *Kalende &c.* apud Bekam non extant.

des

des Bisscops *Doerwaerder*. Die Heer van *Kuyc* was die sevende, ende hilt van den Stichte veel gerechten, die ic niet bescreven vant, hoe si genoemt waren, ende is geheten s'Bisscops *Scencker*. Die Heer van *Ghore* was die achste, ende hilt van den Stichte meest al syn goet, ende is geheten s'Bisscops *Poortwachter*. Die Heer van *Herlair* is die IX. ende hout van den Stichte te leen die *Ameyde*, ende dat dair toebehoirt, ende is genoemt s'Bisscops *Banierdragher*. In den jaer ons Heren CIↃ. ende XXVII. optie V. Kalende van December voer die Bisscop *Adelboldus* tot Gode, na dat hy t' Bisdom van Utrecht trouwelick hadde berecht XVIII. jaer, die begraven is in der Doemkercke t'Utrecht, die hy betamelic getymmert hadde in die eere Goids ende goeden finte Martyns.

Die XX. *Bisscop ende biete* BERNOLDUS.

Als *Adelboldus* die Bisscop begraven was, so wert een groote twydracht om een Bisscop te kiesen, waerom die Coninc Coenraet neder quam tot Utrecht dese twydracht te saten, ende voerde mit hem *Ghisele* syn wyf een reckelicke vrouwe. Ende want die Coninghinne vaste bi dien daghe swaar was om een kynt te winnen, so liet hise in een dorpe, heet *Oesterbeec*, in des Priesters hant, die *Bernoldus* was genoemt, ende die Coninc voer haestelike voert om een eendracht te maken in den Capittel, ende als die twydracht immer niet en minrede, soo bleeft Capittel ten lesten aen den Coninc, dat hi hem setten soude enen besceyden wisen man, dies waerdich was dat Bisdom van Utrecht te berichten, ende in desen wan die Coninginne een kynt

kynt van ſonderlinge ſcoonre vormen, ende ontboet den Coninc nieuwe bootſcap bi den Prieſter *Bernoldum*. Ende die Coninc verblide om deſe bootſcap, alſt geen wonder en was, ende gaf deſen ſelven Prieſter dat Biſdom, ornamenten, vingherlyn, ende des Biſſcops ſtaf. Ende als *Bernoldus* die xx. Biſſcop geordineert is, maecte hi vrede mitten Prince van Hollant. In deſen tiden als in den jaer ons Heren CIↃ. ende XXXIX. optie VI. Kalende van Januario die grootmoedige Grave *Dirc*, die pelgrim van Jheruſalem was, ſterf, ende wert begraven t'Egmonde in t'clooſter by ſinen over oudevader, die al ſyn daghen oerloechde, ende berichte Hollant crachtelike XXXIII. jaer. *Onthildis* ſyn wyf, die Gravinne, na haers mans doot is ſy weder gevaren in Zaſſen, ende ſterf optie VII. Kalende van Julius, ende is daer eerlic begraven.

DIRC *die* V. *Grave van Hollant.*

Na Grave *Dircs* doot die pelgrim van Jheruſalem was, is *Dirc* ſyn outſte ſoon gehult ende gemaect die V. Grave van Hollant, die een corte tyt die Graefſcap gebruycte. In den ſelven jaer ſterf de Keyſer *Coenraet* t'Utrecht, ende dat ingewant ſyns lichaems is gebleven in die Doemkercke. Ende *Henric* des ſelven Keyſers ſwager is Keyſer gecoren, ende verhoocht in den Conincliken ſtoel. Deſe Keyſer *Henric* woude in enen wynter tyt die Slaven beſtriden, ende mit grooter heervaert ſloech hi ſyn tenten int Oeſt van den Conincrike. Deſe Keyſer had in ſyn geſelſcap een ſuſter die een nonne was, daer een Canonic groote minne aen leyde, die hy mit ſubtilen woirden daer toe brochte,

 dat

dat sy hem oirloefde tot haer te comen in den donker nacht. Ende als sy twee al heymelyke te gader slapen, so viel daer een al te sonderlinghe groote snee, ende dat morgenscyn begon die donckerheyt des nachts te verdriven, waerom die Canonic in grooten sorghe was, hoe hy tot sinen paweljoen comen mochte, op datmen bi den voetstappen syn misdaet niet en vername. Doe wert daer een cort raet genomen, dat die voerseide nonne nam den * Canonic op haer scouderen, ende droech hem tot sinen paweljoen, ende gine al rugghelings achter uyt, op datmen int afgaen ende int wederkeren niet eens menschen voetsporen en mochte bekennen. Op die selve ure was die Keyser opgestaen vroe overmids sorghe, die hy in syn herte had, hoe hy dat begonnen oorloghe wyslic eynden mochte, ende sach door een veynster van sinen tabernakel van verre dat vreemde gesichte, ende lachede goedertierlic in hem selven. Daer na als de sonne op was gegaen badt de rike Keyser den Canonic, dat hy Dyaken ware in der missen, ende die ewangelie lase. Die Canonic dien syn conscientie wroeghede, ende meende dat hy 't in geenre wys doen en woude, wat hem die Keyser bat of smekede of dreichde, hy en mochts niet bewerken. Ende als die Keyser sach des Canonics wroeghende conscientie, doe liet hy af syn begonnen hardichede. Doe verscoen een Dekenie ende een Abdie, ende behoerden beyde den Keyser te gheven. Doe dede den Keyser voer hem comen den Canonic, ende die nonne syn suster, ende sprac aldus: *Lieve broeder, dese Dekenie die ons verschenen is, die*

* Fabula & nihil aliud Buchel. b.

die geven wy dy, ende bidden dy, dattu dy niet meer onderwindes nonnen te riden. Doe sprac hy tot synrē suster; *Wes voert an een reyne wyff, ende die Abdye die ons verschenen is, gheven wy dy, ende sorghe van den deernen Goids, ende wy bidden dy, dattu dy niet meer riden laetste van den Canonick*, ende als hy dit gesproken heeft, so ondersagen sy elc ander, ende scameden hem. Myt deser lichter correxie syn sy geleert, dat sy die geleden misdaet beterden mit ewiger reynicheit. In desen tiden als in den jaer ons Heeren CIↃ. ende XLVIII. verboot Grave *Dirc* sinen vianden, dat sy door *Dordrecht* niet varen en mochten, dair hy wert doot geslagen optie Idus van Meye van sinen vianden. Dese Grave *Dirc* en hadde wyf noch kint, ende was Grave tot Hollant IX. jaer. Syn lichaem wert gevoert tot Egmonde, ende mit wenende uytvaert dair begraven.

FLORIS *die* VI. *Grave van Hollant.*

Als Grave *Dirc* doot geslagen was, versamenden Ridderen, Baenroedsen, ende knapen van den lande, ende namen *Florys* des voersz Graven broeder, die te voren Grave van Vrieslant was. Dese *Florys* nam een wyf, die *Geertruyt* hiet, ende was Hertoge *Hermans* dochter van Zassen, dair hy by wan *Dideric*, *Florens*, ende een scone maghet, die *Mechteld* hiet, die de Coninc *Philips* van Vrancrye te wive nam na haers vaders doot. In desen tiden so stichte *Bernoldus* die Bisscop tot Utrecht tot eenre ewigher gedenckenisse syns loves twee kercken tot Utrecht, die een in die eere sinte Pieters des Apostels, ende die ander in die eere sinte Johans

Bapti-

Baptisten, entie halve Canoniken van sinte Salvatoers sette hy tot *Deventer*, dair hy stichte een kerke in die eere van sinte *Lebuinus* des heyligen Confessoirs. Die Abdie die die heylige *Ansfridus* gesticht had ten heyligen *Berghe*, die sette hy t'Utrecht, dair hy stichte een cloester kercke in die eere sinte Pauwels Apostel. Dese eersame Bisscop sterf ende voer te Gode in den jaer ons Heren CIↃ. ende LIV. op die XIV. Kalende in Augusto, na dat hy dat Bisdom hadde berecht XVII. jaer, die tot Utrecht gevoert is, ende daer begraven in die kercke des Princen der Apostelen.

WILLEM *die* XXI. *Bisscop t'Utrecht.*

Na *Bernoldus* des Bisscops doot wert gecoren *Willem* die XXI. Bisscop, een grootmoedich man, ende stout vechter. In desen tiden als in den jaer ons Heren CIↃ. ende LXI. *Floris* de Grave van Hollant een onversaecht Prince om wrake te doen van sinen broeder vergaderde een mogende heer, ende tooch tegens die Graven, die sinen broeder gedoot hadden, die hy mit seghe verwan, ende onder dede, dair vele luden doot bleven. Het gesciede dat dese selve Grave hem seer verliet op syn groote vromicheit, ende so hy vermoeyt was ginc hy des middages leggen slapen onder enen stamme van enen wilghen bome in *Hamert*, ende daer quamen onverhoeds die vianden, die ontvloon waren in den stride, die deselve Grave onlanghe verwonnen hadde, ende sloegen den Grave doot mit vele synre wapentuers, die dair mit hem sliepen, op die XIV. Kalende van Julius. Dese Grave was Heer in Oestvrieslant XXII. jaer, ende was Grave tot Hol-

lant

lant na ſyns broeders door XIII. jaer, ende wert gevoert tot Egmonde int clooſter, ende dair begraven mit grooten wenen.

DIRC *die* VII. *Grave van Hollant.*

Geertruut die Gravinne van Hollant na Grave *Florys* hoers mans doot berichte ſy Hollant twee jaer. Daer na nam ſy enen man, die *Robrecht* hiet, en was een jonger ſoon Grave *Boudewyns* van Vlaenderen, ende deſe Robrecht berechte Holland van Joncheer *Diderics* weghen ſyns ſtiefſoons. *Willem* die Biſſcop van Utrecht verſach dat Hollant ſonder beſcermer was, ende ſonder trooſt, ende dat die Heerlicheit aen een kint gecomen was, of in handen eens vreemden Princen, vercreech aen *Henric* den Roemſchen Coninck, dat hi hem verliende die Graeffchap van Hollant, ende die Abdi van Egmonde, ende meende dat hy overmits hulpe des buulrugden Hertoge *Godevaerts* dat jonge kint verdriven woude uit Hollant mit krachte. Ende hier om in den jaer ons Heeren CIↃ. ende LXXI. quam die Hertoge *Godevaert* mitten Biſſcop *Willem* mit vele banieren, mit trompen, ende mit baſunen in Hollant. Ende daer tiegens quam Grave *Robrecht* des kynts ſtiefvader mit blinkende tekenen, mit blaſenden hoernen, ende mit vele gewapende luden, ende als ſy verſamenden wert dair een groot ſtryt, ende int eynde moſt Grave *Robrecht* wiken, ende is uit den ſtride gejaget, ende der Hollanders is dat meeſte deel doot gebleven. *Rodrecht* is met ſinen wive ende met ſyn ſtiefkinderen tot *Gend* gecomen, ende heeft verſocht al 't Ridderſcap van Vlaenderen tot ſynre hulpe, ende meende hy woude

de ſtriden tegen den Grave *Arnoud* om ſyn vaderlic erve, des hem die voerſz *Aernoud* onderwonden hadde. Ende Grave *Aernoud* verſamende daer tiegens een groot heer overmids hulpe *Philippus* des Conincs van Vrancryc, op dat hi mit crachte mochte wederſtaen ſyn wederpartye, ende doe ſtreden ſy by *Caſſelberghe*, dair die Coninc *Philippus* verjaget wert, ende Grave *Arnoud* doot geſlagen. Ende *Robrecht* die Vrieſe wert mit machten Grave van Vlaenderen. Ende binnen deſen ſo voer Hertoge *Godevaert* op die Vrieſen, die hy verwan, ende onder dede. *Dit geſciede int jaer ons Heren* CIↃ. *ende* LXXII. Biſſcop *Willem*, die altoos ſyn wachte hilt tiegens Joncheer *Dirc* van Hollant, die tymmerde een ſterc caſteel tot *Yſelmonde*. Ende doe die Hertoge *Godevaert* mitten hovel Hollant vier jaer hadde berecht, quam een van Joncheer *Dircs* knechten, ende verwachten den Hertoge *Godevaert*, als hy ginc in ſyn hemelike camer, ende ſtac hem een dootwonde. Doe wert deſe Grave t'Utrecht gevoert ende ſterff aldaer. In den jaer ons Heren CIↃ. ende LXXV. op die V. Kalende van Meye ſterf Biſſcop *Willem* ende ruſte in vrede, na dat hy t' Biſdom van Uttrecht berecht hadde XXVI. jaer, ende is t' Utrecht gevoert, ende daer begragen metten anderen eerſamen Biſſcoppen.

COENRAET *die* XXII. *Biſſcop*.

Ende na Biſſcop *Willems* doot wert een gecoren, die *Coenraet* hiet die XXII. Biſſcop, die Keyſer *Henric* die vierde alſo geheten beleyder ende maertogher plach te weſen. Deſe *Coenraet* vercreech van den Keyſer *Henric* de Heerlicheit van Oeſtvrieſlant,

vrieslant, die die Marcgraven den Princen van Hollant mit gewelt genomen hadden. Dese Bisscop *Coenraet* vertymmerde t' Casteel van *Yselmonde* mit kerkeren, mit vasten wychuysen, ende besettent mit sinen mannen. In den jaer ons Heren CIↃ. ende LXXVI. wert te rade Joncheer *Dirc* van Hollant, dat hy mit hulpe *Robrechts* syns stiefvaders, mit hulpe synre vrienden ende maghen den Bisscop *Coenraet* besetten woude opten casteel van *Yselmonde*, om syn vaderlic erve mit crachte te crighen. *Conradus* die Bisscop, die dat wel vernam, vermaende al heymelike syn Ridderscap ende syn burgers, ende bat hem, dat sy in syn hulpe quamen op enen benoemden dach, ende sonder merren so is bi des Bisscops gebodt vergadert een groot heer mit banieren ende mit basunen. Ende daer op toeghen die Hollanders mitten scutte van Vlaenderen, ende quamen stoutelic mit horen blenckende teyckenen, ende mit trommen vreselike te climmen. Daer wort een dach van toorne, want die uytgecoren kampers vielen daer neder in den stride van beyden siden. Ende int eynde als die stryt lange geduert hadde, bleven daer van s' Bisscops partye vele vechters, als die Grave * *Gerlacus*, *Lambertus* die Proest van *Deventer*, *Wulramus* een Priester van sinte Bonifaes, *Werenboldus* ende *Giselbertus*, scutte, sciltknecht, ende burger, overmids welcke des Bisscops heer seer den moet verloes, ende liep onsedelic te scepe, so datter vele verdroncken. Die Bisscop *Coenraet* sach, dat die selle stryt emmer meerde, ende dat groot verlies van synen volcke mede aenstaende was, pynde hy hem t' voersz casteel te beset-

* *Gerlacus Comes Zutphaniæ ultimus.* Ita h. Beka.

setten, ende die voirborchte mit scutte te bescermen, mer die Hollanders die stormdens an mit kraften, mit bliden, ende mit magnelen, so dat sy die wychuse des Casteels seer te broken, ende die Vlamingen verdreven mit scutte die borchsaten van den mure, alse dat die Bisscop *Coenraet* van node moste opgeven dat Casteel ende al Hollant, ende Joncheer *Dirc* vrilike quite te scelden. Ende als dit geschiet was, dede Joncheer *Dirc* den Bisscop groote eer, ende lieten mit sinen lieden vrilic in syn Stadt varen. Joncheer *Dirc*, die nu is die sevende Grave van Hollant, is met seghe ende mit love wedergekeert in syn Graefscap van Hollant, ende nam een wyf, hiet *Witilhildis*, des mogenden Hertoghe dochter van Zassen, daer hy by wan een soon die *Florens* hiet, die na hem Grave wert, ende een dochter die hiet *Machtelt*, die een scone Joncfrou was. In den tiden als in den jaer ons Heren CIↃ. ende XCI. op die v. Kalende van December gaf dese Grave *Dirc* Gode syn siele, na dat hy Hollant hadde bericht xv. jaer, ende hy sterff xxx. jaer na syns vaders doot. Des regneerde syn moeder twee jaer, *Robrecht* syn stiefvader VIII. jaer, Hertoge *Godevaert* mitter hovel vier jaer, ende Bisscop *Willem* een jaer, dat maect xv. jaer. Ende syn lichame wert begraven tot Egmonde in den clooster op tie v. Kalende van November. In den jaer ons Heren voersz entie Gravinne *Witilhildis* sterf optie xv. Kalende in December, ende wert begraven in den Clooster by haren man voerseit.

FLO-

FLORENS *die* VIII. *Grave van Hollant.*

Na dat Grave *Dideric* gestorven was wert *Florens* syn soon die VIII. Grave gemaeckt van Hollant, ende nam een wyf die *Petronella* hiet, ende was des Keysers *Lotharius* suster, daer hy by wan drie sonen, enen *Dideric*, enen *Florens*, ende enen *Simon*, ende een dochter die *Hadewich* hiet, ende was scoon van lichame, vreedsaem van herten. Dese *Florens* was geheten de vette, ende was scoon van live, vreedsaem van herten, milde in synre aelmoessen, alle luden oirbaerlic ende nimmer scadelic, ende had meer doechden ende rycheden, dan enich van sinen voervaders. In desen tiden dede Bisscop *Coenraet* tot synre euwiger memorien stichten een kercke van Canoniken aen die Westside der Stadt van Utrecht in die eer onser Vrouwen, dair hy den gront also slickich vant, dat hy den gront van den pilaernen niet vast maken en mocht. Des was in der metseleer geselscap een Vriese, ende hiete *Pleberus*, ende vermat hem op syn lyf die kercke wel te funderen, daer hy of eyste groot gelt. Waerom dese Bisscop gaf des Vriesen soon suverlike presenten, ende milde gaven, also dat hy vernam van den sone die heymelike meysterie, ende voltymmerde die voerseyde kercke van sconen werc in die eer onser Vrouwen. Waerom dese voersz Vriese greep nyt op desen Bisscop, ende versierde, hoe hi em ter doot brengen mochte. Ende daer na in 't jaer ons Heren CIↃ. ende XCIX. na dat Bisscop *Coenraet* misse gedaen had, ende hy syn heymelic gebedt gedaen hadde, ende hy alleen in syn huys was gaen leggen slapen, quam dese voerseyde Vriese,

ende verſach dat hy daer ſcade ende ſcande toe hadde, ende overmids des viants rade tooch hy ſyn mes, ende ſtac doot den eerſamen Biſſcop. Deſe Biſſcop berichte dat Biſdom xxv. jaer, ende op die VIII. Kalende van Meye wert hy jammerlike vermoort, ende begraven in der ſelver kercken, die hy ſtichte in die eere onſer Vrouwen, ende die Vrieſe quam ongeſcaedt ende ongelet uyt der Stadt.

BURCHARDUS *die* XXIII. *Biſſcop*.

Na dat Biſſcop *Coenraet* dus jammerlike vermoort was, wert gecoren die XXIII. Biſſcop, ende hiet *Burchardus*, een heylich man, milde, ende vreedſaem. In deſen tiden ſeynde die Pawes uyt enen Cardinael, die *Hillebrandus* hiet, ende die quam in Gallien, op dat hy daer uit verdriven mochte die ontrouwe der Simonien. Ende als deſe Cardinael voer mit rechte tiegens enen Biſſcop, die dair af berucht was, ende deſe Biſſcop die oirkonden, die hem bedragen hadden, woude weder om koopen mit gelde, doe ſeide deſe Cardinael, die Legaet was, *Wy willen ruſten laten der menſchen oirdeel, ende laten voir gaen dat Godlic oirdeel, wantet ſeker is ende openbaer, dat eens Biſſcops gratie is een gave des Heyligen Geeſts. Ende of tu geen meenſcap hebſte met Simon Magus, in de comenſcap des Biſdoms, ſo ſprec, Gloria Patri, & Filio, & Spiritui ſancto.* Deſe Biſſcop die dus aengeſproken was van Simonie ſprac ſonder anxte en beſceydelic, *Gloria Patri, & Filio*, mer hi en mochte niet ſpreken, *& Spiritui ſancto.* Mer doe hy van den Biſſcop geſet was, ſprac hy dat veers volcomelike uit, *Glo-*

Gloria Patri, & Filio, & Spiritui sancto. In den jaer ons Heeren CIↃ. C. ende XII. op die XV. Kalende van Junius ruste *Burchardus* die Bisscop in onsen Heer, na dat hy XIII. jaer dat Bisdom van Utrecht hadde bericht, ende wert begraven in die Doemkercke bi den Bisscopen, die voer hem geweest hadden. In den selven jaer wert doot gesslagen van sinen vianden *Rodolphus* die Domproest van Utrecht.

GODELBALDUS *de* XXIV. *Bisscop t'Utrecht.*

Ende als *Burchardus* die Bisscop aflivich was, wert gecoren die XXIV. Bisscop, ende hiet *Godelbaldus*; een goedertieren man, wys, en de Geestelicheit seer beminnende. Want in den jaer ons Heeren CIↃ. C. ende XXI. doe stichte dese voerseide Bisscop een clooster in een broeclande, daer 't eenlic was, van moniken ende nonnen tot *Oestbroec* in die eer *Marien* der ewigher maghet, ende sinte *Laurentius* des hogen martelaers. Ende om dat men in dat clooster die regel wilneer so vaste plach te houden, so hietment die Oirden kerke. Dair plach groote versameninghe te wesen, want dair bloeyede alrestrengeste die regel van sinte Benedictus oirden. Dese Bisscop verdreef die Regulier Canoniken uyt Middelburch om hoir oneersaem leven, ende sette dair in Monniken van der oirden van Premonstreyt, die hi nam van Antwerpen uyt sinte Michiels clooster. In desen tiden was vele *Consilie* in der Stadt van Romen om oirbaer der heyliger kercken. Ende op die tyt was *Godebaldus* siec, so dat hi den Paeus ontboet by sinen naesten Bisscopen mit brieven, dat hy van node niet comen

en mochte, ende bat ootmoedelic den Paus, dat hy om die eer der heyliger kercken vtn Utrecht hem ende sinen nacomelingen weder geven woude die Bisscops infule, die sy in lange tyt niet gehadt hadden. *Alexander* die Paus was, die derde also genaemt, ontfinc syns lieven Bisscops *Godebaldus* brieven vriendeliken, ende om vrientscap, die sy onderlinge hadden, so dede hy sine bede vriendelike, ende gaf hem ende sine nacomelingen Bisscopen tot Utrecht die infule. Die reden waerom dat die Bisscoppen sonder infulen waren is genoech geseyt hier te voren in sint *Bonifaes* leven. In den jaer ons Heren voirsz Grave *Florens*, die de vette hiet, ende broederlic der kercke van Utrecht was, sterf op die VI. Nonas in Martio, na dat hy XXX. jaer die Graefschap van Hollant in grooten vrede hadde berecht, ende wert begraven by syn ouders tot *Egmonde* in den clooster, daer hy ruste eerlic onder enen marmorsteen. *Petronella* syn wyf, die veel aelmoesen gaf voer hoir mans siele, ende die stichte een clooster van nonnen van sinte *Benedictus* oirden in die eer van onser Vrouwen, ende sinte *Benedictus* des gloriosen martelairs, by horen casteel dat *Reinsburch hiet*, die daer na op die 10. Kalende van Junius ruste in Gode, ende is in den selven clooster begraven mit costeliker uitvaert.

DIRC *die* IX. *Grave van Hollant.*

Na Grave *Florens* doot wert *Dirc* syn soon die IX. Grave van Hollant, ende nam een wyf, hiet *Sophia*, ende was *Otten* dochter van Rijneghen, daer hy by wan enen *Florens*, die na hem wert Gra-

Grave van Hollant, ende *Otte*, die Grave van *Benthem* wert, *Baldewinum* den Bisscop, ende *Pelgrim* den Borchgrave, *Sophia* die Abdisse, *Hadwigis* die nonne, ende *Petronelle* een scoon Joncfrou. In dien tiden als in den jaer ons Heeren CIↃ. C. ende XXV. wiert Keyser *Henric* die IV. siec t'Utrecht, ende betaelde daer der naturen scout, wiens inghewant gemelt is in den midwaerde des Choers der Doemkerke in een hooch stede, dair in voertyden des Keysers *Coenraets* inghewandt geleyt was, die syn overoude vader was, ende *Lotharius* die edel Hertoge, die Grave *Dideric* oem was, wert gecoren tot enen Keyser van den Princen, ende hoechliken geset ende verheven in den Conincliken stoel. Dese Keyser nam der kercken van Utrecht *Oestbergen* ende *Westberghen* in Oestvrieslant, ende gaffe die Graefscap van Hollant. In desen tiden was in Vrancryc so grooten droochte van grooter hetten in den somer, dat alle fonteynen, putten, culen, rivieren, meren, verdroghet waren, so dat die eerde clovede, ende in den cloven quam vier, dat brande twee jaer lanc, datmens niet geleſſchen en conde. In den jaer ons Heeren CIↃ. C. ende XXVIII. wert die Bisscop beswaert met siecten, ende nam aen die oirden ende abyt tot *Oestbroeck*, na dat hy dat Bisdom van Utrecht XV. jaer hadde bericht, die daerna sterf op die anderde *Idus* van November, ende in den clooster harde eerlic begraven.

ANDRIES VAN CUYCK *die* XXV. *Bisscop.*

Ende als *Godebaldus* doot was, wert gecoren *Andries* die XXV. Biscop, ende was geboren van *Kuyck*,

een wys man, redelic, ende vreedsaam. In desen den Grave *Dideric* die gaerne wrake doen soude om syns vaders doot, die tot *Hemert* geslagen was, endè leyde † manlike laghen om *Herman* van *Cuyck* te slaen, ende alsó naersteliken, dattet niemant soenen noch vreden mochte, doch int leste dat die Bisscop *Andries* voersz menighe reyse om dede, ende arbeydet, dat hy den ouden kyff ende nyt in die hant creech, ende maecte een vaste soen ende vrientscap, also dat *Herman* soude doen tymmeren een clooster voor Grave *Dircx* siele van Holland, ende daer toe gheven van sinen goede, dair die moniken op leven mochten. Ende hier omme is gesticht dat clooster tot sinte *Marienweerde* in die eer onser *Vrouwen*. Ende daer werden moniken gebracht van Laudunen van der oirden van *Præmonstreyt*, die daer Gode dienen souden, ende bidden voor Grave *Didericx* siele. In den jaer ons Heren CIↃ. C. en XXXII. op een winter tyt, als Vrieslant mit yse overgebrugget wert te reysen, vergaderde Grave *Dirc* een groot heer, ende tooch in Westvrieslant. Dair tieghen quamen die Vriesen mit pieken ende mit staven, dair si vochten twee striden op enen dach, dair veel Vriesen doot bleven. Ende dat Ridderscap van Holland, die den seghe wonnen, die syn wedergekeert in Holland mit veel gevangen. In desen tiden *Florens*, die men den swarten noemt, versetten tiegens Grave *Dirc* sinen broeder, waeromme dat hi Holland rumen moste, ende voer totten Westvriesen, ende wert hoer hulper tiegens syn broeder, ende tooch mit haer hulpe, ende verbrande Alcmaer die

† *hostiles.* Bek. Jo. a Leidis *lib.* 19. *c.* 3.

ker-

kerke, ende oirloghede een gans jaer tiegens die *Kennemers*. Ende hem syn by gecomen meenre lude van nywer macht, ende van naturen gierich, ende toghen mit desen *Florens* mit heerechten, ende mit al *Kennemerlant*, ende verbranden al 't lant, ende Grave *Direx* woninghe mede, ende al tot Haerlem toe, ende tiegen den nacht toghen sy voert in Vrieslant. Grave *Dirc* versamende een deel wapentuers, ende overvel de ghene, die mitten Vriesen angespannen waren tiegen hem, ende na sinen wil hi daer seker ghisele of nam. *Lotharius* die Keyser, die haer beyder Oem was, vernam die maer van deser twydracht, ende sende een synre Princen in Hollant, dat hy die twee broeders soenen soude. Ende als dese twydracht geleit was, begonste dese *Florens* enen anderen kyf, dair hy cortelick na om doot geslagen wert. Want *Godevaert* van † *Arlisberch* ende *Herman* van *Kuyc* twee * vermoerde Graven ende lieve gebroederen hadden een nichte, ende hiet *Heylwich*, ende was *Aleyden* hoer susters dochter ende *Arnoldus* van *Renhem* haers mans. Dese *Heylwich* nam *Herman* van *Kuyck* in synre hoeden, na dat haer vader ende haer moeder gestorven waren, want hy haer Oem was. Die ghene die deser Joncfrouwe dienres waren, ansaghen dat *Floris* manlichede, ende sine doghet, ende wouden hem hulden, ende geven hem dese Joncfrouwe tot enen wive. Mer die Grave *Herman* van *Kuyc*, ende *Godevaert*, ende mitter hulpe van den Bisscop *Andries*, en wouden dat hilic niet henghen, ende wederstont Grave *Floris* mit alle sine hulpers. Die van Utrecht licht

† *Arnsberch*.
* *vermaerde*, nobiles viri. Wilhelm. Procurator ad Ann. CIↃ. C. XXXII.

om anxte van den Keyser of om liefde van Grave *Dideric* so gaven sy *Floris* in haer Stat in ende weder uit te comen, als hem gadelic was, ende deden hem oec mede hulpe tot veel tiden, alsso dat dese *Floris* verbrande in den Stichte *Lexmonde* in versmadenisse des Bisscops *Andries*. *Herman* van *Kuyck*, als dit geschiet was, wouder laghen al heymelike om legghen, ende vaen desen *Floris*, dien hy mit openbaer viantscap niet mochte wederstaen, ende leyde hem laghen buten der muren van der Stadt, ende hilde dair syn wapentuers, daer 't heymelike was in der nachten, als *Floris* uyt comen soude om te jaghen mit sinen jongen geselscap, als hy gewone was. Ende als die dach opginc, ende die sonne verlichte die aerde, ende die ripe opten velde lach, quam *Floris* eerlic uter Stadt mit jongelingen, die valkenaers waren, ende quam onverhoeds in synre vianden laghe, ende als die niet en wiste. Ende als hy dat sach, sloech hy syn paert mit sporen, ende ruumde hem den breydel, ende keerde hem ter Stadt waert. Mer hy stortede tot *Absteden* neder mitten paerde, ende sine vianden vervolgheden ende sloegen doot mit grooten nyde. *Lotharius* die Keyser die harde leyde daer toe was tot syns neven doot, ende nam *Herman* van *Kuyc* mit rechte syns † Princen name ende oordeel die waerdicheyt syns namen, die te voren over alle landen Grave van *Kuyc* geheten was. Grave *Dideric* van Hollant voer mit machte in den lande van *Kuyc*, ende wierp die casteel neder, ende verbrande die dorpen, ende verbrande al die eerlicheit, oft ene woestyne

† Intricata hæc & confusa. Apud Bekam est ita: *Heremannum de Kuyc dictante sententia Principum dignitate nominis sui privavit.*

ſtyne ware , ende *Herman* verdreef hy uyt ſinen lande. Ende ten leſten wort *Herman* na des Keyſers *Lotharius* doot des Graven *Diderics* man, ende quam weder op ſyn goet, ende Biſſcop *Andries* wert weder in ſyn Biſdom geſet. In den ſelven jaer een Ridder die *Fulcolt* hiet, ende als men ſeit, ſo was hy mede ſculdich aen *Floris* doot, ende ontquam uten laghe, die Grave *Dirc* om hem geleit hadde, ende ſwom over den ſtroom mit ſinen paerden, die hem ſeer verblide om den doot, dien hy ontgaen was, ende maecte daer na van ſinen caſteel, dat *Hoerne* hiet, een Cloeſter kerke, dair hi mede verſoende, ende mede ten love Goids, dat hi den doot alſo ontgaen was. Ende dair worden in gebrocht heylige mannen, monniken der oirden van Premonſtreyt, die genomen worden uten cloeſter van ſinte Marienweerde. In den ſelven jaer Biſſcop *Andries* ſette die XII. Prieſteren van der kercken van *Staveren*, om haer oneerſaem leven, ende brochte daer weder van Oeſtbroec beyde monniken ende nonnen een Convents vergaderinghe. Deſe Biſſcop berichtede dat Biſdom XI. jaer, ende ſterf in den jaer ons Heren CIↃ. C. ende XXXVIII. op die IX. Kalende van Junius. Ende wert begraven mitten anderen eerſamen Biſſcopen tot Utrecht.

HERDEBERTUS *die* XXVI. *Biſſcop t'Utrecht.*

Doe Biſſcop *Andries* gebleven was, wert gecoren een die *Herdebertus* hiet, die XXVI. Biſſcop, een geſtadich man, ende ſonderlinge naerſtich die Paepſcap in goeden regimente te brengen, ende hi was geboren van *Berum*. Deſe Biſſcop voer tot Ro-

men om saken, die nootdurftich waren, ende als hy weder quam vant hy groot discoert in *Drenten* lant, want die burgers van *Groeningen* onderlinghe vochten ende streden, ende vesten sinte Walburgen kercke mit grooten wychusen, oft een casteel geweest hadde, ende stormden dair uit ende dair an mit scutten ende mit slingeren. Ende om dese onrust so quam dese Bisscop sonder merren tot *Groningen*, ende wan dese misdadighe luden van der kercken, die hy daer toe brochte, dat sy hem swoeren van den Godshuse niet meer te maken een vechtshuse noch een oorlochshuse, of dat sy die Stadt niet om muren en souden. Mer dese Bisscop, die syn * twe broederen niet verheffen en woude ten grooten scade des Bisdoms, so gaf hy den enen te leen van hem te houden die Burchgravescap van *Groningen*, ende den anderen die Castelcynscap van *Coevorden*. Want daer te voren plagen die Bisscopen selve of hoer Maerscalc die Heerlicheden te berechten, dat hem niemant hinder noch moeyenisse daer in dede. In desen tiden *Otte* die Palensgrave van den Ryn, Casteleyn van Benthem, Grave *Dideric* van Hollant synre suster man, meende die Twente te verwoesten, ende hem en mochte niemant wederstaen van des Bisscops weghen. Die Bisscop vergaderde daer tiegens een cleyn deel wapentuers te paerde, die † *Hughebertus* die alre Overste der Duutsche hem vermat te beleiden, ende quam tiegens desen Palensgrave bi hem mit grooten gelude van basunen, ende street tegens hem opten velde, dair vele luden doot bleven, ende vele gejaget worden, die in den boschout scolen. Daer

* *in damnabile gravamen totius episcopatus geminos fratres suos exaltare desiderans.* Beka.

† *Hugo de Botter fortissimus Teutonicorum.* Beka.

Daer bleven doot *Otte* van *Bickles* die Grave, ende dair wert gevangen *Otte* die Grave van den *Palays*, ende wert tot Utrecht gevoert, dair hy in hoescher gevangènissen gehouden wert. Ende als Grave *Dideric* van Hollant verhoorde, dat syn lieve swager gevangen was, ende syn heer van den Bisscop verslegen ende verwonnen was, doe vergaderde hy al syn macht, ende versouchte Ridderscap, ende besat die Stadt mit Ridderscaps cracht alomme mit tenten ende paweljoenen, ende rechte syne magnelen. Ende als sine instrumenten opgerecht waren, die harde vervaerlic ende anxtelic was, daer hy die Stadt mede stormen, ende die mueren van der Stadt mede breken woude, ende die woninghen mede vernielen, ende al die Stadt te verbernen, die Bisscop die al so veel volcx niet en hadde, daer hi dat groote heer mede verdriven mochte, mer daer hy ter noode mede houden mochte syn Stadt, ende bedacht hem als een goet harde, dat hy woude syn lyf ende syn siele stoutelike setten voir syn scapen, ende syn Stadt verlossen van den harden storm. Waeromme hy te samen dede comen syn Clesy, ende syn volc, dair an dede dese heylige Bisscop een sermoen, ende dair tenden geboot hy den luden die Leken waren, dat sy by horen live van dien daghe uter Stadt niet en ginghen, mer dat sy op ter mueren bleven, ende hoer Stadt bescermden. Dese Bisscop dede haestelick syne geestelike cleder aen, ende ginc ter poorten uit mit crucen ende mit vanen, ende gaf hem selven ende die met hem waren willichlic in staende tot martelyen. Ende aldus ginc die meen clesy

over

over mit witten rocken voren, ende elc na ſinen ſtaet, ende die Biſſcop alre achterſte gecleet mit ſinen ornamenten, ende droech in ſynre hant dat blixem des viers, ende was dat bouc, daer hy den Grave van Hollant mede vermaledyen woude, ende alle ſyne hulpers. Ende als ſy buten int heer des gewaer worden, doe wert dair een groot rumoer in den tenten. Want die Hollanders als ſy ſaghen die vanen ende die witte luden, waenden, dat die Burgers quamen mit den Biſſcop om mit hem te ſtriden. Doe geboot Grave *Dideric* ſonder merren die baſunen te blaſen, ende die metalen hoernen te ſnerken, ende die banieren te nemen, ende tiegens des Biſſcops heer te ſtriden. Ende als die Hollanders waenden te ſtriden, ende als ſy des Biſſcops heer vaſte by quamen, ſaghen ſy die Cleſy..bloots hoofts, ende meer vrede begheerden dan te ſtriden. Des ſy hem al te ſeer verwonderden; Doe ſy ſaghen des Biſſcops volſtandighe herte hilden ſy hoer handen ſtille, ende en maecten geen bloetſtortinghe. Ende ſtaphans als Grave *Dideric* dit ſach bedacht hy hem ſelven, ende ſcaemde hem, ende wert beroert met groten wille, ende verſuchte hem, ende dede of ſinen helme metten teycken van den ſcilde mitten lewe, ende ſyn gulden † cormcken, ende ongeſcoeyet ſo knielde hy voer den Biſſcop, ende bat genade, ende bat hem, dat hy dien blixem niet op hem en dede. Ende die Biſſcop nam op deſen voerſz Grave danckelike, om dat hy in berouwe was van ſynre miſdaet. Daerna ſo bleven deſe voerſeide Princen, alſo 't hem Godt ingaf getrouwe vrienden,

† *Paramentum aureum.* Bek.

den, ende al hoer daghen so bleven sy te samen gebonden mit minne, want om die liefde van Grave *Dideric* gaf dese Bisscop die Palays Grave *Otten* quyt van synre vanghenissen. Ende *Otte* gaf sinte Martyn syn casteel tot *Benthem*, ende ontfinct weder van hem in leen. Ende onlanghe hierna dese selve *Otte*, die een wonderlic scoon man was, wert jammerlike doot geslagen van *Jan* van *Scalike*. Ende *Otte* van Hollant syn suster soen als syn erfnaem wert Grave van *Benthem*, ende wert mede Casteleyn gemaket. In den jaer ons Heren CIↃ. C. ende XXXVIII. Grave *Dideric* van Hollant voer pelgrim tot Jherusalem, ende des anderen jaers quam hy weder door Italien, ende versochte den Paeus, daer hy gaf sinte Peter onder een jaerlixsen tyns beyde voir den clooster tot *Egmond* ende voir den clooster tot *Rynsburch* vier Engelsche scillinge. Welcke cloosteren syn Voorvaderen hadden gesticht van den fondamente, ende eerliken gerentet van hoeren goede. Die Paeus *Innocentius* die ander also genoemt heeft dese twee eersame Cloosteren ontfaen totter heyliger kercken van Romen mit horen besatinge, die sy nu hebben of namaels hebben moghen mit eygendomme, ende heeft dat gesterct met sonderlinge vryheit ende privilegien, dat sy onder den Paus syn sonder middel. *Herdebertus* die Bisscop die deser gratien een vervolgher was quam tot Egmonde, ende dede dair lesen in der selver kercken die privilegien, die de Paus den clooster gegeven hadde, ende also veel als in hem was, so sterct hy 't mit sinen openen brieve. In den jaer ons Heeren CIↃ. C. ende XLVIII. ontstac die

die Stadt van Utrecht van den brande, diemen niet lesschen en mochte, ende brande wel na altemael. Ende verbrande in den selven ongevalle sinte Martyns kercke, sinte Peters, ende sinte Johans kercke, mer sinte Salvatoers kercke bleef onverbrant, nochtan dattet cruce daer 't an genagelt was mede verbrande, dat groot wonder was. Ende sinte Stevens outaer bleef ongequetst. Die yerste capelle die vast by sinte Salvatoers staet, ende by *Clemens* tyden, *die Willebrordus biet*, in die eer des heyligen cruus, die verbrande mede, ende al dat dair in was sonder sinte Salvatoers beelde, dat bleef onverbrant, nochtan dattet cruce daer 't an gehangen was verbrande altemael, ende die nagelen mede. Dat beelde wert bruyn in den brande, waerom men nu heet dat bruyne cruys. Doe quam die Clesy mit grooter devotien, mitter gemeente, ende namen dat heylige beelde, ende leydent mit grooten eeren ende waerdeliken al singhende ymnen ende Salmen in sinte Salvatoers kercke, daer 't noch staet. In den jaer ons Heren CIↃ. ende L. op die III. Idus van November voer Bisscop *Herdebertus* tot Gode, na dat hy dat Bisdom van Utrecht hadde bericht XII. jaer, ende wert begraven in die Doemkercke tot Utrecht, die daer te voren die Graefscap van *Oestberghen*, ende van *Westberghen* van den Coninc *Coenraets* handen ontfinc.

HERMAN VAN HOERN *die* XXVII. *Bisscop t'Utrecht*.

Na dat *Herdebertus* die Bisscop gestorven was wert dair een twydracht in den Capittel, want die hooch-

hoochste mannen der kerken van Utrecht, als *Di-derie* Grave van Hollant, *Henric* Grave van Gelre, ende *Dideric* Grave van Cleve baden, datmen kiesen woude *Hermannum* van Hoern den Domproesst finte *Jeroens* te Colen Bisscop te wesen van Utrecht. Die burghers van Utrecht ende van Deventer mitten lantvolc baden, datmen *Vrederic* mitten hovel Bisscop maecte. Mer die moghende partie der Heren verdructen dair die cranke partie der burgers ende der lantluden. Ende Grave *Dideric* brochte desen *Herman* int besit van den Bisdom, ende maecte hem onderdanich al die hem tiegen waren. Daer na twe jaer seinde die Paeus enen Cardinael, die daghede beyde dese coren tot Ludic, ende daerna vercreech dese voerseide *Herman* by den selven Cardinael, ende bi den Coninc *Coenraet*, dat hi dat Bisdom behilt, ende is die XXVII. Bisscop van Utrecht. Dese *Herman* was saft van sinne ende goedertieren, so dat in sine tegenwoordicheit dootslaghe scieden, want hi en mochte die burgers van binnen niet bedwinghen, noch hoer vechten niet verbieden, noch haer ondersaten buten niet bedwingen, dat si hem onderdanich wesen souden. Onder desen Bisscop *Herman* begonnen die eerste partyen als ict naest ondervinden can in Utrecht. In den jaer ons Heren CIↃ. C. ende LXII. op die XI. Kalende van Aprille doe was die maen al rond. Ontrent der middernacht openbaerde een groot ringh in der mane, ende ginc verre van der mane al om ende om blenckende oft een regenboghe hadde geweest, ende van der selver maen scenen vier rayen cruus wyse, ende streckende

al

al in der maen al totten ringhe, ende die sterren die in den ringhe stonden en lichten te min niet. Groote eerdbevinghe gesciede doe, ende duerde wel xv. jaer lanc, waer af dese vier Steden destrueert werden, *Tripolis*, *Damasce*, *Antiochien*, † *Cathania*, daer al te veel menschen in doot bleven, van mannen, ende van wiven, ende kynderen wel twintich dusent. In desen selven jaer destrueerde die Keyser *Vrederic* die Stadt van Meylanen ende werp die muren neder, ende verbrande die Stadt. Ende doe nam daer *Rodulfus* die Aerdsce-bisscop die heylige drie Coningen lichamen, ende voerdese tot Colen. In den jaer ons Heeren CIↃ. C. ende LXV. doe toghen die Westvriesen uit, die men *Drechters* hiet, ende verbranden die naeste dorpen van Hollant, ende mede dat carspel van *Zaenden* branden si, en voerden mede grooten roof van daen. Die Ridders van Haerlem, die stoute oorlochs mannen waren, mitten Dorpluden van der *Outdorp*, quamen manlic tiegen, ende sloegen DCCCC. Vriesen doot, ende syn weder mit eeren gekeert binnen Haerlem. In den jaer ons Heren CIↃ. C. LXXI. sterf Bisscop *Herman*, ende ruste in Gode, na dat hy VI. jaer Bisscop t'Utrecht had geweest, ende sterf op die VI. Kalende van Aprille, en wert begraven in de Doemkercke tot Utrecht.

† *civitas Cathanensis.* Beka.

GODEFRIDUS VAN RENEN *die* XXVIII. *Bisscop.*

Na Bisscop *Hermans* doot quam Keyser *Vrederic* tot Utrecht, ende vatte wyslic die twydracht des Capittels als van den Bisscop te kiesen, alsoo dat *Godefridus* van *Renen* die Domproesst was, wert gecoren die XXVIII. Bisscop, een heerlic man van groo-

grooten moede. In den jaer ons Heren CIↃ. C. ende LXXII. op die *Nonas* van Augustus bleef Grave *Dideric* in vreden doot, die die Graefscap van Hollant wyslic berechte XXXVI. jaer, ende wert begraven tot Egmonde in den closter, dien hy onlanghe daer te voren van den Paus vercregen hadde, privilegien ende vriheit, dat sy exempt syn, dats sonder middel onder den Paeus te sine. *Sophia* die Gravinne bleef na haer mans doot in vasten, in bedingen, ende in aelmoesen te geven sonder aflaten, ende was sonder twyfel † een heylich wyf, want God door haer mirakel dede by haren leven. Want dese heylige vrouwe bedevaert was gegaen tot sinte Jacobs in Galissen, ende quam by ongeval onder moordenaers, diese pynden doot te slaen, ende haer cleynoot te nemen. Mer dese moerdenaers overmits verdiente sinte Jacob deedse God stille staen, dat si hem niet verweeren mochten, noch in geenre wys en mochten erch doen, ende saghen dat si haer geen arch doen en mochten, ende bescermt was met godliker crachten, ende en dorsten hoer niet genaken. Mer dese voerseide rovers, als sy dit mirakel saghen, versuchten si hem, ende baden haer genade. Daer bad die salighe Vrouwe den almachtigen ontfermighen God voer die moerdenaers, dat hy hem vergave. Dese vrouw, die God lieve hadde, is derdewerf gevaren tot Jherusalem, die aldair salichlic ruste in Gode op die VI. Kalende van October. Ende wert daer begraven tot Jherusalem in der Duutscher hospitael.

† De eadem Trithemius in Chron. Hirsagiens. *ad Ann.* 1157.

FLORIS *van Hollant die* X. *Grave*.

Na Grave *Didericx* doot wert Grave *Floris* syn

soon

soon die x. Grave van Hollant. Dese nam een wyf des mogenden Conincx *Henrics* dochter van Scotlant, daer hy by wan *Dideric*, die na hem Grave wert van Hollant, ende *Willem*, die na hem Grave wert van Oostvrieslant, ende *Floris* die Doemproest t'Utrecht was, ende *Robertus* die een rechter in Kennemerlant was, ende Joncfrouwe *Beatrix*, *Elysabeth*, *Adelheit*, ende *Margriet*, die Gravinne van Cleve wert. In desen tiden als in den jaer ons Heren CIↃ. C. ende XX. begonden hem die Drenten te versetten tiegens den Bisscop om dat Burchgraefscap van Groningen, ende cregen in haer hulpe sommige burgers van Utrecht, ende sommighe manne, die leen hilden van der kercken van Utrecht, want die Bisscop vermat hem, dat die Borchgravescap hem vry aencomen waer, want *Lifridus* die Borchgrave doot waer, ende ghenen soon after gelaten en had. Mer dese *Lifridus* neven wouden hem onderwynden die Burchgravescap, want sy van synre dochter geboren waren, ende syn mannen geworden des Graven *Henricx* van Gelre, op dat sy met synre hulpe te bet wederstaen mochten des Bisscops cracht van Utrecht, overmids wies hulpe, der burgher, ende des Bisscops dienstmannen, dese voersz jongelinghen bereden den Bisscop op enen toorn mit sinen Ridderen, daer sine sonder twivel gevangen hadden, mer by wisen rade Grave *Diderics* voerseit van *Cleve* quam hy van daen. Mer die Grave van Gelre mitten burgers ende mitten dienstmannen deden den Casteleyn veel moeyenisse mit menighen stormen, mit armborsten, mit slingeren, dat

dat sise so dagelicx aenvochten, so lange dat si hem ofbranden beyde winterhuus ende somerhuys, ende rechten een magneel, daer si den toorn mede nederwerpen wouden. Die Bisscop die hier in seer bedruct was, ende wel na van al syn hulpers begheven was, bad den Grave *Floris* ootmoedelic ende vriendelic sonder aflaten, ende vermaende hem dat hy hem te hulpe quaem in deser noot. Ende Grave *Floris* versamende sonder merren een groote hope wapentures, meer dan hy te doen hadde, ende was den Bisscop een groote hulper, ende quamen voir die Stadt beide die Bisscop ende die Grave, ende stormden die Stadt sonder aflaten. Daer binnen waren die Grave van Gelre ende *Dirc* van *Batenburch* mit uitgecoren Ridders, die den storm ende dat anvechten manlic wederstonden. Dit oirloghe stont wel na een jaer, doe sende die Keyser *Vrederic Reynoldum* den Aerdscen-bisscop van Colen, die dat dadingde, so dattie Bisscop van Utrecht nam drie hondert marc, ende verliede *Lifridus* kynder die Burchgraefscap vrn Groningen mit nywen privilegien. Int jaer ons Heren CIC. C. LXV. is een groot kyff opgestaen tusschen *Godefridum* den Bisscop van Utrecht, ende den Grave van Holland, want sommighe Keyseren ende Coninghen gaven dat selve lant totter Lawers toe den Prince van Holland, als *Karel* ende *Lotharius*, ende sommighe andere Keyseren ende Coninghen als *Henric* ende *Coenraet* gaven dat selve lant den Bisscop van Utrecht. Waeromme Graeff *Floris* dat lant al geheel besitten woude, ende den Bisscop *Godevaert* daer altemael uit verdryven woude, dien hy

al te seer in corten tyden van sine vianden verlost heeft. Die Bisscop die nu van alle syne hulpers begheven is, bid nu den Keyser, dat hy hem helpen wil, ende verlossenen van den mogenden Grave *Florus* van Hollant. Die Keyser sach aen des Bisscops *Godevaerts* noot, ende quam selve neder, ende versoende t' hant dese twydracht van desen Princen mit vriendeliken soen, ende maecte die oude vrientscap weder levende. In den jaer ons Heren CIↃ. C. ende LXVI. quamen die Westvriesen mit vele striders over een water, dat heet *Ockenvoerde*, ende voort tot *Alcmaer*, op dat sy voort mochten trecken ende beroven Kennemerlant. Daer wert een hert stryt, so dat die van Alcmaer verloren LXXX. man, die ewich leven hebben gecocht om crancke verganclic leven. Want ist doghet te vechten om des vaders lant, soo ist oec doghet te sterven om des vaders lant. Die Vriesen als sy die seghe vercreghen hadden verbranden sy dat stedekyn sonder die kerke altemael, ende die lieten sy onverbrant mit ghemenen rade, also dat die DCCCC. Vriesen genoech gewroken syn, die de Ridders van Haerlem doot geslagen hadden. In den jaer ons Heren CIↃ. C. LXVIII. als in den wynter dat Vrieslant bevroren was mit yse, ende men over al reysen mochte, die Grave *Floris* vergaderde een machtich heer, ende quam in een dorp hiet *Scoerle*, ende wert te rade hoe hy die Vriesen mochte bestryden. In den merren van desen berade so saten op een deel Ridders, die stout ende moedich waren, nochtan dattet die Grave weder riet, ende reden in Vrieslant, ende ontstaken daer een

dorp

dorp dat *Scaghen* hiet, ende namen dair veel roofs mit hem. Die Vriesen die heymeliken scolen in haer laghen, achten des cleyne, datmen haer husen verbrande, ende haer goet rovede, op dat sy haer vianden neder trecken mochten, ende hoer weder keren hem mochten behinderen. Ende als dese voersz Ridders seer becommert waren mit haren rooff, ende hoir vianden, die hoer ontliepen hier ende dair te vervolghen, ende aldus hem sceyden, doe quamen die Vriesen uit horen laghen, daer sy gescolen waren in haren ridebosschen, ende in anderen voirsz heymelike steden, ende onderliepen den voerseyden Ridders haer wederkeren, ende vochten mit hem enen grooten stryt. Ende ten lesten so meerde der Vriesen partye alsso seer, dat sommighe Ridders braken haer vianden door, ende quamen mit grooten anxte tot Grave *Floris*. Die ander Ridders syn werender hant doot bleven, als *Simon* van *Antwerpen* een alte scoon jongelinck, *Willem* van *Voirbout*, *Boudewyn* van *Haerlem*, *Geryt* † van *Dapifer*, *Willem* van *Voirbout*, *Boudewyn* van *Haerlem*, *Florens Raest*, *Alaert* van *Egmond*, *Bruyn* van *Castricbem*, *Geryt* van *Monstre*, ende *Everaert* van *Noortich*. Ende haer lichamen worden gevoert tot Egmonde, ende met grooten wenen daer begraven. Des jaers daer na volgende op sinte Ypolitus dach vergaderden die Vriesen een groot heer, op dat si Alcmaer destrueren souden. Daer tegens quamen die Ridders mitter gemeente van Kennemerlant, beyde te water ende te lande, ende in der yerster vergaderinge werden xxx. der alre stercste Vriesen doot

† Illud *van* hic abundat. Vid. Bek.

geslagen. Ende als die doot waren ontliep al dat ander gediet te Vrieslant waert sonder meer scaden, want die Hollanders so luttel peerde hadden, dat si niet volghen en mochten, ende die scutte van Vlaenderen quamen ooc laet genoch, die den Grave dienden om sout. In corten jaren daerna quam Grave *Floris* mit grooter heervaert in Vrieslant, ende verbrande *Winkel*, ende *Nyendorp*, ende voer voort in *Tessel*, ende in *Wieringhen*, die hem beyde onderdanich worden, dair hy of nam vier dusent marc silvers, ende hise mit vreden liet, ende daer na voer hy tot Jherusalem, ende versochte *Sophyen* synre moeder grafte. In den jaer ons Heren CIↃ. C. ende LXX. in den herfst quam een groot storm van wynde, so dattet zeewater quam vloeyen mit grooten haest an der Stadt mueren van Utrecht, so dat men zeevisch, die men *Bolc* hiet, vinc in der Stadt mit seghenen. In den jaer daerna op Kersnacht worden gesien veel blissem donre, die lelicke luden; dat al die ghene die 't hoorden verwonderden. Des naesten jaers daer na bloeyden die bomen, ende dat gras wies in den lenten tyt veel meer ende eer, dant plach te wassen. Ende die vogel leyden eyer, ende broeyden ontrent onser Vrouwen lichtmisse, ende kyppeden jongen in desen lande. In den jaer ons Heeren CIↃ. C. LXXIII. wert gestolen dat † levende lichaem ons Heeren Jhesu Christi uyt tween kerken tot Utrecht, als uit *Buerkerck*, ende uit sinte *Jacobs* kerke, ende men conster niet gevinden, wiet gedaen hadde. Dair na opten v. Idus van Meye quam een swaer plaghe van water, also groot, dattie vloet al t' lant be-

† *Vivificum* est apud Bekam.

bedecte, ende mit sinen herden stroom huse ende boom neder tooch, alsو dat vele vroede luden waenden, dattet een nywe diluvie ware, ende die werelt anderwerf verdrencken soude, ende haddet so duerich geweest, alst hard van stroom was, sonder twivel die Stadt van Utrecht en soude niet lange gestaen hebben. Mer die ontfermicheyt Gods myn-rede dat water drie daghen daer na, so dattet al matseliken wederkeerde in die zee, ende al die dorpen, die ontrent bi der zee stonden, worden verlost van der noot. *Hilbrandus* die eersamige Abt van sinte Pauwels t'Utrecht dede een sermoen op sinte *Ascensionis* dach, die daer naest quam, ende vermaende dat gemeen volc, dat si alle Gode bidden souden, vasten, ende hoer aelmoesen geven, dat God sinen toorn woude laten sinken om die versumenisse, die daer gesciet was an den lichaem ons Heren Jhesu Christi, of die Stadt soude in corter tyt meer plage liden. Die prophetie des heyligen Vaders en bleef niet sonder waerheit. Want des selven daghes te vespertyt wert een groot brant, so dat onser Vrouwen kerke verbrande, ende daer toe dat meeste deel van der Stadt. Waerom *Godefridus* die Bisscop die hem ontsach Goids toorn, ende hem overdroech mit sine Clesy, ende geboot alle goede gelovige menschen in alle syn Stichte te vasten. Ende des woensdags na Pynxter ginc hy selver mitter Clesy barvoet, ende versocht die heylige steden mit devotien biddende, dat God sinen toorn woude laten vallen, ende riep die Santen an, dat sy bidden wouden voir ons. Dese voirsz Bisscop tot synre ewiger gedenckenissen so tymmerde hy iv.

casteel den goeden sinte Martyn, alse die *Horst* tegens die Graefscap van Gelre, *Vullenhove* tegens die Heerscap van Vrieslant, *Montfoerd* tegens die Graefscap van Holland, ende *Woerden* tegens die ongehoersamicheit syns selfs volcx, op dat hy van desen casteel syn selfs palen bescutten mochte. Ende als dese Bisscop dat Bisdom van Utrecht XXII. jaer waerdeliken hadde berecht ruste hy in vreden, ende gaf sinen scepper sine siele, in den jaer ons Heren CIↃ. C. ende LXXVIII. op die VI. Kalende van Junius, ende is begraven bi sinen Voervaderen harde betamelike in der Doemkercke van Utrecht, want hy altoos te loven en te dancken is om syne doochdelike wercken.

Vid. de eo quod dixi ad Anonymum a me editum cap. 3. & 6.

BALDEWYN VAN HOLLANT *die* XXIX. *Bisscop.*

Ende als *Godefridus* die Bisscop begraven was, wert gecoren *Baldewinus* die ander also genoemt, die XXIX. Bisscop van Utrecht, een goedertieren man, ende zuver van leven, datmen meent dat hy maghet sterf. Ende sine broeders waren Grave *Florens* van Holland, *Dideric* die Domproest van Utrecht, ende *Otte* die Grave of Casteleyn van Benthem, ende by hulpe van desen jaghede hy alle rovers uit sinen Stichte, ende berechte dat lant sommighe jaer harde vredelike. Alle burghers namen haer Stadtrecht van hem, ende desgelyc ontfengen alle mannen hoir leen, sonder alleene die Hertoghe van Brabant versumede, dat hy die *Velue* niet te tide en versochte, die de Grave van Gelre voort te lene hilt van desen Hertoghe voirsz. Waerom * die Bisscop in die *Velue* tooch mit crachte, ende verdreef daer uyt den Grave *Geraert* mit alle sine hulpers.

* Vid. *ibid. ad Anonym. cap.* 4.

pers. Die Grave *Geraert* die swaerlic nam dat verlies van so grooten Heerlicheit versamende een groot heer volcx van wapentuers, ende belach *Deventer* vier daghen. Mer die Keyser *Vrederic* quam aldair, ende benam den stryt, ende settet in vreden lange tyt, ende geboot te houden aen beyden syden. Ende binnen dier tyt dat die vrede duerde sterf Grave *Geryt* van Gelre, ende en liet geen kynderen. Ende die Bisscop quam anderwerf mit gewapenden volc, ende verbrande vele dorpen in die Graefscap van Zutphen, ende voerde veel roofs van daen. Grave *Dideric* van Cleve, die des Graven suster hadde te wive, versamende een groot heer van uytgecoren wapentuers, ende Ridderscappen, ende verwoeste een groot deel van der Graefscap van Gelre. Ende de Grave van Hollant dede een groote scade in den lande van Gelre, want hy alle die beesten, die in die *Veluwe* waren, dreef in die Stadt van Deventer. *Otte* die na *Gerard* sinen broeder Grave wert van Gelre versach dat dat oorloghe van sinen vianden emmer aen swaerre ende meerre wert, ende dat hy mit synre cracht alleene so vele Princen niet en mochte wederstaen, ende vercreech uten Bisdom van Colen, van Monstre, uit Brabant, ende uter Graefscap van Berghen CIↃ. CIↃ. CIↃ. soudenaers, daer hy mede besat LXXX. Ridders binnen Deventer, die den Bisscop toe behoerden drie weken lanck. *Baldewinus* die Bisscop, als hy hoorde dat syn Stede in node was, versamende hy een crachtich heer, overmids hulpe Grave *Floris* syn broeder, ende den Grave van *Cleve* syn swager, daer hy

Grave *Otten* mede verdriven woude van der Stadt van Deventer. Mer die † Keyser *Vrederic*, die den stryt node gehengen woude, quam anderwerven neder, ende ondervant dat, ende makede onder hem een vriendelike sprake, ende sette Grave *Otten* in der Heerlicheit in der *Velue* op alsulc recht, als syn Voorvaders daer in gehadt hadden, rustelic te besitten ter tyt toe, dattie Keyser by rade syner Princen dair af een oordeel gave, na recht ende na gevoughe. In den jaer CIↃ. C. en LXXXVIII. by goetduncken des Paeus *Alexander*, ende by geboden *Vrederics* des gloriosen Keysers, so hebben die Kerstenen, een ontallic volc, genomen dat cruus te Mense van den Cardinale *Henric*, die de Paus aldaer gesent hadde, als om dat heylige lant te vercrighen, ende die Stadt te vercrigen van Jherusalem, die de Soudaen gewonnen hadde, als by verrade Heer *Hugen* van *Tripoli*, ende ooc mede om dat heylige cruus te vergaderen, dattie Agarenen hadden gevoert in Barbarien. Van welcker ontalliker heervaert die Hooft-Prince was *Vredericus* die Roomsche Coninc ende Keyser, *Philippus* die Coninc van Vrancryc, *Richardus* die Coninc van Engelant, *Vrederic* Hertoge van Zwaven, *Coenraet* Hertoge van Oestenryck,

† Præsumptio ergo, cujus meminit Godefrid. Monach. non tanti. Ad ann. 1197. *Tum etiam inter Baldewinum Trajectensem episcopum & Ottonem Comitem de Gelre grave bellum committitur pro terra Velue, cædes & incendia grassantur, quod voluntate Imperatoris agitari ferebatur, quo minus auxilii partes illa ferrent Coloniensibus, & ne naves in superiora ire potuissent.*

ryck, *Florens* Grave van Holland, *Philippus* Grave van Vlaenderen, ende anders vele Heren ende Princen. Die Keyser sochte raet aen enen heyligen Heremite, hoe hy het Kersten heere best bestueren mochte. Die Clusenaer antwoerde hem propheterende, dattie selve Keyser in watre verdrencken soude, eer hy van over meer weder in syn lant quam. Ende hierom en voer die Keyser niet over de middelzee, maer tooch om door *Bolgher* wout, ende voer voort over sinte Joris arm, ende voort makede hi sinen wech met desen voersz Princen totter heyliger Stadt van Jherusalem, ende wan mit crachte stede ende borghe, casteel ende slote, vesten, poerten, al tot de zee toe, ende vocht veel striden tegens die ongelovighe heyden, daer hy seghe hadde mit grooten Heren in den jaer ons Heren CIↃ. C. ende XC. Dese selve Keyser in den somer alst heet was, ende hy vermoeyt was in den weghe, ende ginc in een rivier syn sweet af te dwaen, ende hem vercoelen, ende verliet hem daer, op dat hy swemmen coste, ende quam in den stroom, daer hy viel so groot, dat hy den Keyser warp over, dat hy onder dat water lach, daer hy verdronck, als die Heremite voersz gepropheteert hadde, ende wert begraven in *Antiochien* in sinte Peters kercke mit grooten wenen, ende mit droefheiden. In desen selven jaer sterf * Grave *Florens* van Hollant tot *Antiochien* op die Kalende van Augusto, ende wert begraven in die selve Stadt by des voerseyden Conincs tumbe. *Willam* die des voerseyden Grave *Florens* jonger soon was verselde hem mit Hertoge *Vrederic* van Zwaven, ende

* Alberic. ad Ann. 1191. *Cum Rege Richardo fuit unus rex de Hibernia, unus de Wallia, & cum eis Comes de Hollandia Florentius, qui ibi obiit.*

was

was by hem na syns vaders doot v. jaer, die in vele striden, die hy tegens den heyden vocht, wan ende seghe hadde. Ende overmids syne behendicheit seytmen, dat die Kerstenen wonnen *Damiaten* in Egypten, dat sterc was, ende scheen datment niet winnen mochte. Daer in sloegen sy doot alle die Turcken, ende alle die ongelovighe *Agarenen*, die daer binnen waren. Doe die Gravinne van Holland die edel vrouwe geboren van Conincx geslachte voer van desen leven op die III. Idus van Januario, ende wert begraven in den clooster tot Middelburch.

DIDERIC *die elfste Grave van Hollant.*

Doe die Grave van Hollant *Floris* tot Antiochien gebleven was, wert *Dideric* syn soon die XI. Grave van Hollant, ende nam een wyf die *Adelheidis* hiet, des edelen Grave *Didericx* dochter van *Cleve*, daer hy twee sonderlinge scoon dochteren by wan, die een *Adelheidis*, ende die ander hiet *Ada*. *Adelheidis* wert gegeven Joncheer *Henric* van Gelre, ende *Ada* nam Grave *Lodewyc* van *Loon* tieghen alle der luden wille van Holland. In desen tiden is *Willem* van Hollant weder gecomen uter heervaert van Jherusalem, dien Grave *Dideric* eerst waerdelic ontfinc mit behoorliker weerdicheit. Mer onlanghe dair na die keersruvers ende loghenaers sayden grooten nyt tusschen dese broeders, so dat *Willam* van Hollant rumede ende tooch in Vrieslant onder die Drechters, ende mit dien Vriesen vocht hy alle daghe aen die uterste doren van Hollant, die Vrieslant naest gelegen waren. Ende in die selve tyt quam Grave *Baldewyn* mit gewapender

der hant in Walcheren, ende woude Zelant winnen, dat finen lande naeft gelegen was. Waerom Grave *Dideric* in grooten forgen was an beyden ziden, ende verfamende een groot heer an twee partyen by rade der Vorften van finen lande, ende hy nam mit hem dat een deel, ende voer tegens die Vlamingen, ende dat ander deel liet hy by *Aleyden* den Gravinnen fyn wyf, die Vriefen mede te vervechten. Ende als dit gedaen was, ginc defe Grave *Dideric* voerfz mit fcepen te roeyen tot Zelant wert tiegens den Grave *Baldewyn* enen grooten ftryt, ende verjaghede mit crachte uten palen van Zeelant. *Adelheidis* als een onvervaerde Vrouwe quam mit haren banieren, ende mit trompen, mit horen volc van Egmonde tot Alcmaer, op dat fy na hoers Heren geboden die onhoorfamige Vriefen mit rechte wederftonde. Mer *Willem* die ftoute Ridder brochte daer een groot heer van den Vriefen tiegens, die hem niet ontfach te ftriden tiegen dat Hollantfche heer. Ende alfmen verfamende te ftriden fo vloghen die Vriefen van *Winkel* ende van *Nyendorp* om een fomme van gelde, die fy dair of genomen hadden van den Grave, ende lieten Heren *Willam*, ende die ander Vriefen in anxte hoers lives, die daer dreven worden van den Kennemeers in een fudde of in een wedde, ende hadfe wel na al om ende omme befet, daer fy in ftonden, ende vochten mit Haren *Willam* fo ftoutelic, dat fy daer uyt quamen, mer dat ongeluc entegen fy Haren *Willam* niet, mer haer felfs verfumeniffe an, ende daer na bleven fy altoos by hem, ende getruweden altoes wel. Ende als

als Grave *Dideric* die Vlamingen uit Zeelant verdreven hadde, quam hy weder in Holland. *Baldewinus* die Bisscop van Utrecht, *Dideric* die Domproest, ende *Otte* die Casteleyn van Benthem, die waren Grave *Didericx* van Hollant, ende Haer *Willams* suster sonen. Dese quamen in *Kennemaers*, of sy enige maniere van vrede maken mochten, dair sy die twydrachtige broeders mede vrienden maken mochten. Daer aldus overdragen wert by goetduncken deser voerseider Heren, dat *Dideric* soude bliven Grave van Hollant, want hy die outste was, mer Haer *Willam* soude ontfaen van Grave *Dideric* te leen die Graefscap van Oestvriesslant, ende voert meer soude dese selve *Willam* uter tollen van *Geervliet* drie hondert pont s' jaers hebben, ende voert meer syn broeder ongemoeyt laten. Ende als dese pays gemaket was tusschen dese broeders voer Heer *Willam* in Oestvriesslant, dair hy vriendelike Grave is ontfaen, ende tymmerde dair een casteel by *Oesterzee*, ende hadde die wyl oorloghe tegens den Grave van *Cuunre*, daer hy op een tyt dootsloech meer dan vyf hondert man, ende dwanc al t' lant an sine Heerlicheit. In den jaer ons Heren cIↃ. c. xcv. als die Bisscop van Utrecht die Twente mitter Drente crachtelic berichte, ende hem niemant onderwant moeyenisse in te doen, so hadde dese Bisscop enen Casteleyn tot Coeverden, die *Floris* hiet, ende die plach onredeliken te scatten die waghen, ende die karren, die daer reden, ente die den Grave van *Benthem* toebehoerden, dat hy den Bisscop dick claghede, also dattie Bisscop ten lesten desen Casteleyn

leyn te banne dede. Mer dese *Florens* verharde in den banne, als die daerom niet en gaf. Doe quam die Bisscop mit heercracht, ende belach die vesten van *Coeverden*, daer hy so seer sonder aflaten an stormede, dat dese *Florens* begeerde hem op te geven mit sinen stiefsoon, ende dat Casteel mit sinen toebehoren den Bisscop over te leveren. Die Bisscop nam dat casteel, ende bevalt te bewaren een Ridder uit Hollant, die hiet *Ghisebrecht Possekyn*, die al die *Drente* wiselic berechte. Mer die Bisscop van quader aventuren settede desen wisen Ridder af, ende maecte Grave *Otten* Casteleyn van *Coeverden*, die syn broeder was, ende den Drentschen volcke tot enen rechter. Ende hy ontfenc dat casteel van *Coeverden* in synre macht, dat hy langhe tyt begeert hadde, ende voer daer op wonen mit al syn gesinde. Hier en binnen lach *Volkaert* van *Coeverden* noch gevangen op die *Horst*, ende nam te wive een hoochgeboren maghet, ende by haren vrienden hulpe wert gededinghet, ende gheliket mitten Bisscop, dat dese selve jongelinc een deel van syns vaders lant ontfaen soude weder, ende hy en soude hem nimmermeer tegens den Bisscop versetten. Mer die ydel woorden gingen ewech mitten ydelen winden, want also varinghe als *Volkert* uten slote was, versamende hy vrienden ende maghen al heymelike, ende brochte alle *Drenten*, dat sy onhoorsaem worden Grave *Otten*, ende tiegen hem waren. Ende die van *Groeningen* sloegen eerst hoeren rechter doot, ende muerden haer Stadt al om tiegen den eedt, dien si in voertiden den Bisscop gesworen hadden, ende die Drenten namen

men des Bisscops renten in die Twente, ende bramden dat dorp in *Coeverden* mitten voorborchte altemael. Die Bisscop die dat herde onweerdelike nam, dattie *Drenten* jegen hem versetteden, versamenden een machtich heer, ende quam in *Drenten* by *Coeverden*, ende vercreech rechte wrake van den ongehoorsamigen luden, ende die Grave van *Benthem* quam by die ander side by *Steenwich* in die Drente; ende wrac hem van sinen vianden. Mer Grave *Otte* van Gelre, die men meende, dat hi die *Drenten* sterckede, quam al heymelike mit sinen rade in des Bisscops hulpe, ende dadingde in twisken, datmen vrede maecte, ende vriendelike soen hielt, so dat die van *Groningen* souden geven IV. ghiselen, ende die van *Drenten* XII. ende die souden incomen tot Deventer, ende die niet van daen te sceyden, eer die Bisscop gebetert waer sine misdaet, ende scout, als hem gedaen waer, ende alle quade saken, die in den oorloge gesciet waren. Ende als dit gesciet was, quam die Grave van Gelre met die ghisel tot *Deventer*, ende begon te dadingen tiegens den Bisscop. Waerom die Bisscop dede die ghisel in vanghenisse setten te toorne des Graven. Ende hierom is dese voerseide Grave toornich, ende reet van daer onweerdelic. Ende hier en binnen verstont die *Volkert* van *Coeverden*, dat Grave *Otte* van *Benthem* vele te doen hadde in des Bisscops saken, ende hy dat casteel van *Coeverden* niet wel beset en hadde, versamende een deel wapentuers, ende wan dat casteel mit haesten, ende venc die Gravinne mit al horen gesinde. Die Bisscop die hem hierom seer bedroefde ver-

verlossede die Gravinne, ende gaf weder dese ghiselen voerseit, ende versamende een nywe heer, daer hy dat meeste deel van der *Drente* mede verbrande, ende stormde daghelix an t'Casteel tot *Coeverden*. Ende als dat gesciede, quam *Philips* de Eerdsce-bisscop van Colen, ende *Coenraed* die Aerdscebisscop van Mense, ende dachten dat die Grave anspannen woude mit *Volker* van *Coeverden*, ende quamen tot *Deventer*, ende ordineerdent aldus, an beyden siden een vreentscap die onlanghe duerde, als dat *Roelof* die Casteleyn was van *Coeverden* ontfaen soude van den Bisscop *Coeverden* mitter *Drente* in allen manieren, als die oude privilegien bregrepen hadden, ende voor die scade die daer gedaen was soude hy geven an reden gelde duysent marck. Mer die Grave van *Benthem* als die voerseide Bisscoppen van daen gesceyden waren, en woude des seggens niet houden, versamende een groot heer van syns broeders weghen, dair hy des anderen daghes mede striden woude tiegens den Heer van *Coeverden*. Ende als hy syne tenten geslagen hadde te velde, ende het tiegens den avont ginghe, begonsten die jonge dwasen te scermutsen, ende te scieten tiegens die *Drenten*, die alsso seer scoten ende gewont werden van den *Drenten*, dat sy mit cleenre eeren weder keerden, ende liepen soo seer, dat al des Bisscops heer vervaert wert, ende lieten haren paweljoen staen, ende vlogen snellicke van daen. Mer die Bisscop als een onvervaert man riep weder met manlike stemme, ende vergaderde weder een cleyn hope, ende bestont daer mede tiegens die *Drenten*, mer die *Drenten*,

die haren hoop ymmer aen meerde, ende des Bisscops hulpe emmer an minrede, so dattie Bisscop int eynde moste wiken by node, ende † op quam manlike mit den anderen. In desen stride bleven xxx. man doot, ende c. Ridders mit veel wapentuers ende scutten gevangen. Daerna quam dese Bisscop op die Ysel, ende versamende een nywe heer van Ridderscap, ende den scade, die hy geleden hadde, meende hy te wreken op den Grave van Gelre, als op horen medewercker, ende verbrande die *Velue* mitten naesten dorpen, die daer by geleghen waren, ende rovede al dat hy vant. Daer tiegen quam die Grave van Gelre mitten Drenten, ende destrueerden *Homersteyn*, ende sommighe toorne van des Bisscops camer, ende stormden die Stede van *Deventer* xi. daghe mit magnelen, ende mit andere instrumenten. Mer die Hertoghe van Brabant, die die alre s'yerste sake was van desen oirloghe, om dat hy versumede syn leen te versoeken als van der *Velue*, bekende hem selven in den scout, ende quam in des Bisscops hulpe mit een deel Ridders, ende arbeyde daer tusschen, so dat hy vrede maecte enen corten tyt, totter tyt dat Keyser *Henrick* neder quam int Nederlant, die den stryt sceyde tusschen den Grave ende tusschen den Bisscop van der heerscappien van der *Veluen* mit sinen gulden segel. Ende als die Keyser van dane gesceyden was braken die *Drenten* den vrede, die daer gemaket was. Want alle die renten, die de Bisscop in *Drenten* had, gaven si den Grave van Gelre. Waerom die Bisscop by rade synre Prelaten voer op te *Mense*, ende

† Deest aliquid, ut puto. Apud Bekam est ita: *Pontifex demum a bello quievit, & ab ipsis locis palustribus cum ceteris fugientibus vix evasit.*

ende claghede den Keyser dat nywe gewelt. Ende als die Keyser verhoorde die misdaet wert hy seer beroert mit desen, ende gaf den Bisscop *Baldewyn* als sinen neve mede te striden groote hulpe dat onrecht mede te wreken. Ende des v. daghes op die XI. Kalende van Meye voer dese Bisscop ten euwighen leven, als hi XVIII. jaer den Bisdom vau Utrecht mit grooten oorloghe hadde berecht, die van daen tot Utrecht gevoert is, ende begraven mit betameliker uitvaert, als hem toebehoerde.

AERNT VAN YSENBURCH *die* XXX.

DIRC VAN HOLLANT *die* XXXI. *Bissoppe.*

Als Bisscop *Baldewyn* begraven was, quam Grave *Dideric* van Hollant, ende Grave *Otte* van Gelre mit gewapender cracht in der Stadt van Utrecht, ende sayden grooten nyt ende discoort onder den ghenen, die den Bisscop kiesen souden, ende maecten die mannen van der kercken ende die Canoniken twydrachtich. Sulke van den Capitulaers coren *Dideric* van Hollant den Doemproost, die des Bisscops *Baldewyns* broeder was, die daer gestorven is, ende dair bleef getrouwelic by Grave *Dideric* van Hollant, ende al t' lant van *Utrecht*. Mer die ander Ganoniken coren *Arnoldum* van *Ysenburch* die Domproest tot *Deventer*, ende daer by blevens Grave *Otte*, ende al dat lant over Ysel. Ende als Keyser *Henric* dese twydracht vernam, seinde hy *Dirc* van *Hollant* sinen neve vingherlyn enste staf, ende setten int Bisdom ter tyt toe, dattet waerlike recht in den Hof van Romen geeyndt was, wilc hoer dat Bisdom behouden soude.

Ende als Grave *Dideric* is gemaect een mombaer ende een bescermer des Bisdoms, so voer hy wonen opt casteel te *Horst* mit al syn gesinde, ende versamende des Bisscops recht wiseliken, als hem die Keyser geboden hadde, mer overmids des Graven raet van Gelre, so ontfinc hy des niet van den lande van Overysel, want hy hem tiegen was. Waerom Grave *Dideric* versamende uit Hollant, uit Zeelant, die vroomste, die hy dair vant, ende tooch mit ontwonden banieren, ende verbrande al dat hy vant, ende voerde voir hem een grooten roof van menigerhande goede. Ende sonder merren vergaderde Grave *Otte* van Gelre een deel wapentuers mit banieren ende mit basunen, ende vervolghede Grave *Dideric*, als hy snellixte mochte, al tot *Hennenberghe* toe, ende waende hem den roof t'ontnemen mit crachte, ende mit crachte te striden om der smaetheit, die hem gedaen was. Ende als sy te samen quamen, begonste daer een bloedich stryt, ende daer wert groot geluut van armborsten, van swaerden, van paerden, van staven, van paerden wrenschen, dat anxtelic was te hooren. Ende ten lesten als sy an beyden siden grooten scade genomen ende geleden hadden, ende Grave *Otten* volc hem allencken ontliep, doe sloech hy syn paert mit sporen, ende rumede achterwaert over die Node, ende die Grave van Hollant vervolghede dat vliende volc, ende vencker sonderlinghe vele Ridderscap ende gemenen volc. Ende als dit gesciet was Grave *Willem* van Oestvriesslant verblide hem, dat syn broeder Grave *Dideric* van Hollant seghe gewonnen hadde, ende quam tot Horst om syn broeder

te ſiene, ende als hyne ſach, geboot hy *Henric* de *Crane*, dat hi en venghe, ende ſeinde in des Keyſers priſoen, ende ſloten dair vaſte, ende alſo geſciede. Onlanghe daer na brack Grave *Willam* uten ſlote, ende quam al heymelike uter vangheniſſe. Ende op die hope der beſcermeniſſe quam hy tot Grave *Otten* van Gelre, dien by hem hilt een corte tyt in geſelſcap van grooter blyſcap. Deſe Grave *Otte* kende deſe Grave *Willam* wel int heylige lant, dat hy daer was een wys man, ende vrome, waerom dat hi hem gaf ſine dochter, die *Adelbeit* hiet, te wive, daer hy by wan enen *Florens*, die namaels Grave van Hollant wert, ende *Otte* die Biſſcop was, ende *Willam* die een rechter was, ende *Ada* die Abdiſſe tot *Rynsburch* was. Ende als die bruloft hoghelic tot *Staveren* gedaen was, ſo wert Grave *Willam* hoochlic in Oeſtvrieſlant ontfaen. In den ſelven jaer worden verſoent alle twydracht, die ſy onderlinge hadden, die Grave *Dideric* van Hollant, ende Grave *Otte* van Gelre; in deſer manieren alſe dat *Henric* Grave *Otten* ſoon van Gelre ſoude nemen tot enen wyve *Adelheyden* des Graven *Didericx* dochter van Hollant. Mer ſi ſtorven beyde in corten tyt daerna, ende werden begraven tot *Rynsburch* in den Clooſter mit rouwe. In den jaer ons Heeren CIↃ. C. XCVIII. *Dideric* ende *Arnoud* Biſſcopen tot Utrecht overmits den oorden ende des Paus *Innocentius* hadden ſy 't van horen pleyte genomen, ende *Arnoldus* behilt dat Biſdom, ende is gewiet die XXX. Biſſcop tot Utrecht, die onlanghe daerna op die VIII. Idus van Aprille ſterf in der Stadt van Romen, ende

is dair begraven. Daerna dese selve Paus consacreerde desen selven *Dideric* van Hollant, ende maecten die xxxi. Bisscop tot Utrecht, ende heten van dane varen tot sinen volcke, dat hem bevolen was. Ende als dese *Dideric* opten wech is gegaen tot Utrecht wert, so sterf hy tot Paveyen in der stădt, ende is daer begraven mit sulcker uitvaert als hem betaemde.

DIRC VANDER ARE *die* XXXII. *Bisscop t'Utrecht.*

Na desen twyen Bisscoppen doot wert gecoren *Dideric* van *Are* Proost tot *Mydrecht*, een hoochgeboren man, wys, ende geradich. Dese wert ontboden uit Cecilien, daer hy was om des Keysers bootscap, ende quam tot Utrecht, so hy yerst mochte, ende vant dat Bisdom swaerlic beladen mit scout. Waerom hy by rade van synre Princen eerst voer in Oestvriessant, op dat hy dair mit bede of mit rechte van den Vriesen versamenen mochte een deel gelts. Mer *Willam* van Hollant, die daer op die tyt Grave was, en wouds niet liden, dat syn volc enige scattinge gave, ende venc den Bisscop also mit gewapender hant int clooster tot *Staveren*, als die missen gedaen waren, ende wouden voeren tot *Oesterzee*. Sommige monniken ende Vriesen die Goeds ontsaghen, duchten dat sy overmids des Graven onwetenheit mochten vallen int oordeel der ewigher maledixien, ende namen den Bisscop mit gewelt uter vanghenissen. Ende als dit gesciet is, Grave *Dideric* van Hollant ende Grave *Otte* van Gelre verbonden hem onderlinge tiegens den Bisscop, om dat dese selve Bisscop tiegens Grave *Willam*, die Grave *Diderix* broeder was, ende Grave

ve *Otten* ſwager was, enen manliken kyf beroert hadde. *Otto* Grave van Gelre vercreech onder hem al t' lant van Overyſel in ſine heerſcappie, ende verdreef dair uit die Ambachts luden, ende beſette *Deventer* mit ſinen luden, ende Grave *Dideric* van Hollant verwoeſte al t'lant an deſe ſide der Yſel, ende ſloech ſyn *paweljoen* voir Utrecht, ende beſat die Stadt al om ende om, mer bi der verhengeniſſen Goids wert Grave *Otten* looſlyck gevanghen van den Hertoghe van Brabant onder geleyde *Otten* des Keyſers, ende *Odulfus* des Domproeſt van Colen. Waerom Grave *Dideric* van Hollant, die verloſſen woude Grave *Otte* van Gelre uyt des Hertogen handen van Brabant, ende brac van den beſit van Utrecht, ende quam mit grooter macht, ende beſat des *Hertogen Boſch*, daer hy in quam des VII. daghes van Septemb. mit wapender cracht, ende venck des Hertogen broeder, *Willam* ende *Henric* van *Kuyck* mit vele Ridderſcap, ende mit grooten love meende hy weder te varen in Hollant. Ende hier en binnen verſamende de Hertoge van Brabant uitgecoren Princen in ſyne hulpe, als den Eerdſcen Biſſcop van Colen, ende den Biſſcop van Ludic, den Hertoge van Limborch, ende den Grave van Vlaanderen, ende mit deſer hulpen onderliep hy Grave *Diderics* van Hollant ſyn wederkeren. Ende als hy dat ſach deed hy van grootmoedicheit ſine banieren ontwynden, ende ſine baſunen blaſen, ende in een dorp dat *Hoeſden* heet, ſette hy hem ter weer tiegens deſe voerſeyde Princen, mer int eynde worden die Hollanders verwonnen, ende Grave

Dideric wert aldair gevangen. Ende als Bisscop *Dideric* dit sach, dat beyde Hollant ende Gelrelant sonder bescerm ende sonder harde waren, versamede hy mit bede ende mit gifte uytgecoren Ridderscap, daer hy haestelic mede in Hollant tooch, ende haelde enen grooten roof, dien hy in den avontstonde binnen der Stat muren brochte. Die Hollantsche Ridders mitter ghemeente, die hem hardelic navolchden om den roof weder te crighen, venghen sommige Ridders van den achtersten, ende in den wederkeren branden sy sommige dorpen in den Stichte. Des anderen daghes als die sonne opginc, ende al dat gras bedouwet was, sat desen Bisscop by rade op van desen luden, ende reet mit beproeften Ridderscap in die *Veluen*, ende verbrandet te male, ende besat *Zutphen* al om, ende want mede, ende tooch in *Deventer*, daer hy veel scats kreech van den genen, die des Graven partye waren. In desen jaer is Grave *Dideric* van Hollant vry ende los gescouden van des Hertogen gevangenisse van Brabant, want dese selve Grave gaf den selven Hertoge twe dusent marc voir den scade, dien hy hem gedaen hadde. In desen selven tyden syn oock verlyct Bisscop *Dideric* van Utrecht, ende Grave *Dideric* van Hollant, ende syn vredelic over een gebrocht, ende die daer na al haer daghen vriende getrouwe waren. In den jaer ons Heren CIↃ. CC. ende III. was Grave *Dideric* siec tot *Dordrecht* ter doot toe, ende begonde hem seere te beclaghen, dat Grave *Willam* van Oostvrieslant hem soo verre was, ende hi voer sinen doot niet met hem gesproken en hadde van der Graefscap te verwaren, ende

ende mede dat hy hem ſyn enighe dochter, die *Ada* hiet, een [3]ſcoen maghet te hant te hylicken tyt ware, ende in ſynre hant niet bevolen en hadde. *Adelheydis* die Gravinne dochte in haren ſinne, dat ſy deſe dochter geven wonde te wive *Lodewyck* Grave van *Loon*, als met enen vreemden Prince na horen goetdunken die Graeſſcap van Hollant te berichten. Grave *Dideric* van Hollant gaf hier en binnen die ſcepper ſyne ſiel op die tweede Nonas van November, na dat hy Holland mit vele oorloghen hadde bericht XIII. jaer lanc.

Grave WILLEM *die* XII. *Grave van Hollant.*

Ende als Grave *Dideric* doot was, ende Grave *Lodewyc* dat vernam, voer hy haeſtelic van *Haltena*, ende quam tot *Dordrecht*, ende alſo als *Adelbeidis* te voren geordineert hadde, ſo gaf ſy Grave *Lodewyck* van *Loon*, *Ada* hare dochter, die van Conincliken geſlachte geboren was, mit grooter bliſcap te wive, ende dat was al te jammerlic te ſiene, dattie rouwe ende dat ontſiene des mogenden Grave alſo cort is vergeten, dat *Adelheydis* die Gravinne afterwert ſette des doodes uytvaert, ende dorſte houden feeſtelike bruloft ende bliſcap. Met wat meer? Des Graven lichaem wert uytgevoert tot *Egmonde*, ende bi den Graven, die voor hem geweſet hadden in ſente *Stevens* Capelle, ende daer eerlic begraven. In deſen vernam Grave *Willam*, dat ſyn broeder doot was, ende quam ter *Sipe* harde rouwich, ende en mochte niet geleyde crighen, dat hy ſonder anxte tot ſyns broeders grave comen mochte. Ende als die uitvaert was gedaen, keerde

 hy

hy weder ſonder beraet tot Oeſtvrieſlant, des vele luden mit hem doechden, ende ſyn mit hem ſterkelic verbonden, als *Florens* ſyn broeder die Domprooſt, Grave *Otte* van *Benthem* ſyn Oem, *Jacop* die Caſteleyn van Leyden, *Philips* van *Waſſenair*, *Simon* van *Haerlem*, *Willam* van *Teylingen*, *Jan* van *Ryswyck*, *Wouter* van *Egmonde*, ende *Aelbrcht Banjaert* Ridders. Deſe ontboden Grave *Willam* van Oeſtvrieſlant, dat hy quame ſonder anxte tot Egmonde, of tot hem luden, want die voorſte van Hollant waren overdragen, ſine wouden van den edelen wive niet bericht weſen, ende ſi en wouden oock van den vreemden Princen niet berecht werden. Grave *Willam* die aldus heymeliken ontboden was quam overmids gedenckeniſſe *Philips* van *Waſſenaer* al verholen in die haven tot *Ziericzee*, daer hy rechtevoert ontfaen wiert van den Zeuſchen heer, ende Grave verheven. *Wouter* van *Egmonde* ende *Aelbrecht Banjaert* mitten Kennemaers quamen binnen Haerlem, ende makeden alſulcken ſtorm tiegens Grave *Lodewyck* van *Loon*, ende tiegens *Aleyden* die weduwe van Hollant, alſo dat *Giſelberte* van *Aemſtel*, ende die ſine vlogen in den doncker nacht uit Haerlem, ende pynden hem te comen ter Stadtwaert van Utrecht om hem daer te onthouden. *Ada* die jonghe maghet, die der moeder raet ontberen moſte, ende mit *Rogher* van *Meren* ende *Otte* van *Bueren*, ende alle die Ridders ſcutte, ende ſciltknechten, ende alle die Grave *Lodewyck* toebehoorden, vloon mit grooter anxte totter veſten van *Leyden*, ende meenden hem daer te verweren tieghen haer vyanden. Mer dat on-

ongetemmede volc van *Kennemerlant* mit *Wouter* van *Egmonde* horen leytsman volgheden hem na snellike, ende dat volc van Rynlant quamen met *Philips* van *Wassenair* horen leytsman daer by, ende stormden dat casteel mit scutte, mit slingheren, ende mit anderen instrumenten aen die tinnen, ende an den toornen, so dat dese voerseide Ridders moften hem nodelike opgeven dat casteel, want si niet en hadden te eten, ende gaven hem dat casteel op in der Kennemaers machte. Grave *Willam* vernam haestelic, hoe die dinghen gesciet waren, quam in Hollant, ende seinden *Aden* synre nichten mit hoerre Camerieren in *Tessel*, ende hy dwanck al Hollant tot hem, ende hi dede al sinen wille mitter geenre goet, die tegens hem geweest hadden. Grave *Lodewyck* van *Loon*, die hem emmer meende hier of te wreken, versamende in syn hulpe die Bisscop van *Ludic*, den Hertoge van *Limburch*, den Grave van *Vlaenderen*, om soudye hem te helpen. Mer hier en boven had hi sonderlinge grooten betrouwen op den Bisscop *Didericx* hulpe van Utrecht, dien hy tot synre hulpe vercregen hadde om twee dusent talenten, ende belovede hem mede, dat hy Hollant van synre hant ontfaen soude te leen, ende op deser vorwaerden voldoende sette hi den Bisscop sinen broeder te ghisele. Ende als *Willam* dat vernam, makede hy *Wouter* van *Egmonde* ende *Aelbert Banjaert* Hooftmannen van den Kenemaers, *Philips* van *Wassenaer*, *Willam* van *Teylinge* maecte hy Hoofmannen van den Rynlanders, ende hy selve in Zeland, daer hy al dat ingeboren volc mede

ver-

vercreech in syn hulpe. *Philips* ende *Willam* voirsz maecten twee casteel mit stercken wychusen. Des so stont een in den Borsch, dat bevalen sy *Florens* den Domproest trouwlicke bewaren, ende dat ander stont in *Zwadenburchdam*, dat bevalen sy Grave *Otte* van *Benthem* te bescermen. *Wouter* ende *Aelbrecht* dese voersz Ridders quamen mitten Kennemers mit scepen, ende groeven den dyck al deur, ende deden al Aemsterlant bevloeyen mitten water, ende verbranden al mede, dat sy dair vonden, ende wonnen daer grooten roof, dien sy mit hem voerden in Kennemerlant. Die Bisscop *Dideric* die wreken woude opten XXIV. dach in Junio dat onrecht tooch selve door *Midrecht* in Hollant, daer hy den Grave van *Benthem* verjagede van den stride, ende verbrande veel dorpen. Ende als dat al wel vergaen is, doe sat dese Bisscop op een snel paert, ende geboot dat heer hem te volghen te voete, ende nam ghisel van elcken dorpe bysonder, tot dat sy quamen ter vesten die de Domproest bewaerde, die hy stormen woude mit synen stouten wapentuers. Daer creech die Bisscop dese vesten sonder grooten verliese, want die Ridders, die daer op laghen, begaven den Doemproest, ende rumeden, ende seyden, si en wonden tiegens den Bisscop niet doen. Ende aldus en hadde die Domproest geen hulpe, daer hy dat casteel mede houden mochte tiegens den Bisscop, ende wert daer gevangen, ende op die *Horst* gevoert, ende daer geset in seker hoeden. Des anderen dages als die sonne was opgegaen, so tooch dese Bisscop mit sinen Ridderen te Leyden, daer

quam

quam tot hem Grave *Lodewyck*, ende had Zuuthollant aen hem gedwongen, dair vele der meesten ende der oversten van Hollant toe quamen tot Grave *Lodewyck*, ende maecten mit hem eninghe ende vorwaerde altoos sine vrienden te bliven, als *Jan Persyn*, *Jan* ende *Ysebrant* van *Haerlem*, *Aernout* ende *Henric* van *Ryswyck*, ende *Wouter* van *Ruven* Ridders. Ende dese Heren gaven seker geleyde Grave *Lodewyck* binnen Haerlem te comen sonder enich wederseggen, ende makeden hem onderdanich die dorpen sonder ymants wederseggen, ende verbliden hem van den voorspoedt, alse wel redelic was. Mer hier tiegen quàmen die Kennemers, die in allen dingen versien waren, die tot den oorloghe behoeflic waren, om te striden tegens dese Princen in den * slechte. Mer dese geweldige ende voergenoemde Ridders aensagen die verwoetheit des volcs, ende ondervengen desen stryt harde wyselic, ende deden dese vorwaerde seggen aldus: Also dat die *Kennemare* voir den misdaet, dien si in voertiden in *Amsterlant* dwaselicken gedaen hadden, souden betalen den Bisscop ende den Grave *Lodewyck* vyf hondert pont, ende souden mit horen scepen vredeliken wederkeeren. Ende als den Grave dit gedaen wàs, die Bisscop ende die Grave *Lodewyck*, die nu voir geen ongelyck vervaert en waren, verbranden sinte Aechten dorp, ende al *Albrecht Banyaerts* besittinge, ende versochten in pelgrimaedse sente *Aelbrechten* kerke des heyligen Confessoirs tot *Egmonde*, ende hebben aldus al Holland bedwonghen, dàt in tween partyen gedeilt was, ende niemant van haren weder-

* *In campi planitie.*

der;

derſaken weer en vermat. Ende als Grave *Lodewyck* ſach, dat hy geen wederſtoet en hadde, bad hy den Biſſcop, dat hy weder in ſyn Sticht voer. Ende als dat geſciet was, quam die Grave van Namen in Walcheren, ende begonſte dat te vervechten van des Graven wegen van Vlaenderen. *Hughe* van *Voern* verghiſelde alle die eylande in Zeelant, ende deedſe Grave *Lodewyck* onderdaen, ende verjaghede Grave *Willam* uit Zeelant. Grave *Willam*, die nu geen ſeker ſtede en hevet in Hollant, is gecomen in een viſſcher ſcip, ende dair mit netten bedect wert, ende alſo uyt ſynre vianden handen mit wonderliken aventuren ontgaen is al ſculende. Mer als *Huge* van *Voirn* van Grave *Lodewycs* weghen is Droſſaert gemaect van al Zeelant, ſo ginc hy mit hoverde overmate mit ſynre machte. Waerom die Zelanders mit eendrachticheit makeden ende ſetteden *Hughe* of ſcandeliken, ende deden Grave *Willem* ſoeken over al, ende maecten hem weder Grave. Ende als Grave *Willam* dat vernam, doe dede hy al deſe geſciedeniſſe mit heymeliken brieven te weten *Wouter* van *Egmonde*, *Albert Banjaert*, *Willam* van *Teylinge*, *Philips* van *Waſſenaer*, ende bat hem ootmoedelike, alſo veel als hy mochte doen om haren willen, dat ſi op enen benoemden dach te Leyden quamen mit alſo veel gewapender luden, als ſi mochten leyſten, ende dat ſy geen ſtryt en begonnen, hy en waer dair by, tiegen den Grave *Lodewyc*. Grave *Lodewyc* venam, dattie *Zelanders* hem tegens waren, ende dat die *Kennemaers* in die wapen liepen, ende quam mit heercracht binnen *Leyden*,

den,

den, op dat hy die *Kennemaers* gemoete mit crachte, ende dairna tiegens die Zelanders ſtrede. Die *Kennemaers*, die hem ſeer haeſten hier tiegens, liepen onſedelic elc voir den ander ſonder ordinantien. Waerom ſy haeſte verſtoet waren van den ghenen, die hem oirloges verſtonden, ende daer wert'er vele doot geſlagen. Ende die ander die ten ſcepe niet comen en conſten, die liepen op die brugghen, ende wouden hem dair van nywes verweren. Mer als die brugghe ſo ſeer verladen was mit ſo vele wapentuers brac ſi, ende viel neder, ende daer verdrenčte een groote menichte van den Kennemaers in den Ryn. *Philips* van *Waſſenaer*, *VVouter* van *Egmonde*, ende *Albert Banjaert* ſyn ſnellic gelopen over t' laghe, ende ſo ontgaen. Mer *VVillam* van *Teylinghe*, die de vianden wederſtont, ſo hy langhſte mochte, wert dair gevanghen. Grave *Lodewyck* als hy deſe ſeghe gewonnen hadde voer hy weder tot *Voerſcoten* mit groter eren opt groene velt, ende ſloch daer ſine tenten. In deſen quam Grave *VVillam* mit ſterker heercracht uit Zeelant, ende ſette ſyn paweljoen in *Col*, op dat hy des anderen daghes ſonder vertrec ſtriden mochte tiegens Grave *Lodewyck*, ende verdriven uit ſinen vaderlicken erve. Grave *Lodewyck*, die deſe mare vernam, ſeynde om den Hertoge van *Limborch* om te proeven, of hy enighe ſoene of vrede dair tuſſchen dedinghen mochte. Mer deſe ſelve Hertoghe, die hem oirloghes verſtont, quam weder ſonder vrede, ende ſonder ſoene, ende ſeyde wat hy geſien hadde, ende wat hem geantwoort was, ende geboot ſine tenten

ten op te breken, ende en woude des heers niet verwachten, mer sonder merren rumede hy Holland, ende Grave *Lodewyc* liet daer tenten ende paweljoenen staen, ende pynde hem te Utrecht te comen, so hy alre haestelike mochte, ende gaf den Bisscop die gevangen Ridders voer sine soudye. Ende sulc van *Lodewyces* Ridders, die van groten haeste van *Leyden* liepen, ende vielen in die *Zilen* buten *Leyden*, ende verdrencten daer. Ende sommighe andere syn verdwaelt in onweghen, ende syn vermoeyt, ende van grooter moetheden doot gebleven. Ende sulc ander van den vlienden scoten uit hoer platen ende pansieren, ende worpense van hem, ende oec hair helmen ende scilden, ende syn al vliende doot geslagen of gevangen. Grave *Willam*, die den vlienden al naersteliken gevolget is, heeft veel Ridderscap gevangen, ende gewonnen hoer paweljoen, hoer provande, ende menigerhande cleynoot. Ende aldus is Grave *Lodewyck* van *Loon* uit Hollant gedreven, ende dair nemmermeer weder te keren. Ende als dit gedaen was, wert *VVillam* verhoget mit grooter eren in syns vaders lant, ende is gemaket die XII. Grave van Hollant. Onlange tyt daer na besat Grave *VVillam* van Holland mit Ridderscap *Volpaerts* ende *Florens* t' casteel van *Asperen*, ende hoir vesten. Ende dair na quam Grave *Gheryt* van der *Are*, die des Bisscops broeder was van Utrecht, mit die van Utrecht, ende verbrande *Dordrecht* tot pulver. Ende ten lesten syn die Bisscop *Dideric* van Utrecht ende Grave *VVillam* versoent mit minliken boden, die dair tusschen dadingden,

in

in deser manieren, dat Grave *Willam* den Bisscop soude geven voer sine scade, die hy hem gedaen had dusent pont, ende soude *Henric de Craen* vol ende al t' syn weder geven, ende mede al die Dienstmannen, die de Bisscop hadde gewonnen in Holland souden des Graven Dienstmanne wesen. Ende desgelikes al die Dienstmannen, die de Grave van Hollant hadde wonen in den Stichte souden des Bisscops wesen. Ende daer toe quam Grave *Willam* met vyf hondert Ridders wollen ende barvoet voor die Doemkercke tot Utrecht, ende bat den Bisscop, dat hy 't vergave hem, om dat hy den selven Bisscop in voertiden tot *Staveren* int clooster had gevanghen, ende hem mit gewelt angetast hadde. Die Bisscop *Dideric*, die in desen oorloge veel goets gewonnen hadde, lossede syn erve, dat hy verset hadde, spisede syn sloten, ende betaelde syn scout, die hy in den Hof te Romen schuldich was, ende berechte dairna dat Bisdom mit grooter eren. Grave *VVillam* na *Adens* syns nichten doot, ontfenc die Graefscap van Hollant van den Keyser te leen, die hy dair na lange tyt in goeden vreden besat, ende wel berechte. In desen tyden sterf *Henricus* de Coninc van Scotland, die des Graven *VVillems* Oom was van Hollant, ende dat Ryc ontfenc een te leen van den Coninc van Engelant. Waerom Grave *VVillam*, die een rechte erfgenaem was van den Rike van Scotlant, makede een verbont mitten Coninc van Vrancryck, ende versamede veel scepe, ende voer in Scotlant, daer hy stede ende lande wan, ende seghe vocht. Ende als Grave *Lodewyck* van *Loon*

dat vernam, versamende hy van nywes vrienden ende maghen, ende meende al heymeliken te comen in Hollant, die wile dat Grave *VVillam* dair buten was. Ende hierom is Grave *VVillam* weder te scepe gegaen, ende mit love ende mit seghe weder comen in syns vaders lant, op dat hy die Graefscap, die syns vaders erve was, ende hy seker ende vri gewonnen hadde, om een onseker erve van synre moeder niet en verlore, ende dat hy sine vianden met crachten uyt die palen van Hollant keerde. In den jaer ons Heren CIↃ. CC. XII. op die Nonas van December ruste Bisscop *Dideric* in Gode binnen *Deventer*, na dat hy dat Bisdom XIII. jaer hadde berecht, ende wert gevoert van over Ysel tot Utrecht, ende in der Doemkerke bi den Voorbisscopen eerliken begraven.

OTTE *van Gelre die* XXXIII. *Bisscop t'Utrecht*.

Ende als die eersame Bisscop *Dideric* gestorven was, quamen tot Utrecht H. *Adolfus* van Colen, *Otte* van Monster, *Gerard* van Osenbrugge, ende Grave *Willam* van Hollant, ende *Otte* van Gelre, ende baden den Capittel om een nywen Bisscop, ende om hore bede wil wert gecoren die Domproefst van Zutphen die XXXIII. Bisscop een jonc man, claer van verstaen, ende scoen van aensien, ende edel, ende broeder des Graven van Gelre. Dese *Otte* en was maer XVIII. jaer out. Ende want hy te jonc was, woude hy te Romen varen om oirlof van den Paus te crighen, in den jaer ons Heren CIↃ. CC. ende XV. die onlanghe dair na te *Noortbusen* sterf an die saghe op die VII. Kalende in Aprille, na dat hy dat Bisdom hadde bericht in

groo-

grooten vreden vierde half jaer, ende wert begraven in die Doemkercke mit betameliker eer. Dese jongelinc was van grooter onderſceyden in rechteliken ſaken, ende harde vroet ende voerſienich in allen ſaken des ghemenen oerbaer.

Otte vander Lippe *die* xxxiv. *Biſſcop t'Utrecht.*

Na dat Biſſcop *Otte* die van jonghen jaren was begraven, daer tegenwoordich waren deſe voergenoemde Grave van Hollant ende Grave van Gelre, ende vercregen an den Capittel mit hoere bede, dat *Otte* een jonger broeder van der *Lippe* wert gecoren die xxxiv. Biſſcop, die met conſente des Aerdſcen-biſſcops van Colen ontfenc die Biſſcops benedixi van den Heere tot Vranckenvoerde, ende daer ontfenc hy mede dat weerlike rechte van den Keyſer *Vrederic.* Deſe *Otte* beſette al ſyn ſloten wiſelic ende oirbaarlic, ende nam dat cruce an mitten Keyſer, ende voer over meer, ende dat Sticht beval hi *Herman* ſinen broeder trouwelic te berechten. In deſen tiden waren twee vermaerde Ridders, die een hiet *Wouter*, ende die ander hiet *Waelwyn.* *Wouter* was geboren uit Brabant, ende *Waelwyn* uit Hollant. Het geſciede dat deſe twe lieve geſellen ſouden riden tot enen tornoy, ende des morgens vroe ginghen ſy in een kercke, dair ſy mit innicheden miſſe horen wouden, eer ſy in den tornoy reden. Daer geſciede datmen miſſe ſanc van den heyligen geeſt, ende als die miſſe uit was, begonnen ſy een miſſe van onſer Vrouwen. Ende want *Wouter* onſer Vrouwen ſeer minde, ſo hoorde hy haer miſſe al totten eynde.

Mer *Waelwyn*, die der weerliker eren gierich was, reet in tornoye, als die eerste misse gedaen was, daer hy groote arbeit dede om den Ridderliken lof te vercrigen. Ende als *Wouter* die benedixie gesien hadde van der ander misse, dede hy haesteliken syne wapenen an, ende reet mit sinen gesinde sedeliken in den tornoye. Ende t'eerste dat *Wouter* in die baen quam, ende dair in reet, was elc Ridder moede, ende wouden ter herbergen riden. *Waelwyn* quam hem tiegens, ende nam *Wouter* syn gesełle vriendeliken in syn armen, ende sprac hem aldus toe: *Alre edelste geselle, God moet di benedien, die huden aen desen daghe dat geruft van den love hevest gewonnen, ende vele Ridders vertreden. Wouter* neyghede syn hovet ende lachede. Want hy wel wiste, dat hy op dien dach in den tornoye niet wel geweest en hadde. Mer doe dese *Wouter* den lof syns namen den Erauden hoorde nomen ende roepen sonder aflaten, verwonderde hi hem des seer, en sprac mit Waelwine. *Lieve geselle weet dat ic van desen daghe in den tornoye niet en quam, want doe di wech gingbes hoorde ic daerna misse van onser Vrouwen ten eynde toe. Ende die hevet my desen lof behouden, als die minen naem behouden wil. Waerom wy alre liefste geselle aflaten willen dese waerlike eer, ende aennemen een geestelic leven, dat nemmermeer verganckelic is.* Ende sonder merren gingen dese twe Ridders in een clooster, hiet *Heymenrode*, ende namen aen die oerde ende dat abyt, daer sy in leveden salichliken in der leere der heyliger luden, ende *Wouter* leerde sinen *Zouter* van beginne totten eynde, ende

las

las sine psalmen bet dan ymant, die daer was van den broeders. Ende als hy op enen dach devoteliken ter kercken ende ter missen was, ende leyde syn handen met innighen gebede opwaert streckende, soo viel een gulden cruus van den hemel in sinen handen tot een teyken, dat syn bede Gode bequaem ende ontfanckelic is. Ende dat selve cruus brochte *Adelheidis* die Gravinne van Hollant van dane tot *Reynsburch* int clooster, ende gaf den cloester vele botren jaerlicx in aelmoesen. Dese eersame Gravinne sterf in den jaer ons Heren CIↃ. CC. ende XVIII. op die ander Idus in Februario, ende mit grooter ere begraven tot *Reynsburch* int clooster. Grave *VVillam* nam hier na een ander wyf, die *Maria* genaemt was, mer hi en levede niet langhe dair na, want dese selve Grave sterf na in den jaer ons Heren CIↃ. CC. ende XXII. op die ander Nonas in Februario, na dat hy die Graefscap van Hollant ende van Oestvrieslant XIX. jaer hadde berecht. Dese *VVillam* wert gevoert tot *Rynsburch* in dat clooster, ende daer begraven mit betamelikcr uytvaert.

FLORIS *die* XIII. *Grave van Hollant.*

Ende als *VVillam* die edel Prince doot was bleven, so wert verheven in die Graefscap van Hollant *Florens* syn soon, ende nam te wive des Hertogen dochter van Brabant, die *Henric* genoemt was, en haer naem was *Mechtelt*, daer hy by wan *VVillam* die Roomsche Coninc, *Florens* die Drossaet, *Adelheit* van Henegouwen,

 en-

ende † *Mechtelt* die Gravinne van *Henneberch.* In desen tyden quam Bisscop *Otto* van Jherusalem weder, ende vant al syn lant wel te vreden, die hem daer na in grooten onvreden bevant, want Grave *Otte* van Gelre vele manne had in *Zallant*, die seer ende swaerlic bescat worden van des Bisscops ambochts-luden, also dat sy arme worden van goede, ende tytliker haven. Waerom dese selve Grave besettede des Bisscops luden tot ende bi der tollen te *Lobede*, ende maeckte een eninghe mitten luden die in *Zalland* waren tiegens Bisscop *Otten*. Die Bisscop *Otte* van *Utrecht* overmits hulpe des Bisscops *Dircx* van *Menster* ende *Hermans* syn broederen, versamende een groot heer, ende meenden hi woude barnen in die Graefscap van Gelre die dorpen, die hem naest gelegen waren, ende die luden, die hem ongehoorsaem waren, daer uyt mit machte verdriven. Ende daer tiegens vergadede dat volc uit *Zallant* mit hulpe s' Graven van Gelre by *Borkelo*, ende meenden si wouden den Bisscop wederstaen. Mer die Bisscop mit gelunt der basunen, ende dat geclanck van hoornen quam manlic tiegens sine vianden, wies hi een deel doot-sloech,

† De hac & mirabili ejus partu Chronica Osnaburgensium apud Meibom. 2. *ver. Germ. ad Ann.* 1270. *Et pater istius Comitisse fuit Florens Comes Hollandia & Selandia quartus nomine, decimus tertius numero: qui duxit Mechtelt filiam Henrici Ducit Brabantia, que genuit duos filios. Primogenitus Wilhelmus nomine, qui secutus patrem in hereditate & postea factus Imperator Romanorum. Secundus filius Florens Drossatus. Prima filia dicta Adelheid duxit in virum Comitem de Hennegauwe: altera autem Mechtelt duxit Comitem de Henneberg supra nominata.*

sloech, ende venker dair veel meer, ende verjaghede al d'ander. Ende sonder merren wan dese Bisscop twee casteel, die *Voorst* genoemt waren, die hy altemael destrueerde, en dat derde casteel, dat *Bouthorst* hiet, verbrande hy altemael sonder den meesten toorn. Want die Borchsaten in den casteel desen twist yerst hadden gemaect, ende hadden dat gemeen volc van *Zallant* getroost tot ongehoorsaemheit. Die Grave van Gelre, die hem seer verontwaerde om des Bisscops zeghe, ende creech in syn hulpe den Hertoge *Walraven* van Limburch, ende die Grave *Henric* van Renen met twe dusent Ridders, ende bat mede den jonghen Grave *Florens* van Hollant, dat hy hem mede helpen woude. Ende dese *Florens* quam die *Lee* op mit al te veel scepen, ende verbrande des Bisscops huys tot *Gheyne* harde viantlike. Ende daer teghen die Bisscop *Otte* voorsz mit hulpe *Geraerts* des Aerdsceen-bisscops van Bremen syns broeders, ende *Diderics* des Bisscops van Monstre syns neven, ende *Hermans* vander *Lippe* syns broeders versamende CIɔ. Ridderen, ende wouden striden tegens dese voerseide Princen al onvervaert. Met die Bisscop *Coenract* van † Portuenen, die des Paus Legaet was, quam al onverhoet ten stede, dair die stryt wesen soude, ende verhilt desen begonnen stryt, ende seide dair tusschen een soene ende gesceyt tusschen hem beyden, ende hoe beyder wille, in deser manieren; Also dat die Grave van Gelre soude quytscelden al syn toesegghen, dat hy in Zallant hadde, ende gevent die goede sinte Martyn, ende die Bisscop soude dat Hof te

† Portuensis.

Clisteren ende tot sente *Odelenberghe* uytgenomen die Proestie ende die Dienstmannen den Grave van Gelre weder geven te leen van hem te houden, ende die Grave van *Hollant* soude hebben voir sine Dienstmanne, die hy dair wonende hadde, vyf hondert pont, ende soude vry ende quytscelden der kercken van Utrecht.

In den jare ons Heeren CIƆ. CC. XXV. doe gesciede binnen der Stede van Groninghen een groot stryt tusschen *Egbert* den Borchgrave van *Groningen* ende *Roelof* den Casteleyn van *Coeverden*. Waerom die Bisscop van Utrecht mit machte tooch tot *Groeningen*, ende maecte aldaer vrede ende geboot dien te houden beyden partyen op haer lyff. Mer als die Bisscop van dane was, wan *Roelof* van *Coeverden*, *Egberts* casteel van *Groninghen*, dat by hem stont, ende destrueerde dat, ende quam mit macht binnen *Groningen*, ende brac den vrede, ende verjagede *Egbert* in Vrieslant. Ende hier tegens versamende *Egbert*, een groot heer van Vriesen, ende besat dair mede die Stat van *Groningen* al om, dair hy menighen storm an dede, so dat hy een deel van der Stat verbrande, en verjaghede *Roelof* dair uit, dat hy van der doot ontquam, ende vlooch tot Coeverden. *Roelof*, die meende emmer in allen manieren dese quaetheit te wreken, versamende haestelic vele wapentuers, ende stormde die Stadt van *Groningen* sonder aflaten. Mer die Bisscop die den noot synre Stadt harde snellic vernam., versamende uitgecoren vechters, daer by *Roelof* mede verdriven woude van den besate van *Groningen*, ende dat casteel van *Coeverden* met

crach-

crachte weder doen nedervallen, ende die Grave *Gheryt* van Gelre quam in des Bisscops hulpe mit vele lieden gewapent, ende Grave *Florens* van Holland sende hem groote cracht van Ridderscap. Grave *Dideric* van *Cleve*, ende Grave *Baldewyn* van *Benthem* gaven hem ooc hulpe. Die Bisscoppen van Colen ende van Monstre seynden hem alsso vele gewapents volcs als hy begeerde, ende van desen is vergadert een scoon heer by Anonc, daer die Bisscop van Utrecht *Otto* sinen tenten sette, ende was daer dien dach met desen voerseiden Princen in groote bliscap. Ende dair by oordeel ende vonnisse synre Princen verwysden desen *Roelof* uit alle syne goeden, dat hyt mit allen rechte verboert hadde, ende alle die gene, die *Roelofs* hulpers waren, dien vergave hy 't volcomelike. *Roelof* bedachte die groote mogentheit des Bisscops, ende brac syn besit van Groningen, ende sette sine tenten † bi den dorpe van *Coevorden*, ende bedachte te voren, dat dair een breet onlant, ende een kade tusschen lach, daermen niet lichte en mochte over comen. Des anderen daghes als die dagheraet opginc, ende die sonne begonste te scinen, die Heer van *Goer*, die finte Martyns banier drgech, dede die basunen blasen, ende die * bonghen slaen, ende tooch voor mit uitgecoren wapentuere; ende al dat volc volchde hem, na dat menschsins gewapent was, ende als die beleyders vore waren van des Bisscops heer, waenden sy te trecken over die zudde, ende also sy verlast waren

* *Bonghen* sunt tympana. Beka *b.*

 met

† *Dissolvit obsidiem ab opido Groningia, & continuo castra sua fixit prope villam Covordia.* Beka.

met wapen versoncken sy in die † moederinghe stede des onlants, ende verdrenckten alle in die zudde, andere die niet alleene van den *Dremen* maer ooc mede van den wiven versmoort worden, ende sulc ander syn versmoort van grooten dorst, ende alsô doot gebleven. Ende sommige die seer gewont waren syn hoir vianden nauwelike met snelre vaert ontlopen. *Roelof* met sinen Ridders vervolgheden dat vliende volc alle die nacht, ende verbilt al hoer provande, hoer tenten, ende hoer cleynoot, ende is mit grooten love ende mit seghe weder gecomen in *Coeverden*, dair die overste waren Grave *Geraert* van Gelre, *Giselbrecht* van Aemstel, *Dideric* des Bisscops broeder van Deventer. Mer die Bisscop *Otte* wiert gevangen in eenre sudde, dien sy martelike jammerlike mit menigerhande pynen handelden, want dat fenynde felle volc villeden hem sine crune al bloedich van sinen hoofde mit messen, of mit horen swaerden. Ende ten lesten na vele versmadenissen, die sy hem deden, so worpen sy hem in die alreonreynste soeden die sy wisten, ende vertreden dair in. Dit gesciede in den jaer van xvi. op die Kalende van Augusto. In den stride bleven doot meer dan vyf hondert Ridders mitten Bis-

† Longe aliter rem commemorat ab aliis perperam edoctus Albericus ad Ann. 1227. *In Frisia*, inquit, *episcopus Otto Ultrajectensis contra quendam Rodulfum pessimum tyrannum quoddam obtinuit oppidum, tyrannus ille a Frisonibus aggregatis episcopum cum suis in oppido obsedit, ignem apposuit, ignis violentia oppido destructo capitur episcopus, & crudeliter interficitur, itaque ducenti circiter tam milites quam militum filii cum supradicto episcopo fuerunt occisi.*

Bisscop, ende daer toe menich edel man gewapent, ende daer mede was *Bernt* van *Horstmaen* een edel man, ende die alrevermaertste man onder den Ridders van Duutsche lant, die onthilt hem ene wile op sinen scilt, ende ten lesten versonc hi neder. Mer hi hadde te voren grooten scade gedaen in den vianden. Die Bisscop *Otte* wiert al heymeliken uter mudder getogen, ende mit groten wenen ende scryen beyde van Clersien ende van Leken begraven tot Utrecht in die Domkercke na dat hy dat Bisdom XIII. jaer in groter eren berecht hadde, ende dat Stichte tegens rovers ende vianden ter doot toe bescermt had. In den selven jaer hebben die Nonnen van sint Servaes hoer swarte covele verwandelt, ende hebben graeu abyt aengenomen tiegen wille ende behagen hoere Priorinne, die † *Huland* genoemt was. † *Galindis.* Beka.

WILBRANDUS *die* XXXV. *Bisscop t'Utrecht.*

Als Bisscop *Otto* verslegen was, als voerseit is, quam Grave *Florens* van Holland mit anderen Oversten, der Kerken van Utrecht Dienstmannen, tot Utrecht, ende bat voer sinen neve *Willibrando*, die Bisscop tot *Paderborne* was, des Graven soon van Oldenborch, datmen hem Bisscop kiesen woude. Ende als al dat ghemene Capittel versament was, ende hem hier op berieden, of sy wouden des Graven vriendelike bede laten gescien. Ende als rechtevoert die Grave van Gelre, ende die Heer van Aemsterlant, die ter doot gewont waren, hadden enen dach ende een corte tyt uyt hore vanghenisse te gaen, ende worden gedragen op haren bedde liggende int Capittel, die al wenende

nende baden der Clesyen, dat men holpe, dat si uter vanghenisse quamen. Ende alsmen sach dese dus jammerlike gewont worden, alle die goede luden van der clesie screyende bitterlike, ende alle der luden rouwe van des Bisscops doot wert dair vernywet, alst geen wonder en was. Waerom dese Heer *Willebrant* van *Paterborne* als een wys man dit te wreken wert gecoren die xxxv. Bisscop tot Utrecht, een stadich, ende wys man, en hoech geboren. Mer want dese *Willibrant* in dien tyden was in Italien, ende altoos badde onlede in des Keysers saken, daerom sende men besceyden wise manne over berch mit grooter haeste, ende brochten desen Bisscop tot in den nywen Bisdom. Ende die begeerte der clesyen presenteerden dese, an den Roomschen Hof, ende dit wert alſo gedaen. Want die Paus *Gregorius* die IX. alſo genaamt bi rade synre Cardinalen, so versette hi sinen lieven *Willibrandum* van *Paterborne* tot *Utrecht*, ende gaf hem syne benedixie, ende senden eerliken in syns vader lant. Dese nywe Bisscop ginc sitten te rechte binnen Utrecht, dair syn hoghe mannen mit rechte ende mit oordeel wysden, dattie Grave van Gelre vry ende los wesen soude mitten anderen gevangen van der vangenisse des Casteleyns van *Coeverden*. Want die selve Casteleyn als een verbannen man overdadich ende onwittich sinen rechten Heer onweerdigher doot syn lyf had genomen. Doe versamende dese Bisscop beyde van syn selfs macht, ende mede uit Vrieslant, overmits des Paus aflaet een machtich groot heer, dat hy tegens die van *Coeverden* ende tiegens die *Drenten* deylde in ses

ba-

bataelgen, ende daer tiegens setten dese voerseide *Drenten* ooc ses partyen omtrent, daer sy den Bisscop mede wederstaen wouden, dair sy hoer palen so vaste mede besetten, datmen in hoer lant niet comen en mochte sonder grooten scade. Mer dese Bisscop als een onvervaert Prince quam tiegens sine vianden van allen siden, ende sloeger vele doot, die hem wederstonden, ende verbrande vele dorpen, ende vervolchde dat vliende volc al ter doncker nacht toe. Des morgens daerna als die sonne op was, ende als die voghelkins met horen singhe die dach condich makeden, quamen die van *Coeverden* mitten *Drenten*, die seer ontsaghen des Bisscops mogentheit, ende gaven hem selven in des Bisscops genade, ende setten dair giselen voir den Bisscop, dien hy ontfenc, ende ontbantse van der maledixien op deser voerwaerden, die hier na comet, also dat *Roelof* den Bisscop vri overleveren soude dat casteel tot *Coeverden*, ende alle recht ende alle jurisdictie van der *Drenten* soude hy sente Martyn vry eygen weder geven, ende drie dusent marc betalen voir alrehande scade, dien sy gedaen hadden, ende hondert mannen gewapent senden in Lieflant, ende een nonne clooster stichten van sinte Benedictus oorde, ende dat goeden tot xxv. provenden. Ende als dit gedaen was, so dede die Bisscop dat casteel te *Lare* breken ten gronde toe, ende dat casteel tot *Coeverden* besette hy, ende dedet bewaren met getrouwen hoeden, ende sinen hulpers gaf hy oorlof, ende danckte hem vriendeliken, ende bevalse Gode, ende reet van dane tot Utrecht tot sente Martyns feeste met grooter eren. Mer

Roe-

Roelof die hem bitterlike seer bedroefde, dat hy den Bisscop dat casteel hadde overgeven, ende dat hy dus afgeset was van den Ambochte van der *Drenten*, vermyede mit gelde enen van dien, die opten casteel voerseit waren, dat hy hem dat casteel verraden soude tot eenre bequamer tyt. Ende onlanghe daer na gingen die meeste hope der luden, die opten casteel laghen mit desen verrader van den casteel int dorpe, ende *Roelof* die lach daer, ende scoel bi den casteel, vercreech die brugghe, ende ginc binnen die uterste poorten, ende wan dat casteel met loosheden, ende sloech doot die ghene, die hy daer op vant, ende besettet al vast mit sinen luden. Die Bisscop was harde gram, ende sonder wonder, als hy dat casteel verloren hadde, ende geboot dat casteel van *Hardenberch* daer tiegens te besetten, ende dede gemeen heervaert bieden tegens *Coeverden*, ende tiegens die *Drenten*. Ende hierom in den jaer ons Heeren CIↃ. CC. ende XXVIII. als alle broeclande bevroren waren, ende men over al reysen mochte, tooch die Bisscop mit enen machtigen heer in der *Drenten*, ende meende dat hy des anderen daghes toornen ende tynnen van den casteel toe *Coevorden* mit alrehande instrumenten breken soude, ende al sine viande daer op te samen vanghen. Mer dese hope ginc al te niet, want ter selver nacht quam groot wint ende reghen, waer by dat ys ende snee te nyete ginc, ende altemael dat heer moste afterwaert wycken over Yselen, ende laten haer instrumenten daer bliven. Ende die Bisscop predicte van nywes des Paus aflaet, ende sende in Vrieslant om hulpe.

En-

Ende als dese somer quam, so vercreech dese *Roelof* bestant, ende belovede dat hy houden soude drier *Abten* segghen van Oestvrieslant van alre misdaet, die tot desen daghe toe tusschen den Bisscop ende hem gesciet was, ende binnen desen bystant ginc *Roelof* totten casteel van *Herdenberch*, ende begonde mitten Bisscop te spreken van den payse deser soene. Die Bisscop die hem seer verwonderde van des *Roelofs* comen, ende vraghede hem aldus: *Waerom hy also coen was, dat hy mit enen knechte alleen onder alle sine vianden quame.* Daer namen die van *Herdenberch* jegens des Bisscops wil desen voersz *Roelof* als enen onwittighen man, ende leyden mit crachte uteu † slote, dien † de conclavi. si mit *Henric* van *Gravensdorp* raden ende op staken setten. Daerna begonde dat volc in den lande van Utrecht te verwoeden die ene tegens den anderen, alsso dat scier van daghe te daghe te vechten of te bernen waer. Waerom dese voersz Bisscop tot Utrecht quam, ende maecte daer syn onscoude van *Roelofs* doot openbaerliken voor allen luden. Ende overmits hulpe Grave *Florens* van Hollant, so maecte hy vrede ende vrientscap tusschen syne twydrachtige manne. In den jaer ons Heeren CIↃ. CC. XXXI. dat verwaende volc van den Drenten versamende vele wapentuers, ende besaten die Stadt van Groningen, ende *Egbert* die Borchgrave van der Stadt dede die poorten op, ende sloech doot synre vianden vele, ende behilt van synre wederpartye waghen ende provande, ende wel ses hondert paerden. Ende des anderen daghes teoch hy uit, ende verbrande vele dorpen

in

in der Drente. Die Bisscop die hier hem wat in verblide, tooch in Vrieslant, en vercreech overmits des Paus aflaat van daen derdewerf een groot heer van volcke, daer hy crachteliken mede in Drenten ginc, ende verbrande dat dorp van *Coeverden*, ende dat voorborcht van den casteel altemale, ende syn wapentuers ende syn paerde, wapen ende cleder, ende provande, ende grepen wyff ende kinder, die sy wredelike dooden. Ende als dien dach ten avont quam tooch dat Bisscops heer over dat broeclande, om dat hy daer bet bescermt was, ende is wedergekeert tot *Anen*, daer hy in grooter eeren met behouden rove hem seer verblide. Des anderen daghes als die sonne opginc tooch des Bisscops heer mit ongewonden banieren ende mit basunen over dat broeclant, ende haesten hem tot dat casteel te *Coeverden* te besetten. Mer der Drenten een onghetellic volc wareu des nachts te voren al heymeliken binnen der vesten des casteels gecomen, ende an die ander side stonden die Vriesen uten Gestichte van *Monstre* in groter hoverden in der Drenten hulpe. Die Vriesen uten Stichte van Utrecht waren in des Bisscops hulpe, ende hadden des daghes te voren grooten scade genomen, ende waren seer verwonnen. Ende daerom waren die Drenten so vele te stouter, ende syn mit heercracht te *Coeverden* comen, ende wouden sonder merren striden tiegens des Bisscops heer. Mer die Bisscop sach sinen provande geminret, ende tooch weder achterwaert in *Herdenberch*, ende gaf sine soudenaers oorlof. Hy danckede sine hulpers ende besettede sine sloten, ende vervoldese

mit

mit al dat hem behoeflic was. In desen tyden was een Jode in Hispanien, ende om synen wyngaert te bereyden, so minrede hy enen cleynen berch, daer hy int holle van enen steene vant een boeck, dat hadde houten bladen, daer in gescreven was mit drierhande sprake, als Hebreusche, Griecx, ende Latyn; van welcker tongen besonder stont van deser manieren: *Christus die Gods soon sal geboren worden van der maghet Maria, ende die sal gepassyt worden om der menschen salicheit.* Ende als die Jode dat gelesen heeft is hy bekeert ten Kersten gelove, ende dede hem dopen mit al synre familie. In den jaer ons Heeren CIↃ. CC. XXXIII. op die VI. Kalende van Augustus ende Bisscop *Willibrant* syn leven, ende sterf te Zwolle, na dat hy VIII. jaer dat Bisdom van Utrecht hadde manlic berecht, ende wert van dane gevoert, ende harde eerlic begraven in den clooster tot sinte Servaes, want hy dat fondament van der kercke den yersten steen leyde. Dese *Willibrandus* doe hy noch te Paderborne Bisscop was, doe was hy twee werven gevaren int heylige lant om des Keysers * bisscop, daer hi vernam een selsaam dinc, dat van der Stat van Tyla al vaste bi Tharsen lach een groot berch, die men dair in den lande noemt den berch van † avontueren. Want so wie dat vaste VI. weken, ende dair sine biechte claerlike dede, ende ons Heeren lichaem ontfenghe, ende also nuchteren clom opten berch, die soude sonder twivel goede geluckige aventure vinden. Dese voirseide *Willibrant* Bisscop seyde mit waren woirden, dat hi een Ridder gesien hadde tot *Antiochien*, die

* *ob Imperiale negotium.* Beka.

† *mons fatorum.* Beka.

op desen voirseiden berch geweest hadde om geluckige gratie te vinden, ende dese Ridder vant opt alrehoochste van den berghe een tafellaken al vol mit menigerhande spisen, dat hem ende sinen gesinde daghelix spise genoech leverde by te leven.

OTTE VAN HOLLANT *die* XXXVI. *Bisscop t'Utrecht.*

Na des Bisscops *Willibrandus* doot was die kerke van Utrecht sonder herde, waerom dat Capittel van Utrecht gemeenlic is te samen geroepen om te kiesen enen nywen Bisscep. *Otte* van *Holland*, die derde alsso genoemt, by aenroepen des heyligen geestes wert eendrachtelic gecoren die XXXVI. Bisscop tot Utrecht, een edel man, geboren van Conincs geslachte. Dese *Otto* na syns vaders doot was hy geneyget tot Ridderscap, ende ontfenc van sinen broeder die Graefscap van Oestvrieslant te leen. Dese *Otto* begaf die heerschappy, ende nam an dat Bisdom, dat hy vont al te arm, ende van grooter scout verladen van der oorloge van den ongehoorsamigen Drenten, dat altoos an stont, ende mede dattie dike dicwyle braken, ende dat lant bevloyeden. Mer bider Goids genade so vercochte dese Bisscop die goeder, die hem syn vader geerft had in Hollant, ende betaelde des Bisdoms scout, ende losside sine castele, ende berechte alt Bisdom als een waerlic Hertoge lange tyt. Ende om synre beden wille so dede Grave *Florens* van Hollant maken enen groten dyc van *Amerongben* neder tot *Scoonboven*, die veel goeds coste, ende te love synre ewiger gedenkenissen, ende dede den Bisdom vele

vele oirbairs. Dese Grave *Florens* in den jaer ons Heeren CIↃ. CC. XXXIV. mitten Hertoge *Henric* van Brabant, ende mit Grave *Dideric* van *Cleve* by gehete des Paus Gregorius die IX. alsso genoemt voeren in † *Stadinger* lant in den Sticht van Bremen, ende verdreven daer uyt mannen, wiven, ende kynderen, dat sy daer niemant in en lieten bliven, daerom dattet voerseide volc die Papen ende die clerken hadden verdreven, ende waren weder gekeert ter oefeningen der afgoden. In desen selven jaer Grave *Florens* een onvervaert Prince, die vele tornoy in menighen lande plach te hantieren, dair hy grooten lof an vercreech, die Gravinne van *Clermont* hoorde die mare van der grooter vromicheit des voorsz Princen, ende begonste te dencken, ende te visieren, hoe sy desen Grave mochte comen te sien, daer si so menighe Ridderlike doghet of gehoort had, ende vant ten lesten desen heymeliken raet, dat sy doe horen man vriendeliken bat tot veel tiden, dat hy een Hof soude beroepen in Almaengen, dats in Duutschlant, daer hy selver niet en reet, want hi out was, ende hi wiste, dattie Grave van Hollant daer comen soude mitten Heren van Duutsche lant om den Ridderliken lof te vercrigen. Ende hierom is Grave *Florens* van Hollant ende die Grave van Cleve derwaert gereden mit grooter costeliker gewaden om syns namen

† Alberic. ad Ann. 1234. *Cruce signati sunt Henricus juvenis Dux Brabantiæ, & sororius ejus Comes Hollandiæ Florentius Guillekini filius, & alii multi, ad destruendam quandam Frisiæ insulam ad Stadingas, ubi increverant hæretici, ipsa insula jam diu in excommunicatione constituta.*

lof te breyden, ende wert in den ſtriden gecoren meeſten Ridder te weſen van der Almaengen. Ende dair teghen die Here van Inghel wert gemaeckt Prince van den Walſchen Ridderſcap. Ende ſonder merren ordineerden die Erauden die uitvercoren Ridders an beyden partyen. Daer cloncken die baſunen ende die tamburen. Daer bloncken die banieren ende die ſwaerden, ende daer verſamenden die Heeren, die ſeer arbeyden om den ydelen lof. Mer die Grave van Hollant, die des ſpeels gewoon was, arbeyde veel bet dan ymant anders om den ydelen lof der eeren te vercrighen. Want hy vele Walſche Ridders uytwerp, ende door vocht, ende ſceyde ſyne wederpartye, ende waer die Duutſche verladen waren, quam hy hem t'ontſette. Die Gravinne van *Clermont*, die opten toorn lach, ende van verren neder ſach die groote vromicheit des Graven *Florens* van Hollant, ende hoerde over al roepen ſinen lof, van grooter begeerten van lieften, ſo bat ſy dicwyl horen man, dat hy hoer bewiſen woude, welc die Grave van Hollant waer, onder die Ridderſcap, dattet die Grave van *Clermont* ten leſten in onwaerden nam, ende antwoorde ſinen wive mit verkeerden aenſien aldus: *Ic weet wel dat van volheit des herten die mont ſpreect, ende dat die Grave van Hollant dynre minnen gebruket, ende ſie dyn minre, dien uytgecoren Prince, die den gulden banier draget mitten roden leuwe, dien du mit bernender minnen dicwyl beveſte begeert te ſien levende, mer leeft God dien ſaltu t'avont ſien al doot.* Die minlike Gravinne die bekende haers mans felle ſinne, peinſede hoe ſy den Grave van

van *Hollant* by enen heymeliken bode mochte waernemen. Mer die Grave van *Clermont*, hoe out hi van jaren was, dede ſine wapen aen, ende verſamende die Walſche Ridders by hem, ende mitten Here van Nigelle bereden ſi den Grave *Florens* in allen ſiden, ende ſloegen op hem mit grooten nide. Grave *Florens* die van deſen ſaken niet en wiſte, verweerde hem tegen veelheit der Walen, alſo lange als hy mochte, ende veel ſinen vianden, die hem anvochten, dreef hy van hem mit manliker vromicheyt. Ende ten leſten quam die Grave van *Clermont* mitten ſinen ſo ſwaerliken opten Grave *Florens*, dat hine dootſloech te *Corbi* opte XIV. Kalende van Auguſto. Ende als die Grave van Cleve dat ſach, rumede hy daer toe mitten Duutſchen Ridders, ende om wrake van ſinen neve ſloech hy doot den Grave van *Clermont*, ende verjaghede den Heere van *Nighel* uten tornoy. Ende aldus is dat boertelicke ſpel verwandelt in enen bloedighen ſtride. Die Gravinne van *Cleermont* bedochte, dat die Grave *Florens* onnoſelike ter doot was comen, ende dat ſi die eerſte ſake dair of was, van grooten bitteren rouwe verloos ſi horen ſinne, ende woude boven van den toorn neder vallen hebben, ende viel neder in een ſiecte, diemen niet geneſen en conſte, die de *Medici* noemen * *amor hereos*], ende levede onlanghe daerna, ende voer van deſer werelt. Die Ridders van Aelmaengen voerden des edelen Graven lichaem tot *Reynsburch* int clooſter, dat aldaer mit grooten rouwe begraven wiert. Deſe Grave *Florens* was in ſynre bloyender tyt lief ende bequaem onder al den Princen

* *hamonrhoidum.* Bek.

cen van Aelmaengen, die XII. jaer in grooter eren die Graefscap van Hollant berechte, ende na synre doot quam Bisscop *Otto* van Utrecht, ende nam den Joncheer *Willam* van Hollant in synre bescermenisse, ende berechte mede die Graefscap van Hollant, ende overmids dese macht so verwan die Bisscop die Drenten, ende bedwanc die van Coeverden. Ende als hy woude reet hy in hoer lant, dat hem niemant wederstont. Die Heere van *Nighel* vermids vriendelike beden versoende hy tiegens den Bisscop mit alsulker vorwaerden, dat hy een clooster kercke soude stichten op die stede daer syn broeder geslagen soude wesen ende was. In den jaer ons Heeren CIↃ. CC. ende XXXVIII. optie IX. Kalende van Januario voer *Machtelt* van deser werelt ende wort begraven int clooster tot Lausdunen. Want sy in voertiden dat Clooster hadde gesticht in aflaet van haren sonden, daer sy groot goet gaf ende eerliken voleynde.

WILLEM *die* XIV. *Grave van Hollant.*

Na Grave *Florens* doot des edelen Prince wert *Willam* syn soon, die ander also genaemt, als een recht erfgenaem verhoget in syns vaders stede die XIV. Grave van Hollant, ende nam te wive een scoen maghet die *Elisabeth* hiet, des Hertogen dochter van *Brunswyck*, daer hy by wan *Florens* die na hem Grave wert. Dese die van beginne syner joghet meer minde hoocheit des ysers, dan bloncken des gouts. In desen tyden was Keyser *Vrederic* verbannen daer te voren van den Paus *Honorius*, ende by *Innocentius* den vierden van synre Keyserliker waerdicheyt geset, ende die Coer-

vor-

vorsten der Keyserrycks hebben den Lantgrave van *Doringhen* gecoren tot enen Roomschen Coninc. Mer dese Lantgrave levede luttel jaren daer na, so dattet Roomsche ryck echter sonder Coninc was. Waerom die Paus by gemenen rade syner broederen *Petrum Caputium*. ten gulden zeile tot sinte Joris Dyaken Cardinael sende in Germanien, ende vermaende die Coervorsten, dat sy van nywes coren enen Coninc. Die Coervorsten versamende in een Stat, heet *Woeringen*, ende coren eendrachtelyck Joncker *Willam* van Hollant in enen Roomschen Coninc, ende tugheden, dat hy die machtige Prince waer in den lande van Germanien, ende hoe dese koer meer openbaer wert, hoe meer bliscap was onder die Ridderscap. Want dese *Willam* was in den xx. jaer synre oude, doe hy gecoren wert, ende was scoon van live sonder baert, ende al sine leden seer te prysen. Mer want dese jongelinc wapentuer was, ende geen Ridder, daerom so bereide men haestelic al dinc, die daer toe behoeflic waren, op dat na die maniere die Keyser Ridder waer, eer hy tot Aken die croon des Rycs ontfinghe. Ende want vele Ridders mitter tyt hem die cost ontsien, so laten sy af die feeste, ende ontfaen die waerdicheit der Ridderscappen mit enen halslage. Ende daerom syn veel, die der regule der Ridderliker oorden niet en weten, waerom sy rechte Ridderscap niet en connen hantieren. Ende daerom willen wy onse materie wat verlanghen, ende in desen jegenwoordigen Croniken scriven, hoe dese Joncheer *Willam* van Hollant na der Kersten manier is Ridder gemaect,

ende die regule der Ridderliker oorden mit hogher feesten anghenomen ende belovet te houden, op dat dair an horen moghen die Ridders nu ter tyt, wat last si annemen in hoere oorden, ende hoedane belofte sy beloven in hoer regule. Ende als alle dinc bereyt was, na dattie ewangelie van der Hoochmisse gesongen was, is dese voirseide wapendrager gebrocht voir den Cardinael overmids die Coninc van Beem, die sprac aldus: *Heylige vader, Uwer waerdicheit brenghen wy desen uitgecoren wapentuer, ende bidden u innichlike, dat uwe vaderlicheit ontfaen wil synre belyenghe ende professie, op dat hy onsen Ridderliken geselscape waerdelic mach aengescreven worden.* Die Cardinael, die daer stont in sinen ornamenten gecleet als een Bisscop, sprac aldus desen jonghen wapentuer toe: *Na der bedudenissen des namen* miles *dat beduut in onser Duutsche een Ridder, so behoort elken man toe die Ridder worden wil, dat hy sy hooch van maghen geboren, milde van gaven, uytgesceyden in sedicheyt, grootmoedich tegens die hem wederstaet, ende wys in mateliker vroomicheit. Mer ear du die belofte van dynre professie doeste so sultu horen mit wisen berade den last der regulen van Ridderliken oorden. In den eersten mit innighen bedencken ons Heeren passie daghelix misse te hooren, ende dat lyf stoutelic in avontueren te setten voor 't Kersten gelove, die heylige kercke te bescermen mit hoiren dienres voir allen quadyen, weduen ende wesen in hoer noet te helpen ende te bescermen, rechte stride te striden, ende quade giften te versmaden, ende om enen onnosel te verlossen eenen kamp te vechten, geen tor-*

noy

noy te bantieren dan alleen om die Ridderlike oefeninge, den Roomschen Coninc of sine knapen in waerlike saken onderdanich te wesen, ende dat gemeen volc onbesmet in synre machten te laten, ende des Keyserryes leengoet van den Rike niet te vervreemden, ende voir Gode ende voir den menschen onberispet te leven in deser werelt, ende is dattu dese statuten der Ridderliker oorden wyslic ende wel bewaerste na dynre macht ende na dine weten naernsteliken volbrengest, so saltu veedienen tytlike eer in deser werelt, ende na desen leven euwighe ruste in den hemel. Ende als dat gedaen was, nam die Cardinael des jongelinx handen, die hy te samen leyde, ende slootse int missale opt ewangeli, dat daer gelesen was, ende sprac aldus: *Wilstu die Ridderlike oirden ontfaen mit begeerten in den name ons Heren, ende die regule, die di alhier voirsproken is, na dynre machte vol te doen.* Die wapentuer antwoorde: *Ic wil.* Dese Cardinael gaf dese wapentuer doe dese belofte bescreven, die die selve wapentuer voir hem alleen las inhoudende aldus: *Ic Willam van Holland een Prince der Ridderscap ende een vry man des heyligen Keyserrycx belye mit minen ede in der tegenwoordicheit myns Heren sente Peters ten gulden Zeyle Dyaken Cardinael ende Legaet des stoels van Romen te houden dese Ridderlike oerden ende Regule by desen ewangelie, dat ic taste mitter hant.* Die Cardinael sprac tot hem: *Dese heylige belofte sy dy een waer aflaet dynre sonden.* Ende als dit geseit is, doe gaf den Coninc van Beem den jongelinc enen grooten slach, ende sprac aldus: *Ter eeren des Almachtigen Gods ordineer ic di Ridder, ende*

ontfanghe di dankelick in onsen geselscap, ende dene dat die verlosser alle der werelt voor Annas den Bisscop voir dy wert in syn hals geslagen, ende bespot, voor den rechter Pilatus met ghesselen geslagen, met doornen gecroont, ende voor den Coninc Herodes gecleet mit enen mantel, ende dair belachet, ende daer naect voor al den volcke gewont ende aen 't cruce gehangen. Wiens cruce ic dy rade ende vermane dy aen te nemen, ende te wreken. Ende als dese saken feestelike gedaen waren, ende dese nywe Ridder als hy misse had gehoort, dede hy blasen trompen, ende tambueren slaen, en bellen clincken, ende stac mit speren driwerven tegens des Conincx soon van Beem, ende daerna sloegen sy tornoy mit blancken swaerden. Ende hilt Hof drie dagben lanc in grooten eersamen cost, ende gaf al den Princen ende meesten milde gaven, ende deylde hem mede syn eersamicheyt. Mer die Cardinael screef den Paus enen brief al dinck also als daer gesciet was, ende sende hem daer by enen snellen bode. Ende die Paeus, die hier in verblyt was, screeff sinen dispensator enen brieff inhoudende aldus: *Innocentius Bisscop knechte der knechten Goids den Rector sinte Marien in Cosmedin salicheit ende der Apostelen benedixie: Sone belye mit ons, die bekenste di te wesen een levende lit des lichaems mitten hoofde, dat wy dy blidelike scriven, dat bekenne blideliken, dat op die* v. *Nonas in October in den Hof, die by Colen hoochlic versament was, onse lieve Soon in Gode Grave* Willam *van* Hollant *mit gemeenre begeerten der Princen, die daer recht hebben om den Keyser te kiesen, dair hem die ander*

Prin-

Princen om verbliden, is gecoren in enen Roomschen Coninc. Dat wy openbaerlic weten by brieven des selven Coninex, ende ons soons Pieter *tot sinte* Georys *ten gulden ziele Dyaken Cardinael, op dattie blyscap, die wy billicx hebben sullen van desen oirbaerliken saken, dat dyne vreuchde oec te meere sy om desen persoon, die nywes gecoren is. Want dese Coninc, also als dese Cardinael ontboden heeft, ende mede die gemeen mare oircont, so is hy een trouwe gelovich man, wys van sinne, vrome van Ridderscap, ende mogende van syns selfs cracht, ende veelre Princen maech ende swager. Hy is mede jonck van jaren, redelic van ondervinden, bequaem van seden, ende van allen liebame behagelyck. Waerom wy hopen in Gode synre macht ende goedertierenheyt, ende dat dese Coninc sal onder die voeten treden alle den luden, die den Kersten luden quaet aen doen, ende den quaden hoer hovede breken, rusie den gemeenre werelt, eude dat corteliken ten Kersten gelove brengen. Die vrede der kerken, ende die staet der gelovighen, sal by desen man mitter hulpe Goids grotelike verhoget werden. Want alle die meeste van den lande hebben desen gecoren, ende hoer hovede hem onderdaen. Dit sprec ende ontbiedt den getrouwen, die du weetste, die hem om dese mare verbliden sal. Gegheven &c.*

In desen als dese nywe gecoren in blyscappen sat te Woeringen, ende drie daghen had Hof gehouden, des vierden daghes daerna als die sonne opginc, ende dat gras mitten ripe bevroren was, bliesmen die trompen, ende geboot die paweljoen te breken, ende die Stadt van *Aken* al om te besitten.

ſitten. Daer tiegens die burgers van *Aken* haeſten hem ter vaert hore poorten te ſluten, ende die doren te grendelen, ende ſonder merren hevet deſe nywe gecoren Coninc mit onverwonnen Ridderſcap ſine tenten al omme die Stat gericht, ende ſprac in heymeliken rade mit ſinen Princen, hoe men enigerhande werck mochte viſieren, daer men die Keyſerlike Stadt mede mochte winnen ſonder vele ſcade te doen. Ten leſten by ſubtilen wercluden rade overdroech men, dattet gemeyn volc ſoude te ſamen draghen enen hogen dyck, die de Stadt alomme beſettet. Ende want ſi geleghen is in enen dale tuſſchen berghen, daer vele ſwevelige watren ſyn, ende veel claer fonteynen, die die Stadt overvloedich maken, daerom dat water dat altoos meerde, ende metten dike beſtopt was, dattet niet wech en mochte, wert te hant alſo groot, dat die Burgers tot haren huſen niet en mochten comen, ſonder met ſcepen. Die burgers die in deſen water ſeer belaſt waren, beloveden den gecoren Coninc der Stat poorten op te doen ſonder weder vechten, ende deſen Coninc voer Heer ontfaen, op dat hy dien dyck, die daerom die Stadt gemaect was, dede breken, ende dat groote water liete gaen, daer t' gewoon waer. Ende als die dyc gebroken was, quam die Coninc binnen der Stadt op ten laetſten dach in October, daer hi mit alle die burgers wel vriendelike ontfangen wert. Des anderen daghes was alreheyligen hoochtyt, doe verſamenden alle die Prelaten ende Princen, ende leyden deſen gecoren Coninc tot onſer Vrouwen kerke der maghet Marien, op dat hy daer die be-

benedixie hoochlic ontfenge na der maniere van der ouder gewoonte, dien die Bisscop van Monstre ende die Bisscop van *Minden* ordineerden in die Sacristien. Die Bisscop van *Ludic* ende die Bisscop van Utrecht cleden mit ornamenten, gelyc enen Diaken, ende leyden also voor den Conincliken stoel. Doe ontfencken die Aerdsce-bisscop van Colen, die Cancelier van Italien, ende setten in den stoel der mogentheit, ende sprac aldus. *Die almachtige Godt waerdighe dy te heyligen in enen Roomscher Coninc, die David dede salven bi des Propheten Samuels handen te wesen Coninc over al dat Ebreusche volc.* Die Aerdsce-bisscop van Tryere Cancelier van Gallien leyden sine handen te samen, ende seyde aldus: *In dy moet weder comen die geest der verstantenisse, der wetentheyt, der goedertierentheyt, der starcheyt, des raets, ende werde vol des geests, dattu Gode ontsietst.* Die Marcgrave van Brandenborch des Conincs Cameraer gaf hem een vingherlyn, ende sprac aldus: *Nem een teycken dattu alleen een overste Heer biste in die werelt, ende dattu dat Roomsche ryck in synre macht behouste, ende voor aenvechten der Barbaren met onverwinnentliker crachte bescermet.* Die Hertoghe van Sassen, die des Conincs rechter is, gaf hem een swaert, ende seyde aldus: *Nem hier een Coninclike teycken, dair du die onhoorsamighe mit sware correxien mede castyes, ende die goetwillighe in vreden mede beschermest.* Die Hertoghe van Beyeren, of die Palensgrave, of syn spisedragher, gaf hem enen gulden cloot, ende sprac aldus: *Nem desen ronden cloot, ende bedwingh die luden in der werelt, dat sy*

on-

onderdanich syn den Roomschen Coninc, op dattu mogheest beten een mogende Prince, ende dat Ryck meerende. Ende hierna die Coninc van Beem des Keysers scencker by consente des Eerdscen-bisscop van Colen sette hem een gulden croon op syn hovet, ende seyde aldus: *Ontfenc dese blenkende croon, ende wes in doechdelike wercken also blinckende in die werelt, dattu verdienste die euwighe croone der salicheit in den hemel.* Ende hier na die Princen die daer by waren neghen ende aenbaden des Conincs mogentheit, ende riepen hem salicheit, ende lof, ende eer, ende alle die Vorsten ginghen bysonder voor den Coninc, ende beloveden hem rechte man trouwe. Dit gesciede in den jaer ons Heeren CIↃ. CC. XLVIII. Ende als dese Hoocheit was, so hilt die Coninc hoghen lof een volle weke lanc, ende makede condich al sine Princen die rycheit van synre heerlicheit. Daerna die Ambochtsluden van den Rike versamenden des anderen daghes enen heymeliken raet van des Conincs oirbaer, ende overdroegen, dat dese moghende manne, Bisscop *Otto* van der Stat van Utrecht, syns vaders broeder, ende Herthoge *Henric* van Brabant, syns moeders broeder, des nywen Conincs raet souden wesen, ende den hoochmoedige sinne te beletten van den stride. Ende Heer *Lubbert* de Regael Abt van Egmonde is geworden des Conincx Vicecanceller. Ende als dit gedaen was, gaf hy de Princen oirlof, ende bevalse Gode, ende reet mit vliten, ende besocht al die casteel des Roomschen Rycx. Alle die Casteleyn waren hem onderdanich ende gehoorsaem, sonder alleen die Casteleyn van Keyserswoerde. Waer-

om

om dese selve Coninc dat casteel voersz besat mit menigerhande instrumenten, want by wilen brac men mit steenen aen den steenen toornen wat stic-ken, by wilen stietmen mit des † rams yseren voer-hoefde voor muren ende poorten ter neder. Daer tieghen die Castelein wel bewaert was met provan-de, ende met wapen, die t' Casteel eerliken be-scermden voer dat aenstormen des Conincs een jaer ende langher, ende daer t' enden ontbrac hem die provande. Waerom dese Casteleyne genade be-geerde, dien die Coninc ontfenc in sine gratie, doe hy dat casteel leverde, op dat hy daerna hem trouwe waer, ende te ghenen tyden jegens hem en dede. Daerna alst genaect der hoochtyt, die-men hier int lant hiet *dertien dach*, tooch dese Co-ninc tot Colen, dat hy daer den heyligen drie Coningen een offerhande brengen woude. In dien tiden was een Meyster tot Colen, die hiet *Adel-bertus* Bisscop van Ratispoen, broeder van der Pre-dicarer oerden, groot in nigromantien, meerre in Philosophien, ende alre meest in Theologien, die bad den Coninc ootmoedeliken, dat hy mit hem eten woude op den hogen dach. Die Coninc was in hope yets wonderlics teycken van hem te siene, ende en woude den eersamighen vader syner ghe-stadiger bede niet weygeren. Ende als die misse optie hoochtyt gedaen was, ginc die Bisscop uit synre studier camer, ende ontfenc desen Coninc mit al sinen gesinde harde danckelike, ende leyden uyt eenre salen in een Hof, daer bomen stonden van wonderliker scoonheit, die totter blider waer-scap bereyt waren, die daer behoeflic was. In dien

† aries ferratæ frontis.

dien tyden was een ſonderlinge hart wynter, ende al die aerde was bedect mit grooten ſnee. Waer-om dat gemeen volc, die mitten Coninc daer waren, opten Biſſcop ſpraken heymeliken, dat hy ſine weerſcap luden in ſo groten coude ſonder vuer dede eten in enen boomgaert. Mer die Biſſcop, die deſe toecomende dinghen wel wiſte, als hy was geſeten ter tafelen, ende alle ſyne geſelſcap elc na ſynre waerde geſet, ende verbeyden die ſpyſen, t' hant ginc wech dat ys, ende die groote ſnee, ende daer quam een ſomer hetten, ende die ſonne liet haer rayen uit ſcinen ſonderlinghe warm, ende uit dier eerden wies groen gras, ende bloemen bloyden in wonderliker ſcoonheit. Uit elcken bomen wieſen telghen, ende groene bladen, ende ripe vruchten, die men rechte voort eten mochte. Die wyngaerden bloeyden, ende gaven ſoeten lucht, ende hadden ripe druven in groter volheit. Die voghelkyn ſloegen hoer vederen, ende ſongen blydelike. Van welcken ſanghe dat ſy alle verbliden die daer ſaten. Ende die vorſt des couden winters is altemael wechgegaen, ende die ſomer hetten wert ſo groot, dat ſulke die daer aten om die ongetemperde hetten deden hoer dubbelde cleder uit, ende maecten hem half naect, ende ſulcke ginghen onder die ſceine der bomen hier ende daer om hem te vercoelen. Die dienres brochten ter taflen volheit der ſpyſen, ſo dat ſy volcometlyck verſaden die groote menichte des volcs. Ende die Coninc verblide hem, ende al die met hem aten in den Hove, die dit wonder ſaghen. Ende ten leſten als die waerſcap gedaen was, verloos men die

die Dienres, oft een drocht geweeſt hadde. Der voghelen ſanck wert alſo ſtille. Der bomen vrucht wert ſnellic verloren. Die bloyende aerde wert magher ende verdorrede. Die hope van ſnee wert daer weder, ende die vorſt was daer te voren als hy nu is, ſo dat alle die te voren hoer cleyder hadden uytgedaen, ende van grooter hetten ſweten in der feeſten, die haeſten hem al bevende totten vuer in der ſalen. Ende als dat in wonderliker blyſcap gedaen was, doe bad die Biſſcop *Aelbrecht* den Coninc, dat hi den Predicaren ſinen broederen woude vercrighen mit bede of mit cope ene Hofſtede binnen Utrecht een clooſter op te tymmeren, ende ſyn aelmoeſen daer toe te gheven, op dat ſyn ryck te langher duerde. Die Coninc, die des eerſamen vaders bede niet weygeren en woude, tooch neder tot Utrecht, dien die Biſſcop *Otto* ſyn Oom van Holland mitten Prelaten ende burgheren blideliken ontfenck, ende bi rade ſynre getrouwe vrienden is worden Burger t'Utrecht. Ende doe cochte hy enen breden ſlechten camp, daer niemant tiegens en hadde, ende gaffe den broederen in rechter aelmoeſen een cloofter op te tymmeren, ende daer toe ene grote ſomme gouds. † Ende op die ſelve tyt gaf die Coninc der Stadt van Utrecht, ende der heyliger kercken vryheit ende privilegien ſprekende aldus:

† Deſunt hæc apud Bekam uſque ad *Ende als dat gedaen was.*

Willam *by der genaden Goids Roomſche Coninc ende altoos meerende allen Kerſten luden des Ryes, die deſen tegenwoordighen privilegien ſullen ſien, ſyn genade, ende alle goet: Hoe dicke als die hoocheit der Conincliker mogentheit hoer hande uytſtrecket onder*

syn getrouwe, die onder hem syn, ende byse met giften loont na der verdiente hoerre wercken, also dicke so vestighet die in stedicheit der puerre trouwen te sterckelicker horen ende ander luden wille tot sinen dienste. Hierom ist, dat wy naerstelike mercken puerlicke trouwe ende waerlike minne, die onse lieve getrouwe burgers van Utrecht tegens onse Hoocheit haer toe gehadt hebben, ende noch bekent syn mit merckenden sinne te hebben, ende wy willen dat sy van sonderlingen voordeel ende van vriliker genade verblydt syn, verlenen hem allen ende elken mit desen tegenwoordigen brieve, dat geen Prince, Marcgrave, of Hertoge, of edele man, geestelic of waerlic persoon emant van horen burgheren of in die Stadt † woonden, buten der Stadt muren te rechte an spreken mochte, ofte ymant te setten van dien ulleen, dat den waerliken rechte toebehoorden, ten waer een Keyser ende een Conine, also verre als sy voor den Bisscop van Utrecht horen Heer of voir den rechter, die van hem in der tyt geset ware binnen Utrecht berret syn recht te doen. Ende verbieden mede stercke liken mit dessen brieve, datse niemant jegens dese verleninghe en dorre letten ofte moeyen. Ende wie hem des onderwonde te doene die sal weten, dat hy vallet in swaerliker belghenissen der Hoocheit, ende ter penen geven sal synre misdaet hondert marck gouts. Des syn getughe eersamighe lude die Bisscop van Ambiens, ende Aernout van Wesemael, Henric van Voern, Claes Persyn, Dirc vander Goude, Philips van Wassenaer, Willam van Brederode, Hughe van Trelonghe, ende Dirc van Teylinghen Ridders. Geghevcn tot Utrecht op die XIV. *Kalende van Julius in der*

† woonende.

der tienden indictie, int jaer ons Heeren CIↃ. CC, *en* LII.

Ende als dat gedaen was, tooch dese Coninc in die Graefscap van Hollant, dair hi harde blidelike ontfangen wert, ende dede in die Haghe tymmeren een Coninclic paleys, dair hy van hoghe saken des Rycs te rechten plach. Die Statlude ende die Borchsaten gaven goetwillichlic den Conincliken tins, ende brochten in des Keysers camer, so dat syn camer overvloedich ryc wert, ende † grootelyck van scatte wert. Doe versamenden Raetsluden ende Rechters wel van LXX. Steden tot Mense om te spreken van den gemenen vrede, ende sanden desen Conic enen brief by hogen boden inhoudende aldus: *Willam den Roomschen Coninc boren gloriosen Heer Raedsluden ende Rechters meer dan over* LXX. *Steden in Duutschen lande onderdanicheyt ende onsen euwighen dienst. Uwer Hoocheyt doen wy te weten te desen tegenwoordighen brieve, dat wy syn te Mense opten* XXIX. *der maente van Junius tot eenre gemeenre sprake overmits eens edel mans Aelberts van Waldecke, die een rechter is int lant des Keyserryes. Vaste vrede ende seker geleyde is dair geset van alle oorloghe ende twydracht. Waerom wy bidden uwer Conincliker mogentheyt, ende raden, also verre als dat ghy die lantvrede die salichlic begonnen is wilt confirmeren ende gestercken mit brieven uwer mogentheit. Want het kenlic is, dat het inbrinct uwe oirbair, nutscap, salicheit, ende eer. Ende weet dat wy mit grooter begerten verbeyden die zierheit uwer saliger toecomst tot onsen lande. Gegheven te Mense opten lesten dach der maent van*

† Deest illud apud Bekam, *wel van* LXX. *Steden.*

Junius. Die Coninc, die desen sentbrieve weerdichlic ontfinc, geboet desen Lantvrede vast te houden elcken man op syn lyf, ende desen voerseiden boden maecte hy ryc mit Conincliken giften, ende sendse eerlick weder in syns vaders lant.

In deser tiden claghede die Bisscop *Otto* over den Grave van *Goer*, dat hi den selven Bisscop veronrechtede beide van sinen lande ende luden. Waerom dese Coninc ontboot desen selven Grave voir hem. Mer die Grave die niet comen en woude ter antwoorde, overmits versmaetheit des rechters mit herdicheit, ende maecte sine reyse anders waer. Die Coninc, die dat vernam, dede haestelic sine wapen an voer sinte Martyns altair des heyligen Confessoirs, reet sonder merren, ende venk den voerseiden Grave, ende verjaghede sine lude, ende quam mit loflike seghe weder tot Utrecht, ende den gevanghen Grave gaf hi den Bisscop, ende nam die Grave de waerdicheit syns namen mit groten rechte.

In den jaer ons Heren CIↃ. CC. XLIX. ruste die eersame Vader Bisscop *Otto* van Utrecht in onsen Heer optie II. Nonas in Aprille, ende is begraven in die Doemkerke mit betaemliker uytvaert. Dese *Otto* berechte dat Bisdom XVI. jaer mit grooter eeren, dat hy in grooter scout vant, doen hy dair in quam, ende lietet in grooter eren ende rycheit sinen nacomelingen.

GOESWYN VAN AEMSTEL *die* XXXVII. *Bisscop t'Utrecht.*

Na des Bisscops *Otten* doot des eersamen Vaders *Gos-*

Goswyn die Prooſt van ſinte Johan t'Utrecht wert die XXXVII. Biſſcop, die *Goswyn* was geheten van *Aemſtel*, ende berechte dat Biſdom licht een jaer of luttel meer, ende was een ſimpel man, die niet veel beſorghet en was om der kerken ſaken, ende wert gecoren, ende waerom dat heel Biſdom in corten tyt ſeer te broken wert, ende vernedert, dat by Biſſcop *Otto* ſeer verheven was. Die voerſienres des Biſdoms, die den oirbaer trouwelike meenden van den Geſtichte, verſamende een Capittel, op dat ſy gemeen ſprake houden mochten van den oirbaer des Biſdoms. Ende tot deſen capittel quamen die edel Coninc van den Romeynen, *Petrus* die Cardinael van *Caputio*, ende *Coenraet* Aerdſce-biſſcop van Colen. In deſer Heren tegenwoordicheit gaf *Goswyn* over eer ende ſaſt des voerſeiden Biſdoms in den handen des Conincs, ende des Cardinaels, om bede wil des Eerdſcen Biſſcops van Colen. So geboot hy datmen *Henric* † van *Vyennen* verhoghede in des Biſſcops ſtoel, ende die Coninc gaf hem dat wairlike recht bi des herden ſtave ende vingherlyn. Deſe *Henric* was des Eerdſcen-biſſcops neve, een hoghe geboren man, geſtadich, ende grootmoedich, ende Domproeſt tot Colen, dair dat gemeen volc des Biſdoms om verbliden, ende loveden ende dankenden Gode van Hemelrike.

† Leg. *van Viannden.*

HENRIC VAN VIENNEN *die* XXXVIII. *Biſſcop.*

Ende als *Henric* geordineert is die XXXVIII. Biſſcop, ſo was hy altoos ſorchvoudich, hoe hy der heyliger kerken ſaken verhogen mochte, ende verbeteren, ende mede dat waerlike rechte pynde hy

hem mit groter doghet te berechten, mer die nyt ende die onwaerde der Heeren van Aemstel ende van Woerden ontstac geweldelic tegen den Bisscop, daerom dat Bisscop *Gosuyn* horen neve was afgeset van den Bisdom bi wille des gemeens Capittels, die mitten Grave van Gelre overdroegen, ende verbonden hem, dat heel Bisdom mit daghelix anstormen te bedroeven. Die welcke Bisscop *Henric* hem manlike tegen sette mit oordeel synre dienstmannen, ende ten lesten na veel aenvechtens is overdraghen, dat beyde partyen souden comen op een slecht groen velt ten stride, ende daer op een benoemden dach te vechten om den seghe. Die Here van Amstel ende die van Woerden versamenden over al daer sy mochten vele wapentuers, ende quamen mit grooten hovaerde ter stede, daer men striden soude, ende daer tegen dese voerseide Bisscop met sinen leenmannen, ende met sinen burgers, dien hi trouwelike vermaende, daer hy deser twee Heren moedicheyt meende crachtelike mede te verwinnen. Ende als die dach quam datmen striden soude, ende dese Bisscop trecken soude mit synre heervaert ter stede des stryts, die Aerdsce-bisscop van Colen was in die tyden tot Utrecht, ende gaf den Bisscop *Henric* een costelic vingheriyn, ende sprac dese woorden over al den onghetalliken volcke, die daer ontrent stonden: *Lieve sone wes seker, dattu overmids bede des heyligen Confessoirs sente Martyns, ende bi die crachten des vingherlyns so saltu houden bedwonghen al der ongehoersamicheyt dynre saken, die dy tieghen syn, ende du salte volbrenghen lof ende seghe*

seghe sonder twifel van alle dine vianden, ende ic sal die Stadt mitten wiven ende mitten Canonikẽ trouweliken behoeden, ende sal bidden den Almachtigen Gode voer dinen arbeit. Die Bisscop *Henric* die dat hoorde was getroost in onsen Heer mit gelude der basunen ende mit sedighen vechters versamende een al te grooten heer, ende is uter Stadt getogen, ende quam totten velde, daer men striden soude, ende ordineerde syn volc herde wyslic te vechten. Ende binnen desen als men dat dede tot Utrecht, vernam dat *Willam* die Roomsche Coninc bi enen snellen bode; diet hem seide, dat dese Bisscop ende dese voirseide Heren striden souden, ende versamende veel heer elc yeghens anderen opten groenen velde felliken souden striden. Waerom die Coninc versamende vaerdighe Ridders, ende tooch haesteliken ter Stat waert, op dat hy desen stryt vervanghen mochte, ende vrede ende vrientscappen an beyden siden weder maken, ende als des Conincs heer nauweliken ter Noertpoerten in quam, so was des Bisscops heer altemael ter Westpoorten uytgetogen. Die Aerdsce-bisscop van Colen mitten wiven ende mitten Canonike, die de Stat bewaerden, ginghen omme, ende besaghen alle die hoeken van der Stadt, ende seiden den poertiers, dat sy die poorten sloten, ende grendelen daer voir deden, ende hem die slotelen gaven sonder merren, ende en wisten niet, dattie Coninc met sinen volcke binnen gecomen was, ende dat hy binnen muren was. Als die Coninc woude haestelike volgen den Bisscop, ende syne heervaert, ende en mochte nergent uter Stat. Ende als die Coninc aldus een deel

luttel merrede, ende niemant die poorten snellike op en dede, van grooter gemoedicheit syns sins so begonde hy die sloten van der poorten op op breken, op dat hy sonder merren des Bisscops heer na volghen mochte, ende dat hy den begonnen stryt beletten mochte. Die Aerdscebisscop van Colen, als hy dit vernam, was hy sonderlinge seer vervaert, ende waende dat die Coninc die Stat behouden mochte, ende dat die poortwachters mit versumenisse hadden den Coninc met sinen volcke ingelaten. Waerom die Aerdsce-bisscop mitten vrouwen ende mitten Canoniken der Stat mueren bewaerde, ende ginc haestelic totten Coninc, ende dede dat volc al stille wesen, ende sprac den Coninc aldus toe: *Myn Heer Coninc, uwe Mogentheit wil horen myn corte woorden. Het behoorde uwer Coninclicker macht u onderdanige volc in vreden te houden, recht ende oirdeel in den lande te doen. Mer nu Heere so 't oerlof is te seggen, behoudelic uwer vreden, so ducht hier tieghen, dat ghy in de Stadt syt gecomen mit gewapenden volc, ende hebt geboden die sloten of te slaen, ende die poorten op te houwen, op dat ghy die burghers buten hoir Stat besluten moghet, ende die selve Stadt met nywen luden, dien ghy dair in laten wilt, in uwer machten behouden. Ende ist dat ghy doen wilt tegens recht, des ic hope dat ghy niet en meent, so doet ghy my groote scanden, ic die u Cancellier ben, ende ghy verminret die grootheit uwer eren harde seer. Waerom ic uwe goedertierentheit ootmoedelic vermane, dat ghy my dese Stadt weder ghe-*

ghevet, ende den burghers geen cracht noch moeyenisse en doet. Als die Bisscop dese woirden gesproken hevet, antwoirde hem die Coninc aldus, dairt al die lude hoirden, die dair om ſtonden: *Eersame harde ende Bisscop, also dine wysheit wel bekent is, so behoort den Coninc stride over al te beletten, ende te bedrucken, ende overdade mit crafte scerpelike ende wredelike te castyen, daerom bekenne, dat ons waer scande ende lachter, dair een stryt sciede van volcke, dair onse mogentheit so na by waer. Ende hierom so hebben wy by ons genomen Ridders ende wapentuers, ende syn mit machte in deser Stadt gecomen, als om den Bisscop te versoenen, ende verbliden mit sinen dienstmannen. Ende doe wy vernamen, dat die Bisscop mit sinen Burgers buten was al opten velde te striden, doe meenden wy hem ende synre heervaert na te volghen, ende als wy een luttel hier verbeiden, so en quam dair niemant, die ons en den onsen die poerten op dede, ende dus moghester sien, dat onse goede wil tot nu toe te niete is gegaen. Waerom wy geboden mit hamer ende mit bilen grendelen ende doren op te houwen, ende haesteliken des Bisscops heyr na te volghen, op dat wy den gesproken stryt ondervangen mochten mit onser Coninckliker weerdicheyt, ende elke partye sonderlinghe sonder stride ende met vreden weder keerde totten sinen. Dit en sulte ooc niet wanen, dat wy tiegens den Bisscop Henric in enigher manieren fellen moet draghen, dien wy tot nu toe al onlanghe hier te voren van goeder gunsten ende om dinen wille so baden wy, daatmen*

Bisscop coos, ende wy namen dese Stadt goedertierlic in onser bescermenissen, die wy hier te voren hem trouwe beloofden, ende syn burgher worden. Ende op dattu bekennen moghest, dat wy die woirden voirsproken niet en spreken in bedriegenissen, ende dat wy ghenen toorn en hebben op den Bisscop, ende op die Stat, so geven wy dy weder die Stat, die wy onverhoeds gecregen hebben, dien wy wel besitten mochten, ende die burgers dair buten besluten, ende gebiedent, datmens met luder stemmen roepe, op dat mine Ridders tot hare herbergen trecken, ende hem ontwapenen, ende voert desen dach mit blisctappen leyden. Ende binnen deser tyt had Bisscop *Henric* enen wreden stryt tiegens syne vianden, die hy vele dootsloech, ende verjaghede, ende venc den Heere van Amstel ende van Woerden, die hy rechtevoirt hiet met repen binden, ende besiden synen paerde leyde hise tot Utrecht binnen, ende rechte, alsmen die vesper clocke luden, so quam Bisscop *Henric* binnen der Stadt mit zeghe, ende is beyde van den Coninc ende van den Aerdscenbisscop blidelike ontfanghen. Ende om hoir vriendelike bede so heeft dese Bisscop dese gevanghen ontfaen in genaden, ende dedese uten prysoen doen, ende dede hem daerna groote genaden. Des anderen daghes, als die sonne was opgegaen, die Coninc beval den Bisscop Gode, ende om alrehande saken des Ryks, die hy te vorderen hadde, weder in Hollant tooch. Ende als die Grave van Gelre in voertiden mit desen voerseiden Princen van Aemstel ende van Woerden eendracht hadde ge-

gemaeckt tiegens den Bisscop *Henric*, ende al gemeen dat Bisdom van Utrecht hadden angestormt, dairom versamede den Bisscop *Henric* een groot volc van gemeente ende van Ridderscap, ende quam mit crachte in der *Veluen*, ende verbrande veel dorpen, ende versamende grooten roof. Die Ridders ende die ingeboren luden van Gelre versameden hem in een dair tegens, ende meenden hem den roof mit crachte te nemen, ende mit des Bisscops heervaert viantliken te striden. Mer die Bisscop als een onververvaert man mit clinckende basunen ende mit blenckende banieren is hy gegaen tiegens sine vianden stoutelic, ende verjaghede sine wedersaken, ende mit vele gevangen ende mit rove is hi eerlic weder comen tot Utrecht, ende van desen oorloghe, van gevanghen, ende van rove is dese Bisscop alsó ryc geworden, dat hy dede tymmeren dat casteel van *Vreedelant* met grooten cost tiegens die anloep der Heeren van Amstel, ende daer hi mede bedwanc die ghemene luden, die dair omtrent woonden van hoeren gewoonlicke onhoorsamicheyt.

In den jaer ons Heeren CIↃ. CC. LIII: *Tibbout* van *Ghissen* ende *Wolfaert* van † *Borssele* Graven mit *Ghyen* ende mit *Johanne van Dompier*, Margrieten der Gravinnen sonen van Vlaenderen, vergaderden een onghetallic heer uit Vlaenderen, uit Brabant, uit Picardyen, ende Poictou, daer sy Walcheren mede bedwingen mochten. Die Coninc *Willam* sonde dair tegens *Florens* sinen broeder mit grooter heervaert in Zeelant, op dat hy Margrieten hoir smadelike hovaert matigen soude. Die Hertoge van

† Apud Bekam est *Berro*. Sed scribendum est *Barri* ex Gulielmo de Naugis ad Ann. 1255.

van Brabant, die des Conincs Oem was, die hier-om arbeyde, om dese onvrede in ruste te brenghen, ende makede des enen dach, daer men spreken mochte van eendrachticheyt, ende dattet heer van beyden siden weder keerde sonder striden totten horen, ende derwylen datmen dus drie daghen sprake hilt tot Antwerpen, so ontboot *Margriete* die Gravinne al heymelike die Homans van hoirre heervaert, ende meende scalclic, dat sy sonder merren varen soude in Walcheren, mit hondert en vyftich dusent gewapende luden, die hem harde luttel ontsagen segen te behouden tegens *Florens*. Ende dair tegens quam *Florens* stoutelic mit trompen ende mit hoornen blasende, ende versamende te Westcappelen tiegens sine vyanden op den vierden dach in der maent van Julius. Want in desen was so groten manslachte, ende so gruwelic misval, dattet Hollantsche volc sloech doot also veel Vlamingen ende Fransoysen, dat si ten enkel stonden in den bloede ende vochten. Dit gesciede op sinte Martyns dach translatio in den jaer voersz. Ende in desen so wert den Coninc laten weten by enen snellen bode, ende ontfach hy *Margrieten* der Gravinnen bose verradenisse, begaf Antwerpen, ende is met snelre vaerde gecomen in Walcheren. Doe quamen voor die Coninc die Fransoysen, ende die Vlamingen, die ontlopen waren, deden hoir wapen aff, ende baden ootmoedeliken om ghenade. Die Coninc wert beroert mit ontfarmicheyt, ende namse alle in genade. In den selven stride werden doot geslagen van den Vlaminghen vyftich dusent, ende verdrenct vyftich dusent,

ſent, ende gevanghen vyftich duſent. Die Coninc ſende den Grave van *Ghieſe* ende den Grave van † *Bromo Margrieten* der Gravinnen twee ſonen gevangen in Hollant, ende dat gemeen volc dede hy al naeƈt ontcleden, ende ſondſe over in Vlaenderen, ende elc Vlaminc nam groen erweten, ende vluckerſe te ſamen, ende bandſe om haer lenden, ende ſyn al naeƈt weder in Vlaenderen gecomen. Ende die Coninc heeft buten vermoeden ſeghen vercregen van ſinen vianden mit grooten love. *Margriete* die Gravinne, die dat miſval al te jammerlic beſcreyede van hoeren luden, voer tot *Kaerl* den Grave van Angiers des Conincs *Lodewycs* broeder des heyligen Confeſſois was, ende lach hem aen mit vriendeliker beden ende mit gulden gaven, dat hy mit grooter heercracht in Henegouwen quame, ende dat hy den Coninc *Willem* ontbode, dat hy ſyns verbonde tot *Aſche* opten ſlechten velde als tiegens hem daer te ſtriden. Ende op dat die Grave *Kaerl* dit dede, ſo gaf ſy hem al dat lant van Henegouwen, ende onterſde Heer *Jan* van *Avennes* horen outſten ſoen, dair deſe Grave rechtevoirt inquam, ende onſenc die ſloten, ſteden, ende dorpen, ende vermat hem doe, mochte hi ten water comen te lande crighen, hy ſoude ſo metten Coninc ſtriden, ende ſine ſcade alſo werken ende wreken, dait men dan ewelicke of ſpreken ſoude. Heer *Jan* van *Avennes*, die deſer Gravinnen outſte ſoon was, had in voertiden te wyve genomen *Aleyden* des ſelven Conincs ſuſter. Doe die Coninc tot Aken gecroont wert, ende hem was gegeven dit voerſeyde lant van Henegou-

† *Berro.*

negou-

negouwen, dat hem syn moeder nam van toorne, op dat die van Hollant niet geervet en mochten werden in horen lande. Waerom Heer *Jan* van *Avennes* voirsz *Aleyde* sinen wive sende aen den Coninc hoeren broeder om hulpe ende om troost, want hy dit onrecht liden moost om horen wille. Ende alse die Coninc dit vernam, ontboot hy den Grave *Kaerl*, dat hy quame tot *Assche* op dat pleyne, dair dese Coninc quam mit uytgecoren wapentuets, ende verbeyde daer den Grave *Kaerl* drie daghen langher, dan die termyn gesproken was. Doe dede die Coninc sine tenten opbreken, ende tooch mit synre heervaert in Henegouwen, ende meende den Grave *Kaerl* binnen Valencyn te besetten. Mer die Grave *Kaerl* aensach des Conincs grootmoedicheit, rumede die Stat ende tooch in Vrancryc. Doe deden die poorters der poirten steden op, ende liten den Coninc daer in, die hy doe in genaden nam. Daerna by vriendelike boden heyet *Margriete* die Gravinne van Vlaenderen des Conincs vrientscap vercregen, ende alle kyff ende alle stryt is altemael versoent in deser manieren, als datrie Heer *Jan* van *Avennes* haer outste soon des Conincs suster man soude besitten die Graefscap van *Henegouwen*, ende dat lant van *Alste*, ende *Ghye* haer jongher soon soude behouden die Graefscap van Vlaenderen.

In den jaer ons Heeren CIↃ. CC. LIV. die Paeus die hem seer verblide om des Conincs voerspoedicheit sende enen Cardinael in Hollant mit enen brieve inhoudende aldus: *Innocentius Bisscop knechte der knechten Goids onsen eersamighen soon Willam*

lam den Roomschen Coninc salicheit ende der Apostelen benedixie : Na dat die Godlike cracht syne kerke woude in vrede setten, so heeft hi dine grootheyt getoont openbaer teycken der doghet in den weghen, daer du mit gelucke in gaeste ende regneerste. Want na dat Coenraet, die wilneer des Keysers Vrederics sone was, van desen live genomen wert, nu niemant gebleven was noch is, die dynen voertganghe, des di Godt genadich is, mach verdriven, waerom wy dine grootheyt bidden, en vermanen mit vaderlicke vermaninghe, ende raden, dattu alle swaer onlede after latet, ende by rade ons liefs soons van den gulden zyle Diaken ende Cardinael ende Legaet des Stoels van Romen in Italien in Conincliker manieren, ende haesti te versoeken Gods geleyde die kerke der heyliger Apostelen, op dattu hoechlic mogest ontfaen die croon des Rycs mit minen handen op dien dach als onse gebenedide Heer geboren wet nu naestcomende. Gegheven &c.

Ende hierom nam die Coninc met hem XII. wapentuers, ende reet over berch als een Pelgrim, ende vernam herde wyslic den staet van Italien, ende ten lesten quam hi al heymelike voir den Paus in der Stadt van *Geneven*, dair die Paeus den selven Coninc mit grooter weerdicheit ontfenc, ende hilte by hem een streke tyts in feesteliker geselscap. Ende om des Conincs bede so gaf dese Paeus den Abten van Egmonde te draghen al ornamente, die een Bisscop toebehoren, ende mede veel ander pretiose privilegien. Daerna dese voorsz Coninc nam oorlof aen den Paus, ende bevallen

Go-

Gode, ende voer al heymelike uit Italien, dats die Lombarde niet en wisten, ende quam int hooge Almaengen, dair hy mit grooter eren ontfangen wert. Ende wat eer hen dair elc Prince dede, dat openbaert dese brief clairliken:

Willam bi der genaden Goids Roomsch Coninc ende altoos meerende den Abt van Egmonde onsen Vicecancelier onse gratie ende alle goet. Op dattu verstaen moghest den staet van onser manieren, daer dyn sin om blide sy, ende ontfenc een materie mit vele vrouden, so weet dat wy naulix quamen over in Almaengen, doe vonden wy al der luder begeerten also onbevanghen in onser heerlicheit, dat sy alle also blide waren van onser tegenwoordicheit als een moeder, die haer enighen soon gestorven is, ende weder levende worden ware, ende sonderlinghe onderdanich te wesen onsen geboden ende onsen wille. Ende voert, op dat dine bliscap te meerre, sy so weet, dat wy hebben in onser macht dat casteel in Driesvelt, ende die Keyserlike uytteyken ende juweel, als die crone mit veel heylichdoms ende ontsprekelike zierheit, ende die speer ende croon hebben wy in onser macht ende besittense vredeliken. Gegheven tot Spier &c.

Ende alse die Coninc in over Almaengen die saken des Rycs wiseliken ende wel beset hadde, ende hy weder in Italien ryden soude om die Keyserlike benedixie, also die Paeus an hem begeert hadde, so begonsten die Vriesen te verwoeden, ende te vechten na hoirre oude gewoonte ende onhoorsaemheyt, want die Coninc verre was ende

togen

togen al in eèn om een grooten roove uit Hollant. Die Coninc die niet en woude enighen stryt of weeringhe after rugghe laten, ende meende, dattie onhoorsame Vriesen eerst bedwingen woude, ende dairna in Italion riden om die Keyserlike benedixie, ende quam haesteliken mit stercker macht tot Utrecht, ende versamende die Prelaten van der kercken in sinte Marien hoff, op dat hi daer sochte een bequaem stede, daer hy stichten mochte een capel van sinte Georys. Ende als die Coninc mitten Prelaten aldus sat in bliden geselscap, ende hadde daer begeerlike sprake van des Hoves saken, daer quam een bedroever des vreden ende een nywe strytmaker, ende werp van verren al heymeliken een steen na des Conincs hovet, dattet wel na gebroken was, dat den Prelaten die daer om saten een groote scaemte was, ende verwonderden hem, hoe ymant so dul mochte wesen, die dat dorste doen. Die Coninc nam den steen in sinen handen, ende wickede die swaerheit des steens, ende sprac dese woirden voir al die daer by stonden: *Eersame Vaderen, nu mercket † wat gelyc ons dese van Utrecht doen, die ons begeeren doot te werpen mit aldus grooten keselsteen sonder verdienen, dien wy tot nu enen trouwen Burger hebben geweest, ende hoer vianden op ons selfs cost mit arbeyden doen hebben onder daen. Maer levet God ende sine martyr Georys so en sal dese misdaet niet ongewroken bliven, des wy gesonts lives mogen bliven, een jaer.* Ende sonder merren sat die Coninc op een snel peert, ende geboot, datmen die Stadt ontseiden, ende bereyde hem al dat hy mochte die Stat te ver-

† *quam talionem.*

derven. Die Statlude van Utrecht, die om dat ongeval al te seer bedroeft waren, seynden hoir Burgemeesters in Holland, of sy enighe vrientscap des vredes mochten maken mit desen toornighen Heer. Mer waer toe seg ic meer. Die Coninc gaf dair een sententie, die hy niet en woude veranderen, dat die Statluden hem leverden den man, die 't gedaen hadde, of hy woude die Stat vernielen ter eerden toe. Die van Utrecht vercreghen vrede een corte tyt, ende keerden weder in die Stat, ende versameden horen raet, ende visierden, hoe sy heymelicste mochten, om desen quaetdader te vynden, op dat si des Conincs toorn in enigerhande mochten saten, ende dat die ontscoudige Burgers van der grooter misdaet mochten ontscoudich bliven.

In den jaer ons Heeren. CIↃ. CC. LV. tooch die Coninc mit heercracht in Vrieslant, ende verwan die Vriesen, die hem altoos ongehoorsaem waren, ende tymmerde een casteel by Alcmaer, dat Torenborch hiet, tot haren ewighen toorn. Daerna op die v. Kalende van Februarius als alle watren bevroren waren, datmen over al reysen mochte, tooch die Coninc met bataelgen van wapentuers mit grooter heercracht in Vrieslant, ende haeste hem seer om den seghe te vercrigen, als hy te voren gehad hadde. Mer die leste sake en gesciede niet als die eerste. Want *Willam* van *Brederode* Ridder, die een Hooftman gemaect was van der eenre bataelgen vocht tegens die Drechters, dien hy mit seghe verwan. Die Coninc sat op syn paerde, ende berechte selve die ander bataelge, en-

ende socht enen sekeren wech tot Hoochoutwoude om dat dorp te verbernen. Ende als die Coninc alleen verre voor dat voergaende heer gereden quam om den wech te besoeken, daer hi tot sinen vianden comen mochte, daer brac dat paert door dat ys, ende storte neder mitten Coninc. Dair hy wel na verdrenct was, daer quamen die Vriesen uit horen rietbosschen, dair sy in gevlogen waren, ende sloegen den Coninc doot, eer syn volc hem te hulpe mochte comen. Ende om die scoenheyt synre wapen, ende om den anxt hoirre vianden brochten sy hem in dat naeste dorp tot *Hoech-houtwoude*, hoe sy alrehaestelixte mochten. In dien tiden so woonden lude in Vrieslant, die uyt Hollant verdreven waren, ende gherumet om hoer misdaet. Dese bekenden des Conincs wapen, die blenkende van den goude waren, dair een aernt van swarter verwen in gemaect was, ende seyden al heymelic den Vriesen, dat sy horen rechten Heer den Coninc ende den Grave onwetens gedoot hadden. Waerom si vier van den oversten Homans van den Vriesen te weten deden, die 's hem seer bedroefden om dat onrecht, dat si des Conincs mogentheit gedaen hadden, ende groeven des Conincs lichaem al heymelic in eens Vriesen huys, op dat by toecomender tyt vergeten soude blyven beyde wrake ende gedenckenis. Dese *Willem* die edel Roomsche Coninc was gesleghen, na dat hy Hollant XXI. jaer hadde berecht, ende dat Roomsche ryck crachtelike bescermt VII. jaer. Ende wert doe volbracht die PROPHETIE, die *Sibilla* langhe te voren mit waren woorden hadde

 ge-

geseit, dat dese *Willam* Roomsche Coninc van den Vriesen soude dootgeslagen worden. In den selven jaer Joncfrouwe *Rychaert*, die des voerseiden Conincs suster was, stichte een Nonnen clooster in aflaet haers broeders siele in haers vaders uythoff tot *Delf* van der oirde van Premonstreyt, dat Coninxvelt genoemt was, ende mede tot hoers selfs gedenckenis, dat sy Gode eerlike volbrochte. Des jaers alsmen schreeff CIↃ. CC. LXVI. starf *Elizabeth* die eersame Vrouwe, die Roomsche Coninginne, ende is begraven tot Middelborch int clooster.

FLORIS *die* XV. *Grave van Hollant.*

Als die gloriose Coninc *Willam* verslagen was, *Floris* syn kynt, dat doe eens halven jaers out was die vyfte also genoemt, wort na hem die XV. Grave van Hollant. Dien *Florens* die Drossate syns vaders broeder nam in syne hoede, ende berechte die Graefscap van Hollant in vreden drie jaer lanc, ende gaf den Zeelanders bescreven coren, daer sy noch Zeelant mede berechten. Daerna wort hy gequetst tot † *Antwerpen* in enen tournoy, so dat hy sterf, ende wert gevoert te *Middelborch*, ende daer begraven. Die Hertoge van Brabant nam doe dat kynt in sine hoede, ende berechte Hollant een wyl tyts, die om overdaet synre Dienres wonderlic uit Hollant is verdreven. Daerna koren die overste van Hollant den Grave van Gelre tot enen mombair, want hy des kynts Oem was; ende daer tieghen kooren die voorsten van Zelant *Aleyden*, die Graefinne van Henegouwen, die des kynts moeye was, dat si des kynts voghet wesen soude. Ende dair van deser twydracht gesciede enen groo-

† Jo. a Leidis 24. *hist.* 1.

ten

een stryt in Voernerzee, daer van beyden syden vele luden doot bleven. Mer die Hollanders wonnen den stryt, ende die Grave van Gelre bleef mit crachte des kynts bewaerre ende des lants.

In der selver tyt is verresen een groot stryt tusschen den Aerdscen Bisscop van Colen, ende den Grave van Gulic. Waerom Bisscop *Henric* te hant versamende een groot heer volcs; daer hi sinen heer den Aerdscen-bisscop doe mede te hulpe quam, ende als beyde partyen te velde laghen elc tiegens den anderen, op dat sy des anderen daghes striden souden, dede Bisscop *Henric* sine tenten opbreken tiegens der nacht, ende gebeerde of hy vlien woude, ende mit sinen heer haestelikeu t'huys trecken. Mer also varing als die dach opginc, ende dat morgenlicht die doncker nacht verdreef, was dese Bisscop stoutelic gecomen in der Graefscap van Gulic, ende verbrande veel dorpen, ende haelde grooten roof, ende venck also veel vanghen, als hy woude. Die wakers, die de nacht wairden van den Gulicschen heer, mit grooten geruchte vervaerden sy al 't heer, ende riepen dat al haer lant verbrande, ende sonder merren verloos elc man sinen stouten moet, ende waren in anxte om haer have, ende lieten achter haer paweljoen, ende haesten hem te comen tot haren lande, dien dese Bisscop *Henric* te moete quam mit banieren ende mit basunen, daer hy vele venck ende dootsloech, ende verwan dat Gulicsche volc mit seghe. Ende aldus wert die Aerdsce-bisscop van Colen verlost van den anstaenden stride, overmits Bisscop *Henrics* behendichede. In den

jaer ons Heeren CIƆ. CC. LXVII. op die ander Nonas van Junius ruste Bisscop *Henric* in onsen Heere, na dat hy XXV. jaer dat Bisdom mit seghe hadde berecht. Dese eersame Vader sette eerst een versameninghe van XII. Canoniken in Steenwyck, ende leyde den eersten steen int fundament van der Doemkerken tot Utrecht, doemense van nywes vertimmerde, die tot der selver kerke gevoert wert, ende daer eersamelic begraven mitten anderen Bisscopen.

JAN VAN ASSOUWEN *die* XXXIX. *Bisscop t'Utrecht.*

Na dat Bisscop *Henric* begraven was, wert gecoren *Jan* van *Assouwen* die XXXIX. Bisscop tot Utrecht wel na een waerlic man, ende simpel. Dese Bisscop vant al die casteel wel gestoppet van allen dinghen, diemen dair op behovede, die syn voorsaet mit grooter voersienicheit tegens sine biwonende vianden wyslic bescermt had. In desen tiden is gesien in der luchten een wonderlic teyken, dat openbairde vechters, die stormden elc jegens den anderen in den stride als wapentuers. Na desen teyken quam een al te grooten droefheyt. Want die Joncheer *Florens* noch jonc was, so versetten ende verresen op over al die ghemeente tegen die Heren, ende al t' volc van Kennemerlant begonde hem te versetten tegens die welgeboren luden, ende mit dwaser coenheit so worpen sy veel casteel ter neder, alsso dat alle die edelinghen quamen binnen Haerlem, op dat si seker wederstaen mochten dat verwoede volck. Die Kennemaers waren te rade geworden, dat sy alle die Heren verjagen wouden, ende hoer casteel neder

wer-

werpen , ende hoer bescerminge breken , ende al dat Stichte van Utrecht gemeenre volc te maken. Ende daer syn mede an gespannen die Westvriesen mit al te grooten verbande, ende die Waterlanders mit sommighe luden syn dair mede an versament, so dat die Kennemaers versameden een onghetallic heer volc gewapent, ende quamen mit machte in Aemsterlant. *Giselbrecht* die Joncheer was van dien lande peinsede, dat hi alsulcken heer mit synre macht niet wederstaen en mochte, beriet hem scalkelike, ende begeerde den vrede, ende swoer hem trouwe, ende versamede hem mit sine wapentuer an dit ongesouten diet, dien sy rechtevoert makeden horen Hooftman. Ende als hy Hooftman is van also veel volcs peinsede hy, dat hy al sine vianden uten Stichte woude verdriven, ende ten eersten woude hy dat casteel van *Vredelant* neder werpen mit haesten. Mer dese casteel was so vast, datter *Gisebrecht* niet en mochte an vorderen, ende als dat ongetemmede volc den luden in synre Heerlicheit hoer proviande namen , vermaende hy den Kennemaers in heymeliken rade, dat si hore tenten opbraken in der doncker nacht, ende alle heymelike toghen voer die Stadt van Utrecht, ende die behendelic te beclimmen. Ende sonder merren deden si *Gisebrechts* raet, ende syn al heymelic voor die Stat gecomen voer die sonne opganc , dien si al om besaten mit ongetelleden wapentuers. Die wakers, die op die muren ende op die toornen die nacht wairde hilden, verwonderden hem die groote veelheit des volcs, dat daer also onverhoets quam, ende deden haestelike en die

burgers op wecken, ende boodscapten hem, dat die Tartaren gecomen waren, ende hadden die Stat al om ende omme bestelt mit ongetalliken wapentuers. Die Burgheren grepen wapen, ende haesten hem seer haer Stat te bescermen, ende clommen op toornen ende op mueren, ende setten, datmen eerst sprake hilde van den hoghesten der mueren, ende men vraghede hem, wie sy waren, ende wat sy begeerden. Daer tiegen antwoirde een van den Kennemaers, die wel ter sprake was, ende dede al t' volc stille swigen, ende sprac aldus: *Gby Burgers onse vriende, dat vrie volc van Kennemerlant die groeten u, ende begeeren volstandeliken, dat gby alle die Edelinghe, die de meente verswaren ende verdrucken uit uwer Stadt verdrivet ende verbannet, ende gby hoer goet den armen luden ghevet.* Ende also varinghe dat dese woorden gesproken waren, was daer een groot rumoer onder die Burgers. Want die Gemeente wert grootmoedich van der Kennemairs woirden. Grepen hoir wapen, ende verdreven hoer wapentuers rechtevoirt. Ende alle die luden, die in den raet ende in den rechte waren wise luden ende machtich van geboorten, ende die waren XL. bi getale, ende maecten Scepen ende Raden van den Oudermans van elken ambochte, die recht ende oirdeel deden in der Stat, ende der Stat recht ordineerden ten gemeenen oirbaer. Dit gesciede int jaer ons Heeren CIↃ. CC. LXXIV. Ende als alle die Overste ende die mogenste uter Stat verdreven waren, die van der Meente in nywer macht gecomen waren, verbonden hem mitten Kennemaers mit ongesceyder

vrient-

vrientscap. Ende die van Amersfoerde ende van Yemlant syn dair mede aen versament. Als die Bisscop Jan dit vernam, quam hy mitten Grave van Gelre tot Utrecht, op dat hy die gene, die uter Stat verdreven waren, weder in der Stat brochte, ende dat hy die verwoetheit des onstuymichs volcs wredelic corrigeerden. Dair tiegens so sceerden die Kennemaers haer volc als tegen hem te striden, dat sy mit grooter cracht des Bisscops heer mochten verdriven ende verjaghen. Mer die Grave van Gelre, die een wys oirlochs man was, bedachte, dat des ongetemmeden volcs ongetallick veel was, ontsach hem te striden mit luttel Ridderscap. Waerom hi mitten Bisscop sonder merren tooch achterwaert op die Velue, op dat hy wapentuers genoech versamenen woude, die lude mede te bescaden. *Gisebrecht* van *Amstel*, die een Hooftman was van desen onghetemmeden volc sach, dattet hem al wel ginc, werp neder *Gisebrechts* casteel van *Apcoude*, *Willams* casteel van *Risenburch*, *Huberts* casteel van *Vianen*, die syn wederpartyen waren. Dair trooste hy die Kennemaers mit behendichede van den oorloghe, ende sprac aldus: *Groote vechters ende lieve vrienden; Ghy siet wel, hoe wy ons dat heele Bisdom binnen desen jare hebben onderdaen, ende alle die hoechgeboren lude dair uit verdreven, hoer castelen nedergeworpen. Ten naesten jaer willen wy den Grave van Gelre verdriven, ende sine Heerlicheit vewoesten, want hy hem tegens ons verset hevet. Ende nu want die houtyt anstaet, so est oerbaerlic, dat wy elc ten onsen keren, ende versamenen, dair onse*

 wive

wive ende kinderen by leven moghen. Ende aldus bi rade *Gisebrechts* van *Amstel* versameden die *Kennemaers* hoir heervaert, ende keerden weder in Kennemerlant, ende besaten die Stede van Haerlem alom, ende stormden aen die Stat mit menigen angien sonder rusten, so dat sy vele luden quetseden, ende doot worpen mit slingheren ende mit scutte. Ende dair tiegens die Burgers ende die Edelinghen beschermden hem harde vromelike, ende keerden die vianden buten mit scutte, ende mit stenen van hore vesten. Heer *Jan Persyn*, die een vroom Ridder was, quam by nachte al heymelike uter Stede, ende creech een deel waghenen van den Kennemaers, dien sy gelaten hadden, ende reet voert in *Kennemerlant*, ende verbrande vele dorpen van synre meeste vyanden. Die Kennemaers die achter die achterste over rugghe saghen, sagen hoir husen bernen, braken op van den besitte, ende haesten hem totten horen, ende lieten hoir tenten dair staen mit al dat dair in was. Ende sonderlinghe volgheden die van Haerlem na mit groten hopen, ende sloegen en venghen hoir vliende vianden, ende wonnen veel roofs, ende keerden eerlike mit vanghen ende mit rove binnen Haerlem. Die Bisscop van Utrecht ende die Grave van Gelre hem seer verbliden om der Kennemaers scande, versamenden een machtich heer, ende besaten die Stadt van Utrecht al om opten XIX. dach der maent van Augustus. Des vierden daghes bedachten dese voerseide Princen, datmen die Stat niet winnen en mochte buten grooten scade, ende saghen daghelix verdriet an horen wapen-

pentuers, die seer gewont worden, braken hoir tenten op van den besitte, ende sloegen rechtevoirt neder voor Amersfoord, ende bestelleden dat al om, om dat sy van Amersvoerde hem onlanghe te voren verbonden hadden metten Kennemaers, ende sy gaven hem op in den handen des Graven van Gelre, die dair te voren om twydrachtige woorden dat selve Stedeken altemael destrueerde. Ende als dat gedaen was die Grave van Gelre nam oirlof an den Bisscop, ende tooch in syns selfs lant, ende die Bisscop voer over Ysel, ende quam in Deventer. Daerna twee jaer alsmen schreeff ons Heren jaer CIↃ. CC. LXXVI. quam *Zweder* van *Boschem* een onvervaert Ridder mit allen die te voren verdreven waren uter Stadt van Utrecht opten tienden dach der maent van September, ende clam al heymelike in der Stadt, dair vele luden doot bleven an beyde syden. Mer *Sweder* vercreech den seghen, ende verdreef vele luden van der meente uter Stadt. Ende die oude Scepen ende Burgermeisteren sette hy weder in der macht, ende als die tyt een wyl verleden was, quamen die uytdrevelinghe al stilleken weder in der Stat, ende beroerden al t' volc van binnen mit wreden striden elc tegens den anderen. Ende die wile dat sy onderlinghe dus twydrachtich waren binnen der Stat, so quam Heer *Claes* vander *Cautse* Ridder, doe hy noch Joncheer *Florens* te verwaren hadde mit vyf hondert gewapent binnen Utrecht, ende houwen die doren op van der poorten mit bilen, ende sat te recht midden in der Stadt, ende verdreef daer uter Stadt CIↃ. menschen, ende al der Stadt rechte

set-

ſette hy mit machte na ſynen wille ende goetduncken.

In den jaer ons Heren CIↃ. CC. en LXXIII. Jonc-heer *Florens* geboot te verſamene een machtich heer tegens die Weſtvrieſen, op dat hy ſyns Vaders gebeente mit crachte halen mochte uit Weſtvrieſlant, ende brengent weder in Hollant. Daer tegens quamen die Vrieſen, ende ſloegen der Hollanders doot vyf hondert wapentuers. In dien ſtride bleven doot deſe Ridders wel beproeft van grooten love eude ſtoute oorlochs lude, als *Warmbout* uten *Haghe*, ende *Aelbert* ſyn ſoon, *Dirc* van *Raephorſt*, ende *Geryt* ſyn broeder, *Jacop* van *Waſſenaer*, *Bernt* uten *Enghe*, *Geryt* van *Hairlem*, ende *Wouter* die *Vrieſe* Balju van Kennemerlant. Ende als die Hollanders ſo vele uitvercoren Knapen verloren hadden, weken ſy achterwaert, ende namen die vlucht al na Heilo op die ſlechte ackeren, daer ſy anderwerf ſtreden met nywe onvermoeyende wapentuers, dair doot bleven wel DCCC. Vrieſen, alſo dattic voerſeide Ridders wel gewroken worden op dien dach.

* Deſunt hæc apud Bekam, uſque ad *In den jaer ons Heeren* CIↃ. CC. LXXXII.

* *In den jaer ons Heeren* CIↃ. CC. LXXIX. *op ſinte Gregorius dach was t'Utrecht een groot brant, die men hiet Wivekens brant, die verbrande ſinte Jan, ſinte Peter, Buerkerke, Knoperen kerke, ſinte Catharinen kerke, ende dat meeſtendeel van der Stat.*

In den jaer ons Heeren CIↃ. CC. LXXXII. timmerde Grave *Florens* een caſteel tot *Wideneſſe*, ende quam tot *Hoecboutwoude*, dair hy enen onvermoeyden ſeghe wan, ende ſloech doot meer dan ſes hondert Vrieſen. In den ſelven ſtride

wort

wort te live gehouden een out Vriese, die des Conincs graf melde, ende Grave *Florens* groef op syns vaders beente, ende voerdet mede tot Utrecht, daer men dede des Conincs uytvaert. Ende als dat gedaen was voer hy van dane harde cōstelike, ende brochte in Walcheren tot *Middelburch* int cloofter syns Vaders gebeente.

In den jaer ons Heeren CIↃ. CC. LXXXVII. opten XIV. dach van Decemb. van grooten storm van winde quam een groot water, daer in verdroncken vele menschen ende beesten, ende was een alte jammerlic misval. Doe quam *Dideric* van *Brederode* by goetdunicken des Graven *Florens*, versamede vele scepen, ende roeyede in Vrieslant, ende verghiselden al t' lant. Want niemant den anderen te hulpe comen mochte overmids den watre, ende wan also dat alinghe lant sonder striden. Ende als die watre weder in der zee gevloeyeden, dede Grave *Florens* timmeren IV. sterke castelen in Vrieslant, als *Medenblick*, *Eninghenburch*, *Middelburch*, ende *Nywenburch*, daer hy des onghetemmeden volcs ingheboorne onhoorsamicheit mede temmen mochte.

In den jaer ons Heeren CIↃ. CC. LXXXVII. op sinte Bonifaes dach was een stryt tot Woringhen tusschen den Hertoge van Brabant, ende den Bisscop van Ludic. Ende als Grave *Florens* Vrieslant bedwongen hevet, Grave *Ghye* van Vlaenderen voer over om Walcheren an hem te bedwingen. Daer tegen haeste Grave *Florens* mit uitgecoren wapentuers den Grave *Ghyen* mit crachte te moeten ende tegen hem te scepe te striden. Mer

Her-

Hertoge *Jan* van *Brabant* vernam dit, ende quam haesteliken om die stryt te letten, ende makede vaste vrientscap an beyden syden mit grooten arbeyde in deser manieren: Als dat Grave *Florens* soude te wive nemen *Beatrix* Grave *Ghyen* dochter, ende hier mede soude elc partye mit vreden te sinen weder keren. Ende by dese *Beatrix* wan Grave *Florens*, *Dideric*, *Florens*, *Willam*, *Otten*, ende *Johan*, die na hem Grave wert, *Beatrix*, *Machtelt*, ende *Margriete*, die Coninginne van Engelant. Grave *Florens* begonste grootelic te verheffen, voer over in Engelant totten Coninc *Edewart*, om te besoeken, of hy in enigher manier mochte comen int Conincrike van Scotlant, datten Grave *Florens* toe behoirde, als een rechte erfname, dat hy niet gecrigen en conste overmids sommige Scotten, die hem tiegens waren, ende dat wederstonden. Ende bi des Conincs rade so vercochte hy dat Conincrike om een somme van gelde, dair sy een huwelic makeden, als dat *Elizabeth* des selven Coninx dochter soude hebben Johan Grave *Florens* soon tot enen manne, op dattie Coninc ende die Grave *Florens* te meer gevestigt soude bliven in getrouwer vrientscappen. Grave *Ghye* van Vlaenderen benyde die vrientscap, die daer was tusschen den Grave, ende den Coninc, versamende veel scepen tot *Cassant*, ende woude anderwerf varen in *Walcheren* mit heercracht. Ende doe Grave *Florens* dat vernam, quam hy haestelic uyt Engelant, ende sette mit sinen scepen te *Vlissingen*, ende daer woude hy syn volc al in een versamenen. Ende als die Grave *Ghye* so langhe mer-

merrede, dat hy niet over en quam, voer Heer *Jan* van *Renesse*, ende verbrande die Stadt ter Sluus, ende Heer *Dideric* van *Brederode* verbrande *Casant*. Ende daerna voeren die Westvriesen over in Vlaenderen, die Grave *Florens* onlanghe te voren bedwongen hadde, ende branden in Vlaenderen, ende haelden grooten roof. Die Vlamingen, die dit herde leet was, haesten hem over mit horen scepen mit drie dusent man gewapent, ende meenden *Walcheren* te verslaen, ende hoer-scepen in der zee te versincken. Mer Heer *Jan* van *Renesse* een onvervaert Ridder altoos quam met ccc. man stoutelic tegens dese drie dusent Vlamingen, ende sloech dair vele doot, ende is met vele vanghen eerliken tot Grave *Florens* gekeert. Dit gesciede int jaer ons Heren cIↄ. cc. xcv. In desen tyden openbaerde te * *Nuce* een man geleert in der swarter conste, ende seyde, dat hy was den Keyser *Vrederic*, die veel mannen, die des Keysers *Vrederics* dienstmannen hadden geweest, veel heymelicke dingen openbaerde, daer hy veel Princen des Rycs mede verleyde mit menigerhande liteken. Die Vriesen quamen voor den Keyser, ende clageden, dat hem Grave *Florens* groote gewelt en moyenisse dede. Dair ginc dese bedriegher sitten te recht in Keyserliken gewade, ende geboot den Bisscop van Utrecht, dat hy den Grave van Hollant voer hem soude daghen, dien hy bi sinen Legate enen daghebrief seynde inhoudende aldus: *Vrederic bi der genaden Goids gebieder der Romeynen, ende altoos meerende, enen eersamen man den Bisscop van Utrecht sine gratie ende alle goet: Want*

* *in Nussia.*

Want het der Keyserliker mogentheit toe behoort alle stryt te saten, ende gewelt te castient, so vermaenen wy dyn trouheit mit deser tegenwoerdiger scrift, dattu den Grave van Hollant volstandelike vermaenste, dat hy dat Vriesche volc ongemoyt laet, of wy willen tieghen hem varen mit oirdeel ende mit rechte. Ende is dat dese Grave hem vermeet enich recht te hebben in privilegien der Keyseren of der Coningen van desen vryen Vriesen, so gebieden wy di, dattu den selven Grave gebiedest te comen in Nucen tot onsen Keyserlicken rechthuse binnen XLII. *daghen, ende toon ons daer syn privilegien. Gegheven &c.* Die Grave *Florens* schreef desen Meyster in der swarter konst dese veerseken: *En weetstu niet, dattie Keyser Vrederic in voertiden versmoort bleef by sinen huysgesinde, du en biste niet die grootmoedighe Keyser Vrederic, du en biste niet enich Heer der werelt, mer du biste een overste Heer van Nucen.* Dese *Nucerin* wert met liste gevangen van den Bisscop van *Colen*, dair hy openbairlic lyede die loosheit ende bedriegenisse van syn swarte consten, ende wert verbrant an enen stake, ende in een dorp, dat *Wittesloor* hiet, daer 't vele lude saghen. Mer daer na wert Grave *Florens* geroepen tot Utrecht tot enen Capittel, ende quam mit andere luden in die Stadt, die edel waren, want *Jan* van *Assouwen* die gecoren Bisscop, ende niet confirmeert en was, die men van den Bisdom soude setten. Want dese selve *Jan* dat Casteel te *Vredelant* tot enen onderpande verset hevet den Heer van *Amstel*, ende den Heer van *Montfoerde* dat casteel te Montfoirde om een som van gelde, des hem dat heele

Bis-

Bisdom beclaghede. Ende hierom in den jaer ons Heren CIↃ. CC. LXXXVIII. na dat dese gecoren *Jan* als een leec man dat Bisdom bewairt hadde XXI. jaer, ende verladen in grooter scout tegens vele woeckenaers, waer om die ghemene Clesi screef den armen staet des Bisdoms van Utrecht den Paus, ende baden hem innichlyc om enen, die *Jan* hiet van *Zieric*, ende overmids des Paeus mogentheit is *Jan* van *Assouwen* geset van den Bisdom, ende *Jan* van *Zieric* is geordineert die XL. Bisscop t'Utrecht.

JAN VAN ZIRCK *die* XL. *Bisscop t'Utrecht.*

Ende als *Jan* d'ander also genaemt gemaect is Bisscop t'Utrecht, *Gisebrecht* van *Aemstel*, die dat casteel te *Vredelant* hadde tot enen onderpande, begonde dat volc van Utrecht te verswaren mit enen nywen tolne. Waerom die Bisscop bi rade synre Clesi ende der Stat boot desen *Gisebrecht* syn gelt, ende begeerde syn Casteel weder. Mer *Gisebrecht*, die dair tegens seyde mit alrehande voirwaerden, die hy hem vermat, ende en woude des gelts niet. Waerom dese Bisscop versamende geringhe wapentuers, ende hy meende hy woude Amsterlant mit crachte verbernen, ende dat casteel mit dreygen ende mit vervaren *Gisebrecht* of te drucken. Ende dair tegens versamende *Gisebrecht* van *Amstel* mit hulpe *Hermans* van *Woerden* een machtich heer uyt Hollant, ende quam op die *Zoserenghe* om te striden tegens den Bisscop. Ende als beyde partyen te samen quamen mit climmende trompen, ende met blenckende banieren, so was des Bisscops heer crachtichste in den beginne, ende verdre-

ven *Gisebrecht* mit sinen dorplieden uyt synre Heerlicheit afterwaert harde viantliken. Ende sonder merren quam *Herman* van *Woerden*, die mit hem brochte een onvermoeyet heer uit Hollant, ende arbeide seer des Bisscops heer te verdriven. Dese *Herman* wert swaerlic gewont in den eersten genloop, ende bleef nochtan manlick tot int lest van den stride, so dat hy des Bisscops heer verjaghede tot binnen der vesten van Amersfoerde. In dien stride bleven daer vele vechters alse *Steven* ende *Vrederic* van *Zulen* wise oerlochs lude. Ende hierom bad die Clesi van Utrecht, dat Grave *Floris* ontseyde *Giselbrecht* van *Aemstel*, ende besat rechtevoert mede dat casteel van *Vredelant* al om mit een deel wapentuers uyt Hollant, ende rechte bliden, ende magneden, toornen ende mueren mede te breken. Een corte tyt daerna woude die Grave dat besit van den casteel vernywen, ende ontboot nywe wapentuers aldaer. Hi meende dat casteel noch vaster mede te besitten. Ende als *Gisebrecht* van *Aemstel* dat vernam, samede hy soudenairs ende wapentuers al heymeliken, ende quam jegens die Zelanders, dair sy geen hoede voor en droeghen, bi *Loenen* mit grooter crachten. Ende dair tiegens quam *Costyn* van *Renesse*, die der Zelanders Homan was, dede die hoornen blasen, ende die banieren blenken harde stoutelic, die den lof van den seghe dair vercreech mit werender hant. In dien stride bleven die Heer van * *Bromo* een vroom Ridder mit veel uytgecoren wapentuers, ende *Gisebrecht* van *Aemstel* bleef dair gevangen mit veel syner Ridders, *Aernout* die *Gisebrechts*

* Branio.

brechts broeder was ontvruchte hem des Graven, ende gaf hem op dat casteel tot *Vredelant*, dattie Grave besette mit sinen scutte herde trouwelick. Ende want *Herman* van *Woerden* in *Gisebrechts* hulpe was, ende openbairlic tegens den Bisscop gestreden hadde in voertiden op *Zoserenghe*, so woude dat die Grave die smaetheit, die den Bisscop gedaen was op die tyt, verbetert worde, ende versamende van nywes een machtich heer, dair hi *Hermans* land mede verbernen woude. *Herman* die geen macht van volcke en hadde weder te staen des Graven grootmoedicheyt besette dat casteel te *Montfoirde* mit wapentuers, ende tooch uit sinen lande van des Graven aensichte als een voirvluchtich man. Mer die Grave die niet of en liet van syns insitten begin besat ende bestellede dat voerseide casteel omtrent een jaer lanck, ende stormde dat daghelycs an mit menigerhande instrumenten, die dair nutte toe waren, daer hi hem menich torment mede dede. Ende ten lesten bleef Grave *Florens* dair also voor ligghen, dat hyt vechtender hant ende mit crachte wan, ende dede onthoofden al die opten casteel waren sonder twee, ende doe besette dese Grave dat casteel met sinen wille, die 't verwaerden nachts ende daghes tegens aenvechten *Hermans* van *Woerden*. Ende als dit een tyt verleden was, so wort een vredelike soene gemaect tusschen dese voirsz Princen, ende geordineert in deser manieren; dat *Gisebrecht* van *Aemstel*, ende *Herman* van *Woerden*, beloveden trouwelic te houden, dair sy onder te pene setten al hoer goet, dat si tegens den Bisscop van Utrecht

noch tegens den Grave van Hollant hem nimmermeer versetten en souden, noch mit rade, noch mit dade, ende si souden Grave *Florent* sweren voer sinen colt hulde ende trouwe, ende die Bisscop soude syn casteel weder hebben in synre macht. Ende dit segghen wert vaste gemaket mit instrumenten, ende mit openen brieven an allen siden. Aldus is gheeynd dat manlike kyff tusschen dese voerseyde Princen. Die Grave *Florens* liet uyt synre herten vrilike van puerre edelheyt alle nyt ende toorn. Want hi nam *Gisebrecht* ende *Herman* voersz, ende maectese sine outste ende heymelicste Raden. Mer *Herman* van *Woerden*, die sinen nyt niet vergeten en conde, brachte *Gisebrecht* van *Amstel* dair toe, want hy een out scalc man was, dat hy hem met verbant tegen den Grave, ende by sinen rade voer *Gheryt* van *Velsen* tot *Cameric*, ende vercreech dair in hoer hulpe den Bisscop van *Duraens* van des Conincs weghen van Engelant, den Heer van *Kuyck* van des Hertogen weghen van Brabant, ende hoir twee, die Raet waren des Graven van Vlaenderen, dair sy overdroegen mit gemeen rade, datmen den Grave *Florens* levende oversonde in handen des Conincs van Engelant, dien in ewiger vanghenisse houden soude, ende *Jan* des Graven soon soude dan Grave worden van Hollant, die des Conincs dochter te wive hadde. Dese edel Grave, die van deser verradenisse niet en wiste, die onlanghe daer te voren eerlike woninghe ende palais makede * *in Haerlemrehout*, datter *Voglensanc* hietet, ende in die *Hagbe*, daer hy mit Jonckers ende mit Joncfrou-

* Deest apud Bekam.

wen

wen in der wildernissen des boschs stadeliken te jagen plach, of in der woestinen, ende wapen met Ridderliker manieren te hantieren plach. Ende hierom in den jaer ons Heren CIↃ. CC. ende XCVI. doe reet Grave *Floris* tot Utrecht, om dat hy versoenen woude een twydracht, die was tusschen den Ridders van Zulen, ende dese voergenoemde Princen van Aemstel ende van Woerden, die des Graven Raet waren, ende ginc in die kerke, nam mit hem een deel Ridders, ende daer quam een wiveken, alsoo 't hoer Godt liet weten, ende gaff den Grave enen brieff in die hant, dien hi sinen getrousten dede lesen, dair in gescreven stont aldus: *Conincxs kint, edel Prince, gedenck dat die de Salmen makede propheteerde, ende seyde aldus: Die man myns vreden, dair in ic hoopte, die mine spise at, hevet groote vertredinge gemaeckt op my.* Mer die Grave *Florens*, die grootmoedich was, achte des versekins cleyne, ende hilt hoghe feeste mit Prelaten ende mit Borgheren ter maeltyt, ende na den eten omtrent middach ure ginc hi ligghen ende slapen, ende na den slape meende hi den dach in blider geselscapen voert te eynden. Ende als hy ene corte wile geslapen hadde, quam *Gisebrecht* van *Aemstel*, ende verweckeden uten slape, dat hi sonder merren opstonde, ende mitten valkenairs uter Stadt rede, want dair veel wilde voghel in den velde saten. Die Grave die genoechte had in den vederspel om voghel te vanghen, haeste hem, ende nam een sonderlinghe scoen sparwer op sine hant, ende reet mit luttel syns gesins uter Stadt, ende wert aldus mit heymeliken verrade uter Stadt omtrent

trent een halve myle geleyt. Daer lach *Herman* van *Woerden* mit ontalliken wapentuers, ende brac op uit sinen heymeliken laghen, ende besette den Grave alom, ende *Geryt* van *Velsen*, die dair niet traech en was, taste die Grave alre eerst an. Daer tiegens die Grave als een onvervaert man werp den sperwer af, ende tooch syn swaert, ende meende hem te verweren, ende had liever te sterven, dan hem gevangen den verraders te geven, mer dat en halp hem niet veel. Want die verraders, die hem niet en scaemden, die des voerseiden Graven cleder an hadden, ende des selven daghes binnen Utrecht syn spise gegeten hadden, vinghen desen hogen Prince mit aldus grooten verrade, dien sy al heymeliken voerden in der nachte opt casteel te Muden. Ende binnen desen quam dat rumoer mit deser hateliker bootscap, die menichs menschen herte vervaerde ende bedroefde, ende dat gemeen volc van Kennemerlant, van Vrieslant, ende van Waterlant quamen mit scepen over royen tot Muden om den Grave te verlossen. Ende als dat die moorders vernamen, vloghen sy haestelike mitten gevanghen over sloot, over velt, ende over onweghen. Ende dair tegens quamen die van Naerden gelopen mit groten hopen om den Grave te verlossen. Waerom dese vluchtich in anxt waren, want hem die Kennemaers volgheden mit grooten volcke, ende die dorpluden, die daer omtrent woonden met dien van Naerden haestelike te moete quamen. Dat paert, daer si den Grave op gebonden hadden, was cleyne, ende en mochte den sloot niet over loopen, ende viel mitten Grave int water, dien doe *Geryt*

van

van *Velsen* niet uytgetrecken en conste, overmids anxte van den groten volcke. Waerom dese *Gerye*, die een fel hert had, stac den selven Grave mit sinen swaerde XXI. wonden, dair hi an sterf, ende rumede mit enen snellen paerde achterwaert op dat casteel te Cronenburch. *Herman* van *Woerden* voer buten sinen lande, ende sochte onthout hier ende daer, ende wert uyt synre Heerlicheit verdreven, ende bleef in ewigher elenden sonder troost. *Gisebrecht* van *Aemstel*, die een out simpel man was, ende van *Herman* van *Woerden* tot deser saken verleyt was, die wert onthouden van sinen vrienden van buten totten ende syns levens, die hem gaven sine behoefte, also hem betaemde. Ende binnen desen quamen die Kennemaers, ende vonden den Grave noch half levende, ende sinen adem treckende, ende alsmen seyt, dat hi een luttel sprac, ende si venghen een deel der moorder knechten, dien si met aensien des stervenden Grave dooden met menigerhande pynde. Mer die Grave rechte syn oghen op na den hemel, ende op die v. Kalende van Junius ruste hy in Gode, ende wy hopen, dat hy gecroont is in den hemel om der martelien. Dese Grave *Florens* berechte Hollant wel na XLII. jaer harde eerlic, ende was een gloriose Prince, scoen van live, sterc van crafte, bequaem van aensien, wel gesprake, grootmoedich van herten, edel van daden, milde van gaven, ende goet sangher, ende gelyc rechter. Syn dode lichaem wert gevoert tot Egmonde int clooster, ende daer bi *Beatricen* syn wyf mit wenender uytvaert herde eerlic begraven. Ende als

 dit

dit behoirliken gedaen was, die Grave van Cleve, die Grave *Florens* neve was, versamende een machtich heer uit Hollant, ende besette dat casteel tot *Cronenborch* al om mit enen swaren besitte, dat hi daghelix aenstormde mit instrumenten sonder rusten ter tyt toe, dat *Geryt* van *Velsen* mit sinen hulpers overmids gebrec van spisen, ende ander gebrec, hem gevangen gaf, ende hy seide doe al die verradenissen, alsso alse voerseit is, openbaerliken voor al die luden. Ende men dede den selven *Geryt* vele pinen aen, ende ten lesten setmen op een rat. Dat gemeen volc van Hollant braken dat casteel neder, ende toghen voirt tot Muden, om dat casteel te bernen, mer dat vonden sy sonder weer. Want die wapentuers al afgelopen waren, ende en dorstens niet onthouden. Dat beval men *Dideric* van *Haerlem*, dat hy 't trouwelic bewaren soude. Die Grave van Cleve nam doe Noorthollant in synre bescermenisse. Ende dair tegens *Ghye* van Henegouwen Tresorier van Ludic nam die bewaernisse van Zuuthollant, ende bleef wonen tot Bergen. Ende van desen twydracht was groot onruste, ende die meerde van daghe tot daghe, ende dat volc wert aldus in tween gedeelt, ende en hadden geen rechten Heer.

* Mecheлen.

WILLEM VAN * METELEN *die* XLI. *Bisscop t'Utrecht.*

In den selven jaer Bisscop *Jan* van *Zyric* is of geset overmids den Paeus, ende is gemaect Bisscop van Tullense, ende *Willam* geboren van † *Metelen*, die de saken plach te berichten in den Roomschen Hof, wert gecoren die XLI. Bisscop tot Utrecht.

† Mechelen.

trecht. Dese Bisscop *Willam* quam tot Utrecht, ende vant dat Bisdom verladen, ende gebonden mit menigerhande werringhe. Dair hy seer om arbeide in goeden staet weder te waren, ende te maken. Want dese selve Bisscop in den eersten besat hi dat casteel te *Muden* mit uitgecoren wapentuers, dat hi alfo seer quetsede mit alrehande instrumenten, ende angienen, dat *Dideric* van *Haerlem*, die daer Casteleyn was, begeerde dat hi hem opgeven woude, ende in vanghenisse te gaen behouden syns lyfs, ende dat casteel vry over te leveren. Van desen gelucke is Bisscop *Willam* grootmoedich geworden, ende voer in Westvrieslant grotelic, ende predicte aldair tegen dat Hollantsche volc des Bisscops aflaet. Die Vriesen na hoer ouder gewoonte waren haest geneyget tot wedervechtinge. Want hoer Bisscop *Willam* riet te besitten rechtevoert dat casteel tot *Wideneßen*, ende stormden dat al om mit wredeliken aenvechten, alfo dat *Boudewyn* van *Naeldwyck* die Casteleyn ten lesten van node opgaf den Vriesen dat casteel in desen voirwaerden, dat hy gesonts lyfs met sinen goede, dat hi dair op hadde, ende mit vasten vrede varen soude in Holland. Ende sonder merren destrueerden sy dat casteel te *Wideneße* die Vriesen, ende braken dat casteel tot *Enigenburch*, ende besaten dat casteel tot *Medenblick* al om, ende verbranden dat stedeken tot pulver. *Florens* van *Egmonde* ende die ander Burchsaten vochten dicke herde manlic tegens die Vriesen, ende waren alfo swaerlic beset, dat sy al hoer provande beseten hadden, ende aten ten lesten peer-

den vleysche van grooten noothonger. Grave *Jan* van *Henegouwen* als hi dat verhoorde, quam mit grooter heercracht royen in Vrieslant, ende ontsettede Medenblie. Ende dair bleven doot ontrent xxxv. Vriesen, ende hi spisede dat casteel mit veel provanden. Die Heer van *Putte* ende die Heer van *Arkel* verbernden *Enchusen*, ende wonnen dair grooten roof, ende voeren van dane mit horen scepen ongescaet tot hore havenen.

JAN VAN HOLLANT *die* XVI. *Grave*.

Ende als dit gesciet was die Regael Abt van Egmonde, Heer *Florens*, *Dideric* Heer van *Brederode*, *Henric* Casteleyn van *Leyden*, ende *Willam* van *Egmonde* Ridders voeren over die zee in Engelant, ende baden den Coninc, dat met sine gunst moste Joncheer *Jan* mit hem luden overvaren, want dat lant van Hollant syns niet ontberen mochte. Die Coninc *Edewart* onfenc dese luden herde vriendeliken, ende dede bereyden een scip mit al te grooter zierheit, daer hy Joncheer *Jan* ende syn dochter mede oversende in Hollant. Mer want hem die wynt niet wel mede en was, so quam hy in Zeelant an t' lant. Daer nam Heer *Wolfaert* vander *Veer* desen Joncheer van Holland in sine hoede, ende sette alle die Hollanders van hem. In den jaer ons Heren CIↃ. CC. XCVII. doe woude Joncheer *Jan* dwinghen die Vriesen, ende quam mit grooter heercracht binnen Alcmaer. Daer teghen quamen die Vriesen herde manlic, ende hadden te samen getogen alle die macht van Vrieslant om enen swaren stryt te vechten. Ende als beyde partyen te samen gecomen waren mit

blenc-

blenckende banieren, ende mit dimmende trompen, wert daer een al te grooten geclas van den wapen ende geruchte van den luden. Want die Hollanders ende die Zeelanders vochten die Vriesen aen, die in twee bataelgen gescaert waren, ende slòegen der Vriesen doot omtrent vier dusent, ende dat ander volc verjageden sy so verre, dat sy hen ontscolen in heymeliken steden. Van dat Hollantsche heer bleven doot die Heer van *Arkel*, een vroom Ridder, ende *Johan* van *Doortogen*, ende mit hen twee andere wapentuers, die om hoer manlike doghet vele te prysen syn. Die bloedige stryt gesciede op die VI. Kalende van Aprille in den jaer voerseytte * *Vrone* opten slechten geest. Ende als die Bisscop *Willam* vernam, dattie Westvriesen den stryt verloren hadden, voer hy in Oestvrieslant, ende predicte des Paus aflaet tegen dat Hollantsche volc. Die Vriesen beloveden den Bisscop te helpen mitter hant, ende quamen haestelicken gheruyt mit veel scepen tot Monickendam. Die poerters van Haerlem, ende die Kennemaers mitten Waterlanders quamen dair tegens mit grooter heervaert, mit hoeren banieren, ende bestreden stoutelic dat Vriesche volc. Mer eer yet lanc keerden hen die Vriesen van den stride, ende gingen haesteliken in hoeren scepen, ende pynden hem snellic van dane te royen, die die Waterlanders vervolgheden, ende vele doot-sloe-

* *In spatiosis agris villa Vronensis.* Beka. Vid. Magn. Chron. Belg. *p.* 276. & quæ ad Willelm. Procurat. notavi 4. *Analect. p.* 120.

sloegen, ende hebben den seghe mit grooten love ende mit machten gecreghen. Ende als Bisscop *Willam* den stryt verloren had, liet hy syn groote scip daer bliven, ende ginc in enen clenen boot, ende roeyede int lant van Overysel, hoe hy haestelike mochte. Joncheer *Jan* van *Hollant* bedachte, dat Bisscop *Willam* twee swaer stride gevoert had, ende noch int lant van Overysel was om nywe hulpe te versamen, geboot *Gisebrecht* van *Yselsteyn*, dat hy hem leende syn casteel een tyt, ende lieten dair op wesen wapentuers van Hollant, die den Bisscop aenvechten mochten. *Gisebrecht* van *Yselsteyn*, die dat in geenre wys woude doen, want hi des Bisscops † Maerscalc was, ende syn rechter geset in den lande van Utrecht, ende hierom dede Joncheer *Jan* van Hollant desen *Gisebrecht* vanghen van sinen vianden, ende syn casteel besitten al om, ende daghelix anstormen ende vechten. Ende daer tegens Joncfrou * *Beatrix* bescermde dat casteel omtrent een jaer lanc harde eerliken, also langhe dat hem provande cleyne wert, ende gaf hem op in deser manieren, dat sy ende half die ghene die daer op waren souden hoer lyf behouden, ende dat Joncheer *Jan* van *Hollant* soude mitten anderen sinen wille doen. † Ende als dit gededinget was, vantmen op den casteel niet meer dan XVI. waeraftighe viant, ende men onthoofde achte daer t'lot op viel. Ende als Joncheer *Johan* dat casteel vercreghen had, so gaf hy 't Heer *Wolfaert* vander *Veer* mitter heerscap van *Woerden* tot leen, van hem te houden, op dat hi den Bisscop te smadenisse soude doen dat Bisdom

† Justitiarius in terra Trajectensi. Beka.

* *Bertradis.* Beka.

† Non extant hæc apud Bekam usque ad *Ende als Joncheer Johan.*

te

te verderven. † Hier na gesciede dat Joncheer *Jan* van Hollant soude tegens Hertoge *Jan* van Brabant te daghe comen, daer Heer *Jan* van *Rinesse* woorde ende antwoerde of overbrachte. Want om dat Joncheer *Jan* wiert aengebrocht, quam hi tot dien daghe, men souden vaen, ende dattet Heer *Jan* van *Rynesse* verraden hadde, waerom Heer *Jan* by Heren *Wolfaerts* rade besat Heren *Jans* casteel te *Moermonde*, ende werp dat neder, ende verdreef Heer *Jan* van *Rinesse* uten sinen. Ende als Heer *Wolfaert* vander *Veer* aldus alleen die overste by Joncheer *Jan* was, doe beswaerde hy al t' lant van Hollant met eenre nywer munten, *ende met nywe rechten*, waerom hy binnen Delft wiert doot geslagen, ende van synre doot wert groot rumoer in Hollant. Want die van *Dordrecht* togen uit, ende besaten *Crayensteyn*, en dat casteel tot *Slidrecht*, ende voerden *Aloude* hoeren Balju, dien sy dair of wonnen, ende sloegen doot mitten mannen, die daer op waren, tot *Dordrecht*, ende sinen twee broederen en horen soons, ende dair toe twee synre Knapen. In den jaer ons Heren CIↃ. CC. en XCIX. sterf Joncheer *Jan* van Hollant tot Haerlem, ende ruste in onsen Heer op die IV. Kalende van *November*, na dat hy Hollant hadde bericht drie jaer. Dese Joncheer *Jan* alleen sterf onder alle die Princen van Hollant sonder kint, ende sonder Ridders name, ende wert eerlike begraven tot *Rynsburch* int Clooster by sinen vader. Joncfrou *Elisabeth* na hoers mans doot die voer weder in Engelant, die de Grave van *Erforden* daerna ter vrouwen had. Na des Joncheers *Jans* doot quam

† Nec hæc extant apud Bekam usque ad *In den jaer ons Heeren* CIↃ. CC. *en* XCIX.

Gi-

Gisebrecht van *Amstel* ende *veste die stede van Aemstelredam* al om mit houten wychusen, ende mit getoornden bruggen. Mer die poorters van Haerlem, mitten ghemenen volc van Kennemerlant, ende van Waterlant verjagheden desen *Gisebrecht*, ende verbranden die brugghe, ende die vesten tot pulveren.

JAN VAN HENEGOUWEN *die* XVII. *Grave van Hollant.*

Als Joncheer *Jan* van *Hollant* gestorven was; wert *Jan* van *Henegouwen*, als den soon * die Conine *VVillams* suster was, die XVII. Grave van Hollant, die al te hant dair na gaf *Ghyen* sinen broeder die heetscappien van Amstel ende van Woerden, ende hy had te wive *Philippam* des Graven dochter van *Lutzenburch*, daer hy bi wan *Jan* sinen outsten soon, *VVillam* die na hem dair na Grave wert, *Jan* van *Beaumont*, *Henric* Canonic tot Cameric, *Margriete* Gravinne van Atrebaten, *Aleyde* Gravinne van Claermont, *Marie* Gravinne van Borbonnoys, ende *Mechtelt* Gravinne van Viel. Dese Grave *Jan* in den eersten beginne synre Heerlicheit voer hy mit heercracht in Zeelant, daer hy tegens die onhoorsamicheit Heren *Jans* van *Rynesse* seghe vercreech mit grooten love. Als *Ian* aldus verwonnen was in den yersten stride, tooch hy tot *Albertum* den Roomschen Coninc om hulpe, ende seyde dattie Graefscap van Hollant na Joncheer *Ians* doot den Roomschen Ryc aengecomen wair. Ende hierom quam dese Coninc *Aelbrecht* al heymelike neder, ende sende aldusdanige brieve door al t' lant: *Het sullen*

* Deest *van Aleyden.*

len weten alle lieden, dat Aelbrecht de onverwonnen Coninc mit crachte wil vercrigen an 't Roomsche Rike die Graefscap van Hollant, want het sonder rechte oor sy, dat die Coninc Kaerl wilneer Grave Dideric te leene gaf. In den jaer ons Heren CIↃ. CCC. quam dese Coninc *Aelbrecht* tot Nyemaghen om die Graefscap van Hollant te bedwingen, ende brochte mit hem dese Aerdsce-bisscope, van Mense, van Trier, ende van Colen, mit veel Princen ende Vorsten des Rycs van Almaengen. Daer tegens quam Grave *Jan* tot *Bonswaerde*, daer hy syne tenten oprechtede mit grooter heercracht opten oever van der Walen, ende dede besoeken die rivier te veel steden, wair hy beste mochte overcomen mit sinen volcke, om des Conincs heer te bestriden. Mer als die Coninc van den toornen boven van verre nedersach, sach die veelheit der banieren ende die crachte der wapentuers van den Hollantschen volcke, waende dat die Zelanders hem bedrogen hadden, tooch achterwaert tot Cranenborch, op dat hy des anderen daghes ewech toghe in Oestryck. Die Aerdsce-bisscop van Colen om des Conincs eer te bewaren dedingde daer en tusschen enen vrede, ende seyde daer een wilcoert segghen in deser manieren, datti Grave soude den Coninc enen man eet doen, ende trou wesen, ende die Coninc verliede hem dat Graefscap. Ende als dit gedaen was keerden die voersz weder ten horen. Die Zeelanders die laet quamen in des Conincs hulpe, lieten haer scepen staen, ende haesten, ende vloghen te voet in Vlaenderen, ende beroefsden daghelix die naeste dor-

dorpen in Zeelant. Mer die Grave *Jan* vervolghede dese voorvluchtige, so dat si snellecste mochten, ende vont die scepen, die si beghevén hadden, ende verboot Heer *Ian* mit desen syn lant, ende syn goet deelde hy onder den genen, die hem geholpen hadden.

In den selven jaer wert die Bisscop *Willam* gevangen, want hem tegens waren *Zwedes* van *Montfoerde*, *Hubert* van *Vianen*, ende *Ian* van *Linscoten* Ridders, van Heer *Iacob* van *Liechtenberch*, die Burgermeyster t'Utrecht, ende is binnen syns selfs Stádt ontrent een half jaer lanc gevangen gehouden. Ende dairna als hi uten slote quam, voer dese Bisscop totten Paeus, op dat hy desen Bisodom den Paus weder overgave, op dar sine wedersaken syns vergaten, ende hi voert meer in vrede bliven mochte. Mer die Paus, die dat Bisdom niet ontfaen en woude, geboot den Bisscop van Monster, dat hy den Bisscop *Willam* van Utrecht soude te hulpe comen metter hant tiegens die overdadige luden, die dat voerseide Bisdom aenvechten wouden. Dese Bisscop *Willam* als hy weder te sinen lande keerde op die xv. Kalende van Augusto sach hy een wonderlic teyken, daer hy was in een Stadt, die † *Agama* hiet, ende al syn gesinde sagent mede, dat een voerteycken was corteliken anstaende. Want hi sach die sonne hebbende twee hoornen in der manieren als een half maen gedaen, ende daer of scenen rayen, ghelyc enen bloedigen lichte. Ende als hy in syn Bisdom quam, versamende hy uten lande van Overysel veel wapen ende provande,

† *apud Anagniam*, Beka.

de, of men hem in ſine Stadt laten woude. Ende alsmen deſen Biſſcop in ſyn Stat niet laten en woude, tooch hy buten om op die weyde, daer hy ſine tenten dede oprechten, ende meende daer te ruſten. Ende alsmen dat dede, waren daer een deel Ridders uit Hollant, alſe *Dideric* van Waſſenaer, *Henric* Caſteleyn van Leyden, *Philips* van Duvenvoirde, *Simon* van Benthem, ende *Jacop* van den *Woude* Ridders mit veel wapentuers, die den voirſz hateden om die oude twydrachticheit, ende ſi minden *Jacob* van *Lichtenberch* om die na vrientſcap, die wapenden hem, ende quamen opten ſlechten velde, datmen *Hogher Woert* hiet, met banieren, ende met trompen, ende meenden den Biſſcop van der Stat te verdriven, ende Heeren *Jacob* van *Lichtenberch* van der ſtaender noot te verloſſen. Ende daer tegen deſe Biſſcop, die wel die helſte meer luden hadde in ſynre machten, ordineerde en ſcaerde ſyn volc ten ſtride, ende quam ſtoutelic mit trompen ende banieren tegens ſine vianden, ſo dat hy in den eerſten beginne ende aenvanghe een deel ſynre wederſaken uten heer verjaghede, ende wederſtont die Hollanders mit crachte, ende binnen deſen quam *Zweder* van *Montfoord* met een onvermoyet heer, ende brochte den Hollanders hulpe, ende daer begonſte van nywes een groot ſtryt, want die vechters ſloegen elc anderen ter neder harde manlicken om den ſeghe te vercrighen. Die Biſſcop ſat op een ſnellen paarde, ende reet door 't Hollantſche heer door een werf, ende anders werf, ende alle die lieden ontſaghen hem te ſlane, gelyc hoer geeſteliken vader

N ende

ende Heer. Mer doe dese Bisscop, die noch derde werf dat Hollantsche heer door riden woude, wert geworpen van sinen paerde, ende wert doot geslagen van sinen onhoorsamen kynderen, in den jaer ons Heeren CIↃ. CCC. ende I. op die IV. Nonas in Julio, dats op sinte Martyns dach translatio. Daer bleven doot van partyen veel vromer wapentuers, mer dat meerre deel verloes des Bisscops volc, ende syn doode lichaem wert gevoert van den Hospitaliers in sinte Katherinen kerke ter tyt toe, datment met behoorliker uytvaert brochte in der Domkerke, ende daer begroeve. Dese Bisscop *Willam* berichte dat Bisdom vyf jaer, die alle sine leven daghe vele persecutien ende sware verdriet doghede als geseyt is.

GHYE VAN HOLLANT *die* XLII. *Bisscop t'Utrecht.*

Na des Bisscops *Willams* doot quam Grave *Ian* van *Zelant*, ende bat der Clesien van Utrecht om *Ghyen* sinen broeder, die Tresorier tot Ludic was. Sommighe van den Canoniken koren *Ghyen* den selven Threforier, ende sommige koren *Roelof* van *Waldech* de Domproest van Utrecht, ende alsо varinghe als *Ghye* gecoren was voer dese *Roelof* over *Ysel*. Deses *Ghyen* broederen waren *Botsaert* Bisscop van Metse, *Ian* Bisscop van Cameric, *Ian* Grave van Hollant, en *Florens* Prince van Morienne. In deser Heren crachtige hulpe hadde *Ghye* voirsz sine vianden onderdanich gemaeсt, ende is gemaect die XLII. Bisscop tot Utrecht, ende berechte alt Bisdom in goeden vreden. In desen tiden gesciede in Hollant een wonderlic teyken, dat een voerteyken was der toecomender droefheit.

Daer

Dier openbaerde een man op enen paerde, die vermaende alt volc, dat sy hem wapenen souden, ende lopen haestelike op den oever van der zee, ende keren die vianden. Ende hierom liep al t' gemeen volc totter zee, om die vianden weder te vechten, ende saghen dat water vervult mit ontallike scepen. Mer die scepen waren al verloren, ende die man bleef ewech, oft een droch geweest had.

* In den jaer ons Heeren CIↃ. CCC. II. op tie XI. dach in Julio was een groot stryt by Cortryck, tusschen *Philips* de vette Coninc van Vrancryck ende Grave *Robrecht* van Vlaenderen, daer die Vlaminghen den seghe wonnen. Daer bleeff doot Joncheer *Ian* Grave *Ians* outste soon van Henegouwen, des goeden Grave *Willams* broeder.

* Nec hæc extant apud Bekam usque ad *Daerna in den jare.*

Daerna in den jare ons Heeren CIↃ. CCC. † III. versamede Grave *Ghye* van Vlaenderen uitgecoren Ridderscap, * op dat hy met wapen cracht Walcheren mochte vervechten, ende daer tegens quam Joncheer *VVillam* Grave *Ians* outste soon herde vromeliken, ende voer over in Cassant, daer hy veel Vlamingen dootsloech, ende keerde weder mit grooter eren mit seghe. Ende sonder merren versamede Grave *Ghye* † uitgecoren Ridders, op dat hy dat Zeusche volc verslaen mochte daer mede. Daer tegen quam anderwerf dese Grave *VVillam* mit uitgecoren vechters, die by rade van syns selfs volc twee stride verloes, enen * ter *Veer*, ende enen te Arnemuden. Joncheer *VVillam* voer van den stride, ende tooch in die Stede van *Zierixee* om nywe hulpe, ende Grave *Ghye* volgede hem

† Apud Bekam est CIↃ. CCC. IV.

* Altera versio, quæ penes me est: *op dat hy mit crafte Walcheren winnen woude.*

† Altera: *anderwerf een groot heer.*

* Altera: *voer die Veer.*

hem na ſonder merren, ende † beſat de Stede VI: weken lanc, die hy ſeer anxtede mit ſcutte ende mit ſlingeren. Ende ten leſten dede Joncheer *VVillam* die ſtede poorten al heymeliken open op enen dach, ende dede grooten ſcade int heer datter voor lach. * Daer bleven doot wel CIƆ. IƆ. Vlaminghen, † ſo die'r verſleghen worden, ſo die'r verdroncken. Ende doe beſette hy die Stadt ende voer in Hollant, ende mit hulpe Biſſcop *Gbyen* ſyns Oems verſamede hy een groot heer, op dat hy mit grooten crachten ſyne beſeten Stat mochte verloſſen. Ende als dit vroom heer beyde des Biſſcops ende des Graven an Duvelant quam, ſomuighe dwaſe jongelinghen ſprongen uyt hore ſcepen, ende begonſten te ſcermutſen ende te ſcieten tegens die verbannen waren uit Zeelant. Die Biſdommers ende die Hollanders ſetten horen ancker opten dyck, dat ſy hoer paweljoen dair ſetten mochten, want het jegens der nachte was. Die Vrieſen die niet ſlapen en wouden, verbranden tenten ende loodſen der Zelanders, die ſy verjaget hadden, ende mit veel roves quamen ſy weder tot horen ſcepen. * Die luden die in Duvelant woonden vervolgheden die Vrieſen bi bekenden toepaden haeſteliken na, ende quamen in dat ſlapende volc, dien ſi onſachteliken weckeden, mit geruchte ende mit grooten ſlaghen. Die Hollanders ende die Biſdommers, die daer vreſelike uit horen ſlaep geſtoert worden, grepen wapen, ende haeſten hem die vianden weder te ſtaen, ende van horen tenten te verjaghen. Mer dat en vorderde niet, want die doncker ſcaduw der vermaledyder nacht

† Altera: *ſat voor die Stede.*

* Alt. *datter.*

† Alt. *die daer verſlagen worden ende verdroncken.*

* Alt. *Heer Jan van Renesſe mitten luden, die in Duvelant.*

nacht wert so onsienlic, dat die een vrient den anderen niet bekennen mochte, so dat die een vrient den anderen dootsloech, ende waenden haren vianden te slaen. In dien droeven stride bleven doot *Willam* van *Hoorn* Domproest t'Utrecht, *Claes Persyn*, *Dirc* van *Haerlem*, *Dirc* van *Zulen*, *Zweder* van *Beverweerde*, stoute Ridders, mit vele Lantlude, behalveu veel ander lude, die in der zeevloeden verdroncken. Die Bisscop *Ghye* wert gevangen mit veel Ridders ende ghemeente, ende is mit vaster hoeden van daen in Vlaenderen gesent. Joncheer *Willam* quam in Hollant in een scip van Ziriczee, ende is nauwelic mitten live ontgaen. *Dit gesciede omtrent midvasten in den jaer voersz.* Des † Dinxdaghes na Paschen vernamen die van Utrecht dattie Bisscop gevaen was. Daer waren twee geslachten binnen Utrecht, die loveden ende swoeren die Stat in rechten eude in eren te houden ter tyt toe, dat die Bisscop weder quame. Welcke belofte harde seere gebroken wert van der eenre partye, die aldus genoemt waren Heer *Lambrecht* die *Vriese*, Heer *Herman Teutelaert*, *Lubbert* syn soon, groote *Ghise*, *Machelen* syn broeder, *VVillam Amelraet*, *Hughe* syn broeder, *Gheryt* van den *Veen*, *Willam Cockaert*, *Ian Bollaert*, *Gheryt* van der *Meer*, *Hein Loef*, *Coppyn Melken*, *Herman Teutelaert*, *Corstiaen Yoek*, ende *H. Herman* van den *Velde*. Dese voersz mit horen hulper sloegen Heer *Gheryt Vrencken* doot voor syn selves huys. Ende doe venghen sy *H. Iacob* van *Lichtenberch*, ende leden van sinen huyse in *Vriesenborch*, ende doe venghen sy Heer *Iacop*

† Non extant hæc apud Bekam, usque ad *Grave Ghye van Vlaenderen.*

van *Rodenborch*, die *Iacops* broeder was, ende syn soen, ende Heren *Wernaer*, ende brochtense by Heren *Iacop* in *Vriesenborch*, die leden sy in der nacht after uit op sinte Katherinen velt, ende sloegense beyde doot, Heren *Iacop*, ende Heer *Warnaer*, daer die Stadt van Utrecht menighe plaghe of quam. Want daerna worden al dese voergenoemde des lants verdreven, ende sulc op rade geleyt.

Grave *Ghye* van Vlaenderen, die hem seer verblyde om der Zelanders seghe voer mit ontallіken scepen *over die Mase*, ende by rade Heren *Ians* van *Rynesse* wert hem opgegheven al Noorthollant, *Steden ende Dorpen*, al tot Haerlem toe. Die Hertoge *Ian* van Brabant creech in synre machten *sinte Geertrudenberghe*, ende al Zuuthollant, behalven Dordrecht alleen. † *Ende als Grave Ghyen saken aldus voorspoedich waren, ende hy vernam, dat binnen der Stadt van Utrecht so groot twydracht was quam hy daar binnen, ende sette sine Scoute, die van synre weghen dair te rechte saten*, ende bad der Clesien neersteliken, datmen Bisscop *Ghyen*, die daer gevanghen lach dat Bisdom name, ende men *Willam* van Gulic tot enen Bisscop kore, dat hy lichte wel vercregen soude hebben, ten hadde gedaen Heer *Witte* van Haemsteden, die Grave *Florens* bastaert sone was * van Ziericzee, ende over die verstormde zee niet comen en conste tot *Zantvoerde*. Mer daerna dat dese stoute Ridder mit luttel wa-

† Et nec hæc apud Bekam usque ad *ende bad der Clesien*.

* Alt. *Heer Witte van Haemstede vòer van Ziriczee buten omme over die zee, ende quam tot Zantfoirt.*

wapentuers binnen der Stat van *Haerlem* gecomen was, quamen rechtevoert die Kennemaers mitten Vriesen tot syn hulpe, ende met desen tooch Heer *VVitte* te paerde ende scepe, ende haelde alle die ghisele weder, die Grave *Ghye* genomen had van Steden, van dorpen, ende sloeghen die Vlaminghen doot, waer dat syse vonden. Ende *Niclaes* van *Putten*, die een * rechter in *VValcheren* was, tooch uit met die van Dordrecht, ende verjagheden den Hertoge van Brabant uit Zuuthollant, ende verbrande al die dorpen tot des *Hertogen bosscbe* toe, ende quam weder tot sinte Geertrudenberghe mit grooten rove. Ende als Grave *Ghye* van Vlaenderen dat vernam, sceyde hy confuus van Utrecht, ende versamende een groot heer, ende belach die Stede van *Ziericzee* noch derde werf mit al te swaren besitte, dat hy mit magnelen, mit beeren, mit catten, mit * evenbogen, ende mit andere angienen daghelix wredelic storm de sonder rusten. *Willam* van Hollant, die een beprovet jongelinc was, tooch uyt Hollant met een scoon heer van wapentuers, op dat hy de Stat daer mede verlossen mochte van den vreeselike storme, ende van den harden aenvechten. Die *Philips* de Coninc van Vrancryc sende in syn hulpe ses ende vyftich groote scepen van Calis, ende vyf galeyen, die des Conincs Admirael mit goude gewrocht mit banieren ende mit meester trompenaers te stride brochten. Ende aldus in den jaer ons Heeren CIↃ. CCC. III. voirsz opten x. dach in der maent van Augusto, alse sinte Laurens hoochtyt ende dach was, versamede dat scip-heer beyde des Conincs van Vrancryck, ende

* *Praefectus Walacria.* Beka.

* Alt. *voetboghen.*

ende des Graven van Hollant, op dat ſy die Vlamingen van den beſitte van Ziericzee verdriven mochten, ende haer ſcepen in der zee doen verſincken. Die Vlamingen bereyden daer tegen een ſcip, dat wonderlic groot was, dat ſy ontſtaken mit ſtroo, mit was, mit wercke, mit pecke, mit ſalpeter, mit ſpecke, mit ſwavele, op dat ſy dat bernende ſcip, datmen niet leſſchen en mochte, ſtuerden mitten wynde, dien ſy te bate hadden, op dat Hollantſche heer, ende die naeſte ſcepen daer mede verbernen mochten, ende hoir vianden verderven. Mer ſiet dat ſcip vol vuers, alſt totten *Hollanders* quam, doe keerde die wint om, ende die weder vloet vallende dat ſcip dreef weder an die *Vlaminghen*, ende die dat bernende ſcip ſtuerden verbranden ſo ſeer, dat ſy al levende ſprongen in die zee ende verdroncken. Ende uyt deſe wonderlycke avonture vercregen beyde Hollanders ende Franſoyſen grooten moet te vechten, ende toghen doe an die Vlaminghen mit blenckende banieren, mit climmende baſunen, ende begonnen te ſtriden. Daer die *Vlaminghen* hem herde ſtoutelic tegen weerden enen dach, ende enen helen nacht, ende keerden die vianden van hem mit ſcutte, mit ſtenen, mit ſlingheren, ende wederſtonden haer wederſaken mit grooten priſe. In deſen ſcipſtride dat breken der ſperen, dat geklanc van ſwaerden, dat geluut van den helmen, dat geruuſel van den ſteenen, dat knappen van den armborſten, ende dat geruchte der vechters was ſo groot, datment hoorde beſceydelic wel drie mylen. Ende ten leſten worden die Vlamingen ſo ſeer vermoeyt, dat ſy dat ſtriden lie-

lieten, die die Hollanders dootsloegen, ende worpen in die zee. Ende des Conincs Admirael venc den Grave *Ghyen* t'enden van den stride, daer die eersame vader Bisscop *Ghye* mede uter vanghenisse quam, ende gelossent wert, * *ende men gaf daer den enen Ghye om den anderen.* In desen stride bleven doot x. dusent Vlaminghen, ende gevanghen ontallike vele hondert, ende DC. scepen, ende xc. costelike paweljoenen. Dat en wil wy mit swighen niet voer by gaen, dat een teyken des heyligen cruces, dat wonderlic groot was, geverwet als purper roet, openbaerde tot Egmonde, daer 't veel lude saghen in der luchten, dat wel een voerteycken was van seghe, ende der bliscap, terwilen dat dese stryt was tusschen dese Princen, dat den Hollanders voer bewiset was, dat hem betekende seghe, lof, ende eer, want sy mit rechte streden voer haers vaders lant. Die Hollanders als sy totten horen comen waren, haesten sy Heer *Jan* van *Rynesse* van Utrecht te verdriven, of die Stat met daghelix aenvechten te moeyen, ende bernden buten der Stat molen ende voerhout, ende meenden dat Heer *Jan* van *Renesse* uyt comen soude, ende wreken den scade van den lande. Mer die selve Ridder hadde ducht van verradenisse, ende tooch al heymeliken metten sinen uter Stat, ende van anxte van sinen vianden, dien vervolgheden, woude hy over die *Lecke* varen, ende ginc in enen cleynen boot, ende die besochte Ridders, die mit wapen seer verladen waren, versoncken mitten scepe in den stroom, ende verdrencten, die daerna mit seghene worden gevonden mit groten rouwen.

* Nec hæc apud Bekam.

In den selven jaer Grave *Jan* van *Hollant* verblide hem om den seghte, die *Willam* syn soon tegen die Vlamingen gehad had, ende ruste op den v. Idus in Decemb. ende wert begraven eerliken in die Stat te Valencyn met betameliken uytvaert. Dese *Jan* was eerst Grave van Henegouwen, ende berechte dat Graefscap van Hollant vyf jaer. Ende *Philippe* syn wyf sterf op die VIII. Idus van Aprille, ende wert begraven tot Henegouwen by horen manne. * Ende als die Bisscop *Ghye* weder tot sinen lande comen was, ende sinen Stichte met rusten berichte, begeerde hy te weten, of ymant enich hooch recht hadde binnen des Stichts palen, ende dede hier of Capittel legghen. Die ghemeen Capittellaers overdroegen ende wysden, dat niemant geen hooch recht hadde in den Stichte voerseit, dan die Proest van sinte Johan tot Mydrecht. Doe dede die Bisscop leggen maelstat hier af, daer al die Heren, die binnen den Stichte geseten waren, geboden waren, ende begeerde hier of een oordeel van sinen mannen. Daer overdroegen sy gemeenlic, ende Heer *Gisebrechs* Heere van den *Goy* wysde dat oirdeel, dat niemant hooch recht in den Stichte en hadde, dan die Proest van sinte Johan hi en mochtet bewysen mit privilegien ende mit brieven. In desen tiden als in den jaer ons Heren CIↃ. CCC. ende V. wert Heer *Iacop* van *Lichtenberch*, die Heren *Iacops* sone was, die Stat van Utrecht verboden. Waerom hy op sinte Marcus avont in den wynter mit sinen maghen van Vianen, ende mit anders sinen vrienden, die Burger van Utrecht, die van der Stat weghen uytgesent wa-

* Nec hæc sunt apud Bekam, usque ad *Willam wert na syns vaders doot.*

waren om provande te halen, die vervolghede hy van Amersfoerde tot opt Trinvelt toe, ende bestreet den Burgers aldaer. Dien stryt verloos Heer *Jacop* van *Lichtenberch*, ende die Burgers toghen mit seghe in der Stat. Daer na in den jaer ons Heeren CIↃ. CCC. VI. waren een groot deel Burgers gesent tot Oudewater om provande ende om ander comenscap te geleyden. Doe quam Heer *Jacop* van *Lichtenberch* met sinen maghen van *Vianen* op sinte Pontiaens avont, ende bestreet die burgers tot *Jutfaes* bi der brugghe, ende verloes den stryt, ende die Burgers voeren mit blyscappen in hoer Stadt. In den jaer ons Heeren CIↃ. CCC. VIII. worden die Templiers over al doot geslagen.

WILLAM *die* XVIII. *Grave van Hollant.*

Willam wert na syns vaders doot die XVIII. Grave van Hollant, ende wert te hant also groot vermaert, dat hi geheten was onder alle Princen Meester van der Ridderscap, ende een Vorste der Princen, ende hi nam te wive *Johannam* van *Valoyse* des Conincs suster van Vrancryck, daer hi bi wan *Johan*, *Margrieten* dié Roomsche Coninginne, *Johannam* Gravinne van Gulic, *Philippam* die Coninginne van Engelant, *Willam* die na hem Grave wert, ende *Lodewick* een jonc kint; ende Joncfrou *Elisabeth*. Dese *Willam* int beginsel synre Heerlicheyt dede beroepen een Hof tot Haerlem, daer waren X. Graven, C. Baenrodsen, ende CIↃ. Ridders mit ontalliken wapentuers, dat hi feesteliken hilt, een vol weke lanck. Dese edel Grave was van den Koervorsten *Vicarius* gemaeckt des Keyserrycks,

rycks, ende was in sinen tyden vermaert een groot Heere. Hi wan mit crachte twee al te vaste casteel in den Gestichte van Colen, als Bruyl ende Volmensteyne. Dese edele Prince woude meerren den dienst Goids, stichte in *Middelburch* een nywe kerke, dair in geprovent syn Canoniken mit milde gaven, ende renten, ende maectese ryck totten love synre ewigher gedenckenissen in den jaer ons Heren CIↃ. CCC. ende XI.

In den selven jaer woude die Bisscop *Ghye* timmeren een casteel by *Stellincwerf*, ende so sochte hi met wisen wercluden enen vasten gront, op dat hi dair af die onhoersame Vriesen bestriden mochte. Mer want dese selve Bisscop wert geroepen tot enen gemenen rade op die tyt van den Paeus, so tooch hy tot *Vsennen*, waerom die timmeringhe des casteels van noode moste afterlaten. Die Paus *Clemens* die V. also genoemt ontfenc desen Bisscop in grooter weerdicheit. Ende om des Conincs wille van Vrancryc woude hi desen Bisscop gegeven te hebben Cardinaelscap met enen roden hoede. Mer desen Bisscop seyde den Paus daer groeter gracien, ende hoghen danck, ende woudes niet die eer so grooter weerdicheyt, die hem dair geboden was, ende had liever te wesen Bisscop t'Utrecht ten ende van sinen leven. Die Coninc *Philippus* sach an die ootmoedicheit des heyligen Vaders, ende gaf desen Bisscop elkes jaers op synre Camer vyf hondert pont Parysisen, op dat hy namaels met ewigher vrientscap an hem verbonden ware. Ende als die raet hoochlic gedaen was voer desen Bisscop mitten Coninc te Ponteforge, daer die Coninc

ninc meende te versoenen den Grave van Vlaenderen, ende den Grave van Hollant, als van den oorloghe, dat sy onderlinge gehad hadden. Ende derwilen datmen hier over doende was in Vrancryck, quam die mare in Vrieslant, dattie Bisscop *Gbye* doot ware. Waerom die Vriesen van Stellincwerf versameden een machtich heer, ende besaten dat casteel te *Vollenbo*, dat si anstormden mit menighen herden anloop, daerom dat Bisscop *Gbye* in voertiden hem onderwonden hadde in horen plaetsen ende in horen lande een casteel te tymmeren, dair hi die Vriesen mede van hore gewoonliken onhoorsaemheit mede gedwongen woude hebben. Mer die Burchsaten, die wel bewaert waren van allen des hem behoeflic was, wederstonden der Vriesen anstormen herde behoorliken, die si scoten mit boghen ende worpen mit stene, dat sise herde manlicke uten voerburchte verdreven. Waerom dese Vriesen tymmerden een al te hogen werck, dat drie staedsen hoghe was, dat si wel besetten mit stercke wapentuers, op dat si mitten overste staedse vechten mochten mit keselstene, van den middelste mit scerpen scutte, van den nederste mit sterke bilen. Ende als dit groot werck gemaect was, doe cledent die tymmermans al om mit ossen huden, op dattet verdragen mochte des viers bernen, ende sy tuundens al om tegen des rams stoten. Die Vriesen dreven herde manliken dat vreeselic werck an dat casteel op vyf voeten na, ende arbeyden mit al hoer macht den hoochsten toorn neder te vellen, ende die scutte van der mueren te driven, op dat sy dan mochten

comen sonder scade in des casteels wychusen. Mer *Geryt* die Proest van Deventer vernam *Hermans* syns broeders noot, ende voer mit grooter haeste in Vrancryck, ende seyde den Bisscop *Gbyen* den vreseliken anxte van sinen Burchsaten, die op *Vollenhoe* van den Vriesen swaerlic beseten waren. Ende die Bisscop sonder merren nam oirlof an den Coninc van Vrancryck, ende quam in Hollant, geboot heervaert, versamede scepen, ende voer over te Vrieslant wert. Die Borchsaten sagen van den hoochsten * der mueren † veel scepen van verre comen, verstonden dat die Bisscop uit Hollant een groot heer brochte dat casteel mede te ontsetten, ende hem te helpen. Waerom die coen wapentuers haesteliken vullende een tonnekyn mit werke, mit peck, mit speck, mit salpeter, mit swavele, die sy al vaste bonden mit yseren banden, ende ontstakent mit viere, datmens niet lesschen en mochte, ende worpent stouteliken op dat werc, dat vaste bi hem stont. Ende t' tonnekyn hadde scerpen yseren haken, daer mede clevede an die huden, ende an dat hout. Ende die lichte wynt wayde, ende verweckede dat vier, ende breydet over al die overste staedse. Van welcken vier verbranden posten, balken, plancken, ende horden, ende wel L. Vriesen, datmens niet lesschen en mochte. Die ander Vriesen, die de hette des viers niet liden en mochten, vielen haesteliken van den bernenden vier neder, ende braken haer beenen ende armen, ende syn nauwelick den bitter doot ontgaen. *Herman* die Casteleyn, die niet traech en was, dede snellic des casteels doren open doen, dede

* Alt. *toorne.*

† Alt. *veel scepen comen, ende duchten om hem t' ontsetten, ende waren blide. Waerom die stoute Burchsaten volden een tonne.*

* Alt. *ende wel L. Vriesen daer in.*

dede sine hoorne blasen, tooch uit mit moedigen knechten, ende vervolghede die scoffierde Vriesen, ende sloech doot vyf hondert Vriesen, ende keerde weder opt casteel mit seghe ende mit grooten love. Ende als dit aldus gesciet is, quam an dat Hollantsche volck, dair an versamende dat Bisscops volc, Heer *Florens* die Domproest t'Utrecht, ende Heer *Johan* Heere van *Arkel*, die Rade waren des voersz Bisscops, *Dideric* van *Brederode*, ende *Niclaes* van *Putten*, die Raet waren des Graven van Hollant. Als die paweljoen gerecht waren, hilden sy heymeliken raet en sprake, hoe sy enen sekeren stryt mochten beginnen tegens die Vriesen. Ende ten lesten wert overdragen, datmen anvoerde elc man hem te wapenen, ende in Vrieslant te trecken, ende die naeste dorpen te bernen. Mer die hope van dese reyse wert al te niete, want in der doncker nacht wert een groot storm van wynde, ende daer viel so grooten reghen water, ende dat stormde so gruwelic, dattie paweljoen scoorden ende braken, nu hier nu daer, so dat die moedighe kempers om dat onghetemperde weer seer vermoyt waren. Des anderen daghes, als die sonne was opgegaen ten halven middaghe, doe saghen dese voerseide Princen, datmen den wech niet reysen en mochte, om dat groote reghen water, ende men in Vrieslant niet comen en mochte, om dattet also wynterlic was, waerom sy geboden die tenten op te breken, te scepe te gaen, en weder te huys te varen. Ende aldus is dat scipheer lichtende hoir anckeren van den oever der zee, ende voeren van

daen.

daen. Want wel na die ghemene Vriesen begeerden vrede, ende beloveden beteringhe te doen, ende quamen dair mit ghiselen voir te setten. Mer wat meer? Die ghiselen lietmen quyte, die hem verbliden, want sy des gelucs niet en vermoeden. Die Vriesen syn te horen gekeert, ende hilden dach mit grooter vrolicheit. Die Bisscop *Ghye* die seer verladen was mit coste voer in Vrancryck een deel jaren om sinen cost te sparen ter tyt, dat hy syn verplogen scoude volcomelic betaelde. Ende van anxt des Bisscops al was hy van hant, so en was gheen rover so coene, die in den Bisdom dorste comen, of in den Stichte enich gewelt doen.

* Alt. *In den jaer ons Heren* CIↃ. CCC. *ende* XII. *quam die Coninc Philips de Valoys van Vrancryc.*

* In den jaer ons Heren CIↃ. CCC. en XIII. quam die Coninc *Lodewyck* in Vlaenderen mit grooter crygsheer bi *Doornic*, ende dede syn tenten rechten bi der rivier Like, dien Grave *Willam* in syn hulpe quam te scepe mit veel wapentuers, ende geboot sine paweljoen te setten bi der riviere de Scelt. Mer die voerseide Coninc moste van node rumen omme dat ongetemperde weder van reghen ende van wynde, ende lieten die Vlamingen ongemoyt bliven. Grave *Willam* als hy dat voir waer hoorde, dat die Coninc van dane getogen waer, verbrande hy al die dorpen, die by der riviere stonden herde viantliken, ende is weder gevaren gesonts lyfs in Hollant.

† *In den jaer ons Heeren* CIↃ. CCC. XXIII. *wert Key-*

† Nec hæc apud Bekam usque ad *In den jaer ons Heeren* CIↃ. CCC. XIV.

Keyser Henric vergheven van een valschen Jacopyn, die hem t' venyn gaf mit ons Heeren lichaem. In den jaer ons Heeren CIↃ. * CCC. XIV. openbaerde in der lucht een sterre, die men *Comeet* hiet, met langhen rayen, dat wel een teyken was der jammerliker anstaende plaghen, want daer wert een sterflic honger also groot, dat vele arme luden, of oirlof is te segghen, aten der doden stinkender beesten vleysch al rau, en aten dat gras dat opten velde was al onghesoden als ossen. Dese hongher ofte plaghe was also groot, dat die arme luden broot bidders storven sonder getal, in velde, in bosschen, ende in wouden, ende men groef haer doode lichaem in den velde, waer mense vant sonder † kersteliker uitvaert of beganghenisse. Waerom dese jammerlike plaghe van Jeremyas wenen niet en sceelde, dan alleen dattie wive hoer kinderen niet en cooctten, ende hoer vleesch van honger niet en aten. Maer men vant dicwyl legghen die levende kynder ende soeken hoere moeder doder borsten, ende hadden haer die spenen af geknaven. Mer die meeste pine des hongers was in den jaer ons Heren CIↃ. CCC. en XV. Ende int jaer daer na ontfermede onse Here des menschen jammerhede, ende gaf milde gaven synre goedertierentheit, ende gaf so vele vruchten, dat men een mudde rogghe cofte om V. oude tornoysen grooten, datmen des jaers te voren cochte om LX. tornoysen grooten. In den jaer ons Heren CIↃ. CCC. XVII. quam Bisscop *Ghyen* weder uit Vrancryck, ende sette dat Bisdom altemael in goeden vreden, ende corrigeerde alle die quaetdoenders mit herder

* Apud Bekam est CIↃ. CCC. XVI.

† *sine catholicis exequiis.* Beka.

wrake. In dien tiden was *Giselbrecht* uten *Goye* een jongelinc, *Jan* van *Culenborch* ende *Niclaes* van *Catse* waren te momboirs geset, ende van desen tween begeerde die Bisscop rekeninghe als van des kyndes goede, dat sy ontfangen hadden, of dat sy die Momboirscap opgaven. *Jan* ende *Nyclaes*, die herde luttel achten des eersamen Bisscops gebot, en wouden geen rekeninghe doen van hoeren opboeren, noch en wouden die momberscap niet opgeven. Ende hierom versamede die Bisscop beyde uit Hollant ende van syns selfs macht een herde scoon heer volcx, ende besat dat casteel te *Goy* al om, op dat hy mit magnelen ende mit stormen die toorne quetseden, ende die borchsaten dwonghe dat si voldaden. Die Borchsaten saghen an des Bisscops grootmoedicheit, ende vervaerden van den besitte des grooten volcs, ende gaven op dat casteel, behoudelic hoers selfs lyfs ende hoers goets, ende scoudent vrilic quyt, ende beloveden daer toe te beteren ende te voldoen den Bisscop van der smaetheyt, dien sy hem hadden gedaen. Die Bisscop *Ghye* beval dair dat casteel, dat hy thans vercregen hadde *Aernt* van *Ysselsteine*, ende *Willam* die Grave *Florens* Bastaert sone was, dat sy 't verwaren souden, ende trouwelic besitten. Mer *Ghye* die edel Bisscop in der nacht wert hy cranck van haestteliker siecten, op die IV. Kalende der maent van Junius, ende daer sin Dienres bi stonden gaf hi den Heer sinen geest; ende sonder merren quamen die Borchsaten, die onlanghe daer te voren verdreven waren in der doncker nacht bi kundigen weghe, ende setten le-

lederen an die mueren, ende beclommen dat voersz castael, ende dreven al des Bisscops wapentures daer af, mit dreygende woorden, die sy slapende vonden op hoer bedden. Des eersamen Vaders lichaem wert gevoert t'Utrecht in die Doemkerke, ende mit wenender uytvaert ter eerden gebracht. Dese vercoren Vader berichte dat Bisdom herde stoutelic XVI. jaer, ende tymmerde sinte Martyn drie castelen, als *Dullenborch*, *Ghere*, ende *Stoutenburch*, totte love synre gedenckenisse, ende betaelde in den Roomschen Hof CIↃ. CCCC. pont, die Bisscop *Willam* syn voorsaet daer sculdich gebleven was, ende liet dat heele Bisdom sinen nacomelingen sonder scout, dat hi in syn leven bi al sine bi wonende vianden crachteliken ende in vreden regierde. Dese Bisscop was scoon van leden, vrome van lichame, gespraeck in woorden, wys in rade, verstandel in sinne, ende in menighe doghede vele te prysen. Grave *Willam* van Hollant om dat syn Oom voersz doot was nam in synre machten die Heerlicheit van *Aemstel*, ende van *Woerden*, ende dwanese an hem, ende sette dair in sine Balju ende sine Scouten, ende seyde dattie voersz Heerscappie den voergenoemden Bisscop wert gegheven van syns vaders erve, ende om dat die willecoer soene in voertiden gebroken was, waren die Heerscappien voersz an die Graefscap van Hollant gecomen.

FREDERICUS *die ander alsó genoemt die* XLIII. *Bisscop t'Utrecht.*

Als die Bisscop *Ghye* voersz begraven was wert

Frederick Bisscop gecoren die ander also genoemt geboren van *Zyrick*, Proest van sinte Peters t'Utrecht, die XLIII. Bisscop wert geconsacreert in den Hoff te Romen, ende was seer belast van syns selfs scout, al vant hy dat Bisdom herde ryck, als voirsz is, hy wert arm in corter tyt. Waerom hy luttel geacht wert van sinen vrienden. Want die Burchsaten van Lienden des Stichtes luden al in een bescaten ende moyeden, verberneden een groot deel van *Dullenburch*, ende quamen by wilen over den Rhyn, ende venghen wagen ende karren, die den Bisscop provande ende sine behoeften brochten. Ende om dese moeyenisse dede Bisscop *Frederick* bidden den Grave *Reynout* van Gelre, dat hi te hulpe quame, ende vermaende hem by sulcker trouw als hy hem sculdich waer, dat hi hem dat onrechte holpe wreken. Mer die edel Grave wert onlanghe dairna gegrepen ende gevaen van syns selfs soon. Waerom die Bisscop synre begeerliker hulpe ontberen moste. Ende hierom so quam Grave *Willam* van Hollant, ende woude Bisscop *Vrederic* helpen, als hi sculdich waer te doene, ende sonder merren dede hi versamenen een groot heer, dair hi *Johan* Heer van *Arkel* Hooftman of makede. Ende dese voersz *Johan* tooch uit mitten Hollanders, ende verberndem * *Lienden*, *Casteren*, *Bomele*, ende die dorpen, die dair by laghen te pulvere, ende bedwanc al dese vianden also stoutelic, dat si niet alleen den Bisscop voldeden van hoire misdaet, mer dat si dat casteel tot *Dullenborch*, dat si te broken hadden, weder tymmerden op haers selfs cost als te voren was.

* Sic & altera habet versio. Latina apud Bekam & *Lienden castrum.*

In

In den jaer ons Heren CIↃ. CCC. XX. op der Santen dach Johannis & Pauli ten midſomer wert die eerſte ſteen geleyt van ſinte Meertens toorne, ende daerna in den jaer van LXXXII. wert dat cruce metten wederhaen opgeſet, ende opten toorn vergout.

In den jaer ons Heren CIↃ. CCC. XXII. in der maent van Julius braken die Ryns diken, ende dat water verbief ſo groot, dat in den Stichte van Utrecht ende in der Baljuſcap van Rynlant van den grooten wale al dat geſayde coorn in den velde verdorf ende verqueende. Waerom Grave *Willam* van *Hollant* der Cleſyen, Cloosteren, ende Statlude bat, dat ſy den Ryns dyck met beſcreve vorwaerden alſo vaſt maken ſouden, dat die luden in Hollant ghenen ſcade liden mochten van den vloet in geenre manieren.

In den ſelven jaer op die XIII. Kalende van Auguſtus wert Biſſcop *Vrederic* cranck van artycke ende ſterf ter *Horſt*, na dat hy vyf jaer tot Utrecht Biſſcop geweeſt had, ende ſyn lichaem wert gevoert tot Utrecht in die Doemkerke, ende mit betameliker uytvaert begraven.

JACOP VAN OUTSHOORN *die* XLIV. *Biſſcop t'Utrecht.*

Na dat Biſſcop *Vrederic* geſtorven was, quam Grave *Willam* t'Utrecht, ende bat om Biſſcop *Jacop* van *Zuden*, datmen Biſſcop kieſen woude. Waerom dat Capittel in tween gedeelt is, ende dat meerre deel coren *Jacop* van *Outshoern*, die Doemdeken tot Utrecht was, ende dat minre deel coren Biſſcop *Jacop* van *Zuden*. Ende van deſer

twydracht wert een rumoer binnen der Stadt, ende overmits den onversienen gaderloop so wert Grave *Willam* een luttel gevreest. Waerom dese selve Grave gramme van grooten toorne, ende hierom dede hy bernen des Doemproest *Florens* scoen woninghe ten Doorne, ende al syn goet, dat hy daer hadde, altemael verliesen. Die Bisscop van *Zuden* vernam dat wel, dat hem al die Prelaten tegens waren ende haten, ende hi tegens *Jacop* van *Outsboern*, die coren was mit ghenen rechte yet vorderen mochte, liet af sine bede, want syne begeerte niet gescien en mochte, ende *Jacop* van *Outsboern* bi der confirmatie *Henricx* Aerdbisscops van Colen is gemaect die XLIV. Bisscop t'Utrecht. Ende als dat gedaen was die Bisscop van *Zuden*, alsso als sommige luden seyden, begeerde sonder aflaten te wesen Bisscop t'Utrecht, ende sach dese confirmeerde Bisscop cranc worden van siecten, diemen niet genesen en conste. Vercreech snellic an den Paus, dat hi dat Bisdom van Utrecht verhilde tot synre Camer ten eersten dattet open ware, ende hoopte overmids hulpe van weerliken Heeren dat hi dat Bisdom vercrigen soude. *Jacop* van *Outsboern* die gecoren ende confirmeert was, een man van eerliken reden, ende die Geestelicheyt minde, rustede in onsen Heer in den selven jaer op den XII. Calende van October, ende is begraven in die Doemkercke mit betameliken uytvaert.

Die XLV. *Bisscop* JAN VAN DIEST.

Als *Jacop* van *Outsboern* oflivich was versamede

de dat Capittel van nywes, ende coren eendrachtelic mit ghemenen wille † *Jacop* van *Broncborst* den Proest van den Oudenmonster t'Utrecht, die altehant begonste dat Bisdom te berechten. * Die hoghe manne der kercken van Utrecht, als die Hertoge van *Brabant*, Grave *Willam* van Hollant, Grave *Reynout* van Gelre senden boden in den Roomschen Hof, ende baden † sonderlinge voor *Johan* van *Diest* den Domproest van *Camerick*, datmen versien woude mitten Bisdom van Utrecht. Die Paus *Johan* die XXII. alsο genoemt om dese Heeren bede willen voersz gaf desen *Johan* van *Diest* dat open Bisdom, dat nochtan met onrechte van den selven Paus verhouden was, als men seyt. Ende aldus is *Jan* van *Diest* in den Hof geconsacreert, haesten te sinen lande, ende versamende een al te scoen Ridderscap, quam redelic in die Stat, ende is in den stoel geset, also men pleget ende gewoonte is, ende *Jan* van *Broncborst* een wel mint man is nu van den Bisdom geset.

† *Jan* legendum, ut mox, & apud Bekam. *b.*

* *Vasalli namque principales.* Beka. *b.*

† *devotissime.* Bek. *b.*

In den jaer ons Heeren CIↃ. CCC. XVI. was een Jode in Henegouwen, die begeerde Kersten doopsel te ontfaen. Grave *Willam* gelyc een vercoren soon brochten ter vonten. Dese bekeerde vensede hem gelovich, ghinc alleen in een clooster, dat Cameronc hiet in Henegouwen. Daer hi alleen in der kerken was, sach hi een beelt, dat sonderlinc zuverlic geverwet was, na Marien der maghet Coninghinne des hemels, dat dese quaetdadighe stac in sine wanghe mit enen * scerpen gavelote, ende ginc heymeliken van dane, ende haeste hem tot andere saken, dien hi ghewoen was te doen. Ende al te

* *acumine lancea sua,* Bek. *b.*

hant liep uter wonden een ſtroom van bloede, daer veel beſieꝺte luden van geneſen ſyn, die van menigerhande ſiecten beſwaert waren. Ende als dit aldus van deſen valſchen Kerſten was gedaen, die ſalige maghet gebenedyt boven allen wiven openbaerde haer enen ſmede, die out ende cranc was t' ſnachts in een viſioen ende vermaende hem neerſteliken, dat hi deſen ongelovigen Kerſten anſprake t' enen campe om deſe voerſeide ſmaetheyt. Ende alſo geſciede. Want die ſmit nam aen den camp om onſer Vrouwen wille, moeder der ontfermicheyt, ende dede deſen onſaligen Jode openbaerliken liden deſe miſdaet, doe nam 'en die Bailju, ende hencken an een galghen.

In den jaer ons Heeren CIↃ. CCC. XXVII. *Lodewyc* van Beyeren tooch onberechtet haeſteliken om die Keyſerlike croone te vercrighen, begheerde hulpe an Grave *Willam* van Hollant ſinen lieven ſweer, ende aldusdanigen brief ſende hi hem *ſine groet ende alle goet. Want overmits de mildicheyt Goids vele Steden ende Caſtelen verre ende na ons hulde ende trouwe hebben geſworen, die onſen Voorſate Keyſer Henrick der Godliker gedenckeniſſen in voertiden onderdanich waren, alſo dat in onſen Keyſerlicker croon te ontfaen ons niemant hinder noch ſwaerheyt doen en mach. Waerom wy vermanen dine ſwagerſcap ende trouwe, die du ons ende den Keyſerryke ſculdich biſte, daer wy di een overſte lit of kennen, dattu ſonder merren met trachten van Ridderſcap coemſte in Lombardien mit ons te ontfanghen die palme des Keyſerliken ſeghes, die ons moylic wert*

te

te ontfangen buten di. Gegheven &c. Ende als Grave *Willam* desen brief blideliken ontfangen hevet nam hi in syn geselscap den Grave van Gelre, van Cleve, van Gulic, van den Berghe met DCCC. Ridders, ende haesten daer mede over berch te riden, ende den Coninc *Lodewyc* tegen der † Gelvinghen aen vechten mit wapencracht bi te staen. Ende alsmen dese saken aldus bereyde, wert hem gheraden, dat hi eerst in den Roomschen Hof toghe om den Coninc *Lodewyck* te versoenen mitten Paeus, eer hy mit den eerliken Ridderscap in Italien rede. De Paus, die by snellen bode dese mare vernam, geboot rechtevoert die brugghe over den Roen op te breken, op dattie selve Grave te qualiker dair over comen soude, ende geboot hem bi den ban der euwigher maledixien, dat hi weder in syn lant toghe, ende in Italien niet en rede in des Conincs *Lodewycx* hulpe. Ende hierom is Grave *Willam* weder gekeert van sinen begonnen weghe, ende bleef tot Parys sommigen dach * in des Conincs rade, dair hi trouwelick mitten Coninc verbonden is tegen die Vlaminghen, die van nywes hem teghen den Coninc versetten.

† *Guelforum insultum.* Beka *b.*

* *in consilio Regis Francorum*, Beka *b.*

In den jaer ons Heeren CIƆ. CCC. XXVIII. die Coninc *Philippus* quam mit groter cracht neder in die Graefscap van Vlaenderen, ende in syn hulpe quam dese Grave van Hollant, die sine tenten geboot te setten bi *Casselberghe*, ende op dat hi dan dair tusschen dadinghen mochte na synre gewoonte an beyde partyen vrede of soene. Die Vlamingen haesten hem seer van den berghe neder te co-

men, ende meenden den Coninc onverhoets in sine tenten doot te slaen. Ende als Grave *Willam* dat vernam, geboot haestelic sine trompen climmen, die banieren opnemen, ende dat verwerde volc mit stride te moeten, ende sonder merren als die twee partyen vergaderden in een, ende elc tegen anderen arbeyde om den lof van den zeghe te vercrigen. Ten lesten worden die Vlamingen seer vermoyt, dat si den stryt verlooren, ende der Vlamingen bleven doot meer dan VI. duysent. Dese bloedige stryt gesciede opten XIV. dach in Augusto.

In den selven jaer bereyde hem Grave *Willam* om sine heerscapie van Oestvriesslant weder te crighen, ende dair tegen te oirloghen, ende sette rovers met scepen op die zee, die dicwils dat dorpe te *Marden* beroveden, ende die Vriesen, die onwiseliken voeren in der zee, verdrencten. Ten lesten bi eersamen Abten ende Burgers van Staveren, dier spraken tusschen, wert die stryt opgeset, ende des wert een dach gemaect binnen *Haerlem* te comen, ende te spreken van den payse, daer men ten lesten een vriendelike vorwaerde weder makede in deser manieren, dat alle die Vriesen, die bi Westen der Lauwers wonen, souden comen ende ontfaen hoer leengoet als diestmanne van des Graven hant, ende sine rechters of Scouten ontfaen sonder wederseggen, ende sine bewaires horen rechten chens geven. Ende als dese zoene daer gemaect was, so toonden die Vriesen dair een Regilter, dair si den Grave *Willam* mede bewysden mit hoedanigen hoocheyt die Princen comen souden

in

in Oestvrieslant, ende dair van hoghen saken recht ende oirdeel te doen.

* In den selven jaer des Sonnendaghes na sinte Matheus dach hadden die van Ludick enen stryt tegens haren † Bisscop, dien die van Ludic verloren, dair doot bleven wel IX. duysent man..

* Nec hæc apud Bekam usque ad *In den jaer ons Heeren* CIↃ.CCC. XXXVIII.

† Adolphum a Marcka. Hocsem. *in ej. vit. cap.* 14.

In dien als in den jaer ons Heren CIↃ. CCC. XXVIII. quam een man, hiet *Jan Vos*, met hem V. in *Heycoop* over die *Lecke*, ende sloegen dair enen man doot, hiet *Gisebrecht Scade* van *Ostrum*, ende worden daer alle vyf gevaen, ende *Zweder* van *Vianen* was doe des Bisscops Maerscalck, ende was Heer *Henricx* broeder van *Vianen*, die haelde die gevangen uyt *Heycoop*, ende voerdese t'Utrecht mitten doden, dair si voir den Bisscop verwyst worden van den live. Ende doe wert gedadinct, datmen den dooden soende, ende sy behilden hoir lyf.

† In den jaer ons Heeren CIↃ. CCC, XXVIII. die Coninc *Lodewyc* wert gecroont in der Stat van Romen mitter Keyserliker croon, ende wert gecroont mit macht sonder wederstoet binnen der Stadt. Waerom die Keyserinne sende hoer moeder enen brief in Hollant in deser manieren. *Margriete bi der Goeds genaden Keyserinne van Romen, ende altoos meerrende eenre edelre Vrouwen, hare uytvercoren moeder, gratie ende alle goet.* [1] *Want Godt is alre*

† Apud Bekam est *Anno Domini* CIↃ. CCC. XXIX.

1 Apud Bekam est: *Cum ad ipsius laudem bonorum omnium conditor Deus dividens singulis, prout vult, his diebus statum nostrum grandævum ad culmen gratiæ singularis prærogativa dignatus fuerit sublimare &c.*

alre goeder dinghen geest, elken mensche tot sinen love alsö hi wil, woude onsen ouden staet in desen daghe waerdelic te verheffen ter hoocheyt eenre sonderlingher uytgenomen gratie, so doen wy u te weten uwer moederliker begeerten, dat wy in der Stadt van Romen des XVII. *daghes in der maent van Januario mit veel weerdicheden, mit spel, mit tortisen, mit menigerbande cierheyt, die daer toe behoirden, ende gewoonlic syn mitter croon in sinte Peters Kercke &c. Gheghheven &c.*

† Nec hæc apud Bekam, usque ad *In den selven jaer.*

† In den jaer ons Heeren CIↃ. CCC. XXX. opten XXVIII. dach der maent van Julius ontrent vespertyt verghinc die sonne, daer 't vele luden saghen. In den jaer ons Heeren CIↃ. CCC. XXXI. was die groote tafelronde op sinte Katherinen velt.

* Apud Bekam est Ann. 1332.

* In den selven jaer *Heynric* die Casteleyn van *Hagensteyne* quam onder tiden over die Lecke, ende bescattede die Stichts luden onredelic. Die Bisscop *Jan* die van desen onrechte seer vermoeyt ende verstoort was, bat den Grave *Willam*, dat hi hem bystonde, als hi sculdich ware, in desen onrechte te wreken. Ende dese voergenoemde Grave sende *Willam* den *Kuser* sinen Baelju met een zuverlic heer van volcke uyt *Waterlant*, dair hem dese Bisscop aen versamede met syne Ridders, wapentuers, Burgers, en lantluden, ende voer over die Lecke, ende verbrande al synre vianden woninghe, ende had wrake genoech van sinen wedersaken, ende quam weder in syn lant gesont, ende behouden syns Ridderscaps, ende synen luden.

In den jaer ons Heeren CIↃ. CCC. en XXXIII. een rech-

rechter van Heeren *Willams* wegen van *Duvenvoirde*, die *Giselbrecht* hiet, wert doot geslagen op die *Nyevaert*, daer groot rumoer in den Bisdom of geresen is, want dese selve Bisscop woude dese smaetheit wreken, ende verbrande dat dorpe te *Gheyne* altemael, ende daer tegens die Meente van Utrecht verbrande die *Nyevaert*. Daer na versamede dese *Willam* een groot heer van luden uyt Hollant, van Gelre, van Cleve, ende quam opte *Nyevaert* tot [1] Renen toe mit groter macht, dair hy syn heervairt ordineerde, ende tooch voert op Heymenberch, ende verbrande * een deel van dorpen ter Horstwert. Mer *Willam* van *Boecstal* een Casteleyn van der *Horst* keerde die vianden ernsteliken mit scütte van den burchwalle, ende keerde hem hoeren voortganc. Ende dair tenden Heer *Willam* van *Duvenvoirde*, die noch † angienen noch instrumenten en hadde, dat Castele mede te stormen, voer haesteliken te *Tulle*, dair hem die Zeelanders ende die Vriesen verbieden mit al te grooten heer, ende daer quamen die Brabanders ende die Vlamingen te samen, ende daer tegens die Bisscop *Jan* mit veel wapentuers ende Burgers, ende tooch uter Stat mit wapencracht, mit trompen ende banieren, ende haeste desen *VVillam* uyt sinen lande te verdriven, of tegen hem enen bloedigen stryt te vechten. Ende als dit gesciede in den Stichte van Utrecht quam Grave *Willam* haestelic uyt Henegouwen tot Dordrecht, ende geboot de-

* Beka: *& villam Horst pro parte succendit.*

† Vid. not.

1 *Leccam ascendens usque Renen in manu magna potentia.* Beka. *b.*

* *sub obtentu gratia sua.* Beka.

desen voirsz * *Willam* by synre hulde te behouden, dat hy sonder merren alt heer weder brochte, ende dat hi hem in geenre manieren stridens en onderwonde tegens den Bisscop. Want dese selve Grave begonste te twisten tegens den Hertoge van Brabant ende bereyde hem mit XII. Princen ten nywen stride. † Ende sonder merren, also die Grave geboden hadde, dede men cryeren rechtevoert die tenten op te nemen, ende thuus te varen, ende also was gedaen. Want alle *Willams* hulpers van *Duvenvoirde* ende syne medewerckers syn elke te sinen gekeert, ende die van Utrecht syn weder met haren Bisscop *Jan* in hoer Stadt gegaen eerliken sonder schaden.

† Nec hæc apud Bekam usque ad *In den jaer ons Heeren* CIↃ. CCC. XXXVII.

In den jaer ons Heeren CIↃ. CCC. XXXIV. op die maent van November op sinte Clemens dach verhief dat zeewater also hoghe, dattet over alle diken ghinc, so groot storm wast van winde, van donre, ende van blixeme, so datter vele beesten en luden verdroncken, ende veel dorpen vergingen bi der zee, in Vlaenderen, in Zeelant, in Hollant, ende in Vrieslant mede.

* Vid. Buchel. *ad Hed. hist. Ultraj. p.* 241.

* Int jaer ons Heren CIↃ. CCC. XXXVI. die Grave van Gelre ontseyde die Vriesen, ende quam te Vollenho met menighen stouten man gewapent, daer die burgers van Utrecht alre eerst opt lant waren, ende hadden haer tenten gerecht, eer die ander quamen. Daer street die Grave van Gelre wel tegens die Vriesen tot Barresiele, daer veel Vriesen doot bleven, ende die Grave wan den zeghe, ende is mit eeren in syns selfs lant gecomen.

In den jaer ons Heeren CIↃ. CCC. XXXVII. openbaerde

baerde in der luchten een sterre, die sonderlinghe claer was, die men *Cometa* hiet, ende des selven jaers *Willam* die seer gekrenckt was van der artycke sterf salichlic op die VII. Idus der maent van Junius. Dese *Willam* berechte die Graefscap van Hollant XXXIII. jaer herde eerliken. Dese Prince was zeghelic in den stride, gepryst in tornoy, vroom in tafelronde, ende sonderlinge ghesellinge in gesellscapen, die te Valensyn rustede in onsen Heer, ende daer begraven mit betameliker eeren. *Johanna* syn wyf begaf daer na dat rike deser werelt, ende † versamende alle cierheyt des levens, ende is nonne geworden mitten deernen Goids in den Clooster tot Fontanellis van sinte Bernardus oirden, ende sterf dair na in den jaer ons Heeren CIↃ. CCC. XLII. ende is daer eersameliken begraven.

† *versmaedende, omnem ornatum seculi contemnens*, Beka.

WILLAM *die* XIX. *Grave van Hollant.*

Na *Willams* doot des gloriosen Graven wert na hem *Willam* syn soon die XIX. Grave van Hollant, ende hadde te wive *Johannam* des Hertogen dochter van Brabant. Dese *Willam* was altoos ter wapen bereyt, ende metten begin synre Heerlicheit so breyde hy sinen name. In den jaer ons Heeren CIↃ. CCC. XXXVIII. die Coninc van Engelant [1] meende, dat hi woude oirlogen opten Coninc van

1 *Rex Angliæ Regem Franciæ debellare disponens episcopum Lincolniensem ad Alemanniam transmisit, & Ludovicum, qui Imperator dicitur, cum multis Principibus per stipendia solidorum in ipsius adjutorium subarravit. Hic igitur Ludovicus monens omnes civitatenses in ejus adjutorium destinavit hujusmodi literas per Imperium.* Beka.

van Vrancryck, ende ſende den Biſſcop van Lincols over in Almaengen, ende verſende den Keyſer *Lodewyck* mit veel Princen, die hy onder anrede in ſynre hulpe, dien hi ſende aldusdanigen brieve in ſinen Rike; *Lodewyck bi Goeds genaden gebieder der Romeynen ende altoos meerrende, Vroeden luden, Meyſteren, Scepen, ende Raden der poerten van Haerlem ſine groete ende alle goet. Wy hebben geſocht ende vermanet metten brieven onſer mogentheyt met begeerten enen edelen Prince Grave Willam van Hollant met ons weder te krygen dat rechte des Keyſerryckx tegens Philippum, die hem ſelven hout voor Coninc van Vrancryck, dat hi hem entlick bereyde mit zuverlike cracht van gewapende luden, waerom wy u vermanen ende raden met claerre begheerte u trouw, die ghi ons en den Keyſerryke ſculdich ſyt, dat ghi u mit gewapende luden alſo bewaren wilt, dat wy u mitten voerſz Grave Willam in ſyns Heers geſelſcap moghen ſien. Ende ghi ſult ſeker weten, dat wy uwe vorderſcap voir oghen hebben willen totten eynde van onſen leven. Gegheven tot Vranckenvorde.* In den ſelven jaer was een groote ſtryt tuſſchen den Coninc van Vrancryck ende den Coninc van Engelant, dattie Franſoyſe verloren.

In den jaer ons Heeren CIↃ. CCC. XL. Grave *Willam* van Hollant mit anderen Princen ſyn verſament mitten Coninc van Engelant, ende deden groten ſcade in Vrancryck, ende bernden wel XX. milen int lant van Vrancryck. Hi lach een wile voor Cameric, daer deſe Grave wrede ſtorm an dede. Hi lach oec voer Doernic, die hi ſeer moye-

moyede, ende verbrande een groot deel van Amyens, ende destrueerde † Abbaconien, ende aldaer dat casteel. † *Abbaloniam.* Beka.

In desen tyden gesciede een wonderlic teyken in der stede van Delft, dat wel seggens weert is, want daer was een goede reckelicke vrouwe, die ons Heeren passie met bernender begheerten plach aen te sien, datmen die wonden bescheydelic sach in horen syden, in horen handen, in hoeren voeten, gelyc als sy in den beelde waren, ende die ghemene Kersten luden danckeden ende loveden den gecruusten Heer, om dat mirakel, alst reden was.

In den selven jaer is die Bisscop *Jan* gegaen den wech des ghemenen vleyschs, ende syn lichaem wert begraven in der Doemkercken tot Utrecht mit betameliken uytvaert. Dese *Jan* berechte dat Bisdom t'Utrecht XVIII. jare herde cranckeliken, want dat casteel te *Vredelant* mitten dorpen, die daer in ligghen, gaf hi den Grave van Hollant tot enen onderpande, ende dat Casteel te *Vollenho* versette hy den Grave van Gelre mitten lande over Ysel om een somme van gelde. Ende hy settede drie Momboirs in den Stichte van Utrecht, die t'lant mit herde luttel dogheden berechteden. Ende luttel dede hi dat seggens waert is sonder dat hi die [1] Canonix provende tot Amersfoerde maecte, ende dat hi die Graefscap van *Diepenhem* overmids hulpe der Clesy weder creech.

P *Bis-*

1 Vid. *not. ad Chron. Amorfort. p.* 210. & Jo. a Leidis 28. *hist.* 5.

Bisscop JAN VAN ARCKEL *die* XLVI. *Bisscop van Utrecht.*

Ende als Bisscop *Jan* van *Diest* begraven was sulc van den Canoniken begeerden *Jan* van *Arckel* Canonic in den Dom t'Utrecht om bede *Willams* Grave van Hollant willen, ander Capittelaers koren *Jan* van *Bronchorst* Proest van Oudemunster om bede wille Grave *Reynouts* van Gelre. Die Paeus *Benedictus* sette dese beyde of, ende gaf dat Bisdom enen edelen Romeyne, die de saken in den Hof te horen plach, ende hiet *Niclaus* de *Capacio*, mer die selve *Niclaes* gaf over dat Bisdom in der Consistorien openbaerlic. † *Want hi vernam hi sinen Officiael, die hi in den Sticht van Utrecht gesent had, dat gheen Officiael recht mochte doen van hogen saken, dan die Bisscop selve.* Ende hierom onse Vader die Paeus Clemens de VI. die daer na een nywe Paeus gemaket was, gaft doe enen edelen man, ende enen wisen, *Jan* [1] van *Arkel*, dat Bisdom van Utrecht, ende wert daer in den Hof geconsacreert by Heeren *Ghancellyn* Cardinael ende Bisscop van Albanien. * Dit gesciede in den den jaer ons Heren CIↃ. CCC. XLII. op sinte Martyns dach.

† Nec hæc apud Bekam usque ad *Ende hierom onse Vader.*

* Nec hæc apud Bekam.

Ende als dat gedaen was haeste hem Bisscop *Jan* tot sinen lande, ende quam in 't jaer van XLIII. betameliken in der Stadt van Utrecht, dair hy na ouder manier in den stoel eerlic ghesat is. Dese

Jan

1 Filius hic quintogenitus Joannis XII. domini de Arckel. Mater Ermgardis filia Comitis Clivensis. Jo. a Leidis 30. *hist.* 7.

Jan was in in synre jonger bloeyender tyt ende jeughet, ende, vant dat Bisdom verladen in grooten scout, † ende vant verset al t' lant van Overyssel sonder Campen, ende mede waren al die slote verset an dese syde der Yselen. Endé in den eersten jaer losiede hi dat Casteel te *Stoutenburch*, dat Heer *Arnt* van Yselsteyn onder had, ende gaf daer voor 4000. ende acht hondert pont. In den selven jaer verlossede hi dat casteel ter *Horst*, dat Heer *Hubert Sterck* onder hadde van *Culenburch* voir IX. dusent pont.

† Desunt hæc apud Bekam usque ad *In den jaer ons Heeren* CIↃ. CCC. XLV.

In den jaer ons Heeren CIↃ. CCC. ende XLII. gesciede ene grote gratie in die Stede van Amstelredam, die ic mit swyghen niet overliden en mach, die aldus gesciede. Een man lach daer siec, so dat die Priester hem gaf ons Heren lichaem, ende beval of die zieke yet overgave, datment int vier gieten soude. Onlanghe als die Priester van dane gaen was, gaf die sieke man over, dat hi ingenomen had, ende men gotet int vier. Cortelic daer na coemt die siecke mans soon int huys, ende ghinc sitten biden vier, ende sach dat waerde lichaem ons Heren hier leggen int vier, also geheel ende alsó wit, oft nywes van den outaer comen was, ende het nye mensche genut hadde, ende sprac tot sinen wive. Ic sie dat heylige lichaem ons Heeren alhier leggen in den vier, also geheel ende so wit, oft nye genut en ware. Dat wyf nam haren hoofdoec ende seyde: Och had ict hier inne. Die man taste int vier mit syne bloeter hant, ende nam dat heylige lichaem ons Heeren met sinen vingheren, ende werpt den wive in den scoet

opten doec, ende ſy leydet voert mitten doec in hoer ſcryn. Dat ſacrament behilt een ſmette, daert die man met ſyne vingheren mocht aengetaſt hebben, datmen huden daghes an ſcouwen mach. Doe lieten ſy 't den Prieſter weten, die 't ſacrament daer gebrocht hadde. Die Prieſter quam ende namt al heymeliken onder hem, ende brochtet in der Prochikerken in der Cyborien. Des anderen daghes ginc dat wyf tot hare kiſten, ende vant dat heylige ſacrament liggen al daer inne. Dit dede ſi den Prieſter te weten. Die Prieſter, die wonderlic hier toe was, ghinc tot ſinen cyborie, daer hy 't in gedaen hadde, ende en vants niet. Doe ginc hy anderwerf al heymelic, ende brochtet in der Prochikercken. Des derden daghes quam dat wyf echter weder tot hare kiſten, ende vant dat heylige ſacrament noch al daer inne, ende dedet den Prieſter te weten. Die Prieſter, die voert was peynſende dat Godt deſe gratie ende genade openbaer hebben woude, dede dit te weten alle Prieſteren ende Clercken, die in der Stede van *Amſtelredam* waren, die alle geſtelyc habyt an daden, ende gingen mit crucen ende mit vanen ter heyliger ſtede, dair dat heylige ſacrament gevonden was, en brachtent mit ſanghe ende mit love, mit groter waerdicheyt in der Prochikerken. Daer iſt gebleven tot in den daghe van huden. Daerna geſciede groote gratie aldair; van wat ſiecten die luden ziec waren, ende hoire bedevaert aldair loveden, worden geſont. Oec mede luden die onſculdelic in vangeniſſen laghen, ende hoir bedevaert dair loveden, vielen die banden van handen

ende

ende van voeten, ende al die doren waren hem open, ende gingen vri, daer si wesen wouden. Ende deser miraculen vintmen veel tot Amstelredam volcomelic bescreven. In den jaer ons Heeren CIↃ. CCC. en XLII. voersz des anderen daghes van Januarius gesciede een eertbevinghe in Hollandt, die voerteyckende in corten jaren daer na comende plaghe, als ghy hier na horen sult.

In den jaer ons Heren CIↃ. CCC. XLV. reet Bisscop *Jan* van *Arkel* uyt sinen lande om sparen in een Stat daermen niet en kende, die *biet Gronouwen, daer een riviere doorloopt, die biet Dalsmaet*, ende beval Heren Robrecht synen broeder t' Gesticht van Utrecht te bewaren. In den selven jaer als CIↃ. CCC. XLV. quam Grave *Willam* derdewerven uyt Prusen, ende versamende een vroom Ridderscap, daer hi den Oestvriesen mede bestriden woude, ende als die Grave alle dinc bereyt hadde, die tot deser heervaert behoeflic waren, ontseyde hi die Stat van Utrecht om ydel woorden wille, ende besaten die Stat alom. * Ende mede waren daer vrie Heeren, die des Bisscops manne waren, ende in den Stichte gesaten waren, die ontseyden die Stat van Utrecht mede om Grave † *Florens* wille voersz. Want hy seyde dat hi den Bisscop niet en teech, mer die Stadt had hem misdaen. Dat waren dese, die Heer van *Arkel*, des Bisscops broeder, Heer *Zweder* van *Abcoude*, ende syn soon, Heer *Arent* van *Yselsteyne*, *Jan* Burchgrave van *Montfoirde*, *H. Henric* van *Vianen*, *H. Gisebrecht* van *Sterckenburch*, *H. Jan* van *Broechusen*, *H. Ernst* van

* Desunt hæc apud Bekam usque ad *Ende als de Grave Willam van der Stadt geru-met was &c.*

† *Willams* wille.

van *Wulven*, *H. Vrederic* uten *Hamme*. Dese voersz Grave quam voir die Stadt op sinte Odulfs avont met dese voersz Heeren, ende met deser grooter heyrcracht. Ende hy rechte op XIII. magnelen, daer hi daghelix mede an die Stat lach, ende daer toe ribaude ende menigerhande engiene, daer hi die Stadt mede stormede ende moyde. Die van binnen maecten daer tegens instrumenten, daer si die vianden meenlike mede keerden van hare poerten ende mueren, ende scoten met pilen veel wapentuers, die onbehoet der Stadt te na quamen. Ende als Heer *Robrecht* van *Arkel* vernam, dat Grave *VVillam* van Hollant die Stat van Utrecht ontseyt hadde, quam hi binnen der Stat, ende ontboot Bisscop *Jan* sinen broeder. Ende binnen dese quam Grave *VVillam* in eenre donker nacht wel na aen die Stat al heymeliken te besoeken die diepte van der grafte, eer hi hem onderwonde die Stadt te beclimmen. * *Ende opter Stat mueren stonden vele scutten, die dat versaghen, spanden hoir boghen, ende scoten alle gader tessens, ende gescoten gelyc, so dat die Grave VVillam dair gescoten wert met een pile door syn voet.* Die Grave *VVillam* als hi gewont was wert hi geleet in sine tenten haesteliken van dane. Ende binnen deser tyt Bisscop *Jan*, die tot † *Gronouwen* was, vernam datte sine Stede in node ende beseten was, haeste hem ende quam binnen synre Stadt tot Utrecht, ende sprac met Heer *Jan* van *Bemont*, die des Graven *VVillams* oom was, ende maecte een soene in deser manieren: Als dat vyf hondert Burgern quamen ootmoedelic uyt der Stadt, ende voer des Gra-

* Aliter apud Bekam hæc usque ad *Die Grave Willam &c.*

† *Gratianopoli.* Beka.

Graven tenten daelden voer hem neder op hoeren knyen, ende baden hem om verghiffenissen, ende voert tot hoerre twier segghen, ende makeden enen vrede, duerende tot sinte Martyns daghe toe in den wynter, ende binnen desen vrede souden sy haer seggen verclaren van desen soen, dat niet en gesciede, overmits die Grave *Willam* voer in Oostvrieslant, ende daer doot bleeff binnen deser tyt, als ghy hier na wel hooren sult. Dese Grave *Willam* rumede † van der Stadt op sinte Marien Magdalenen avont. Waerom men noch huden daghes dat heylichdom om die Stadt draghet na sinte Marien Magdalenen dach met processie, met solempniteyt ende met sanghe Gode te love, dat hy die Stadt behoede ende verlossede van dier plaghe, ende voert behoeden moet van alle plaghen. In dien tiden als in den jaer ons Heeren CIↃ. CCC. XLV. wert *Jacob* van *Artevel* doot geslagen binnen Gent, na dat hi Vlaenderen x. jaer had berecht, ende den Grave *Lodewyck* binnen ende buten bericht, dat hi in den lande geen macht en hadde.

† Levoldus de Northof ad Ann. 1345. *Eodem anno idem Comes Hannonia Ultrajectum obsedit, sed post multas expensas ibi per ipsum factas vacuus inde recessit.*

Ende als Grave *Willam* van der Stadt gerumet was, en liet hy niet af van sinen begonnen wercke. Versamede van nywes een versch Ridderscap, daer hi die Vriesen mede bestriden woude, mer leyder dat gloriose heer des voerseyden Graven voer onzedeliken ende onbeset over die zee an dat onbekende lant, waerom dat ghemeene volc onversiens quam in groot ongeval. Heer *Jan* van *Henegouwen* quam mit vele scepen an die Zuutside van sinte Odulfs clooster op een velt, hier

die Zuudvenne, ende ſette daer ſine tenten bi den oever van der zee. Ende een deel der Hollanders liepen op t'lant ſonder merren, ende en verbeyden des heers niet, dat dair na quam, ende ginghen ſtoutelic jegens die vianden, dat ſiſe afterwaert verdreven. Ende ſulc der Hollanders liepen tot *Staveren*, ende ſulc ander liepen in ſinte Odulfs clooſter, ende ſi liepen mit gewapende vichters binnen des Clooſters mueren. Ende hier machmen mercken, dat die Hollanders ghenen wederſtoet en hadden, eer ſi des Heyligen Confeſſoers clooſter anvochten, en hets te vermoeden, dat meer bi Godliker cracht dan menſcheliker macht geſciede, dat ſi weder van den voerſeyden Kerchove verdreven ſyn, die de Vrieſen wredelic vervolgheden, ende hebbenſe te pas doot geſlaghen. Die Grave die van deſen ongevalle niet en wiſte voer an die Noortſyde des voerſeyden Clooſters, ende ghinc daer opt lant als een onvervaert Prince, ende met hem ontrent vyf hondert wapentuers, ende verbrande daer dat naeſte dorpe, ende ginc ſtoutelic tegens ſine vianden, ende verweerde hem totter doot toe. Ende daer tegens die Vrieſen mit ontalliken wapentuers beliepen die Hollanders al om, ende ſloegen den Grave doot, ende veel der ander, dat ſys niet en bekenden. Ende veel meer bleven daer gedrenct dan geſlagen, om dat ſy onſedeliken te ſcepe liepen. Deſe bloedige ſtryt geſciede op de VI. Kalende van October, ende op die ſelve ſtede daer die Graven van Hollant plagen te rechte te ſitten, die die Graefſcap van Oeſtvrieſlant moghentlic plagen te berechten. Ende

ſiet

siet hoe die Godlike macht speelt in de mensche-like dingen. Want Grave *Reynout* van Gelre voerseyde, dat dese *Willam* van den Vriesen soude doot geslagen worden, doe hine hief uten doope des Kerstendoms. Ende in deser heervaert bleven doot vyf hondert wapentuers, daer dese die voorste ende die vermaerdste of waren, die Heer van *Hoern*, die Heer van *Walcoert*, die Heer van *Ligni*, die Heer van *Many*, die Heer van *Antoengen*, die Heer van *Aemsteden*, ende die Heer van der *Merweden*, Baenrodsen, *Gheraerd* mitten baerde, *Willam* van *Naeldwyck*, *Simon* ende *Dideric* van *Teylingen*, *Ghye* van *Asperen*, *Ian*, *Reynout*, ende *Willam* van *Montfoerde*, *Dideric* van *Zantborst*, *Dideric* ende *Herman* van *Zweten*, *Florens* van der *Merwede*, *Ogier* van der *Spaenge*, *Gheryt Evers*, *Alfaert* van der *Horst*, *Claes Oem*, *Willam* van *Dongben*, *Dideric* van *Walcoert*, ende *Gheryt* van *Florevy*, * Bannierhouwer, Ridders, ende daer toe veel Joncheers, Borgers, ende uytgecoren wapentuers. Des tyenden daghes daerna voer over in Vrieslant *Martyn* die Commelduyr van Haerlem, ende gevant onder al den † doden luden, des Edelen Grave *Willams* lichaem bi kenliken teyckenen, ende daer toe VIII. Ridders van desen voersz Heeren. Ende dese IX. worden gevoert [1] in een Clooster, dat *Floercamp* hiet, van sinte Bernaerds oerden.

* *vexillifer.* Beka.

† *inter nobilium occisorum corpora.* Beka.

1 Deest aliquid. Beka habet *per intersignia certa repertus est, qui ad monasterium Floridi campi cum eisdem a Fresonibus adductus est.*

Daerna in den selven jaer, als sinte Martyns dach quam, als dat bestant ende den vrede tusschen den Gestichte ende Hollant eynde nam, verbannede dese Bisscop *Ian* van *Arkel* alle die ghene, die geseten waren in syn Bisdom, uyt den Gestichte van Utrecht, ende des Graven hulpers hadden geweest in den besitte van der Stadt van Utrecht. Doe quamen sy alle ende beterden hoer misdaet, ende baden den Bisscop genade, sonder Heer *Aernt* van *Yselsteyne*, ende Heer *Eernst* van *VVulven*. Daerna in den selven jaer ons Heeren van XLV. op sinte Cecilien dach tooch Bisscop *Ian* van *Arkel* uyt mitter Stat van Utrecht, ende besat dat Casteel van *VVulven*, ende wonnet, ende venc die daer op waren, ende worpet neder. In den jaer van XLVI. ontrent onser Vrouwen dach purificatio tooch Bisscop *Ian* van *Arkel* echter uyt mitter Stat van Utrecht, ende verbrande al *Emenesse* totten gronde toe, want si des Bisscops luden waren, ende wouden Hollanders wesen. Lieten horen naem van *Emenesse*, ende noemden haer mit enen nywen name, ende hiet *Oosthollant*, ende bleven nochtans Hollanders ter tyt toe, datse de Bisscop mit scaden verwan.

*Nec hæc apud Bekam usque ad *Ende hier en binnen die Keyser Lodewyc.*

* In den jaer ons Heeren CIↃ. CCC. XLVI. opten XIV. dach der maent, die Februarius hiet, overdroech Bisscop *Ian* van *Artkel* mit sinen Steden ende lande van Overysel, dat si hem hulpe deden mit gelde, daer hy t' lant van Overysel mede vry makede ende losseede, dat Bisscop *Ian* van *Diest* in voertiden den Hertoge van Gelre te pande had geset, ende gaf daer voir LX. dusent gulden reael, ende

ende loſſede die brieven. Dat gelt ontfengen ſine twe ſonen *Reynout* ende *Edewaert* tot Gerſclo. Ende want die Steden, ende t' lant van Overyſel niet al en gaven die voerſz ſomme gelts, ſo verſette die Biſſcop voer datter an gebrac ſine Slote, als Stoutenburch ende die Horſt, ende al ſine Ambochten an deſe ſyde der Yſel den burgher ter tyt toe, dat ſi hoer gelt hadden. In den ſelven jaer voirſz van XLVI. in de vaſten cofte Biſſcop *Ian* van *Arckel* den Burch ende Heerlicheyt ter Laghe, ende dat dair toebehoort, om vyf duyſent pont tegen *Herman* Heren *Aelbert* ende *Iutten* ſinen wive, die men dat gelt verborgheden, mer dat gelt en waer te tide niet betaelt, ſo datter groote ſchade op ghinc, als ghy hier na wel hooren ſult.

Ende hier en binnen vernam die Keyſer *Lodewyc*, dat Grave *VVillam* die edel Prince doot gebleven was op die Vrieſen, ende geen kint en hadde achterlaten. Doe ghinc hi te rechte ſitten in Keyſerliken ghewade, daer veel Princen waren des Roomſchen Rikes, dien hi recht ende oirdeel vraghede van deſer voerſeider Graeſſcap van Hollant. Die daer of ſententie ende oerdeel wyſeden, dattie Graeſſcap van Hollant mit rechte den Roomſchen Rike aengecomen ware, want Grave *VVillam* ſonder kind doot gebleven ware. Ende als dat gedaen was, ſo gaf deſe ſelve Keyſer *Margrieten* ſinen wive deſe Graeſſcap van Hollant, want ſi des ſelven Grave *VVillams* ſuſter was. Doe bereyde haer die ſelve Keyſerinne, ende quam mit grooter cyerheyt in Hollant neder, daer ſy hoochlic

lic ontfangen wort, ende belovede recht ende oirdeel te doen alle horen ondersaten, ontfenc hulde ende trouwe van horen mannen, ende al horen luden gaf sy milde gaven, ende dede hem gratien, ende meerre vriheyt, ende beter privilegien, dan si te voren hadden, ende maecte vrede mitten Gestichte ende mitten Bisscop van Utrecht, van sinte *Margrieten* daghe in den jaer van XLVI. duerende tot twee jaren na dien daghe, tot sinte *Margrieten* daghe toe int jaer van XLVIII. Ende daer na bevalse Hertoge *Willam* haren soon die Graefscap te berechten, ende tooch weder in Beyeren.

[1] In desen tiden als in den jaer ons Heren CIↃ. CCC. en XLVI. begonste Bisscop *Ian* van *Arkel* die Stat van *Renen* te mueren mit sinen goede, ende volbrachtse, alsmen noch scouwen mach. Daerna in den selven jaer Timothei ende Symphoriani was een stryt te *Krisse* tusschen den Coninc *Philippus* van Vrancryc ende den Coninc *Edewaert* van Enghelant, die aldair den stryt wan. Dair bleven doot de Coninc van Beem ende mit hem XXVI. hondert Ridders allso alsmen siet. In den selven jaer wan dese Coninc *Edewaert* van Engelant die Stat van *Calys* daer hy voer lach XLVI. weken. In den selven jaer vocht Bisscop *Ian* op sinte Cecilien dach met Heer *Hubrecht* van *Culenburch*, Heer *Robrecht* van *Arkel*, Heer *Iacob* van *Nyevelt* t'Utrecht op die plaetse tegens die *Gunterlingen*, dien si verwonnen ende ver-

1 Hæc & reliqua quæ sequuntur frustra quæras apud Bekam. Suis porro interpres verbis aliunde & de suo historiam pertexit.

verdreven uter Stadt, ende dier was omtrent ses hondert.

In den jaer ons Heeren CIƆ. CCC. en XLVII. op finte Praxedis dach streden die van Ludic tegens haren Bisscop, dattie Ludickers verloren te *Hasselt*, daer bleven doot Heer *Hubrecht* van *Culenburch*, ende Heer *Robrecht* Bisscop *Jans* van *Arckels* broeder, ende van der mannen van Ludic, alsso alsmen seyt, XXXII. dusent man. Ende als *Robrecht* van *Arckel* Bisscop *Jans* broeder in den stride doot gebleven was, bleef Bisscop *Jan* noch in grooter scout, dien hi geerne betalen soude, ende sette in sine stede hem sessen, die hi best gelovede, dat si sine scoüt vervallen souden, ende hem sessen in horen handen syn Burghen ende syn lant te regieren, dat waren dese, Heer *Zweder* uter *Loe*, Heer *Jan* van *Culenburch*, Heer *Henric* van *Vianen*, Heer *Jan* van *Woudenberch*, Heer *Gisebrecht* van *Sterckenburch*, ende Heer *Jacob* van *Lichtenberch*. Ende die Bisscop voer buten des lants om sinen cost te sparen in een Stat, hiet *Verdunen*, ende van dane ginc hy na *Toers*, ende bleeff aldair tot sinte Jans daghe Baptisten te midde somer alsmen screeff ons Heeren jaer CIƆ. CCC. XLVII. Doe pensede Bisscop *Jan* van *Arckel*, dat hi nutter waer tot sinen lande, want die vrede tusschen t' Bisdom ende Hollant uytginc ten naesten jaer comende tot sinte Margrieten dach. Ende als hi weder quam tot sinen lande vant hi, dattie sesse syn scout gemeerret hadden, ende niet gemindert. Ende binnen dese tyt dat Bisscop *Jan* uten lande was, wan Heer *Zweder* uter *Loe* die bueren uter Eem hoer kercke af, ende tymmerde daer een casteel. In

In den jaer ons Heeren CIↃ. CCC. ende XLVIII. des daghes na ſinte Margrieten achtende dach, als die vrede eynde genomen hadde tuſſchen Hollant ende dat Biſdom, tooch Biſſcop *Jan* uyt mitter Stat van Utrecht bi *Emeneſſe* op een velt, dat *Lapaers* hiet, daer hem die Hollanders ſtoutelic tegens quamen. Daer bleeff gevangen Heer *Melys* van *Mynden*, ende veel goeder lude mit hem, dair die Biſſcop grooten ſcade afhadde, ende veel bleven dair doot van *Emeneſſe*, ſo dat ſi bi node horen nywen naem moſten aflaten, dat ſi Ooſthollant hieten, ende namen horen ouden naem weder aen, ende bleven Biſdommers, als ſi te voren waren. In den ſelven jaer daer na op onſer liever Vrouwen dach aſſumptio quam Hertoge *Willam* uyt Beyeren mit grooter heercracht opten *nyen Dam* by *Yſelſteyne*, ende verbrande *Jutfaes*, ende lach daer VIII. daghe, ende die Biſſcop verſamede vier duyſent man, ende verbrande dat lant van *Woerden* ende *Aemſtel*. Ende binnen deſer tyt dat Hertoghe *Willam* opten nywen Dam was ontſeyde Heer *Giſebrecht* van *Brenchorſt* den Biſſcop *Jan*, ende brande hem of dat Caſteel te Goer. Doe dadinghde die Hertoge van *Limburch*, die Grave van *Cleve*, Heer *Jan* van *Henegouwen* enen vrede tuſſchen den Hertoge *Willam* ende den Biſſcop *Jan* van *Arkel* duerende tot ſinte Martyns daghe toe in den wynter daer naeſt comende. Ende als die vrede gemaect was, toech Biſſcop *Jan* over Yſel, ende weert hem op Heer *Giſebrecht* van *Brenchorſt*, ende verbrande ſyn dorpe tot *Borkeloe*. In den ſelven jaer voerſz op onſer Vrouwen dach nativitas ontſeyden

Edu-

Eduwart van *Gelre* ende *Reynout* ſyn broeder den Biſſcop *Ian*, ende verbonden hem mit Hertoge *Willam* van Hollant, ende worden ſine hulpers. Doe beval Biſſcop *Ian* Hereh *Vrederic* van der *Ezen*, *Zallant*, *Diepenhem*, ende die *Twent*, dat hi oorloch voeren ſoude, ende dat lant bewaren tegens den Hertoge ven Gelre, ende tegens den Heere van *Brenchorſt*, ende des Biſſcops hulpers waren die Heer van *Voorſt*, ende die Heer van *Kuunre*.

In den jaer ons Heeren alsmen ſcreeff CIↃ. CCC. XLIX. wert dat oorloch gevreet ende opgeſet. Doe quam die Heer van *Voerſt*, ende rekende dat hi te coſt ende ſcade geleden hadde in den oorloghe in des Biſſcops hulpe van den huſe te *Keppel** x. duyſent ouder ſcilden, ende Heer *Vrederic* van der *Eſen* rekende van den huſe daer hi op lach, dat hi den Biſſcop verleyt had, ende te ſcade geleghen in den oorloghe tegens die Gelreſche XLII. duſent ouder ſcilde ende CC. ouder ſcilde. Die Biſſcop die dat gelt niet vervallen en mochte, ende die onſedelick rekeninghe, liet Heer *Vrederick* van der *Ezen* ſyn Ambochten ende Sloten op die tyt. In den ſelven jaer ontſeyde den Biſſcop die Heer van *Steynvoerden*, Heer *Ian* van den *Nabuus*, Heer *Enghebrecht* † *Robbè*, ende Heer *Ian* van *Ghemen*, ende daer toe menich quaet ſcramme, ende oorloochden tegens den Biſſcop tot datmen ſcreeff ons Heeren jaer CIↃ. CCC. LI. tot *octavas ſacramenti*, doe wert dat oorloch geſoent, ende van deſen oorloge rekende Heer *Vrederic* van der *Ezen* den Biſſcop te coſt CIↃ. CCCC. ouder ſcilden, ende ſeyde

* *quinque millia*. Jo. a Leidis *lib.* 29. *c.* 10.

† *Gisbertus Zolde* eſt apud Jo. a Leyd. *lib.* 29. *cap.* 10.

hy

hy hilde t' lant van Overysel te pande voer die eerste somme, ende voer die leste. Daerna in den selven jaer des anderen daghes na onser Vrouwen dach annuntiatio tooch Bisscop *Jan* mitter Stadt van Utrecht tot Oudewater, ende wonnen die Stadt, ende verbernden ende venghen vele luden, ende namen vele roofs. Daer bleven vele doot, Burgers ende hoghe mans van Utrecht, *Jan* van *Rysenburch*, twee broeders van *Lichtenberch*, *Jacop* ende *Gheryt*, *Evert* van [1] *Driel*, ende anders veel goeder lude. Daerna in den selven jaer op sinte Odulfs dach tooch die Bisscop mitter Stadt van Utrecht voer *Steenboven*, daer die Hollanders tegen hem streden, mer si verloren den stryt. Daer worden gevanghen Heer *Gisebrecht* van *Langheraec*, Heer *Herbaren* van *Liesvelt*, ende Heer *Coen* van *Oesterwyck* met veel goeder luden, daer die Bisscop veel goets af scattede. Ende daer wan die Bisscop op sine vianden XVIII. banieren. Daer na als sinte Bartholomeus dach quam wort een vrede gemaect tusschen Hollandt ende den Stichte, duerende tot sinte Martyns daghe toe in den winter dair naestcomende tot in den jaer ons Heeren CIↃ. CCC. ende L.

In dien tiden als in den jaer ons Heeren CIↃ. CCC. XLIV. gesciede een sonderlinge wonder, want daer quam een volc, dat † niemant en conste die waerheyt vernemen, wie si waren, of in wat lande, dat sy 't eerst begonsten, ende sonder oirlof des

† Jo. a Leidis *lib.* 29. *cap.* 13.

1 Van *Deel* est, sed perperam, apud Jo. a Leidis. *lib.* 29. *cap.* 17.

des Paus, ende der heyliger kercken. Dese luden nayden crucen op hoer hoeden, ende cleder, namen bedevaert ane, die duerde XXXIII. daghe. Dese ginghen mit crucen ende mit vanen, ende songen lossanc Gode ende onser Vrouwen, ende elkes daghes ontcleden si hoer twee warf, sonder horen hoet, caproen, behilden si aen, ende hoer broec, ende beneden scorten si een linnen cleet om hem, dat was lanc van den avel ter aerden toe, ende daer boven bleven si al naect, ende sloegen hem mit ghesselen, so dat si seer bloeden, ende songen dan,

Nu slaet u seer door Christus eer,
Door God so laet die sonden meer.

Ende als si hem ghegheselt hadden, so ginghen si voort in een ander kercke, ende ginghen hem ghesselen, ende nergent sliepen si den enen nacht, daer si den anderen geslapen hadden. Ende veel luden die dat saghen worden beroert mit grooten berouwe van hare sonden, ende namen die bedevaert mede aen leken, clercken, Papen, monicken, ende ooc sommighe Bisscoppen. Mer die Priesters waren en ghesselden hem niet openbaerliken. Hier of gescieden vele dogheden, want dese ghesselbroeders maecten veel soenen van dootslagen, of van striden, ende van menighen swaren veten, die te voren niemant besoenen mochte. Dese ghesselbroeders sloegen die Joden doot, waer dat si se vonden, die niet Kersten wesen wouden, ende waenden dair Gode lieve mede te doen, dat nochtan in onser wet verboden is. Ende want daer veel erroers in gesciede, so verboet die Paus, datmen

men dat niet meer doen en soude. Men seyde dat een Prophete propheteerde van desen volcke langhe te voren aldus: *Veniet gens sine capite & flagellabit se pro peccatis suis.* Dat is te seggen: *Daer sal een volck comen sonder hooft, ende sal hem ghesselen overmits sine sonden.* In den selven jaer * wert een sterfte van volcke so groot, datmen meende, dat in al Europen rume die helfte van den volcke bleeff. Ende sommighe Steden storven al heel uyt mit allen. Mer of dese plaghe yet was in Asien of in Afriken des en weet ic niet.

* Jo. a Leidis *d. loc.*

Ende als aldus dese vrede tusschen Hollant ende den Bisdom van Utrecht gemaect was, die inghinc te sinte Berthelmeus daghe in den jaer ons Heeren XLIX. als voersz is, quamen dese sesse, Heer *Zweder* uter *Loe*, Heer *Jan* van *Culenborch*, Heer *Henric* van *Vianen*, Heer *Jan* van *Woudenberch*, Heer *Jan* van *Sterckenburch*, ende Heer *Jacop* van *Lichtenberch*, die al hadden in hant Sloten, Ambochten, ende lant an dese syde der Yselen, ende seyden si en wouden des Bisscops scout niet langer verhouden. Ende nu en sal noch en hadde die Bisscop in syn gewout niet meer van allen den Sloten dan *Vollenho*, ende dat daer toe behoort, want Heer *Vrederic* van der *Eze* had te pande al t' lant van der *Ysel* voer syn rekeninghe die voersz is. Dese sesse si wouden hebben al t' Gestichte an dese side der *Ysel* ende *Vollenho* daer toe, ende syn seghel XXX. jaer lanc, ende daer toe der ecclesien seghel, ende so wouden si hem jaerlix geven toe sinen cost twee duysent pont. Dit hadde die Bisscop wel al gedaen, hadde hi behouden *Vollenho* mit

sirien toebehoren, ende syn seghel mede, doch so en woudent die meer deel van der ecclesien niet ghehengen. Doe deden dese sesse dit vernemen, dat haer opset niet mochte gescien. Doe lieten si die borghen leisten op dat gelt, dat hi sculdich was opter Heerscappien ter *Laghe*, daer si op verleissen elf dusent pont. Ende wonnen si te scade, so dattet quam op XL. dusent pont. In deser grooter scout an dese syde der Ysel ende an ghene syde der Ysel verviel Bisscop *Jan* alsô verre, dat hi gheene weghen en wiste, hoe hi daer uyt comen mochte, ende verarmde so seer, dat hi noch lenen noch borgen mochte, ende sach dat dese sesse hem verderven wouden, dair hi in voertiden syn geloove in settede, ende selve Heeren des Stichts wesen wouden. Hi weerde dan den *Sessen* hoer macht, ende beval Hâren *Gheryt* van den *Veen* syn segel, ende makede syn Vicarium, ende reet van grooter scaemte mit ses paerden uyt sinen lande tot Romen in die Stat, ende lietet al varen alst varen mochte. Ende in desen tiden als Bisscop *Jan* te Romen was, ginghet buten vrede tusschen den Gestichte van Utrecht ende Heeren *Aernt* van *Ysselsteyne*. Doe overdroech des Bisscops Maersealc mitter Stat van Utrecht, dat si toghen voer *Ysselsteyne* des Manendaghes na beloken Paschen, ende lach dair voer vyf weken, ende rieden hem so mit Heer *Aernt*, dat hi dadingde, ende dat hi hem verwilcoerde, ende swoer, ende alle die van *Ysselsteyne* † mit hem, dat si voert altoes goede ende getrouwe Stichts lude bliven souden, ende nemmermeer tegens den Gestichte ende tegens die

† Heda hist. Ultraj. p. 44.

van Utrecht te oorloghen, dat si onlanghe hilden.

In den jaer ons Heeren CIƆ. CCC. L. doe resen op die [1] twee partyen in Hollant, dair den ghemenen lande van Hollant groote ongeval of quam. Die een partye noemden hem die *Cabeljauwe*, daer die overste of waren die Heer van *Arkel*, die Heer van *Egmonde*, Heer *Gheryt* van *Heemskerck*, ende anders veel Ridders ende knechten. Ende die ander partye noemden hem die *Hoeke*, daer die overste of waren die Heer van *Brederoden*, die Heer van der *Lecke*, die Heer van der *Binchorst*, ende anders veel Ridders ende knechten. Dese voersz partyen stichten in Hollant roof ende brant, venghen ende sloeghen elc anderen, dat dair te voren in Hollant niet en gesciede. Die *Cabbeljaus* partye ontbo(d)en al heymelike den Hertoge *Willam* ende quam al heymelike in Hollant, ende wert gehuldet ende ontfaen van sinen Steden ende lande van *Hollant*, van *Kennemerlant*, ende van *Vrieslant*. Ende als die *Hoeckse* partye dat sagen besette sy hoer Castelen, ende als die van rouwen voeren tot *Margrieten*, clagheden horen noot. Die *Cabbeljaus* partye dat siende overdroegen mitten Ste-

1 Chron. Osnaburgens. apud Meibom. 2. rer. German. *Item anno Domini* CIƆ. CCC. L. *incepit controversia in Hollandia. Prima pars fuit dicta Cabeljava, quorum Princeps fuit dominus de Egmonde, dominus de Arckel, dominus de Hemkercke, cum militibus eorum & satellitibus suis: altera pars dicta fuit Houch, quorum princeps fuit dominus de Brederoden, dominus de Leche, dominus de Bincborst, cum militibus & satellitibus suis.*

Steden van Hollant, ende besaten des *Hoecs* partye casteel, ende wonnen binnen een jaer XVII. ende worpense alle neder. Die Keyserinne die dit seer toornde ontboot Hertoge *Willam* hoeren grammen moet, dat hi hem onderwant hore Heerlicheit syn waer, ende sise hem in voertiden ghegheven had. Daer quamt also verre, dat die moeder ende haer kint beyde malcanderen enen dach ende stonde setteden te striden te scepe opter *Masen* tusschen den *Briel* ende s' *Gravensande* om die Heerlicheit van Hollant. Die Keyserinne brochte in haer hulpe veel goeder lude uyt *Engelant*, ende uyt *Henegouwen*, ende die meeste deel uyt *Zeelant*. Die Hertoge *Willam* brochte in syn hulpe die Hollanders, Kennemers, ende Vriesen, ende uyt *Zeelant* die Vrouwe van *Voorn* mit hoeren hulpers, ende oec vreemde Ridders ende knechten. Die stryt wert groot ende swaer om den zeghe te vercrighen. Doch int leste verloor die Keyserinne den stryt mit hoer partye, tooch op hoer zeylen, ende voer over in Engelant. Dair bleven veel goeder luden doot ende meest van den Engelschen. Die Heer van *Brederode* wert gevangen, ende veel goeder lude mit hem. Dese jammerliken stryt gesciede tusschen die moeder ende hoer kint op sinte Martyns dach translatio in den jaer ons Heeren CIↃ. CCC. LI. Daerna wert dat oorloghe gesoent, so dattie Keyserinne behilt Henegouwen tot hoerre doot toe, ende hi selve bleeff Grave van Hollant, van Zeelant, ende van Vrieslant. Daer na so nam hi ten wyve des Hertogen dochvan Lancastel ende Grave van *Orbi*, die *Machtelt*

 hiet,

hiet, daer hi geen kint bi en wan. In den selven jaer ons Heeren voirsz was die stryt tusschen Coninck *Jan* van Vrancryck ende tusschen den Coninck *Eduwaert* van Engelant te Putiers, daer die Coninc *Jan* den stryt verloes, ende wert in Engelant gevoert.

Nu wil ic voert scriven hoe Bisscop *Jan* van Romen quam. Doe dese Sesse vernamen, dat Bisscop *Jan* in lange tyt niet weder comen en soude, overdroegen si mitter ecclesien, datmen Bisscop *Jan* ontboet, dat hi binnen die Stat comen mochte ende moste. Daer hi quam op sinte Egidius dach in den selven jaer van LI. voersz, ende vant hulpe noch troost, noch an den Heer van Arkel, noch an niemant binnen sinen lande, noch buten, die hem synre saken bewynden woude. Also wast gemaect, ende beset. Doe most hi raet nemen an hem selven, ende creech dat huys te *Weerdensteyn* om hem mede te helpen tegens die Sesse. Daerna in der vasten en alsmen screeff LII. leenden hem Heer *Otte* van *Ysselsteyne* dat huys te Beverweerde, daer hy ginc op leggen, ende taste syn Heerlicheyt aen hooch ende laech, ende orleghede jegens die Sesse. Ende als hi enigerhande saken doen soude, so most hi hem beraden mit luden van buten, want hi van sinen ondersaten geen hulpe en had. Daerna in den herfst ontrent Lamberti int jaer voersz dedingde die Clesi mitter Stat van Utrecht, want dat lant aldus in grooten onvreden stont, een soen ende een gevouch, als dat die *Sesse* souden hebben hoir gelt, dat si voer den Bisscop gelovet hadden, ende daer en soude niet

niet meer scadt op gaen, ende si sonden hem rumen sine Sloten ende Ambochten. Ende dit gesciede sonder Heer *Zweder* uter *Loe*, die en woude niet rumen die Eembrugge.

In den selven jaer van LII. cochte Heer *Gisebrecht* voersz van *Abcoude* dat huys te Woudenberch tegens Heer *Jan* van *Woudenberch*, die Heeren *Hubrecht Seenken* broeder was van *Culenburch*, die tot *Hassele* was. Dese Heer *Jan* van *Woudenberch* had een soon, die by rade en hulpe syns neven Heeren *Jans* van *Culenburch* quam op eenre nacht, ende beclam dat casteel van Woudenburch, dat syn vader vercoft heeft, ende woudet behouden. Dit gewout claghede die Heer van *Abcoude*, ende Heer *Jan* van *Woudenberch*, den Bisscop *Jan*. Ende hier om tooch Bisscop *Jan* dair voer op sinte Lucas avont, ende lach dair voer XVII. weken, dat hy 't stormde mit beren, mit bliden, so dat hy 't wan opten yersten Saturdach in der Vasten, ende venc alle die ghene, die daer op waren, en worpet neder. In dier selver tyt doe Bisscop *Jan* lach voer *Woudenberch* quam in den Stichte Heer *Jan* van *Culenburch*, ende Heer *Gisebrecht* van *Vianen*, ende roveden ende bernden in des Bisscops lant, ende verloechden den Bisscop uyt Culenburch.

In den jaer ons Heeren CIↃ. CCC. LIII. op sinte Servaes avont tooch Bisscop *Jan* voer *Montfoerde* mit veel wapentuers, ende brochte mit hem een groot heer, ende een groot werc, dat hi dair meende voir op te slaen, om dat die Borchgrave mit Heer *Jan* van *Culenburch* ende mit Heer *Gisebrecht*

van *Vianen* tegens hem geweest hadden.. Ende als Heer *Zweder* die Borchgrave dat sach dedingde hy mitten Bisscop om een somme van gelde, ende die Bisscop rumede van danen. In den selven jare, van LIII. daerna opten heyligen Sacraments dach was een sonderlinghe hart weder. Doe reet Bisscop *Ian* mitter Stat van Utrecht ende van Amersfoirde mit veel wapentuers voir *Merkenburch*, dat hi stormde met bliden ende mit aenhogen IX. weken lanc, eer hyt wan, ende venc alle die daer op waren, ende onthovede een deel, ende dedet neder vellen. Hierna in den herfst sende die Bisscop sinen Maerscalc mitter Stat van Utrecht mit veel wapentuers vooe *Hardesteyne*, ende die dair op waren gavent den Bisscop behoudelic hoers lyfs ende hoers goets, ende hi dedet neder werpen. Dair na lossede Bisscop *Ian* dat casteel te *Vredelant* van *Margriete* der Keyserinnen, die Grave *Willams* dochter was van Hollant, dat Bisscop *Ian* van *Diest* in voertiden verset had den voersz Grave van Hollant voer VII. duysent pont, ende dat gelt ontfenc *Florens* van *Bochorst* van hore weghen.

In den jaer ons Heeren CIↃ. CCC. LIV. reet Bisscop *Ian* van Utrecht voor dat casteel te *Goy*, dat hi wan, ende worpt neder, dat namaels voer der soenen van *Nyevelt* gescat was, dat Heer *Giselbrecht* van *Vianen* dat selve huys op tymmerde op die selve stede, mer die Stat van Utrecht deder hulpe toe. In den selven jaer ons Heeren van LIV. ontseyde Bisscop *Ian* Heer *Zweder* uter *Loe* om die *Eembrugge*. Doe wert dat gedadinct bi der Stat van *Utrecht* ende van *Amersfoerde*, datse Heer

Heer *Zweder* den Bisscop weder overgave mit sulcker voerwaerden, dat daer altoes een Burger van Utrecht Casteleyn op wesen, soude, ende datter niemant geen hinder of en sciede. Noch in den selven jaer voersz Bisscop *Jan* overdroech mit Heren *Vrederic* van der *Eze*, ende mitten Heer van *Voorst* van der onredeliker rekeninghe, daer hier of te voren gescreven is, daer t' lant Overysel stont, ende hadde daer of een redelike rekeninghe, lossede syn lant, ende syn Slote, dat hi nochtant in voertiden gelossent hadde van den Hertoge van Gelre voer XL. dusent gulden eens.

In den jaer ons Heeren CIↃ. CCC. LV. ontrent dertien dach reet Bisscop *Jan* mit grooter heercracht op die van Yselham, om dat si den Bisscop onhoersaem waren, ende van hem niet en hilden, ende wouden met den Vriesen wesen. Des dede hise sekeren ende sweren, dat si den Bisscop van Utrecht altoos souden wesen onderdanich ende gehoorsaem. In den selven jaer van LV. Heer *Herman* van *Marvelt* die geseten was in den Stichte van *Munster* quam int lant van Overysel, ende stichte roof ende brant. Die Bisscop *Jan*, die dat gewelt node soude ongewroken laten, versamende twee dusent man te peerde, ende reet in den Sticht van Munster ontrent sinte Gallen dach voor dat huys te *Meervelde*, ende verbrande Here *Hermans* sluse, syne wyntmolen, ende al dat hi daer buten vant, en daerna wert dat oerloge gesoent. In den selven jaer daerna van LV. op sinte Martyns dach in den wynter ontseyde Hertoge *Willam* Grave van Hollant den Bisscop *Jan*, ende

ſyn lant, ende mit hem ontſeyden den Biſſcop dat meeſte deel van des Biſſcops mannen, ende plachten mit deſen voerſeyden Grave tegens den Biſſcop horen rechten Heer. Dat waren deſe Heer *Aernt* van *Yſelſteyne*, Heer *Ian* Heere van *Culenborch*, Heer *Giſelbrecht* van *Vianen*, Heer *Ian* van *Culenborch*, die van *Woudenberch* ſyns vaders broeder was, Heer *Ian* van *Heerlaer*, Heer *Ian* van *Langheraeck*, Heer *Giſelbrecht* van *Nieuwenrode*, Heer *Ian* van *Bloemeſteyn*, *Houde* van den *Ryn*, *Hubert* van *Sconauwen*, *Zweder* van der *Neſſen*, Heer *Gheryt* van den *Vliet*, *Houde* van den *Ryn*, *Henrics* ſoen, ende binnen deſer tyt, als die Biſſcop ontſeyt was, quamen vreemde Heeren binnen ſynen lande in des Hertogen *Willums* hulpe, die oock des Biſſcops vyanden waren, als die Heere van der *Sleyde*, ende die Heer van der *Dicke* omtrent XL. wapenture. Deſe wouden riden tot Oudewater, ende ſi dwaelden aen Montfoerde, die noch tot des Biſſcops hulpers waren. Ende als die van *Montfoerde* dat ſagen, ſo togen ſi uyt ende vingenſe beyde, den Heer van der *Sleyde*, ende den Heer van der *Dicke* mit allen horen geſellen. Doe dit geſciet was die Burchgrave van Montfoerde was binnen Utrecht. Ende herde cort daerna brochten deſe Stichts mannen Hertoch *Willam* mit heercracht in den Stichte van Utrecht tot *Koten*, daer hy lach achte dagen, ende verbranden groot deel van den Overſtichte. Den Biſſcop die dit herde ſeer moeide, die hadde gaerne geſtreden tegens deſe vianden voerſz, ende hoiren hulpers, maer den Heer van *Yſelſteyn* ende die Heer

van

van *Vianen* die haddent alſo beſet met horen vriendent binnen der Stat, datſe die Biſſcop nergent uyt crygen en conde om ſtryden wille, ende hadde den Biſſcop ſyn wille hebben mogen, dat oirloch waer bet ofwers vergaen. Doe keerden die van *Emeneſſe* wederom, ende worden Hollanders. Binnen die ſelve achte dagen dat Grave *Willam* tot *Koten* lach mit ſyn hulpers quamen op ſinte Katrynen avont die Heer van *Egmonde* mitten Hollanders te *Bunſcoten*, ende die van *Bunſcoten* verlôren den ſtryt, ende daer bleven doot LXX. man van den beſten van *Bunſcoten*. Als Grave *Willam* weder in ſynen lande was gecomen, quamen al heimeliken uter Stat van Utrecht in der doncker nacht omtrent dertich mannen, ende wonnen dat voorburchte van den caſteel tot *Yſelſteyn*, mer ſi verlorent rechtevoert weder, overmits dat ſi plondeten wouden, ende brant aenſtaken, waer by die van binnen kenden, hoe veel der vianden waren.

In den jaer ons Heeren CIↃ. CCC. LVI. na ſinte Pauwels dach converſio ſo tooch Biſſcop *Ian* mit heercracht tot *Weeſp* ende tot *Muyden*, ende lach daer drie nachten ende twee dagen, eer hyſe verwan. Doe verbrande hy *Weeſp* ende *Muyden*, ende die Hollanders ruymden, als ſy beſt mochten. In deſer ſelver tydt quam Heer *Gysbrecht* van *Yſelſteyn*, die men oec van den *Buſſche* heet, met die van *Yſelſteyne* voer *Snoyen* toern te *Geyne*, die alſo vaſt was, datmen ſonder werck niet of ſtormen en mochte, daer ſi licht een half ure voer lagen. Doe vraechde Snoey Heren *Gysbrecht*, of

hy den toorn so lange gehouden hadde, dat hy en met eeren mocht opgeven. Doe seyde Heer *Gysbrecht*, Ja. Daer gaf hy den toorn op, ende men werpen neer. Mer men meende, dattet een gemaect dinc was. In den selven jaer daer na in der vasten dadingde Heer *Arent* van *Yselsteyn* een vruntscap tussen Hertoch *Willam* ende den Stichte van Utrecht, ende de Borchgrave van Montfoerde sinen neve, die noch doe des Bisscops Maerscalc was, buyten Bisscops *Jans* consent ende oirlove, ende gaf over die gevangen van der *Sleyde* ende van der *Dicke* mit hem t' sestigen, dair hi dair na nye gelt of creech. Dit toornde den Bisscop *Jan*, want hem die gevangen toebehoorde, ende hy des Bisscops Maerscalc was, ende hem van genen saken rekeninge nochte bewysinge en dede, noch gedaen en hadde. Daerna in den jare voersz opten XIV. dach Maerte quam Heer *Gysbrecht* van *Niewenrode* uyt Naerden mit veel wapentuers uyt Hollant, ende verbrandede *Zoest*. Daer tegen quam *Otto* van *Laer* op die tyt, die des Bisscops Maerscalc was in Eemlant mitte Burgers van Amersfoerde, die tegen hem streden mit ontwonden banieren, ende wonden Heer *Gysbrecht* van *Nywenrode* ter doet, als datmen op staven ende op piecken in huys droech. Mer int leste verloor *Otto* den stryt, ende bleef dair doot mit XXXVI. burgeren van Amersfoerde, ende eer datse den Bisscop bergen conde, doe waren die Hollanders wech door dat veen getogen, dat hi hem niet volgen en conde. Ende hier na int jaer ons Heeren CIↃ. CCC. LXI. opten XXII. dach in Meye quam Hertoch

toch *Willam* Grave van Hollant mit groter heercracht in den Stichte van Utrecht, ende logeerde op die *Hogbewoert* mit tenten ende mit pawillioenen, ende sette een deel synre luden voor *Nyevelt* Heren *Stevens* huys, daer hy den Heer van Egmonde Hooftman of maeckte, daer si VII. weken voor lagen, ende stormden met blyden, ende met grooten werck, dat die mueren scoerden ende borsten, ende by groote stucken neervielen. Heer *Steven* ende die gene die daer op waren gaven hem gevangen Grave *Willam* van Hollant. Die Hollanders verbranden dat huys nochtans buyten des Hertogen consente. Ende doe dat gedaen was, doe wert dat oorloch gesoent tusschen Hollant ende den Stichte, een ygelyck weder op syn goet. Heer *Gisebrecht* van *Vianen* soude timmeren dat huys te *Goy*. Die van *Eemnesse* souden bliven goede Stichts lude. Ende die Hertoghe *Willam* en soude hem des niet meer bewynden. Ende alle gevanghen worden quyt gelaten. Ende VII. der Gunterlinghen worden daer mede in gesoent, als Heer *Henric* van den *Ryn* Prooft sente Jans, Heer *Pelgrim* syn broeder, *Herman* van den *Ryn*, Heer *Jan* van *Leuwenberch*, *Henric* syn broeder, *Ian* uten *Weerde*, *Gisebrecht Gunter* van den hogen lande. In den selven jaer versoenden die ander ballinghen mede, als *Gheryt* die *Boel*, ende *Dirc* die *Boel* syn broeder, *Ian* die *Wit* Roelofs soen, *Peter Kannemaker*, ende die ander Gunterlinghen, ende gaven dat gelt. Ic wane vier dusent pont, daer men dat huys te *Goy* mede timmerde. Daer na bleeff die Bisscop *Ian* in vreden sonder oorloch.

In

In den jaer ons Heeren CIↃ. CCC. LVII. begonste Bisſcop *Ian* te veſten dat Stedekyn *Herdenbereb* mit plancken, ende dede den berch ſlechten, ende begraven. Ende men ſeyde dat daer in voertyden een burch te ſtaen plach, die al in den gront vervallen was.

In den jaer ons Hereen CIↃ. CCC. LVIII. wert die Hertoge *Willam* Grave van Hollant ſynre ſinnen onmachtich, ſo datmen ſette in ſeker hoede, dair hy in bleeff tot ſynre doot toe, dat was ontrent XXIX. jaer. Die Cabbeljaus partye wouden die vrouwe Hertoge *Willams* wyf hebben tot enen Ruwaert des lants. Die Hoeckſe partye en wouden die vrouwe niet, want ſi geen kynt en hadde bi den Hertoge *Willam* voerſz., dair die Heerlicheit van Hollant op comen mochte. Mer ſi ontboden Hertoge *Aelbrecht* uyt Beyeren, die des voerſeyts Hertoge *VVillams* broeder was, dat hy quame in Hollant, ende berechte ſyns broeders Heerlicheyt. Ende als Hertoge *Aelbrecht* quam in Hollant, wert overdragen, dat hy ſoude weſen een Ruwaert van Henegouwen, van Hollant, van Zeelant, ende van Vrieſlant, ende hi ſoude der Vrouwen ſyns broeders wyf uytreyken ende betalen XII. duyſent ouder ſcilden tot hoer lyftocht. Ende die partyen Cabeljaus ende Hoecx werden daer mede verſoent, dat ſy onlanghe hilden. Want die Hertoge *Aelbrecht* ſette Heer *Jan* van *Bloemeſteyn* uter Baljuſcap van Vrieſlant, ende bevalſe *Reynout* des Heeren ſoon van *Brederode*. Die Cabeljaus, want hoer partye was afgeſet, ende hoer wederpartye daer an, ſo leyden ſi laghen

op

op Castrichemer sant in den dunen, om den Heer van *Brederode* ende syn soon daer te slaen. Die Heer van *Brederode*, die hier niet af en wiste, sende synen soon *Reynout* met een deel luden dese Baili-jufcap te ontfaen. Ende als si quamen te Castrichem opt sant, braken die Cabbeljaus uyt hoeren laghen, ende runnenden tot *Reynout*, die hier geen hoede of en droech. Ende als hi sach, dat si hem meenden, runnede hi mitten sinen tot *Castrichem* in der kercken, mer die Cabeljaus bereden drie van den afterften, den si dootsloeghen. Die luden van den dorpe quamen t' ontsette *Reynoude*, ende die mit hem in der kercke waren, so datter niet meer af en quam op die tyt. Doe dat gesciet was een deel der Cabeljaus partye reden op *Heemskerc*, die dit gedaen hadden, dat Heeren *VVouters* was van *Heemskercke*, ende een deel reden dair binnen Delft. Daerna ontrent sinte Martyns dach in den wynter bereet Hertoge *Aelbrecht* dat huys te *Heemskerck*, om dat hi dese overdadige luden op syn huys onthouden hadde. Dair maicte hi Hooftman van sinen luden, die dair voir t' huys bleven legghen, Heer *Dirc* van *Polanen*, die nae Heer van *Asperen* wert, die dair voir lach XI. weken lanc. Heer *Wouter*, die niet meer noch bet en mochte, dedingde mit Hertoge *Aelbrecht*, gaff syn huys op in des Hertogen handen, ende voer in Zeelant te ghisel des Hertogen segghen dair of te houden. Binnen deser tyt, alsmen voor *Heemskerck* lach, quamen binnen Delf Heer *Gisebrecht* van *Niewenrode*, Heer *Jan* van *Kervena*, *Henric* van der *VVoert*, *Gherys VVissen* soen, ende anders veel luden

den ende gasten. Dese toghen uyt Delf mit vele poorters van Delf in des Graven-haghe, ende braken op des Hertogen vanghenisse, ende stocke, namen daer uyt die vanghen, ende toghen binnen Delf. Ende als die Hertoghe *Aelbrecht* dat sach, ende op die tyt in Zeelant was, ende dat vernam, datmen aldusdanighe soberdye dreef in sinen Hove, ende men van hem so clene hilt, ende sine Stede van *Delf* tegens hem settede, ende dese overdadighe lude in horen vesten onthilde, quam hi in den *Haghe* ende ontboot Ridderen ende Knapen, die onder hem waren, mit beyder partyen sine mannen, Steden, ende landen, dat si bi hem quamen gewapent, ende tooch daer mede voor Delf des Manendaghes te midvasten, alsmen screeff in den jaer ons Heeren CIↃ. CCC. ende LIX. ende lach dair voor mit heercracht X. weken lanc ende twee dagen. *Henric* van der *VVoert* ende *Gheryt VVissen* soen deden menighen avontuerlike schermutsinge int heer binnen deser tyt. Die Hertoge dede daer op slaen drie groote wercke, daer hi die Stat mede stormen woude. Binnen deser tyt quam Heer *VValraven* van der *Borne*, ende maecte een overdracht tusschen den Hertoge ende der Stede van Delft, dat si der Stat behoudeliken hoers lives, ende hoers goets opgaven den Hertoge, dat si souden den Hertoge geven voer hoer misdaet LX. duysent ouder scilden. Dus quam die Hertoghe binnen *Delf* des daghes na Pinxter daghe in den jaer voersz. Mer *Gisebrecht* van *Niewenrode*, ende Heer *Jan* van *Kervena*, ende alle die gasten bleven buten deser vorwarden, ende quamen uter

Ste-

Stede, so si heymelicste mochten, ende behilden al hoer lyf sonder *Henric* van der *VVoert*, die wert belopen opten kerchove, dair hy mit storme of gewonnen wert, ende onthooft. Heer *Gisebrecht* van *Nieuwenrode* ende Heer *Jan* van *Karvena* mit boeren gesellen togen op dat huys te *Hoesden*, daer si op belegen waren een jaer lanc. Dese Hertoge *Aelbrecht* had een wyf, hiet *Margriete*, des Hertogen dochter van *Zwidenesse* gelegen bi der Pollenre lant, daer hi bi wan Katherinen die Hertoginne van Gelre, *Willam* die Grave van Oestervant, *Johannam* die Coninginne van Beem, *Aelbrecht* Hertoghe in Beyeren, *Johan* Bisscop tot Ludic, *Margriete* die Hertoginne van Borgonjen, ende *Johannam* Hertoginne van Oestenryck.

In den jaer ons Heeren CIↃ. CCC. LX. tooch Bisscop *Jan* mit grooter heercracht in Zallant tusschen *Woghescapel* ende *Baeman*, daer dede hi opslaen een burch van houte, die hi namaels maecte van steyne, ende hiet *Arkelsteyne*. Die staet in enen wildernisse, om te verhoeden overdaet. In den selven jaer ontseyde *Gisebrecht* van *Netelenhorst* Bisscop *Jan*, ende quam voir die Burch tot *Arkelsteyne*, ende venc daer van des Bisscops luden XXIV. man, mer niemant en bleef dair doot, ende dair na versoende hi mitten Bisscop. In den selven jaer voersz tot onser Vrouwen assumptio dede Bisscop *Jan* tymmeren een blochuys voor dat Casteel te *Saterlo*, om die van *Saterlo* te dwingen, dat sy niemant gheen overlast doen en souden. Daerna wert gedadinct, datmen nederleyde beyde Blochuys ende Saterlo.

In den jaer ons Heeren CIↃ. CCC. LXI. des Saterdaghes na Dertienen dach reet Bisscop *Jan* in eenen vorst in Stellincwerf in Steenwiker wout, ende in Ommelant, want sy syn lude waren, ende en wouden hem in menich jaren niet onderdanich wesen. Daer hi op die tyt enen stryt tegens vocht, dien hi wan, ende dwanc Steenwikerwout ende Ommelant, dat si hem onderdanich worden, ende gaven voer hoer onhoersaemheit den Bisscop x. dusent ouder scilden. Daerna in den selven jaer tot onser Vrouwen dach *purificatio* versamede Bisscop *Jan* eeu groot heercracht, ende reet weder in *Stellincwerf*, ende verbrande *Bleesdyc*, ende al dat *Omlant*, dat hem niet onderdanich wesen en woude, ende reet weder onbestredeu van dane.

In den jaer ons Heeren CIↃ. CCC. LXI. voersz waren twee partyen in Gelrelant, die eene hieten *Hekers*, ende stondens mitten Hertoge *Reynout*, ende die ander hieten *Broxcborst*, ende stondens met Joncheer *Eduwart* des Hertogen broeder. Dese twee partyen van dese twee broeders begonsten in den jaer ons Heeren CIↃ. CCC. LXI. so dat Gelrelant x. jaer stont in grooten onvreden. Die Hertoge *Reynout* tooch mit sinen vrienden voir die Stat van *Tiel*, ende sette dair sine tenten, want si ende Joncheer *Eduwart* tegen hem plochten. Ende als Joncheer *Eduwaert* dat vernam, quam hi mit sinen vrienden binnen *Tiel*, ende tooch mit hem uyt, ende street tegens den Hertoge sinen broeder, ende wan den stryt. Daer bleven doot Heer *Vrederic*, * van *Volst*, Heer *Alof* van *Zanthem*, Heer *Borro* van *Hemmen*, ende anders vele goe-

* Apud Anonymum qui apud me est, *Fredericus Ulst*, *D. Adolphus de Sinthem*, *Dn. Borro de Hennien.*

goeder lude. Daer worden gevanghen die Hertoghe *Reynout* van Gelre, die Heere van *Lienden*, die Heere van *Arkel*, Heer *Geryt* van den *Ryn*, Heer *Vrederic* van den *Eze*, ende anders veel goeder lude. Ende dese stryt gesciede op sinte Urbanus dach in den Meye. Joncheer *Eduwaert* settede *Reynout* sinen broeder in vanghenisse, daer hi x. jaer lanc in was, ende *Eduwaert* berechte t' lant van Gelre x. jaer lanc, ende verhatede die quadyen so herdeliken, dat Gelrelant nye so veylich en was door te riden, alst was in Joncheer *Eduwaerts* tyden. In den selven jaer ons Heren CIↃ. CCC. LXI. tot onser Vrouwen dach ontseyde Bisscop *Jan* den Heere van *Voorst* door onbesceyt, datmen van den huse te Keppel dede in den Stichte van Utrecht, want si vele wils hadden, ende bedreven in den lande van Overysel, dair die van *Zwolle* willich toe waren den Bisscop te helpen. Mer die van *Deventer* ende die van *Campen* vielen daer al te traech inne, met Bisscop *Jan* moste hem hantvesten ende privilegien geven, waerom si sine hulpers waren. Daerna op sinte Calixtus dach quamen van den Castéél te *Rechten* des Heeren vrienden van *Voorst* voor die Stadt van *Zwolle*, ende branden husen binnen ende buten. Die Borgers togen tegens hem uyt, ende verloren den stryt. Daer bleven gevanghen wel LXX. Burgers van den besten.

In den jaer ons Heeren CIↃ. CCC. LXII. op sinte Pontianus dach des nachts was in der maente van Januario een groote wynt, die al te grooten scade dede, want hi dede veel husen neder vallen,

kercken, en toornen, ende veel luden verdronken, die bi der zee woonden, ende geseten waren, van druc water, ende veel schepen verdurven mede, so dat niemant hadde horen segghen van aldusdanighen storme alsc groot. Daerna in den selven jaer van LXII. voersz des Donderdaghs na sinte Jacob quam Bisscop *Ian* mit grooter heercracht van Ridderen ende van Knapen, ende belach dat huys *te Voorst*, ende sloech dair voer drie groote drivende werc, die hi dede driven aen die mueren. *Voorst* was die starcste burch ende die rycste, die in al dese landen stont, want si hadde graften an beyden syden opgemuert. Die rincmueren van den Burch waren LXXX. voeten hooch, ende XII. voeten dic, ende ghemaect daer toe een *Voorborchte* dat viercant was, ende alte sterck, datmen hem of wan mit stormender hant. Doe dede Bisscop *Jan* syne bliden voer t' huys richten, ende op t' huus werpen, ende dede syn werc an driven, ende stiet daer mede den meesten toorn, dat hi neder viel, ende die salen ende die mueren. Nochtan vonden die van binnen meerre liste ende conste, dan yet op husen gevonden wert, dat si maecten armen van houte, die ten eynde yseren waren, daer si des Bisscops scermen mede of haelden, ende deden die stercste weer, ende die meeste behendichede, diemen mochte hooren mit menigen engienen, die si visierden. Doch int eynde dede men hem so grooten perse van stormen, dat syt opgaven behouden hores lyfs opten X. dach van November, so datter die Bisscop voor lach XV. weken, ende dedet neder werpen al totter eerden toe.

toe. In den selven jaer van LXII. wert *Alfaert* van *Lichtenberch* dootgeslagen op die derde Kalende van Februario, ende dat deden *Heyneken* die moelnaer, *Henric Gunter*, Proys *Herdenbol*, ende *Jacop Haes*, daer die Stat van Utrecht veel verdriets of quam. Daerna in den jaer ons Heeren CIↃ. CCC. LXIII. sterf Heer *Zweder* van *Voorst* op sinte Agnieten avont, ende erfde dat oorloch *Roderike* sinen outsten soon. Daerna des Sonnendaghes na sinte Odulf quam binnen riden des Heeren outste soon van *Voorst*, ende soende mitten Bisscop. In den selven jaer ons Heeren CIↃ. CCC. LXIII. opten X. dach in Februario dede Bisscop *Jan* slaen op een velt, hiet *Mastbroec*, daer wan hi XXXIII. hoven lant, dien hi den Stichte van Utrecht liet, ende half den tienden, ende die ander helft behoort den Capittel van Deventer. Doe men screeff ons Heren jaer CIↃ. CCC. XLII. ontfene Bisscop *Jan* dat Bisdom van den Paeus *Clemens*, dat hi berechte mit groten arbeyde, mit grooten orloghe, ende met sorgen, tot datmen screef CIↃ. CCC. LXIV. eer hi dat Bisdoms slote ende lant vryede van den grooten scout, daer 't Bisscop *Jan* van *Diest* al voor verset hadde. In den selven jaer ons Heeren CIↃ. CCC. LXIV. voersz opten XIV. dach in Aprille die Paeus *Urbanus* die V. also genaemt versette den Bisscop *Engelbrecht* geboren vander *Mare* van Ludic gecomen tot Colen, ende Bisscop *Jan* van *Arkel*, geboren van Utrecht, tot *Ludic*, ende Bisscop *Jan* van *Verrenburch*, geboren van Munster, tot Utrecht. Ende als Bisscop *Jan* van *Arkel* Bisscop tot Ludic was, besat hy dat Casteel te *Brakel*,

hel, ende daerna die Keyserlike burch tot *Rummen*-wanse ende worpse beyde neder. Daerna so wan hi die Burch te *Stocken*, mer die liet hi staen, ende besettese met sinen luden.

JAN VAN VERNENBURCH *die* XLVII. *Bisscop.*

In den jaer ons Heeren CIↃ. CCC. LXIV. quam Bisscop *Ian* een edel man van *Vernenburch* tot Utrecht opten VIII. dach in Septemb. daer hi eerliken ontfangen wert, en na der ouder manieren, betameliken op sinen stoel geset, ende vant alle Sloten vry ende commerloes. Dese Bisscop *Ian* was een vreedsaem man, ende en makede geen oorloghe, dair hi dat Stichte mede verlaste. Dair na in den jaer ons Heeren van LXV. waren luden geseten in den Sticht van Monstre, die desen Bisscop ontseyt hadden, als die van *Veel* ende van *Broechusen*, ende deden scade in den lande van Overysel. Waerom den Bisscop versamede wel DCCC. Ridderen ende Knapen, ende reet in de Meysmaent in der vianden lant int Sticht van Munster, ende lach daer twee nachten ende twee daghen, ende verbrander veel syner vianden huse, ende scoerde hoer bomen, also dat hy tot dier reyse ten goeden bescheyde quam. Die van Amersfoerde en wouden hem niet geven sine tollen, ende sine grute, ende door onbesceyt, dat si in den saeken deden, so versamede Bisscop *Ian* een machtich heer van Ridderen ende Knechten, ende Borgheren, ende sloech sine tenten voer *Amersfoerde* in den jaer ons Heeren CIↃ. CCC. LXVI. op sinte Margrieten dach, ende lach daer VIII. daghen; doe wert dat gedadinct, dat die van Amersfoerde souden den Bisscop gheven tollen ende

ende gruutgelt, alſo als ſi ander Biſſcoppen in voertiden gedaen hadden, ende te geven plaghen, ende daer mede ſo tooch hi van daen.

In den ſelven jaer ons Heeren CIƆ. CCC. LXVI. wert geſticht die Caneſie van Leyden, daer in geprovent ſyn XIV. Canoniken, dat meeſt bearbeyde een groot geleert Heer Meeſter *Philips* van *Leyden*. In den ſelven jaer dede Hertoghe *Aelbrecht* den Heer van *Adinghen* onthooſden, ende ſeyde dat hi inſtrumenten hadde op ſyn hoff, ende op ſyn huus, daer hi den Hertoge ſine ſloten mede of winnen woude, daer veel onruſten in Henegouwen of quam, want die Heer van *Adinghem* liet na hem VII. broederen, die 't den Hertoge alſo na brachten, dat hi daer ſoene of dede. Daer na in den jaer ons Heeren CIƆ. CCC. LXVIII. ſtichte die Hertoge *Aelbrecht* tot ſynre ewigher memorie een Caneſye in den *Haghe*, daer in geprovent ſyn XIII. Canoniken, ende mede om des Heeren wille van *Adinghem*, wantet mede in der ſoene geſeit was.

Ende daerna in den jaer ons Heeren CIƆ. CCC. LXVIII. op ſinte Simon ende Juden avont der Apoſtelen was Biſſcop *Ian* mit ſinen geſinde te *Goer*, dat ſi niet wiſelikeu verhoeden noch en verwaerden, want daer quamen des Biſſcoppen ontſeyde vianden in der nachten, als *Ian* van *Zwolnis*, *Herman Twickel*, *Herman* van *Zall*, *Otto* van den *Kamenaden*, *Henric Stryne*, ende *Simon* van *Zwolnis*, ende beclommen dat onbehoede Stedeken, ende venghen den Biſſcop mit hem XIII. ende ſloegen doot *Henric* van *Entenycht* mit hem dertien-

tienden. Daerna wert die Bisscop gecoft uter vanghenissen om XLII. duysent ouder scilden. Daer voir worden borghen Heer *Gisebrecht* Heer van *Vianen*, Heer *Iacob Zoudenbalch* Abt van Oostbrouck, Heer *Zweder* van *Vianen*, Heer *Steven* van *Nyenvelt*, ende Heer *Geryt Vrencke*. Ende voir dese voirseyde somme gelts versette die Bisscop dese viven alle sine slote ende Ambochte an dese side der Ysel, ende Vollenho mit sinen toebehoren daer toe, ter tyt toe dat dese somme gelts betailt wair, ende mits desen ongeval quam dat Bisdom weder in groter scout ende in groten commer. In den selven jaer ons Heren CIↃ.CCC.LXVIII. storven binnen der Stat van Utrecht elf duysent menschen.

Daerna in den jaer ons Heeren CIↃ. CCC. LXIX. wert enen man die Stat van Utrecht verboden, hiet *Gysbert Gunter* XXV. jaer bi eenre milen na niet te comen, dat hy verbrac, waerom men hem die Stat verboot hondert jaer lanc. Dese *Gysbert* vercreech gratie van den Grave van Hollant, also dat hy gehengede desen *Gysbert* voersz, dat hy nam der Borgeren goet van Utrecht in Hollant, ende in Zeelant, waer hy 't gecrygen conde, dair namaels der Stat van Utrecht vele onrusten of quam. Daerna in den jare ons Heren CIↃ. CCC. LXX. quam dese *Gysbrecht Gunter*, ende hadde in syne hulpe Borchgrave *Lodekyn* mit andere goede gesellen, ende namen den Borgers van Utrecht hoer goet, te *Loeyssen* by Dordrecht, ende voirdent in *Aernts* macht van der *Dussen*, ende dat goet wert verborget. Die Hertoghe *Aelbert*, die doe Ruwaert van Hollant was, vant brieven spraekende opt huys

te

te *Vredelant*, ende op die gerechten, die daer toebehoren, inhoudende XXXVI. hondert pont, enen ouden grooten gerekent voor XV. penningen, die die goede Grave *Willam* Hertoch *Aelbrechts* oude vader den Bisscop *Jan* van *Diest* daer op geleent had, dair des Bisscops raet van Utrecht op antwoerde, dat Bisscop *Ian* van *Arckel* dat huus te *Vredelant* in voertiden gelossent hadde tegen der Keyserinnen Hertoch *Aelbrechts* voersz moeder, ende hadde daer voir betaelt VII. dusent pont. Ende want die Hertoge *Aelbrecht* die principael brieff noch hadde, so woude hy hebben dat huus te *Vredelant*, of die somme gelts voersz. Ende van desen saken voersz viel groote twist tusschen Hollant ende dat Gesticht. Ende alse die Hertoghe *Eduwart* dit vernam, had hi node gesien enich oirloghe tusschen den Hertoge *Aelbrecht* sinen sweder, ende den Bisscop van Utrecht sinen neve, so quam hy hier tusschen, ende seyde dese saken op sinte Vitus dach in den jaer ons Heeren CIↃ. CCC. LXXI. alsо dat die Bisscop voersz soude geven den Hertoghe voersz die voersz somme gelts, die sine brieven hielden tot eenre benoemder tyt, ende lossen sine brieven. Ende waert den Hertoge dese voersz somme gelt niet betaelt en worde tot alsulken daghe, als die Hertoghe van Gelre geseyt hadde, so mochte die Hertoghe *Aelbrecht* panden uyt den Sticht van Utrecht dat hooftgelt mitter penen, ende hy en soude *Gysbert Gunter* niet verantwoerden, want hy syn man niet en was, eer hy verdreven wert. Daerna quam *Gysbert Gunter* over dit seggen, ende nam der Borger goet van Utrecht,

ende voirdet ter Goude, dairt die Borgers weder cochten in ofcortinge van der fomme gelts voerfz, die die Hertoge *Aelbrecht* hebben foude van *Vredelant*. Ende alfe die Raet van Utrecht dat gelt betalen foude in den Haghe, fo worden fy twiftende om t' payement, dair groote oirloghe of quam, als ghy na wel hooren fult.

In den jaer ons Heeren CIↃ. CCC. LXXI. op finte Jans avont Baptift rufte Biffcop *Jan* van *Vernenburch* geboren in onfen Heere binnen Utrecht, ende fterf haeftelike, fo datmen van fynre fiecte niet vele en wifte, ende vele luden meenden, dat hy vergeven wert, ende wert ellendelike begraven in die Doemkerke fonder uytvaert. In defen tiden als in den jaer ons Heeren CIↃ. CCC. LXXI. voerfz op finte *Timotheus* en *Symphorianus* dach was een ftryt te *Bafelwyre* tuffchen den Hertoghe van *Brabant* ende den Hertoghe van *Gulic*, daer bleef doot Hertoghe *Eduwaert* van Gelre, ende vele goeder luden. Daer bleef gevanghen de Hertoghe van *Brabant*, die den ftryt verloes, die Grave van *Simpol*, ende vele goeder luden. Ende alfe die Hertoghe *Eduwaert* doot was, overdroegen die partyen van Gelrelant, *Hekers* ende *Bronchorft*, ende namen den Hertoge *Reynout* van Gelre uyt die vangeniffe, daer hy X. jaer in had gefeten, ende maecten weder Heer van Gelre.

AERNT VAN HOORNE *die* XLIX. *Biffcop t'Utrecht*.

Ende alfe Biffcop *Jan* van *Vernenburch* begraven was, een deel der Capittelaers koren tot enen Biffcop Heeren *Zuweder* uyt der *Lee* den Doemproeft van Utrecht wel na een weerlic man, want hi en con-

conste noch singen noch lesen, mer die meerre deel van den Capittelaers en woudens niet kiesen, doch dat Capittel van Deventer koren hem alle. Ende alse die Paeus *Urbanus* die vyfte also genoemt vernam, dat dat Bisdom van Utrecht sonder hoede was, gaf hy dat Bisdom enen edelen hoech geboren man *Aernt* van *Hoerne*, die op die tyt in den Hof te Romen was. Ende alse hy versien was mit desen Bisdom, haeste hy tot sinen lande, ende quam t'Utrecht herde haestelike, ende wert daer in sinen stoel geset na der ouder gewoonten op sinte Michiels dach in den jaer ons Heeren CIↃ. CCC. LXXI. Dese Bisscop vant dat Bisdom in groter scout, ende al verset sine Slote ende Ambochte an dese side der Ysele, ende Vollenho daer toe, voir die voirsz XLII. duysent oude scilden van Bisscop *Jans* vanghenisse. Doe wert gedadinct, dat Bisscop *Aernt* dese voersz somme gelts verborchde lossende sine Slote ende Ambochte. Ende by goetduncken der Clesy maecte hy Heren *Zweder* sinen neve Heer van *Gaesbeec* Ambochtsman van *Vredelant*, in dier manieren, dat hy Vredelant van den Gestichte niet vervreemden en soude, noch den Gestichte dair of ghenen scade en laten gescien, dair hy den Bisscop sine brieve of gaf, dies hi namaels vele vergat.

In den selven jaer van LXXI. voersz opten IV. dach van December sterft Hertoge *Reynout* van Gelre, ende en liet geen kynt na hem. Ende doe viel Gelrelant in twee partyen, want die *Heckers* ontfingen die Gravinne van Cleve des Hertogen *Reynouts* ouder Suster. Die Bronchorsten

en

en wouden geen wyf tot enen Heer, mer sy ontfingen des Hertoginnen ouderen soon van Gulic, die *Willam* hiet, ende syn moeder was een jonger suster des Hertogen *Reynouts* voersz. Hier of quam groot oirloghe ende ongeval in Gelrelant, dat duerde VII. jaer. Bisscop *Aernt* die geerne die gerechticheyt stercken woude, meende dat die ouder suster mit recht Vrouwe van Gelrelant wesen soude, waerom hy hoir hulper wert, ende maecte mitten Heer van *Ghenp* een hylic, als dat Grave *Johan* van *Beloes* nam te wive dese vrouwe van Gelrelant voirsz. Desse versamende Grave *Jan* ende Bisscop *Aernt* een machtich heer van volcke, ende in hoer hulpe quamen die Hertoge van den Berghe, die Grave van der Marcke, die Grave van Cleve, Joncheer *Dirc* van der *Marck*, ende anders vele Ridderen ende Knapen, daer si mede quamen voer *Groensvoerde*, datmen hem opgaf, ende quamen voert voir Aernhem, die ontfingen die vrouwe, ende den Grave van Beloys, ende sworen hem hulde. Van daen togen sy voir Gelre, dair sy een groot werc voor opsloegen, ende laghen daer XVI, weken lang, nochtans lieten syt onghewonnen. Van daer togen sy voor *Wageninghen*, datmen hem opgaf, ende togen voort, ende wonnen die *Helle*, *Aller*, ende *Kannenberch*. Van daer tegen sy voort voor *Nyenbeec*, dat sy niet en wonnen. Van daer togen sy voor *Lobede*, daer sy een tyt voer lagen, ende wonnent. Ende binnen dien tyt dat sy dair voerlagen, quamen die *Broncborster*, ende beclammen *Aernhem* by nachte. Die Grave *Johan* peinsde, dat dit oor-

oorloghe niet lichte ten eynde comen en conde, beval dat oorloghe der Vrouwen, den Bisscop *Aernt*, ende den Heer van *Ghenpe*, ende tooch tot *Schoonhoven* in syn ruste. Daerna in den selven jaer vernam Bisscop *Aernt*, dat die Hertoghe van Gulic binnen Aernhem gecomen was, waerom hy versamende Ridders ende een groot deel Borgers van Utrecht, ende tooch daer mede voor Aernhem, eyschede den Hertoghe daer uyt ten stryde, ende lach daer voir enen dach ende nacht, ende verbeide stryts. Ende alse hem niemant en quam, verbrande hy die husen, die daer buten stonden, ende tooch van daen.

In den jaer ons Heere CIↃ. CCC. LXXII. op sinte Odulphus nacht was een groote brant t'Utrecht bi der Jacoppinen, daer branden ontrent vier hondert husen alsmen seide. Daerna in den selven jaer ons Heeren CIↃ. CCC. LXXII. op onser Vrouwen dach nativitas was die Hertoghe van Gulic tot *Nymmeghen*, daer hem was doen verstaen, dat hy quame te *Tiel*, hy soude die Stat wel vercrigen. Ende alse hem die Bronchorst bereiden op dese reyse, so wert den Bisscop *Aernt* dat verboot, die op die tyt tot Renen was, ende een deel borgers dair by hem hadde. Ende om dat te verhoeden soo reet den Bisscop tot *Tiel*, ende nam mit hem een deel Ridderen ende Knapen, ende borghers, ende een deel liet hy bliven tot *Renen* om dat slot te hoeden. Ende alse hy tot *Tiel* quam, vant hy daer die Vrouwe van Gelre, daer sy hoveden ende danseden, ende waren goede gesellen, mer sy en behoeden die Stat niet so wyseliken, die *Bronohorst*

horst quamen by nacht daer in, en wonnen die Stat. Daer bleven gevanghen Heer *Loef* van *Haerne* des Bisscops broeder, Heer *Gysbert* van *Herdenbroec*, *Vrederic* van *Zulen* Ridders, *Jacob* van *Lochorst*, *Daem* van *Lochorst*, *Willam* van *Over de Vecht*, *Eerst* van *Groenewoude*, ende anders vele goeder luden. Die Bisscop die hem lancwile manlike verweerde, sach dat hy 't verliesen most int lest, ontbrack hy sinen vianden, ende quam op 't *Tollenhuys*, daer die Vrouwe van Gelre was. Ende, alse die Bronchorster die Stadt gewonnen hadden, ontboden sy den Hertoghe van Gelre, die des anderen daghes daer binnen quam mit vyf hondert man gewapent. Die borghers van Utrecht, die tot Renen gebleven waren, vernamen dat die Bisscop in alsulcker noot was, sonden twee hoirè borghere als *Johan Hombout* ende *Braem* van den *Velde* an die Overste van der Stat van Utrecht mit deser bootscap. Ende alse die Overste dat vernamen, meenden sy hoiren Heer t'ontsetten, of lyf ende goet dair om te aventuren, sloegen sy hair clocken, wapenden hem, ende togen haestelike uyt tot Wyck, sceepten daer over die Lecke, ende versamenden hem aldair mitter sonnen ondergane, togen voort, verbranden een molen, ende dat dorp te Ravenswade, ende togen so al bernende voert totter Lingen, daer sy overwaden, ende quamen voir *Tiel* ontrent twee uren voor dat die sonne opginc. Ende alse die sonne een wyl op was gegaen ontboot die Hertoghe van Gulic, dat hy woude uyt comen, ende striden tegen die van Utrecht. Die Bisscop die herde lieve was, dat

hy

hy sine luden dair sach, quam van den *Tolhuyss*, trooste syn volck, ende scheerdese ten stride. Die Hertoghe die van binnen der Stat, dat volc, datter buten lach, al over sach, sprac tot sinen luden, *Gy segt my, dattet al pelsers ende scoemakers syn, maer het duncken my al goede Ridderen ende knechten te wesen*, bleef daer binnen, ende quam niet ten stride. Dus lagen die van Utrecht dien dach ten avont toe, eude alse die Hertoghe sach, dat sy niet rumen en wouden, sy en hadden die Stadt, ende binnen die Stadt gheen provande en was, ende hy so belegen was, dat hy niet uyt en moste sonder stryt, visierde hy enen raet, ende ontboot, dat hy uytcomen woude, ende striden tegen hem op een benoemt velt. Dit was na der sonnen ondergane. Die van Utrecht versamenden hem op die voernoemde stat op die een syde van der Stat, ende waenden, dat die Hertoghe comen soude. Ende alse die Hertoghe vernam, dat hy een poerte rume hadde, dair niemant voir en was, reedt hy dair uyt, ende rumede die Stat. Ende alse die Hertoghe gereden was, doe deden die van binnen hair poirten op, ende lieten den Bisscop ende die van Utrecht in die Stadt, dair sy dien nacht bleven. Des anderen daghes toghen die van Utrecht weder binnen hoire Stadt sonder verlies, ende mit grooter eeren. Dair na wan die Bisscop mitten Hekerschen volcke *Venlo* ende *Harderwyck*. Hier nae in den selven jaer quam die Hertoge van Gulic, ende die Heer van *Vyanen* mit hem, ende die Bronchorst partye in den Sticht van Utrecht mit heercracht, ende bernden Ameronghen, Doerne,

ne, ende Seyst al totter Bilt, ende reden weder in Gelrelant onbescaet ende onbestreden.

In den jaer ons Heeren CIↃ. CCC. LXXIII. groef die Stat van Utrecht een diept van der Nyevaert totter Groter wade toe, ende leyden daer twe slusen van hout op die *Nyevaert*, ende tymmerden enen toorn op die *Uterdyck*, daer sy die slusen mede bescermen wouden voir haer vianden, datmense niet en vernielden, ende noemdent *Gildenborch*, want die ghilden van Utrecht dedent tymmeren. Heer *Gysbrecht* Heer van *Vianen* die hier lede toe was pensende, worden die van Utrecht sine vyanden, sy mochten comen door die slusen, ende vernielen sine Heerlicheden, ende brochte den Hertoge *Aelbrecht* van Hollant aen, dattet gerecht van *Vreeswyck* syn was, dair die van Utrecht hair slusen ende haren toerne geset hadden, ende die Bisscop van Utrecht geen recht dair toe en hadde. Die van Dordrecht meenden oec, het ginc seer tegen hem, ende woudent den Heer van Vianen helpen weeren.

Daerna in den jaer ons Heeren CIↃ. CCC. LXXIV. omtrent dertiendach ginc die *Lecke* vloet so groot, datmen mit scuten varen mochte over t' velt. Ende daer voer die Raet van Utrecht in den Haghe over die vloet, ende betaelden die voirsz somme gelts van Vredelant. Daer worden sy voert twistende om t' payement, ende voeren herde evelmoedich weder t'Utrecht, ende brochtent haren Raet an, wat hem weder gevaren was. Waerom sy overdroegen gemeenlike, dat sy wouden varen in Hollant, ende panden also vele weder, alsse hem doch-

dochte, dat hem te vele ofgenomen was. Daer na in der vasten voeren sy te *Woerden*, ende meenden die te verghiselen, ende sy en wouden niet ghegyselt wesen. Doe die van Utrecht dat saghen, verbernden sy Woerden, ende worpen dat poorthuys neder, ende vinghen dien sy mochten, ende voerdense tot Utrecht. Ende rechtevoert daerna wonnen sy *Cronenburch*, ende worpent neder in die graft. Daer voeren sy en verghiselden Muden, Weesp, Utermeer, Loesdrecht, die Ameyde, Lexmonde, Jaersvelt, Bodegraven, Werder, ende veel ander dorpen, daer sy groot gelt af scatten. Ende doe die van Utrecht voeren tot *Muden* ende te *Wespe*, om die te verghiselen, hadde die Heer van Gaesbeec Hollanders op Vrelanden gelaten, ende scoet mit donrecloten op die van Utrecht, ende hielt *Vrelanden* voert tot Hertoghe *Aelberts* behoef, ende bleef des Stichts vyant alle dat oirloghe door, ende vergat sine brieven, ende seghelen, ende voirwaerde, die hy dair in voertiden af gegheven hadde, alse voirsz is.

Daerna in den selven jaer van LXXIV. des anderen daghes na Meydach quam die Hertoge *Aelbrecht* mit grooter heercracht mit scepen die *Lecke* op, ende hadde met hem den Grave van Cleve, den Grave van Beloes, ende vele Ridders uyt Henegouwen, uyt Hollant, uyt Zeelant, ende daer toe alle Ridderen ende knechten uyt Gelrelant ende uyt Cleverlant, die om soud dienen wouden, ende dien hy gecrighen conde, ende sloeghen syn ten- † sloegh. ten ende pavillioenen voir *Gildenburch*, ende dede dair voir opslaen een sonderlinghe groot werck,

S dat-

datmen van der Oester side nederwaert dreeff te *Gildenburch* wert an, ende een ander werck, dat niet groot en was, an die Westzide. Ende allse dat minder werc *Gildenborch* begonde te genaken, scoten die van den huse daer op mit eenre Donrebusse, daer 't so seere of quetsede, dat syt niet naerre den huse gebrengen en conden. Ende alse die Hertoghe *Aelbrecht* dair VIII. daghen voir gelegen hadde, ginc Heer *Gysbrecht*, die Heer van *Vianen*, Heer *Henric* Heer van *Ameyde*, ende Heer *Gysbrecht* van *Nyenrode*, ende vele andere Ridderen ende Knapen voir *Gildenburch* schermutsen, ende brochten met hem veele cleenre donrebussen, daer sy lode mede scoten ten huse waert. *Peter Dole* ende *Aernt Proeys*, die Hooftmannen op den huse waren, lieten die brug neder, ende een deel hoirre wapentueres liepen of, ende bestreden dese voerseyde Heren ende knechten, ende vingen Heren *Gysbrecht* van *Nyenrode*, ende enen edelen man uyt Henegouwen *Willam* van *Naeldwyc*, ende *Willam* van *Gervliet*, ende wonnen hem of XXVIII. donrebussen, die sy alle voir hem opt huys brochten. Doe rechte die Hertoghe daer twee bliden op, die een stont te *Vianen* opt sant, ende die ander stont binnen dike, daer sy herde vreselike mede worpen, mer onlanghe hadden sy geworpen, die meeste blide en brac. Doe ginc men haesten mit grooten werc aen te brenghen, ende brochtent aen dat voerborcht, dat was gemaket van staken, ende van willigen plancken. Ende doe sy 't niet langer houden en mochten, doe verbernden sy 't selver. Ende alse dat groote werc int voerborcht

borcht gecomen was, hadden die Hollandre een catte gemaeckt voer 't groote werck. Die vyanden van den huse hadden duchte, dat men hem met dier catte grooten hinder doen mochte, liepen of herde ſtoutelic, ende verbernden die catte. Doe dreven die Hollanders dat groote werc voert op die graft. Heer *Gysbrecht van Nyenrode*, die op *Gildenburch* gevangen lach, doe hy van ſynen wonden geneſen was, ginc hy daer tuſſchen dadinghen, ſo datmen den Hertoghe dat huus opgaf, ende alle die dair op waren ſouden haer lyf behouden, ende alle dat ſy opten huſe hadden of draghen, ende veylich in die Stadt varen. Daer gaven ſy t' huus op den Hertoghe opten eerſten dach van Junio, ende ſy hadden opten huſe IX. doden, die namen ſy voir hem, ende voeren in der Stadt. Des anderen daghes daerna quam die Heer van *Vianen*, ende Heer *Henric* van *Hemert* mit vele wapentueres uyt den heerre voir *Gildenburch*, ende vele poerters van Haerlem, ende verbranden *Jutfaes*. Ende alſſe die van Utrecht dit vernamen, togen ſy uyt die Stat mit onghewonden banieren opten Ryndyc by Jutfaes, daert die voorlopere van Utrecht verloren, want ſy elc anderen niet en verbeyden, ende hare luden niet te ſamen en hadden. Daer bleven uyt der Stadt van Utrecht XL. man gevanghen ende XI. man doot. Die Hollanders worden vervaert, en kan niet geweten wair of, want hem hair vianden niet en volgeden, nochtan keerden ſy omme, ende ſulke liepen in die doirſlaghe, daire ſommige in verdroncken. Des anderen dages daerna beval die

Hertoge voirsz den Heere van Vyanen *Gildenborch* te verwaren, ende hy tooch weder in Hollant. In desen tyden, die wyle dat die Hertoghe *Aelbrecht* voir *Gildenburch* lach, togen die van Utrecht mit horen Bisscop, ende mit vele soudenaers in Hollant voir Zwammerdam toe, ende vingen vele luden, ende keerden weder in hore Stat. Ende alsse die Hertoge *Aelbrecht* des Manendages voir *Gildenburch* tooch, des anderen dages rechtevoirt daerna reedt Bisscop *Aernt* van Utrecht, Heer *Gosen* van *Vanderic*, Heer *Willam* van *Rees*, Heer *Aernt* van der *Lawyc*, ende anders vele luden ende goede Borgers van Utrecht te peerde voir *Naerden*, haelden dair grooten roof, ende venghen uyt Neerden, ende van den Hollanders, die daer binnen laghen, LXXVIII. mannen. Daer na des derden dages na sente Jans dach te midsomer reedt Bisscop *Aernt* mit desen voergenoemde luden voir Oudewater, ende haelden dair enen rooff, ende vengen uyt Oudewater LXXIII. mannen. In den selven jaer ons Heeren CIↃ. CCC. LXXIV. op sente *Timotheus* ende *Simphorianus* nacht quam die Stat van Utrecht al stilleken gevaren mit scutten tot *Gildenborch*, ende stormden al dien dach, ende des anderen dages tot middach, ende brochten doe vuer daer in, dat rechtevoert ontstac, so dat die gene die opten huse waren, eghene weer doen en mochten van dien roke, die van dien vuere quam, ende gaven hem op in des Bisscops ende in der Stadt handen. Ende dair wan men aff XXIII. werachtiger levender mannen, ende twee doden, die in den storme doot bleven, ende gescoten waren.

ren. Dit gesciede op sente Bartholomeus avont in den jaer voersz. Des XIII. dages na dat die Stat *Gildenborch* gewonnen had, was een dach gemaeckt tot Montfoerde van soene, daer die Raet van Hollant ende van Utrecht quam. Ende daer en binnen dien daghe bereyde hem die Hertoghe, ende quam die Lecke op varen so heymeliken mit grooter heervaert, datmens tot Utrecht niet en wiste, ende men ghene hoede dair voir en hadde, vermits datmen te daghe was tot Montfoerde. Ende quamen te *Vyanen* an t' sant mit horen scepen. Ende alsmen tot Utrecht die mare vernam, sloechmen die clocke, ende men tooch sonder merren tot *Gildenborch*, daer die Stat van Utrecht lach aen die een side der Lecke drie daghen langh, ende vesten, ende spijsden, ende besetten hoir huus met drie Ridderen, alse Heer *Otto* van *Sconouwen*, Heer *Willam* van *Rees*, Heer *Gosen* van *Vanderie* mit anderen wapentures, ende alst wel bewaert was togen sy weder totter Stadt. Die Hertoghe sach, dat hy aen *Gildenborch* niet vorderen en conde, tooch van dane voor t' huus te *Wulverhorst*, ende voir *Hulesteine*. Die worden hem beyde opgegeven, in dier manieren, datmen gene scade in den Stichte doen en soude. In den selven jare omtrent sinte Martyns dach in den winter tooch Heer *Willam* van *Rees* mit een deel ghesellen by nacht voer Yselsteyne, ende schoot daer inne mit pylen, ende ontstack twee bergen mit koerne daer binnen. Ende dier wilen dat die van binnen daer over arbeyden die bergen te lesschen, ende dat vuer te doen uyt, sloegen Heer *Willam* van *Rees* mit sine

ghesellen die sloten van den draeyboom, ende namen daer uyt grooten roof van coeyen ende van peerden, die sy tot Utrecht brochten. Des anderen daghes sonden sy eersame boden binnen Utrecht. Desse verdingeden om vyf en dertich hondert oude scilden.

In den jaer ons Heeren CIↃ. CCC. LXXV. op sinte Benedictus dech in de vasten wert dat oorloch gesoent, ende die van Utrecht gaven den Hertoghe *Aelbrecht* voer dat sy *Woerden* verniekt hadden, ende *Cronenburch* neder geworpen, drie dusent oude scilden. Ende mede wert geseyt in die voerseyder soenen, dattie Bisscop van Utrecht houden soude mit sinen ede mit VII. stolen, dat dat gericht van Vreeswyck syn was van sinte Martyns weghen, ende dat die Grave van Hollant geen recht daer toe en hadde. Ende alsse Bisscop *Aernt* dit gehout doen soude, so schout hem die Hertoghe *Aelbrecht* dat gerichte van Vreeswyck quyt, ende vryde ende verdroech hem des eets, ende gaf hem sine opene brieve. Daerna in den selven jaer op sinte Vitus dach bereyde hem Bisscop *Aernt*, ende tooch mitter Stat van Campen, ende mit sinen Steden over Ysel voir dat Casteel te *Puttensteyn*. Want Heer *Herbaren* van *Puttensteyn* die Borgers van *Campen* ende andere Stichts luden vele onbesceyts dair of dede. Daerom die Bisscop daer quam, ende stellede een groote blide, daer by 't casteel seer mede quetsede mit grooten stenen, die hy daer op werp. Die Bisscop vernam, dat *Herbarens* vrienden dat casteel verlaten wouden, waerom dat hy den Raet van Utrecht bad,

dat

dat sy hem senden wouden een deel scutten. Die Raet ontfinc sine bede goedertierlicken, ende sonden hem twee hondert scutten, ende twee hondert gewapent. Ende alsse Heer *Herbaren* van *Puttensteyne* sach, dat hem geen onset en quam, gaf hy dat casteel op in des Bisscops handen op sinte Peters dach ad vincula. Ende Heer *Herbaren* voer te ghisel binnen Campen, des Bisscops seggen te houden. Ende dat voerseyde casteel wort neder geworpen. Daerna in den selven jaer CIↃ. CCC. LXXV. op sinte Victoers nacht was een groot storm van wynde, so dat die diken braken, ende die soute vloet ginc, die groten scade dede in Hollant, in Zeelant, ende in Vrieslant.

Daerna in den jaer ons Heeren CIↃ. CCC. LXXVI. op sinte Victoers nacht wast echter een groot storme, die die dycke brac, ende die soute vloet ginc, ende dede noch meerre scade dan te voren.

In den jaer ons Heeren CIↃ. CCC. LXXVIII. sterf die Paus *Gregorius* die elfte alsso genaemt. Ende doe wert *Bartholomeus* die Eertbisscop van *Baren*, die des Paus Vicecancellier was, Paus gecoren, ende *Urbanus* genoemt die Seste, ende gecroont op ten Paesche dach. Ende want hy den Cardinalen hert was, ende hoirs willen niet al volgede, so togen sy uyt Romen al sonder vive of luttel meer, ende seyden, hy en wair geen recht Paus, want sy daer toe gedwonghen waren, ende vermits anxt van horen live hem gecoren hadden. Ende coren enen Cardinael Paus die *Robertus* hiet; ende noemden *Clemens* die sevende, ende wort gecoren tot Avignon op sente Matheus dach daerna in den selven jare.

Eodem anno accidit quoddam monſtrum in civitate Trajectenſi, videlicet quod circa feſtum tranſlationis beati Martini natus eſt puer maſculus in civitate prædicta, qui perfecte loquebatur nondum ætatis quadraginta dierum, dicens una vice, *Aperite januam, pater meus adeſt*, & alia plura. Nihil tamen dixit relatione dignum, & vicinis notum, forte quod parentes ejus nolebant verba pueri publicare. De his parentes mirabantur. Rogaverunt quendam ſacerdotem devotum, ut ſecrete veniret, & conjuraret puerum. Qui miſſam celebravit. Qua finita in ſacris ornamentis permanſit deſuper toga coopertus, ne ſacra viderentur veſtimenta. Ad puerum ingreſſus ipſum multis conjurationibus & orationibus adjuravit, qui nihil ei reſpondit. Tandem proprio motu puer vertebat caput ſuum, inſpexit ſacerdotem viſu horribili, quo ipſum valde terruit. Sacerdos autem videns ſe nihil proficere conjurationibus nec orationibus receſſit ad propria. Hæc retulit mihi idem Presbyter. Vixit autem puer ille ab hoc anno uſque ad annum Domini XCIII. an ſupervixit plures annos neſcio. Iſtud monſtrum forte fuit ſignum alicujus excidii ſubſequentis, quod tamen ignoro.

In den ſelven jaer ons Heeren CIↃ. CCC. LXXVIII. des anderen dages van September tooch Biſſcop *Aernt*, ende mit hem den Heere van *Gaesbeec* ende van *Apcoude*, die Heere van *Vianen*, ende anders vele Ridderen, ende Knapen voir Haren *Splinters* huus van *Loenreſloot* door onbeſceyt, dat Heer *Splinter* dede in den Geſtichte van Utrecht, want des

des Bisscops luden seer van hem gedrucket waren, dat hy stormde mit steenbussen, ende mit scutte, so datmen dedingde, dat Heer *Splunter* syn huys opgaff den Bisscop op sinte Matheus avont, ende belovede syne misdaet te beteren tot seggen der Clesyen, Ridderen, ende Knapen.

In den jaer ons Heeren CIↃ. CCC. LXXVIII. opten eersten dach van Julius maent ruste Bisscop *Jan* van *Arkel* die Bisscop tot Ludic was in onsen Heere, ende wort van Ludic gevoert tot Utrecht, dair hy in voertiden Bisscop hadde geweest, ende dair begraven in die Doemkercke mit betamelicker uytvaert. Ende alse Bisscop *Jan* van *Arkel* begraven was, begeerden die Capittelaers van Ludic *Aernt* van *Hoerne* Bisscop van Utrecht tot enen Bisscop. Die Paus *Urbanus*, die also genoemt was, dede hoir begeerten, versetten Bisscop *Aernt* van Utrecht tot Ludic, ende sette Bisscop *Florens* geboren van Wevelichoven van Munster t'Utrecht. Mer Bisscop *Aernd* die beyde die Bisdomme geerne behouden hadde, ende node uyt den Stichte van Utrecht scheide, hy en hadde ten minsten die renten gehad van den voersz Stichte, keerde die Bisscop *Florens*, die dat Bisdom van Munster goedertierlicken sinen nacomelinghen geruymt hadde, uyt den Bisdom van Utrecht mitten Heer van *Apcoude*, mit den Heer van *Vianen*, ende mit anderen Ridderen ende Knapen, die van dier partye waren, dat hy int Bisdom van Utrecht niet comen en mochte. Die Heer van *Arkel*, ende die Heer van *Yselsteyn* sterckten den Bisscop *Florens*, so dat hy in den besit quam van den Bisdom van Utrecht.

FLORENS VAN WEVELICHOVEN *die* L. *Bisscop t'Utrecht.*

Ende want die Bisscop *Florens* aldus gekeert wert uyt sinen Bisdom omtrent een jaer lang, so quam die doch ten lesten binnen Utrecht mit grooter sollempniteyt, mit Baenroedsen, Ridderen, ende knechten, die mit hem quamen, daer hy herde heerliken ende betaemliken ontfangen wort, ende in synen stoel geset na der ouder manieren, in den jaer ons Heeren CIↃ. CCC. LXXIX. op sinte Willebroerts dach, die die eerste Bisscop t'Utrecht was. Ende dese *Florens* voersz wert die L. Bisscop t'Utrecht na sinte Willebroert voersz. Dese *Florens* was een doir out man, doe hy tot Utrecht quam, ende was beyde goet clerc ende wys van rade, dat hy mit sine wercken bewysde. Hy was die vroetste van der eren te haven, ende van der Veembanc, die doe in Duutsche lant was. Hy vant dat Bisdom van Utrecht in grooter schout seer verlast, vermits dat Bisscop *Aernt* groot oorloghe gehadt hadde in Gelrelant, ende die rente van den Gestichte langer geboert hadde, dan syn tyt was, alse voersz is, ende hy roekeloes van Utrecht scheide, dat Bisscop *Florens* namaels betaelde, lossende syn Slote ende Ambochte, die dair voir te pande stonden, want hy betaelde dair *Vollenho* voor schout acht en twintich hondert oude schilden, voir *Stoutenburch* XI. hondert oude scilden, ende van *Vredelant*, dat stont voir XXX. hondert oude scilden, betaalde hy X. hondert oude scilden, *Diepenhem* XX. hondert oude scilden, van den huse ter *Eem* VII. hondert oude scilden.

Daer-

Daerna in den jaer ons Heeren CIↃ. CCC. LXXX. *Evert* van *Essen* hadde een casteel gemaect in den lande over Ysel van stene ende van houte, dat *Eerden* hiet, alsō sterc, dat hy dair op woude verbeyden alle die hem toecomen mochten, ende tooch an hem vele bosch van den lant ende luden in Sallant, die den Bisscop van Uttrecht toe behoorden, ende dede so vele onbescheyts in Zallant beide Steden ende lantluden, dats groote clage voor den Bisscop *Florens* quam. Waerom die Bisscop *Florens* overdroech mit sinen Steden ende Landen over Ysel, ende bestelde *Everts* casteel voersz dat *Eerden* hiet, dair hy quam voir op des heylich Cruus dach *inventio*, ende hadde in syn hulpe den Heer van *Egmont*, ende van *Yselsteyne*, ende den Joncheer van *Arkel* mit alle dat sy brengen conden, ende daer toe vele Ridderen ende knechten, ende dede dair voir oprechten ene groote blide, die wel XIII. hondert pont weghens worp, ende groote steenbussen, daermen daghelix mede schoot, ende stormden met allen datmen scieten of werpen mochte, ende scaden den houten huse niet, want die stenen steyten dair weder of, oft ballen geweest hadden, want die stilen ende balcken waren so dicke alse molenstanders, ende stonden by dichte, die een by den anderen, mer dat steenwerc worpen sy alle te stucken. Ende alse die Bisscop wel na vyf weken dair voir gelegen hadde, ende die van den huse saghen, dat hem ghene ontsette en quam, alse hem *Evert* van *Essen* beloeft hadde, bedachten sy hem, dat sy 't int eynde verliesen mosten, ende dedingden mit den Bisscop, gaven hem

hem dat casteel in, sinen wille mede te doen, behoudeliken hoers lyfs. Dit gesciede opten derden dach na sinte Bonifaes dach in den jaer voirsz, ende die Bisscop dede dat casteel neder werpen, mer dat houtwerc was so sterc, datmens mit geenre conste ontsloepen mochte. Ende doe stac men den brant daer in, ende 't bernde een gantse maent lang. *Evert* van *Essen* quam namaels te genaden, ende versoende mitten Bisscop. In den selven somer tooch Bisscop *Florens* voir een casteel, hiet *Molen*, datmen opgaf sonder storm. Ende een ander casteel hiet *Laghe*, dat wert hem oock opgegeven sonder besitte, ende waren beyde quade roefhusen, ende daerom deedse die Bisscop beyde nederwerpen ende breken.

In den selven jaer voersz CIↃ. CCC. LXXX. op sinte Benedictus dach *translatio* worden die *Gunterlingen* verdreven uyt der Stat van Utrecht, ende daer was omtrent XC. mannen behalven wiven ende kinderen. In den selven jaer Joncheer *Reynout*, die des Heeren joncste broeder was van *Vianen*, vercreech an *Clemens* sinen Paus van Avenjoen, dat hy hem gaf dat Bisdom van Utrecht, ende *Reynout* meende, hy sout mit sinen maghen ende vrienden, die hy in den Stichte van Utrecht hadde, wel crigen, ende den Bisscop *Florens* daer uyt vedriven. Waerom die Heere van *Vianen* Bisscop *Florens* sine thiende nam, ende deedse voeren int Goy, ende anders daert hem genoechde, ende woude sinen broeder mit cracht int besit van den Bisdom brenghen, ende hielt hem aen den Paus *Clemens*, dat niemant van sine ommesaten en

dede

dede meerre dan die Coninc van Vrancryc. Daerna alse die Bisscop *Florens* van over Ysel quam, wert een dach gemaect te *Jutfaes* in der kercken, dair verlycte die Raet van Utrecht den Bisscop *Florens* ende den Heere van *Vianen* van dese saken, dair die Heere van *Vyanen*, ende syn broeders loveden niet meer tegens den Paus *Urbanus* noch tegen den Bisscop *Florens* te doene, ende altoos goede trouwe Stichts manne te bliven.

In den jaer ons Heeren CIↃ. CCC. LXXXII. op des heylichs cruus dach *inventio* streden die van Gent tegen Grave *Lodewyck* van Vlaenderen horen Heer, ende wonnen den stryt, volchden den vlienden volc, ende wonnen die Stat van *Brugge* rechtevoert mede. Die Grave *Lodewyck* ontreed nouweliken, dat hi quam tot *Risele* binnen. Daerna wonnen die van Gent die Stat van *Yperen*, ende alle t' lant ende Steden van Vlaenderen, uytgeset *Denremonde*, *Biervliet*, ende *Grueninghen*. In den selven jaer ende in der selver maent van Meye opten XXI. dach was een eertbevinghe in allen landen, also verre als wy vernemen conden, die al te wonderlic was, want in vele Steden ende dorpen beveden die husen sonderlinghe seer, ende ander husen die ter naester want stonden en beveden niet. Daerna in den selven jaer voersz op sinte Lucyen dach hadden die van *Gent* enen stryt tegen den Coninc van Vrancryck tot *Roesbeke*, dien sy verloren. Dair bleef doot *Philips* van *Attenvelt* hoir Homan, ende van den Vlamingen ende van den Fransoysen te samen omtrent XXII. dusent man, also men naest conde geweten.

In den jaer ons Heeren CIↃ. CCC. LXXXVI. wert den Bisscop *Florens* aengebrocht, dat Heer *Willam* Heer van *Apcoude* hoghe gerechte hebben woude in sine gerechten, die binnen den Stichte van Utrecht gelegen syn, waeromme hyne ontboet voir hem te comen binnen Utrecht, dair hy overdroech mitten Bisscop *Florens*, so dat die Heer van *Apcoude* voirsz bekende den Bisscop alle hoghe rechte in allen sinen gerechten, so wair dat hise hevet binnen des Gestichts palen ende clockenslach, syn panders dair toe te ryden, syn daghe brieve dair te gaen, ende anders vele goede punten. Hier over waren vele goeder luden, Ridderen ende Knapen, clesye, ende borgers. Dit gesciede in de Oestmaent binnen Utrecht op des Bisscops wynterhuus. In den selven jaer daerna opten XXVI. dach van September dedingde Heer *Splinter* van *Loenresloot* mitten Bisscop van Utrecht van synre misdaet, die hy in den Stichte gedaen hadde, daer hy den Bisscop voir gaf VII. hondert gulden, ende dair toe dat hy des Bisscops luden afgedruct hadde, most hy allen den luden weder geven, daer toe tegen den Sticht niet te doen, syn huys niet sterker te maken, dant doe was, ende vele ander punten, die desen brief inhout, die hy selver dair of besegelt hevet.

Daerna in den jaer ons Heren CIↃ. CCC. LXXXVII. des anderen daghes na sinte Georgius dach tooch Bisscop *Florens* voir *Montfoerde*, want die Borchgrave *Heinric* syn hoghe gerechten nam, nam der Clesyen hore thienden ende goet, den Borgers van Utrecht hoir erve, ende anders vele onredelike

sa-

saken, die hy in den Stichte dede, ende oock syne ondersaten. Dair die Bisscop voir stellede een grote blide, die wel XIII. hondert pont swaers wierp, ende sestien groter steenbussen. Die minste schoot wel hondert pont wegens, daermen dagelycx mede werp ende schoot, behalven alle die ander cleyn steenbussen, dairmen hem oec vele verdriets mede dede. Si hadden ooc gemaect van tene ende van telgen, datmen tumelaers hiet, dair sy mede ginghen op die graft, dat hem en gheen scutte van steenbussen scaden mochten. Ende mede hadde hy twee wercken doen opslaen, daer hy niet vele mede en vorderde. Die Borchgrave met den sinen schoot vreselicken weder uyt met steenbussen, ende met cleynen gescutte, dair vele luden mede gequetset worden. Mer die Borch wert seer verbroken mit blide stenen ende mit bussen stenen, so dattie Bisscop dair voir lach omtrent XVI. weken. Ende binnen deser tyt quam Bisscop *Aernt* van *Ludic*, die een Oem was van des Borchgraven wive, ende dedingde een soene, ende een voerwaerd tusschen den Bisscop *Florens*, ende den Borchgrave *Heinric*, ende seyde aldus: *Want die Borchgrave, noch syn Vairvaders, noch nye geen boghe rechte en hadden, noch voertaen hebben en sullen, mer die Bisscop van Utrecht, die nu is of namaels wesen sal, die sal gebruken alle boghe gerechten in den kerspel van Montfoerde, ende alre wegen, daer die Borchgrave gerechten hevet binnen den Gestichte van Utrecht, sinen clockeslach, sine panders te riden, na maechgelde te rechten, sine daghe brieven te senden, ende alle saken te berechten, die der hoger Heerlicheit*

heit toebehoren. Ende die Borchgrave ende syn nacomelingen sullen altyt goede Gestichts luden bliven tot ewighen dagen toe: Ende die Borch ende de Stede van Montfoerde sal altoes den Bisscop open wesen, hem mede te helpen, als hys te doen hevet. Ende vele andere punten, so die brief inhout, die die Borchgrave *Heinric* voersz besegelt hevet, Bisscop *Aernt* van *Ludic*, die Abt van sinte *Truden*, ende daer toe tien synre magen ende swagers mit hem. Daerna in den selven jaer een man hiet *Johan* van *Boemel* Jans soen sloech enen man doot binnen *Montfoerde*, hiet *Aernt* die *Schermer*. Des Bisscops Maerscalc haelden den hantdadigen uyt *Montfoerde*, ende brochten t'Utrecht, daer hy verwyst wert mit der mannen oordeel, ende syn hooft af geslagen.

In den jaer ons Heeren CIↃ. CCC. LXXXVIII. verrees een oirloghe tusschen den Heer van *Vyanen* ende van der *Ameyden* an die een zide, ende den Joncker van *Arckel* an die ander zide, die elc anderen vele luden offloegen, ende vingen ende bernden oec beyde in den Stichte van Utrecht an dese zide der Lecken. Dat oirloch duerde wel twee jaer. Daerna in den jaer ons Heeren CIↃ. CCC. XCII. op sinte Petronellen dach leydmen den eersten steen van der Sartroysen oerde cloester beneden der Stat van Utrecht bi der Vecht, dat Heer *Zweder* Heer van *Gaesbeec* stichte ende rente bi den Heer *Tyman* Grawaert den Prior in der selver Oerden. Daerna in den selven jaer voersz quamen twe knechten al vaste by Renen, ende dwongen enen Borger van Renen, hiet *Berre* van *Pluderen*,

deren ene sekerheyt an. Ende dat wert openbaer binnen Renen, wairom datmen die knechten vangen woude, ende sy weken op den huse ter *Horst*, dattie Heer van *Vyanen* doe onder hadde voir een somme van gelde, ende *Maes Mulaert* was dair op een Casteleyn, wairom Bisscop *Florens* dair voir quam op sinte Odulphus avont, ende eyschede hem desse ondadighe luden, die hem *Maes* niet geven en woude. Die Bisscop bleeff dair voer leggen, ende woude den toern stormen, ende die luden mit crachten dair of winnen, want dair en waren niet meer luden op dan vier mannen ende vier vrouwen, waerom sy dedingden mit den Bisscop, so dat *Maes Mulaert* soude hebben syn gelt, dat hy daer op staende had. Ende die twee knechten gingen in des Bisscops vanghenisse ten Lantrechte, die namaels ontliepen uter vanghenissen. Aldus quam die Bisscop op syn huus ter *Horst* op sinte Jans dach Baptist te midsomer. Daerna in den selven jaer op sinte Mauricius dach in der nacht wert Joncvrou *Alit* van *Poelgeest* die Hertoghe *Aelbrecht* † Amye was, ende *Willam* die Kuser, † die syn Hoeffmeyster was, dootgeslagen in den Haghe binnen des Hertoghen *Aelbrechts* Hove, daer namaels vele onruste oft quam in Hollant. In den selven jaer rechtevoert op sinte Jeronis dach wert tot Utrecht een Priester degradieert, die was van der Minrebroeder oerden, hiet *Jacob*, geboren uyt der Stat van *Gulic*, die seyde dat hy Bisscop was, ende die Bisscop *Florens* hadden genomen tot enen Suffragaen, so dat hy wiede in den voerseiden Stichte Clercken, Accoliten, Subdyaken, Dyaken,

† *Amye* est amica. *Amica* est concubina, *l.* 144. *ff. de verb. sign.*

T Pa-

Papen, altaren, ende kercken. Ende namaels worden sine Bullen valsche vonden. Waerom sommighe Priesters ende Clercken, die hy gewiet hadde, doe sy vernamen, dat hy geen recht Bisscop en was, dair sy hoir oirden of ontfangen hadden, stonden die of, ende bleven leke luden, ende sommighe waren, die hem anderwerf deden wien voir enen anderen Bisscop. Daerna versamende die Bisscop *Florens* by rade ende goetduncken des Paus van Romen VII. Bisscoppen t'Utrecht, ende deden desen valschen Bisscop alle Priesterlicke gewade an, daermen misse mede doet. Ende deden hem eerst weder uyt die casufele, na die stole, na die hantvane, na dat gordel, na die alve, na die amicte, ende doe scoirmen of syn hair van sinen hoefde, ende scraepte hem syn vel mit enen glase, dair 't sacrament in voertiden an gestreken was. Doe dede men hem strypte cleder an, ende gaffen over den wereltliken recht, den Scout, ende den Scepen van der Stat, die verwysden totter ketel, dair men iu sette in heet water, maer van gracien namen sine daer uyt, want hys bat, ende deden hem syn hooft af slaen, ende Bisscop *Florens* gaf oorlof, datmen groef opt kerckhof.

In den jaer ons Heeren CIↃ. CCC. XCIII. op sinte Ambrosius dach, alse op die ander *Nonas* in April, dat was doe opten goeden Vrydach, dier willen datmen t' heylige ambocht in der kercken dede, ruste Bisscop *Florens* in onsen Heare, in een Stede over Ysel, hiet *Herdenberch*, nae dat hy dat Bisdom van Utrecht XIII. jaer ende V. maenden wiseliken ende eerliken hadde geregeert, nochtan dat

dat hem alle die meeste van den Gesticht tegen waren, alsse voirsz is. Ende hy wort van dane gevoert tot Utrecht, ende dair begraven in die Doemkercke int Choir voir dat hoghe autaer herde eersamelikeń, mit grooten wenen van sinen vrienden. Doe dese Bisscop in sine siecbedde lach, begoerden sine maghen, die by hem waren, ende syne Dienres geloent te wesen. Dien hy antwoerde, dat hy hem gonst, dat had hy gegeven, ende dat hy schuldich was, bewysden hy, waer mede ment betalen soude. Ende dat overbleven waer van den goeden sinte Martyn gecomen, ende dien woude hy dat laten, ende den Bisscop die na hem quam, ende sprack: *Hier mede leg ick myn hooft neder te slapen.* Doe sende hy syn maghen ende syn Dienres van den huse, ende beval den Casteleyne, dat hise niet weder op liet, om dat hi niet en woude, dat sine maghen dat Stichte in enighen last of onrusste brochten. Hy senden oec *Heinric* den *Suven* tot *Vollenhoe* dat te bewaren, ende ontboet *Evert* van der *Egen*, dat hy *Horst* wel bewaerde, ende allen Castéleynen, die op des Stichts slote saten, dat sise wel bewaerden tot des toecomenden Bisscops behoeff. Dese Bisscop *Florens* dede vele deuchden in den Stichte, want hy dede tymmeren te *Hardenberch* een Casteel van stene, een toern, ende slaepcamer, ende een groote stallaedsse wel van twe hondert peerden. Hy dede *Herdenberch* ende *Ommen* beyde alomme mueren mit stenen. Hy verbeterde alle des Stichts sloten over Ysel, ende sonderlinge *Vollenho*, dair hy vele goets an vertymmerden, ende mede alle die slote an dese

ſyde van der Yſel, alſe *Vredelant*, dat huus ter *Eembrugge*, *Stoutenburch*, ende die *Horſt*, die hi al verbeterde, ende in reke brocht, dies harde veel te doen was, want hem in menighen jaren nye doghet gedaen was. Deſe ſlote alle liet die Biſcop den Sticht van Utrecht ende ſinen nacomelingen vry ende commerloes wel bewaert mit provande ende van allen ſaecken, die dair op behoirelicken waren, ende dat ghemene Stichte in grooten vrede.

VREDERIC VAN BLANCKENHEM *die* LI. *Biſſcop t'Utrecht.*

Ende alſe Biſſcop *Florens* begraven was des XVIII. dages dairna quamen binnen Utrecht die Hertoge *Aelbrecht* van Hollant, ende die Hertoge *Willam* van Gelre, ende baden den Capittel van Utrecht, dat ſy enen Biſſcop kieſen wouden, mer die twee Hertoghen hadden elc enen ſonderlinghen wille, dat niet wel en voeghede, want die Hertoghe *Willam* van Gelre hadde tot enen wive des Hertogen *Aelbrechts* dochter van Hollant. Die Hertoghe *Aelbrecht* begeerden, dat ſy kieſen wouden Heren *Rodgier* van *Bronchorſt* den Cappelaer van Colen. Die Hertoghe *Willam* begeerde, dat ſy kieſen wouden Haren *Vrederic* van *Blanchenhem* den Biſſcop van Straesborch. Dat Capittel van Utrecht, die hier ſeer in begaen waren, baden deſen Princen, dat ſy eendrachtelic bidden wouden voir enen man, ſo wouden ſy gaerne haere beyder wille doen. Ende doe deſe Hertogen des niet overdragen en conden, viel een twydracht in den Capittel, ſo dat die meerre deel des Capittels, diere was ontrent LV.

ko-

koren den Bisscop *Vrederic* van *Straesborch*, ende dat minre deel des Capittels, diere was ontrent XXVII. koren Heer *Rodgier* van *Broncborst* den Cappelaer van Colen. Ende elc van desen gecoren senden hoirre boden tot Romen aen den Paus *Bonifacius*. In desen tyden als in den jaer ons Heeren CIↃ. CCC. XCIII. worde begonnen te tymmeren een Sartroysen clooster, ende een nonnen clooster by *Amsterdam*, ende een Regulier clooster in Westvrieslant by *Hoerne*. Binnen dese tyt, dat desse electie van desen Capittel den Paus *Bonifacius* gesent waer, viel groot onrust in Hollant; want *Coen Kuser* claghede den Hertoghe *Aelbrecht*; hoe dat *Willam* die *Kuser* syn soon vermoert wair binnen synen Hove, ende in sinen dienst, by nachte, dair hy inne beclaghede alse raetgevers, *Philips* die Borchgrave van *Leyden*, *Dideric* Heer van *Asperen*, ende sinen soen, die twee jonger broeders van der Lecke, *Heinric* den Borchgrave van *Montfoerde*, Heeren *Jan* van *Heemstede*, ende anders vele van der Hoexer party in Hollant ende in Zeelant omtrent LIII. by getale, die die Hertoge *Aelbrecht* alle verwan vellich van live ende van goeden, want sy ter antwoert niet comen en mochten, noch en dorsten sonder geleyde. Grave *Willam* van Oestervant Hertoghe *Aelbrechts* soon hadde dese partye lieff, ende nam hem des an, ende want hy hem niet helpen en mochte, so reet hy van den vader in toernen moede. Ende die by den Hertoghe bleven seyden luttel doechden tusschen den vader, ende den soon. Waerom die Hertoghe geboot viervoude heervaert in Hollant,

Jo. a Leidis *lib.* 31. *hist. cap.* 48.

 en-

ende in Zeelant, ende in Vrieslant, ende voer die *Merwede* op tot *Gornichem*, daer hy quam des anderen dages na sinte Peter ende Pauls dach. In den jaer voirsz tooch hi over tot *Worinchem*, ende voort voir t' huus tot *Altena*, dat dese selve Hertoghe in voirtiden den Heer van *Hoerne* mit recht genomen hadde, als hy seyde, ende den Grave *Willam* sinen soon voersz gegeven. Ende want men hem dat huus niet opgeven en woude, so sloech hy daer voer sine tenten, ende scoet dair an mit steenbussen, daer hyt seer mede quetsede. Ende hierom quam die Bisscop *Johan* van *Ludic* des voerseiden Hertogen soen mit sinen rade, daer quam die Raet van Henegouwen, ende die Raet van den Steden van Hollant, die tot dessen onruste herde lede was, ende dedingden, datmen den Hertoge dat huus opgaf, ende die dair op waren gingen of, behouden hairs lyfs, ende men geleydense tot des Hertogen bossche, dair Grave *Willam* van *Oestervant* was. Dit geschiede op sinte Margareten dach in den jare voersz.

Ende als die Paus *Bonifacius* die IX. was also genaemt vernam, dat Bisscop *Frederic* van der Clesyen also gecoren was, als voir geseyt is, ende hy der kerken enen onderstant ende een goet bescermer wesen soude, worde hem die kercke bevolen, gaf hy hem die confirmatie, ende beval hem die kercke truwelic te verwaren, als een goet herde. Ende doe hem die confirmatie gecomen was, besattede hy hem om t' sinen Gestichte te comen, dair hy nyelix toe gecoren was. Ende daerna op sinte Martyns dach in die wynter des heiligen Bisscops

quam

quam Bisscop *Frederic* voirsz eerst binnen Utrecht. Ende Hertoghe *Willam* van Gelre ende van Gulic quam mit hem, mit vele Ridderen ende knechten, ende aldus wert Bisscop *Frederic* voersz heerlic onfangen van der clesyen ende van der Stat van Utrecht, ende mit grooter weerdicheit, als dat wel behoerde, ende van dier tyt voert pensede hy altoes, hoe hy dat Bisdom bescudden, ende in vreden bewaren mochte, ende die goeden, die van den Gestichte vervreemt waren, weder in winnen mocht tot des Gestichts behoef, ende des Stichts vyanden crencken ende wederstaen na syne vermoghen. Ende daerna doe Bisscop *Frederic* vernam, ende hem bygebrocht wiert den groten scade, die *Jan* van *Raesfelt* mitten sinen in den Gesticht dede, ende oic voir by Bisscop *Florens* tyden syns Voirvaders den Gesticht gedaen hadde, dat hem al te goede vergaan was, sonder hem weder te krencken of te scadigen, ende *Jan* ooc niet of en liet, hi en dede sinen wille, ende scadichde daghelix in den Gesticht sonder aflaten, dat Bisscop *Vrederic* seer verdroot. Hierom versamende die mogende Bisscop in den jaer van XCIV. een groot roof heer mit een deel volc te voet ontrent sinte Bartholomeus daghe, ende tooch in den Gestichte van *Munster*, daer *Jan* van *Raesfelt* geseten was, ende bernde hem of al dat hy buten s' lants hadde, scoerde ende woeste mede al datmen daer verderven mocht, dat *Jan* ende de syn toebehoerde. Ende want Heer *Bitter* van *Raesvelt* syn vader vast doir den vinger sach, als syn soon scadichde in den Gesticht, ende daer geen weer toe en dede, om dat

te benemen als dat behoerde, waert hem leet geweest, of dat hy hem niet of en nam, als dair toe behoort hadde, hierom wert Bisscop *Frederik* vyant Heren *Bitters* voersz, ende scicte enen hoop van sinen vrienden over Lippe, daer Heer *Bitter* geseten was, ende bleef mitten anderen leggen by *Raesvelt*, ende bernden Heren *Bitter* een dorp of geheten *Oestendorp*, dat dair geleghen was, ende verderfden mede al dat buten sloten was, datmen verbernen mocht, ende Heeren *Bitter* toebehoerde, ende overgingen Heren *Bitter* ende *Jan* syn sone op die reyse, dats hem lang gedencken mocht. Ende als die reyse alsso gedaen was, ende die vrome Bisscop syn vrienden weder by een hadde, toech hy van dane tot sine Sloten ongescaet van synen vyanden, ende begaefde die gene, die uyt anderen Heren landen hem te bate gecomen waren, dat syt int goede namen. Ende want die wise besceyden Heere wel vernomen had, dattet alinge lant van *Drent* mitter Stede ende mitter Borch van *Coeverden* sinen Gesticht lange jaren ende van outs had toebehoert, ende dair syn Voirvaders menichwerf om gearbeit hadden dat weder aen den Gesticht te brengen, ende dair Bisscoppen om doot gebleven waren, hierom dochte die voersienige Heer dicke ende veel, hoe hy dat bybrengen mochte dat lant ende die Heerlicheden weder an den Gestichte te brengen. Ende als die Mogende Heer wel verstaen hadde, dattie van *Coeverden* voor een somme van gelt, die hoir Voirvaders in voertiden den Gesticht geleent hadden, ende daer voir in der Heerlicheit saten, ende mit

an-

anders en geenen rechte, hierom dede die wise Heer versoeken tot allen Steden in den Gestichte, dair hy meende dat des Gestichts brieven wesen mochten, mit wat besceyde die van *Coeverden* in der Heerlicheit saten, alsoo datmen ten lesten vant den properen brief, dat die Stede van *Coeverden* mit den borch voor een somme van gelde verset was. Ende die geen die dat geleent had, had mit een deel van sinen magen den brief besegelt; so wanneer hem also vele gelts van den Gesticht weder gegeven werde, als die brief begreep, dat hy dan dat Huus mitter Stede den Gesticht vry dair op overleveren soude, ende dat gelt mochten die Bisscoppen betalen, wanneer sy wouden, ende tot wat tiden sy des te rade worden. Ende als die Hoochgeboren Heer dien brieve dair of gesien hadde also inhoudende, was hy seer wel te vreden, ende pogede van dier tyt voert also om alse veel gelts te crigen als verset was. Ende doe die Heer also veel gelts versament hadde, dede hy vervolgen an die van *Coeverden* mitten brieven ende mitten gelde hem te bieden ende te betalen, dair die Stede mit den Borch an hoir hant voir verset was, ende was overbodich mitten gelde hem rechtevoert te geven, indien datmen hem t'Huus ende Stede terstont overleveren woude, dattie van *Coeverden* niet doen en wouden. Ende als die wise Heer dit met gunsten had doen versoeken, ende dat niet baten mocht, doe dachte hy dat dair meer neernsten toe gedaen most wesen, of dat Huys mitter Heerlicheit soude den Gestichte verloren bliven, als t' lang geweest had. Daerom

dede die ontsiende Heer opslaen in den jaer van xxv. furstens tegen die van *Coevorden*, een tot *Enghen*, ende . . . . dattie van *Coevorden* seer t'onwil ende t'ondanc was, ende meentse daer mede gedruct te hebben. Ende daerna in den selven jare als Bisscop *Vrederic* sach, dat hy niet en batede, hoe hy 't begon, so docht hem best wesen sonde eens van goeden eynde te comen, dat hy *Coevorden* besitten woude, ende brochtet by sinen Steden, als Utrecht, Deventer, Campen, Swolle, ende Amersfoerde, daer die Steden willich en bereet toe waren horen Heer deel in te helpen. Ende daerna omtrent sente Jans misse te midsomer in den selven jaer vergaderde die ontsiende Heere een groot heer van Ridderen ende van Knechten uyt der Stat van *Utrecht*, ende uit den anderen Steden, ende toech daer mede voir *Coevorden*, ende besat die Borch ende die Stede, ende bleef daer voir leggen mit ontwonden banieren, als een onversaecht Heere, om synte kercken goeden weder in te winnen, ende an den Gesticht te brengen, die hem ende sinen Voirvaderen lange onthouden waren. Ende als des Jonckeren maghen van *Coeverden* saghen, dattet den edelen Heere ter herten ginck, ende hem ooc dacht, datmen dat huys mitter Stede hem niet onthouden en mocht sonder behulp ende ontset van Vorsten ende Mogenden Heren, so worden vyant des Mogenden Bisscops *Gysbert* van *Bronchorst* Heer van Baerkel, *Gysbert* van *Bronchorst* outste soon te *Batenborch*, mit anders een deel van horen magen ende vrienden. Ende als den ontsienden Heere dat bygebrocht

brocht were, dattie syn vyanden geworden waren, dede hy syn Amptluden dat te weten van beyde siden van der Ysele, toe te sien, hielt syn besit, ende bewaerde syn leger te bet. Ende als die van *Bronckhorst* sagen, dat daer geen dingen om gelaten en worden, die ontsiende Heere en voer voert mit sinen besit, ende beswaerde die Stede ende die Borch van dage te dage, ende hoe langer hoe meer, doe versochten sy den hoge geboren Vorst Hertoge *Willem* van *Gelre*, ende van *Gulic*, ende gaven hem te kennen, hoe die Bisscop van Utrecht voir *Coeverden* lach, om haren neve van *Coeverden* te verderven, die syn man was, ende van hem beleent, ende baden den selven Hertoge om hulpe dair toe, ende sinen man te beschudden, die seer beladen was, ende vermaenden den Hertoge *Willem* voersz mede te gedencken, dat sy hem mit hore vrienden int lant gebracht hadden. Ende doe die voersz Heer vernam, dattet also gelegen was, dat *Coeverden* ende die dair binnen waren in node stonden, ende quame hem geen hulp, dattie Stede ende die dair in waren verderfeliken stonden, daerom sende die Deurluchtige Hertoge syn vrienden an den edelen Bisscop voir *Coeverden*, om te dedinghen tusschen hem ende die van *Coeverden*; ende haddet seer geern doen breken ende soenen; dat niet comen en conde, overmits dattie edel Bisscop en gheen dedinghe en woude, hy en soude dat Huus mitter Stede vry over hebben tot des Gestichts behoeff, ende so woude die Bisscop dan die van *Coeverden* weder geven alsulc gelt, als dair 't eerst voir geset was. Ende doe die Raden

van

van Gelre hoorden, dat dair anders geen dadinge in en batede, dat en most wesen, togen sy weder by Hertoghe *Willam* heuren Heer, ende gaven hem dat te kennen. Ende doe die voergenoemde Heere dat hoerde, dat dair geen dedinge in en vorderde, die Bisscop en woude *Coeverden* hebben om die neernsticheyts willen, die hy dair toe dede, doe wert die Hertoge voersz meer verterret, dan hy te voren was, ende sond brieven an den ontsienden Bisscop, dair by hem in opdroech ende quyt scout alsulc leen, als hy van hem hielt, ende seyde hem mede op mitten brieve manschap ende vrientscap, die die Hertoge mit hem gehadt had, ende dede oec manen mit anderen brieven die geen, die dair mitten Bisscop in den velde lagen, ende syn mannen waren, terstont uyt den velde te trecken, ende by hem te comen op alsulc leen, als sy van hem helden. Ende als die hoechgeboren Heere ende onververveerde Bisscop die brief verstaen had, dede die wise Here tot hem comen die Heren die by hem lagen, als den Heer van *Apcoude*, den Heer van *Vyanen*, den Heere van *Brederoden*, Heer *Jan* van *Renes* van *Rynouwen*, ende meer van den Ridderen ende knechten, ende daer toe die geen die van der Stat wegen van Utrecht dair lagen, ende van den anderen Steden desgelycs, ende beriet hem dair mede wat best gedaen wair na der gelegentheyt. Ende quamen des over mit gemenen rade, dat si dair bliven wouden, ende bewaren die Stede, ende wachten der geenre, die hem comen wouden, ende waren des gemoet liever mit haren Heere dair te sterven, dan

dan mit oneeren uyt den velde te trecken, of dat besit te breken. Ende doe men dat vernam in der Stat van Utrecht, dat die Hertoge van Gelre alsulc brieve van gedreich horen Heer voir *Coeverden* gescreven hadde, doe besatten hem die van Utrecht dair toe, alse wanneer sy vernomen hadden, dattie Hertoge te *Coeverden* waert getogen had, om horen Heere ende den sinen dair te misdoen, so wouden sy rechtevoert mitter Stat van Amersfoert weder in den velde getogen hebben, ende wouden dan die geroeft, gebernt, ende uytgeslagen hebben. Ende die ontsiende Bisscop die niet of en liet, hy en dede dat huys mitter Stede nacht ende dach versoeken mitten stercsten ende mitten hertsten dat hy conde, ende dede den genen menich wee, die opten Huse ende in der Stede lagen, also dat ten laetsten dat swaerste mochte wegen, dat ten lesten gededingt wert, doe die van den Huse ende uter Stede geen ontset en vernamen, dat die van *Coeverden* souden opgeven den edelen Bisscop dat Huus mitter Stede behouden hoirs lyfs ende hoirs goets in deser maten, dattie Bisscop soude bliven leggen noch VIII. dagen voir *Coeverden*, ende wordet daer en binnen ontset, so waren sy quyt, ende wordet dan niet ontset, so souden sy den edelen Bisscop Borch ende Stede opgeven in der manieren voersz. Ende die Mogende Heere bleef dair leggen die VIII. dagen, ende wachtede alle der geenre die hem comen wouden. Ende doe die VIII. dagen om gecomen waren, doe gaven sy op den vromen Bisscop dat Huus mitter Stede, op alsulc deding, als voir geraemt

raemt was. Doe dede die edel Bisscop dat Huus mitter Stede besetten mitten genen, die hys geloofden. Ende dede die Stede vestingen mit nyen Borchgreven meer dan dair voir geweest hadde, ende dede die mede besetten, om of ymant uytter Stede of anders die van buten ingecomen hadden, tegen hem had willen sich setten, dat hy ende die syn altoes ter goeder tyt dair by comen mochten om dat te weren. Ende aldus heeft die Hoochgeboren Bisscop, al ist hem zuer geworden, die Heerlicheit van *Coevorden* mit den lande van *Drent* weder an den Gesticht gebracht, die menich jaer van den Gesticht vervreemt hevet geweest, daer Bisscop *Ot* vander *Lip* ende menich goet man tot hem om doot gebleven syn, die *Coevorden* nochtan ongewonnen lieten. Ende om dat des menschen leven seer cort is, ende die memorie van menschen onlanghe duert, daerom ist noot, datmen aldus groote sake in schrifte brenge, die gesciet syn, om dattet onvergeten blive. Want die Heere die 't besuert hevet, ende die hoir lyf dairom geavontuert hebben syn des weerdich, ende hebben verdient, datment in schrifte sette, om dattet dair mede in memorie blive. Oec ist goet voir die naecomen sullen, dat sy 't int schrifte vynden, om te weten, dattet den Heere zuer geworden is t' heur te behouden.

In desen tiden als in den jaer ons Heeren CIↃ. CCC. XCV. was die Coninc van Hungarien seer verladen mit grooten swaren oorloghe van enen Coninc, die hiet *Amorat Lasskyn*, ende was een Coninck van Turkyen, ende een overste van XII.

Co-

Coninc rike. Dese hadde den Coninc van *Hungarien* voirsz. afgegaen, ende hevet een groot deel van sinen lande verdestrueert. Waerom dese edel Coninc van *Hungaryen* dede soeken om hulpe, ende troeste, ende biſtant an sinen hogen magen ende vrienden in Kersten gelove, alse an den Alderdeurluchtichsten Vorste den Roomschen Coninc, aen den Coninc van Vrancryc, ende van Engelant, an den Rynschen Heren; ende an anderen Vorsten ende Heren in Almaengen, ende in anderen landen des heyligen Kersten gelove. Van welcken Vorsten ende Heren hem doe hulpe gesent wert, sonderlinge uytter Croone van Vrancryck, dair een Hoofsheere af was die edel Grave *Johan* van *Anxyvers* outste soen des Hoochgeboren Deurluchtigen Vorsten *Philips*, die was soen, broeder, ende in dier tyt Oem des Conincs van Vrancrycks, Hertoge van Bourgoengen, ende Grave van Vlaenderen &c. Ende op die tyt was die edel Grave *Willam* van Oestervant outste soon des hogen Deurluchtigen Vorsten ende Hertoghe *Aelbrechts* van Beyeren, Grave van Henegouwen, van Hollant, ende van Zeelant &c. tot Parys., ende hadde in den sinne mede te riden in des Coninex hulpe van Hungaryen voirsz, ende hem te verselllen mitten edelen Grave *Jan* van *Anxyvers* vorsz, want sy elc den anderen boel plegen te hieten, so dat sy elc des anderen Suster te wive hadden, mer dit wederriep syn zweder die Hoechgeboren Deurluchtige Vorste, Hertoghe *Philips* van Bourgoengen voirsz, ende hiet hem eerst te trecken halen syn sweert ten Oestvriesen, want syn oude Oem

die

die edel Grave *Willam* van Henegouwen, van Hollant, van Zeelant &c. dair in voirtyden verslegen ende gebleven was, ende tot dier tyt toe dair noch ongewroken lach. Waerom dese edel Grave *Willam* van Oestervant toech by sinen Heer vader, den Hoechgeboren Deurluchtigen Vorste Hertoghe *Aelbrecht* voirsz in Hollant, ende gaf hem dese saken te kennen. Ende die selve Hoechgeboren Deurluchtige Vorste Hertoghe *Aelbrecht* voirsz ontboet doe by hem sine Baenrodsen, Ridderen, ende Knapen van sinen lande, ende daer toe sine Burgemeesters, Scepenen, ende Raet van sinen goeden Steden, dair hy mede overdroech mit gemenen rade een groote reyse te maken ten Oestvriesen, om sinen doden Oeme Grave *Willam* voersz te wreken, ende die landen van Vrieslant weder te becrachtigen an der Graeffelichede van Hollant, also dat behoerde. Ende des jaers daerna datmen screeff CIↃ. CCC. XCVI. vergaderde desse Hoechgeboren Deurluchtige Vorste Hertoge *Aelbrecht* een overtallike groot heer van Baenroedsen, Ridderen, ende Knapen, ende ghemeenre luden uyt syns selfs landen met sinen outsten sone Grave *Willam* van Oestervant, ende synen joncsten sone *Aelbrecht* van Beyeren, ende hadde in synre hulpe uyt Duytschen lande den Grave van *Salme*, den Grave van *Seyne*, den Heere van *Hensberch*, den Heere van *Perwys* mit vele Ridderen ende Knapen, ende goede mannen. Item uyt Vrancryck den Grave van *Simpol*, den Grave van *Namen*, den Borchgrave van *Mieus* in *Brye*, ende *Monsor Charle* de *Liboet*, des Conincx Oem, soen van Vrancryck

ryck van ſynre moeder wegen, ende was des ſelven Conincx Ammirael opter zee mit vele Baenroedſen, Ridderen, ende knechten, ende goeder mannen, ende uyt Engelant den Grave van *Staelgis*, ende Monſier *Corgewale*, Monſier *Collewile*, Monſier *Bitterlye*, ende Monſier *Moerleye*, Ridders, mit vele goeder mannen, ende omtrent vyf hondert Artſiers. Ende als deſe mogende Vorſte Hertoge *Aelbrecht* dit wonnentlike heer verſament hadde tot Enchuſen des Sonnendachs na onſer Vrouwen dach aſſumptio voer hy over met XLIV. hondert ſeylen in die *Kuynre*. Ende op ſinte Johans dach decollatio quamen die *Stellinc*-Vrieſen van *Stellincwerf* mitten anderen Vrieſen ſtoutelic tegen den Hertoghe voirſz ten ſtride, mer die Vrieſen verloren den ſtryt, ende daer bleven alsmen ſeyde ontrent XIV. hondert Vrieſen, ſo verſlegen, ſo verdrenct, in ſloten ende in graven, die waenden t'ontlopen als ſyt verloren ſagen. In dien ſelven tiden voer *Pieter* Heer Dircſoen van der *Beecſe* mit dien ván Amſterdam, mitten Baljuſcap van Kennemerlant, van Weſtvrieſlant, ende van Amſterlant, in die Lauwers, dair die Vrieſen op den oever des waters ſterckeliken te landewert quamen, ſo dat ſy voir t' lant bleven leggen, ende hielden hoir ſchepen. Ende na deſen ſeghe voer Hertoghe *Aelbrecht* mit ſynen wonnentliken heer weder in Hollant mit groeten love ende mit blyſcappen, danckede ende lovede den edelen Princen, Baenroedſen, Ridderen, ende Knechten, ende goeder mannen, die in deſer reyſen mit hem in ſynre hulp geweeſt hadden, begavedeſe, ende

V gaf

gaf hem oorlof, weder te keeren elc tot finen lande.

In den jaer van xcvi. omtrent finte Jacobs dach in die somer vergaderde Heer *Jan* van *Rinensteyn* een deel goeder lude uyt Brabant, uyt den lande van Gelre, ende uyt den Sticht van Ludic, ende brachtse op finen hofe te *Rinensteyn*, dat doe lach an den lande van *Vyanen* heymelic ende onverhoet, dat Heer *Jan* voirsz nye hadde doen maken, ende Heer *Jan* ende die goede luden, die by hem waren, worden rechtevoert vyant des Heeren van *Vyanen*, ende meenden den Heere van *Vyanen* rukeloes te overvallen, als sy deden. Ende alfo drade als hem die ontfeg brieven toe quamen, so letet die Heer van *Vyanen* die Stat van Utrecht te weten, die hem rechtevoert sonder langer beraet een deel van haren vrienden te bate fonden, die mitten Heer van *Vyanen* togen tot Vyanenwert, ende togen dair by, eer die vianden te sloot conden comen, ende streken an die vianden, hoe moede sy waren, als die geen die 't weren wouden, ende dair wert seer gevochten an beyden syden, ende ten lesten moste Heer *Jan* en die sine wiken, ende toghen al vechtende tot Heeren *Jans* huys waert, dair Heer *Jan* ende die fine opgedrongen worden, ende in den vechtelie bleven dode an beyden syden, ende alfo drade alsmen dat t'Utrecht vernam, dat dair gestreden was, ende dat Heer *Jan* ende sinen opt huus gedrongen was, wert die stormclocke aldair rechtevoirt geslagen, ende fonden enen heer van horen vrienden tot den anderen tot *Rinensteyn*, die van dien selven avont voir

voir dat huus quamen, ende deden doe dat Huus alom bewaren, overmits of die vyanden van den Huse by nacht hadden willen rumen, datmen dan by hem geweest hadde om dat te benemen. Ende des anderen dages berieden hem die Heer van *Vyanen*, ende Stat van Utrecht, ende wordens te rade, dat sy dair bliven wouden, ende lieten hem brengen uyt der Stat van Utrecht bussen, cruut, steen, ende anders allehande reescap, alsmen dair besigen soude. Ende als die hoechgeboren Heere Bisscop *Frederic* dat vernam, dattie Stat van Utrecht een groot deel van synre vyanden belegen hadde, die doe over *Ysel* was, dair *Deventer* staet, tooch hy haestelick van dair, ende quam sonder merren mitten genen, die hy lichtelic crigen conste in den velde by sinen vrienden, ende sloech hem dair by neder, ende dede syn bannier rechtevoert ontwynden om dair te bliven, ende wille van den Huse ende van den lande te hebben, of dair voir te liden, ende dede bidden den Heer van *Apconde*, den Borchgrave van Montfoerde, Heeren *Jan* van *Rynes* ende van *Rynouwen*, Heeren *Zweder* van *Vyanen*, Heeren *Steven* van *Zulen*, ende van *Nyenvelt*, ende meer van sinen Ridderen ende knechten by hem te comen voir Rinensteyn gewapent, als sy gadelixste mochten. Ende doe't die Heeren vernamen, dat die edel Heere in den velde lach, deden na synre begeerten, ende quamen by hem sonder lange toeven. Ende als die van den huse sagen, dattet den Bisscop ter herten ginc, ende veel goeder luden by hem creech, ende mense dagelix doe besocht om by te wesen,

ende hem oec docht, dat sy 't niet langer onthouden en conden, en egeen ontset en wisten, hierom begeerden die van den Huse, datmen sprake mit hem houden woude. Ende doe den ontsienden Heere dat bygebrocht wert, nam hy raet van der Ridderscap ende van der Stat van Utrecht, die hem rieden datmen hoir woirden hoirde. Ende dat gesciede, dair doe niet af en quam. Ende cort dair na wert een sprake gemaect, dair oic niet af en quam. Ende doe die van den huse sagen, dat sy mit droten niet winnen en conden, ende die provande bestont te nauwen, begeerden sy, datmen weder sprake mit hem houden woude, dat die edel Bisscop liet gescien. Ende doe wert dair gedadingt aldus, dattie geen die opten huse lagen souden gaen in des Bisscops genaden, behouden hem hoirs lyfs, ende souden syn gevanghen wesen, ende mitten huse, ende mitter have, die opten Huse was, mochte die moghende Heer sinen wille doen. Ende op dit dedingh wert hem dat huus opgegeven, ende die gevangen worden t'Utrecht gevoert, ende der gevanghen was bet dan drie hondert. Ende daer waren mede *Gysbrecht* van *Bronchorst* soen te *Batenburch*, *Godert* van *Elderen*, Heer *Jan* van *Rinensteyn*, ende veel goeder luden dair toe, ende dat huus wert neder geworpen endt geslecht, ende die gevangen worden gescat, daer groot goet of quam, ende deden † oervede, ende loefden van dier tyt voert, alſo lange als sy leefden, nemmermeer mit rade noch mit dade te doen tegen den mogenden Bisscop, tegen der Stat van Utrecht, noch den gemeen Sticht,

† oervede.

en-

ende gaven dair of besegelden brieven mit horen segelen besegelt, ende die geen segel en hadden baden goeden luden, dat over hem te segelen ter meerre oirconden. Ende doe die Joncheer van *Coeverden* vernam, dat *Rinensteyn* gewonnen was, syn neve van *Batenburch* gevangen, ende veel synre vrienden dair mede neder laghen, doe dacht hem, dattet voir hem ginghe, dat hy mitten Bisscop verliket worde, also dat die geen, die voir dair tusschen gesproken hadden, doe beter gehoir van hem cregen, dan sy voir van hem gecrigen conden. Ende die worden sprekende, ende spraken also mit beyden partyen, dat sy eens dedings over quamen, dat die van *Coeverden* soude overgeven den edelen Bisscop alsulcke brieven als hy hadde van *Coeverden*, als van der somme gelts, dair 't voir verset was, ende soude behouden alsulke erven ende goeden, als hy in der *Drent* hadde, ende die edel Bisscop soude hem weder geven * hondert ouder scilden. Ende daer mede soude die Bisscop ende die Joncheer van *Coeverden* te vreden wesen, ende hier op gaf die van *Coeverden* over alsulcke brieven, als hy dair of hadde. Ende die ontsiende Heere versekerde weder die van *Coeverden* dat gelt te betalen tot sulcke daghen als dair toe beraemt waren, ende dat gelt wert hem wel betaelt den lesten penninc mitten eersten.

* *drie hondert* est apud Hedam.

In den selven jaer voersz tooch die Coninck van Hungaryen mit synre machte en mit synre hulpe, die hem gesent was uyt Vrancryc, uyt Engelant, ende uyt Aelmaengen, als voirsz is, tegen syne

vyanden, den ongelovigen Heydenen, in Turckyen, ende becrachtichde syn lant weder, dat hem afgewonnen ende verdestrueert was, als hier voir beschreven staet, ende van oec Steden ende oec Sloten in der vyanden lande voirsz. Doe woude die Grave van *Annyvers* mitten Fransoysen, Engelschen, ende Duutschen voirsz voirder in der vyanden lande, om noch meer sege te vercrigen, dat die Coninc voirsz doe weder riet, ende seyde, wairt sake dat sy op die tyt vorder reysenden, sy souden seer vermoeyt worden, ende souden çomen in een lantsçappe van al te overdragenden stercken volcke ende wrede, die dan wel gerust souden wesen. Ende dairom waert beter, dat sy aldair bleven logieren om hem wel te verrusten, ende die vianden aldair te verbeyden, op dattet die vermoeyet werden, so waert mit ter hulpe Godes sonder sorge den zeghe te vercrigen. Mer leyder die homoet des Graven, ende der Fransoysen voirsz was so groot, dat die edel wise Coninc hem niet en mochte berechten, hoe besçheydelike dat hy 't hem onderwysde. Want die Grave van *Annyvers* voersz seyde, ten hoerde die Crone van Vrancryck niet toe, dat sy die vyanden verbeyden souden, mer sy souden die vyanden versoeken. Ende als dese Coninc voersz sach, dat hy hem niet geraden en conde, was hem lede, ende seide; Nadien dat ghy emmer voirt wilt, so sien wy 't verloren. Ende waert dat wy mit alle onser machten mede togen, so souden wy dair alle bliven, al waren wy noch alsso sterck. Ende hier by al ist ons hert ende swaer, dat wy aldus begeven ende verliesen moe-

moeten, want wys emmer niet gebeteren en connen, ende wy ons selven mit u niet verliesen en willen, so willen wy hier bliven, ende laten u voert trecken in Goeds gewout, mer hadden liever dat ghy hier mede blevet, mochtet wesen. Doe tooch die Grave van *Annyvers* mitten Fransoysen ende mitten heer voirsz voirt meer; die Coninc mitten sinen bleef aldaer logieren. Ende het vergine als die Coninc voergeseit hadde, also 't den genen dicwile pleget te doene, die hem niet en willen laten raden, mer na hoir selfs sinne wercken of voirt varen, want sy worden alle gevangen ende geslagen. Ende die gevangen worden alle jammerlic gemartelyt, ende gedodet, uytgenomen die Grave van *Annyvers*, ende dair toe tusschen vyftich ende t' sestich van den besten, die mit hem waren, wordet 't lyf gegheven, ende naer die tyt gelossent uter vanghenisse voirsz. Daer stont die Grave van *Annyvers* voergenoemt voir den Heidenen Coninc voirsz tot over syn anckelen in der Kerstenen bloede, die voir syn ogen gemartelyt ende ontlivet worden.

Nae desen tyden was Hertoghe *Aelbrecht* eyschende rekeningh van Heren *Bruysten* van *Herwynck*, so hy syn Tresorier te Hollant geweest hadde, dair Heer *Bruysten* voirnoemt seer traech in viel, ende hiecket vast vertreckende, dat hy den Hertoge voirsz geen rekeninge en dede. Ende daerom geboot die Hertoch voersz den selven Heren *Bruysten* te ghisel te leggen binnen der Stede van Amsterdam ter tyt toe, dat hy hem rekeninghe gedaen had van synre Tresorien als voersz

Vid. Jo. à Leidis *lib.* 31. *hist.* *cap.* 56.

 is,

is. Ende Heer *Bruysten* voersz tooch tot Amsterdam te ghisel, daer hy onlanghe duerde, mer tooch, sonder eenige rekeninghe te doen den Hertoghe voersz, al heymeliken uyt synre ghiselscap opten huse tot Loevesteyn, dat hy optien tyt onder hadde voir den Hertoge voirsz, ende besettede dat voerseide huys te houden tegen den selven Hertoge voirsz, leyde daer op tusschen LXXX. en t'negentich mannen, daer hy IV. Hooftmanne ende Casteleyns of makede, alse *Wolphart* van *Culenborch*, *Wimmer* van *Bueren*, enen overlander, hiet *Hof-ezel*, ende als Heer *Bruusten* voirnoemt dat Huus wel beset had tooch hy in den lande van Gelre. Ende als die Hertoge *Aelbrecht* dit vernam, geboet hy heervaert, ende sende den Grave van Oestervant sinen soen mit heercracht voir dat huus, die dair voir nedersloech des Donredages na midvasten, ende dede dat Huus dagelix anstormen mit grooten Donrebussen, ende quetsede een toirne, die ant Voirborch stont, so dat hy stortede, ende daer viel een stuck van den ringmuer mede neder, so datmen besceidelike doir dat gat van buten mochte sien in dat Voerborcht. Ende ten lesten wert die Stede busse van Dordrecht geladen, ende die steen viel int Voirborch op enen berch dair vuer in lach, ende by dien vuere saten *Otte Bolcs* soon van *Driel*, ende vier mannen mit hem, die gewont waren. Die berch-scoet neder, ontstack in brande, die lieden bernden dair in, ende mittien quamen die Hollanders toe, ende liepen hem dat Voirborch af, ende hielden tegen t'hoge Huus. Die ander weken opten hoghen huus, ende

ende hieldent enen dach ende enen nacht, mer die Hollanders brochtent hem so na mit scutte, dat si nergent een veynster op houden en mochten, ende anders, also dat sy t' Huus oock niet langer houden en mochten, wair by dat sy 't opgaven opten goeden Vrydrach int jaer ons Heeren CIↃ. CCC. XCVII. ende gaven hem den Grave van Oestervant gevanghen tot behoeff syns Heer vaders Hertoghe *Aelbrechts* voirsz te synre genaden. Doe tooch die edel Grave van Oestervant mit seghe ende mit love by sinen Heer vader in den Haghe, diene weerdelic ontsing op den heyligen Paeschavont, ende dair presenteerde den Grave van Oestervant sinen Heer vader die gevanghen voersz, dierre waren omtrent LXXX. Ende dair waren mede Heeren *Bruystens* voersz drie sonen, als Heer *Willam* van *Herwynde*, Heer *Johan* van *Herwynde*, ende . . . . . .

In den jare voersz corts na onser Vrouwen dach *purificatio* makede Heer *Jan* van *Heenvliet* van *Cattendyc* Baelju van Aemsterlant, van Waterlant, ende van Zeevang, ende Heer *Geryt* van *Heemskerc* een reyse tot *Hindeloep* mitter Bailjuscap voirsz, ende mitten Kennemaers ende Westvriesen, dair Heer *Geryt* voirnoemt, ende *Tyman Aven* soen van *Muden* hem heerliken quyteden, ende manliken thierden, mer Heer *Jan* voirsz beginc daer luttel eren, waer by dat sy daer weynich vorderden, ende een deel luden after lieten.

In den jaer van XCVI. omtrent sente Jacobs dach in die Somer belach die Hoechgeboren Deurluchte Vorste Hertoge *Willam* van Gelre Heren *Rey-*

 nouts

nouts huus te *Scoenvorst*, ende doe sy saghen, dat sys wel langer niet houden en mochten, begeerden sy sprake te houden mitten Hertoge voersz, dat hem gesciede. Ende doe wert gedadingt, dat sy den Hertoge voergenoemt dat voerseide Huus hem opgaven, behouden hem hairs lyfs ende hueers goets.

In den jaer ons Heeren CIↃ. CCC. XCVII. a'Donredachs voir Pynxteren, dat doe was den sevenden dach in Junio, wan die Grave van Cleve enen stryt mit Grave *Dirc* van der *Merck* sinen jongheren broeder, mitten Grave van *Salweerden*, die syn Suster te wive hevet, ende is nu Grave van *Moirse*, mitten Heere van *Voorst*, mit Heeren *Otte* van der *Lecke*, van der *Lip* geboren, Heere ten Berghe, mit Heeren *Gumphert* van Alphen, Voecht van Colen, ende sine twee broeders, ende anders vele Ridderen ende knechten, die hy in synre hulpe hadde, tegen den Hertoghe van den Berch syn Oem, die dair gevangen wert mitten jongheren Heere van Gulic, Heeren *Reynout*, die na Hertoge van Gelre wert, mitten Grave van *Seyne*, mitten Grave van *Salme*, den Heere van *Hensberch*, den Voecht van *Waldorp*, ende den Heere van *Ripersheym*, mit vyf hondert glavien goeder Ridderen ende knechten, die alle in des Hertogen hulpe voirsz waren, dair die Grave van Cleve vele goets of scattede. Ende dese stryt gesciede al vast by Cleve, geheten *in die Camer van Cleve*.

In den jaer ons Heeren CIↃ. CCC. XCVIII. geboot Hertogh *Aelbrecht* voirsz heervaert, noch om

wrake syns dooden Oems, Grave *Willems* van *Henegauwen* voirsz, ende om Vrieslant te becrachtigen, versamenden syn heer tot *Enchusen* ende tot *Hoerne*, dair hy mit syns selfs lyff bleef leggen, ende sende sinen outsten soen Grave *Willem* van Oestervant mit dien heer over in die *Lemmers*, ende dair mede den Heere van *Arkel*, den Heere van *Egmonde* als Hooftheren of Leydsmannen van den heer, ende daer toe Heeren *Jan* Heer tot *Brederode*, ende anders vele Baenrodsen, Ridders, ende Knapen, ende goede luden uyt sinen landen, ende oec uyt anderen landen, ende uit Engelant, mit *Syure de Corgewale*, mit Ridderen ende Knechten, ende Aertsjers XIV. hondert sterc.

Dese edel Grave *Willem* van Oestervant mit syns Heer Vaders heer voirsz sloech sine tenten ende pawiljoenen op die *rode Geest*, ende als hy dair een corte tyt gelegen hadde, wert dair een Engelsch man stelende tegens ènen Arkels man over een quaet bort, dattie Arkelsche man aldair ophielt, dair groot rumoer of quam in den heer, so dat dair veel luden an beyden ziden toe liepen, ende dair bleven an beyden ziden doot, ende veel seer gewont, waer by dattet langhe wile te mael sorgeliken stont int heer, dat sy elc den anderen opgeslegen souden hebben. Doch wortet mitter hulpe Gods ten lesten vervallen. Op een ander tyt dairna quamen die Vriesen uit *Stauveren* om t' heer te bestoken, mer sy lagens neder, dair bleven doot, alsmen seyde, omtrent drie hondert Vriesen, so verslagen ende verdrenct in dien slusen aldair, so sy vluchtich worden, ende waenden

te

te ontlopen. Onlanghe dairna quamen die van *Staveren* den Grave van *Oestervant* te genaden, gingen in syn hant, hulden hem tot syns Heer vaders Hertoge *Aelbrechts* behoeff als hoeren rechten Heer, gelyck dat mit recht behoerde. Ende alſo deden daerna allencken alle die landen van Ooſtergo ende van Weſtergo, uytgenomen die *Achtkarſpel*. Ende Grave *Willam* ſettede van ſyn Heer vaders wegen voirſz. ſine Amptlude ende Dienres ende Rechters over al dair gehult was, als voirſz is, beſettede ſine Stede ende Sloten, als *Staveren*, dair hy Capiteyn in makede Heren *Jan* van *Brederode*, ende *Dockem*, dair hy Capiteyns in makede, Heren *Geryt* van *Heemskerck*, ende Heren *Florens* van *Alcmade*. Ende op deſe reyſe haelde Grave *Willam* Grave van Oeſtervant ſyn ſweert, als ſinen doden Oem Grave *Willam* van Henegouwen ende van Hollant, dien God ſy genadich, die in voertiden ten Vrieſen verſlegen bleeff, ende gebalſemt lach in een clooſter van ſinte Bernaerds oerde, dat *Floercamp* hiet, als hier voir in deſen Croniken beſcreven ſtaet. Doe voer hy mit love ende mit ſege by ſinen Heer vader Hertoge *Aelbrecht*, dien hy tot Hoirne vant, bracht mit hem ſynen doden Oem voerſz, die hy mit hem vuerde tot Aemſterdam in onſer Vrouwen Capelle, daer hy laetſte miſſe hadde gehoert voir dat hy aldair te ſcepe ginc, ende ten Vrieſen bleef. Van dane voerden hine in den Hage, ende voert tot *Valencyn* in Henegouwen, daer hine eerlicke dede begraven biden goeden Grave *Willam* ſinen vader mit betameliker uytvaert.

On-

Onlange na desen begonsten de Vriesen te ontwynden niet gedenckende, noch houdende horen eet, die sy den Grave cortelick gedaen hadden, makende vast ende besettende *Molkenhuse* tegen die van *Staveren*, belagen *Dockem*, ende meenden dat te wiunen, waerom die Hoechgeboren Deurluchtige Vorste Hertoge *Aelbrecht* voirsz doe weder van nywes heervaert geboet, versamende een groot heer uyt sinen landen, ende uit Engelant, dair hy mede scickede te varen sinen outsten soon Grave *Willam* van *Oestervant*, sinen jongeren soon *Johan* Elect tot Luyc, den Heere van *Arkel*, ende den Heer van *Egmonde* mit anderen sinen Baenroedsen, Ridderen, ende knechten. Dese edele Princen voergenoemt voeren mit des Hertogen heer voirsz omtrent Meydage in den jaer ons Heeren CIↃ. CCC. XCIX. van *Aemsterdam* tot *Staveren*, dair sy duerden omtrent ses weken lang. Dair quamen hen vele Vriesen weder in genaden, ende huldeden op een nye den Grave *Willam* van *Oestervant* tot syns Heer vaders behoeff, als haren rechten Heere, als dat mit recht behoerde. Daerna voeren sy van *Staveren* over t' wat tot *Sexbierum* an t' lant, gingen des avonts van daen tot *Holwerden*, dair sy des nachts logierden. In der nacht hadden Heer *Geryt* van *Heemskerck*, ende Heer *Florens* van *Alcmade* aldair onderlinge twiste, so dat Heer *Florens* voirsz den voergenoemden Heere *Geryt* stac mit enen messe in syn voirhooft in der voersěyder Princen tegenwoordicheit, die dat swair namen, dat doch om beters willen vervallen, ende in vreden geset wert, als overmits

mee-

meene last te verhoeden, want Heer *Gerrit Camminc* den selven Princen waringe gedaen hadde, dattie Vriesen ingeset hadden hem aldair te bestoken in der selver nachten, als sy deden. Ende Heer *Gerrit Camminck* voerseyt dede den Heeren voirsz in der selver nachte vorder te weten mit voirteykenen, hoe dat die Vriesen hem naerre ende naerre quamen. Smorgens een weynich voer daghe quamen hem die Vriesen al vaste by. Doe wert dat heer daer tegen gescicket, mer eer die sonne opginc, werden die Vriesen weder wikende. Ende op dien selven dach ftreken die Princen mit horen heer voersz te *Dockem*, ende ontsetten die Stede, duerden daer binnen twee daghen lang. Daer en tendens ftreken sy ter *Layne*, dair sy duerden omtrent vyf weken lang. Binnen desen dattet heer aldus treckende ende logierende was, quamen noch vele Vriesen te genaden, die den Grave van *Oesftervant* weder van nieus hulden tot syns Heer vaders behoeff, als horen rechten Heer, gelyck dat mit rechte behoerde. Oeck worden dair sommige dorpen gebrant, die niet en wouden te genade comen. Ende die van Grueninghen quamen dair oec, ende hulden tot syns vaders behoeff, als horen rechten Heer, dat sy onlanghe hielden, want eer die Grave voirsz aldair van den lande scheyde ontwonden sy weder, ende vele Vriesen mit hem, dair sy ene vergaderinghe ende opset mede maekeden om desen Grave mitten heere te verslaen. Ende op sinte Jans dach *decollatio* quamen die Vriesen mit grooter machte tot . . . daer sy enen dam sloegen over een wetering, om
alfo

alſo weder over totten heer te comen. Op welcken dan een Engelsman, hiet * *Pantier*, int eerſt al te grooten manliken were dede, die tegens den Vrieſen, die aldair waren, te hant hulpe ende byſtant ereech, ſo dat die Vrieſen niet over comen en conden, ende ten leſten worden ſy te mael wikende, uitgeſeit IX. of X. die daer doot bleven. Ende hier na voeren die Princen mitten heer voerſz mit ſeghe ende mit love te Hollant, mer die Heer van *Hokelem* liet dair een ſcip after mit omtrent XIX. of XX. mannen. Ende alſt heer van dane was, ontwonden die Vrieſen weder altemale, uytgenomen die Stede van *Staveren*, ſo die wel beſet was.

* Meminit Jo. a Leidis *lib.* 31. *hiſt. cap.* 16.

In den jaer daerna doemen ſcreeff CIↃ. CCCC. in der vaſten makeden die Vrieſen een vergaderinge, ende belegen *Staveren*, daer doe in lagen Heer *Florens* van *Alcmade* als een Capiteyn van der Stede, Heer *Geryt* van *Egmonde* als een Caſteleyn van den huſe aldair. Waerom Hertoge *Aelbrecht* voerſz doe corts na Paſchen ſende den Heer van *Egmonde* mit heercracht uyt ſinen Steden van Hollant over tot *Staveren*, om die voerſeide Stede te ontſetten, als ſy deden, ende quamen corts weder mit ſeghe ende mit love in Hollant. Daerna in den ſomer makeden die ghene, die van myns Heren Hertoge *Aelbrechts* wegen voirſz in *Staveren* laghen een opſet om *Molkenhuſen* te ſtormen of te beclimmen op ene morgenſtonde vroech voir den daghe, mer dat ontſtont hem, overmits die Vrieſen hoeden ende wairden dair voir hielden buten *Molkenhuſe*, wair by wel ſcheen, dat ſy verbey-

dinghe

dinghe dair of hadden. Dair wert *Walraven* van *Brederoden* seer gewont, ende bleef dair gevangen, die op een ander tyt lange dair na of een wyl dairna dach vercreech, ende borghe opsettede, diemen lovede opten benoemden tyt te lossene niet veer buten *Molcbusen.* Ende als syn tyt was, dat syn borgen hem gelovet hadden te leveren, quamen sine borgen mit hem ter stede, dair sy hem sculdich waren te leveren, ende leverden daer den genen, dien sine gelovet hadden, ende lieten hem van dien luden quytscelden. Ende als sy dair of quyt gescouden waren, so ontliep *Walraven* den vyanden, ende quam binnen *Staveren.* Ende dairna quam een Priester uit Vrieslant mede in *Staveren*, die hem dat aldus had geraden, ende helpen insetten.

Nu mach ic voirt scriven van Bisscop *Frederic* den edelen Heer, die hem alle wege onledich makede ende becommerde mit synre kerken saken, endc mitten Heerlicheden, die sinen Gesticht van recht toebehoirden, ende die hem ende syn Voirvaderen ontweldicht waren, om die weder an den Gesticht te brengen, die also stonden, datmen mit aventuren ende mit wysheden daer by comen mocht. Ende want die edel Heere grooten arbeit gedaen hadde, lyf ende goet in aventuren geset, eer hy die Heerlicheit van *Coeverden* weder an den Gesticht brachtede. Ende om dattie eerbare Bisscop verstaen had, dattie Stat van *Groeninghen* die Hoofstat van den lande van Drent was, ende oec wel verstaen had, dattie van Grueningen hem in horen open besegelden brieven bekent hadden te

staen

ſtaen in handen der kerken van Utrecht, dair die edel Biſſcop een bewaire of was van wegen des goeden ſinte Martyns ende des ſtoels van Romen. Hierom dede die wiſe Here te weten die van *Grue-ningen*, dat ſy by hem quamen, ende deden den goeden ſente Martyn, ende hem, dat ſy ſculdich waren te doen, hy woude hem een goet Heer weſen. Dair dage of gemaket worden, ende die gehouden, dair niet of en quam. Ende doe die voerſienige Heer verſtont, dat ſi dair niet aen en wouden, mer bliven op hem ſelven, als ſy voir gedaen hadden, doe dochte hy dair moſte meer toe gedaen weſen, ende dede begripen op een myl na *Grueningen* een ſtede, die hem angelegen was, ende dede die begraven mit groten graven, ende bereyden mit ſware bolwercken, ende dair bloc-huſe in maken, ende leyde dair veel luden in, om hem dair mede te benemen, dat ſy deſe landen als Hollant, ende Gelrelant, te lande niet gebruken en mochten, of ende an comen. Ende doe dit een tyt aldus geſtaen had, ende Biſſcop *Frederic* ſach, dat hy *Grueningen* alſo niet bedwingen en moch-te, nam raet ende hulpe van ſinen Steden, ende bereide hem daer toe die Stede te beſitten, als hy dede. Ende doemen een ſcreeff omtrent ſinte Ja-cobs dach, ende die edel Heere ſyn Ridderen en-de knechten een deel ende uit ſinen Steden verſa-ment had, toech hy dair mede voir *Grueningen*, ende belach die zide van der Stat ter Drentwaert, ende ſloech daer neder, dede bolwercken maken, ende bewairde hem daer mede, ende die geen die mit hem aldair gecomen waren, dede ſyn buſſen

bereiden, ſcoet daer mede, ende die geen die mit hem aldair gecomen waren, ende die uter Stede ſcoten weder. Ende doe die Vrieſen vernamen, dattie ontſiende Heer voir Grueninghen lach, quamen mit grooten hopen in Groeninghen, die dair omtrent geſeten waren, om die Stede hem te helpen houden. Ja ſy waren dicke alſo ſterck, als die Vrieſen dair quamen, als die edel Biſſcop was, die dair voir lach, ende wachte menichwerff dair op dach ende nacht, ende waenden mit hem geſtreden te hebben, ende alſo ten eynde te comen. Mer hoe ſterc ſy waren, of hoe dicke ſy die poorten opdeden, alſo vroech als ſy dan vernamen, datmen hoir wachten, ende mit hen ſtriden woude, togen dan weder in, ende dit duerde omtrent drie weken. Ende als die ontſiende Heere ſach, dat hy der Stede niet doen en conde, want ſy dagelicx geſterct worden van provanden ende van luden, die hy niet benemen en conde, brac op mit ſinen goeden luden, ende tooch weder ten Geſticht waert, ende dede beſetten dat blochuys, dat hy dair hadde doen maken, datmen die *Blancke Weert* hiet. Oeck dede die wiſe Heere die weghe bewaren, dairmen in der *Drent* mocht comen, ende dede die mit luden beleggen voir inriden, ende daerna wertet gededingt.

In den ſelven jaer doemen ſcreeff CIↃ. CCCC. ende een, wert *Jan* Heer *t'Arckel*, tot *Pierlepont*, ende des lants van Mechelen vyant des Hoechgeboren Deurluchtigen Vorſte Hertoghe *Aelbrechts* van Beyeren, Grave van Henegouwen, van Hollant, van Zeelant &c. dair hy ſyn ontſeg brieven

op

op sende op die *Nyeborch* by *Alcmaer*, ende maecte een reyse op *Oudewater*, ende waenden dat gewonnen te hebben mit vrienden, die hy dair binnen hadde, dat hem ontstont, overmits dattie gene, die hem dair toe geholpen souden hebben, dat op die tyt niet toe brengen en conden, want men gewair wert, dat die doire, die in den *Dulen* gaet, men des nachts open vant, diemen alle nacht plach te sluten, ende die doir staet in der Stadt muir, daer luden om ruymden, doemens gewaer wert, ende na gevangen worden, die 't lieden, dattet gesciet soude hebben, dair t'Utrecht over getecht wert. Ende doe die Heer van *Arkel* vernam, dat van dese reyse niet comen en mocht, tooch hy mit in *Alblasser weert*, ende bernde dair, veng ende sloech dair arme luden, ende tooch weder in *Sloten*. Te dien selven tiden ontseide hy oock den Hoochgeboren Vorste *Willam* van Beyeren, Grave van Oestervant, dien hy sine ontsegbrieven mit sinen messelgier sende in syn tegenwoerdicheit, dair doe by was syn sweder den Hoechgeboren Deurluchtigen Vorste, Hertoghe *Philips* van Burgoengen, Grave van Vlaenderen &c. tot Kinoyt in den Hof van Henegouwen.

Ende als dese Grave *Willam* van Oestervant die ontsegbrieven ontfangen hadde, dede hy dien messelgier te gemacke doen, ende ginc doe te rade mit sinen sweder den Hertoghe van Burgoengen voirsz, ende als hy dair mede wel beraden had, ende die Messagier van *Arkel* weder voir hem quam om oirlof an hem te nemen, vragede hy hem; ***Bode habstu wel te gemacke geweest.*** Die Bode

antwoorde, *Ja ic Heer.* Doe begaefde hy den bode rikelic ende seide, *Bode wes vrolick, du hebste ons lieve mare gebracht. Dyn Heere is nu onse viant geworden, ende nu staet an ons, wanneer wy syn vrient worden willen.* Welcke homoet ende vyantscap den Heere van *Arckel* namaels tot grooten dragen quam, alsmen namaels wel hooren sal. Hierna haeste hem Hertoghe *Willam* te comen by sinen Heere vader Hertoge *Aelbrecht* in Hollant. Doe geboot die Hertoge voirsz heervaert, versamende een schoon heer van sinen Baenroedsen, Ridderen, ende knechten, ende goede luden uyt sinen goeden Steden ende lande, die hy mit sinen soen den Grave van Oestervant sende in den lande van Arkel. Ende om desser saken wil wert die Hoechgeboren Grave *Aloff* van *Cleve* vyant des Heren van *Arkel*, quam mit enen suverlicken heer van Ridderen ende knechten, ende goede luden by den Grave van Oestervant in den lande van *Arkel* in dien tiden, als t' coern op syn scoenste staet, ende versochten aldair den Heere van *Arkel* mit rove ende mit brande, verderfden ende vernielden dat scoenste coorn op den velde, datmen dencken mocht. Ende als die Heeren dit gedaen hadden togen sy van dair elck tot haren sloten wert. Ende als die Heere van *Arkel* sach, dat alle syn lant buten sloten verbernt, ende verwoestet wert volgede hy den Hollantschen heer na mit synen hoop tot buten Vyanen toe mit synen ontwonden bannier, ontboet den Hollanders, die doe die † afterhulde hielden, als die van Hairlem ende van Amsterdam, ende voir Vyanen opt sant stonden

† afterhude.

op

op te scepe te gaen, dat hy op dien dach aldair mit hem striden woude. Doe quamen die van *Leyden* ende *Beverwyc* weder op t' lant mit horen banieren by dien van Hairlem, ende van Aemsterdam, ende meenden mit den Heere van *Arkel* gestreden te hebben, dat niet en gesciede, mer die Arkelsche scoten mit donrebussen, die doch gene scade deden int heer, ende hieldent doch al vaste, dockelende om t' heer allencken neder te trecken. Ten lesten wort dair een Arkelsche man doorgeslagen, ende die Hollanders streken stoutelic tegen den Heere van *Arkel* an om met hem te striden. Doe wert die Heer van *Arkel* vluchtich, ende syn banier wort na hem uyt den velde gesleept. Grave *Willam* van *Oestervant* dachte altoos om den grooten homoet, die de Heer van *Arkel* sinen Heer vader ende hem gedaen hadde, om hem dat alsо t' huus te brengen, dats den Heere van *Arkel* en ten sinen langhe gedencken mocht. Hierom versochten Hertoge *Aelbrecht* ende Grave *Willam* sinen soon voersz an der Stat van Utrecht, dat die hair hulper werden woude opten Heer van *Arkel*. Ende Hertoge *Aelbrecht* ende Grave *Willam* voirsz wouden der Stat also te bate comen in horen gebreken ende afterwesen, die sy hadden an den Heer van *Arkel*, dats die Stat mogelic te vreden wesen woude. Hierom scickede die Stat van Utrecht hoir vrienden bi der Heren vrienden voirnoemt om te weten, oft gescien soude, mit wat manieren ende voirwaerden dattet soude wesen. Dair wortet aldus versproken; Wair dat sake dat die Stat van Utrecht vyant werde des Heren van

Arkel, ende het dan namaels gesoent werde, dattie Heren voersz dan niet soenen en souden, ten wair by wille ende consent der Stat van Utrecht, ende wantmen die Heerlicheden van *Hagensteyn* ende van *Haestrecht* van oude tyden ende van langhe jaren van den Gesticht ende van de kercke van Utrecht gehouden had, die die Heere van *Arkel* mitten *Lecstroom* an hem gebrocht hadde, dairom bedingde die Stat van Utrecht dat mede mit horen Rade, so wanneer ende tot wat tiden die Bisscop dat hielt mit VII. stolen, dattie Heerlicheden voirsz mitten stroom van der Lecken hem ende sinen Gesticht toebehoerden, so soude die Bisscop van dier tyt voert die Heerlicheden dair of vrilic gebruken. Doe bedingde die Stat van Utrecht, by aldien dattie van Lederdam mitten huse den Heere van *Arkel* of gewonnen worden, datmen dan dat lant van der *Lec* den Bisscop van Utrecht vrilick soude laten gebruken, want tie Heer van *Arkel* die Heerlicheit van den Gesticht te leen hielt, ende hier op namen der Heren ende Stat vrienden hoir beraet, elc by horen Heren dat te brengen, ende na den berade weder by een te comen. Alsso dattie Raden elc mit horen Heren ende vrienden bespraken, ende die van Utrecht doe sy 't hoorden, en wouden hem alleen niet beraden, want die sake lastich was, ende tot grooten dragen na mochte comen, ende maecten een gemeen vergaderingh in allen gilden, ende gaven hem die sake te kennen, ende dat ongelyck, dattie Heere van *Arkel* tot veel tyden der Stat ende den Borgeren gedaen hadde, ende noch dagelycx den luden dede, die

die bi der *Lecke* voeren, ende die Stat wouden soeken, mit onrechten tollen, die hy den luden of nam, dair syn ouderen nye tol en hadden, dat den gemenen volc seer verdroot, ende bevolen den Rade out ende nye dat best dair in te doen. Ende die Raden van beyden siden quamen weder by een, ende elc gemachticht, also'et versproken was, overdroegen ende sloten te samen, dattie Stat van Utrecht in der veden comen soude, ende vyant worden des Heren van *Arkel* op alsulc deding als voer geraemt was, ende dair werden brieven of gemaect. Ende doe die ontsiende Vorsten overdragen waren mit der Stadt van Utrecht, ende die brieven an beyden syden besegelt ende overgelevert worden cort dairna ontrent sinte Jans misse in den somer int jaer ons Heeren CIↃ. CCCC. ende twee, versamenden die Mogende Vorsten een groot heer van Ridderen ende knechten, ende veel luden uyt den Steden ende lande van Hollant ende van Zeelant, ende togen dair mede voir *Gorinchem*, ende belagen dat huus mitter Stede, dair die Heere van *Arkel* selve binnen was. Ende als die Stat van Utrecht vernam, dat die ontsiende Heren in den velde lagen, ende *Gorinchem* bestelt hadden, worden sy viant des Heren van *Arkel*, ende besaten hem daer toe mitter meesten haesten bi den Deurluchtigen Vorsten te wesen in den velde, ende onlange dairna doe sy bereit waren togen derwaert, ende quamen bi den Vorsten, als sy geseit hadden, ende sloegen daer by neder. Ende Grave *Alof* van *Cleve* ende van der *Mert*, doe hy 't vernam, dat die Heren in den velde waren, quam mit veel Ridde-

ren ende knechten den Vorsten te bate, ende sloech daer by neder, ende cort dairna quamen die Zeelander an, also dat Gorinchem doe belegen wert. An die een side dair *Gorinchem* staet, dair wast eerst sorgelic te begripen, overmits dat die van den huse ende van der Stede seer wel besorget waren mit veel steenbussen groot ende cleyn, ende mit veel reescappen, die dair toebehoirden mit veel goede luden van Ridderen ende van knechten, ende anders mit al datmen behoeven soude alsulken Borch ende Stede mede te bewaren. Ende doe die Mogende Heeren hem ende hoir vrienden voir die bussen bewaert hadden, des groot noot was, want die van der Borch ende van der Stede int eerste beghin al te seer scoten, doe deden die Vorsten haer bussen bereiden ende stellen op die groote Borch, diemen mit clenen bussen niet doen en conde, ende deden oec bussen leggen, daermen mede in die Stat scoet. Daer wert seer ende vele gescoten van beyden syden, ende die groote bussen, die gestelt waren op die Borch te scieten, dair scoetmen mede op dat Huus also langhe ende also vele, dattet huus ontwee gescoten, ende verderft wert, dat een die stercste Borch hiet, die beneden *Colen* staet, ende binnen dier tyt, datmen voir *Gorinchem* lach, plagen die van *Gorinchem* by wilen uyt te comen, ende dat heer te versoeken, also dattet geviel tot tween tiden, dat sy uter Stede ende van den Huse quamen, eens daer die van Dordrecht laghen, ende vochten die aen, ende vinghen daer *Walraven* van *Brederoden*, die die van Dordrecht te bate quam, doe sy beladen waren.

ren. Ende ter ander reyse togen sy dair die Zelander lagen, ende vingen daer Heeren *Florens* van *Bursell*, ende vele goeder lude tot hiem. Ende want Heer *Jan* van Beyeren Electt van *Ludic*, doe soon te Hollant, hier lede toe was, so plagen syn vrienden van synre wegen dair seer om t' arbeyden, om dat oorloge neder te leggen, ende vervolchden dat alſo lange ende alſo veele, dat sy 't staende brochten, ende gesuent wert, daer die Here van *Arkel* veel willen in bedingde, want hem alle syne Sloten ende Heerlicheden bleeff, ende scatte alle syn gevangen, daer hy veel goets ende have of creech. Ende men seide doe, dattet *Willam* van Beyeren, Grave van Oestervant, doe outste soon van Hollant, leet was, ende mostet liden, overmits dat Hertoge *Aelbrecht* syn Heer ende syn vader an der soene woude, die hy in geenre maten vertoernen en dorst noch en woude. Oeck wast der Stat van Utrecht leet, dattie soen also gesciede, ende den Here van *Vyanen* desgelycs. Ende doe 't aldus gesoent was, had doe die Heere van *Arkel* hem bekent, ende God onsen Heere gedanct der grooter genaden, dair alle goet of comt, toe geholpen had, ende had hem gesaet die ontsiende Vorsten, daer hem God of gevryt had, te danck te wesen, ende mit sine naburen goetlic hadde willen ommegaen, so had hy een ontsiende Heer gebleven, dat hy niet doen en woude, want hem dacht, dattet alle verdriet overgecomen was, ende screeff onlange dairna enen brief an der Stat van Utrecht, ende begeerde daer mede van der Stat te weten, weder die Stat mede

in der soene wesen woude, of en woude, ende datmen hem rechtevoert een antwoort daer op sont, of hy woudet voir vede houden, ende mittien scriven maectet die Heere van *Arkel* weder gaende, ende wort weder oorloghende mitten Heere van *Vyanen*, ende mitter Stat van *Utrecht*, die dat oorloge mit hem voerden een jaer lang of langer op hairs selfs hant, ende versochten den Heere van *Arkel* binnen der tyt, ende togen voir *Gorinchem*, dair hy selve binnen was, ende bernden dat coern, dat buten opten grave stont, dattie voncken in *Gorinchem* vlogen, ende deden hen doe ende tot meer tiden al te grooten scade, ende hielden dat lant van *Arkel* den tyt voersz, datter hem geen nutscap van comen en conde van dat buten sloten was, ende die Heere van *Arkel* dede weder scade in den Sticht bi den *Lecstroem*, daert hem beuren mocht, ende bernden den *Nye weert*, daer Bisscop *Frederic* van *Blanchenhem*, doe hy 't vernam, seer qualic in te vreden was, dat den Heer van *Arckel* hem dien homoet dede, want hy syn viant niet en was. Ende binnen deser veden al in den jare ons Heren CIↃ. CCCC. ende XV. op sinte Lucyen nacht sterf Hertoge *Aelbrecht* van Beyeren, Grave van Hollant &c. saliger gedachten, na dat hy die Graefscap van Hollant eerliken berecht hadde ende geregiert so Ruwaert ende so recht Heere omtrent XLVI. jaer.

Hertoghe WILLAM VAN BEYEREN, *die* XXIII. *Grave te Hollant*.

Als Hertoghe *Aelbrecht* voirsz is aflivich worden, so is syn outste soon *Willam*, die voir was Gra-

Grave van *Oesteruant*, ende na Palensgrave opten Rhyn, ende Hertoghe in Beyeren, geworden die XXIII. Grave te Hollant, een vroom Heer, manlic, ende seere wys, als men nae wel vernemen sal. Item in den jaer ons Heeren CIↃ. CCCC. ende V. ende het noch was in der veden tusschen den Here van *Arkel* ende der Stat van Utrecht, quam Heer *Willam* van *Ysendoren* mit een deel luden uit *Gorinchem*, ende wan *Worinchem*, dat doe stont in Hertoge *Willams* hant van Beyeren, Grave van Hollant voirsz, ende sloegen dat volc uyt, ende voerden dat goet binnen *Gorinchem* boven der soenen, die *Jan* van Beyeren Electׂ tot *Ludic* voirmaels gededingt had tusschen der Graeflicheden van Hollant, ende den Heer van *Arkel*, als hier voir gescreven staet. Ende als Hertoge *Willam* vernam, dat *Woudrichem* gewonnen was, verdochtet hem, ende wert toernich, dat hem gesciede boven der soenen, die syn broeder van Ludic gededingt had, ende dacht hy soud den Here van *Arkel* te huus brengen, of hy woude dair voir liden, ende maecte weder vrientscap mitter Stat van Utrecht, in alre maten, als die Stat eerst mit hem ende mit sinen Heer vader overdragen waren, doe die Stadt in der veden quam. Ende in den selven jaer onlanghe na Paschen vergaderde Hertoge *Willam* een deel goeder luden van sinen Ridderen ende knechten, ende uit der Stadt van Utrecht, ende tooch dair mede voir *Hagesteyn*, ende [1] voir *Eversteyn*, ende betymmerde beyde die

1 *Distabant castra hac ab invicem per spatium quarta partis unius*

die sloten, mit drien Blochusen, ende dat een Blochuus wert geset voir *Eversteyn* op der Lecken, ende wert die Lecke overgepaelt, om te benemen, dat hem geen provande bi den stroom gebrocht soude werden, ende op die palen werden namaels horden geleyt, dairmen over ginck. Ende die ander twee Blochusen werden om te lande wert geset, ende dair worden graven gegreven van den enen Blochuse totten anderen, om datmen niet lichtelic van beiden sloten op ende off en soude comen, ende dat Huys te *Eversteyn* lach van der Stede ende van den Huse te *Hagensteyn* licht een vierendeel van eenre milen. Ende op den Lecstroom mit den Borch van *Eversteyn* dwanc hy den coopman ende alle die dair bi den stroom voeren, ende dair mosten die Clevesche vertollen. Ende doe die Blochusen gemaect ende gevestet waren, wordense beset mit goeden geraden luden van Hertoge *Willams* wegen, ende van der Stat wegen voirsz, ende lietent doe daer mede staen, ende togen dair allso uten velde. Ende want die Heere van *Arkel* in der veden tusschen hem ende die Stat van Utrecht grooten scaden tot veel tiden in den Stichte dede, ende gedaen hadde, ende hy nochtant des Bisscops vyant niet en was, noch die Bis-

unius miliaris, sed Eversteyn pro nunc absorptum est a fluvio Lake. Jo. a Leidis 32. *hist.*4. Nec castrum tantum Hagesteyn, sed & opidum cum suburbio, & incolæ ejus opidani. Idem *lib.* 31. *cap.*61. *castra metati sunt ante opidum Hagesteyn &c. infestaverunt autem opidanos acriter nimis &c.* & mox: *Tandem suburbio totaliter inflammato* &c. Vid. *lib. de jur. glad. cap.* 12.

Bisscop die syn, ende oick niet of liet in den Stichte te scadigen, dat den edelen Heere al te seer verdroot. Hier mede vertoernde hy den ontsienden Bisscop. Ende doe die Heeren van Utrecht vernamen, dattie Heere van *Arkel* hem niet en ontsach horen Heer te scadigen, ende van daghe te dage dat meer dede, so vervolchden sy 't by den vromen Bisscop haren Here, also ver, dat sy wel verstonden, dat hem leet was, dattie Heere van *Arkel* hem dat gedaen hadde, ende vervolchden dat voert an horen Heere, ende an Hertoge *Willam* van Beyeren also lange, dat sy die Vorsten by een te Vianen brochten, ende overdroegen aldair samentlic, dat sy beyde *Hagesteyn* ende *Eversteyn* besitten wouden, ende namen enen sekeren tyt hem elc te besaten, ende dan in den velde te comen. Ende Bisscop *Frederic* wert vyant des Heeren van *Arkel*. Doe dede die Heere van *Arkel* syn Sloten provanden, als hy eerst mocht, ende sciacte goede luden in den Sloten te bewaren, die hys gelovede. Ende in den selven jaer des daghes voir sinte Laurens avont, ende die Heren haer vrienden by een hadden, togen doe in den velde, elc met den sinen, ende Hertoghe *Willam* bestalde *Hagesteyn* beide die Borch ende die Stede, ende Bisscop *Frederic* besat *Eversteyn*, ende voir enich werc, datmen dair begreep, so worden die Bolwerken gemaect om die luden te beter te bewaren. Ende Hertoge *Willam* voirsz plach een sac te dragen om den hals mit sinen Ridderen ende knechten, ende was na een twy gemaket, ende voir mit enen hecke gesloten, dairmen den twy af ende

an dede, ende dat sac hadde die Hertoge gedragen lange wyl, eer hy voir *Hagesteyn* quam, ende int gemeen wistmen niet, wat die twy beduden mocht. Ende doe die ontsiende Heer voir *Hagesteyn* een corte tyt gelegen hadde, doe mochtmen mercken, wat die twy bedudet hadde, want die mogende Vorst dede halen alle die langhe willighen, diemen crigen conde, ende dede die Stede ende dat Huus al om begraven, ende lange willigen twyscaft al om den grave setten, ende dair binnen mit eerden ende mit risen opvullen, ende besloot binnen den twy die Borch, die Stede, ende al dat dair binnen was, also dat si uyt noch in en mochten, ende die twy en stont niet verre van den Huse noch van der Stede, ende die twy wert mit groote hoede nacht ende dach bewaert, om dattie geen die dair binnen waren daer bliven mosten, ende daden dat Huus ende die Stede mit grooten Steenbussen seer schieten voir ende na, ende die van den Huse ende uter Stede scoten sonderlinghe seer weder uit, ende deden groten scade in den heer, ende alre meest doe men den twy begon te maken.

Nu wil ic scriven van Bisscop *Frederic*, ende van den sinen, die voir *Eversteyn* lagen, die niet en vierden, mer arbeyden altoes om den vianden lede te doen, ende om bi den huse te comen. Ende want aen die een side van den Huse een hooch lant lach, so wort Bisscop *Frederic* te rade mitter Stat van Utrecht, ende by goetduncken van goeden Veerluden, datmen aen d'een syde dair 't hooge lant lach soude maken vyf Slusen, ende *die*

eer-

eerde dair uyt altoes uten Huse over te werpen ten huse waert an, ende wanneermen alsو drie voet of vier gewonnen had mitter eerde over te werpen, so plachmen houte gebynden dan dair te setten, ende als die gebynden also twee of drie geset waren, so plachmen die beside mit risen ende mit eerden te cleden voir dat inspeten des noot was, want sy groote Steenbussen hadden, ende boven dectemen die gebynde mit horden voir dat sprenghen mitten boghen. Ende in deser manieren worden die Slusen gemaket, den grevers ende den luden te bescermen, ende om bewaert te wesen mede bi den huse te comen. Ende men mach wel dencken, dat die wercken nacht ende dach bewaert mosten wesen, want die wercken niet veer van den Huse en waren, ende alle daghe hem naerre gebrocht werden, dair die Stat van Utrecht den cost of dede van den slusen te maken, ende voirt brenghen, ende oic mede den last van den slusen ende van den grevers nacht ende dach te waernen, ende die van Uttrecht en rusteden niet mit arbeyden altoes bi den huse te comen, ende brochten ten lesten mit grooten cost ende arbeyde die een sluse op haren uterften graven, ende wonnen hem die of, ende onder 't bolwerc van den uterften grave, dat der vyanden geweest hadde, dede die Stat van Utrecht mit husen ende mit loodsen te tymmeren, ende dair worden een deel goeder mannen in geleyt, die optie vyanden waecten, ende dat was also na den huse, alsmen mit enen clenen steen overwerpen mocht, ende dit doechden die van den Huse al te node, mer si

en

en condens hem niet geweren, noch benemen. Ende doe die van den Huse sagen die neerstic-heit, die die Stat van Utrecht dair in besichde, ende sy geen ontset en wisten, ende den Heer van *Arkel* hoir gestant hadden laten weten, so begeerden sy an den ontsienden Bisscop ende an der Stat, datmen sprake mit hem houden woude. Dat gesciede tweewerf of driewerf dair nochtans niet of en quam. Ende dairna begeerden sy sprake, doe wert hem geseyt; *Ghy weet myns Heeren meyninghe, ende der Stadt wael, ende en wildy dat niet doen, so en can dair geen deding in baten.* Doe begeerden sy datmen mit hem spreken soude, als gesciede. Doe wertet gededingt, dat sy den edelen Bisscop souden opgeven dat Huus tot *Everfteyn* mit alsulker haven, als die Heere van *Arkel* dair op hadde, ende sy souden ofgaen elc mit alsulker gaven, als sy dair op hadden, ende soudent houden mit horen ede, dat die have hoir waer, ende die Heer van *Arkel* voir dair niet an en hadde sonder argelist, ende sy souden oervede doen, ende dair brieven of gheven nimmermeer tegen Hertoghe *Willam* ende sinen lande te doen in geenre wys, noch tegen Bisscop *Frederic*, noch tegen der Stat van Utrecht, noch tegen den Sticht van Utrecht. Ende by rade van den Deurluchtigen Hertoghe *Willam* wert deding gesloten, ende twee daghen voir sinte Lucyen dach wert den ontsienden Bisscop dat huys opgegeven in der manieren voirsz. Ende also cort als die have van den huse was, wert dat Huus angesteken mit enen brande, ende daerna rechtevoert gebroken ende neder geworpen.

Nu

Nu waert onrecht dat ic swegen van Hertoghe *Willam* den vromen Vorst, ick en soude voirt scriven van den grooten dinghen, die hy voir *Hagesteyn* begonnen hadde, ende van den groten arbeyde, die hy enten sinen deden, om wil van den Slote, ende van den luden te hebben, wantmen dach ende nacht niet en vierde die van binnen te beswaren mit alle datmen mocht. Ende doe die uter Stede vernamen, dat *Eversteyn* opgegeven was, ende des Bisscops ende der Stat banieren opten huse sagen steken, ende onlanghe dairna dat Huys te *Eversteyn* sagen bernen, doe wert goet raet mit hem duer, want sy sagen wel, dat daer doe geen troost en was om hem te ontsetten, ende sy en mochten den ontsienden Vorst t'Huus noch Stede niet langer onthouden. Hierom begeerden die van den huse ende uter Stede, datmen sprake mit hem houden woude. Dat gesciede, ende sy boden den Deurluchtigen Vorst Huus ende Stede op te geven, behalven hoirs lyfs ende hoirs goets, ende alsulke have, als sy dair hadden, dat hem niet gescien en mocht, ende onlange dair na, want sy sagen, dat sy niet bet en mochten, so gaven sy op die Borch, ende die Stede behouden hem hoirs lyfs ende anders in des Hertogen genade. Ende dat gesciede des avonts voer sinte Thomas avont in den selven jaer, ende also drede als Huus ende Stede geruymt waren van den gevangen, ende van den have, dat daer binnen was, worden huus ende Stede aengestoken mit enen brande, ende onlange dair na neder geworpen, ende te gronde gebroken, ende aldus

heeft Hertoge *Willam* den Heere van *Arkel* weder t'huus gebracht den grooten homoet, dien hy hem ende sinen Heer vader gedaen hevet, ende Bisscop *Frederic* ende der Stat van Utrecht hebben den Heere van *Arkel* oock vergouden die groote smaet, die hy hem gedaen hadde. Ende al was *Eversteyn* voir opgegeven, Bisscop *Frederic* bleef leggen in den velde metten sinen, ende metter Stat van Utrecht ter tyt toe, dat *Hagesteyn* gewonnen wert, ende men sal weten dat *Eversteyn* ende *Hagesteyn* niet lange gewonnen en waren, die Lecke en wort groot van den opwater, dat die palen daer die Lecke mede overpaelt was, mits den last van den water wech dreven, ende had dat xiv. dagen eer geschiet, die Sloten hadden beyde ontset geweest. Ende na dat *Eversteyn* opgegeven ende gewonnen was ontboot den Hoochgeboren Bisscop by hem te comen een deel van sine Prelaten ende Canoniken van den vyf Godshuysen, ende beval hem mede te brengen alsulc betoen, alst Gesticht had van der Heerlicheden van *Hagesteyn* ende van *Haestrecht*, gelyc dat gesciede. Ende doe die voirsienige Heer syn Prelaten ende Canoniken by hem hadde, ende dat betoen mede, ende dat mit sinen vrienden dair besien hadde, ontboot die eerbaer Bisscop den Deurluchtigen Vorst Hertoge *Willam* voir *Hagesteyn*, dat hy syn vrienden by hem ende sine Prelaten scicken woude voir *Eversteyn* op enen selven tyt hem benoemt, Bisscop *Frederic* woude syn gehout dair doen mit sinen Prelaten van den lande van *Hagesteyn* ende van *Haestrecht*, als die Stat van Utrecht dat bededinct hadde. Ende doe die

tyt

tyt quam, datment t' gehout doen soude, was Bisscop *Frederic*, bereyt mit sinen Prelaten en Canoniken, ende hieltet mit VII. stolen, dattie Heerlicheden van den Lande voirsz hem ende synre kercken mit vollen recht toe behoirden, ende van outs toebehoert hadden. Ende doe die ontsiende Vorsten hoir reyse aldus gedaen hadden, ende die Sloten gewonnen ende verderft waren, togen uyt den velde, elc tot sinen Sloten waert, danckeden ende loveden Gode, daer alle goet af comt, der genaden ende der eren, die hem God gedaen had, ende dat oorloge bleef staende, ende elc scadichde den anderen dair hy mocht.

Daerna alsmen t' jaer ons Heeren screeff MCCCC. ende XI. een wyl tyts na midwynter quamen die Vriesen, ende bestalden die Stede van *Staveren* mit heercracht. Ende also 't in dier tyt een wynterlic weder was, alsse op een tyt vriesende, ende oerts weder doyende, wair by men uyt Hollant ende die zee niet comen en conde, om die Stede voirsz te ontsetten, so duerden die Vriesen voir die Stede voirsz langhe wyl. Ende opten Woensdach s' nachts quater temper in der vasten quamen een deel Vriesen al heymeliken op een pas over die graften, ende binnen die Stede, eer dats die wakers gewaer worden, ende wonnen alsso die Stede van *Staveren*, sloegen ende vingen die sy vonden van den genen, die sy daer binnen vonden. Dese tyding wort Hertoghe *Willam* gebrocht in Henegouwen, ende oick dat *Philips* van *Dorp* Tresorier van Hollant gestorven was.

Nu mach ick voert scriven van den Heer van

Arkel, ende hoe 't met hem verginck, doe hy syn Sloten van *Hagesteyn* ende van *Eversteyn* verloren had, gelyc voor geroert is. Men sal weten, dattie Heere van *Arkel* had enen soen, die *Willam* hiet, by des Hertogen dochter van Gulic, die jong geweest had, ende man begost te worden. Dese *Willam* behagedet qualic, dat syn vader hem tot die last geset had, ende syn Sloten alsso verloren hadde, ende noch in den oirloghe bleeff, ende was dair voor beducht, dattet syn vader ende hem te meerre last soude comen, ende begeerde van den Vader tot veel tiden, dat hy soenen woude mitten Heren, ende sonderlinge mit Hertoch *Willam*, want'er haire beyder verderffenisse an laghe, bleeff hy oirlogende, dattie Heer van *Arkel* qualic nam van den soon, ende doe die Heer van *Arkel* syn soon sach, dattet niet en batede, wat hy den vader bad, ende syn vader na geenre soene en stont, doe wert die soon toornich, ende hier mede worden sy t'onvreden onder een, dat hem beyden na die tyt tot grooten verliese quam, alsmen na wel hooren sal. Want die soon socht ende dede soeken vrientscap an den besten van *Gorinchem*, die 't oock seer mishagede, dat die Heere van *Arkel* alsso uterlic aventuerde tegen den genen, die hem veel te ryck ende machtich waren, ende dat hy oirloghede om syn, ende om synre kynder ewigher verderffenisse, die oock dicke den Heer van *Arkel* gebeden hadden, dat hy hem van den oirloghe had willen laten helpen. Ende doe die van *Gorinchem* vernamen, dat hoir Heer niet te berechten en was, hy en bleeff in der

der herdicheyt voert, hoe qnalic dattet hem verginc, doe docht hem, dat hy een verloren dinc in handen hadde, ende meende woude die soene te synre vallen, hy ware jong ende toecomende seer machtich van maghen hem by geseten, want Hertoghe *Reynout* van Gulic ende van Gelre syn rechte Oem was van der moeder weghen. Dit aengesien hierom overdroegen die beste van *Gornichem* mitten soon hoeren Joncheer, ende die waren der Steden ende Sloten machtich, maecten verbande ende vrientscap te samen, dair brieven of gemaect worden, alsmen doe seide. Ende als die Heere van *Arkel* vernam, dat syn soon dair in dedingde was mit dien van *Gornichem*, sat op syn peerde, ende reet te *Gornichem* wert, ende meende dat benemen, ende doe hy aldair quam, ende mens gewaer wert, worden die poorten toegesloten, ende hy dair buten, ende om wien dat hy vragede, hy en mocht niemant spreken, noch men wouds niet in laten. Dit mishagede hem seer, alst mogelic was, ende t' is wel te vermoeden, dat hy seer toornich was op den genen, die hem aldus uyt sinen Sloten keerden. Ende doe hy 't also gestelt sach, keerde hy hem ende reet ten Bossche waert. Nu machmen dencken hoe den Heere van *Arkel* doe te moede was, ende dat hy dicke mocht dencken, hoe hy weder by den sinen mocht comen, ende menigerhande weghen most overdencken, om den sinen weder te ghenaken, also dat hem dochte t' gesienste wesen met syn Soon t' overdragen, of hy conde, ende maecte heymelike vrienden toe, die by den Soon toghen

 ghen

ghen ende daer mede ſpraken, ende die verſpraken alſo mit beyden. dat ſy verlyſt ende verenicht worden. Ende doe die van *Gornichem* vernamen, die mitten Joncheer overdragen waren, dat hy mit ſynen Vader overdragen was boven dat hem die Joncheer glooft hadde niet mit ſynen Vader te dedingen, ten wair by hem, want ſy den laſt mit hem daer op genomen hadden, doe waren die ſeer t'onvreden, dat hem hoir Joncheer dat gedaen hadde, ende ſorchden voor 't quaetſte. Ende doe die Heere van *Arkel* mit ſynen ſoon verlyſt was, maecte hy een heymelic opſet mitten Soon in ſtilre weren te *Gornichem* te comen, ende 't den genen te huus te brengen, die hem uytgeſloten hadden. Ende doe die Joncheer mit ſinen vrienden dair by quam, ende meende die Stede gewonnen te hebben, doe worden 't die van binnen gewaer, alſo dat ſy doe niet vorderen en conden, ende moſtent doe overſlaen. Ende die mitten ſoen overdragen waren tegen den vader, die waren ſeer beducht, ende ſagen ſcerpelic toe om die Stede ende hem te bewaren. Want ſy wiſten wel quamen ſy in 's Heren handen van *Arkel*, ſy waren verderft van live ende van goede, ende om datſe der dedinc wel af geweeſt hadden, doe die Heere ende den Joncheer verlyſt waren, deden die van *Gornichem* verſoeken an Hertoge *Reynout* van Gulic ende van Gelre, die een Oem van den Joncker was, dat ſy geern by ſynre genaden van den Heer van *Arkel* ende van den Joncheer geſceiden hadden, die 's hem niet bewynden en woude. Doe waren die van

van *Gornichem* seer begaen, ende en wisten niet te beghinnen, want sy hadden den Hertoghe van Hollant mit alle syne landen te viant, den Bisscop van Utrecht mitten gansen Gesticht an dese zide der Ysel, den Heer van Vianen, der Stat van Utrecht, ende en mochten nergent dat hooft wel uytsteken, ende waren begangen luden, want sy geenen troost an niemant en hadden. Ende wordens te rade, dat sy Hertoghe *Willam* van Beyeren wouden doen versoeken om te vernemen, of sy tot enigher genaden mit hem comen mochten, 't wair mit dedinghe of mit soene, ende dedent heymelick vertasten. Dit gesciede, ende doe die Deurluchtige Vorste vernam, was hy wel te vreden, ende dochte, mochte ic met hem overdragen, ende alsso an den Sloten comen, dat hy den Heer van *Arkel* dien homoet, dien hy voir gedaen had, wel weder vergouden had, ende beval heymelic mit hem te spreken, alsso dat des Hertogen vrienden, ende die van *Gorinchem* by een quamen, ende verspraken van alrehande saken, die hem daer toe dienden allso langhe, dat sys mit goeden berade ten lesten eens werden by goetduncken van Hertoghe *Willam* in deser manieren, dat die van *Gorinchem* souden Hertoch *Willam* overleveren dat huus te *Gorinchem* ende die Stede, dat Huus mitter Stede van *Leerdam*, ende Hertoch *Willam* soude hem in brieven loven t'ontheffen van den Heer van *Arkel*, van sinen Soen, ende van allen last, die hem of heuren vrienden in eniger wys dair of comen mocht, of van eenigen Heeren, die hem des bewynden mochten, ende wes last

laſt hem dair of quam, dair ſoude die Hertoghe hoir Hoofthee r of weſen, ende dat ten eynde toe mit hem uytdraghen. Voert want die Heer van *Arkel* ſom van deſen gelovet hadde, doe ſy eerſt mit hem in der veden quamen, wes ſcade hem gedaen worde om die vede voerſz, dattie Heere van *Arkel* hem dien ſcade verſetten ſoude, ende voir den ſcade, die ſy hem daerom geleden hadden, ſoude hem Hertoge *Willam* dan geven hondert duſent Vrancryeſe cronen. Ende hier op worden den Hertoge Sloten ende Steden overgelevert, ende doe hy die Sloten ende Steden in hadde, ende die Steden hem gehult, ende voir oiren Heer ontſangen hadden, verſach die voirſz Hertoghe die Steden mit nyen privilegien ende hantfeſten der Steden recht voirt an mede te houden, ende die Sloten ende Steden dede hy beſetten met den genen, die hys gelovede. Ende doe die Heer van *Arkel* ende die Joncheer ſyn ſoon vernamen, dat die mogende Vorſte aldus an ſinen Steden ende Sloten gecomen was, ende die mit ſinen vrienden had doen beſetten, ick laet my duncken, dattet doe beganghen Heeren waren, alſt wel te vermoeden was, want ſy mochten wel dencken buten der hulpen Gods nummermeer weder an die Steden ende Sloten te comen na die vrientſcap, die die Heere van *Arkel* Hertoghe *Willam* bewyſt had bi ſyns Heren tiden Hertoch *Aelbrecht* ſyns Vaders. Nochtan arbeyden ſy altoes, hoe ongeſien dattet hem was, om weder bi den hoven te comen, ende meenden mochten ſy mit geliken luden in die Stede comen, ſy hoopten dair vrienden te hebben, die hem behelpen

pen souden. Ende op sulken troost, ende op dat hem hair vrienden uit *Gorinchem* deden te weten, hier op versamenden die Heer van *Arkel*, die Joncheer syn soen, een deel van haren vrienden, ende oock uten lande van Gelre in stilre weren, dair die Joncheer mede tooch te *Gorinchem* wert, ende by behulp van vrienden van binnen beclam die Joncheer van *Arkel* die Stede van *Arkel*, die Stede van *Gorinchem*, op des Heylichs cruus avont in den Herfst int jaer ons Heeren alsmen screeff CIↃ. CCCC. VII. daer hy binnen vant *Walraven* van *Brederoden*, die des Heeren van *Arkel* syns Vaders gevangen geweest had, sint datmen voir *Gorinchem* lach. Ende Hertoge *Willam* van Beyeren, dat syn vrienden mit quaden wacht *Gorinchem* verloren hadden, wert toernich op den genen, die hy die Stede bevolen hadde, alst wel meugelic was, mer hy dede als een wys Heer, ende docht om 't best, dat was om weder by *Gorinchem* te comen, ende om die Borch van *Gorinchem* te bewaren, die niet veer van der Stede en stont, ende sat op, ende tooch te *Gorinchem* waert mitter haest mitten genen, die hy haestelic crigen conde, ende dede den anderen Ridders ende knechten te weten, ende den Steden voir *Gorinchem*, mitter haesten te volgen, ende sloech hem neder bi der Borch op een stede, hiet die *Quellinghe*, ende bleeff dair leggen, ende screeff an den Heere van Vyanen, ende an der Stat van Utrecht, ende bat hem dair by hem te comen, alst gesciede. Ende doe Hertoge * *Willam* van Gulic ende van Gelre vernam, * *Reynout*. dat syn neve van *Arkel* mitten synen *Gorinchem*

gewonnen had, ende Hertoge *Willam* van Beyeren mit clenen volc hem voir *Gorinchem* neder sloech, vergaderde hy vele goeder luden van Ridderen ende van knechten, ende vele volcx uit sinen Steden, die hy in also corter tyt sonder voirraet qualic vergadert mochte hebben, wantmen seide dat die van *Raemonde* hoir luden doe mede in der reysen hadden, ende wert vyant Hertoghe *Willams* van Beyeren, Grave van Hollant, dair hy voir *Gorinchem* lach, ende Hertoch *Reynout* tooch mit synen hoop te *Gorinchem* wert corts dairna dat hy Hertoch *Willam* ontseit had, ende quam na den middaghe van *Vuenen* of tot *Spyck* int *Vogelswerf* niet veer vander Capellen in *Dalum*, mit vele wagenen geladen mit provande, donre-cruut, ende ander gereetscappen, diemen in *Gorinchem* behoefde, om der Stede mede te spisen ende te stercken, als hy dede, want die van *Gorinchem* quamen dair tegen mit roeyschepen, die *Linghen* uyt te roeyen, ende haelden die provande ende ander reescappe voersz binnen *Gorinchem*. Ende als Hertoge *Willam* dit vernam, brac hy op uit sinen leger, ende streec te voet mit sinen heer te Capellen voirsz opten dyc, niet veer van dair Hertoch *Reynout* lach, ende meenden mit hem gestreden te hebben, dat niet gesciede, overmits dattet doe nacht wert, doch bleef hy dien nacht aldair leggen tot der anderen dages om dan te striden, mer eer die ander dach quam porrede Hertoge *Reynout* mit sinen hoop voir der sonnen opganc, ende tooch rechtevoert weder ten lande van Gelre wert sonder tuven, so hy 't al gescaft hadde

de daer hy om uit was, als voerseit is. Ende in der selver morgenstonde voirsz quamen die Heer van Vyanen, ende die Stat van Utrecht mit haren vrienden by Arkelre kerc, ende sagen neven hem over die Gelresche in rueren, so sy porreden ende treckende waren, ende dair lach die *Lingen* tusschen hem beyden, so dattie een by den anderen niet comen en conde. Ende die Gelresche waren op dien selven dach op horen Sloten. Ende als Hertoch *Willam* sach, dat Hertoch *Reynout* alfo wech toech, ende niet striden en woude, streec hy weder in syn leger, besette dat Huus te *Gorinchem*, ende anders sine Steden ende Sloten daer by gelegen, tooch doe weder te Hollant wert, dair hy te doen hadde. Ende die Heer van *Arkel*, ende die Joncheer syn soon, droegen doe op in Hertoge *Reynouts* handen die Stede van *Gorinchem*, ende die Hertoge dede die Stede besetten. Ende dair wert doe een gestadich oirloghe, want die van den huse scoten mit Steenbussen in die Stede, ende die uter Stede scoten weder op den Huse, ende dat bleeff alle wyl staende. Ende elc van den Heeren scadichde den een den anderen, dair sy mochten.

In den selven jaer voirsz onlanghe voir Kersavont begont te vriesen, ende wort een overdringende hert vorst, want 'et vroes elcx nachts een ganc ys, datmer mit peerden over mochte. Dese vorst duerde omtrent x. of xi. weken lang, ende eynde omtrent Vastenavont, int jaer ons Heeren CIↃ. CCCC. end VIII. ende doe 't begon te doyen wert een storme van wynde ende van weder, ende

dair

dair quam een opwater, dat metten ysgange alte grooten scade dede. Omme desen herden vorst makeden Hertoghe *Willams* vrienden, die in sine Steden ende Sloten an den cante van den lande van Gelre lagen, menich heymelic opsette, scickeden hem te samen, so sy dat ordineerden, togen in den lande van Gelre, roofden, branden, vingen, sloegen na haren opsette, so te *Brakel*, so te *Beesde*, so anders wair, in *Tielreweert*, in *Boemelreweert*, ende quamen alle weghe ongescaet weder binnen horen Sloten. Die Gelresche plagen hem voirmaels te vermeten, waert sake, dat Hollant waer een heel lant, ende hert, datmer in ryden soude, sy souden dair vele willen in scaffen, ende nu wast hem al wel gebrugget, ende hert mitten vorst, datmen over al mocht over water, ende over lant, te wagene, ende te peerde, of te voet, hoe sterc of wanneer dat sy wouden, nochtan en quamen sy doe nye in Hollant meer dan twee reysen, in den lande van *Heusden*, als die een in een dorp hiet *Ethusen*, daer sy brant voerden. Ende als Heer *Jan* van *Cronenburch* Casteleyn tot Heusden dat vernam, tooch hy uit met dien van Heusden totten vyanden mit grooten geruchte van trompen, hoernen, ende gecryt roepende *Hollant*, *Hollant*, sla al doot. Dair hadden die Gelresche wel x. mannen tegen een, alsmen na vernam, maer also 't in der tyt een nevelic weder was, datmen an geenre siden bekennen en conde, hoe sterck die ander waren, so verloren die Gelresche den moet, overmits den voersz geruchte, ende so sy in horen vyanden lande waren, namen die vlucht, ende

pein-

peinden hem weder over die Mase te comen, dair hairre een deel verdrenckten mit horen peerden in een rete van yse, daer 't overmits den stroom gescoert, ende van den lande geseten was. Heer *Jan* van *Cronenborch* Casteleyn van den Huse vingen ende sloegen dair veel Gelresche, ende brochten meer gevangen in, dan sy starck uytgevaren waren. Ende op die selve tyt verdwaelden die Gelresche in een dorp to *Ethusen* voersz, liepen ende cropen in een verckenschot, om hem luden des nachts aldair te berghen, ende in den avont alst beschemert was, quam een soge dair an stoten mitten mule. Sy waenden dattet luden geweest hadden, die hem dair hadden willen dootslaen, riepen van anxte, ende van vreese, *Wy geven ons*, *Wy geven ons*, so dats doe aldaer lude gewaer worden, die daer toe quamen, ende vingens also. Ende die ander reyse quamen die Gelresche mit heercrachte van boven doir den lande van Brabant neder in den lande van Hoesden tot *Vlymen* ende tot *Inghelen*, roveden ende branden dair een deel an beyde dien Dorpen voirnoemt, togen van dane voirt over die Mase in den lande van Gelre ongescaet, eerts die van Heusden gewaer worden, ende tot hem uytquamen. Daerna in der vasten dede Hertoch * *Jan* van *Beyeren* Grave van Hollant tymmeren een blochuys, ende als dat bereet was, sende hy syn vrienden dair mede in *Dalum* nevens *Loevesteyn* over die *Wale*, die 't aldaer opsloegen opten witten Donderdach s' nachts by *Fuykens* wale. Ende als sy dat werc aldaer begrepen ende opgeslagen hadden, s'morgens eert bevest was, * *Willam*

quam

quam Hertoge *Reynout* van Gulic ende van Gelre mit heercracht, ende meenden aldair op die selve stede een blochuys geslagen te hebben. Ende als die Hertoge dat voirsz werck aldair sach scoet hy vreselicken mit bussen ende mit scutte. Die Hollanders weerden hem cloeckelicken, arbeiden seer, makeden haer bolwerc vast, ende hielden haer voirsz begonnen werck tegen den Hertoge voergenoemt. Ende cortsweges na arbeiden deser Vorsten vrienden an beyden syden om enen vrede tusschen beyden Heren ende landen, dien sy an beyden Heren verworven, duerende drie jaer lang mit dusdanigen voirwaerden, dattie ondersaten an beyden siden onderlinge souden veylich varen ende keren, hoer coopmanscappe hantieren ende alle hair goeder gebruken op haren ouden tollen ende rechten, uytgenomen dattie gene van Gorinchem om Hertoch *Willems* willen uyt dier Stede waren niet in dier selver Stede voergenoemt comen en souden binnen der tyt des vreden voirsz, des souden him hoir goeden volgen.

In dessen tiden waren veel Lidekeeltes ende Zeeroevers, die menigen goeden Scipheer ende Coopluden swaerliken plagen te bescadigen bi der zee, ende hadden onthout bi der Wester Eemse onder *Enno* to *Norden* ende *Edo Unkes* Hovetlinge. Waerom sommige Steden van der Deutscher Henze alse Lubic, Hamborch, ende sommige andere, alse Campen ende Aemsterdam te rade worden mit *Keno* Hovetlinge ten Broec, ende toe Awerde, ende mit anderen hulpe, die sy crigen conden die Lidekeeltes ende hare onthouders te crencken,

en-

ende dien cost, diemen daerom doen soude, weder te nemen ende te gaderen van pontgelde van alle scepinge ende goeden van der zee. Ende dat wert overdragen ende gesloten mit consent des Hoechgeboren Deurluchtigen Vorsten Hertoghe *Willams* van Beyeren, Grave van Hollant &c. syns hogen Raets ende goeder luden, alsо dat die Stat van Aemsterdam uyt makede enen grooten hule, dair Scipheer of was *Jan Gerijts* soen, ende enen grooten Ever, daer Scipheer of was *Jan Alfaerts*. Ende desse beyde Scipheers voeren beyde mit horen sceeps kynderen gewapent, ende daer toe c. ende xxxvi. soudenaers, ende *Claes Peters* soon tot enen Hoofman. Dese voeren uyt omtrent Pinxteren, ende quamen toe *Emden* bi den anderen Steden, ende by *Keno* voirsz, die doe samentlic arbeyden, dair sy om vergadert waren, so dat sy wonnen acht Sloten, daer die Lidekeeltes hem op plagen te onthouden, ende haren onthouders toebehoerden, die sy die meeste deel destrueerden, ende die sy staen lieten nam *Keno* van den *Broeke* in, om hem dair mede te behelpen tegen sine vyanden, ende hy belovede den Steden aldair nemmermeer Lidekeeltes te onthouden. Ende als dit aldus gesciet was, quamen sy weder t'Aemsterdam om onser Vrouwen dach nativitas.

In den selven tiden waren die van Ludic contrari horen Heer Hertoge *Jan* van *Beyeren* Elect tot Ludic &c. daer die Heere van *Perwys* seer toe halp, alse om sinen soen in dien Bisdom te helpen. Ende Hertoge *Jan* voirsz had aldair te bate die Stat van Maestricht alleen, dair hi mit syns selfs live

in

in lach: Ende die van *Ludic* besaten die Stat al om mit grooter heercracht, so dat hunner niemant in of uyt der Stat mochte sonder grooter behendicheyt. Waeromme die Hoechgeboren Deurluchtige Vorste Hertoghe *Willam* van *Beyeren*, Grave van Henegouwen, van Hollant &c. hem versatede den voerseyden Hertoch *Jan* sinen broeder te ontsetten van dien swaren besitte, vermaende hem daer toe te helpen den Hoechgeboren Deurluchtigen, ende mogenden Vorste, alse sinen boel, Hertoge *Jan* van *Bourgoengen* ende sinen broeder *Anthonis* van *Brabant*, die hem des beyde weygeringe deden. Doch en liet Hertoge *VVillam* niet of, hy en vermaende fynen [1] boel den Hertoghe van Bourgoengen voirsz so hoghe, ende dede hem losste, ende wishede an sinen lande van Henegouwen, voir sinen cost, dien hy dairom doen soude, ende mede oft sake wair, dat hy aldair gevangen had geweest, dat God verbieden most, datmen dan emmer gelossent soude hebben, also dat syn Boel van Bourgoengen voirnoemt hem int eynde toe seide, dat hy hem aldair te bate comen soude. Doe tooch Hertoge *VVillam* in den lande van *Ludic* mit heercrachte, bernde dair veel dorpen, becrachtichde sommige Steden ende Sloten. Die Hertoge van Burgoengen bereide hem mit grooter Steden, ende quam by Hertoghe *VVillam* in den velde, als hy geseit hadde, ende die Grave van

1 Ob affectum eorum mutuum, *praesertim cum & anima eorum ad invicem in tantum conglutinata essent, ut se invicem suos amasios nuncuparent.* Jo. a Leidis 31. *hist.* 50.

van Namen quam mede aldair in Hertogē *Willams* hulpe voirſz. Als die van Ludic dat vernamen, en dat qualicken conden gedogen, datmen dus ſcadichde, ende bernde in horen lande, braken op uyt horen beſitte voir Maeſtricht, quamen mit horen ganſen hope derwaert, dair deſe mogende Vorſten lagen, logierden des nachts niet veer van den heir voerſz, ſateden hem des anderen dages te ſtriden. Die Vorſten ende Heeren ſcaerden hoir heer daer teghen, ende ſtreken als ſtoute leuwen elc tegen d'ander aen. Dair wert ſeer gedrongen ende gevochten, ende langhe wyl ſtont het den Heeren ongeſien, want die van Ludic hadden dair wel drie mannen tegens een, alsmen ſeide, ende hadden hoir heer ſeer wel te punte geſcheert, ende oic gheheynt after ende voir, ende een deels beſiden mit horen waghenen voert vriden van horen vianden, ende oic ontvlien van hoirs ſelfs luden. Ten leſten reet die Grave van *Namen* die ſide omme, ende reet dat Ludicſe heer van beſiden in, dair hy 't openſte vant, alſo dat die van Ludic doe den ſtryt verloren. Dair bleef doot die Heer van *Parwys*, ende alſe ment overſloech XXXIIII. duſent man. Deſe bloedige ſtryt geſciede tot *Elt* niet veer van *Heyen Tongheren* op enen Sonnendach na ſinte Lambrecht den XXIII. dach in September ontrent der elfſter ure bi den middaghe int jaer ons Heeren CIↃ.CCCC. ende VIII. Na deſen ſtride des anderen dages quam Hertoch *Jan* Elect tot Ludic &c. mit enen ſoverlicken hoop van Ridderen ende knechten uyt Maeſtricht mit grooter blyſcap by ſynen broeder Hertoge *Willam* voirſz, ende

ende meenden hem te dancken dier grooter broederlicker trouwe, die hy hem dair bewyst hadde, ende vrolic mit hem te wesen, mer want Hertoge *Jan* voirsz aldair in sine geselscap mede brocht den Joncheer van *Arkel*, die syns broeders Hertoge *Willams* voirsz viant was, al wast dattet doe in vreden ende in bestant stont mit Hertoge *Willam* voersz ende mit Hertoge *Reynout* van *Gulic* ende van *Gelre* des voersz Joncheers Oem, als hier voir geseit is, so wert Hertoghe *VVillam* te male toornich, ende namt swair op Hertoge *Jan* sinen broeder voirgenoemt, wair van dat em te ghene die by hem waren in langer wile niet wel te vreden ghesetten en conden. Doch wert int eynde sinen moet ghesaeft, so dat hy aldair te vreden ende vriendelic was mit Hertoge *Jan* sinen broeder voirsz. Die van Ludic mitten anderen Steden ende gemenen lande van Ludic namen Hertoghe *Jan* van *Beyeren* voirsz doe weder an tot horen Heer, deden hem onderdanicheit ende beteringe, als dair toe behoerde, ende gaven groote scattinge den voirgenoemden Vorsten ende Heren van horen coste ende onluste. Ende dese Heren ende Vorsten voirsz togen elc weder tot horen lande, danckeden ende loveden Gode, dair alle goet af comt, der grooter genaden, die hy hem gedaen hadde. Ende Hertoge *VVillam* voirsz dede doe ende voirt an alle Sonnedagen na sinte Lambrechts dach t' heilige sacrament over al in sine Steden omme draghen, Gode te loven ende te eren van deser genaden voirsz, ende mede te hulpe ende te trooste alle den sielen, die dair van den

lic-

lichaem gescheiden waren, ende in graven ston-
den.

Nu mach ic voert scriven van den voerseiden Hertoge *Willam* van *Beyeren*, Grave van Henegouwen, van Hollant ende van Zeelant &c. Doe 't buten dat bestant ginc tusschen hem ende Hertoghe *Reynout* van Gelre voirsz, dede hy leggen op der Zuyder zee tegen den lande van Gelre veel baerdsen, ende ander roeyscepen daer by, wel gemannet te harnesche, die die Gelresche benamen, dat sy ter zeewert niet uyt en mochten, deden oic somtyts lantgange in Veluwen op den vyanden aldair te roven, te vangen, te barnen, ende te slaen, ende quamen ongescaet weder tot haren scepen. Desse Hertoghe *Willam* maecte vrientscap mitter Stat van Amersfoert, ende wert daer mede eens, dat sy hem Amersfoert openen souden, ende dat hy ende syne vrienden hem dair mede behelpen souden opten Gelreschen, daer uit ende in te ryden, syn oirloge dair uyt te voeren. Ende doe Hertoge *Reynout* van Gelre dat vernam dede hy begripen dat huus te *Hoeflaken*, ende dedet dair mit enen grooten bolwerc als om bewercken, ende dat Huys ende bolwerc besetten voer 't inriden van Amersfoerde. Ende doe desse twee mogende Vorsten aldus in der veden waren, begonsten hem te openbaren binnen der Stat van Uttrecht die ghene die t' leet was, dat die Stat mit Hertoge *Willam* in der veden van *Arkel* gecomen was, dair voir af geroert is, ende brochtent dair toe, alsmen wist dat Hertoge *Willams* vrienden t'Amersfoerde riden souden of ende toe, ende als sy dan

t'Utrecht quamen, ende waenden dair doir te trecken, nadien dat ſy dan quamen, ende dat moſt doe van dien luden alſo weſen, ende in der tyt dat Hertoch *Willams* vrienden in Amersfoerd lagen, plagen die Heer van *Culenburch*, Heer *Jan* van *Vianen*, ende Heer *Aernt* van *Leyenborch*, die dat oirloge dagelix voerden van Hertoghe *Willams* wegen, t'Amersfoerde te riden, ende by wilen te reyſen, ſomtyts twee of drie dagen dair te leggen, om te vernemen hoe 't in Veluwen geſtelt was, ende wordens op een tyt te rade, dat ſy hem ſtercken wouden om in Veluwen te trecken, ende beſaten hem dair toe, ende creghen enen goeden hoop van goeden luden te voet ende te peerde. Ende doe ſy wel voirſien waren togen ſy uit *Amersfoird*, ende doe dat vernamen die gene, die te *Hoeſlaken* in den bolwercke laghen, lichten haren ancker, ende peinden hem wech te comen, ende begaven dat Huys ende Bolwerc, ende lietent ledich ſtaen, ende die Hollantſche Heren mitte horen vrienden togen totten bolwerc, ende woeſten dat, ende van dair voert ter *Nyerkerc* toe, ende ſloegen dat uit, bernden die huſen in den Dorpe, ende veel huſen dair omtrent, ende hadden die gene die te voet waren meer mogen arbeyden, ſy ſouden op die reyſe alſulcke ſcade in Veluwen gedaen hebben, daermen lange of geweten ſoude hebben. Doe dit aldus geſciet was togen ſy weder binnen Amersfoerde. Ende in der tyt dat die ontſiende Vorſten aldus tegen malkander oirlogeden, ſo waren veel Heren ende wiſe luden by beiden Vorſten, die wel ſaghen, dattet alſo niet en

docht,

dochr, ende beter voir den Heren ende voir den luden ware vrede dan oirloghe, ende plaghen wel mitten Vorsten te spreken tot somtide: *Dit oirloghe en doech aldus niet staende gebleven, 't waer beter gededinght dan meer geoorlocht. VVant die landen worden geavert, die luden gebystert, gevanghen, ende doot geslaghen.* Dit ende deser gelyc plagen die luden mit horen Heren wel te spreken. Ende hoe dicke ende hoe wiselicke datment Hertoge *Willam* dan by brocht van sinen heymeliken vrienden, so waren alle weghe syn woorden voir ende na, *Ten soude nimmermeer gededingt worden, hy en soude die Stede van Gornichem weder hebben, ende Heer van Arkel blyven, ooc wat hem dat costen soude*, ende anders en mochtmen geen antwoort van hem crigen. Ende dat en woude Hertoge *Reynout* dan niet doen, ende alsso bleeff dat oirloge dan staende. Ende doe 't die Heren vernamen, die 't geerne gebroken hadden, waren daer mede begaen, hoe ment best breken soude, want wat die een hebben woude, dat en woude die ander niet doen, ende waren dair mede beladen, om dat sy Hertoghe *Willams* sinne wel kenden, dat hy alsso neernst was, dan dat hy alsso begreep, dair bleeff hy dan by. Ende so woud ic dat meer Heren so gesint waren, ende dan hair saken op recht ende op reden wouden setten. Noch en lietent der Heren vrienden niet of, die 't geern gededingt sagen. Sy arbeyden altoes om dat oorloge te breken, ende meenden, woude die een *Gornichem* ummer hebben ende behouden, hy moste den ander een liefnisse wel weder

der doen, ende worden dair op weder sprekende mitten Vorsten, ende verspraken dat also langhe, ende so menichsins, dat sy ten laetsten gehoir cregen, also datter Heren Rade weder by een quamen, ende verspraken also langhe mit goeden voirsien, mit ripen rade, ende by goetduncken van beyden Vorsten, dat sys ten lesten eens worden, in deser manieren, dat Hertoghe *Reynout* van *Gulic* ende van Gelre soude overgeven Hertoghe *Willam* van *Beyeren* die Stede van *Gornichem* mit dat dair toebehoerde, ende Hertoghe *Reynout* soude den Joncheer van *Arkel* sinen neve also goet hebben, dat hy quytscelden ende overgheven soude alle aenspraec, recht, ende toeseggen, dat hy had in der Heerscappye van *Arkel*, ende in den lande van der *Lee*, ende van alle besterften, die hem van den Heer van *Arkel* sinen Heer ende vader dair of besterven of comen mocht. Ende Hertoghe *Willam* soude Hertoghe *Reynout* dan versekeren, als dat gesciet was, weder te geven tot redeliken tiden te betalen hondert dusent Vrancryesche cronen, ende dair mede souden beide Vorsten ende die Joncheer van *Arkel* mit horen hulperen an beiden syden mede gesoent wesen sonder die Heer van *Arkel* soude dair buten bliven. Ende hier wert een bestant op gemaket tusschen den Vorsten an beiden siden, ende die Joncheer van *Arkel*, ende een dach geraemt binnen den bestande tot Wye te houden, dair beide die Vorsten ende die Joncheer dan wesen souden, datmen dair die zoen seghen ende uitspreken mochte, ende dair geloeft ende quytsceldinge te doen, ende oic te versuisen

dat

dat gelt te betalen, ende die soen te voldoen in der manieren voirsz. Ende doe die dach quam togen die Vorsten tot Wyck, ende daer wert die soen uytgesproken, als voir geseit is, ende die Joncheer van *Arkel* gaf over ende scout quyt die Heerscappie van *Arkel* als voir geseit is. Ende die Vorsten deden sekerheit mitten soene voert te varen, ende die te voldoen, na dat die soen geleyt ende uytgesproken was. Ende hier mede worden die Heren claerlyc verlyct ende gesoent. Dit gesciede in den jaer ons Heren cIↄ. cccc. ende xII. omtrent sinte Jacobs dach in die somer. Ende doe die ontsiende Vorsten aldus verlyct ende versoent waren, spraken hoere beyder vrienden te samen, ende meenden, dattet seer goet waer om meer vrientscappen tusschen den Heeren te maken, dat sy hem onder wilen versamenden te gader, ende quamen nu in Hollant, op een ander tyt in den lande van Gelre, dat beyden Vorsten goet dacht, ende dattet die een den anderen te weten soude laten als dat wesen soude. Ende hier mede scheydense die Heren, ende elc van den Heren reet, dair hys te doen hadde. Ende doe Hertoghe *Reynout* in den lande van Gelre quam, overdroech hy mitten Here van *Arkel*, ende mitten Joncheer synen neve, van dat hy *Gornichem* overgegheven hadde, ende gaf den Heere van *Arkel* dat Huys *Oyen* mit dat dair toebehoorde, ende dair toe vII. dusent Rynsche guldens uter tollen te *Lobede* jaerlix te beuren, ende Hertoghe *Reynout* gaf den Joncheer sinen Neve die heerscappye van *Borne* mitten lande ende Heerliche-

den, die dair toe behoirden, ende hier voir soude Hertoch *Reynout* die hondert dusent cronen behouden.

Doe in der tyt ende ende een wyl dair te voren was veel twydrachten binnen Utrecht, dattie geen, daer voir af gesproken is, seer toegebracht hebben mitten ghenen die hem anvellen, want sint ter tyt, dattie Stat van Utrecht eerst in der veden van *Arkel* quam mit Hertoghe *Willam* van *Beyeren* voirsz, so en waren die nye te vreden, ende sochten na dier tyt alle die weghe, die sy mochten, om die luden in der Stat t'onrusten te brenghen, alse eerst mit *Brederode*, mit *Gaesbeec*, die doe twydrachtich waren, dair sy mede in partyen vellen, ende wouden Brederoedsche wesen, dair sy nochtan geen noot of en hadden. Want dat oorloge van *Arkel* was hem leet, ende sy haten die geen, die dair toe geraden hadden, ende dat en dorsten sy niet openbaren, overmits dattet ongelyc te groot was, dat die Heer van *Arkel* die Stat ende den Borgeren tot velen tyden gedaen hadde, dat sy nochtan niet bekennen en wouden, ende om dattie van Brederoden van ouden tyden der Stat vrienden langhe jaren geweest hadden, ende altoes van der *Lichtenberger* partye plagen te wesen, so vellen sy dair an, om die luden dair mede an hem te trecken, ende die ander, dair 't hem op lettede, mosten *Gaesbeecs* wesen, die geerne in vreden gebleven hadden. Ende dairna doe die broeders van Montfoerde sceelachtich worden waren, staken hem die selve luden oic dair in, ende vellen mitten tween jongeren broederen toe, ende dit was al om onrust

te

te maken in der Stat. Dese selve luden arbeiden aller weghe, ende en rusten niet, hoe sy den genen belasten souden binnen der Stat, ende verderven dair 't hem op lette, alsa dattet geviel in den jaer ons Heeren CIↃ. CCCC. ende XIII. op sinte Benedictus avont, als hy verheven wort, dattie Raet van der Stat out ende nye te samen souden wesen, also dattie geen, die onrusten sochten, in der nachten te veuren seer omliepen, ende vele van horen vrienden toespraken, ende als die Raet vergaderen soude, by hem te comen voir der Stathuys, dair die ander niet of en wisten. Ende des morgens doe 't die geen vernamen, dair 't hem op lette, waren bedruct, ende wordens te rade, dat som van hem wouden uter Stat gaen liever, dan onrust om horen wil gescien most, of dat sy in haesticheden overvallen hadden geworden, ende deden alsò, ende ginghen uter Stat op dien selven dach, als die Raet doe vergaderen soude. Ende doe die Raet opten huus quam, ende versament waren, doe wert groot geruchte voir den Huus van den genen, die gebeden waren dair te comen, ende riepen; *Wy willent gerecht hebben, also 't ingeset was, of wy willen weten, wie sy syn, die 't weren willen*, ende hadden den luden wys gemaket, dattie ghene, dair 't hem op lette, die Stat vercoft hadden, ende souden die Hertoghe *Willam* van *Beyeren* overgelevert hebben, om vele goets, dattie dair of hebben souden. Ende dat geruft ende die onsedicht was te groot die dair gebesicht wert. Ende drucken den Rade dair toe, dat sy mosten doen, dat hoir behagelic was, ende die

Stat verbieden, dien sy wouden, ende som van den genen die binnen waren, in de vangenisse leggen, dair Heer *Henric* van *Lochorst* doe in der tyt Doemdeken t'Utrecht een voirganger of was, dat genen Geestelicken luden en geboerden te doen, dat hem na van Goods genaden geloont wert. Ende dair mostmen doe rechtevoert die banklock luden, eer die Raet van den Huse ginck, ende dair werden die Stat verboden *Jan* van *Lichtenberch* van *Lantscroon*, *Jan* van *Clarenborch*, die doe Burgemeesters waren, *Wouter Graswert*, die doe Overste Ouderman was, *Beernt Proeys*, die langhe jaren Scout t'Utrecht geweest had. Ende dit gesciede binnen vyf uyren, na dat sy uytgegaen waren, ende sonder yemant van hem ter tale te setten, nochtant dat dair veel goeder luden waren, die 't herde seer mishagede, mer dair en dorst niemant tegen seggen, ende elc dancte Gode, dat hy mit ruste mochte wesen. Ende doe sy die voirgenoemde personen uter Stat hadden, onlanghe dairna worden sy te rade, dat sy der geenre magen ende vrienden, die sy die Stat verboden hadden, een deel uten Rade wouden setten, om datte sie geen meugen en souden hebben hoir vrienden te helpen. Ende dit deden sy nu vyf of ses, ende op een ander tyt desgelycs, want sy waren beducht, hadden syt te verde genomen, datment niet gehenget en soude hebben, ende nament dairom gedeilt nu ende ester.

Nu wil ic wat rusten hier aff, ende scriven van den ghenen, die sy die Stat verboden hadden. Die vergaderden hem tot Amersfoerde, ende wor-

dens

dens te rade, dat sy scriven wouden, an den Rade out ende nye, ende wouden hem becronen, dat hem die Stat verboden was sonder misdaet boven der Stat rechte, ende sonder ymant van hem ter talen te setten, ende waren overbodich mit horen brieven, woudese ymant aenspreken van haren boosheden, of van enige onredelike saken, die sy gedaen mochten hebben, sy wouden dair af ter antwoorde comen voer horen Genadigen Here van Utrecht tot wat steden, dat die ontsiende Heer woude, sonder t'Utrecht, ende wouden hoir saken dair also verantwoerden als den Hoechgeboren Heer, syn Ridderen ende knechten dacht, datmense verantwoorden sonde; ende die brieven hielden in een antwoerde, ende worden t'Utrecht gesant driewerf of meer. Ende wat die geen screven, die uyt waren, ten mocht hem niet baten, sy woudense uyt houden. Ende doe die ghene, die die Stat verboden was, geen antwoerde op hoiren brieven en conden gecrigen, doe versochten die den hoechgeboren Vorste hoiren Genadigen Here van Utrecht, ende screven hem, hoe sy an der Stat gescreven hadden, ende noch waren overbodich hoir saken by hem over te trecken. Ende op een tyt, als die voirsienige Heer t'Utrecht was, toende hy die brieven in een gemeen Capittel, dair sy die gemeen Clesy, Ridderen ende knechten, ende dat ganse lant versament waren, ende dair worden die brieven gelesen in tegenwoordicheyt des Doemdekens *Jans* van den *Spiegel*, ende meer hoirre vrienden, ende die brieven hielden in, dattie geen die uyt waren, van eniger boosheit,

heit, die hem yemant anseggen mocht, ende woude, om hem te verantwoorden wouden in hoers Heren hant staen, dair voir wouden gaen, ende liden dair voir, wes Ridderen ende knechten dair voir wisen souden. Ende doe die Doemdeken, ende *Jan* van den *Spiegel* dat hoirden, spraken sy dair uyt, ende seiden, dattet geen tyt en wair van dien saken dair te spreken, ende braken dair mede op. Ende doe dat vernamen die buten waren, dat hoir Genadighe Here hen niet helpen en mocht mit vrindeliken versoeke, ende hem niet en batede, hoe volbodich sy waren, doe dochten sy 'et moste verder versocht wesen, ende vellen doe aen Hertoghe *Willam* van *Beyeren*, die voirgenoemt is, ende gaven hem hoir saken te kennen, ende baden synre hoger Deurluchtiger Mogentheit ootmoedelick om Gods wille, dat hy hoir lyf ende hoir goet in synre bescermenisse woude nemen, want syn ontsiende Genade wel bekenden, dat sy in der saken, daer syn Genade in benoemt ware, geen schout en hadden, als van der Stat hem over te leveren. Ende want die Mogende Vorst wel wist, dat daer niet aen en was, daerom ootmoedichde hy hem, ende namse in synre bescermenisse, ende seide hy woude hoire gedencken, alst dat gebeurde, dair die geen die verdreven waren God onsen Heere ende synre hoger Mogentheit seer af loveden ende danckten, ende dair te mael vrolick om waren, ende mede die geen die hair vriende waren desgelycks, ende volgheden van dier tyt den Deurluchtigen Vorst, ende togen hair saken an hem.

Item

Item in den selven jaer maecten dier Vorsten vrienden een vergaderinge om die Vorsten by een te brengen, alst voir geraemt was, also dat Hertoge *Willam* opsat mit een deel van sinen Ridders ende Knechten, ende reet in Veluwen, daer Hertoge *Reynout* hem tegen quam, ende al te vriendelic daer ontfing, alst wel gebeurde. Dair bleven die Heeren te samen ses of seven daghen, ende waren recht vriendelic te gader, also dattet geviel op een tyt, dattie Vorsten te samen waren, dat Hertoghe *Reynout* seide tot Hertoghe *Willam*: *Neve u mach lieve wesen, dat wy gesoent syn.* Doe seide Hertoghe Willam, *Neve waer by.* Doe seide Hertoghe Willam, *Neve waer wy niet gesoent, ghy hadt myn gevangen geweest.* Doe sprac Hertoghe *Willam* weder, *Neve het had quaet te doen geweest.* Doe seide Hertoghe *Reynout* weder: *Neve, t' is waer, ende op dat ghys te bet geloven meughet, het soude gesciet hebben, ende die meest van uwen lande souden dair toe geholpen hebben.* Ende doe Hertoghe *Willam* dat hoerde, sloech hy 't wech voer een boerte, maer hy docht anders. Ende doe hem die Heren een wyl dus vermaect hadden doe gevielt, alst pleghet, al waren die luden een jaer vergadert, nochtan mostet eens scheyden wesen, ende also gesciedet dair. Ende Hertoghe *Willam* nam ooorlof ende reet te Hollant wert, ende hieltet in gedachten van der vanghenissen, dair hem Hertoch *Reynout* of geseit hadde, ende bedochte menichsins in hem, wie dat wesen mocht van sinen ondersaten, die hem dat ongelove doen soude, ende wert wel denckende op sommige

mige Heren, dair hy t' beste vermoeden niet op en hadde, die den Hof van Hollant plaghen te soeken, ende in een wyl dat niet gedaen en hadden, ende oick heymelicke vrientscap mit sinen vyanden hadden, dair hy wel an twyffelde, nochtant dat hyt wel verborgen hiek, ende gaft luttel van sinen vrienden te kennen, ende hieltet also lange, datment int gemeen niet en vernam. Ende om dat dese saken den ontsienden Heere also na lagen, ende nochtant en woude niemant belasten, hy en soude dair meer bescheyts van weten, so bleef die sake also een wyl staende, dat my ducht van enen grooten Heer al te wiselic genomen te wesen, van dat hem also nae dede so sedelic te vervolgen. Ende ist datmen pleghe te seggen, datmen eens mans wysheit by sinen wercken bekennen mach, so derff ic wel scriven, dat Hertoge *Willam* een wys Heer was in sinen tiden, want hy hem mit geenre haesticheyt en ontginc. Ende om meer besceyts dair van te weten, so wil ick meer van synre wysheit scriven, die hy dede, die veel wise Heeren niet gedaen en hadden, die hy nochtan al te wiselic vervolchde, alsmen wel horen mach. Want het geviel by syns Heren tiden Hertoghe *Aelbrechts* syns Vaders, dat hy also tegen hem bedragen was, dat syn vader hem niet sien en woude, noch by hem hebben, ende wat onscout hy dair van dede, ten mocht hem niet baten, et was hem leet, dat hy in den lande bleef. Ende doe Hertoghe *Willam* dat vernam, die doe Grave van Oestervant was, dat hy also stont mitten Vader, wast em seer leet om te horen, ende

en

en woude den vader niet vertoernen, noch tegen sinen wil in den lande bliven, ende woude liever buten onwil in den lande te liden, dan tegen syns vaders wil in den lande te wesen, nochtant dat hyt wel wiste wie't hem dede, ende soud den ghenen wel t'huus hebben doen brenghen, hadde hy gewilt. Mer neen die wise Heer en woude synen vader alsō veel niet vertoornen, en docht, mocht hy leven, en worde hy Heer, hy souts gedencken, ende sat op, ende reet uyt syns vaders landen, ende reet te *Breda*, ende bleef dair een wyl leggen, alsō dats ten lesten den vrienden verdroot, dat een erfsoen van Hollant aldus uten lande soude wesen, dairmen geen bruecken of en hoerde, ende spraken alsō mit Hertoge *Aelbrecht* sinen vader, ende onderwysden hem alsō, dat hy te vreden wert mit sinen soen, ende dat hem lief was, dat syn soen weder in den lande quam. Ende dit wert Grave *Willam* laten weten, die 't geerne hoorde, ende reet doe weder in Hollant, ende hielt hem alsō sedelick voert alsō lange, als syn vader leefde, dat hy den genen, die 't gedaen hadden niet en misdede. Ende om dat my dunct dattet een al te grooten deucht was van den soen, ende een sonderlinge wysheit, die hy doe besichde, ende om dat ick voor geroert heb, dat men des mans wysheit by synen wercken bekent, ende hem Hertoghe *Willam* in sinen last tegen den vader sedelic gehadt hevet, so machmen wel van hem scriven, dat hy een wys Heer in sinen tyt geweest hevet.

Nu wil ick voert scriven van den Doemdeken,

van

Jo. à Leidis *lib.* 32. *c.* 18.

van *Jan* van den *Spiegel* ende van heuren vrienden, hoe hem die hadden, doe sy den mogenden Vorst horen Heere den Bisscop in den Capittel huus also geantwoert hadden, roerende van den genen die verdreven waren; ende als die sake also staende bleef, ende die edel Bisscop niet meer dair toe en dede, doe waren sy vrolic, ende beswaerden der geenre vrienden van daghe te daghe altoes meer, ende wie van hore vrientscap niet en was, of die t' mishagede dat sy deden, en dorsten niet spreken, ende danckten Gode, dat sy swygen mochten, ock wat sy bedreven. Ende dit duerde aldus een wyl. Ende ten lesten doe syt te vele maecten, doe begonstet den luden te verdrieten, ende oic verdroot 'et menigen goeden man, die van ambochten ende van neeringe waren, dat sy Hollant niet gebruken en mochten, dair sy groot verlies of hadden, ende doe begon men te spreken, ende seyden; *Men most geen guede ordre bouden, die luden moesten varen ende keeren, ende wy worden verderfselic.* Desse woorden ende deser gelyck vielen veel op der straten, doe dat volck sprekende wert. Ende watmen daer of seyde, hoe dic ende hoe vele, ten bate niet. Ende die luden worden alle daghe meer mismoet, ende herder in den saken, want sy sonder neringe saten, ende gingen grotelix t'after, also dattet geviel des Vridages voir Pinxteren in den jaer van xv. als die Raet out ende nye te samen geweest hadden, dat een van *Jans* knechten van den *Spiegel*, die hem volchde, als *Jan* van den *Husse* ter * Plaestes wert ginc, ende waenden aldair gegeten te hebben, dat een van der

* *Plaetses.*

der Stat knechten by *Jans* knecht ginck, dien *Jans* knecht onweerdelic van hem ſtiet, dat der Stat knecht qualic nam, ende gaft ſom van ſinen vrienden te kennen, die 't ſeer verdroot, ende quamen tot *Jan*, eer hy eten ginc, ende ſeyden tot hem: *Dit bevet deſe uwe knecht gedaen der Stat knecht. Tis veel dat ghy ons doet mitten uwen. Ten ſtaet ons niet te lyden.* Ende die luden werden lopende bi der *Palaetſen* op *Jan*. Doe *Jan* dat ſach, trat hy in een huys, ende die doeren werden geſloten. Ende onlanghe daerna vernament die van den nederen eynde, ende ſcoten te ſamen, ende quamen an die *Plaetſe*, ende als ſy aen die *Palaets* gecomen waren, vielen ſy aen dat huus, dair *Jan* in was, ende men woude die doren opſlaen. Ende doe *Jan* dat vernam, viel hy achter ten venſter uit, ende pant hem wech te comen. Ende doe die Doemdeken dat vernam, dat *Jan* alſo gevaren hadde, pynde hem mitter meeſter haeſt boven in die Stat te comen, ende meenden dair hulp gevonden te hebben. Ende doe dat die geen vernamen, die an die plaetſe waren, ſtieten hem na, ende gemoeten den Doemdeken bi den Regulieren, ende dair worden hy ende *Jacob* ſyn broeder int clooſter gedreven, ende van dien dage ſyns ondanckens mit ſinen broeder uter Stat geleit, ende dairna *Jan* van den *Spiegel*, ende *Frederic* ſyn broeder, *Ysbrant* van der *A*, *Jan* van der *Maſche* mit meer van heuren vrienden. Hier machmen mercken hoe na geluc en ongeluc die by een ſyn. Want des ſmorgens, doe die Doemdeken ende *Jan* opſtonden, waren ſy ſeer

ontsien in der Stat, ende elc man vrucht heurre, ende eer avont worden sy tot horen onwille uter Stat geleit, ende dat mosten sy liden, ende dair en dorst niemant voir spreken. Hier raed ic allen goeden luden om te dencken, ende God onsen Heere voor ogen te hebben, ende die van bewynde is den luden recht ende reden te doen, so macht God ende den luden behagen, mer gewelt ende ongenade in machten over den luden gebesicht pleecht God geerne te wreken. Ende doe die Domdeken entie ander uter Stat waren, behoefdens die 't hem gedaen hadden wiselic toe te sien, want dair bleven luden in die Stat, die den Doemdeken en ten sinen wel gehouden waren, en dair waren som wel beducht, en som meenden, ten wair geen noot, nochtant om alle dinc mede te verhoeden, so lieten sy twee of drie dair hem an twivelde by hem comen, ende lieten die aen hair hant tasten, ende loefden elc by horen ede nimmermeer tegen hem noch tegen hoer vrienden te doen, noch den Doemdeken mitten sinen niet voirstaen in geenre wys, dair die geen die binnen waren, had Godt niet gewilt, by verderst souden geweest hebben, want die selve luden, die an hoir hant getast hadden, een heymelick opset maecten op den genen die binnen waren, die doot te slaen, die den Doemdeken verdreven hadden. Ende dat soude gesciet hebben op sinte *Jans decollatio* in den selven jaer. Ende dat opset worde gebroken, als God woude, dat dair niet of en qnam, ende mens gewaer wert van den sommigen, dair den luden wel an twivelden, dat sy dingen

gen int sin hadden, dair die luden om gevangen hadden, die 't openbaerlic liden, dattet gescien soude hebben, daer over gericht wert. Ende doe dat vernamen, die den Doemdeken verdreven hadden, worden te rade, ende sonden hair vrienden in den Hage by Hertoge *Willam* van *Beyeren* om mit hem te dedingen van sulker gebreken, als hy an der Stat had, ende die Stat an hem, dair vrienden toe holpen, dattet verlyct ende gebroken wert. Ende worden weder ingesoent die gene, die den Doemdeken met sinen vrienden verdreven hadden. Ende dat gesciede in den selven jaer, ende quamen weder in der Stat, als Heer *Jacob* Proest t' sinte Peter, *Jan* van *Lichtenberch* van *Lauwsmen*, *Jan* van *Clarenborch*, *Wouter Grauwert*, *Beernt Proeys* mit hoeren vrienden.

Ende doe Hertoghe *Willam* mitter Stat verliket was onlanghe dairna bereyde hem die ontsiende Vorst, ende voer t'Utrecht om met sinen vrienden aldair vrolick te wesen. Ende als hy in der Stat was, quam hem die bootscap aldair, dat syn vrienden den Heer van *Arkel* in Brabant gevangen hadden op sinte Katherinen dach in der Meyerye van den Bosch, ende tot *Sevenberghen* gevoert. Ende doe die Deurluchtige Heere dat vernam, was hy utermaten vrolic, ende danste Gode, dair alle goet af comt, dat hem dat gesciet was, ende nam oorlof van sine vrienden, tooch te Hollant wert, ende dede den Heer van *Arkel* aldair brengen, dair hy alrehande saken of vernam, ende wie hem in Hollant soude hebben gevangen, ende also den Hertoge *Reynout* van Gulic ende van

Jo. a Leidis *lib.* 32. *hist. cap.* 22.

Gelre gelevert, daer Hertoge *Reynout* voirsz hem selven een deels of geruert had, als hier voir gescreven staet, vernam hy veel bescheyts of van den Heere van *Arkel*. Ende als Hertoghe *Willam* wist wie 't hem gedaen soude hebben, nam hy 't seer wiselic, ende en verhaeste hem in geene dingen, nochtan dat hy hem voir wel getwivelt hadde an dien ghene, ende hielt die sake een wyl staende, datmen int gemeen niet en wist.

Hier van nu een wyl te rusten, ende van anderen dingen voirt te scriven, die in desen tiden mede gescieden. Ten eersten dat die van *Brussel* den Heere van *Arkel* hielden voir hoire poerter, ende sy dair by mitten anderen Steden van Brabant menigen raet sochten om hem vry weder gelevert te hebben op der stede, dair hy gevangen wort, alsso 't op der eerden van Brabant gesciede, ende hy hoir poerter was, dair sy menich vriendelic ende neernstich vervolch om deden an Hoechgeboren, Deurluchtige, ende Mogende Vorsten, so an horen Genadigen ende geduchten Here den Hertoge van Brabant, ende so an Hertoge *Willam* van *Beyeren*. Mer wat sy arbeyden ende vervolchden ten bate niet, ende sy en conden hem niet gehelpen, overmits dat Hertoge *Willam* in geleden tiden den Hertoge van Brabant allso goet hadde, dat hy om sinen wille vyant wert des Heren van *Arkel*, ende hem verbant mit Hertoghe *Willam* voersz, die een buten den anderen geenrehande deding an te gaen mit den Heere van *Arkel*.

Voert hoe in dien selven tiden een groot swaer oirloghe stont tusschen den tween Conincrycken

van

van Vraurcryck ende van Engelant, want die Coninc van Engelant hadde doe onlanghe jaren voirleden in Vrancryck gewonnen drie Steden gelegen bi der *Seyne*, als *Harinthfliet*, *Honichfliet*, ende *Rowaen*. Ende in dien selven tiden, als hy die Steden wan, ende gewonnen had, quam dair een pestilentie in sinen heer, so dat hem in corter wile vele volx af stierf, wair by dat hy doe sine voerseide Steden versettede, ende tooch mit sinen heer, dat hy doe by hem hielt te *Calays*, om van dane voirt over te varen in Engelant, dair hem die Fransoysen onder wegen bereden, ende waren den Engelschen seer overmannet, so dattie Coninc van Engelant doe int eerste seer begangen was, ende hadde wel weder overgegeven sine gewonnen Steden voersz, ja toe meer hem selvon gevangen sonder te striden, dat hem niet geboren en mochte. Mitten cortsten dattet dair ten stride quam, ende die Engelsche wonnen den stryt. Dair bleven doet die Hertoghe veu *Brabant*, die Grave van *Annyvers* beyde gebroeders, des Hertoghe *Johan* van *Bourgongen*, ende der Hertoginne *Margrieten* van *Beyeren*, Gravinne van Hollant, mit veel grooter Heeren, Baenrodsen, Ridderen, ende knechten uyt der crone van Vrancryck ende van Henegouwen, sonderlinge uit Henegouwen VIII. Baenrodsen behalven alle die Ridderen ende knechten, ende Heer *Jan* van *Brederode*, ende daer worden gevangen die Hertoge van *Orliens*, die Hertoge van *Borbon*, mit vele groote Heeren, Ridderen, ende knechten uit Vrancryck ende uit Henegouwen. Dese stryt gesciede op sinte *Crispyn* ende

Jo. a Leidis *lib.* 32. *hist. cap.* 20. *Grispiniani* dach in den voerseiden jaer c I ɔ. cccc. ende xv. Ende om dit groote sware oorloge neder te leggen ende te soenen verootmoedichde hem de Alredeurluchtigste Vorste *Sigismundus* Roomsche Coninc in den jaer ons Heeren c I ɔ. cccc. ende xvi. te comen in Engelant, ende doe hy dair gecomen was, sonden die Coningen beide haer brieven an Hertoge *Willem* van *Beyeren*, Grave van Henegouwen, ende van Hollant voirsz, seer hoochlicken ende vrientlicken an hem begeerende ende vermanende; dat hy by him in Engelant quame, om die voerseide sake in goeden state ende in peyse te helpen brengen. Hertoghe *Willam*, die die voersz brieven in grooter weerdicheit ontfing, bestede hem haestelic; ende voer in den selven jaer op den xix. dach in Meye mit grooter cierheit ende costelicheit in Engelant by den Coningen voirsz, duerde daer xl. dagen langh, ende hadde elcx dages een sonderlinge cierheit van costelicken cledinge ende juwelen. Binnen desen wert daer versproken ende geraemt een minlic dedinge tusschen den tween Rycken als Vrancryck ende Engelant. Mer dat ginc al te niet, overmits dat die Gemeente aldair waende by den Heeren te syn bedrogen geweest; Ende die Heeren en waren niet al sonder vrese geslaghen te worden van der Gemeenten. Waer by die Heren doe aldair alle dinck al oversloegen, ende satede hem elc weder te keeren tot sinen lande.

Nu weder te comen op die oude materie van datmen Hertoge *Willam* van *Beyeren* in der veden van Gelre woude hebben gevangen in syns selfs lan-

lande, ende hem gelevert den Hertoghe *Reynout* van Gulic ende van Gelre, dairmen voir af gesproken hevet, so selmen weten, dat ten lesten luytbreet wert, op wien dat gerufte ginck. Ende doe dat vernamen des Heeren vrienden, dair dat geruft af ginck, doe quamen die tot hem, ende seyden, watmen hem overseyde, ende baden hem, want die saken overdroegen ende lastich waren, dat hy hem verantwoerden woude, wantmen dair vele of seyde. Ende die Heer, seide weder, t' was hem leet, dat hy beruft wair, ende t' quam qualiken toe, ende woude hem alle weghe verantwoerden tot steden, dait hy veylich comen mocht. Ende doe syn vrienden dat van hem hoirden, vervolchden Hertoghe *Willam* dair op, ende baden synre Genaden heuren Heer ter antwoerde te setten, ende enen dach van rechte te leggen, hem ende syn goet te verantwoorden, ende hem geleide dair op te geven, of ende an te comen. Dat Hertoge *Willam* dede, ende leyde hem een dach van recht, ende dede den Heere van *Egmonde* verdagen dair te comen om hem te verantwoerden. Ende doe die dach quam, bleef die Heere van *Egmonde*, ende en quam niet voir. Ende Hertoghe *Willam* vervolchden voirt, ende verwan den Heere van *Egmonde* van live ende van goede. Ende doe hem Hertoge *Willam* alfo verwonnen had, cort dairna sciĉte die ontsiende Vorst van sinen Rade ende oic van sinen Steden voir *Isselsteyn*, ende dede dair eyschen die Stede mitter Borch, als hem dat mit recht toegewyst was, dair sine vrienden weygeringhe van gesciede, die hy dair gesent had. Ende als

als den edelen Vorst dat geseit wert, namt sedelic, ende docht wel, dair most meer toe gedaen wesen. Hierom versamende Hertoghe *Willam* een deel van sinen Ridderen ende knechten, ende mede van sinen Steden uit Hollant in den jaer van XVI. voersz omtrent sinte Marien Magdalenen daghe, ende sende een deel van sinen luden voir *Iselsteyn*, ende tooch selve te *Schoonhoven*, ende woude huus ende Stede beleggen. Ende doe dat vernamen des Heeren magen van Egmont, als die Joncheer van *Gaesbeec*, die Heer van *Culenborch*, ende Heer *Jan* van *Vyanen*, was hem dair lede toe, ende kenden Hertoge *Willam*, alse quam hy dair voir, hy soude dair wil van willen hebben, ende so willen sy den Heere van Egmonde verderft. Ende hierom versochten die voergenoemde Heeren Hertoge *Willam*, ende baden synre Genaden, of hem lief wair, sy souden spreken metten Heer van *Egmonde*, ende wouden sien, of sy yets goets gededingen conden, syn ontliende mogentheyt mede te brengen. Dat hem die edel Vorst lief liet wesen. Doe reden die Heeren bi den Heere van *Egmont* tot *Yselstein*, ende spraken dair mede wel ende menichsins, als dat wel te vermoeden is, ende reden weder by Hertoghe *Willam*, van den Hertoghe weder tot *Yselsteyn*. Ende sy reden so over ende weder over, ende brachtent ten lesten dair toe, dattie Heere van *Egmonde*, ende Heer *Willam* syn broeder souden riden uyt *Yselstein*, ende behouden hair rede have, die sy dair binnen hadden, ende bliven uten lande van Hollant ende van Zeelant, ende en souden dair niet weder in

co-

comen, ten wair by wil ende consent van Hertoge *VVillam*. Ende die Heer van *Egmonde* soude overgeven ende quytscelden alle recht ende toeseggen, dat hy hadde aen den Huse, ende an der Stede van *Yselsteyn*, ende àn der Heerlicheit, tot Hertoghe *VVillams* behoef. Ende die Hertoghe soude den Heer van *Egmonde* jaerlix doen uytreyken tot euwigen daghen hem enten sinen te betalen twee dusent oude scilden, Heeren *Willam* sinen broeder ses hondert cronen, ende der Vrouwe van *Egmonde* hoire beyder moeder acht hondert cronen tot hoirre lyftocht. Ende dit gesciede aldus in der manieren voirsz, ende wert bebrieft an beiden siden. Ende hier op reet die Heer van *Egmonde* ende Heer *Willam* syn broeder uyt *Yselsteyn*, ende de Hertoge *VVillam* sende syn vrienden aldair, die huus ende Stede innamen tot synre behoeff, ende die gene die dair woonachtich waren ontfingen Hertoge *VVillam* voir hoiren Heere, ende loifden hem houde ende trouwe te wesen, ende swoeren dat ten heyligen. Ende dat gerecht bevalmen den genen, diement geloofde, ende die Borch wert beset, ende bevolen van synre weghen te bewaren.

Ende doe die ontsiende Vorst dese saken aldair geeynt hadde, wert bedenckende, dat hy in sinen dagen quam, ende over vyftich jaer out was, ende geen kynderen en hadde dan een eenige dochter, die hy gehylict had aen des Conincs soon van Vrancryck den outsten sonder een, ende bedacht hem seer voirsienlic, waert dat hy storve, dat syn dochter dan gedruct mocht werden van Hertoge

Jan sinen broeder van den Graefscappen van Hollant ende van Zeelant, ende die Heerlicheden dair off mit machten aen hem trecken mocht, overmits dat syn dochter jong was, ende een vrouwe persoen. Om dat te verhoeden so dede die ontsiende Vorst op een tyt by hem comen die Ridderscap van Hollant, ende van Zeelant; ende desgelycs die Hoofsteden van den lande voerss, ende begeerde van hem, of hy oflivich worde, dat sy dan synre dochter behulpich ende bystandich wesen wouden, haer in der Heerlicheit te houden tegen den genen, dies hem bewynden woude: want syn dochter hair rechte vrouwe wair, storve hy sonder manlike gebboorte. Daer sy hem doe op beriedden, ende dair een tyt op geraemt wert, elc mit sinen berade weder by hem te comen, alst gesciede. Daer die Heeren ende Ridderscap toe verantwoirden, want dat hi oflivich worde, dat God verbieden most, sy kenden synre dochter dan voir hoire rechte Lantsvrouwe, ende wouden hair dan doen, al dat sy sculdich waren te doen. Ende doe die ontsiende Vorst dit verstont, wast hem seer lief te hooren; ende danctese seer, ende begeerde van hem, hy woude enen brief dair of laten maken, ende badt hem dien brief te beseghelen. Daer sy tot antwoerden, dat syt doen wouden. Ende die brief wert gemaect, ende besegelt, dat synre dochter wel diende na synre doot. Hier machmen hooren een groote wysheit van den ontsienden moghenden Vorst, dat hy syn enighe dochter also besorchde by sinen levenden live; op dat sy na synre doot in der Heerlicheit on-

onbelast comen soude, ende mit vreden bliven mocht.

Ende doe die Deurluchtige Heere dit aldus bewaert hadde, doe gevielt, dat hy seer vervolcht wert van sine Ridderen ende knechten, ende van syn Steden uit Henegouwen, ende begeerden al te seer van hem, dat hy in sinen lande van Henegouwen by hem comen woude om dat lant te bescudden: want die Hertoghe van Bourgoengen mit groot volc by hem lach, die 't al verdorsden, dair sy quamen. Ende die mogende Vorst, die syn ondersaten minde, ende syn Ridderscap seer lief hadde, doe hy hoorde, dat sy beladen waren, bereide hem dair na toe te varen, ende tooch mitter meester haest in Henegouwen. Ende doe in der tyt, doe die ontsiende Vorst in Henegouwen was, wert hem begebrocht, woe dattie Dolphyn een outste soen te Vrancryck gestorven was, also dat syn swager synre dochter man doe een recht erfvolger ende verbeyder der crone van Vrancryck was. Ende doe die Deurluchtige Vorst Hertoge *VVillam* vernam, dattet was wair, al wast synre dochter groot totter wachten te staen na des Conincs doot baers mans vader, Coninginne te wesen, nochtan en verhaeste hem die verstandige Vorst niet in genen stucken, mer verbeydende em voirsienlic, ende dede syn swager synre dochter man, die doe by hem was, over lange bereyden ende toe maken, ende bereide hem, alsmen sinen swager een bode uit Vrancryck sont, als hy wel wist datmen doen soude, overmits dattie Coninc siec was, ende al Vrancryc in onrusten stont

van des Hertogen doot van Orliens, ende mede van den grooten oirloge, dat doe was tusschen Vrancryc ende Engelant, also dat syn swager toe Dolphyn ende outste soen te Vrancryck ontboden wert in Vrancryck te comen. Ende die ontsiende Vorst Hertoge *Willam* sat op mit den Daulphyn. Ende binnen desen quam enen, die den Dauphyn wel kende en gelovede, mit enen suverliken pansier, dat van al te grooten voirdeel was, ende brachtet den jongen Coninc, die 't al te wel behagede, ende toecht rechtevoert an ende weder uyt, ende cort dairna wert die Coninc siec, daer veel meesters by gehaelt werden, die hem niet helpen en conden, want 'et venyn was so sterck, ende was so veer dair mede gecomen, dat hem niet te helpen was, ende die jonge Coninc bereyde hem, eude voer van deser werelt, ende beval syn siel in handen des gebenedyden Godts soen op sinte *Ambrosius* dach in den jaer ons Heeren CIↃ. CCCC. ende XVII. ende dat doode lichaem wert gebalsemt, ende te Parys gevoert, dair meugelic vele rouwe om geweest soude hebben, had die Coninck gesont geweest, ende hadmen vrede in Vrancryc gehadt, dat leyder niet en was. Ende die ontsiende Vorst Hertoghe *Willam*, al was hy bedruct om syns swagers wille, sat op; ende reet bi den Hertoge van Bourgoengen sinen swager, ende arbeyde seer om syn landen te bescermen, te bescudden, ende uten scade te houden. Ende binnen desen dat Hertoge *Willam* in Henegouwen was, wert den ontsienden Vorst syn been heffende, daer hy by wylen gebreck an plach te hebben, dat hem in voirtiden

een

een hont gebeten hadde, dair hy siec an wert. Doe had die ontsiende Vorst enen meester by hem, dien hy gelovede boven andere meesters, ende liet die by hem comen, ende nam raet mitten meester, wat best totten been gedaen wair. Die meester dede als een roekeloos man sonder eenich beraet van den anderen meesteren den edelen mogenden Heer syn been te sniden, dair hy die sericheit an hadde, ende meende t' wair sonder anxt, ende soude dair genade van crigen, ende van dier tyt voert dattet been gesneden wair, so ergerde dat been van dage te dage. Ende doe die Deurluchtige Vorst hem bevoelde, doe docht hem wel, dat syn leven dair mede gecort soude wesen, ende bereyde hem dair tegen als hy best conde, biechte, ende nam dat heylige sacrament, ende wert berecht mitten heyligen olye. Ende opten lesten dach van Meye in den jaer voersz sceyde die ontsiende Heer van deser werelt, ende beval syn edele siel in handen des Almachtigen Vaders, na dat hy die Graefscap van Hollant tusschen XII. of XIII. jaer wel geregeert hadde in grooter eren. Dese edel Heer doe hy leefde was ontsien in synre tyt, ende hadde syn lant alle drie als Hollant, Zeelant, ende Henegouwen wel tot hem, ende was der landen alsso machtich als een Heer wesen mocht. Dese edel Vorst liet na hem een enige dochter, die *Jacob* hiet, ende was mit hair moeder by haren vader, doe hy sterf, ende waren uyttermaten rouwich, als dat wel te vermoeden ende mogelic was, want sy verloren den ontsiensten Heere, die in den Nederlande geseten was.

Dese

Dese Vorst wert eerlick begraven in Henegouwen tot Valencyn, ende sterf tot . . . . . . God die nye sonde en dede moet over hem ontfermen, ende syner sielen gedencken. Amen.

Doe die edel ontsiende Heere aldus gestorven was, onlange daerna quam die bootscap in Hollant, ende dair omtrent, dat hy doot was, dair vele goeder wiser lude lede toe was, ende sy waren dair oic die 't lief was, ende swairlic dairna becoften. Ende die Deurluchtige Vorstinne Vrou *Jacob* bleeff int eerst na haers vaders doot in Henegouwen, ende cort dairna ontfangen van Heeren, Ridderen, ende knechten, van den Steden, ende van den gemeen luden, tot eenre Lantsvrouwe gehult ende gedaen als dair toe behoorde. Ende doe die Heer van *Egmonde* ende Heer *Willam* syn broeder vernamen, dat Hertoge *Willam* saliger gedachten gestorven was, versamenden in stilre weren een deel luden binnen corter tyt, dair Heer *Willam* van *Egmonde* mede tooch voir Yselsteyn, ende by hulp van vrienden, die die Heer van *Egmonde* dair binnen had, so wert Heeren *Willam* enten sinen een poert opgedaen, daer sy in quamen, ende cregen die Stede op des heyligen Sacraments nacht, als die dach toecomende was, ende dat was opten elften dach dairna, als Hertoghe *Willam* gestorven was, met die Borch van Yselsteyne en conden sy doe niet an comen, want die Casteleyn gewaer wert, ende hielt die Borch totter Hertoginnen behoeff. Oeck doe dat vernamen, die Joncheers van Brederoden ende van Montfoirde, dat Heer *Willam* van *Egmont* mitten sy-

fynen in Yselsteyn gecomen waren, ende die Casteleyn der Borch machtich was, deden als getrouwe Jonckers, ende sloegen alle dinck over, ende besateden dair toe den Casteleyn te hulpe te comen, noch dat Vrou *Jacob* Gravinne van Hollant noch in Henegouwen was, ende elc van hem soude mynre Vrouwen vrienden toespreken, die elken best gelegen waren, ende bidden die mynre Vrouwen te baten te comen, ende dat most cort gedaen wesen, want die van den Huse niet wael besaet en waren, also dattie Joncheer van *Montfoirde* tooch an der Stat van Utrecht, ende begeerden seer vriendelic van Vrou *Jacobs* wegen, dattie Stat hair te baten woude comen, ende helpen hoir die geen becraften, die Yselsteyn gewonnen hadden. Die Joncker van *Brederoden*, ende hy wouden dair goet voir wesen, mechtmen Yselsteyn weder crigen in Vrou *Jacobs* handen, datmen die Borch tot Yselsteyn soude neder leggen, ende slechten die mueren van der Stede degelycs, ende om dattet vertoeven niet goet en was, soudmen den genen te bate comen, die opten Huse laghen, so wert die Stat te rade, dat sy mynre Vrouwen dienen wouden, ende bereyden hair daer toe, ende togen des Vrydages na Sacramenti voir Yselsteyn. Ende doe die Joncheer van Montfoird vernam, dattie van Utrecht voir Yselsteyn waren, quam hy rechtevoert in den velde by hem, ende scicten terstont hair vrienden ten Huse wert, ende doe die bi den Huse quamen, hadden die van der Stede dat huys gewonnen. Ende doe die van Montfoerde ende van Utrecht vernamen, dattet

huus

huus gewonnen was, namen corten raet, ende overdroegen, dat sy dair bliven wouden liever, dan sy so uten velde trecken wouden, ende wouden daer verwachten der genaden, die hem God verlenen woude, ende onlange dairna quam die Joncheer van *Brederoden* mit sinen vrienden, ende em behagedet wel, dat sy dair bleven, nadien dattet huus gewonnen was, ende bleeff mede. Ende cort dairna quamen die Hollantsche Steden vast aen, ende die van Utrecht, dien menich leet uyt Yselsteyn gedaen was, arbeiden al om bi der Stede te comen, deden graven ende bolwercken maken, ende maecten haer bolwerc also na der Stede, datmen mit enen boghe te sommer steden over scieten mocht. Ende doe dit vernam die Deurluchtige Vorst Hertoghe *Jan* van *Beyeren*, die Elect tot Ludic, die broeder was van Hertoghe *Willam*, dat synre nichten vrienden, dair hy een Oem af was, voir Yselsteyn lagen, bereide hy hem als hy eerst mocht, ende quam voir *Yselsteyn* by synre nichten vrienden, ende sloech dair neder, ende bleeff by hem leggen. Ende die van Utrecht, die wel wisten, wat 'er hem an lach, en lieten hem niet vaken, ende waren nacht ende dach in die weer sonder aflaten om lede te doen, die in der Stede ende iu den Huse lagen, want dair waren doe mede an gecomen som van des Gestichts vyanden, ende oock een deel van den ballingen, die mitten Doemdeken ende mit *Johan* van den *Spiegel* van Utrecht verdreven waren, hierom ende om wil van der Stede te hebben waren die van Utrecht altyt onledich, ende rustèn luttel. Ende doe die

van

van den huse vernamen, dat alle die Steden van Hollant, ende die van Amersfoerde desgelycs dair waren, doe sagen sy wel, datmense beroeren soude, also dat sy doe dedinge sochten, ende spraec begeerden, alst gesciede. Ende over die deding gingen Heer *Willam* van *Egmont*, ende die geen die mit hem van buten waren, dair die van Yselsteyn in verclaert werden. Ende dit deding viel cort, want sy en tot genen besit en waren, ende geen ontset en wisten, dair sy hem wel toe verlaten mochten. So wert dat deding dus gesloten, dat Heer *Willam* van *Egmont* mitten gasten, die daer in gecomen waren, souden gaen uyt Yselsteyn mit alsulker have, als sy dair gebracht hadden, ende men soud'er geleyden tot *Nyen-Dam* toe, ende souden vorder trecken sonder hoede te hebben van mynre Vrouwen vrienden in Hollant, ende van den geen, die dair in den velde lagen, ende die luden van Yselsteyn souden gaen in der Vrouwen genaden van Hollant behouden haers lyfs, ende hier op soudmen der Hertoginnen voirsz die Borch mitter Stede overgeven. Ende doe dat deding also gesloten was, ende doe die dedings lude in die Stede quamen, wert dien van Yselsteyn geseyt, dat sy gaen souden in die nye Stede, ende want gesoent waer geloefliken, deden sy alsoe. Ende Heer *Willam* ende die geen die van buten mit hem gecomen waren togen haers weges, ende worden geleit als voirsz is. Ende der Vrouwen vrienden togen in die Stede, ende quamen op dat Huus, ende togen niet in die nye Stede, dair die van Yselstein te samen waren, ende waenden der Vrouwen gehult

te hebben., ende dair mede quyt geweest, ende die worden angetast ende gevangen, daer Hertoge *Jan* van *Beyeren* een deel van den gevangen of nam, ende die ander gevangen worden bewaert tot der Vrouwen behoef. Ende aldus is die Deurluchtige Vorstin weder aen Yselsteyn gecomen, dat hair vrienden voir hoir gedaen hebben, doe sy nochtant in Henegouwen was, want hair Heer vader onlanghe doot geweest hadde, doe dit gesciede. Ende van datmen dair quam, ende van datmen daer voir lach, eer 't opgegeven wert, was al binnen XIV. dagen. Ende onlanghe dat Yselsteyn opgegeven was, quam die Deurluchtige Vorstinne Vrou *Jacob* mit hoir moeder in Hollant, dancten God der genaden, ende der eren, die hem God gedaen hadde. Ende die van Utrecht dochten, om dat em gelovet was, datmen die Burch tot Yselsteyn soude neder breken, ende die mueren van der Stat te flechten, ende spraken dair off mitten Joncheer van *Montfoerde*, die 't hem mitten Joncheer van *Brederoden* van Vrou *Jacobs* wegen toegeseit hadden, die 't voort sochten an der ontsiender Vrouwen, ende die beval datmen breken soude, alst versproken was, ende op sinte Pieters ende Pauls dach daerna quam die Joncheer van *Brederoden* binnen Utrecht, ende nam een deel luden van daen mit hem, ende togen tot *Yselsteyn*, ende begonnen te breken. Ende die van Utrecht en sceiden niet van daer, die Borch was neder, ende die mueren waren geflecht.

Vrou JACOB VAN BEYEREN *Gravinne van Hollant*.

Doe Hertoghe *Willam* van *Beyeren* Grave van Hollant saliger gedachten dus gestorven was, ende die Deurluchtige Vorstinne Vrou *Jacob* uit Henegouwen in Hollant gecomen was, tooch van Stede te Stede in Hollant, ende liet hair hulden voir een Lantsvrouwe, ende wert tot allen Steden gehult, ende wel ontfangen sonder te Dordrecht. Ende cort na dien dat Vrou *Jacob* eerst in den lande gecomen was, begonnen hem die Cabbeljaus in den lande ende in den Steden te verheffen, die hem sedelick bi Hertoghe *Willams* tiden gehouden hadden, nochtan dattie Heere van *Arkel* ende van *Egmonde* van Hertoge *Willam* seer belast ende verdorven worden, die de meeste van der Cabbeljausche partye waren. Ende doe dit vernamen Vrou *Jacob* ende hair salige moeder, namen hoir heymelike Raden by hem, die sy geloofden, ende verspraken te gader, dats noot wair, datmen sage om enen Mogenden Heer, dair die Hoechgeboren Vorstin mede bewairt wair, diemen hair gave tot enen man, die hoir ende dat lant voir gewelt ende ongenade besceermen mocht, alsso dat sy meenden, dat hem geen Heer bet gesceten wair dair voir te bescudden, dan die Hertoge van Brabant, ende brochten dat by Hertoge *Jan* van *Beyeren*, ende den Hertoge van Bourgoengen, die beyde hair Oemen waren, ende dat wert by beyder Heeren rade versproken mit den Hertoge van Brabant, ende mit sinen vrienden. Die des overquamen dat die Hertoge van Brabant ende Vrou *Jacob* van

Beyeren vergaderen souden in wittelick hilie mit malcanderen, indien dattet die Paeus consenteren soude, wantet anders niet bestaen en dorst, want sy te na in maescappen, ende in swagerscappen waren. Hierom wert opgeset te *Constans*, dair doe een gemeen *Concilium* was, van der heiliger kercken wegen, overmits datter doe drie Pausen waren, dairre mer een wesen soude, dair veel in der heyliger kercken om gedolinge was, want die een hielt Paus *Jan* voir een Paus, die ander *Gregorius*, die derde *Benedictus*, dair die Alredeurluchtichste Vorste *Segemont* van Beem van Gods genaden Roomsche Coninc, ende van Ongheren, seer om gearbeyt hadde, an allen Vorsten ende Heeren van der Heiliger Kerstenheit gelove, hair Legaten om te *Constans* gesent te hebben, om t' best dair in te doen. Ende dat *Concilium* duerde langer dan drie jaren. Want Paus *Jan* die wert gevangen, ende quam in handen des Roomschen Conincx. *Gregorius* gaft over den *Concilium*, ende wert vervolcht van den *Concilium* ten eynde toe. Ende bi den *Concilium* ende bi den Cardinalen wert *Benedictus* Paus geset mit recht uten Pausdom. Ende *Martinus* die vyfte also genoemt wert gecoren bi den *Concilium* ende bi den Cardinalen mit eendrachten tot een Paus op sinte Martyns dach in den winter, doe men XVII. screeff. Ende die Paus *Martinus* bi rade ende goetduncken der Cardinalen consenteerde, ende gaf oorlof van der heyliger kercken wegen den edelen Hertoge van Brabant, ende Vrou *Iacob* van *Beyeren*, Gravinne van Henegouwen, van Hollant, ende van Zeelant,

in wittelick hilic ende in echtscappen te vergaderen, dair bullen ende brieven van gemaect worden.

Hier of nu wat te rusten ende te scriven van Herroghe *Ian* van *Beyeren*, die een tyt uten lande van Henegouwen ende van Hollant was, nadien dat Yselsteyn gewonnen was. Ende in den selven jaer des Donredages na Victoris quam Hertoge *Ian* in stilre weeren mit luttel luden binnen Dordrecht, ende werr cort dairna ontfangen van die van Dordrecht voir enen Ruwaert, dair vele dwalinge of quam, alsmen na wel vernemen sal. Daerna in den selven jaer als des Saterdages na sinte Elisabetten dach, quam binnen *Gorinchem* die Heere van *Egmont* mit een deel van des Jonckers vrienden van *Arkel*, dat hy hulp dair toe creech van sommige, die daer binnen woonden. Ende doe dit vernamen Vrou *Jacobs* vrienden, die dair binnen waren, die 't geern geweert hadden, waren verladen mit volck, dattie Heere van *Egmont* mede gebracht hadde, ende ooc van dien die hem by vielen in der Stede, also doe wiken mosten opten huse, dat Hertoghe *Willam* in der Stede had doen maken. Ende dat geruft ende die meer vernamen die Vorstinnen Vrou *Iacob* van *Beyeren*, ende hoir moeder, die daerom bedruct waren, ende om haer vrienden, die opten Huse waren, ende ontboden terstont by hem te comen hair Raden ende hair vrienden, die sy haestelic gewerven conden, om te beraden, hoemen best hore vrienden, die opten Huse waren, te bate comen mocht. Ende doe die Raden te samen quamen, werter gesloten,

ten, datmen ontsetten soude die geen, die optten huse lagen. Ende, hier op dede die Hoechgeboren Vorstinne Vrou *Iacob* hoir vrienden bidden, die sy meende dat horen wil souden doen willen, op een benoemde tyt by haer gewapent te comen, ende datmen dat niet weygeren en woude, want hair groote nootsaken deden, ende liet sonderlinge bidden der Stat van Utrecht ende van Amersfoert by haer te comen, ende in hoiren last, die hoir an laghe, nu by te staen, dat hoir tot ewigen daghen gebeurde te gedencken op den genen, die hoir nu bystandich waren, dair die Stat van Utrecht corten raet op hadde, ende lieten der ontsiende Vrouwen weten, dattie Stat hair dienen woude na der Vrouwen begeert, ende wouden cort by haer wesen, ende desgelycs antwoerden die van Amersfoerde. Ende doe dat verhoorde die Joncheer van *Arkel*, dattie Heer van *Egmonde* binnen *Gornichem* was, ende dat Vrou *Jacob* mit horen vrienden ontsetten wouden, die dair op den huse lagen, badt, ontboet, ende dede bidden in den lande van Gelre, boven in den lande, ende in den Sticht van Ludic, ende wair hy vrienden had, dat sy by hem comen wouden, also lief als hy hem wair, want hy 't sonderlinghe van hem begeerde, ende vergaderde in corter tyt vele goede Ridders ende knechten, ende toech dair mede binnen *Gornichem*. Ende doe Hertoghe *Jan* van *Beyeren* vernam, dattie Joncheer van *Arkel* binnen *Gornichem* was, die noch te Dordrecht lach, toech tot *Gornichem* bi den Joncheer van *Arkel*, ende was dair een corte tyt, ende voer weder doe

bin-

binnen Dordrecht. Ende doe die Deurluchtige Vorstin Vrou *Jacob*, ende die Hoechgeboren Deurluchtige Vorstinne hair moeder, die altyt voer haer was, hoir vrienden by een hadden, ende die van Utrecht ende die van Amersfoerde dair gecomen waren, dair den Deurluchtigen Vrouwen voirsz, ende hair vrienden, doe seer mede wel beholpen was, bereyden hem, maecten hair scepen toe, ende oirlogeden, ende ordineerden, hoe men varen soude. Ende doe alle dinck bestelt was, worden die trompen geblasen, ende die voir wesen souden begonnen te varen, ende in die eerste batalie waren die Hoechgeboren Deurluchtige Vrouwen mit een deel van hoiren Ridders ende knechten. Dairna die van Utrecht ende die van Amersfoert, als dair geraemt was, ende voeren alsso te *Gornichem* werts om hair vrienden aldair t' ontsetten. Dat niet veel gehoort en hevet geweest van so groote mogende Vrouwen mede te varen, dair men striden of stormen soude. Ende doe die Vrouwen mit hoir vrienden by *Gornichem* quamen, hoirt wat dair gesciede. Men vel te recht an t' huys dair haer vrienden op waren, dair worden die Vrouwen opgebracht mitten Ridders ende knechten, die doe bi den Vrouwen waren. Ende doe die van Utrecht ende van Amersfoert vernamen, dattie Vrouwen entie Ridderscap op den Huse waren, traden uten schepen op dat lant, ende wouden een gat maken om daer deur in die Stat te comen, ende quamen voir een poirt van der Stede, die niet veer van den Huse stont, dair die Vrouwen op waren, ende braken die poert mit

machten op, ende braken oock een groot gat in den muer bi der selver poerten, ende quamen also mit machten, ende wonnen die Stede. Dat wonderlic te seggen ende te scriven is, Want die Joncheer van *Arkel* had doe wel binnen *Gornichem*, alsmen na wel vernam, xxxv. hondert gedecter hoefden, van den genen, die dair gevangen worden. Ende doe die van Utrecht ende van Amersfoerde die Steden gewonnen hadden, streken mit ontwonden banieren mit grooter gerucht van trompen als onverveerde leeuwen, scoten mit steenbussen in der straten, dair sy door mosten, ende quamen also voir dat huys, dair die Deurluchtige Vrouwen op gebracht waren, ende wouden dair by leven ende sterven. Ende doe die Ridders ende knechten vernamen, dattie van Utrecht ende van Amersfoirde beneden bi den Huse waren, quamen rechtevoert van den huse bi den anderen. Ende doe die Joncker van *Arkel* hoirde, dat Vrou *Jacobs* vrienden in der Stede ende voir dat Huys gecomen waren, sende hy rechtevoert enen Eraude aen Vrou *Iacobs* vrienden, ende liet hem weten, dat hy des anderen dages met hem striden woude. Doe Vrou *Iacobs* vrienden dair op antwoerden, sy waren om striden wil daer gecomen, ende wouden striden, alst hem genuechde, ende elc van den partien besatede hem hart. Nu selmen weten, dattie Juncker van *Arkel* een grave hadde doen graven bi den huse, om dattie van den Huse mit genen hope die van der Stede yet roekeloos overvallen mochten, ende die grave plagen die van der Stede te doen wairden. Ende doe ge-

geviclt dat Vrou *Jacobs* vrienden, die voir dat huys ſtreden te rade werden, dat ſy verſoeken wouden den genen, die der mogender Vrouwen dat huys ontweldicht hadden. Nu en mochten die van Utrecht ende van Amersfoerde niet wel by den vyanden comen om der graven wil, die die Joncheer van *Arkel* hadde doen graven bi den huſe, ende die van Utrecht ente die van Amersfoerde moſten een ſtuck mitten horen ommegaen, of ſy moſten an den grave vallen, ende helpen malcanderen in ende over. Ende dit geſciede alſo, om datmen niet ſeggen en mocht dattie banieren mitten ommegaen geweken hadden. Ende dair men aldus in der graven vel, ende malkanderen over holp, daer ſtont die Joncheer van *Arkel* tegen mit ſinen alingen hoop in eenre ſtraten mit ontwonden banieren, ende ſagen die ander overcomen. Ende doe die van Utrecht ende van Amersfoert aldus by na over die grave gecomen waren, doe ſtreken Vrou *Iacobs* vrienden mit hare Vrouwen wimpel, ende mitten banieren van Utrecht ende van Amersfoirde totten Joncheer van *Arkel*, ende totten ſinen. Ende doe dat geſciede, doe en was Vrou *Iacobs* banier noch by den wimpel niet. Ende doe die Joncheer van *Arkel* ſach, dat Vrou *Iacobs* vrienden ſynre geerden, ende tot hem quamen, quam Jonckerlic ende Ridderlic den anderen te gemoete, als die geen die ſtriden woude, ende dair vergaderden die twee heeren te ſamen mit ontwonden banieren, mit grooten gerucht van trompen, als onververde leeuwen, ende elc geerde den anderen. Daer wert groot

geruchtt van slagen. Dair hoirdemen die sweerden, ende die hameren op die huven, ende op die hoeden clincken. Dair wert seer gedrongen ende manlike gestreden, want elc arbeide mit al dat hy conde om die segen te behouden, alsο dattie stryt groot ende swaer wert, ende ten lesten dat som van den Arkelsche die after waren den rugge boden, ende gingen lopen. Ende doe die voorste vernamen dattie afterste weken, en wasser geen verhout op, ende worden wikende, also dat Vrou *Iacobs* vrienden bi der genaden Goeds den stryt gewonnen hadden, ende dat velt behielden, dat ongesien waer geweest, had Godt niet gewout. Want die Joncheer van *Arkel* was op dien selven dach wel sterck, die hy by hem had, als hy striden soude, als sy seiden, die mitte hem dair waren, ende gevangen worden, xxxv. hondert gedecter hoofde. Ende Vrou *Iacobs* bannier, noch geen van den Steden uit Hollant en waren daer, doe die stryt begon, overmits dattie scepen niet al te samen comen en mochten om der ordinantien wil, die daer gemaket was, dattie een soude voir bi der wimpel varen, ende d'ander souden na mitter bannier comen, alse gevielt, dat die gene die voir waren voir streden, mer die bannier quam gen, ende wert gesien int lest van den stride. Daer worden vele goeder luden doot geslagen ende gevangen van den Arkelschen. Ende dair bleven doot die Joncheer van *Arkel*, die doe Ridder geslagen wert, die Joncheer van *Petersum*, Joncheer *Os* van *Bueren*, ende vele goeder Ridderen ende knechten, die ic niet al genoemen en can.

God

God moet haer alre siel gedencken. Dair worden gevangen die Grave van *Vernenborch*, Joncheer *Alert* van *Bueren*, Heer *Henric* van *Homoet*, ende vele goeder luden mit hem, ende worden in den Hage gevoert. Ende die van Utrecht vingen den Heere van *Egmonde*, Heer *Jan* van *Maidier*, Heer van *Milendonck*, Heer *Dirc* van *Lienden*, Heer *Rasen* van *Oirdinghe*, ende vele goeder luden dair toe, ende der gevangen, die t'Utrecht gebracht werden, dier mocht wesen omtrent ..... Ende ick meen, dat der dooden, die geen die dair drencten ende geslegen worden van den Arkelschen te samen wel waren also veel als x. hondert man. Ende van Vrou *Jacobs* vrienden bleef doot die Joncheer van *Brederode*, die doe Ridder wert. Godt ontferm em dair over. Ende anders en bleef van hare siden niemant doot noch gevangen. Ende desse bloedige stryt gesciede des dages na sinte Andries dach in den jaer voersz. Ende doe dit aldus gesciet was, dede die Hoechgeboren Vorstin dat Huus besetten, ende die Stede bewaren, ende tooch ter Hollant wert, mit der saliger Deurluchtiger Vorstin hoire moeder, ende mit hoiren vrienden, danckten ende loveden Gode der sonderlinger genaden, die God hair ende haire vrienden gedaen hadde. Ende die Stat van Utrecht ende van Amersfoerde togen te gader binnen Utrecht, ende die van Amersfoirde togen voirt in hare Stat, ende danckten onsen lieven Heer, dair alle goet af comt, dattet mit hem also vergaen was.

Item in den selven jaer op sint Andries avont had

had die Jonchęer van *Gruterswyc* een hoop te samen, ende reet daer mede te samen in *Twenten* in den Gestichte van Utrecht, ende sloech aldair vele coen ende peerden te gader, ende voerdese in sinen sloten. Ende doe Bisscop *Frederic* dat vernam wast hem vreemt te hooren, want die van *Gruterswyc* syn vyant niet en was, ende hieltent voor syn huys gesinde. Dus had hem vreemt te hooren, hoe 't by comen mocht. Ende doe dat gesciet was, Bisscop *Frederic* in den lande van Utrecht, daer Utrecht staet, sat op, ende reet in den lande van Overysel. Ende doe die ontsiende Heer dair quam, nam corten raet mit sinen vrienden aldair, ende werts te rade, dat hy *Gruterswyc* versoeken woude, als hy eerst mocht, ende dede syn vrienden bidden by hem te comen op enen benoemden dach. Ende daer en binnen versochten den edelen Bisscop Heer *Ian* van *Culenburgh*, ende *Dirc* van *Wisch*, die daer lede toe was om guets te doen, die sake mede te breken, ende brochtent op dien tyt staende in deser manieren, datmen den Hoechgeboren Bisscop beteren soude alsulke smaatheit, als hem dair aen gedaen was, in siner vrientscap sinen ondersaten in vyantscappen t' hoir te nemen, ende men soude den luden gelden, dat hem genomen wair. Ende dat hoopten die Dedinxluden wel te crigen. Ende hier op wert een bestant gemaket totten Sonnendach toe voir Palmdach. Ende dair en binnen deden die van *Gruterswyc* syn Sloten provanden ende wel versien, dair hy voir beducht was. Ende doe die tyt quam, dattet bestant uytgaen soude, en woude die van

Gru-

Gruterswyc dair niet voir doen, ende meende, dat hys over was. Ende doe die vroom Bisscop dat vernam, nam dach, ende hoopte t' mocht beter worden, ende besatede hem doe weder, hem te verhalen op den genen, die 't hem gedaen hadde. Ende dede bidden syn vrienden by hem te comen op een benoemden dach, die hy gewerven conde, ende vergaderde vele goeder luden omtrent beloken Paschen in den jaer van XVIII. sat op ende reet in *Oldenseel* syns Gestichts Stat, ende binnen die tyt, dat die edel Heer dair was bereden syn vrienden dat huys ende die Stede te *Nyenbuys*, ende al onlanghe dairna quam die ontsiende Bisscop aldair by sinen vrienden, ende bestelde dat Huys ende die Stede. Ende om dat an die een side een hooch lant lach, so sloegen sy hem dair neder. Ende wantet an d'ander zide een onlandich en waterachtich lant was, so dede die ontsiende Heere dat betymmeren met blochuysen, ende dede die besetten daer 't so onlandich was. Ende binnen desen datment betymmerde, ende die blochusen by na al werden gerecht, wert die edel Heere al weder versocht ende deding gevercht, die eerst na genen deding horen en woude, hy en woude wille van den Huse ende van der Stede hebben, ende behoede hem voir dat hem gevallen was, also datmen wel vernam, dat die ontsiende Heer dair bliven soude, of wil van den Huse ende van der Stede hebben. Also dattet doe gededingt wert, datmen den edelen Heere huys ende Stede op soude geven in deser manieren, dattet huys mitter Stede bliven soude in des Gestichts handen vyf
jaer

jaer lang; ende tenden die vyf jaer so mochtent die van *Gruterswyck* losenen mit acht dusent ende mit drie hondert Rynsche gulden; ende loesment binnen den vyf jaren niet, so sout ewich an den Gesticht bliven, ende die Joncker van *Gruiterswyc*, ende die op den huse lagen, die van buten waren, souden oervede doen; ende loven nemmermeer tegen den Gesticht te bliven. Ende hier op souden die van *Gruterswyck*, ende die syne ofnemen van den huse alsulc goet ende have, als sy dair op hadden. Doe dat gesciet was, wert den edelen Bisscop dat Huus mitter Stede overgelevert, ende die gene die in der Stede woenden loveden den ontfiendert Heer hem ende den Gesticht houde ende trouwe te wesen; ende ontfingen den vromen edelen Bisscop voir hairen Heere, ende die vede wert nedergeleyt.

In den selven jaer doe die Bullen van der confirmatien gecomen waren van *Constans* tusschen den edelen Vorste, den Deurluchtigen Hertoge van *Brabant*, ende de Hoechgeboren Deurluchtige Vorstinne Vrou *Jacob* van *Beyeren*, Gravinne van Henegouwen, van Hollant, van Zeelant &c. doe bereydemen ende maecten reetscap mitter bruyloft voort te varen. Ende doe alle dinc bereyt waren, dairna omtrent . . . . quam die edel Hertoghe van *Brabant* in den Hage, ende besliep Vrou *Jacob*. Ende doe in der tyt ende dairna als Hertoge *Jan* van *Beyeren* binnen *Dordrecht* lach, plagen die van *Dordrecht* uit te varen bi den stroom, ende plagen die Hollanders ende den Zeelanders hare scepen ende haer goet te nemen.

men. Ende dit gesciede tot veel tiden, ende waren een reyse of twee voir der Goude mit hopen gecomen, ende hadden die Stede geerne gewonnen. Ende dese saken verdachten den edelen Hertoge van *Brabant* seer, al was hy jong, ende syn Raden desgelycks. Ende want Hertoge *Jan* van *Beyeren* een Oem was van Vrou *Jacob* sinen wive, hierom woude den Hertoge van *Brabant*, Hertoge *Jan* van *Beyeren* doen versoeken, ende van hem begeren, dat hy uten sinen toghe, ende liet syn ondersaten ende Coopluden, die te lande off te water leden ongescadicht, ende ongemoeit, ende liet hem sine landen ende Heerlicheden rustelic gebruken, ende beterde van dat dair misdaen wair, dat Hertoge *Jan* niet doen en woude, ende screeff hem van dier tyt voirt, dat hy voir niet gedaen en hadde, Grave van Henegouwen, van Hollant, ende van Zeelant, ende vermat hem die Heerlicheden der landen voirsz syn te wesen, ende dat hem die toe behoorden. Ende screeff oic an somme Steden uit Hollant te Dordrecht te comen, ende hem rekeningh dair te doen van dat den Heer toe behoirt. Ende die van *Dordrecht*, ende die gasten die dair binnen lagen, togen uit, ende namen al dat sy crigen conden, te water, ende te lant, van dat sy uit *Dordrecht* begaen conden. Ende doe die Hertoge van *Brabant* dat vernam, ende syn Rade, die hem te raden plaghen, dat 't versoec van sinen vrienden niet en vorderde, ende erger wert, dant voir geweest hadde, verdachtet hem seer, ende had wel gewilt, datment gelaten hadde, om dat hy node tegen den

Her-

Hertoge van *Beyeren*, Hertoch *Jan* ſyns wyfs Oem, geſceelt hadde. Ende doe die Hertoghe vorder, ende ſyn Raden wel ſagen, datter meer herdicheits toe gebeſicht moſt worden, worden ſy 's eens mitten Rade van Hollant, ende overdroegen, dat ſy *Dordrecht* betymmeren wouden, ende meenden ſo Hertoge *Jan* ende die van *Dordrecht* te drucken, ende den ſtroom dair mede te vryen, ende die landen te beſcudden, ende die Hertoghe van *Brabant* ſoude mitten ſinen uyt Brabant een baſtie opſlaen beneden Dordrecht tot eenre Stede geheten . . . . ende die baſtie xerſien met provande ende beſetten, om dair mede te benemen die van Dordrecht, dat hem van beneden geenrehande provande noch nutſcap en mocht comen. Ende die Hollanders ſouden desgelycks een baſtie opwerpen te *Papendrecht*, ende die werneren, provanden, ende beſetten, dat hem van boven geen provande toecomen en ſoude. Ende doe dat aldus overdragen ende geſloten was, bereide hem elc dair toe als hy eerſt conde, ende quamen in den ſelven jaer voir *Dordrecht* omtrent . . . . . . Als die Hertoghe van *Brabant* mit vele ſine Ridderen ende knechten ende mit vele volx uyt ſinen Steden van Brabant quam, begrepen ſi dat velt, dairmen die baſtie ſetten ſoude, ende doe die baſtie by na geſet ende gemaket was, doe gevielt, dat die van *Dordrecht* op een tyt uyt quamen ſchermutſen, als ſy voir wel gedaen hadden, om te vernemen, hoe hem die Brabanders hebben ſouden, als ſy die luden vernamen. Daerom hadden die van *Dordrecht* doe een lage geleyt, dair vele luden in lagen, ende

Ende maecten een schermutsling, ende die Brabanders worden lopende, ende quamen by die laghe, ende doe die van Dordrecht docht dattet tyt was op te breken, setten den Brabanders toe. Ende doe die Brabanders sagen, dat sy also na der laghe waren, begonnen sy te rumen, also dattie van Dordrecht sloegen ende venghen een deel van den Brabanders, ende traden toe, dair der Brabanders scepen laghen, ende namen een deel van den scepen, ende voerden die mit hem binnen Dordrecht, ende venghen op die selve reyse Heeren *Aernt* van *Leyenborch* Ridder, die 't geerne voor den Brabanders geweert hadde, ende die van Dordrecht wonnen suverlike have op die tyt, alsmen seide, ende die Brabanders braken op, ende togen thuyswert. Ende doe die Hertoge van Brabant sach, dat die Brabanders niet tueven en wouden, oock wat hy hem badt, doe dede die Hertoghe voersz dat blochuys, dat hy had doen maken, ansteken ende bernen, ende reet doe mede van daen. Ende doe die van *Dordrecht* vernamen, dat die Brabanders gemeenliken ruymden, togen uit dair die Brabanders gelegen hadden, ende namen alrehande have dair, die die Brabanders niet lichtelic wech gecrigen conden. Ende doe die Hollanders vernamen, die te *Papendrecht* lagen, dat uyt dat ander blochuys die Brabanders geruymt waren, ende dat blochuys gebernt was, verdachtent hem, ende warens niet te vreden, nochtant bleven sy doe leggen, ende maecten doe hoir blochuys voert, ende doe dat byna gemaket was, togen sy van dane, eer dat blochuys wel beset ende ghewer-

neert was. Ende doe die van *Dordrecht* vernamen, dattie Hollanders geruymt waren, onlange dairna besaten hem die van *Dordrecht*, ende togen voir dat blochuys, ende vellen dair an mit enen storm, als sy alredoechste mochten, ende die van den blochuse weerden hem als leeuwen, ende die storm duerde een wyl, daer die van *Dordrecht* scade groot by leden, ende om dat die van den blochuse niet gewerneert, noch gemant en waren na den groote van den bolwerc, die daerom gemaket was, so en condens die opten Huse waren, al om niet besetten. Ende alse die van *Dordrecht* dit vernamen, vellen si hem al om aen, ende quamen mit hem in den bolwerc, sloeghen ende venghen die opten huse waren, braken die bolwercken, bernden dat huus, ende voerden die gevangen, die sy daer vonden mitter have binnen *Dordrecht*, ende waren vrolic ende blide, dat sy alsso verlost waren.

Item dairna in den selven jaer worden Hertoge *Jans* vrienden in *Rotterdam* gelaten van den genen, die dair binnen woenden, dat Vrou *Jacobs* vrienden, die dair binnen waren, seer versuymden, om dattie s'nachts niet weerden en wouden, noch oec voir een wyl niet gedaen en hadden, dair Hertoge *Jans* vrienden met die van *Dordrecht* een opset op maecten, ende mitten sommen van *Rotterdam*, die hem dair toe holpen, dat Vrou *Jacob* ende hair vrienden tot grooten last quamen, want die Hertoge *Jan* Dordrecht had aen die een side, ende *Rotterdam* aen d'ander side. Doe verloos Vrou *Jacob* die stroom, ende doe wort haren vrienden, die dat vernamen, dat varen benomen. Ende

de ontanx dairna dat *Rotterdam* gewonnen was; tooch Hertoghe *Jan* van *Dordrecht* tot *Rotterdam*, ende bleef dair leggen mit een deel van finen vrienden. Ende doe dede Vrou *Jacob* besetten, ende hair vrienden Sciedam, ende dede dat vesten, ende besette doe mede die Stede van Delft, ende dair bleef Vrou *Iacob*, ende dede oick die Stede van der *Goude* mitter Borch bewaren. Ende in den selven jaer op alre fielen dach toghen die van Utrecht voir *Yselsteyn*, ende branden die Stede, ende worpen die mueren van den huse in die Stede neder, die noch waren staende gebleven, sloegen die kelre ende bieren in, ende woesten al dat in die Stede was, sonder dat clooster, ende dat dair toebehoorde, die kercke, dat gasthuus, ende der Papen husen bi der kerken bleven staende, ende anders wertet al geslecht.

Item in den selven jaer wert dat clooster, dat Jerusalem heet, by Utrecht eerst toegeleit ende begonnen te maken. Ende in den selven jaer omtrent finte Gelis dach wort finte Agnieten heilige gebeente getransfereert uten houtenre cassen, ende in der vergulden cassen mit grooter eren ende eerweerdicheden geleit in jegenwoordicheit des edelen Heren Heer *Frederic* van *Blanckenhem* die Bisscop t'Utrecht, die finen *Wybisscop* doe by hem hadde. Daer by waren die Abt van finte Pauwels t'Utrecht, ende van Oostbroek, ende der Prelaten een deel, ende die Heren van den vyf Godshusen t'Utrecht, ende seer veel weerliker luden, vrouwen ende mannen, die dat sagen, ende hoirden, doe dat gesciede. Ende dat oirloghe bleef staende aldus tusschen den landen ende den Heren.

Ende dairna omtrent jaers dach quam in Hollant een edel Prince van grooter meugender geboorten des Heeren outſte ſone van Bourgoengen, die doe was Grave van Charloys, ende hem beyden ſeer na ſibbe geboren, want Hertoge *Ian* was ſyn Oem, ende Vrou *Iacob* was ſyns Oems dochter, ende ſynre moeyen dochter. Deſſe jonghe Heer quam ſeer ſtatelic aldair, ende mit wiſen rade, om guets te doen tuſſchen den Oem ende ſynre nichten, die te vereenigen, ende die landen tot vrede te brenghen, dair hy langhe ende vele om arbeide, ende brochtet ten leſten daer toe, dattie ſake gebleven wert an den ontſienden mogenden Deurluchtigen Vorſte die Hertoghe van *Bourgoengen* ſinen Heer ende vader, ende an hem. Ende daer wert een beſtant op gemaket, ende binnen den beſtande ſoudmen enen dage ramen dair by te comen om dat oorloghe neder te legghen, ende die landen in vrede te brengen. Dair dage of geraemt werden tot *Gornichem* die Vorſten by een te brengen, ende die ſoen dair uit te ſpreken. Daermen doe vriendelic of ſeyde, dattie ſoenbrieven geſcreven worden, ende in enen coffer geſloten, ende die ſterten van den brieven, dair men an ſegelen ſoude, waren buten den coffer geſloten, ende op elcken ſtart ſinen naem geſcreven, die dair an ſegelen ſoude, dat voir die tyt niet veel gehoirt en was, ende dat ſeghelen, alsmen doe ſeide, en dorſte niemant weygeren van den ghenen, die dair in genoemt waren. Ende die ſoen wert aldair uytgeſproken van wegen die Vorſten voirſz, alſt an hem gebleven was, of horen Ge-

com-

committeerden Raet die ſoen van der Vorſten wegen uit te ſpreken. Ende dat geſciede in den jaer ons Heeren CIↃ. CCCC. XIX. omtrent Vaſtenavont tot *Woudrichem*. Ende Hertoghe *Jan* wert toegeſeit meer dan hy hadde, dair hem ſyn vader aen gegoet hadt, die Stede van Dordrecht mitter Baljuſcap, ende mitter Dyckgreefſcap van Zuuthollant, ende mit allen horen toebehoren. Ende mede wert Hertoghe *Jan* doe toegeſeit die Stede van Gorinchem mitten lande van Arkel, ende Leerdam mitten lande van der Lee, ende mit allen horen toebehoren, als die Heere van *Arkel* die te hebben plach, ende daer toe die Stede van *Rotterdam* mit horen rechten ende vryheden, ende deſſe voergenoemde goeden te houden van der Greeflicheit van Hollant in alre maten als hy van ſinen anderen goeden van Hollant beleent is. Voert wert Hertoge *Jan* toegeſeit dat regiment van Henegouwen, van Hollant, van Zeelant, ende van Vrieſlant, gemeen te hebben mit minen Heere van Brabant, duerende vyf jaer lang, ende ſouden die Raden ſamentlike ſetten, ende den Treſorier desgelycks, ende die Raden ſullen ſweren mitten Treſorier, ende mitten genen, die de rechten bevolen werden in den Steden of buten den Steden, minen Heere van Brabant, ende mynre Vrouwen van Hollant, goet ende getrouw te weſen, hoir Heerlicheden ende hoir erven te bewaren, ende een ygelic recht ende vonnis te doen, dair groot gebrec in viel. Ende die Stat van *Utrecht* ende van *Amersfoerde* werden by name mede beſoent, dat hem qualic gehouden wert, alsmen na wel vernemen ſal, want die Heer

van *Egmonde* ende Heer *Willam* van *Egmonde* bleven buten der soenen, nochtant dat bi den Rade van Brabant, ende Hertoge *Jans* Rade voirsproken ende verseit wert, dats die Vorsten ende hair Raden niet liden en souden, datmen die van Utrecht ende die van Amersfoirde ergent in Hollant, of in Zeelant, beschadigen of misdoen en soude van den Heer van *Egmonde*, ende van den sinen. Ende om dattie Stat van Utrecht ende van Amersfoert geern verhuet hadden voir dat hem van den Heer van *Egmonde* of van den sinen in Hollant of in Zeelant geschien mocht, hierom spraken sy mit heymelike vrienden hem dair toe te helpen, an Hertoge *Jan* voirsz, om mit hem een gansse soen, ende een volcomen vrientscap te maken, ende alle dinc over te slaen van dat die van Utrecht, ende die van Amersfoerde in eniger wys tegen hem gebreuct of misdaen mochten hebben tot dien dage toe. Sy woudens hem bescheidelike laten cotten, Hertoghe *Jan* dair voir te doen, ende den genen, die daer toe helpen conden, dat wouden sy vriendelic, ende wel dair tegen verdienen, dat sy des mogelic te vreden souden wesen. Ende dit gesciede dairom dat sy geern te vrede souden gegaen hebben. Ende desse dingen werden mit Hertoge *Jan* versproken, meer dan eens of tweewerff, also dat die geen, die dair om arbeyde, meugen crege-dage dair of te maken. Ende die werden gemaket ende gehouden binnen der Stede van *Woerden*, ende dair wert een nye soen gemaket tusschen Hertoge *Jan* voirsz an d'een side, ende der Stat van Utrecht ende van Amersfoirde op d'ander side, ende hoir

hoir burgeren ende hoir vrienden souden veilich varen ende keren over al in Hollant, in Zeelant, ende in Hertoge *Jans* landen, ende of hem van ymant van haren vyanden of van ballingen onredelic misdaen worde, of hair goet of have genomen, dat soudmen terstont rechten an der geenre live, die hem dat gedaen hadden, dat eerste, datmen die gecrigen conde, sonder enigerhande argelist hier voir, ende voir meer benoemder punten, die al bebrieft syn, die Hertoghe *Jan* besegelt hevet. Ende het soude een claer ende een onversproken soen wesen ende vrientscap tusschen Hertoge *Jan*, ende der Stat van Utrecht, ende van Amersfoerde van allen saken, die voir gesciet syn. Ende die Stat van Utrecht ende van Amersfoerde souden Hertoghe *Jan* weder geven, tot daghe te betalen, die genoemt werden, XVIII. dusent Rynsche gulden.

Item die soen wert gesloten in den jaer van XIX. opten eersten dach van April, ende was doe des Manendaghes na Palme. Ende op die soen, die doe gemaket was, ende op gelove van brieven, die doe gemaect werden, die Hertoghe *Jan* besegelt hevet, begonnen die van Utrecht, Hollant te versoeken, ende om hair comenscap te varen, ende die van Amersfoerde desgelycs. Ende rechtevoert dairna op Paeschavont quam een scip mit goede geladen uit Vlaenderen by Dordrecht, ende des goets wert een deel genomen, die luden gevangen, die opten scepe waren, dat scip mit een deel goets in den gronde geboort, Ende doe opten Paeschdach quam een ander scip oick dair om-

trent mit goede geladen, dat oick den Burgeren van Utrecht toehehoerde, ende dair wert hem oic hair goet uytgenomen. Ende beyde gescieden tot *Crimpen* in den mont van der Lecke, ende mede van den gesellen van *Egmonde*, die 't beide namen, ende mede deden. Ende doe dit gesciede was Hertoghe *Jan* binnen *Dordrecht*, die dat terstont gescreven wert, dat te rechten an den ghenen, die t' gedaen hadden na uytwisinge synre brieven, die laetste mit hem bededinct waren. Ende dit wert Hertoch *Jan* gescreven eenwerf ende anderwerf, dattie Burgeren hoir verlies gebetert mochte worden, dair niet of en quam. Ende desgelycx wert die van Amersfoert mede gedaen bi der Zuderzee, meer afgenomen van hoiren tollen, van hoiren bier, dat in Hollant voer, dan sy sculdich waren, ende mit Hertoge *Jans* vrienden lest verdedingt was. Ende doe die van Utrecht ende van Amersfoert vernamen, dat hoeren borgeren geen bescheyt weder en voer, ende dat Hertoghe *Jan* dair niet toe en dede an den genen, die 't horen Borgeren gedaen hadden, doe gaven sy 't haren Heer te kennen, ende den drien Steden van Overysel, als Deventer, Campen, ende Swol, ende baden hem hier toe te raden, ente wisen, want dese saken hem seer lastich anlagen, ende geern bescheit wouden manen, mochtet hem daer toe comen, indien dat hem hoir brieven gehouden worden, die sy van Hertoghe *Jan* nu lest vercregen hadden. Ende het wert hem geraden, dat sy die saken bet vervolgen souden an Hertoge *Jan* voirsz. Dat sy deden, ende dair worden daghe of ge-

gemaket te houden te *Culenburch*, ende dair des Bisscops hoirs Heeren, ende die Raden van den dreen Steden van Overysel by waren, dair niet of en quam. Dat doe alsso bleef staende. Mer waer die van Utrecht of van Amersfoirt in Hollant quamen, wordense gevangen, of hoer goet genomen, of geslagen, vrouwen ende geestelike luden dair wort onredelic mede omgegangen.

Ende in den selven jaer van XIX. verbant hem Hertoge *Jan* omtrent Pinxteren mitten Hertoghe van Gelre boven der vriendeliker dedingh, die die Stat van Utrecht ende van Amersfoerde mit hem vriendelic bededingt hadden, ende boven der soenen, daerse die Hertoge van Brabant, doe hy mit Hertoge *Jan* soende, mit hem namelic in bededingde, ende oick dattie van Utrecht ende van Amersfoert van den verliese dat hem gedaen was, mitten redelic vervolch doe gedaen en hadden om besceyt daer of te crighen. Hier en boven verbant hem Hertoghe *Ian* voirsz mit den Hertoghe van *Gelre*, op der Stat van *Utrecht* ende van *Amersfoerde*, ende hadden voerwaerde gemaket in den verbande, waert sake dat sy Amersfoert becrachten of gewinnen conden, dat soude die Hertoge van Gelre hebben ende behouden. Ende quame die Borchgrave van Montfoerde in der veden, ende Montfoerde gewonnen worde, dat soude Hertoch *Jan* hebben ende behouden. Aldus hadden sy dat Gesticht gedeilt. Ende et was mede in den verbande als die Bisscop storve, dat heurre tweer vrienden dair by een souden comen, ende op enen man te ramen, die beide den Heeren

genuegen ſoude. Ende en conden der Heeren vriende niet eens gewerden, die ſy van beiden ſiden dair by gevoecht hadden, te weten van elker Heeren wegen, ſo ſouden die dan enen Overman kieſen, ende op wien die Overman raet, des ſal beiden Heeren genuegen, ende dair mede te vrede weſen. Ende wie aldus by horen wil an t' Sticht quam, die ſoude hem verbynden tot beider Heren behoef nemmermeer tegen hem, noch hoiren onderſaten lande, noch lude te doen in geenre wys, noch dat des Biſſcops onderſaten, ſyn lande, noch ſyn luden tegen hem of den hunnen niet doen en ſullen. Ende dit was ſeer ſterckelic geveſticht van beiden Heeren mit brieven ende mit ſegelen, ende mit horen Rade ende vrienden van beiden ſiden beſegelt, om dattet emmer te bet gehouden ſoude weſen. Hier machmen vernemen in wat laſt, dattet Geſticht doe was, want dat lant dair Utrecht ſtaet boven mitten lande van Gelre, ende beneden mit Hollant alſo belegen was, dat ſy te water noch te lande ſonder grooten laſt nergent henen en mochten, als die Heeren wouden.

Item in den ſelven jaer van XIX. omtrent ſinte Jans dach te midſomer wert Biſſcop *Frederic* ontfangen van der Stat van *Grueningen* tot enen Lantsheer, die langhe jaren van den Geſticht hem vervreemt hadden, ende geloefden hem goet ende getrouw te weſen, ende nemmermeer van den Geſticht te ſceyden. Ende hier had die edel eerbair Heer lang om gearbeit, ſint dat hy eerſt int lant quam, om ſyn Geſticht te helen, ende die goeden,

den, die van den Gestlicht vervreemt waren, na synre machten weder an den Gesticht te brengen.

Doe die soen tot Woudrichem uytgesproken ende geseit was tusschen den Hertoge van *Brabant* ende Hertoge *Ian* van *Beyeren* voersz, bereide hem die Hertoge van *Brabant* te Brabant wert te vaeren, ende woude Vrou *Iacob* mede hebben, syn salige vrouwe, die seer node alsso uit Hollant voer, want sy seer dair voor beducht was, al was sy jong van jaren, toghe sy uten lande, dat hoir vrienden dan verderflic waren, die hoir truwelic ende vriendelic in hoeren last by gestaen ende geholpen hadden. Aldus was sy seer node uyt horen vrienden, ende om heurs Heeren wil, die 't van hoir gedaen woude hebben, so deedse als een salige vrouwe, ende deed hairs Heren wille, ende mit den horen, ende voer mit hem te Brabant wert, ende woude hem een onderdanighe vrouwe wesen. Ende als hoir vrienden vernamen, die in Hollant geseten waren, dat sy uten lande gevaren was, bereiden hem heymeliken hoir goet te bergen, datmen bergen mocht, ende peinden hem heymelic uten lande te comen, ende en dorstent dairna aldair niet onthouden, ende sonderlinge die hore waren, ende hoers vaders vrienden geweest hadden, doe hy leefde, want sy meenden al verderft te wesen van den Here van *Egmonde*, ende van der Cabbeljauschen partye, alst wel scheen an den geen van der Vrouwen vrienden, die dair bleven, die t' hoir recht toe genomen wert, die som doot geslagen, ende maectent mitter Vrouwen vrien-

vrienden, hoe ſy wouden, ende daer en was niemant, al mishagedet hem, die dair toe ſeggen dorſt, want dair en mocht niemant miſdoen, die hem toebehoirde. Die van Utrecht ende van Amersfoirde, dair voir of geroert is, vervolchden hoir ſaken voort van verlies ende afterweſen, doe ſy geen beſceit van Hertoge *Jan* en conden gecrigen, an den Hertoge van *Brabant*, ende gavent hem te kennen, ende Vrou *Jacob* desgelycs, die hem ſeer geerne geholpen hadde, hadſe gemeucht, mer ten quam an hair niet, want men liet hoir nergent bewynt hebben, noch hoiren vrienden. Ende die Hertoghe van *Brabant*, die hoir geholpen mocht hebben, liet alle dinc varen, ende reet jaghen, ende was dicſte van der tyt in den velde, ende dair ſtont ſyn ſin toe, alsmen doe ſeyde, ende ſyn Rade, die hy doe had, en achtens niet, alsmen doe vernemen conde. Want dair waren lude van Utrecht ontboden in Brabant te comen, van wegen des Hertogen van *Brabant*, die hy geleide gegeven had over al in den ſinen, dair die Hertoghe van *Brabant* die van Utrecht ſinen beſegelden brieve, mit ſinen uythangenden ſegel of gegeven had, den genen die van ſynre wegen dair ontboden waren, ende mit namen in den geleybrieff genoemt, die dair en boven in Brabant gewont ende dootgeſlaghen worden, dattie Stat van Utrecht dede vervolgen bi den Rade van Brabant, ende an Hertoge *Jans* Rade, want die hantdadige veel in Hollant ende in Zeelant plagen te comen, om dat an den genen te rechten, die dat boven des Hertogen geleide van Brabant gedaen

had-

hadden, dat syn Raden in den sinen, ende daer hy Heerlicheit hadde, om synre eren wil mogelick wel gerecht souden hebben, dair niet toe gedaen en wert mit allen. Ende men seide doe hy muede gejaget hadde, dat hy dan leerde smeden. Van dusdanigen regiment was die Hertoge van *Brabant*, dat groote scade was, want doe hy Brabant, Henegouwen, ende Hollant mit die landen, die dair toe behoirden, te samen hadde, was hy eens Conincs gelyc van meugen ende van rycheden, had hy selver gewilt. Mer neen hy, want hy segelde dat een lant voir ewech, ende dat ander dairna, dat der hoechgeboren Vorstin Vrou *Jacob* seer onbehagelic was, ende vele van den Heren van Brabant, ende van den Steden seer mishagede, alsmen hier na wel vernemen sal. Ende die van Utrecht en lietens niet, doe sy den Hertoghe van *Brabant* gevolcht hadden, sy en gavent den Steden van Hollant ende van Zeelant te kennen, om dat sy geern mit gunsten te besceide gecomen hadden sonder enigen last dairom an te nemen, ende oick datmen niet en mocht seggen, dat sy 't verbaesten, ende vervolchdent dairom veel te meer. Nochtant hoe goetelick syt vervolchden, ten bate hem niet, want wair heur vrienden in Hollant quamen werden geslagen ende gevangen, geestelike, vrouwe personen, wert onredelick dair mede omgegaen, ende den sommen hoer nose of gesneden, dat hem swaer te liden was. Ende doe die van Utrecht ende van Amersfoerde sagen, dat hem heur volgen niet en vorderde, ende van dage te dage meer belast werden, doe sagen sy wel,

dat-

datmense met wil verderven woude, doe vervolchden sy 't voert an den edelen Here Bisscop *Frederic* van *Blanckenhem* horen Heer, ende den drien Steden over Ysel voergenoemt, daer sy doe ter tyt doe mede in een sonderling verbant stonden, die hem doe rieden, datmen een gemeen Capittel leggen soude, daermen die gemeen Clesye, die Ridderscap, die Steden, ende dat gemeen lant by roepen soude, ende geven hem die gebreken aldair te kennen, ende dair souden dan die drie Steden van Overysel mede by wesen. Dat also gesciede. Ende doe wert aldair overdragen, datmen Hertoghe *Jan* noch eens versoeken soude mit des Bisscops vrienden, die doe te *Lutselenburch* was, ende geven hem die gebreken te kennen, ende des Bisscops gebreken mede. Want nadien dat Hertoge *Jan* mitten Hertoge van *Brabant* verlyct was, nam hy den edelen Bisscop dat lant van *Hagesteyn*, dattie Bisscop een wyl by Hertoch *Willams* tyden beseten hadde, ende by Vrou *Jacobs* tyden. Ende by begeerte der geenre daer 't Capittel by gehouden wert, so worden boden gesent tot Hertoge *Jan* in *Lutselenburch*, om ofmen die sake nederlegghen mocht, op dattie landen in vreden bleven. Dat also gesciede ende dat Capittel wert aldus gesloten: Mochten myn Heer ende die Steden ten bescheyde comen, dat sagen sy geern, ende en mocht dat niet gescien, sy wouden myn Heer doen, dat sy sculdich waren te doen. Ende hier mede reden die geen van hem tot Hertoch *Jan*, ende dat selmen verstaen, dat geen lopende boden en waren, mer eerbet luden van ge-

geboorte, die daer ridende gesent werden, alst wel gebeurde, ende die goede luden quamen weder, als sy hoir bootscap gedaen hadden. Daer niet na en quam, den edelen Bisscop, der Stat van Utrecht ende van Amersfoerde mede te besceide te comen van den afterwesen, dat sy hadden. Ende van dier tyt voert dochte die edel Bisscop ende die Steden voirsz, hoe sy te besceide mochten comen. Ende doe ter tyt en wisten die Bisscop noch die Steden voersz van geen verbande, dat Hertoge *Jan* mitten Hertoghe van Gelre verbonden was op die Stat van *Utrecht* ende van *Amersfoerde*, ende bedochten alle dage, wat best gedaen wair om ten besceyde te comen, ende dochten wel hem ware hert een oirloge an te nemen, want dat stont tot grooten last, ende alsmen dair in wair, en wistmen niet, hoe 't eynden soude, dair vele op gedocht wert. Oec wert dair seer op gedocht, ende bewogen, hoe die van Utrecht ende van Amersfoerde mit Hertoge *Jan* versoent waren, ende na der soenen vriendelic mit Hertoghe *Jan* bysonder gunstelic gededingt hadden, dat den Steden voersz groot goet costen soude, dat hem alinghe gebroken wert. Hierom beriet hem die ontsiende Heere lange ende vele mit sinen heymeliken vrienden rade, ende by rade der Stat van *Utrecht* ende van *Amersfoert*, ende overdroegen te samen, dat sy besceyt wouden hebben, of dair om oirlogen. Ende want die Here van *Egmont*, ende die Here van *Heemskerc* dat archste deden, alsmen doe gemeenlick seide, mit Hertoge *Jan* tegen den mogenden Bisscop ende sinen tween Steden

den voirgenoemt, hierom overdroegen die edel Bisscop mitter Stat van Utrecht ende Amersfoerde, mit *Willam* van *Brederode*, mit den Borchgrave van *Leyden*, Heer *Jan* van *Heemsteden*, mit vele goeder luden uit Hollant, ende mitter Stede van *Leyden*, die oick sonderlinge vercort waren van den Here van *Egmonde*, van Heren *Geride* van *Heemskerc*, ende sonderlinge een deel van der Cabbeljauscher partyen van *Leyden*, die hem ende horen vriendeu groot ougelove gedaen hadden, ende verbonden hem te samen op den Here van *Egmonde*, op Heer *Geride* van *Heemskerc*, ende op die Cabbeljausche partye van die doe uit *Leyden* verdreven waren.

Item daerna in den jaer doe men xx. screeff op den xxviii. dach van April gevielt, dat Bisscop *Frederic* van *Blanckenhem* Bisscop t'Utrecht, die Burchgrave van *Montfoerde* mit een deel Ridderen, ende knechten, die Stat van Utrecht ende van Amersfoerde, ontseiden den Here van *Egmonde*, Heer *Geryt* van *Heemskerc*, ende den ballingen, die doe uit *Leyden* verdreven waren, ende alle die geen, die de voergenoemde huysden of hoveden, rieden, of voerstonden, ende opten selven dach sende Bisscop *Frederic* ende die Stat van Utrecht dien van *Leyden* vyf hondert wel gewapent, een deel tyts by hem te blyven. Ende *Willam* van *Brederode*, die Borchgrave van *Leyden*, Heer *Jan* van *Heemsteden*, ende die Stede van *Leyden* mitter goeder lude worden mede vyant der geenre, die voergenoemt staen in der manieren voersz. Ende om dattie Heere van *Egmonde*, Heer *Gerrit* van

Heems-

Heemskerc dagelicx by Hertoge *Jan* waren, ende hy daer by al dede, ende Hertoge *Ian* ende die ballinge van *Leyden* in den lande van *Hollant* ende ómtrent *Leyden* vengen ende sloegen alrehande luden dair by geseten, dingden, scatten, roofden, ende bernden veel van horen ondersaten, (ja sy togen in den *Haghe*, mer si en bergdens noch en dingdens niet, om dat hoirs Heren hoff dair plach te wesen, dat hem namaels te dragen mochte comen) so sciċte die Bisscop syn vrienden mitter Stat van *Utrecht* voir der *Goude*, ende die van *Leyden* quamen dair mede. Dair wert geroofť ende gebernt, die luden geslagen ende gevangen voir der poirten, dair Hertoge *Ian* selver binnen was, ende dede die poerten sluten, ende woude dair niemant uit hebben. Ende doe die Bisscops vrienden vernamen, ende die mitten sinen in den velde waren, dat Hertoge *Ian* niet striden en woude, namen sy den vyanden, dat sy hem nemen conden, ende togen dair mede in hare sloten. Ende Hertoge *Ian*, ende die mit hem dair waren, en waren niet te vreden, datmen hem dien homoet dede, ende sonderlinge van die van *Leyden*, ende van die gene, die mit die van *Leyden* dair waren, ende uit Hollant geboren, want die van *Leyden* mitten goeden luden, die dair lagen, dagelix grooten scade in Hollant deden. Hierom versamede Hertoge *Ian* vele luden van Ridderen ende knechten uit Hollant, uit Zeelant, ende uit den beiden Steden, ende tooch dair mede voir *Poelgeest* niet veer van *Leiden*, ende belach dat, ende en lach dair niet langhe voir, ten wert hem op-

gegeven, ende wan doe mede dat huus te Weerde daer by gelegen met ſtormender hant, venc ende ſloech die geen, die daer op lagen, ende dede dat Huys anſteken ende bernen. Ende ſloech dairna voer Leiden op die ſide t'Utrecht waert, ende dede die ander ſide mit enen blochuys betymmeren, ende hy dede luden in den *Hage* leggen, om dat die van *Leyden* geen provande noch nutſcap van dair noch van der zee en quam, dat hem ſeer ongadelick was, ende dede mit grooten ſteenbuſſen menichwerf in die Stede ſcieten. Ende die goede luden, die binnen *Leyden* lagen, plagen dic ende veel uit te trecken, nu bi den heer op een tyt, voir dat blochuys op een ander tyt, ende deden hem groote ſcade in den heer, ende den genen die bi den blochuſen te weſen plagen. Oec wert Hertoge *Jan* menige man of geſcoten, die mit hem dair waren. Ende die van *Leyden* en waren oock ſonder ſcade niet, ende ſy hadden hem mit goeden bolwercken wel bewaert, datmenſe qualick beſcieten mocht, ende daerom hadden ſy 't vele beter.

Nu wat te ruſten van die van *Leyden*. Doe Hertoge *Jan* aldus in den oorloge gecomen was met Biſſcop *Frederic*, met die van Utrecht ende van Amersfoerde, doe dede Hertoge *Jan* vervolgen den Hertoge van Gelre om viant te werden der Stat van Utrecht ende van Amersfoerde, als hy hem in den verbant brieven gelovet hadde, dair ſy hem te ſamen in verbonden hadden. Doe Hertoghe *Reynout* van *Gulic* ende van *Gelre* alſo verſocht was van Hertoge *Jans* vrienden, als van Her-

Hertoge *Jans* wegen, doe dede hy als hy gelovet had, ende wert vyant der Stat van Utrecht ende van Amersfoert, mer des Bisscops vyant niet, ende veel Heren ontseyden mit hem dien tween Steden voirsz, die ic een deel hier vernoemen wil, als die Bisscop van *Trier*, ende van *Colen*, die Bisscop van *Munsteren*, die 't mogelic gelaren mochten hebben, want sy Geestelike Vorsten ende Prelaten waren, ende billiken tegen genen Gestichts Steden geset souden hebben, die hem noch horen ondersaten niet misdaen en hadden, ende mit weerliken Heren daer op niet geoorloget en souden hebben, want sy selve groot om haers Gestichts wil waren. Vele Ridders ende knechten ontseiden mit hem. Ende ontseiden den tween Steden voirgenoemr die Hertoge van den *Berge*, die Heer van *Hensberge*, die Grave van *Meurse*, ende vele goeder luden mit hem. Oec ontseiden den tween Steden voergenoemt die Joncker van *Gaesbeec*, ende die Heer van *Culenburch*, dattie Joncker van *Gaesbeec* wel gelaten mocht hebben, want die Heerlicheyt van *Abcoude* syn was, die alinge in den Sticht daer Utrecht staet gelegen is, ende van den Gesticht te leen hout, dair hem die edel Here Bisscop *Frederic* van *Blanckenhem* seer toe halp, dat hyse behielt, doe Heer *Ian* van *Brederode* die Stede van *Wyck* gewonnen hadde, dat clooster opgeslagen, ende syn wyff, die by sinen rade in den clooster gecomen was, mit machten dair uit nam, om die Heerlicheit van *Apcoude* dair mede te besitten, want sy een erfdochter van *Apcoude* was: Ende Bisscop *Frederic*, die doe ter *Horst* was, ende

vernam dat, ſat op terſtont, ende reet te *Wyck-wert*, daer hy in quam, ende ving Heren *Jan* van *Brederode*, ende nam hem ſyn goede wyf, ende brachtſe int clooſter, dair hy ſe uytgenomen hadde. Ende die reden waerom die edel Biſſcop dat dede was daerom, want Heer *Jan* van *Brederode* ſelve een Sartroyſe was, ende die vrouwe ſyn goede wyff een nonne was, ende beyde in horen Oirden profeſſie gedaen hadden. Ende om dat die geoerde luden geen Heerlicheit alſo beſitten mogen, ende die Joncker van *Gaesbeec* doe een recht leenvolger van der Heerlicheden van *Abcoude* was, hierom holp die edel Biſſcop toe, dattie Joncheer van *Gaesbeec* die Heerlicheit van *Abcoude* aldus behielt, want hy eens broeders ſoon van *Abcou* was, ende gaf hem mede Heren *Jan* van *Brederode* hem mede te behelpen. Ende die Joncheer van *Gaesbeeck* die an Biſſcop *Frederics* hant ſwoer, nemmermeer tegen hem noch tegen den Geſticht te doene, noch ſyn Sloten die in den Geſtichte ſyn niet te openen, dat Geſticht mede te oirlogen ofte te ſcadigen, ende daer by den ontſienden Biſſcop ſyn opene brieven op gegeven hadde mit ſinen ſegel beſegelt, ende ſom van ſine magen hadden mede beſegelt om ſynre beden wil, ende oick ter meerre oirconde. Ende hier op wert die Joncker des Biſſcops ende der Steden vyant van Utrecht ende van Amersfoert, ende dede grooten ſcade in den Overſticht, ende tot veel tiden der Stede van *Wyc*. Ende cort na dat Hertoge *Reynout* viant geworden was, maecten die Gelreſche een reyſe voir *Amersfoerde*, ende wouden

den hoir offen uter weyde nemen, dattie van Amersfoerde node geleden hadden, ende togen haeftelic uter Stat als onverfonnen luden, die hem des oirloges niet en verftonden, dair die Gelresche dat opfet toe gemaket hadden, ende alfo vroech als fy uter Stat quamen, alfo veer datmen dair by comen mocht, reden die Gelrefche tot hem, vengen ende floegen hem of wel hondert man of meer, die de meefte hoop al van *Amersfoerde* geboren waren, dat hem groot verlies was. Oeck waren die van *Amersfoert* doe feer belaft van haren ballingen, die uyt hoire Stat verdreven waren, ende een deel dair af woonde in den lande van Gelre, die noch veel vrienden in *Amersfoert* hadden, alfo dattie van der Stat des te meer belaft waren. Ende doe die van *Amersfoert* aldus neder lagen, verfamende Hertoghe *Reynout* vele Ridderen ende knechten, ende men feyde doe, dat hem goede luden van den Ryn neder ende uyt Saffen ten dienfte quamen, ende by namen die Biffcop van *Munfteren*, die hem vele goeder luden by bracht, ende ten leften vernam men, dat hy *Amersfoert* beftallen woude. Ende doe Biffcop *Frederic* ende die Stat van Utrecht vernamen, datmen feide, dat hy *Amersfoerde* beleggen woude, fonden terftont van horen vrienden in der Stat om die Stat helpen te bewaren vyf hondert gewapent ende groote fteenbuffen mede.

Ende in den felven jaer op finte Margrieten dach als Hertoge *Reynout* fyn vrienden verfament hadde, tooch hy dair mede mitter opgaender fonne voir *Amersfoirde*, ende men feyde doe, dattet

getoch wel duerde van des morgens totten vesper-tyt toe, eer hy syn vrienden by een creech, ende sloech hem neder op der *Eem*, dat sy meenden, die hem vuerden, datter heer van scutte, van bussen, veer genoech gelegen hadde. Ende doe die van *Amersfoerd* sagen ende vernamen, wair hem die Hertoge mitten heer neder geslagen hadde, wordens te rade, dat sy den Hertoge enten sinen wouden te kennen geven, dat sy reescap van bussen binnen hadden, ende leyden een busse tot binnen haren bolwercken van der nyer Stat, ende scoten des selven avonts in den heer mit enen grooten steen, ende onlange dairna scoten sy noch eens mit der selver Camerbusse, ende scoten doe veer over dat heer, dat veel van den Heren vervreemden die 't sagen, ende hoorden seggen. Ende dairna in den avont quam in *Amersfoirt* die Prior van sinte Andries klooster, dair die Hertoge by nedergeslagen was, ende makede een bestant op dien selven avont, dat die Hertoge dair eerst gecomen was, tusschen den Hertoge enten sinen, ende der Stat duerende tot sonnen ondergane dair naestcomende. Ende op der selver nacht maecten hem die Gelresche toe, ende waren smorgens voir der sonnen rede, ende togen weder van daen ten lande van Gelre wert. Ende aldus ghenadelike hevet onse lieve Here dat Gesticht ende die Stat van *Amersfoerde* op die tyt daer verlost van den meugenden Vorst. Mer dat oorloghe bleeff staende.

Nu wil ic scriven van Hertoghe *Ian* van *Beyeren*, die voer *Leyden* lach, hoe 't hem verginc,

die

die seer dede arbeyden dach ende nacht om wil van der Stede ende van den luden te crigen, die dair binnen lagen. Die gene, die daer binnen lagen, arbeiden seer tegen, die Stede, ende hem te onthouden, hoir lyff ende goet te bergen. Dair wert seer ende veel mit bussen in gescoten. Die uter Stede scoten veel mit bogen ende mit bussen, ende deden grooten scade in den heer. Ende die van *Leyden* plagen dic uit te trecken op die gene, die uten heer totten blochuse togen, of van den blochuse totten heer wert togen, ende deden grote scade aldair. Ende doe dat aldus een wyl gestaen hadde, ende die provande bestont te nauwen, ende hem geen ontset en quam also vroech, als sy 't geern gehadt hadden, van Bisscop *Frederic* ende van der Stat van Utrecht, die doe nochtan dair om onledich waren hem te ontsetten, ende hoir best dair toe deden, ende dat most heymelic wesen, want hads die Hertoge van Gelre gewaer worden, dat Bisscop *Frederic* gebeden hadde, die Hertoge had dair tegen gebeden, ende hadde des Bisscops bede dair mede gemaect te niet, ende oic doen bewaren, dat hem niemant van boven uten lande te bate geomen hadde. Oock had die Hertoge noch een vordeel. Had die Bisscop te *Leyden* getogen mit machten, ende dat openbaer had geworden, so had hy mit machten mogen comen sonder vreese voir *Amersfoirde*, ende so had *Amersfoert* gewoest geweest by deser reden: Want die geen die van *Amersfoert* gevangen waren in den lande van Gelre, som van hem wert dach gegeven, ende die quamen binnen *Amersfoerde*,

ende vermaten hem, dattie van *Amersfoerde* ene soen mochten hebben, ende veilich varen ende keren mochten op hair rechten ende vriheden, die sy hadden in den lande van Hollant, van Zeelant, ende in den lande van Gelre, ende souden al hoir vryheyt voir ende na veilich gebruken in beide der Heren lande voirsz, ende die gevangen souden quyt wesen, indien die van *Amersfoerde* des oirlôges van dier tyt voirt hem onledich houden souden. Ende dit was gedaen om 't Gestlicht van een te sceiden. Ende dair waren alrehande luden in der Stat, die dair gehoir toe gaven, als die som die hair magen gevangen waren, ende hoopten hem also geholpen te hebben, die som die hair vrienden verdreven waren, ende hoopten hem also geholpen te hebben, die som die geerne vrede gehadt hadden, ende dair niet om gegeven en hadden, wair *Amersfoert* gebleven had, op dat sy hadden meugen varen ende keren, ende dat waren ongetruwe luden, die also hoiren Heer ende hoire Hoofstadt ofgegaen wouden hebben. Dair waren oic binnen *Amersfoert*, die dat seer verdocht, ende wouden liever mit hoiren Lantsheer ende mit hoire Hoofstadt liden, dat hem te liden stonde, dan also ongetruwe te wesen, dat sy ongeloofflick dair of sceiden souden, ende lietent heymelic hoiren Heer enter Stat te weten, dattet also gestelt was. Ende die ontsiende Bisscop nam corten raet mitter Stat van Utrecht, ende sat op rechtevoert, eer 't verboet mocht worden, ende liet synre vrienden weten, datmen synre waername, hy woude terstont by hem comen, ende nam

mit

mit hem ſom van den Overſten van der Stat, ende dair toe omtrent vyf hondert of ſes hondert gewapent, ende reet alſo binnen *Amersfoerde*, ende quam dair in omtrent dattie clock elve ſloech in den avont, ende vant ſom dair in van den gevangen, die 't geern toegejaecht hadden, mer die werden in der ſelver nacht uter Stat geholpen, ende des ſmorgens toecomende quamen die Gelreſche voir *Amersfoert*, ende doe ſy vernamen, dattie Biſſcop dair binnen was, corten horen reyſe, ende togen ten lande van Gelre wert, alſo dat ick voir myn beſt meen, had die Biſſcop mit machte daer doe niet geweeſt, *Amersfoerde* hadde gevreeſt, alſo waren vele luden daer binnen geſtelt. Ende doe 't die edel Biſſcop vernam, nam corten raet van ſinen vrienden, die hy doe by hem hadde, ende mit ſinen vrienden van † *Dordrecht* ende van *Amersfoert*, om die Stat te behouden voir ſulken laſt of anderen laſt, die hem vallen mocht, ende wordens eendrachtelick eens om die Stat te bewaren, ende te bet in vreden te bliven, datmen ſoude nemen uter Stat XII. of XIV. man, die meeſte onraet gemaket hadden, ende die ſouden t'Utrecht varen ende aldair bliven, ter tyt toe dat die Biſſcop, die Stat van Utrecht, ende van *Amersfoerde* eens anders te rade worden. Dat geſciede alſo, ende men leide hem hondert gewapent by voir laſt, die hem van buten toecomen mocht, of voir opſtane, dat van hem gemaket worden. Ende hier mede tooch Biſſcop *Frederic* mitten ſinen, die hy doe daer gebracht hadde tot Utrecht wert, ende van dier tyt voort reyſden die van *Amersfoert*

† *Utrecht.*

in Veluwen, roofden, bernden op den selven, dat sy voir niet gedaen en hadden. Ende Bisscop *Frederic*, die altoos int sin had sinen vrienden wiselic ende heymelic te baten te comen, als hier voir geroert is, had leggen een deel wyns, dair hy van gebesicht soude hebben, ende alrehande provande desgelycs, ende om syn vrienden van daen hier te crigen sonder geruft, die van *Leyden* mede te bate te comen als voirsz is. Hierom dede die edel Here sine vrienden aldair bidden in den lande, ende in den Steden desgelycs, dat sy hem stercken wouden, ende ooc alsso sterc maken, dat si hem die provande veilich by den water ter *Eem* mochten brengen, die hem daer toe besaten dat te doen, ende doe die besaet waren, ende den wynt mochten crigen, quamen ter *Eem* mitter provande, als Bisscop *Frederic* van hem begeert hadde. Ende doe die aldair quamen was Bisscop *Frederic* noch binnen *Amersfoert*, om van dair voirt of te trecken, als voir of geruert is. Ende doe die van Overysel daer quamen, hadden die van *Leyden* mit Hertoge *Jan* gededingt, dat hem qualick gehouden wert, omtrent twee of drie dagen dair te voren, nochtan dat die van *Leyden* doe noch wel een wyl t'eten, ende te drincken hadden. Ende dat alsso gedaen togen die *Yselaers* over in Waterlant, ende dair leden sy schade, ende togen weder over *Ysel* van daer sy gecomen waren. Ende doe Hertoge *Jan* aldus wil van *Leyden* gecregen hadde, doe meenden die van *Dordrecht*, dats die van sinte *Geerdenberch* niet laten en souden, sy en souden Hertoghe *Jan* inlaten, off syn vrienden van synre we-

weghen, als die dair quamen, ende senden hoir vrienden doe aldair, dat huys ende die Stede te nemen tot Hertoge *Jans* behoef. Ende doe die van der Stede vernamen, dat Hertoge *Jans* vrienden dair gecomen waren, deden die poirten open, ende lietense incomen, dat hem te grooten scade quam, want die Balju die dat huys onder had, die wasset leet, ende had hem te voren geseyt, hy woude die Borch houden ende bewaren tot Vrou *Jacobs* behoeff Hertoghe *Willams* dochter, ende die kende hy voor syn Lantsvrouwe, ende niemant anders, ende had hem geseit, lieten sy anders ymant in die Stede, die Vrou *Jacob* tegen wair, wanneer hy dat vernam, hy soude die Stede rechtevoirt dan doen aensteken, ende bernen. Ende alsо vroech als Hertoge *Jans* vrienden dair binnen gecomen waren, ende *Dirc* van der *Merwede* dat vernam, die doe dair Balju was, dede doen als hy hem geseit hadde, ende dede vuer schieten van der Borch in der Stede, daer hy wael toe besaet was, of hy dede die Stede aensteken, ende bernen, welc hy van baden dede doen, die Stede wort al verbernt, off also na, dattet niet veel en scheelde. Ende dit gesciede in den selven jaer omtrent sinte Lamberts. Ende Hertoghe *Jans* vrienden die begrepen die verbernde Stede, ende bleven dair leggen, ende belagen dat Huus op die side, ende deden groote bussen ende ander reesscap aldair leggen, ende scoten veel op dat Huus, ende scoten also lange dat sy enen toorn of twee boven of scoten, mer dat en hinderde die van den Huse niet herde seer. Ende die Balju *Dirc* van der *Merwede*,

wede, die hem seer wel besaet hadde mit alrehande provande ende reescap, diemen op sulken borch behoeven mocht, scoet veel ende seer van den Huse, ende dede seer groote scade dagelix in den heer, ende sonderlinghe eer hem die van der Stede bebolwerct hadden, ende die van den huse togen op ende aff an der side te Brabant wert, als sy wouden, dat hem die in die Stede lagen geern benomen hadden, dair sy arbeyt om deden, ende dair sy scade voir leden, also dat sy dat oversloegen, ende bleven leggen in der Stede, ende Hertoge *Jan* ende syn vrienden, die hem seer geern geholpen hadden, ende gesien, dat hy heer van Hollant had gebleven, dochten dattie tyt van der bevelinge die hy had vaste heen ginc, ende haest omme comen soude, ende hadden node gehadt dat het weder an Vrou *Iacob* gecomen had, of an heur vrienden. Hier om dede Hertoghe *Jan* heimlic vervolgen den Hertoge van *Brabant*, daer hy seer goede vrienden by hadde, dair hem die Hertoge van *Brabant* mede plach te beraden, ende dede den Hertoge bidden, dat hy op enen benoemden dach mit heymelicke vrienden in stilre weer by hem comen woude tot *Gornichem*, want Hertoge *Ian* selve mit hem te spreken hadde. Dat also gesciede. Ende dair quamen die Vorsten by een mit enigen Raden, ende spraken te gader, ende maecten dair enen anderen dach weder by een te comen, ende onlange daerna versamenden hem die Vorsten weder, alsmen doe seide in Zeelant, ende cort dairna dattie Heren gesceiden waren, seidmen gemeenlic, dattie Hertoge van *Brabant*

bant Hertoge *Ian* syn jaren verlangt had, Hollant ende Zeelant te regeren VII. jaer langer, dant hem in der soenen te *Woudrichem* toegeseit wert, ende bevolen was. Ende men seide dat mede, dat die Hertoge van Brabant hem doe mede gaff die Stede van *Antwerpen*, mit der Graesscap van Herentaels, dat mede Hertoghe *Jan* besegelt hadde. Doe waren hoerer veel noch qualiken te vreden van den genen, die wysheit hadden in Brabant, minden ende lief hadden, ende dochten: *Wilt onsen Heer aldus maken, als hy begint, so is Brabant verloren.* Eude hier wert raet op genomen, ende wert gebracht by den drien Staten van den Lande, die dair of by een quamen tot veel tyden, om mit malcanderen eens te worden, die palen van Brabant in eren ende an den lande van Brabant te houden, dat een wyl vertooch, om des wil dat den Hertoch van Brabant veel vrienden hadde in den Lande ende in den Steden, ende hem die luden oick node tegen horen Heer te laste geset hadden, hadmens verby mogen gaen. Ende ten lesten alsmen seyde, doe werden veel van den Heren eens mitten lande ende mitten Hooftsteden, uytgenomen die Stede van den Bosch by den palen van Brabant. Ende doe den Hertoch van Brabant dat vernam, dattie meeste Heren geestelic ende waerlic mit den Landen ende Steden eens waren als voirsz is, doe was hy besorcht ende reet in der Stede ten *Bosch*, ende nam van synen vrienden by hem, ende bleeff een wyl dair legghen, ende sommige van den Heren die 't vernamen, dat den Hertoch ten *Bosch* was, van die buyten

Bra-

Brabant geseten waren, die reden tot hem ten *Bosch*, lichte te liever dan sy 's hoopten te genieten, ende men seyde doe mede, dat dair Heren waren, die hem geboden te dienen, ende dat hy die Stede van den *Bossche* mitter Meyerie van den Bosch wech gesegelt had. Ende doe veel van den Heren ende van den Steden van Brabant hem verenicht hadden van den genen, die van der meester meeninge waren, ende sagen dat gemeenlic regiment van horen Heer als voirsz is, die wordens te rade, dat sy dat te kennen wouden geven den Grave van *Simpol* synen broeder. Als sy deden, ende begeerden van hem, dat hy comen woude in Brabant, ende vernemen selve, hoe 't gelegen was, ende dan dat beste mede te raden. Ende die Hoechgeboren Heer, die sinen broeder dus node had laten verderven, doe hy 't vernomen hadde, sat op, ende reet uit Vrancryc, daer syn Heerlicheyt gelegen was, ende quam in Brabant, ende vernam dattet also was, alsmen hem had laten weten. Ende hy sprac mitten Hertoch van Brabant sinen broeder. Alst al gesproken was, so ginct daer mede heen, ende deede alsmen plach te doen. Ende doe die Heren van Brabant ende die Steden sagen, dattet niet en batede, den Hertoch voer voort mit syne ondersaten, als hy gewoon was, doe worden sy te rade, dat sy enen Ruwaert setten wouden, om dat lant te behouden, want sy meenden claerlyc na synen regiment, had hy mogen begaen, als hy begonnen had, Brabant dat hadde vercoft geweest. Hierom overdroegen sy te samen, ende namen enen Ruwaert den Grave

van

van *Simpol* synen broeder, die hem die naeste in bloede was, en oock haer Heer was, storve den Hertoch sonder wettelycke geboort, ende sy wouden hem in der Voochdyen houden, ende helpen, ende doen al datmen enen Ruwaert doen soude. Ende aldus is den Grave van *Simpol* sinen broeder Ruwaert geworden. Ende ic meen oock dattet gesciede by rade, ende by goetduncken des Hertogen van Bourgoengen, die doe Grave van Vlaenderen was, ende waren twee broeder kinder. Ende doe den Grave van *Simpol* aldus Ruwaert geworden was, mishaegdet, ende was t'onwille den Hertoch van Brabant, ende den genen die hem regierden, ende dochten van dier tyt voort, hoe sy dat breken ende veranderen mochten, daer sy haer vermogen toe deden, alsmen hier na vernemen sal. Ende die Grave van *Simpol*, die Ruwaert gemaeckt was, die verdrootet seer, dat Hertoch *Jan* van *Beyeren* Vrou *Jacob* synre nichten uten hoeren helc, ende ontnam hair hairs Vaders erff, ende lach doe mede voor dat huys sinte *Geerdenberghe*, ende ginc herdelick mit Vrou *Jacob* synre nichten omme, ende benam hair alle, dat hi hair benemen mochte, ende hy wert toornich, ende hy en woude synre nichten also niet laten verderven, ende wert viant Hertoch *Jans* voersz, ende een deel van den Heren van Brabant worden viant. Ende de Grave van *Simpol* die leyde volck tot *Steenbergen* mit baerdsen ende mit scepen te wachten op den Hollanders, ende die in Vlaenderen of in Zeelant plagen te varen. Ende die van *Steenbergen* die deden hem groote sca-

scade, die daer by den water voeren, want die Hollanders en wouden hoer varen niet laten. Ooc mede worden dair ander scepen geleit te *Bergen* aen den *Zoom*, die oock vast scade deden by den water. Dit stont aldus een tyt, ende doe wert dair tusschen gesproken, ende een voirwaerde gemaect. Ende doe ter tyt was Vrou *Jacob* in Henegouwen gereden by haer moeder, ende de twee Doorluchtige Vorstinnen werden van vrienden gewaerschout, ende mede geseyt, dat Vrou *Jacob* mit Godt niet langer by den Hertoch van Brabant bliven en mocht, overmits dattie Paus die dispensati van den huwelyck tusschen den Hertoch van Brabant ende Vrou *Jacob*, dair die confirmaci eerst of gegeven was, onlanghe daerna dede wederroepen, dair den Hertoch van Brabant dede tegen appelleren na bescreven rechten. Ende om dattie appellatie niet vervolcht en wert van des Hertogen wegen, alsmen gedaen soude hebben, dair mede ginc dat hilic te niet, ende van dier tyt voert so bleeff Vrou *Jacob* van den Hertoch van Brabant. Dair waren doe mogende Heren ende Vorsten, die spraken ende deden spreken mit sommige van des Conincs vrienden van Engelant, die doe die allerontsienste Heer van Kerstenryck was, om een van syne broederen, die hy drie hadde, mit Vrou *Jacob* in wittelic hilic ende in echtscappe te vergaren, dat heymelic gesproken ende gedaeyngt worde. In deser manieren wert Vrou *Jacob* ledich van den Hertoch van Brabant by den Hove van Romen, ende die Paeus dair mede dispensierde, dat een van den broederen van En-

Engelant, die dair genoemt wert, ende Vrou *Jacob* in wittelic huwelick te samen sitten mochten, want si malcander rustelic waren, ende die Paus consenteerde, dattet gescien mochte, so soude dan, als die Bullen dair of gecomen waren, die broeder van Engelant ende Vrou *Jacob* malcanderen trouwen ende beslapen. Ende den Coninc van Engelant geloofde Vrou *Jacob*, alsso drade als dat gesciet was, in Hollant weder by den haren te brengen. Ende dit wort aldus besloten, ende die Coninc sende te Romen groote Heren, eerbaer mannen, dese sake aldair te vorderen ende aldaer te eynden. Ende doe men aldus onledich was, ende tracteerde van den hilic van des Conincs broeder ende Vrou *Iacob* voersz, doe wert den Coninc laten weten, dat een van syne broederen, die hy in Vrancryc gelaten hadde, gestreden hadde mitten Dolfyn van Vrancryck, ende sinen broeder dair doot gebleven wair. Ende doe den Coninck dat vernam, hielt hy hem als een salich Heer doen soude, ende bereyde hem van dage te dage over in Vrancryc te trecken, synen broeder te wreken, ende synen vrienden te bate te comen, ende versamede een al te grooten heer uyt Engelant, ende tooch dair mede in Vrancryc, ende den Hertoch van Bourgongien, die doe mede beneden Paris was, die sterckte hem, ende reet mede voir of na mitten Coninc van Engelant te Vrancryck waert, want sy te samen hem tegen den Dolphyn verbonden hadden, ende tegen den sinen.

Nu voert te scriven van Bisscop *Vrederic* ende van der Stat van *Utrecht*, ende van *Amersfoirde*,

die in grooten laſt van oirloge waren tegen den genen, daer of geruert is, ſy weerden hem, ende deden daghelix dat beſt dat ſy mochten. Ende om dattie Steden van Overyſel hem noch leech hilden totten oirloge, daerom vervolchde hem Biſſcop *Vrederic*, ende die van Utrecht, ende die van Amersfoirde, want ſy noch in een verbande mit hem ſtonden, dat ſy hem in deſen laſt te bate quamen na uytwyſinge des verbants brieven, dat die Steden ten leſten deden, ende worden vyant des Heren van *Egmonde*, Heer *Gerrit* van *Heemskerc*, ende der geenre die Biſſcop *Vrederic*, die van Utrecht ende Amerſoirde, voir ontſeit hadden. Ende int ſelve jaer omtrent ſinte *Remigius* ſo waren die van Utrecht voir Amſterdam getogen, ende verſtaken hem daer by, dat die van Amſterdam niet en wiſten, ende ſciſten lichte luden koeyen in den velde te nemen. Ende doe die van Amſterdam des gewaer worden togen ſy haeſtich uiter Stede te voet ende te ſceep om dat goet te beſcutten, ende om de vianden den wech te ondergaen, ende meendenſe alſo te behouden. Ende doe ſy een ſtuck uytter Stede gecomen waren, ſetten ſy die van Utrecht toe, die alle wyckende achterwaerts liepen, ende in den volgen wordens die van Amſterdam gewaer, datter gereet volc in den velde was, ende worden wyckende, ende liepen weder ter Statwaert, ende die van Utrecht vengen ende ſloegen doe wel omtrent derdalf hondert, ende hadden die van Utrecht wat langer gelegen, dat die van Amſterdam wat verre van der Stede gecomen hadden, ſo hadden die luden ende

Ste-

Stede hoer geweeſt by deſer reden: Doe dat gerucht in Amſterdam quam, ende datmen ſeyde, dat die van Utrecht voir die Stede waren, ende veel hoire vrienden geſlegen ende gevangen waren, doe waren dair luden, alsmen ſeyde, die hoir goet ſcheepten, ende maecten hem reet wech te varen, ende het meenden ſommige luden, hadden die van Utrecht doe rechtevoert mit neerſticheyt aen die Stede gevallen, dat dair groot aventuer in geſteken hadde, want die luden van der Stede doe ſeer verſuſt waren. Ende die van Utrecht togen t'huyswaert, ende waren vrolic ende blyde, ende danćten God, ende den goeden ſinte Martyn, dattet hem alſo vergaen was, ende brochten die gevangen mede t'Utrecht in die Stat, dair die goede luden van der Stat ſeer in verblyt waren.

Nu mach ic voert ſcriven, hoe men doe ſeide, dattie Heren meenden die Stede van Utrecht ende van Amerſfoerde te verderven, of ſonderlinge wil daer of te hebben in deſer manieren: Sy wouden treckende oirlogen om die Steden te meer te belaſten. Oick wouden ſy hem benemen, dat ſy varen noch keren en mochten, om een opſtaen ende twydracht onder die Gemeente te maken in der Stat, die te varen ende te keeren plagen. Dat derde was, ſy meenden die Steden aldus te verhongeren ende uyt te teeren, dat God van Hemelryc int eerſte, ende die goede ſinte Martyn vriendelic mit hem verſagen, als ick wel ſcriven mach, als eerſt van den treckenden oirloch, dair ſy die genade toe geeregen, dattie van Utrecht

veel goets uit Hollant cregen van verdinge ende brantscattinge, want sy hadden verdinget Cudelstaert ende Aelsmeer niet veer van Haerlem des weges, want sy hadden in verding alle die geen die beneden Schoonhoven saten in den selven wairt tot Ouwater toe, beneden Krimpen in Almblasserwaert toe, en verder, tot Ockerspel toe, ende dorp verding, ende een deel van den venen, die van Woerden voirt te Leyden wairt gelegen syn, Goylant sonder die Stede van Naerden, veel dorpen in Aemsterlant, ende maeckten daer toe veel goets van den gevangen, die int eerste jaer van Amsterdam ende anders wair gevangen worden uit Hollant, dat hem groote hulp dede totten treckenden oorloge. Item dat sy meenden tweedracht in den Steden te maken, om datmen varen noch keren en mocht, daer van machmen weten, dattet gemeen volc hem al seer goetlyc ende vriendelyc leet, want sy wisten wel dat die Steden geern gelt ende goet gegeven hadden om vrede te hebben, dat an der Stat niet en gebrack. Item dat derde dat syse meenden te verhongeren, doe hadden die van Utrecht die genade, dat die Stat in menigen jaren die geleden waren, nye also veel versien en was van herden koren, als sy waren, doe dat oorloch begon, ende God versacht mede in den eersten jaer, datse hoeren vianden doe veel beesten ende scapen namen, dattie gemeen man mit cleynen gelde hem doe wel van vleysch bewairde, ende oic een deel van der rycheyt mede, ende dat oirloch bleef duirende den winter over, ende deden scade tot veel tyden, nu die een, morgen die ander.

Nu

Nu mach ic voert ſcriven van den Hertoch van Brabant, die qualyc te vreden was, dat ſyn broeder Ruwaert gemaeƈt was, die alle wege daerom dacht, ende die gene die hy by hem had, hoe hy dat beſt breken mocht, ende maeƈte vrientſcap mit Heren van buyten, ende dede ſyn beſte om vrede binnen lants te maken, ende dat geſciede al heymelicke, om datmen aldair niet op deyncken en ſoude. Ende maeƈten aldus een gewerf mitten Here van *Hensberch*, ende mit anderen Heren by den Hertoch te comen, ende een deel van hairen vrienden dan mede te bregen, alſt hem die Hertoch te weten dede. Ende daerna doemen ſcreeff CIↄ. CCCC. XXI. omtrent ſinte Agnieten dach quam den Hertoch van Brabant voir *Broſel*, ende brochte een deel Heren ende goede mannen, dair den Hertoch ende de ſyne niet in en mochten, want die poirten van der Stat geſloten waren, ende begeerde, datmen hem die poirten open dede. Dat die poirtier niet doen en dorſte buiten conſent van den Grave van *Simpol* ſynen broeder, ende der Stat van *Broſel*, ende bracht een deel Heren, ende goede luden mede, ende by rade des genen ende Raets van der Stat quam den Hertoch daer binnen, maer het vertooch een wyle mitten berade, eer dat hy binnen quam. Ende den Hertoch dede hem te gemacke, ende den genen, die mit hem quamen † des dagelycx. Ende het geviel in der toecomender nacht, dat een wyf of een knecht gewaer wert in een van den tabernen, dair des Hertochs vrienden in gelogeert waren, die hem bi dage uitgedaen hadde, een ſtuck in der nacht hem wapende,

† *desgelyes*;

ende aendeden, doe tyt was te ſlapen. Dat wort zedelic bygebracht, die 't heymelic vernam, dattet alſo was, ende brochtet by ſommige van den genen, die de Stat mede te bewaren hadden, ende die ſpraken vrienden voirt toe, ende quamen aldus hoire een deel by een, ende vondent, dat hem die gaſten alſo een deel aen gedaen hadden, ende wordens te rade, dat ſi den Hertoch, ende die hy mede gebracht hadde, houden wouden, ende vingen den Hertoch, ende die mit hem daer gecomen waren, eer den Hertoch ſyn vrienden te ſamen creech, omtrent ſes hondert man, ende daer waren omtrent vyf hondert paerden, die te voorſchyn quamen; ende daer wert gevangen den Heer van *Hensberch*, ende den Grave ſyn ſoon, den Grave van *Meynſe*, ende den Prooſt van *Aken*, die een ſoon te *Bueren* was, ende onder die VII. hondert man, die gevangen worden, waren dair wel anderhalf hondert van den ſcilde geboren, die van buyten waren, ende doe deſe gevangen waren, doe worden daer binnen *Broſel* luden getaſt ende aengetaſt, dair men quaet vermoeden of hadde. Daer men doe of vernam, dat het een opſet dinck was om den Grave van *Simpol*, ende om Vrou *Jacob* te belaſten, ende oock hore beyder vrienden van buten ende van binnen *Broſel* te verderven, daer luden om gedoot worden, ende waren van binnen *Broſel*, ende niet van den minſten. Ende die van *Broſel* des Graven ende Vrou *Jacobs* vrienden, en hadden nimmermeer gemeent dattie van binnen hoir medepoirters den Grave ende hem dat gedaen ſouden hebben, want ſy niet in ge-

gedachten hadden dat lant van Brabant in eren te houden, dair si haer best toe deden. Ende en hadde hem den Hertoch alsō niet laten beleyden, ende syn landen in eren ende te gader gehouden hadde, si hadden wel met hem te vreden geweest.

Item in den selven jaer op den XXIII. dach in Maerte wert die eerbaer Bisscop *Coenraet*, die dat *Collegium* van onser Vrouwen t'Utrecht gesticht hevet, ende die selve kerck dede maken in der eren van onser liever Vrouwen opgegraven uyt den grave, dair hy eerst, doe hy doot was, in gegraven was, daer hy langer dan CCC. jaren in gegraven hadde geweest. Ende doe men dat graf op dede, doe lach dat doode lichaem noch al by een, dat veel van den Heren die 't sagen, ende ander luden mede, seer verwonderde, dattet lichaem, dat alsō lange onder die aerde hadde geweest noch alsō heel ende alsō gesien was, ende opten selven dach wert dat lichaem ende dat gebeent van den selven Bisscop van grooter waerdicheit uitten grave genomen, van Bisscop *Matthys* Bisscop van *Biduaen*, dair veel van den Heren van den selven Godshuys by waren, ende wairlike luden een groot deel, ende wert weder op dat nye Choer gebracht, ende aldaer weder begraven in een nye graff, dat hem aldair gemaect was tot synre groter ere, dat ic hoop dat hy wel verdient hadde. Ende op den selven dach wert dat nye Choer gemaect gewyet van Bisscop *Matthys* by der eren Gods, ende onser liever Vrouwen, ende meer van sinen lieven heyligen in den euwigen leven.

In den ſelven jaer voerſz als cIↃ. cccc. ende xxI. opten Sonnendach den xxIII. dach van der maent April, geſciede enen grooten brant binnen der Stede van *Amſterdam*, alſo dat het derdendeel van der Stede wel verbrande, doe bernde die nye kerck, die heylige ſtede, ende dat heylige ſacrament aldair te ruſten plach, dat gaſthuys, dat raethuys, dat bagynhoff mit haer Capelle barnde daer mede, alſo datter doe een groote ſcade geſciede.

Item doe ter tyt doe deſe brant geſciede doe hadde die Stat van Utrecht begrepen, ende dede maken dat blochuys ter *Eem*, dat buten op den zeecant geſet wert om die ſcepen die van der Zuderzee van buten in plagen te comen om die te vryen, want die Hollanders die plagen tot veel tyden groote ſcade dair te doen, dat den Hollanders dairna tot coſten quam, overmits dat die van *Campen*, doe dat blochuys gemaect was, als datmen mit enen voorwinde van *Campen* in der *Eem*, voer, ende van der *Eem* alſo weer tot *Campen*, ende plagen, wyn, coorn, ſout, ende alrehande provande alſo in der *Eem* te brengen, dat den Hollander doe niet keeren en mochte, gelycken als hy voren gedaen hadde. Des ſy qualyck te vreden waren, ende maecten dairna toe twee groote ſchepen, hulcken, of cogghen, en veel baerdſen dair toe, ende manden die mit gewapende luden, mit provande, mit reetſcappe daer by, ende brachten die ſceep voir dat gat van der *Eem*, alſo na den lande, als die groote ſcepen dair leggen mochten, ende die baerdſen voeren of ende an, om dat varen te benemen, om dat ſy meenden die Stat van

Utrecht

Utrecht ende van Amersfoerde te verhongeren, ende die groote scepen bleven een wyl tyts daer leggen, ende die baerdsen quamen ende voeren, nadien dat die wint waeyde, want die schepen die van *Campen* comen mosten, die mosten die Noorden wint hebben, of wat van den Oosten, of wat van den Westen, ende mit den Noorden winde. Ende dat wisten die Hollanders wel, ende dairna quamen sy by den grooten scepen, na datten die van *Campen* den wint te bate hadden.

Item doe ter tyt plagen die Gelresche vast voir Amersfoirde te comen, nu en echter, ende namen hem by wylen een deel beesten, ende vengen hem by wylen of een deel arme luden, drie ofte vier, die in den velde waren, ende somtig in den Oversticht desgelycx. Ende desgelycx so dede den Joncheere van *Gaisbeec* in den Oversticht in der Stede van *Wyck*, ende doe ter tyt plagen die van *Culenburch* over in den Stichte te comen, nu ende efter, roofden ende branden, vingen ende sloegen die arme luden, ende somtyts die geen die tegen den Joncheer van *Gaesbeec* verdingt hadden, ende rechtinge doe van hem begeerden, van den genen, die doe in den verdingh waren, ende hem die scade gedaen hadden, dattie Joncheer oversloech, ende liet die geen varen, die den luden over syn verdingh gescadicht hadden, ende t'hoir genomen hadden. Item in den selven jaer als die wegen begonden te drogen, ende datmen den lande te voet ende te paerde gebruycken mocht, doe togen die van Utrecht ende van Amersfoirde in der Veluwen tot *Barnevelt*, ende dair omtrent,

om dat veel van hoiren vyanden dair plagen te leggen, ende ter *Nyerkerck* desgelycx, die dagelycx voir Amersfoirde ende in den Overſticht daer in ende uit groote ſcade plegen te doen ſonder aflaten, ende om dattie Stat van Utrecht meende datmen gelaten ſoude hebben in den Stichte alſo te ſcadigen, want den Hertoch van *Gelder* des Biſſcops noch des Stats viant niet en was, dair hy 't mogelic om gelaten ſoude hebben, daerom vertoocht die Stat een wyl, dat ſy dair niet en quamen, ende doe 't niet al en batede, oock wat ſy leden, doe ſy daer quamen, doe wonnen ſy hem die lantweer af, die te *Barnevelt* gemaeƈt was, roofden ende branden dat dorp van *Barnevelt*, ende veel datter by ſtont, ende onlange daerna togen die van Utrecht ende van Amersfoerde in die Veluwe, brauden ende roofden ter *Scuer*, ende voort *Huyſen*, ende dat dorp te *Putten*, ende deden dair groote ſcade, ende togen weder in hoiren Steden, ende onlange dairna togen die van Utrecht ende van Amersfoirde noch weder in der Veluwen, ende branden *Ermel*, ende vele Hoven by den zeecant, ſtormden doe dat Huys te *Erler*, ende wonnen dat ſtormenderhant, dair ſeven oft acht mannen of gewonnen werden, ende togen wederomme tot haren Sloten, ende barnden alſo al dat onder wegen ongebarnt was. Ende desgelycx op een ander tyt barnden ſy dat Dorp tot *Ede* ende veel Hoven daer by: Ende doe ſy *Ede* bernden, doe was Hertoch *Reynout* te *Roſendael*, ende hadde doe wel cccc. paerden by hem, ende veel Ridders ende knechten, die daer by hem gecomen waren,

want

want hy doe uytten lande van *Gulic* corts gecomen was. Die van Utrecht deden dair si om uyt waren, ende hem en volgde niemant, ende quamen wederom by den hoeren, ende deden aldus groote scade in dat eynde van der Veluwen, nu op een stede, morgen op een ander stede, als gy voir wel gehoort hebt, ende quamen dair seer node aen, hadden syt verdrach mogen hebben in eeniger manieren.

Item doe ter tyt ende in den selven jaer, ende in den jaer te voren wasser een al te grooten dwalinge en opstal van ongelove in den landen van *Beem*, dat mit luden, alsmen doe seyde, seer versuimt wert, overmits datmen ten eersten daer niet toe en dede, doe die dwalinge begon, ende maecten den genen koen, die mitten ongelove besmet waren, ende worden veel te herder in hoiren voirgaen, ende worden ten lesten also stout, ende also sterc mitten genen, die hem anvellen, datse om niemant en gaven, ende deden wat sy wouden, en waren dair op gestelt, alsmen doe gemeenlick seide, dat heylige Kersten geloove te destrueren, ende te niete te maken, ende deden veel ongenade an geoirde luden beyde an mannen ende an vrouwen, die hem hair ongelove niet en wouden volgen, ende werden seer verhert in hare boosheyt, dat sy niet daerom en gaven wat sy deden, ende worden also machtich mitter ongenade, die sy bedreven, van luden, die hem aenvellen, datmen doe seyde, dat sy wel mochten verwerven drie hondert duysent vechtender mannen hem mede te behelpen. Dit vernam den Paus *Martinus* onse

Aert-

Aertsche vader, die doe was, ende hy was qualick te vreden opten genen, die dat waerlyc swaert bevolen was, dattie dair niet meer toe gedaen en hadden, ende daer omtrent geseten waren, of datmen hem dit saeck des ongeloven niet te kennen gegeven en hadde, want dat een die meeste saeck is, dairmen dat wairlycke swaert meest toe besigen sal. Hierom sende den Paus *Martinus* syn Legaten tot veel Steden aen den Vorsten, den Heeren te vermanen, die ongelovige te helpen weerstaen, ende dede preken alle die geen, die daer togen om die ongelovige te weerstaen, ende des in goeden wille waren, aflaet van allen sonden, dair hem veel Vorsten ende Heeren geestelyc ende waerlyck toe besaten te trecken, ende dair toe veel goeder luden, die in Steden ende dorpen geseten waren, die hem bereyden aldair te trecken.

Item in den selven jaer doe dat koorn uten velde ende by den huysen gebracht ende gevoert was, doe tooch Bisscop *Frederic* mit een deel van syn Ridderen ende knechten ende mitter Stat van Utrecht ende van Amersfoerde tot *Rekem*, ende dair bleef hy leggen die edele Heer mit syn vrienden, ende een hoop van rydende volck tot *Aernem* om te vernemen, of hy hadde willen volgen, die luttel of niet uyt en quamen, ende reden doe voirt voer *Rosendael*, dat des Hertogen Hoff ende speelhuys plach te wesen, als hy in den lande van Gelre was. Ende sy bernden dat Hoff te *Rosendael*, mer sy en bernden dat Huys niet, ende reden voort te *Velp*, omtrent een half myle op geen syde *Aernhem* ter *Veluwen* waert in, ende branden

den dat Dorp te *Velp*, dair ick meen, hadde die wint tot *Aernem* waert gewaeyt, die voncken souden met hopen dair gecomen hebben, ende souden oeck wit van der asschen geworden hebben. Doe dit gedaen was, ende die van *Aernhem* niet uyt en quamen, doe die Utersche Ridders wederom tot *Rekem* quamen, dair hoir Heer gebleven was, ende die edel Heer sat op, ende reet t'Utrecht wairt, ende dat Dorp te *Rekem* wert doe gebernt. Ende aldus als gy horen moget, so wert dat eynde van der Veluwen voir ende na seer gewoest, ende verderst, dat sy cleyn hadden vermoet, doe die Heren hem verbonden, ende meenden, dat sy den Stichte ende die Stat van Utrecht ende van Amersfoerde verderst ende te niet gemaeckt souden hebben, dattie gebenedyde God ende den grooten Heer sinte Martyn genadelycken versien hebben, dattet niet gesciet en is, ende dat Gesticht mitter Stat van Utrecht in eren gebleven syn, des God almachtich dair alle goet af comt, ende die groote Heer sinte Martyn ewelyck ende immermeer gelooft ende gedanckt moeten wesen, ende die grootmoedige Gelreschen, die dat seer onbehagelycken was, vergaderden dair na veel luden te peerde ende te voet, om den homoet te wreken, die hem doe gesciet was, ende getogen weder in den Stichte, ende barnden veel huisen in den Overstichte niet veer van Rynouwen, met die gene, die sy barnden, dat waren meest verdingde luden, die tegen den Joncheer van *Gaesbeec* verdingt hadden, ende meenden hem dair mede bescut te hebben. Ende aldus bleef dat oirloch

staen.

staende, ende deden elck den anderen groote scade, huden den Gelreschen ende morgen den Utrechtschen, also dat die arme luden aen beyden syden, die opte palen van den lande woonden seer verderft worden. Doe ter tyt waren die van Utrecht seer beladen met driederhande swaricheyt, als ic u scryven mach. Dat eerste was, si waren in enen groten oirloge, ende seer beladen mit twe onverwinlicke groote Vorsten, daer sy tusschen saten, ende diese gaerne verderft hadden, dat God bewaerde. Dat ander was, broot ende bier dat wert costelic, want die een goet mudde weyts copen soude, hy moster om geven vyff gulden, ende een goet mudde havers most costen twee gulden of meer. Dat derde was, si cregen groote sterft, die hem swaerste was, want hem storven of doe ter tyt veel goeder heerlicker mannen, die si qualick ontberen mochten in der Stat van Utrecht, ende int lange het meenden luden, dat hem doe wel of storven xv. hondert vechters, die si qualick ontbeeren mochten, dat wel te vermoeden was, nadien dat si in so grooten vede waren. Nochtant hoe seer het storf, ende hoe swaerlic dat si metten oorloch beladen waren, ende mitter scerper tyt, nochtant was dat gemeen, datmen dagelycx niet meer en reysde, ende waren waerlyc bet gemoet dan si waren doe dat oorloch bestont. Dat ic anders niet begripen en can, dan dat die genade Gods mit hem was, daer si van gesterct ende gespyst worden, alsmen hier na wel bet vernemen sal.

Item noch in den selven jaer van xxi. op sinte Mar-

Martyns avont in den winter, doe alle man meende, dattie van Utrecht vrolyc souden geweest hebben, want sinte *Martyn* oer patroon was, doe togen die van Utrecht uit, ende waren sterck omtrent duysent gewapende, ende quamen des avonts tot *Renen*, dair sy doe aten ende vrolic waren. Dairna een stuck in den avont bereyden hem die van Utrecht, ende togen doe van *Renen* te voet voor *Wageningen*, ende hadden enen beer doen maken die poert mede op te stoten, want dair geen tochbrugge en was, mer dair stont een sterck houte ameyde voer die poert, die gesloten was, ende deden dat slot opslaen, ende manneden hore beer, ende stieten dair mede op dat winket van der poorten, dat so lude rammelde, dat het die wakers hoirden, ende vraechden, wie dair so clopten. Men seyde hem weder, dair waren luden, die gaerne in waren, ende stieten doe noch eens, dair sy voir gestoten hadden. Die wakers spraken weder: *Clopt guelic. Men is om de sloetels gegaen.* Ende die van Utrecht vermaendem hem doe weder, ende stieten derdewerff mit machten mit horen beer op die cleyn poort, alsso seer dattie poort opspranck. Ende die van Utrecht togen in, ende hebben die Stede aldus gewonnen, ende venghen dair Heer *Henric* van *Homoet* in die Stede, ende omtrent LXXX. of C. mannen, ende dair lieper een deel op een stercke poorte, ende een deel vielender over de muiren van der Stede, ende syn alsso van daen gecomen. Daer worden gewonnen een deel gesadelde paerden, dair seer goede hengsten mede waren, Veel reede guets wert dair gewonnen, alsmen wel ver-

vermoeden mach, want daer woonden rycke luden in der Stede, ende was veel in gevlucht van buten van die gene, die dair omtrent geseten waren. Doe dit aldus gesciet was, versamende hem die wysheit van die van Utrecht van die gene die dair waren, ende spraken te samen, wat si metter Stede doen wouden, ende sy wordens eens, dat sy die Stat uytslaen, ende bernen wouden, als si deden. Want den Sticht van Utrecht dat was aldair seer wel opter Veluwen gesloten. Dit gedaen liepen die van Utrecht wederom tot hore Statwaert mitten gevangen, ende mit alsulker have als si voeren mochten, ende danсten Gode ende onser liever Vrouwen synre gebenedyder moeder, ende den goeden sinte Martyn, die hem dair toe geholpen hadden.

Item daerna op sinte Elisabeths nacht, alderheyligen Joncvrouwen dach toecomende was, so heef op al te grooten storm, ende quam uter zee, dat in een deel jaren desgelycx niet gesciet en was, dair al te grooten scade in Hollant en Zeelant aff quam, dat seer was te beclagen, want die dycken tot veel steden daer van inbraken, ende dat water quam so hooch ende so groot uytter zee met een swaren Noortwesten wint, ende beliep die luden tot veel Steden in hore husen, die nergens comen en conden, also datmen seyde, datter veel luden verdroncken, ende veel beesten desgelycx. Item doe op die selve tyt brack den dyck by *Dordrecht* in, daer dat soute water mede afgedyct was, daer de groote waert, daer *Dordrecht* in staet, mede bedyct was, ende dat water wert van der

sel-

ſelver nacht alſo groot binnen *Dordrecht*, dattet wel twee voet hooch op ter ſtraten ſtont, alsmen doe ſeyde, mer dat hooge water opter ſtraten dat en ſtont niet langer.

Item in den ſelven jare van XXI. omtrent *conversio Pauli* waren die van *Oudewater* uytgetogen om int Sticht te ſcadigen. Dat vernam Heer *Lodewyck* van *Montfoirde*, ende tooch hem tegen mitten genen van *Montfoirde*, diemen van dair ontberen mochte, ende tooch alſo dair die vianden waren, ende woude mit hen ſtryden als hy dede. Als dat die van *Ouwater*, die dair waren vernamen, ſo beſaten ſi hen daer tegens, als die geen die ſtryden wouden. Ende doe Heer *Lodewyck* mitten ſynen daer by quam, ſo dede hy als een onververt Ridder, die eens leuwen moet hadde, ende reet die vyanden in, ende die ſyne die dair te voet waren, die deden als heerlycke ſtoute mannen, ende ſtreden vromelick mit hem. Ende de vyanden weerden hem manlyck ende ſtoutelic als Joncheren. Daer wert manlick ende ſtoutelick geſtreden mit kleyn volck aen beyden ſyden, want een ygelick had gaern dat velt behouden. Doch int leſte als die van *Oudewater* ſagen, dattie van *Montfoirde* niet wycken en wouden, ende waren dair toe geſtelt liever te ſtryden, dan mit ſcaemte dat velt te ruimen, begaven ſi dat ſtryden, ende worden vluchtich, ende daer worter geſlagen ende gevangen omtrent LXX. man. Ende men ſeyde, doe ſi eerſt vergaerden ende begonden te ſtryden, dat ſi even ſterck waren, of dat luttel ſceelde. Ende als die van *Montfoirde* aldus geſtreden hadden,

den, ende hoir gevangen bewaert, ende hoer vrienden, die gewont waren, bestelt hadden, doe togen sy weder binnen *Montfoërde* mit horen gevangen luden, ende mit horen vrienden, ende dancten Gode ende sinte Martyn, dat si mit sulcker eeren ende mit sulcken gewin ontstaen waren.

Int selve jaer wert sinte Andries hooft in der Stat van Utrecht gebracht, ende eerlycken geset in sinte Martyns kerck, die lange jaren alsо gebeten hadde. Ende dat gesciede by Heren *Sweder* van *Culenburch*, die doe Domproest t'Utrecht was. Ende dat heylige hooft had menich jaer gerust ende geweest in sinte *Marienweerde* int Clooster bi *Culenburch*, daer't die voorsz Domproest vriendelick van geworven ende gecregen hadde, om den heyligen hoofde meer eeren ende waerdicheyt te doen, dan men in den eersten plach.

Int jaer ons Heeren CIↃ. CCCC. ende XXV. doe wert Hertoch *Jan* van *Beyeren* aflivich in den Haghe des Saterdages op den dertienen dach, ende Vrou *Jacob* voersz die hadde den Hertoch van Brabant tot enen man, dat hoir naeste neeff was, ende men seyde, dat hy Hertoch *Jan* verlangt hadde int lant te wesen noch vyff jaer Ruwaert, als man ende Voocht van haer. Ende doe Hertoch *Jan* aflivich geworden was, doe togen een deel goede mannen binnen *Scoonboven* van die geen, die mit Vrou *Jacob* verdreven waren, daer die landen van Hollant en Zeelant voir togen, ende saten dair lange wyl voir, ende die van den huyse scoten seer van den huise of, mer die buten lagen

en

en mochten dat huys niet ontsetten van die van *Scoenhoven*, so dat si verhongert worden, die opten huse lagen, ende gaven hem op die van *Scoonhoven*. Aldus creech die Stede van *Scoonhoven* dat huys te bate, ende die Hollantsche Steden sloegen een blochuys voer die Stede, ende togen weder t'huis. Ende si hadden menige schermutsinge gehadt tegens malcander, die van buten, ende die van binnen. Hier en tende quam Vrou *Jacob* tot *Scoonhoven*, ende voirt ter *Goude*. Dair haer geopent wert beyde Stede ende Sloten, ende *Oudewater* ende *Utrecht* quamen hair ook te bate. Ende die ander landen namen Hertoch *Philips* van *Bourgoegnen* te bate. Ende alsmen seide so haddet den Hertoch van *Brabrant* overgegeven den Hertoch van *Bourgoignien*, alsso datter een swaer oirloch of quam, daer menich goet man om sterff ende dootgeslagen worden aen beiden syden, dair God die siel of ontfermen wil.

Int jaer ons Heren cIↃ. cccc. xxvi. op sinte Pontiaens avont, doe wasser een groot heer van volck uyt Engelant gecomen Vrou *Jacob* te hulp, daer den Heer van *Haemstede* mede ap vel mit veel Zelanders. Dat vernam den Hertoch van *Bourgoegnen* ende vergaderde een groot heer dair tegens, ende quam tot *Brouwershaven*, daer si de Engelschen vonden, ende vergaderden aen malcander, so dat daer een groote bitteren stryt of quam, maer int leste verlorent die Engelschen. Si worden mit al doot geslagen, ende den Heer van *Haemstede* wort gevangen mit sommige andere goede mannen, ende daer wert dootgeslagen mitten Engelschen Heer *Jan* van *Hodenpyle* Ridder, *Costyn* . . . .

AD
JO. DE BEKA
ET EJUS
Veterem Interpretem
NOTÆ
ET
OBSERVATIONES.

NOBILISSIMO, STRENUO, GENERIS VETUSTATE ET MAJORUM IMAGINIBUS MULTUM ILLUSTRI

D.D. FREDERICO IGNATIO VAN BUEREN,

Dno. de ZUYDOORT, OUTHEUSDEN &c.

Olim Auditori, Fautori jam & Amico,

Potiri votis, & πράττειν, valetudinem, salutem, & felicitatem perpetuam.

NOBILISSIME VIR,

CHRONICON *hic habes, quod plane non contemnendum ob rerum pondus, quæ tractantur hic, Joannis de Beka. Habes Belgice olim versum, auctum, & continuatum ab interprete non indocto. Dignum existimavi, quod facerem juris publici, quod & vetus hic interpres, & quod eorum, qui Ultrajecti, episcoporum res gestæ, quamvis multum memorabiles, maximam tamen partem incognitæ adhuc iis, qui Latine non norunt. Utrum ederem nec ne, hæsi nonnihil fateor, quod id prorsus a me, & a persona, quam sustineo, alienum existimarem, si & Belgicis me miscerem, & vernacula lingua scriptis. Sed cum omnia perpendissem, ad edendum mox impulit, quæ postea subiit cogitatio, idem scilicet jam olim factum a viris doctissimis, quorum vivit vivetque insignis virtus & gloria, Goudani Chronici editore Petro Scriverio, Chronici Joannis Veldenaer Marco Zue-*

rio Boxhornio, Joinville & Villehardnini, qui ambo scripserunt Gallice, immensæ eruditionis viro, Carolo du Fresne. Horum autem vestigia siquis tacitus adoraßet, facturum eum quicquam se indignum non credidi. Fata imperiorum, provinciarum, & urbium, & quæ scire admodum nostra intereſt, neglecta ab aliis aut omiſſa, qua lingua cognoſcantur, nihil refert, ut puto. Accipe ergo, Strenue & Nobiliſſime vir, & Auctorem, quem mitto, & quæ ad eum obſervavi. Pro veteri, quæ inter nos eſt, & irrupta hactenus amicitia accipies, ſcio, non illibenter, & qui tuus eſt in me amor, evolves etiam ſtatim. Nec, ut ſpero, pœnitebit. Quædam enim offendes, & quæ paſſim non obvia, ut quæ dixi de Ada & Ludovico van Loon, quæ de urbe Ultrajecto, & quæ de primis Comitibus, qui Hollandiam obtinuerunt, hactenus aliis non dicta. An rem acu tetigerim, judicent rerum gnari. Tu etiam Strenue & Nobiliſſime vir, qui quamvis longa majorum ſerie, multiſque ipſorum titulis, excellenter præfulges, literarum tamen ſtudioſiſſimus magnam ætatis partem in his, quæ patriæ antiquitates ſpectant, conſumpſiſti non fruſtra. Vale Nobiliſſime & Amiciſſime vir. Vive diu felix, & in multos adhuc annos, atque ut hactenus a te factam laboribus meis fave.

Tuus,
Qui Nobiliſſimi tui nominis cultor ſum indefeſſus,

ANTON. MATTHÆUS.

Lugd. in Batav.
Ann. CIↃ. DCC. I.
Idib. Septemb.

NOTÆ

NOTÆ ET OBSERVATIONES
ANTONII MATTHÆI.

Pag. 4. *die om gedenckenisse syns namen langen tyt hiet Antonina.*] Fabula hæc, & nihil aliud, nullo certo Auctore nixa. Certum id quod Ultrajectum* jam olim locus munitus. Unde & *castrum*, *castellum*, *& castellum illustre*, & ut hic est *een veste*. *Arx & solium* regni Frisiæ, ut apud Theofridum Abbatem Epternacensem est in *vita S. Willebrord. cap.* 5. *Castrum* Carolus Martellus vocat in charta apud Hedam in vita *S. Willibrord. ad monasterium, quod est intra muros in Trajecto castro situm &c. Castellum* Alcuinus in vit. ejusd. Willebrord. *Castellum illustre* Beda *lib.* 5. *hist. cap.* 12. Theofrid. ibid. *cap.* 8. *De reditu ejus in Francium, & delegata ibi in illustri castello Trajecto pontificali cathedra.* In Belgio enim paucis olim locis munitis *castra* hæc appellabant, quæ vallo clausa fossaque. Sic Antverpia, Gandavum, Valentianæ olim *castra*. Hed. in Willebrord. *ecclesiam in Antwerpo castello sitam.* Sigebert. ad Ann. 1006. *Castrum Valentianas situm in marcha Franciæ & Lotharingiæ &c.* Et mox ad seq. Ann. *Henricus Imperator quia in obsidione Valentianensi inefficax redierat &c. castrum Gandavum invadit.* Radbodo victo fusoque cum Carolus Martellus per Frisiam arma circumferret, munita in ea nulla urbs, excepta tantum, ut Contingius ait de *Urbib. Germ. th.* 26. Trajecto ad Rhenum. Nec Trajectum tantum *castrum*, sed

poſtquam Willebrordus monaſterium ibi poſuit, *monaſterium* etiam dictum. Altfridus monachus, qui ſeculo nono vixit, de vita S. Ludgeri *cap.* 2. *& depoſito ſeculari habitu in Trajecto monaſterio totum ſe contulit ad ſtudium artis ſpiritalis.* Ibid. *cap.* 7. *diviſitque idem Albricus annum in diſtributiones quatuor, ita ut in Trajecto monaſterio &c. praeeſſet fratribus menſes tres &c.* Aliud tamen caſtrum, aliud monaſterium. Nam monaſterium in caſtro. Caroli Martelli charta apud Hedam in Willebrord. *Ad monaſterium, quod eſt intra muros in Trajecto caſtro conſtructum.*

Pag. 5. *na dat ſy die Stat, die Anthonia hiet, gedeſtrueert badden.*] Supra apud interpretem diſerte eſt *Antonina*, apud Bekam *Antonia.* Neutrum nomen tamen vetus, aut quod unquam poteſt probari datum. Fuiſſe in Belgio & apud Batavos Antonios non nego, Julii Cæſaris legatum alterum, alterum Veſpaſiani. Facile id Junio concedo *Batav. cap.* 11. ſed ab alterutro caſtrum conditum, & id dictum *Antoniam*, & eo in loco conditum, ubi jam Ultrajectum, quis veterum quæſo dixit? Scio ſunt, qui conditorem *Antoninum* Imperatorem, & dicendum hinc *Antoninam* non *Antoniam* exiſtimant. Jun. *ibid.* Argumentum ſumunt ex nummis, qui nomen præferunt Antonini, inventis ibi ad Rheni ripam, cujüſmodi adhuc ſuo tempore inventos ad vicum *Vechten* Buchelius hic ſcribit. Unde & Auctor inſcriptionis, quæ poſita Ultrajecti in adventum ad eam urbem Philippi regis Hiſpaniarum, & relata in Bataviam ſuam a Junio *d. loc.* ſecutus vulgum ſic ſcripſit,

AN-

ANTONINI PII IMP. FELICIBUS AUSPICIIS URBS TRAJECTENSIS INSTAURATA, FELICIORIBUS PER PIENTISSIMUM IMP. CAROLUM V. AUCTA, FELICISSIMAM SE HOC PRINCIPE FUTURAM HAUD DUBIA SPE CONFIDIT.

Sed quam debile id argumentum, & quod refelli vix meretur: Condita urbs ab Antonino, & *Antonina* ab eo dicta, quia nummè aliquot inventi cum imagine Antonini in ejusdem vicinia. Quæ quæso hæc consequentia? Ipsa tabula itineraria Antonini Imperatoris ibi, ubi jam urbs est, *Trajectus Rheni* tantum meminit, ut recte etiam observavit doctrinæ vir præcellentis MENSO ALTING Consul Groninganus *Germ. infer. notit. in voce Trajectus.* Et quam speciem ergo habet veri, quod tum dicta hæc *Antonina*? Etiam, quod notandum, primum ibi non urbs, sed ad loci tuitionem *castrum* tantum, *castellum*, quod accolarum confluxu evasit tandem urbs. Et hæc & diu dein post, etiam postquam jam urbs, vulgo *castrum* tamen dicta, more olim recepto, quo urbes, quæ munitæ, passim *castra*, *castella*, ut & statim jam dixi, & olim *lib.* 2. *de Nobilit. cap.* 1. Castrum autem seu urbs, nam utrum dicas nihil refert, quam primum passim innotuit, *Trecht* dicta, *Trajectum*, ut & *vetus Trajectum*, quod ab accolis ibi Rhenus jam olim trajici solitus. Accolæ autem, quia Slavi, *Vultæ* scilicet, seu *Vilti*, aut ut alii scribunt *Wilti*, ab iis urbs *Vultrajectum*, & quia castra etiam *burgi* etiam *Vultaburg*, *Wiltaburg*. *Vultrajectum* ubique habet Sigebertus Gemblacensis vetustissimus scriptor, ut ad Ann. 697. *Willebrordus a Sergio Papa Clemens cognominatus*,

& ad prædicandum genti Frisonum episcopus consecratus, ex dono Pipini Principis sedem episcopalem statuit in loco Vultaburch dicto, qui nunc Vultrajectum dicitur, a nomine gentis Vultarum & Trajecti compositum, quasi Vultarum opidum. Nam Trajectum lingua Gallica opidum dicitur. Ad Ann. 994. 997. & 1004. *Adelboldus episcopus Vultrajectensis.* Ad Ann. 1010. *Northmanni Frisiam ceperunt, & multis cæsis Vultrajectum opidum incensum est.* Habet etiam Anselmus Gemblacensis in Auctario ad Sigebert. ad Ann. 1131. *Civitas Vultrajectum ex magna parte concrematur &c.* *Wiltaburg* habet Beda *lib. 5. hist. eccles. cap. 12. Donavit autem ei Pipinus locum cathedræ episcopalis in castello suo illustri, quod antiquo gentium illarum vocabulo Wiltaburg, id est, opidum Wiltorum, lingua autem Gallica Trajectum vocatur.* S. item Ludgerus in vita S. Gregorii apud Brouwerum: *& stabilito episcopatu in loco, qui nuncupatur Trajectum, & alio nomine Wiltaburg.* Auctor Chronici Rhythmici:

———— hi quam t'Utrecht
Dat Wiltenburch hiet te voren.

Certum autem, quod nuspiam in antiquissimis monumentis aut *Antonia* aut *Antonina*, sed * *Trecht*, ut dixi, aut *Trajectum*. *Trecht* autem per crasin & contracte ex *Trajecto*, ut *Dordrecht*, *Papendrecht*, *Slydrecht*, *Cattendrecht*, *Mydrecht &c.* non quod *trecht* forum sit, ut Junius † fingit, sed non probat, sed a veteri, qui jam olim in his locis trajectu. Ut non dicam de tabula, quæ vulgo dicitur Antonini, Justiniani jam tempore, quum nondum penitus concidisset Romani terror imperii,

* *Trectis* etiam occurrit in epistolis Bonifacii, *Trech* in vita S. Sturmionis apud Brouwerum.

† *Batavia sua cap.* 11.

Tra-

Trajecti verbis expressis meminit Childebertus Francorum rex in charta Ann. 539. apud Goldastum *to.* 3. *const. Imper.* Nec est quod possit objici. Quæri tantum posset, an non error in numeris. Diserte habet Goldastus Ann. 539. Baluzius vero Ann. 595. *to.* I. *Capitul.* quo imperavit Mauritius. Nec is aut meminit Goldasti, aut mutati a se anni causam uspiam addidit. Quicquid sit, certum est, quod vetusta admodum appellatio. Meminit Carolus Martellus etiam in charta apud Hedam *hist. Ultraj. p.* 28. *& seq.* Carolus Magnus in charta Ann. 779. apud Goldast. *d. tom.* 3. *neque in Trajecto, neque in Dorestado, neque per omnes portus &c.* Alcuinus item Caroli Magni præceptor, qui *castellum Trajectum* vocat in vita S. Willibrordi. *Trecht* est in charta Ottonis I. Imperat. Ann. 953. apud Hedam *hist. Ultraj. p.*78. & in alia ejusdem *hist. Ultraj. p.* 86. Occurrit etiam *Utrech* in charta divisionis inter Carolum Calvum & Ludovicum Germanicum in Annalib. Bertinian. ad Ann. DCCC. LXX. *Utrecht* quasi *Outrecht* prima litera detrita. Unde & *vetus Trajectum* passim in chartis, ut in Caroli Magni apud Hedam in *Albrico*, Ludovici Pii apud Hedam in *Rixfrido*, Lotharii ejus filii apud eund. in *Egibardo*, & in Annalib. Bertinian. ad Ann. 834. *Classis de Danis veniens in Frisiam aliquam partem ex illa devastavit, & inde per vetus Trajectum ad emporium, quod vocatur Dorestadus, venientes omnia diripuerunt.* *Antiqua* item *civitas*, ut apud S. Ludgerum in vita S. Gregorii apud *Brouwerum*. In chartis alibi etiam *vicus*, alibi *monasterium*. *Vicus* in charta, quæ est

re-

regis Pipini, apud Hedam *hist. Ultraj. p.* 36. *in vico, qui dicitur Trajecto*, in Caroli Magni apud eund. *in vico Trajecto p.* 39. Nec mirum, quod *vicus*; *Vicus* passim etiam urbs, unde & *Brunswyck, Sleswyck, Beverwyck, Harderwyck.* Et a *vico* vicinus. *Vicinus* idem quod civis. Blasius Ortisius *itin. Adrian.* VI. *apud Baluz.* 3. *miscell. cap.* 41. *Concessimus Viterbium civitatem, quam ut reor mille vicini colunt. Castrum* ob munitionem, ob frequentiam dein *vicus. Monasterium* autem haud dubie, quod potissima id ejus pars, in usum Canonicorum extructum a Willebrordo. Certe & olim Canonici, ut qui passim olim per Germaniam Canonici Regulares, inclusi cellis, ut monachi. Communis eorum victus, communis mensa, habitatio, quemadmodum monachorum. Unde & interdum *Canonici monachi* in Caroli Magni Capitulis *lib.* 5. & simpliciter etiam *monachi* in Chronico montis Sereni ad Ann. 1223. Vita S. Ludgeri apud Brouwerum *cap.* 4. *tonsura in Trajecto monasterio accepta*, Add. *cap.* 8. *cap.* 10. & 11. *ibid.* Nec putandum, quod id insolens. Westphaliæ urbi *Monasterio* non aliunde ea appellatio. A cœnobio, a monasterio, quod extruxit ibi & consecravit Hermannus episcopus. Olim *Mimigarnaford* aut *Mimigardeford*. Chron. Mindens. apud Meibom. I. *rer. Germ. pr. Mimigaverdensis, quæ nunc Monasteriensis anno Domini* DCC. LXXXIV. *fundatur.* Brouwer. ad vit. S. Ludger. I. *cap.* 20. *p.* (*mihi*) 87. Fabula est autem, quam habet Gobelin. Persona *Cosmodrom. ætat.* 6. *cap.* 31. de *Antonina* ad Leccam condita, destructa & restituta mox, & dicta tum

Wilc-

Wilckenburgh, tandem autem a Dagoberto translata in locum, in quo nunc est, & hinc dicta *Trajectum*. Nec *Wilckenburch* solet scribi, sed *Wiltenburch* passim, a *Wiltis* scilicet seu *Wilzis*. Eginhardus: *His motibus ita compositis, Slavis, qui nostra consuetudine Wilsi, proprie vero, hoc est suæ lingua Welatabi dicuntur, illatum est bellum.* Vid. *orig. Pomeran. Christ. Hartknoch n.* 12. Nihil verius quam quod dixi, *Utrecht* quasi *Outrecht*, & a Vultarum trajectu, quod *Vultrajectum* antiquitus, abjecta prima litera *Ultrajectum* deinceps, quamvis non ignorem & aliter a nonnullis acceptum illud *ultra*, sic scilicet ac si esset *ultra Rheni trajectum*, dum non pauci sunt, qui hinc vocant, & respectu forsan Superioris, *Ulterius Trajectum*. Gesta Abbatum Trudonensium apud d'Achery *to.* VII. *Spicil. lib.* 3. *Conradum scilicet Ulterioris Trajecti episcopum, qui sibi permissus fuerat coram Imperatore &c.* Forsan etiam *ulterius*, quod quicquid ultra Trajectum vindicandum deinceps, ut quidam volunt, superiori Germaniæ. Sic vetus scriptor vitæ S. Meinwerci apud Brouwerum *cap.* 4. *Ad hujus inferioris Germaniæ septentrionalem tractum Trajectensis diœcesis est terminus, locus navium & vectigalium conventibus quæstuosus.* Alii rectius *inferius superioris* respectu, ut Gobelinus Persona *Cosmodrom. ætat.* 6. *cap.* 35. *& erat Trajectensis episcopus, videlicet in Trajecto inferiori, quæ de partibus Frisonum reputabatur.* Rudolphus etiam Imperator in charta Ann. 1286. Et tantum de Ultrajecto, unde & mihi origo est. Felix, quæ jam olim immensum omnium luminibus obstruxit passim toto

Bel-

Belgio vetustate *& altitudine eminentis fortunæ, dignitatis* insuper *sacerdotalis fulgore, & bellicæ virtutis gloria cumulatissima civitas Trajectum.* Quod elogium est Junii *d. loc.*

dat ongeboorsamige diet.] *Diet* alibi vir fortis est. Velser. *lib.* 3. *rer. Boic. pr.* Alibi gens, populus. Sic & hic, verbi gratia, & passim apud Otfridum, ut *lib.* 3. *cap.* 13. *fremidemo thiote*, id est, exteras gentes. Chron. Rhythm. *pr.*

Omme van den Mammerien
Te bekeeren t'beiden diet.

& mox:

Want Willebrord ende Wolfram,
Ende ander geselscap dat mit hem quam,
Bekeerden dat Vriesche diet.

Hinc & *Diederic* quasi *Diet-ryck. Teuto* item gentis conditor, *Theodo*, qui apud vulgum *Dieto* etiam, seu *Dioto. Dietsch* idem quod *Duytsch.* Sic & Chron. Rhythm. in Adelheyde Wilhelmi Regis sorore,

Ende deden toe ter scolen gaen
Walsch ende Dietsch leren wel.

Idem in Joanne II.

Ende worpen hem aldaer ter were
Iegben dat stoute Zeusche diet.

Alioquin, ut Aventinus vult, *Diethe* etiam divitias, officium, munus, significat. Vid. Meibom. ad diploma *Thassilonis*, & ad Witichind. *lib.* 1.

een kint dat Willebrordus hiet, ende syn vader was Wilghis genoemt.] Theofrid. Epternacens. *de vit. S. Willebrordi cap.* 2. *Nomen quod per penultimi ellipsin elementi juxta Teutonicæ linguæ idioma voluntarius*

tarius panis sonat, Willibrort imposuit, Wilgisi filius.

Pag. 9. *ende sende Willebrordum, die doe Priester was, mit* XII. *gesellen in Germanien.*] De ejusdem itinere Theofrid. Epternacensis *cap.* 5. *ibid. Certum habens, quod Gallia, quæ causidicos docuit facunda Britannos, in quibusdam sui tractus partibus idolatriæ eatenus squalleret erroribus, navem conscendit, tumida modo vela suspendit, rudentes explicuit, & spiritu sancto clavum regente, & cursum prosequente, Oceani maris se tradidit fragoribus, & terris evanescentibus non expavit, quod cœlum undique & undique pontus, sed in exoptatos summa cum alacritate animi contendit portus. Delatus vero est primum in portum Gravelingæ villæ maritimæ, ubi usque in præsens tempus ingenti veneratione juxta littoris crepidinem honoratur saxum formæ quadrangulæ, quo potius quam navi, ut nati natorum & qui nascentur ab illis, solent astruere, ob nauli penuriam a nauclero non admissus, in Hybernensi littore novo & inaudito creditur esse subvectus navigii genere. Non tamen ibi moras innexuit, sed salo tabescentibus refocillatis in littore artubus, carbasa extendens remorum ductu navim impulit. Sulcabat undas absque omni turbine & tranquilla navigatione applicuit ostiis Rheni fluminis, Regis fluminum Galliæ & Germaniæ, anno* DC. XC. *incarnationis Dominicæ, & continentis terræ exhilaratus amœnitate ac amplitudine recto itinere pervenit Trajectum arcem tunc & solium regni Frisiæ.*

Ibid. *Die Coninc Radbodus bad syn woninghe bi*

enen

enen eylande, dat biet Fostenlant.] Idem *cap.* 10. *Sed cum redeundo periclitaretur, ut catechista gentium Paulus, periculis fluminum, periculis in mari, orta tempestate coactus est in quandam insulam, in confinio Fresonum & Danorum editam, quæ Barbariæ Fositeslant est nuncupata, a quodam Fosite idolorum suorum Archiapostata Principe, cujus tutela bruta gentilitas credidit tutari ac munire se, & universam regionem circa oram maritimam. Fanum ibi operosis ædificatum impendiis &c. Socitem* vocat & *Sociteslant* Jo. a Leidis *lib.* 2. *hist. cap.* 12. Sed locum censet mendosum, & legendum ex MSS. *Foste* & *Fosteslant*, Lydius *Belg. gloriof. p.* 181. *Fostelandiam* vocat Heda. *Foseten* appellat Deum, & *Foseteslant* insulam Altfridus apud Mabillonium in *vita S. Ludgeri secul.* 3. *Benedict. part.* 1. Atque ita etiam Anonymus apud eund. *ibid. cap.* 18. Alcuinus vocat *Fositen*, & insulam *Fositeslant*, apud Mabillonium in *vit. S. Willebrord. secul.* 3. *Bened. cap.* 9. Lydius putat Amelandiam esse ad *p.* 3. *Belg. gloriof.* Contra eam & Farriam, quæ *in ostio Albiæ fluminis longo recessu latet*, (t' *Heyligelant* vulgo,) eandem esse ait Adam. Bremens. *lib.* 4. *hist. eccles. Hanc in vita S. Willebrordi*, inquit, *Fosetislant appellari didicimus, quæ sita est in confinio Danorum & Fresonum.* Insulam putat esse è regione Amelandiæ, sed magis introrsum ad mediterranea Frisiæ, ubi tabula chorographica, quæ est apud Ortelium, vicum *Fosweert* repræsentat, Willebrord. Bosschaerts vir doctissimus de *prim. vet. Fris. Apostol. dissert.* 56. *Fosweert*, inquit, quasi *Fostweert.* Et habet Lector hic de quo cogitet.

gitet. Nam & plures ibi insulæ in eodem confinio. Add. Brouwer. ad *vit. S. Ludger. cap.* 18.

Pag. 11. *Sergius die Paus &c. wert vermaent van den enghel in een visioen.*] Idem Theofrid. *cap.* 7. *Quarta ante adventum ejus in urbem nocte Angelus lucis convenit dominum Apostolicum Sergium &c.*

Ibid. *Ende als dese Clemens die benedictie van den Paus hadde ontfaen.*] Idem *cap.* 8. *Ante clarus nobili praconio fama, tunc vero multo praclarior per alta mœnia Roma vix impetrata a domino Apostolico redeundi licentia tandem post quatuordecim dierum curricula, ex quo in urbem venerat, ut venerabilis Beda testatur in ecclesiastica Anglorum historia, inastimabilis pretii donis ditatus rediit in Franciam, hinc sub Dagoberto Rege & Pipino duce mundi decus & gloriam &c. Igitur tanta prarogativa hierarcha Willebrordus ab egregio Principe Pipino cum ingenti susceptus alacritate, & gloria donatus & glorificatus est ab eo Pontificali cathedra in castello illustri, quod juxta domini Beda assertionem Viltaburch antiquitus Barbarica, Trajectum vero lingua vocatum est Gallica, ubi navigans de Hybernia, ut pralibavimus, delatus in continentem hujus navigationis finivit dispendia & incommoda. Hic non procul a ripa Rheni fluminis adificavit & dedicavit oratorium in honorem Crucis salutifera, & Theotocu Maria virginis perpetua, & in brevi coadunata egregia fratrum caterva &c.*

Ibid. *na des Hertogen Puppyns syns vaders doot*

gaf by die eerste gave der kercke van Utrecht.] Ita quidem Beka. Ut alii, non ipse, sed Pipinus fuit primus, qui ecclesiæ quid dedit dono. Quid ipse autem dederit, quid Pipinus, quid alii, expressit sic Theofridus *cap.* 12. *Amplissima illi rata concessione & adstipulatione tradiderunt patrimonia. Dux excellentissimæ generositatis Pippinus cum Blittrude contorali sua æque generosis orta natalibus* III. *Idus Maji anno* XII. *Childeberti gloriosissimi Regis dedit ei Epternacensis fisci medietatem integram a Theodardo egregii Ducis Theothardi filio sibi traditam. Irmina vero Dagoberti regis filia hereditario jure possessam cum omnibus appendiciis vel adjacentiis suis, cum villa Montis sita in pago Tulbiacensi* III. *Kal. Decemb. addidit partem alteram. Idem munificus Princeps sub chirographi subscriptione anno* II. *Regis Dagoberti secundi* VI. *Nonas Martii tradidit illi villam in pago Mosariorum sitam, & a præterfluentis fluvii nomine Suestram nuncupatam, & egregia Blittrudis sagaci industria ab ingenuis viris pecunia impendiis comparatam. Et quia utriusque loci situs tam sapienti architecto visus est amœnus, & cœnobitalis vitæ studiis apprime aptus & dignus, in utroque jactus fundamentis exædificavit cœnobium, & in montibus Israël in pascuis uberrimis postmodum aggregavit gregem Dominicum. Æterna memoria Carolus prælibati Ducis filius Major domus Magni Karoli avus* II. *Idus Maji in urbe Treverica prædium ei dedit situm in Fresia in pago Kinheim super fluvium Velisera, ubi mare fluit in parte altera, integram villam Adri-*

Adrichaim nuncupatam, & Regalis testamenti confirmavit pagina. Item Rothingus vir magnarum opum legitima testamenti confirmatione delegavit ei ecclesiam in Antwerpo castello super fluvium Scalda in pago Renensium, cum appenditiis, villis, & tertia parte telonei ejusdem castelli, quod nunc est marca regni. Rata item traditione a viris summa preditis honestate sunt ei tradita magnifice utilitatis allodia. Ab Haribaldo quidem clericali dignitate functo in pago Marsum dicto in ostio Musa una cum omnibus appendiciis suis basilica. Ab Angilboldo villa Waterlo in Toxandria super villam Dumella. Ab Angilberto omnia, qua viri ejus cesserunt in villa Eresloh nuncupata, & Alfrim villa integra. Ab Ambaldo cum omni in Hoekenscheit villa Disena. A Thibaldo in Malnaheim integra cum adjacentiis suis ecclesia. Ab Ebroino Comite praclara in villa Rivera pradia, & in Milinge cum omni integritate basilica. A Wichardo venerabili viro VII. *& semis mansi, & unum molendinum in loco, qui dicitur Erde super fluvium Prumia, & plura alia, qua consulto praetereo propter barbara & hominum & locorum vocabula &c. Omnia vero sibi tradita prudentissima dispensatione distribuit partim Trajectensi, sedi sua Apostolica, partim Epternacensi ecclesia &c.*

Pag. 12. *Dese selve Kaerl was geheten Martellus.*] Idem *d. tr. cap.* 22. *Victoriosissimus in Austria Dux Carolus jam dicti Pippini filius &c. Nam hic & aviti nominis & paterna dignitatis & virtutis heres, ac ob creberrimam hostium contusio-*

tusionem cognominatus Tudites &c.

Nu en willen wy niet vergeten die miraclen.] Idem Theofrid. *cap.* 24. *Ad mausoleum ejus innumera claruerunt miracula, sed scriptorum inopia & incuria ex maxima parte sunt Lethaeo latice abolita. Nam primo quidam lingua ac gentis Scotica aggressus summi viri gesta describere rustico stilo detrivit dignitatem historia. Dein Albinus cognomento Alcuinus de Britannia vir urbana elegantia, utpote Magni Caroli yperaspistes &c.*

Pag. 13. *daer vant hy een beelde gemaeckt na Mercurius den afgod.*] Theofrid. *ibid. cap.* 13. *Nec angustis contentus terminis latius loca invisit finitima, ut obtenebrata gentilitati infunderet ac distribueret aeterni splendoris paracliti Spiritus carismata. Divertit in insulam Walachriam Scaldæ fluvii & Britannici maris circumfluam brachio &c. Intravit fanum in ora situm maritima &c. Detestandus autem delubri custos ira facibus accensus &c. micantem gladium vibravit, exsertam dexteram totis viribus concitavit, ac venerandum Antistitis caput gravi imo lethali ictu vulneravit. Ac profecto avidum palma martyrii victoriosissimum effecisset martyrem, nisi divina providentia dispensatio in aedificationem corporis Christi matris ecclesia, & in augmentum & profectum Dominica familia illum conservaret illaesum & incolumem. Testis est usque hodie sanguis ejusdem in Basilica, qua Westcapella appellatur, fusus & conspersus in altaris crepidine &c. Et quia mirabiles eluviones maris subruerunt littori*

tori

tori contigua, mirabilis in Sanctis suis Dominus per eximii Prophetæ sui Willibrordi merita mirabiliter excursus ejus compescuit dispendia. Vir enim omnium virtutum speculum per itineris sui baculum juxta commune totius Provinciæ testimonium in continenti traxit sulcum, ut sibi visum est, sufficientem & congruum, & illum in Jesu nomine, qui sicco pede incessit per liquidum, & jussu tempestatem inhibuit, ac ventum validum, & posuit mari metam ac terminum &c. Excrevit evestigio congesta moles arenæ, instar muri firmissima, quam congestionem sua lingua Dunen appellant indigenæ maritimi, & illic usque in præsens eliduntur, & confringuntur fluctus periculosissimi, & quasi ad obicem dissono indignantes sonitu non audent erumpere ac egredi, ac si positis ibi ostiis & vecti divina voce dictum sit mari: Huc usque venies & non procedes amplius. Hic confringes tumentes fluctus tuos.

In den jaer ons Heren DCC. *ende* XXXVII. *&c. sterf dese sinte Clemens, die Willebrord hiet.* Imo Ann. DCC. XXXIX. ut ait Mabillon. in præviis observat. *ad ej. vit. n.* 6. Theofridus *cap.* 23. *Cum vero tantæ perfectionis & sanctitatis vir ob prolixius senium, præclarum Dei xenium, sensisset se non sufficere ad ecclesiastici regiminis fastigium, & per inhabitantem in se spiritum præscisset decurso jam vitæ præsentis stadio adesse metæ terminum cum suorum symmystarum consilio omnium virtutum dote præditum tunc nomine Winfridum, nunc a benefaciendo cognominatum Bonifacium, suum per* XIII. *annorum revolutiones adjutorem,*

& cooperatorem indefessum per Evangelica prædicationis studium decrevit sibi subrogare & ordinare ad Pontificale officium &c. Anno DCC. XXXIX. *indictione* VII. *anno vere ordinationis ejus* XLVI. *ætatis* LXXXI. *qui numerus juxta Genethliacos infirmis decumbentibus minatur horam obitus, anno Ducis Karoli* XXVI. VII. *Idus Novembr. de loco miseria & de luto fecis &c. evolavit &c.*

Pag. 15. *daer hy so meentmen dat hy die eerste Domproest t'Utrecht was.*] Nihil de eo certi. Qui vitam ejus scripsit apud Mabillonium *secul.* 4. *SS. ord. S. Bened. part.* 1. Willebrordi quidem socium sed Diaconum tantum vocat. Et sic se ipse etiam vocat, si is ipse est, cujus mentio hic, qui sic alloquitur Bonifacium *epist. Bonifac.* 79. *Ego quoque minimus ecclesiæ servus supplici per Dominum deprecatione rogito, ut me cum mea familia Domino Deo cuncta dispensante, ac rite regente, inter cæteros fideles vestros amicos in commune benigne suscipiatis, qui proprio dicor nomine Aldbercht, diaconatus officio fungens, licet indignus &c.* Refertur obitus Adelberti ad Ann, DCC. XL. XXV. Jun.

Pag. 17. *ende gaf hem eenen nieuwen naem, ende hieten Bonifacius.* Mutabant olim nomen religionem ingressi, aut ex laicis facti clerici. Sic supra Willebrordus *Clemens* a Papa dictus. Et plura sunt exempla. Procop. *lib.* 1. *de bello Vandalic.* ἱερεὺς γενόμενος ἑκουσίως Πέτρον ἑαυτὸν ὠνόμασε, *ubi Presbyter factus ultro Petrum se ipsum nominavit.* Mutabant baptizati. Clodoveus Francorum rex post baptismum Ludovicus. Jo. a Leidis *lib.* 1. *hist. cap.* 15, Rollo Normannorum Dux post baptismum

mum Robertus. Witoldus Lituanorum dux post baptismum Alexander. Gobelin. Person. *Gosmodrom. ætat. 6. cap.* 70. Andr. Presbyt. in Chron. ad *Ann.* 1430. Cedwalla Anglorum rex post baptismum dein Petrus. Alberic. ad Ann. 689. Hispanus quidam Judæus, cum Moyses primum diceretur, mox post baptismum dictus Petrus Alphonsus. Alberic. ad *Ann.* 1106. De monachis non mirum. Angelica eorum vita. Eadem quæ baptismo instituto eorum vis. Jo. Subdiacon. *de contempl.* 219. *Affirmabat hic dicens: Quia virtutem, quam vidi stare super baptismo, vidi etiam super vestimentum monachi.* Typicum Irenes Augustæ in *Analect. Græc. p.* 266. *Fiant commemorationes dilectæ sororis majestatis meæ, admodum reverendæ & honorandæ dominæ Theodoræ, quæ per sanctum & angelicum magnum habitum cognominata est Domna Irene.* Add. Alteferr. *ad Gregor. Turonens. lib.* 2. *cap.* 38. Mutant Papæ etiam nomen, exemplo Christi, ut quidam volunt, qui Apostolis mutavit nomen, ut alii exemplo Sergii II. qui ob nominis fœditatem fecisse id putatur primus, antea dictus *Os porci.* Sic Magn. Chron. Belg. *p.* 19. Jo. a Leidis *lib.* 5. *hist. cap.* 23. Serar. *ad Othlon. ad vit. S. Bonifac. lib.* 3. *rer. Mogunt. not.* 16. Negat tamen Onuphius Sergium fuisse primum. Etiam ante Papatum ait dictum jam Sergium, *Os porci* ei cognomen, abjectum postquam jam Papa. Primum, qui id fecerit, Joannem ait XII. ejusque exemplum secutos ceteros. *Quæ,* inquit, *hic Platina ex Martino tradit Sergium* II. *primum fuisse, qui nomen mutaverit, apud neminem*

veterum auctorum inveni &c. Nec est, cur audiatur hic Albertus Abbas Stadensis, qui *Os parci* non Sergio, sed Sergii adscribit decessori Gregorio IV. Haud dubie enim error hic. Cæterum quicquid sit, id interim tamen certum, quod cum nominis mutatione mutati etiam Paparum mores, pronioribus dein Papis in scelus, in vitium, & gloriæ studio secularis, postquam vilis paulatim pietas, in deterius semper lapsis. Nomina cum mutantur, mutantur & opera, ut loquens hac de re ait alibi Beda.

Pag. 22. *die een stedekyn. dat Doccum hiet, om den name ons Heren Jesu Christi gedoot worden.*] Vita S. Ludgeri apud Mabillon. *secul.* 4. *SS. ord. S. Bened. cap.* 5. *Habuitque progenies illa magnam familiaritatem cum S. Willebrordo, nec non & cum S. Bonifacio, qui post eum partibus illis doctor serenius illuxit, quoad usque pro fide Christi martyrio coronatus spiritum reddidit Domino in pago Astrache, in loco, qui Doccinga vocatur.* Alii id ajunt factum Ann. DCC. L. Othlonus in ejus vita *cap. ult. Passus est una cum sociis Nonis Junii, anno scilicet perigrinationis suæ* XL. *sed incarnationis* DC. L. Alii anno DCC. LII. Regino ad eum Ann. *Eodem anno, sanctus Bonifacius Archiepiscopus annuncians Dei verbum, in Frisia a paganis interfectus, martyr occubuit.* Alii anno DC. LIV. ut Beda & Sigebertus & Annales a Pithæo editi. Alii anno DC. LV. ut Willibaldus apud Mabillon. *secul.* 3. *SS. ord. S. Bened. part.* 2. ex quo idem Mabillonius Othlonum emendandum putat, & pro L. legendum LV.

Ibid. *ende versamenden* XIII. *lichamen van deser bey-*

heyliger martelaren &c. ende quamen tot Utrecht &c.] Reliquiæ horum Ultrajecti in octo capsulis asservatæ. Aliquoties elevatæ, & per circuitum chori postquam ductæ solenni ritu, decenter rursum reconditæ. Liber anniversarius ecclesiæ S. Salvatoris: VI. *Non. Septembr. translatio S. Bonifacii. Hoc festum instituit Joannes Visker Decanus noster.* Ejusdem alius MSS. *Anno incarnationis Dominicæ* CIↃ. CCCC. XX. *mensis Maji die* XXV. *quæ tunc fuit profesto dedicationis ecclesiæ S. Salvatoris Trajectensis, hora tertiarum, translatæ fuerunt solempniter, decenterque reconditæ per Reverendum patrem D. Maibiam episcopum Biduanensem, ossa sive reliquiæ sanctorum martyrum sociorum S. Bonifacii episcopi Trajectensis, & martyris, ipsius ecclesiæ patroni, in octo capsulis ligneis ornatis, cancellis ferreis firmatis &c.*

Pag. 25. *ende sette Gregorius Bisscop der kercken van Utrecht te wesen.* Vulgo Abbas tamen dictus ex ratione quæ supra: S. Ludgeri vita apud Brouwerum cap. 7. *Quem Abbas Gregorius libenter suscepit, & comperto quod esset vir bonus & doctus, suasit sibi Coepiscopus fieret, non enim fuerat idem Gregorius ad gradum episcopalem ordinatus, sed Presbyteri perseveravit in gradu.*

Ibid. *Dese selve Biechter.*] Apud Bekam *confessor* est. *Martyr* est qui pro Christo cæsus tortusque. Vitæ sanctitate tantum Christum confessus, promtus tamen paratusque pro eo mori *Confessor.* Discrimen docet Cyprianus epistola ad *martyres & Confessores*, epistola item 30. & 37. Victor Uticensis *persecut. Vandalic. lib.* 1. *cap.* 15. *ita tamen cal-*

lidus occulte præcipiens, ut si in illa hora vibrantis gladii pertimesceret ictum, magis eum occideret, ne martyrem gloriosum fecisset; si autem fortem in confessione conspiceret, a gladio temperaret. Sed ille ut columna immobilis Christo solidante fortis effectus Confessor revertitur gloriosus. Etsi martyrem invidus bestiis noluit facere, Confessorem tamen nostrum non potuit violare. De tormenta jam passis & usque ad diem supplicii conjectis rursum in carcerem Eusebius *lib. 5. hist. ecclef. cap. 2.* ἥδιστα γὰρ παρεχώρουν τὴν τῆς μαρτυρίας προσηγορίαν τῷ Χριστῷ &c. *Martyris enim appellationem libentissime concedebant Christo, utpote fido veroque testi, & primogenito mortuorum, vitæque cœlestis principi & auctori. Eos quoque, qui jam ex hac vita migraverant, martyres nobis commemorabant, ajebantque: hi jam sunt martyres, quos in ipsa confessione Christus voluit assumere professionem ipsorum morte tanquam annulo obsignans: nos vero viles atque abjecti Confessores.*

Ibid. *Wert begraven in die selve kercke eerlike.*] Juxta gradus ad chorum. Elevata ipsius ossa Anno 1421. & in capsula lignea reposita honorifice. Lustrata Ann. 1597. IV. Junii a Folcardo Montzima ecclesiæ Decano. Ecclesiæ ejusdem Memoriale: *Anno* CIϽ. CCCC. XXI. *mensis Aprilis die* XVII. *hora Completorii inventæ & extractæ fuerunt per Venerabiles dominos Henricum Houbergh Decanum, Laurentium, Wilhelmum, Andream Veer, Gerardum Zelinghen, Canonicos ecclesiæ S. Salvatoris Traject. reliquiæ sive ossa S. Patris Gregorii episcopi Trajectensis, a S. Willebrordo tertii, de & ex tumba lapidea subter gradus septentrionales chori ipsius ecclesiæ, &*

& deinde mensis Junii die quarta, quae fuit profesto S. Bonifacii, hora vesperarum, fuerunt per Reverendum patrem Dn. Mathiam Biduanensem episcopum in capsa lignea decenter reposita, praesentibus dominis Henrico Decano, Laurentio, Andrea, & Gerardo praedictis, Henrico de Compostelle, & Waltero Grauwert Canonicis ecclesiae supradictae. Qui quidem Reverendus pater Dn. Mathias episcopus pro majori dictarum reliquiarum reverentia omnibus vere poenitentibus, confessis, & contritis, eas cum tribus Pater noster *& totidem* Ave Maria *venerantibus, totiens quotiens, quadraginta dies indulgentiarum de injunctis poenitentiis misericorditer in Domino relaxavit.*

Ibid. *Een eersaem vader die Aelbricus hiet.*] Nepos dicitur Gregorii apud Mabillonium *secul.* 4. *SS. ord. S. Bened. in vit. S. Ludgeri part.* 1. *cap.* 13. *Sed & Abbas Gregorius migravit ad Dominum, & suscepit curam pastoralem Albricus nepos ejus, qui venerabilem Ludgerum cum magno diligebat affectu.*

Pag. 26. *Albricus die Bisscop sterf in vrede.*] Witichindo tamen, de quo supra, vastante interim Frisiam flamma ferroque. Vita S. Liudgeri apud Mabillon. *d. loc. cap.* 18. *Consurrexit radix sceleris Widichind Dux Saxonum eatenus gentilium, qui evertit Fresones eatenus a via Dei, combussitque ecclesias, & usque ad Fleo fluvium fecit Fresones Christi fidem relinquere. Sed & Albricus episcopus in ipsa perversa commotione, de hac vita migravit.* Albrici autem studium & labores indefessos commendat multum Altfridus, qui vitae istius Auctor est *cap.* 15.

Al-

Albricus autem, inquit, *cum in Colonia civitate gradum accepisset episcopalem, fecit & Liudgerum secum Presbyterii percipere gradum, & constituit eum Doctorem ecclesiæ in pago Ostracbe, in loco, ubi sanctus Bonifacius est coronatus martyrio. Divisitque idem Albricus annum in distributiones quatuor, ita ut in Trajecto monasterio præ ceteris præpositis ipse in tempore vernali in doctrinæ studio & sanctæ conversationis præesset Fratribus menses tres, deinde post eum in æstate Adalger Presbyter &c.*

Pag. 27. *so quam Kaerl die groote Coninck door t' geberchte in der Cropwalen lant*]. Helvetios intelligit, & qui Alpes incolunt ob inflatum, & ut vulgo testantur, qui loca hæc peragrarunt, valde prominens ipsorum guttur. Latina editio habet ita: *Carolus cognomento Magnus, Rex & Patricius, præruptas Alpes transcendit.*

Pag. 29. *ende hy wert besiect van der saghen.*] Latine est, febre quassatus. Et sic *saghe* interpretatur Kilianus in Lexic.

ende wert begraven mitten anderen Bisscoppen, die voor hem geweest hadden in der voerseyder kercken.] In crypta olim ecclesiæ epitaphium hujusmodi:

Mole sub hac lapidis nativo pulvere pulvis
Qui jacet hic torpens fulsit in orbe potens
Nomen Rixfridus, hoc nomine Dodo vocatus,
Nam Comes eximius extitit atque pius.
Foverat hic gentem Christo sub pace fidelem,
Paganos stravit hinc & eos pepulit.
Namque loci istius mansit defensor amandus,
Germine de cujus crevit & ipse locus.

Et

Et fuerat stirpis radix præclara decora,
Præsul Baldricus unde fuit genitus.
Monstrat & ista domus qualis fuit ille patronus
Præses Rodolphus duxit & inde genus
Rector Erimfridus pariterque Comes Nevelongus,
Hic modo qui pausat his pater extiterat.
Corpus Herinfinda quorum matris generosa
Confovet hoc antrum huic simul appositum.
Amborum busto cineres clauduntur in uno,
Quos junxit Dominus, non separat tumulus.
Hunc tulit October, vocat hunc ex carne November,
Nempe sub undenis hominem exuit ille Kalendis,
Idibus octonis sydus & ille subit.
Hunc violare locum pietas vetat ipsa bonorum
Quo pariter maneat, qui cinis hic latitat;
Qui tumulum relegis Lector miserando sepultis,
His Christi optatam dic, age, dic veniam.
Hic age siste gradum recitans epigramma . . .
Quod videas titulo qui jacet in tumulo.
Hic pariter fratrum clauduntur membra duorum.

Ibib. *Fredericus een hoochgeboren kint uyt desen lande.*] Cognatum habuit *Adelbricum* van *Adelen*, qui inter Frisiæ Potestates tertius recensetur apud Winsemium *lib.* 4. *hist. pr.* Natus Conovella Adgilli II. Frisiorum Regis filia. Præclare, ut solet Ubbo Emmius de eo & ejus decessoribus *lib.* 5. *Hic Frisiæ gentis*, inquit, *ut plerique, qui & ante eum fuerunt, & longo ordine eodem in episcopatu secuti sunt, in vico Sexberumo, non procul oppido Franekera natus, familia illustri, & præ reliquis bo-*

honorata, avum maternum Aldgillum Principem, proavum Radbodum regem clarissimas imagines praeferebat. A pueritia vero voluntate matris Conovellæ, primum aliorum, qui in pietate & literis nomen habebant, deinde & ipsius Rixfridi episcopi apud Ultrajectinos, hominis Frisii, Hermakaro itidem Frisio, ut Hermacarus ante Theodardo sive Tiardo gentis quoque ejusdem, & ille Alberico Anglosaxoni, successerat, disciplinæ commendatus est. Sub quibus adeo feliciter in divina humanaque doctrina profecit &c.

Pag. 30. *metten zeende.*] Synodali correctione, Ita & mox: *om te corrigieren dat volck, ende hilt daer sinen heyligen zeende, ubi pro correctione contaminatæ plebis sacram synodum celebrare statuit.*

Pag. 31. *te doen lachter.*] *Lachter* pro *laster.* Idem quod injuria, calumnia, aut contumelia. Auctor Chronic. Rhythmic. *pag.* (*mihi*) 38.

Hoe dat si swoeren doe in desen,
Si brakent tot haren lachter groot.

Pag. 34. *ende voeghden selver in enen sarck.*] Inscriptum saxo quod sequitur:

Hoc tegitur sacrum Frederici marmore corpus
Martyris egregii Præsulis atque pii.
Et pius Albricus cubat hic magnusque Lugerus
Compluresque alii, tu modo flecte genu.
Dixerit haud facile quisquam tibi corpora Divum
Quot locus hic habeat, tu modo flecte genu.

Facta est sub hoc episcopo donatio Ann. DCCCC. XXVII. Gerwardi de Hese, ubi ita in fin. *Ego Gervaccarius jubente domino meo episcopo Frederico scripsi & subscripsi.* Extat apud Joann. a Leidis *lib.* 5. *cap.* 8.

cap. 8. Eſt & alia apud eum *ſeq. cap.* Wiberti de Oeſterbeke, ejuſque filii Walberti Ann. DCCC. XXXIV. ubi & ſic ſimiliter: *Ego Bernoldus indignus Presbyter jubente Friderico epiſcopo ſcripſi & ſubſcripſi.*

Pag. 36. *deſtrueerden die meeſte Stadt van al deſen lande, dair* LV. *Procbikerteken in waren.* Sermo eſt de Dorſtado, quæ urbs olim magna, ut ait Heda in *Rixfrido*, & emporium illuſtre. Sed a Danis Normanniſque ſæpius devaſtatum, etſi & ibi frequens ut & Ultrajecti cum iiſdem commercium. Annales Bertiniani ad Ann. 834. *Interim etiam claſſis de Dania veniens in Friſiam aliquam partem ex illa devaſtavit, & inde per vetus Trajectum ad emporium, quod vocatur Doreſtadus, venientes omnia diripuerunt.* Iidem ad Ann. 863. *Depopulato emporio, quod Doreſtatus dicitur, ſed & villam Nonmodocam, ad quam Friſii confugerant, occiſis multis Friſiorum negotiatoribus &c.* Add. eoſd. ad Ann. 835. 836. 837. & 847. Henrici V. Imp. diploma datum Trajectenſibus, ſed quod hactenus nondum viſum, Ann. 1122. *Dani cum mercandi cauſa introierint civitatem, de capite ſuo ſinguli, qui magiſtri dicuntur navium, quatuor denarios dent. Nortmannos ab omni teloneo liberos eſſe cenſemus.* De numero eccleſiarum plures ſunt, qui teſtantur. Chronic. Hirſaugienſ. ad Ann. 856. *Circa hæc tempora Nortmanni cum Danis Hollandiæ cum ingenti multitudine claſſibus applicantes, Doreſtadum vicum nominatiſſimum, in quo parochiales eccleſiæ fuiſſe numerantur quinque & quinquaginta, penitus deſtruxerunt.* De trecentis ſexaginta loquun-

quuntur Gesta Francorum edita a Frehero. De xxx. Chronic. Groudan. p. 15. De multis S. Rembertus in vita S. Anscharii *cap.* 17. *Vade ad Dorstadum. Ibi sunt ecclesiæ plurimæ & sacerdotes ac clerici, ibi indigentium multitudo &c.* Quem in censum, si miretur quis, haud dubie etiam referri debent & hæ quæ in suburbiis, & in locis non procul dissitis, ut recte Henschenius & Papebrochius ad *vit. S. Suibert.* §. 5.

Pag. 40. *Dese Dideric was die eerste Grave van Hollant.*] Vulgata hæc opinio. Revera primus non fuit. Et ante eum plures. Qui primum faciunt, quæso, quo id faciunt fundamento? An aliud habent, quam quod haustum ex scriniis Egmondanis? Ipsi autem Egmondani quo tibicine fulciuntur? An præter Caroli diploma quicquam aliud quo id probent? Et quod ad ipsum diploma, an Hollandiæ diploma meminit? An primi Comitis ulla mentio? An Hollandia jam nota tum? Postquam autem innotuit, a Carolo data Theoderico, an fuere ejus pars? An tum ultra Dordracum hæc, ultra insulam Dordracensem? In ecclesiæ Trajectensis antquissimo manuscripto, qui *liber Cameræ* vulgo dicitur, distinguuntur diserte hæc, Rynlandia, Kennemaria, Westlingia, Batua, Hollandia, Goylandia, Amstellandia &c. Sic enim de missis per diœcesin Decanis:

Decanus in Rynlant in festo B. Regmii solvet octo libras.

Decanus in Scalden &c.

Decanus in Zuytbevelant &c.

Decanus de Kennemare &c.

De-

Decanus de Westlinglant &c.
Decanus de Betue &c.
Decanus de Hollant &c.
Decanus de Goye &c.
Decanus de Civitate &c.
Decanus de Amstelle &c.

Quæ autem hæc Hollandia ostendit Godebaldus episcopus Trajectensis in charta apud Hedam, quæ est Ann. 1126. *Ego*, inquit, *Godebaldus Dei misericordia ecclesiæ Trajectensis humilis minister ecclesiam mei juris in Hollant, quæ vocatur Tiezelineskercke B. Petro in Trajecto ac fratribus in ecclesia B. Petri Deo sanctoque Petro devotissime servientibus &c.* Est autem *Tiezelineskerck* magnæ insulæ Dordracensis. Beverwyck *beschryv. van Dordrecht cap.* 6. Primus hanc invasit Theodericus III. factoque ibi municipio eripuit Coloniensi & Trevirensi Archiepiscopis, quorum ibi olim communis possessio, ut est apud Balderic. *lib.* 3. *Chron. Cameracens. cap.* 19.

Verbo autem ut id addam municipium, de quo loquor, & cujus meminit Baldericus, haud dubie est Dordracum, sed an idem quod *Durfos*, cujus meminit Regino ad Ann. 898. nondum, puto, adhuc satis constat Dubitari tamen potest; quod sit similis propemodum ibi loci descriptio, qualis apud Baldericum. Sic enim Regino: *Eodem anno Zuendibolch Reginerium ducem sibi fidissimum & amicum consiliarium nescio cujus instinctu a se repulit, & honoribus, hereditatibus, quas in suo regno habebat, interdictis, eum extra regnum infra* 14. *dies secedere jubet. Ille adjuncto sibi Odocro Comite, & quibuscunque aliis cum mulie-*

ribus & parvulis, & omni supellectili, quendam tutissimum locum, qui Durfos dicitur, intravit, ibique se communivit. Quod cum rex cognovisset, coadunato exercitu castrum expugnare conatus est, sed minime prævaluit propter paludes, & multiplices refusiones, quas in prædicto loco Mosa fluvius facit. Sic autem Baldericus; *Erat etiam locus quidam silvis ac paludibus inhabitabilis, qui ab incolis Mereweda nomen accepit, ubi videlicet Mosa & Wal fluvius de Rheno effluens pariter corrivantur.* Agi certe hic videtur de eodem prorsus loco. Unde & apud Reginonem legendum nonnulli censent *Durfort* pro *Durfos*, nec multum putant interesse, utrum *Dorfort* legas an *Durfort*, ut sit *Dorfort* quasi *Dorcsfort*, facta ita allusione ad nomen Theodorici, qui enim *Theodoricus* etiam *Dorcus* per crasin, ut qui *Dideric* per euphoniam & contracte etiam *Dirck*. Buchel. *ad Hed.* Beverwyck *descript. Dordr. cap. 6.* Contra Janus Rutgersius *lib. 6. var. lect. cap.* 13. quem secutus est Boxhornius *theatr. urb. Holl. in descript. Dordr.* legendum putat *Durtas*, ut sit per crasin quasi *Durta os*. Sed id priusquam admitti possit probandum primo aut flumen aut rivum hujus nominis fuisse in rerum natura. Negat Beverovicius extare in mappis chorographicis, quotquot inspexit ipse & veteres & novas, aut fluvii, aut pagi, quem Rutgersius vocat *Dortsmonde*, ullum ibi vestigium. Quod ad alterum illud *Durfort*, aut *Dorfort*, seu *Dorcsfort*, frustra hinc fit allusio ad nomen Theoderici, cum Theodericus, de quo sermo est, adhuc nondum in vivis, cum extaret jam *Durfos*. *Durfos* for-

forte & municipium, quod extruxit Theodericus, in eodem quidem tractu, sed nondum tamen hinc sequitur, quod id unum idemque. Certe ratio adhuc non occurrit, nulla utique satis prægnans, cur, quæ apud Reginonem est, lectio sollicitetur.

Insula autem & municipium hoc, ubi olim Hollandia, quæ proprie ita dicta, si tertii demum Theoderici, qui primus ejus nominis, quo jure, aut qua de causa primus Comes Hollandiæ? Comes potius Egmondanus. Nam hæc tantum ei data, quæ ecclesiæ Egmondensis. Nec de aliis diploma loquitur. Siquis dicat. Non nego. Comes tamen fuit tractus, qui Hollandiæ jam pars est. Respondeo, non nego. Sed dubitandum non puto, quin sedes primorum Comitum in Hollandia olim Boreali, ex qua paulatim progressi Australem etiam occuparunt. Et eo, ni fallor, facit, quod Willelmus Procurator ad Ann. 1132. *usque Haerlem pervenerunt, & una cum Fresonibus antiquorum Comitum domos & cuncta circum circa ædificia vidente Comite combusserunt.* Facit quod ait Auctor etiam Chronici Rhythmici:

Ende brochten Flovens wien lief of leet
Al te Haerlem toe geleet,
Ende hebben s'Heeren huse verbrant
Waer si stonden in Kennemerlant,
Die waren der ouden Graven,
Maer tegen nacht gingen si scaven.

Primus autem qui occupavit Theodericus fuit tertius, Comes quidem cum occuparet, sed non Comes Hollandiæ. Frisiæ fuit Comes, & nec Frisiæ totius. Certæ partis tantum Frisiæ, ut est apud Baldricum. Frisiæ parentis Cæsari. Unde & idem

Theodoricus tanquam Princeps imperii in Cæsaris comitatu chartis Cæsaris inter ceteros ut testis etiam subscripsit. Et exemplum, quo subscripsit, Ann. scilicet CIↃ. XXVI. est apud Anonymum, qui vitam S. Meinwerci scripsit, *cap.* 102. *facto*, inquit, *in Hirsfeld conventu Principum &c. & astantibus legitimumque huic rei testimonium perhibentibus Bernardo duce, Hermanno Comite, & filio ejus Henrico, Conrado, Adelberto, Bernardo, Comitibus quoque Eckibard de Aslan, Bernardo, Erphone, Theodorico Fresonia, Widukindo, Eckibard, Amelongo &c. legali jure firmata obtinuit &c.* Idem insulam cum occupasset mansit Frisiæ tamen Comes, nam Hollandia nondum nota. Verum est, fateor, Comes fuit tum tractus, sub quo Hollandia olim latuit, sed nec primus, nec solus. Primus certe non fuit, quia veteres, qui ante eum, & quorum justa possessio, de ea vi depulit. Solus etiam non fuit, quia & ante eum plures. Et plures etiam in eo tractu (nam varii olim Comitatus) qui Hollandiam jam continet.

Rursum autem notandum hic, quod & alias jam dixi, quod mos receptus hic apud Francos. Provinciis Duces imponebant, urbi Comites aut territorio, aut certo tractui in provinciis, qui Duci dicto audientes. Hinc mentio Ducatus *Frisiæ*, Comitatus *Batavorum*, *Testrabentici*, *Dorestadi* &c. in regni divisione, quam inter filios fecit Ludovicum & Carolum Ludovicus Pius Imperator in Annalib. Bertinian. *ad Ann.* 839. Radbodus Frisiæ erat Dux, Alberic. ad Ann. 697. & ad Ann. 716. cujus obitum idem refert ad Ann. 718. *Papponis* idem dein me-

meminit ad Ann. 733. *Inde Frisiam aggressus Popponem Ducem Frisonum cum multis perimit.* Rorici dein mentio, ut & mentio *Godfridi.* De Rorico, cujus sedes Dorstadi, unde & Dorstadum emporium ejus dictum, Annales Bertiniani ad Ann. 850. *Rorich nepos Herioldi, qui nuper a Lothario defecerat, assumptis Normanorum exercitibus, cum multitudine navium Fresiam & Batavum insulam, aliaque vicina loca per Rhenum & Vahalem devastat. Quem Lotharius cum comprimere nequiret, in fidem recepit, eique Dorestadum & alios Comitatus largitur.* Add. Auctor incertus *de gest. Normannor. apud du Chesne ad Ann.* 857. De Godfrido, qui successit ei, a Carolo Crasso Imp. ei Frisia concessa, iidem Annales, & Gesta Normannorum apud du Chesne ad Ann. 882. *Placida mente Gotefridum cum suis, ut baptisma susciperet, & Frisiam aliosque honores, quos Roricus habuerat, reciperet, interventione quorundam obtinuit.* Sub Rorico Gerolfus fuit Comes Frisiorum, (equitem vocat Beka) cæsus a Danis Ann. DCCC. LVI. ut diserte in Hungero: *Deo*, inquit, *permittente &c. Thietboldum & Gerolfum egregios equites cum infinitis Hollandinis cruenter necaverunt.* Est autem Gerolfus hic, cui inter Rhenum & Suithardeshaghe (quod aut *Hillegommerbeeck*, ut Jo. a Leydis *Annal. Egmond. cap.* 6. aut *Zuyderwoude*, ut vult Dousa, locus, ut ait idem *lib.* 5. *annal.* & qui eum secutus descriptor *Waterlandiæ p.* 18. prope insulam *Marcken*, aut alius ad Flevum a mari jam absorptus, ut dixi *lib.* 1. *de Nobilit. cap.* 11.) prædia aliquot confert in Comitatu ipsius Ann. 889. Imperator

rator Arnulfus charta apud Miræum *Cod. piar. don. cap.* 24. Reliquit filium ejusdem nominis Comitem sub Godfrido. Meminit Regino etiam ad Ann. 885. *His suasionum promissionibus Godefridus veluti veneno infectus &c. statimque Gerolfum & Gardolfum Comites Frisonum ad Cæsarem dirigit.* Et hujus † filius Walgerus, aut ut alii Waltgarius, a quo Eberhardus dux filius Meginardi, cum venatum pergeret, occisus, ut diserte etiam Regino ad Ann. 898. Comitem Teisterbantiæ ait & vixisse apud Tielam in villa Avezaet dicta Jo. a Leidis *lib. 6. hist. cap.* 7. Walgeri frater Theodericus. Idem *lib. 6. cap.* 1. Walgerus dicas an *Waltgerus*, seu *Waltgarius* nihil refert. Sic Rotgarius, verbi gratia, qui tertius Abbas Fuldensis circa Ann. 802. vulgo Rutger, *Rutgerus.* Item Guntharius Archiepiscopus Colonienſis circa Ann. 864. vulgo etiam *Guntherus.* Otgarius similiter Archiepiscopus Moguntinus, qui obiit Ann. 847. *Otgerus* aliis, *Outgerus.* Sic Wernerus, qui *Werinharius* xv. Abbas Fuldensis. Regnerus, qui *Reginarius* apud Reginonem ad Ann. 886. Theodoricum quod attinet, is ipse est, quem statuunt & patria Aquitanum, & Hollandiæ primum Comitem, cum neutrum possit probari.

† Gerolfi scilicet 11.

Fabula est, quam habet de Theodorici genere Joan. a Leidis 4. *hist.* 21. Fabula * etiam, quam habet de ejusdem insignibus *lib. 6. hist. cap.* 6. Insignia gentilitia, quæ & vulgus vocat *arma*, tum temporis nondum nota. Nec ante seculum xi. ejusmodi hereditaria, cujusmodi jam in usu, quibus gentes inter se familiæque distinctæ, ulli uspiam usitata. Crebra demum exercituum in Syriam trans-

* Habet plures ejusmodi. Vid. *ibid. cap.* 19. 22. *& seq.* & passim.

transmissio, ut dignosci inter se possent Flandri, Frisii, aliique, Galli, Germani, Itali, rem in usum invexit. Et tum primum leones diversi coloris visi, cærulei, rubri, albi. Visa quævis animalia, eorum membra, partesque. Visa cujusvis rei areolis trabibusque interstincta insignia. Domi militiæque nobiles primum majorum gentium dein ceteri etiam usi. Et hæc frequens doctorum hominum & communis sententia est. Mejer. *ad Ann.* 1170. Ortel. *theatr. orb. terr. in descript. Flandr.* Schurzfleisch *de vitric. eccles. n.* 12. *in not.* Alteserr. *lib.* 7. *rer. Aquit. cap.* 17. Jac. le Roy *notit. Marchionat. imp. lib.* 10. *cap.* 17. Facit locus insignis apud Willelm. Tyrium *lib.* 8. *cap.* 20. *in fin. urbis diverticula, secessus quoque, & secretiora civium effringebant penetralia, clypeos, vel quodlibet armorum genus in introitu defigentes, ut esset signum accedentibus, ne gressum ibi figerent, sed loca præterirent, quasi jam ab aliis occupata.* Sua etiam Romanis arma. Certum est. Non nego. Virgil. VII. *Æneid.*

——— ——— clypeoque insigne parentum
Centum angues, cinctamque gerit serpentibus hydram.

Sed nego hinc petitum discrimen gentis familiæve; nego quod semper hæc ad heredes transmissa, & quod alibi quam in bello magnus eorum usus. Idcirco enim *arma*, quod in armis picta, clypeisque. Plin. *lib.* 35. *cap.* 3. *Scutis, quibus apud Trojam pugnatum est, continebantur imagines.* Ann. Robert. 4. *rer. jud.* 4. Sed id tantum in transitu.

Quod porro ad Theodoricum, nec primus Co-

mes is, nec Aquitanus, ut ex dictis jam satis constat. Ne Theodoricus quidem V. cum recenset eos, a quibus datum quid Abbatiæ Egmondensi in charta apud Miræum *Cod. piar. don. cap.* 62. primum Comitem eum dicit, sed primum inter eos, a quibus facta est donatio. Primum siquis dicat, præter vulgi opinionem habetne, quo id probet? Quæ charta hoc tandem docuit, quod diploma, aut instrumentum, quis vetus scriptor & ἀξιόπιστος, quod is omnium olim primus? Simpliciter Beka tantum ita in Hungero episcop. *tradidit ad instantiam Comitis Haganonis nobili viro Theodorico fratri Walgeri Principis ecclesiam Egmondensem & Kinhem a Suutbardes Haga usque Fortrapa &c.* Add. Joan. a Leidis 5. *hist.* 36. Et sic ipsum etiam diploma. De quo vulgo cum disputent, cujus Caroli id diploma, Calvi an Simplicis, necesse est ut id addam, Simplici id adscribendum, ut *lib.* 1. *de Nobil.* dixi *cap.* 11. Calvo quæso qui possit? Nunquam ejus Frisia, sub qua latuit tum tractus is, qui Hollandiam jam continet. Calvi fratris Lotharii hæc, filiique ejus, ejusdem nominis. Et quod valde hic notandum, ejus Frisia adhuc tota eo anno, quo a Calvo dicitur facta donatio, Ann. scilicet 863. Lotharius enim decessit demum Ann. 869. Qui liberis non relictis quum fato esset functus facta regni divisione inter patruos extincti, Carolum scilicet Calvum, & Ludovicum Germanicum, Frisiæ duæ partes obtigere Ludovico, Carolo autem pars tertia. Sed quod rursum hic notandum tertia hæc de Hollandia nihil quicquam continuit. Argumento est, quod & ob-

tigit,

tigit, quod Calvi regno propinquius, & quod obtigit Ludovico inter cetera & Ultrajectum, caput tum ejus tractus, qui Hollandiam jam continet. Extant tabulæ divisionis in Annalibus Bertinianis ad *Ann.* DCCC. LXX. & apud Schilterum ad *Inst. jur. publ. lib.* 2. *tit.* 8. Mansit deinceps Frisia, ut & tota Lotharingia, cujus pars etiam Frisia, successorum Ludovici, a Calvi filiis neglecta, ob civiles partim discordias, partim ob ingenium, quod nec Balbo satis excitatum, nec ejus filio Ludovico, qui vulgo dictus *Nihil faciens*. Carolus dein Simplex, postquam rerum potitus, ad Lotharingiam rursum adjecit animum, & armis tandem victor recepit universam Ann. DCCCC. XVI. ut ad eum Sigebert. Quid si autem jam dicat quis: Fiat. Fecerit donationem non Calvus sed Simplex. Si is eo demum anno Lotharingia potitus, quo statuit Sigebertus, qui fieri ergo potuit, ut facta fuerit eo anno, quo ea nondum potitus, decimo nimirum tertio supra nongentesimum, ut volunt Dousa, Scriverius, aliique. Respondendum non necesse, ut credat quis universam simul & uno impetu receptam eodem anno. Quid si factum id per partes? Et quid si pars hæc jam recepta, cujus facta donatio? Si responsio displiceat, dicam cum Papebrochio summæ eruditionis viro, & cui multum inprimis debent Sanctorum reliquiæ, jam olim summa cum industria perquirendis ipsorum Actis laudabiliter innutrito, in prævio commentario ad vitam S. Adelberti pro DCCC. LXIII. item DCCCC. XIII. rescribendum DCCCC. XXII. Eo enim Lotharingia adhuc in Caroli potestate. Reginon. Continuator ad Ann.
 924.

924. & Caroli regni anni, quos expressit diploma, in hunc Christi annum incidunt. Papebroch. ibid. Diploma est apud Scriverium, apud Dousam, aliosque. Vertit Belgice interpres supra *p.* 38. Et ego edidi id, ut reperi *lib.* 1. *de Nobilit. cap.* 11. Sed subscriptio non est eadem. Quod Scriverius edidit *libr. de Principibus Hollandiæ* ex antiquissimo Codice membranaceo Egmondano subscriptionem hanc habet: *Anno* xxx. *regnante domino Karolo Rege, redintegrante* xxv. *largiore vero hereditate indepta* . . . . ubi sic feliciter defectum supplet Papebrochius, *indepta* xi. Et habet quo nitatur Caroli iii. seu Simplicis diploma apud Sirmondum ad Caroli Calvi Capitula sic subscriptum, ut sequitur: *anno regni* xxix. *redintegrante* xxv. *largiore vero hereditate indepta* x. Unde & luce apparet clarius supplendum supra xi. Ad temporis autem epocham & obscuras illas notas Sirmondus ibi ita: *Annus primus repetitur ex die, quo Remis a Fulcone Archiepiscopo unctus est in Regem,* v. *Kalend. Februarias anni* DCCC. XCIII. *At Karolus, quo anno in Regem confirmatus est, integrum regnum in potestate sua non habuit: quia Odo rex quoad vixit, Aquitania & Burgundia potitus est. Mortuo post quinque annos Odone, quæ ab illo possidebantur recepit, regnumque redintegravit, atque hujus redintegrationis annos regni sui annis deinceps in publicis tabulis subjecit. At largior hereditas indepta pertinet ad regnum Lotharii; cujus accessione Karolus hereditatem suam ampliavit, quod Sigebertus notat factum anno* DCCCC. XVI. Annum ergo si statuas, quem statuit Pa-

Papebrochius, ſublata eſt difficultas. Sed quicquid tandem ſit, Caroli Calvi diploma, ut ex dictis jam ſatis conſtat, prorſus dici non poteſt. Adde quod & Hagano, ad cujus inſtantiam datum dicitur diploma, in aula fuerit præpotens non Calvi ſed Simplicis. De quo Abbas Uſpergenſis ad Ann. 920. *Cœpit quendam Haganonem ex mediocribus extollere, & ſupra omnes Principes diligere, adeo ut magnatibus quibuſque procul abſiſtentibus ipſe regio lateri ſolus hæreret, multaque regii juris ad ſuum jus torqueret.* Add. Flodoard. *hiſt. Remenſ. lib.* 4. *cap.* 15. *& lib.* 1. *de Nobilit. cap.* 11. Friſo porro Theodericus. Aquitanus non fuit. Nec magis Comes Hollandiæ, quam ejus pater Gerolfus, aut ejus frater Walgerus. Certi tractus tantum Comes, & certi tractus in Friſia. Nec vola, nec veſtigium Hollandiæ in codicillis. Hollandia adhuc nondum nota. Hollandia pars Friſiæ. In Friſia varii Comitatus, & inter ceteros etiam hic, qui Hollandiam jam continet. Vid. *lib.* 1. *de Nobilit. cap.* 14. Et ne hic quidem unius, qui Hollandiam jam continet, aut unius ſub poteſtate. In ea etiam, ut dixi, varii olim Comitatus. Ex quibus etiam hic, qui Theoderici olim primi, ſed anguſtis prorſus terminis circumſcripta ipſius ditio, ut oſtendit diploma. Fratrem habuit Walgerum. Et hujus etiam certa pars. Inſula inſuper Dordracenſis, ut dixi ſtatim ex Baldrico, epiſcopis Trevirenſi & Colonienſi communis. *lib.* 3. *cap.* 19. Fuere & alii Comitatus. Fuit etiam quem obtinuit Theodericus Bavo, quem poſſeſſionibus ſuis expulit Theodericus III. Beka & Heda in *Adelbold.* Fuit *Moſalant* Comitatus. Fuit *Kinhem.*

Fuit *Texla*. Et de eo satis constat. Sed quum dicantur hi concessi Theodorico Comiti, & concesserit Otto III. quis quæso hic Theodericus? Inter doctos non satis constat. Dousa *Primi* putat filium *lib.6. Annal.* Alii censent Theodericum, qui IIJ. ejus nominis. Nam Ann. 985. Otto III. si is natus, ut scribunt Ann. 973. duodecim tantum annorum puer. Ideoque & mutant 985. in 996. Aliis charta † concessionis ob hanc causam suspecta est. Accedit, quod & Texla, quæ in charta hac dicitur data, accessit demum Hollandiæ seculo XII. a Florentio demum III. vi & armis subacta. Beka in *ej. vita.* Jo. a Leidis 18. *hist. cap.* 7. Sed quid necesse, ut disputemus hic? Quod in ipsa etiam Hollandia plures olim Comitatus, an non docet abunde id diploma Ann. 1063. quod est apud Boxhornium *theatr. urb. Holl. cap.* 3. & præterea apud Hedam *hist. Ultraj. pag.* 109. quo Henricus Imperator ecclesiæ Trajectensi donat mansus aliquot & prædia, & *adhuc*, inquit diserte, *Comitatus omnes in Hollant, cum omnibus ad bannum regalem pertinentibus &c.* Sensim demum Hollandia in unum corpus coaluit, in unum transiit universa, Zelandia etiam tandem juncta. Zelandis proprii olim Comites & ante Theodericum. Eggihardi supra mentio in vita *S. Frederici.* Annales editi a Pithæo ad Ann. 836. *Normanni tributum exactantes in Walchram insulam venerunt, ibique Eggibardum ejusdem loci Comitem, & Hemmingum cum aliis multis occiderunt.* Frisiæ ipsi etiam pars, & Frisones aquatici apud Baldericum 3. *Chron.* 22. *Dominus episcopus*, inquit, *nobis narrare soleba*

† Vid. *lib.* 1. *de Nobilit. cap.* 13.

sib

sibi certe ab episcopo Albaldo relatum. Quia namque Aquaticorum Frisonum circa ipsam parochiam moris est aut vix paucos, aut nullos, eucharistiam in die sancto Pascha velle gustare &c. Annales Bertiniani ad Ann. 837. *Ea tempestate Nordmanni irruptione solita Frisiam irruentes, in insula, quæ Walacra dicitur, nostros imparatos aggressi multos trucidaverunt.* Add. Dous. *annal. lib.* 6. *& lib.* 10. *p.* 283. *& seqq.* Grot. *de antiq. reip. Batav. cap.* 5. Conring. *de finib. imp. lib.* 1. *cap.* 3.

Quod ad nomen Hollandiæ, certum, quod inclaruit demum seculo XI. Quo primus etiam scripsit se Comitem Hollandensium Theodericus V. in charta jam dicta, quam & legere est apud Dousam *lib.* 10. *Annal.* Qui ante eum Comites dicti Comites Frisiæ, Marchisi, Marchiones. Theodericus IV. etiam Marchio *Phladirtingæ* ab Herman. Contracto ad *Ann.* 1246. & 1249. *Phladirtingæ*, id est, Hollandiæ, a principe in ea * urbe. Chronic. Augustens. apud Freher. ad Ann. 1046. *Heinricus Rex Phladirtingam petiit. Participium* dicitur obtinuisse *monarchiæ Frisonum* Theodericus III. apud Balderic. *Chron. Camerac. lib.* 3. *cap.* 19. De Theoderico IV. & Florentio ejus fratre Lamb. Schafnaburgens. ad Ann. 1071. *Atque in Fresiam, quæ confinis Flandriæ, cui Theodericus, quondam Comes, & post hunc Florentius frater ejus imperaverat, irruptionem fecit.* Vidua etiam Florentii Comes Frisiæ adhuc passim. Imo, & qui eam duxit, Robertus Flander, postquam duxit, ab ea Friso cognominatus. Alberic. ad Ann. 1060. *Robertus autem*

* Eodem nimirum modo, quo Hannoniæ olim Comes dictus Comes Montensis. Alberic. ad *An.* 1096. Magn. Chron. Belg. *p.* 97.

tem Friso Gertrudem Frisonum Comitissam ducit in uxorem, relictam videlicet Comitis Florentii, matrem Comitis Theodorici &c. Idem ad Ann. 1072. *Robertus vero patre superstite Comitissam Frisiæ uxorem nactus Frisonis nomen accepit.* Et hinc dicitur expulisse eum non Hollandia, sed Frisia, qui eum expulit, Godefridus. Alberic. ad Ann. 1076. *Sicarius quidam per quosdam Roberti necessarios transmissus in Fresonia Godefridum Ducem perimit. Iste fuit Godefridus Gibbosus &c.* Add. Sigebert. *ad. d. Ann.* Robert. de Monte in *Accession. ad Sigebert. ad Ann.* 1074. *& lib.* 1. *de Nobilit. cap.* 12. *& seqq.* Quæ nugantur porro de Trojanis, de armis gentilitiis, & quæ id genus alia, attendendum non puto. Vid. *d. lib.* 1. *cap.* 30. *& lib.* 4. *cap.* 17. Id dignum quod attendatur, quod Frisiæ Duces cum desiissent auditi Belgicæ dein Duces, qui & Duces Lotharingiæ, cujusmodi *Godefridus*, & qui secutus eum *Gozelo*, seu ut alii vocant, *Gothelo*, Theodorici tempore, qui III. ejus nominis. Hollandia etiam Lotharingiæ, quatenus scilicet terrarum pars, quæ inter Rhenum & Mosam, imo & quæ ultra, inter Rhenum & Scaldim, in Imperii divisione inter Lotharium, Ludovicum, & Carolum, Ludovici Pii filios, Lothario obtigit majori natu. Catalog. Archiep. Coloniens. apud Meibom. *to.* 2. *rer. Germ. pr.* Ab eo etiam Lotharingia, quasi *regnum Lotharii*, ut ait Albericus ad *Ann.* 838. Tertia pars Franciæ Theodoric. de Niem. *tr.* 6. *Nem. union. cap.* 33. Unde & Sigebertus ad Ann. 994. *Florebant hoc tempore in scientia literarum, in Lotharingia Herigerus Abbas Lobiensis, Adelboldus epis-*

episcopus Vultrajectensis &c. Verum temporis progressu distracta in partes Lotharingia. Alia inferior, alia superior. Superior continebat Maguntiam, Treviros, Coloniam Agrippinam, partem Palatinatus, Leodium, Ardennam, Lutzelburgum, Limburgum &c. Sigebert. ad Ann. 871. *Coloniæ celebrata synodo, ad dedicationem ecclesiæ, a tribus Lotharingiæ metropolitis, Luitperto Moguntino, Bertulfo Trevirensi, Willeberto Coloniensi &c.* Et hæc etiam Mosellana. Inferior Hasbaniam, Brabantiam, Juliacum, Gelriam, diœcesin Ultrajectinam; & ipsam etiam Hollandiam, cujus caput tum Ultrajectum. Jo. a Leidis *lib.* 1. *hist. cap.* 1. Velden. *Chron. Holl. pr.* Utrique autem suus Dux. Vid. *not. ad Malev. milit. sacr. Duc. Brab. p.* 140. *& seq.* Jo. a Leidis *lib.* 9. *hist. cap.* 6. Nec divisio tamen perpes. Provinciæ invicem rursum junctæ circa Ann. 1034. postquam Fredericus dux sine prole decessit. Sigebert. ad eum Ann. *Frederico Mosellanorum Duce mortuo, quia mares filios non habebat, quibus Ducatus competeret, Gothelo dux, impetrato etiam ab Imperatore Mosellanorum Ducatu, in Lotharingia potenter principatur.* Et hic idem est Gothelo, qui Belgarum dux dicitur ab Alberico ad *Ann.* 1037. Qui & alibi Gozelo Godefridi successor, qui cum Theoderico Arnulfi filio conflixit. Theodericus III. quamvis etiam Hollandia Lotharingiæ olim pars, quamvis Princeps imperii, quamvis pareret Duci, nam sub Duce, ut dixi, Comes, cum nec Duci esset dicto audiens, nec ferox Cæsarem satis ferret, cum episcopum Trajectensem turbaret in diœcesi, nec desisteret bellicosus, & in-

inquieti ingenii, misit contra eum Godefridum cum exercitu Imperator. Verum frustra. Vicit Theodericus, & prælio cepit Godefridum. Tulit graviter Imperator bellum Frisiis comminatus. Dimissus tamen Godefridus gratiam Cæsaris iis reddidit. Idem Sigebert. & ex eo Alberic. ad Ann. 1019. *Godefridus dux impetrata Frisonibus ab Imperatore totius injustitiæ impunitate a captivitate solvitur, & non multo post moritur, frater vero ejus Gothelo in Ducatu ejus loco substituitur.* Gotheloni successit filius Godefridus Gibbosus. Jo. a Leidis *lib.* 10. *cap.* 2. Nec mirum hinc, quod dicatur hic utroque, quem dixi, Ducatu jam unito, *dux Lotharingiæ, Brabantiæ, & Mosellanorum, Comesque Ardennensis*, apud Jo. a Leidis *lib.* 14. *cap.* 1. Et hic idem est Godefridus; qui pulsa Gertrude & impubere ejus filio, ut ad se pertinentem, Lotharingiæ scilicet partem, Hollandiam occupavit. Qua pulsus tamen rursum a Theoderico v. cui deinceps, cum Godefridus obiisset sine liberis, & ejusdem sororis filius, successorque in Ducatu, Godefridus Bullionius profectus esset in terram sanctam, eaque occupata factus rex Hierosolymorum, quieta terræ possessio, etsi mansit nihilominus, & mansit diu adhuc post, veteris fomes dissensionis & rancoris vestigium. Multa erant in Hollandia, quæ episcopi Trajectensis, ut & insulæ Dordracensis non modica olim pars. Abstulerat hæc episcopo Theodericus III. Abstulerant ipsius filii. Reddi jusserat episcopo Henricus IV. Imperator, ut videre est ex codicillis, qui extant apud Hedam *hist. Ultraj. p.* 129. & Jo. a Leidis *lib.* 13. *hist. cap.* 3.

Feu-

Feudali jure poſtquam reddita ſuſceperat ab epiſcopo Godefridus Gibboſus. Jo. a Leidis *lib.* 14. *hiſt. cap.* 1. Hollandis neutrum admittentibus res inefficax quidem manſit, torſit tamen Lotharingum & diu dein poſt occaſiones captantem & Comitem coercendi, nihil Duci deferentem jam, & quæ ſua olim recuperandi. Oblata autem occaſio, poſtquam quæſtio etiam de terris inter Moſam & Scaldim. Quæ nec aliter ſopita, quam poſtquam redactus in Ducis poteſtatem Theodoricus VII. ceſſit Duci Dordracum, & ſe Ducis vaſallum fecit homagio ei præſtito reſpectu inſulæ Dordracenſis. Meminit probus ac vetuſtus Brabantiæ hiſtoriographus Emundus de Dynter, a conſiliis olim & ſecretis Antonio Duci, filiiſque ejus Joanni IV. & Philippo, & fato functus Bruxellis Ann. 1448. Is in Chronico MSS. quod olim apud Miræum, *Fuit anno*, inquit, 1200. *inter Henricum Ducem Lotharingiæ & ejus prædeceſſores, & Theodericum Comitem Hollandiæ & ſuos prædeceſſores magna diſcordia propter terram ſitam inter Moſam & Scaldim. Quæ diſcordia conſilio hominum utriuſque ſopita fuit, taliter videlicet, quod dictus Theodericus propter hoc veniens in Lovanio Ann.* 1200. 3. *Non. Novembr. reſignavit in manus dicti Henrici Ducis opidum Dordrecht ex utraque parte aquæ, Dordrechtswaerde, Harne, Duſne & totam terram Strine & Waelwyck, quæ Zuithollant nominatur, uſque ad terram Ducis. Hanc totam terram recepit Comes in feudum a Duce, & factus eſt homo ligius ſuus &c.* Nec aliud habet hic Edmundus, quam quod expreſſit trans-

 actio

actio Ann. 1200. cujus hoc est initium: *In nomine sanctæ & individuæ Trinitatis. Ne præsentis ætatis negotia consumat oblivio, literarum indiciis solent æternari. Notum sit igitur tam futuris quam præsentibus hujus paginæ inspectoribus, quod discordia fuerat a multis temporibus inter Heinricum Ducem Lotharingiæ & suos prædecessores ac inter Theodericum Comitem Hollandiæ & suos prædecessores de terra inter Mosam & Scaldim, de qua eatenus processum est, quod illa discordia consilio hominum utriusque tali modo sopita est. Comes resignavit in manus ipsius Ducis oppidum Dordrecht, ex utraque parte aquæ, Dordrechtswaerde, Harreswaerde, Dussen, & totam terram inter Stryen & Walewyc usque ad terram Ducis. Hanc quoque terram totam recepit Comes in feodum a Duce, & factus est suus homo ligius, juravit etiam quod de prædicta terra & in propria persona dicto Duci de cetero serviet tanquam homo ligius Domino suo contra omnes homines, excepto Imperio, sicut jus suum est erga Imperium. Nec hoc detur oblivioni, quod Dordrecht, & Dordrechtswaerde, Harreswaerde & Dussen datum est concambium Duci & suis heredibus pro terra illa, quam Dux & sui prædecessores calumniati sunt super Comitem &c. Acta hæc apud Lovanium anno Dominicæ incarnationis* CIↃ. CC. *tertio Non. Novembr.* Quod autem ad juramentum non desiit deinceps id præstari, donec ultro id remisit Dux Florentio Comiti v. ducta ab eo in matrimonium Ducis filia Beatrice. Charta Ann. 1283. *Nos Joannes Dei gratia Lotharingiæ &*

Bra-

Brabantiæ Dux notum facimus universis præsentia audituris vel visuris, publiceque recognoscimus, & præsentibus protestamur, quod nos fidelium hominum nostrorum communicato consilio homagium, quod nos ab illustri viro Dn. Florentio Comiti Hollandiæ, dilecto consanguineo nostro de jure, ut putabamus, exigere consuevimus, & quod idem Comes prædictus, ut putabatur de jure, nobis semper renuit faciendum, quitum proclamavimus, & tenore præsentium quitum penitus proclamamus, illud nunquam a dicto Comite, nec a suis heredibus, nos vel nostri heredes aliquatenus petituri. Cujus literas & instrumenta siqua reperiri contigerit in posterum, facientia de dicto homagio mentionem, illa decernimus pro nobis & nostris herebus irrita, & penitus non valere, præsentium testimonio literarum sigillo nostro sigillatarum. Datum Anno CIↃ. CC. *octogesimo tertio, dominica post Dionysii.*

Brabantia, ut jam dixi, Lotharingiæ etiam pars. Sed qui de genere Godefridi, qui conflixit cum Theoderico, nondum titulo eo usi. Primus Henricus III. se Ducem scripsit Brabantiæ, aut Lotharingiæ & Brabantiæ, circa Ann. 1251. Jo. a Leidis *lib.* 7. *hist. cap.* 14. *&* 23. *hist. cap.* 14. Henricum I. simpliciter adhuc vocat Ducem Lotharingiæ, & quidem semel iterumque, Henricus VI. Imperator in charta apud Hedam *hist. Ultraj. p.* 177. & Jo. a Leidis 19. *hist.* 4. Joannes autem, qui supra, est, qui I. ejus nominis, Henrici III. successor.

Hollandia porro, ut id addam, postquam nomen inclaruit, inclaruit autem, ut jam dixi, seculo

demum XI. (nam etsi apud scriptores & ante ejus fiat mentio, mentio fit non idcirco, quod nomen ejus jam notum tum, sed quod plerisque hoc non insolens, provinciam nomine eo denotare, quod postea demum ei datum. Beverov. *descript. Dordr. cap.* 3. *pr.*) postquam dico inclaruit, mox divisa in duas partes, Australem & Borealem. Quicquid cis Mosam Hollandiæ adscriptum Boreali, Leyda, Delphi, Sciedamum &c. Quicquid ultra Australi, ut mons † Gertrudis, Dordracum, Schoonbovia, Gorichemum, Heusda, &c. Nec ab altera etiam parte Kennemariæ olim fines, si includas Kennemariam (nam distincta alioquin est regio) excedebat Borealis. Pars Frisiæ erat, quicquid ultra. Sic passim Chronicon Rhythmicum, quod & maximam Australis partem diluvio ait absorptam Ann. 1287.

† Jo. a Leidis 26. *hist.* 13. *oppidum montis S. Gertrudis, & totam Zuytbollandiam, præter Dordracum potestati suæ vindicavit.*

In enen winter int jaer ons Heeren
XII. *hondert en seven ende tachtich &c.*
Beide Oester ende Wester Vriesen
Ende Hollant moste oock verliesen,
Zuuthollant verdranc alse mede,
End ic en weet ghene stede
Bi der zee et ginc al onder.

Duo dicitur castra extruxisse in Rynlandia Wilhelmus I. Adæ patruus, ut his aditum intercluderet in Hollandiam Borealem & æmulo, qui Adam duxerat, Ludovico van Loon, & qui ei ferebat opem, episcopo Trajectensi. Quæ autem Borealis hic? Auctor Chron. Rhythm.

Dien beveelt hi datmen beware
Dat lant, dat hi den Rine leghet

Dat

Dat den Bisschopdom geweghet.
Si maecten twee weren gereet,
Ene diemen ten Busschе heet,
Ende een ander by den Rine,
Heet Zuadenburchdam; aldaer men pine
Ende grooten arbeyt aen leyde
Want men maecter groote fosseyde
*Om te * houden des lants invaert.* * Leg. hoeden.
Grave Willam hadde te hem waert
Ene sinen broeder heet Florens
Die naerstelic al syn gepens
Sette al was hy proest ende clerc
Om te verwaren dat werc.

& mox:

Ter were quam hi mit rade,
Daer die proest Florens lach
Ende wachte nacht ende dach
D'invaert van Noorthollant.

Item:

Daer wert gewonnen met gewout
Die veste ende te broken saen,
Ende die proest Florens gevaen.
Dus wert Noorthollant geschent
Met desen grooten parlement.
Men ginc bernen ende roven doe
Al om ende om te Leyden toe.

Et hinc est, quod Medenblicum *prope Hollandiam*, non Hollandiæ. Albert. Abbas Stadensis ad Ann. 1256. *Anno Domini* 1256. *Wilhelmus Romanorum rex occiditur a Frisonibus Medemlek prope Hollandiam morantibus, in loco incognito ab eisdem sepultus.* Sæpe in chartis mentio *Decani Hollandiæ*, sed vox

strictius tum sumpta, & pro Australi duntaxat. Jurisdictio enim, quam habebat is, conclusa insula Dordracensi, quæ Hollandia, ut jam dixi, olim proprie sic dicta. Vid. Oudenh. *beschryv. van Zuytboll. & lib. 2. de Nobilit. cap.* 22. item Buchel. ad Hed. *in not. pag.* 68. Kennemariam quod attinet complexa hanc Borealis. Nec de eo disputatur. De finibus tantum dubites. Puto autem Kennemariam, quicquid inter Alcmariam & agrum Amstelodamensem, incluso etiam Harlemo, † ut & tractu Dimensi, etsi hodie hic Amsterlandiæ. Willelmus certe Procurator ad Ann. CIↃ. C. LXX. *In Kennemaria*, inquit, *tum inundatio illa ex improviso desævit, ut submersis jumentis vix mulieres & viri in trabibus domorum suarum vitam suam & parvulorum suorum conservarent, & nisi quidam benigna compassione navibus Dimensibus subvenissent periclitantibus, multi naufragio periissent.* Quicquid *inter Alcmariam* dico. Alcmaria ipsa erat Frisiæ. Chron. Rhythmic. in Willelmo III.

† Nam & Heylo & Egmondam vicos celebres admodum, qui non longe ab Alcmaria, adscribit Kennemariæ Jo. a Leidis *lib.* 2. *hist. cap.* 26. & 41.

Ende voer t' Alcmaer in Vrieslant
Ende ontboet al te hant,
Die Vriesen, dat si tot hem quamen.

Hollandiæ eam ait, sed vix aliam ob causam, quam quod olim jam Hollandorum, & constanter eorum mansit. Jo. a Leidis *lib.* 7. *hist. cap.* 2. ubi de Frisiis, *transfretantes*, inquit, *ad Hollandiam cum exercitu copioso devastaverunt oppidum Alcmariense trucidantes habitatores loci illius. Et exinde armata manu infestaverunt totam Kennemariam &c.*

Pag. 41. *In den jaer ons Heeren* DCCC. *ende* LXVI. *op die* XI. *Kalende van Januarius ruste Bisscop Hungerus.*]

gerus.] Annales editi a Pithæo ad Ann. 863. *In regno quoque Lotharii pro eo, quod dimissa uxore legitima alteram duxit, synodus in Metis congregata est omnium episcoporum ejus præter Hungarium Trajectensem, quem ægritudo detinuit.* Synodo Tullensi a Carolo Calvo indictæ inter cæteros interfuit Ann. DCCC. LIX. & decretis sic subscripsit, *Ungerus episcopus Trajectensis*, apud Goldastum *to.* 3. *const. imp. p.* 280. Ecclesiæ S. Salvatoris Trajectensis Necrologium: XI. *Kal. Januar.* ☧. *Hungerus episcopus Trajectensis.*

Pag. 42. *Van desen Bisscop Odilbald schryft die Abt van Purmeren.*] Regino Abbas Prumiensis ad Ann. 899. *Ea tempestate Odilbàldus sanctus vir Træjectensis ecclesiæ præsul, rebus humanis sublatus, ad cœleste regnum transivit, in cujus locò subrogatus est Radbodus venerabilis antistes. Radbodus* dicit, non *Egilboldus*, haud dubie ob temporis brevitatem, quo is rerum potitus.

die XIII. *Bisscop t'Utrecht, die Egilboldus biet.*] Egilbertus vocatur in vita S. Radbodi apud Surium to. 6. Alii vocant Eylboldum.

Pag. 43. *dese nam een wyf die Arlindis biet.*] Ita interpres. Beka habet Hildegondis. Sed nihil hac de re certi. Nemo veterum hujus meminit, ut nec quisquam vel primi vel secundi Theoderici. Et nec est qui Arnulfum secundi facit filium. *Gandensem* vocat Baldericus *Chron. Cameracens. lib.* 3. *cap.* 19. *Huc nimirum Theodericus Arnulfi Gandensis filius, qui participium monarchiæ Frisonum tenebat &c. secesserat.* Gandavensem Sigebertus ad Ann. 1019. *In Fresonia Deoderico Comite, filio Arnulfi Gandavensis,*

vensis, debellante Fresones, in vindictam patris sui ab eis occisi &c.

Pag. 44. *Radbodus een heylich man, wel geleert, ootmoedich.*] Collecta Breviarii ecclesiæ Trajectensis: *Præsta quæsumus omnipotens Deus, ut ad cœlestia promissa tendentes beati Radbodi Confessoris tui atque Pontificis intercessione salvemur.*

Pag. 45. *die Coninc Radbodus, die der Vriesen Coninc was, was synre moeder oude vader.*] Vita S. Radbodi apud Mabillon. *secul.* 5. *SS. ord. S. Bened. pr. Beatus Radbodus e nobili Francorum genere prognatus parentes Christianissimos habuit &c. Dux Frisonum Radbodus, quem alii Regem vocant, matris ejus atavus fuit, cujus nomen ei mater imposuit.*

Ibid. *Ende dese selve Bisscop bescreef vele doechden van sinte Willebrord ende van sinte Bonifaes.*] Jo. Trithem. *catal. vir. illustr. Radbodus ecclesiæ Trajectensis episcopus* XIV. *vir in divinis scripturis valde eruditus, & secularium literarum non ignarus, ingenio subtilis, eloquio clarus. Hunc in bonis literis Nanno philosophus doctissimus instituit; a quo in omni scientia eruditissimus evasit &c. Scripsit autem in laudibus sanctorum nonnulla præclara opuscula, de quibus ego tantum repperi subjecta: Laudes sancti Martini Turonensis episcopi lib.* 1. *laudes S. Bonifacii Moguntini Archiepiscopi & martyris lib.* 1. *laudes S. Willebrordi episcopi lib.* 1. *laudes S. Amalbergæ virginis lib.* 1. *sermones & tomos varios & elegantissimos lib.* 1. *Epistolas etiam exhortatorias*

scri-

scripsit ad diversos. Officium quoque de translatione S. Martini dulci modulatione composuit, & varios cantus in honore sanctorum, & quadam alia, quæ nos latent.

Pag. 46. *Dese selve Bisscop plach te sitten in der Stede van Deventer.*] Albertus Abbas Stadensis ad Ann. 876. *Tunc Frisia depopulata est, Trajectum civitas excisa. Sanctus Radbodus urbis episcopus cedens persecutioni, Daventriæ sedem constituit, ibique consistens anathematis gladio paganos ultus est.*

Pag. 47. *dien die Clesi mitten volcke eerlick groeven in der kercken tot Deventer.*] Trithemius *d. loc. Moritur sub Conrado Imperatore anno Domini* DCCCC. XVII. *indictione* V. *tertio Cal. Decembr. episcopatus sui anno* XVIII. *Daventriæ sepultus.*

Pag. 48. *Baldricus &c. die een out man was voer tot Gode op die* VII. *Kalende van Januarius.* Liber memoriarum ecclesiæ Trajectensis: *Nonis Augusti: Obiit pius Baldericus episcopus Trajectensis, qui reparavit civitatem Trajectensem a Danis destructam, in cujus anniversario dantur duæ libræ, & Campanario* IV. *den.* Quod miles admodum veteranus vel ex eo etiam liquet, quod fœderi etiam interfuit inter Henricum Aucupem patrem Ottonis I. & Carolum Simplicem inito Ann. 926. ut videre est apud Schilter. ad *lib.* 2. *Inst. jur. publ. cap.* 9. quod Synodo Ingelenheimensi collectæ jussu Ottonis I. Ann. DCCCC. XLVIII. cujus etiam decretis ut episcopus subscripsit, ut videre est apud Goldast. *to.* 3. *const. imp. p.* 306.

item apud Frodoard. ad Ann, jam dict. qui & *Eglehem* vocat locum.

Pag. 49. *Dese Diderik ende syn vader berechten die Graeffscap van Hollant* c. *jaer ende* xx.] Densissimis tenebris involuta hæc fatetur Grotius de *antiq. reip. Bat. cap.* 1. Cui & assentiuntur doctissimi quique. Abunde enim de eo constat, quod nemo veterum, qui horum meminit, Nemo qui æqualis, aut qui proximus eorum temporum. Meminit fateor Theoderici, cui tres dedit Comitatus, Otto III. ut dixi supra. Sed quis quæso hic Theodericus? An Primi filius, ut censet Dousa *lib.* 8. *Annal.*? Quis quæso id eum docuit? Necesse est fides sit penes monachos, & penes monachos Egmondenses, ex quibus haustum id, quod habemus, de duobus Theodericis, & quod Arnulfus secundi filius, & quod nemo inter primum & secundum intercessit. Quantum autem iis hac in parte tribuendum dixi *lib.* 1. *de Nobilit. cap.* 30. *& seq.* Nec necesse ut hic repetam. Nihil certius, ut puto, quam quod cum iis si ponas calculum, utriusque & ætas & regimen omnem prorsus excedet fidem, præterquam quod hac in re, tacentibus prorsus aliis, sint testes domestici, auriti, & quorum fides ex domesticis rursum pendet. Instrumenta autem domestica, testatio, seu adnotatio, nullam merentur fidem, *l.* 5. *C. de prob.* Certe ætatem Theoderici, seu is primus sit, seu secundus, qui attigerit, ex iis nemo est, quorum scripta adhuc extant.

Pag. 50. *om t' gemeene oorbaer is doot gebleven ende martyr gemaeckt.*] Non omnis martyr, qui a paganis interfectus occubuit, sed martyr qui occubuit

buit propter fidem in Deum, & salutis nostræ spem Christum. Causa facit martyrem, non supplicium, non pœna. Augustin. *ad Psal.* 34. *to.* 8. *Martyres non facit pœna, sed causa. Nam si pœna martyres faceret, omnia metalla martyribus plena essent: Omnes catena martyres traherent, omnes qui gladio feriuntur, coronarentur. Ergo discernatur causa: Nemo dicat, quia patior, justus sum, quia ipse qui primo passus est, ideo magnam exceptionem addidit: Beati qui persecutionem patiuntur propter justitiam, nam multi habentes bonam causam faciunt persecutionem, & habentes malam causam patiuntur persecutionem.*

Pag. 51. *Ansfridus die eerste een weerlic Grave was.*] Comes Bratuspantium, ut ait Sigebert. ad Ann. 997. *Clarebat etiam hoc * tempore inter Gallos Ansfridus, qui cum fuisset Comes Bratuspantium, non minus justitia quam potentia seculari famosus, deposito militia cingulo tonsuratus in clericum, eo provectus est, ut ordinaretur episcopus Vultrajectensis ecclesiæ.* Etiam Hoyensis. Sed Hoyensem Comitatum Ottoni cessum Imperatori ecclesiæ dedit Leodiensi, ut ipse Otto significat in charta apud Ægidium Aureæ vallis religiosum in additionib. ad Anselmum Canonicum Leodiensem *cap.* 54. *Otto divina favente clementia Rex. Cunctis fidelibus nostris, præsentibus scilicet & futuris, per scripti hujus pratitulationem manifestari volumus, quia adiit Celsitudinem nostram venerabilis & fidelitatis nostræ in omnibus exequutor Notgerus, Tungrensium vel Leodiensium episcopus, ut ei, vel successoribus suis S.*

* Exscripsit verba hæc Albericus *to.* 2. *Chron. ad Ann.* 996.

Ma-

Mariæ, sanctoque Lamberto deservituris, Comitatum Hoyensem, qui in nostra ditione hactenus erat, quemque Ansfridus Comes illustris vir, qui illum ad præsens tenebat, pro Dei honore & prædictorum Sanctorum veneratione ipsiusque episcopi amorem reddiderat, perpetuo habendum concederemus, & quia &c. Bratuspantes Brabanti. Saltem eorum pars. Sigebert. ad Ann. 1012. *Heinricus Imp. Godefridum Ducem cum exercitu in fines Bratuspantium mittit, ad obsidendum castrum Lovanium. Sed inefficax rediit.*

Pag. 52. *ende ruste in Gode in den jaer ons Heeren* CIↃ. *ende* VIII. *op den* V. *Nonas van Meye.*] Ecclesiæ S. Salvatoris Trajectensis Necrologium: V. *Nonas Maji obiit Ansfridus episcopus, qui consulit ecclesia beati Martini & nobis bona apud Wesemael & Tongerlo cum eorum appenditiis, pro quo dantur hic* XX. *sol. de Reynaerscop, & fiet compulsatio.* Lambertus Schafnaburgensis biennio post obiisse ait. *Anno*, inquit, CIↃ. X. *Ansfridus Trajectensis episcopus obiit. Cui Adelboldus successit.* Et sic scriptor seculi XI. vitæ S. Meinwerci cap. 20. *Anno*, inquit, *Dominica incarnationis* CIↃ. X. *indictione* VIII. *Ansfridus venerabilis Trajectensis episcopus, cujus mira laudum præconia in gestis suis inveniuntur, ad cælestem vitam sustollitur, eique Adelboldus surrogatur.*

Adelboldus &c. een wys man, want hy was des Keysers hoochste raet. Principi a consiliis jam ante episcopatum. Sigebert. ad Ann. 1004. *Gerardus Cameracensium episcopus & Adelboldus Vultrajectensis*

sis episcopus magni in ecclesia & in palatio habentur. Etiam postquam jam Præsul frequens admodum in comitatu, ut vitæ S. Meinwerci Auctor & Baldricus significant. Albaldum vocat Baldricus *lib.* 3. *Chron. Camerac. cap.* 22. *Tunc temporis vero Albaldus episcopus apud Imperatorem H. in Saxonia morabatur.* Adelbaldum aut Athalbaldum vitæ S. Meinwerci Auctor *cap.* 36. 56. 57. 72. & 87.

Ibid. *dat by deser sake toequam. Een Grave was aldaer, ende hiet Dwderic Bavo, dien Adelboldus voersz &c.*] Non hæc tantum belli causa, sed haud dubie etiam, quod Comes invasisset quæ episcopi circa Dordracum. Nullum quidem Dordracum tum. Sed ubi jam Dordracum, facto ibi municipio, quod quin Dordracum non dubito, dum post patris sui mortem a Frisonibus sibi metuit, vi subegerat Comes terram, injustus ejus possessor. Auditus autem eo nomine a Provincialibus Imperator negotium dederat Adelboldo, ut flamma ferroque loca hæc evastaret. Dixi supra ex Balderico, ubi & deinceps addit: *Huc nimirum Theodericus Arnulfi Gandensis filius, qui participium monarchia Frisonum tenebat (quia Frisones, pro morte patris, quem interfecerant, suspectos habebat) secesserat, factoque quodam municipio, alienus invasor, ipsam terram præsumpserat possidere, sed & negotiatores inibi navigantes gravissimo censu constringere. Unde Imperator Henricus clamore excitatus, ac maxime Albaldi episcopi, cui major portio de ipsa communi possessione cedebat, monitione compulsus, Duci Godefrido, sed & episcopis Coloniensium, Trajectensium, Leodicensium, ut exerci-*

ercitum adunarent, edixit. Nondum Comitis Hollandiæ ea tum existimatio. Et nec Hollandia adhuc satis nota. Satelles erat Adelboldi, id est, vassus seu vasallus, Theodericus Tertius non minus, quam de quo Beka hic, Theodericus Bavo. Ditmarus Mersburgensis episcopus æqualis eorum temporum *lib. 7. hist. Sed ne stupeas lector talem casum etiam perpendas ortum. Thiedericus ille infaustus prædicti Antistitis satelles fuit. Hic in quadam sylva, Mirvidu vocata, magnum habuit prædium, quod sibi ex ejusdem parte injuste ablatum esse cuncti comprovinciales Cæsari in Neumagun queruntur. Unde cum consilio optimatum Imperator episcopo Trajectensi hæc loca præcepit incendi, & conclamantibus reddi: Cumque seniorem suum juvenis nefandus a mandatis talibus compescere nequivisset, licentiam abeundi petiit, & se id probibiturum esse promisit. Nec mora, factum est, quod dixi.* Nimirum quod paulo ante: *Petiit enim Athelboldus Trajectensis episcopus Imperatricis nostræ nepotem Thiedricum, se prius in occisis militibus suis multum nocentem, & in insula quadam sit conventus collecti exercitus. Hic velociter ad pugnam præparatus mortem quam hosti minatur, proh dolor! patitur. Namque a Fresonibus ex insidiis undique erumpentibus, & a prædicti juvenis satellitibus ex improviso is circumventus, dictu terribile! gladio & aqua, sine resistentium damno vitam hanc finit. Episcopus autem in navicula quadam vix fugit, ac Dux ab hoste salvatus est.* Operæ pretium, ni fallor, si id obiter notetur hic, quod *satelles*

idem

idem quod vasallus. *Senior* enim Adelboldus. Sic & idem Ditmarus supra *lib. 6. hist. Quod cum Imperator comperiret, Thiedricum nepotem meum illuc misit, ut satellitem suum sibi redderet, & si de sui gratia aliquid curaret hunc nullatenus proderet. Cui hoc fertur responsum dedisse: senioris mei jussa in omnibus sequi tam posse quam velle mihi admodum necesse est.* Quod conflictum hunc & alius, de quo Beka, præcesserit, ut innuunt satis verba hæc, *se prius in occisis militibus suis multum nocentem.* Quod nepos Imperatricis seu affinis Thiedericus, Othilde scilicet ab eo ducta, Saxonum Ducis filia. Chron. Goudan. *in ej. vit. pr.* Beka supra in *Balduin.* Quod Hollandi ipsius tempore adhuc Frisii passim dicti. Haud dubie enim Theodericus hos in prælium eduxit, non a quibus metuebat sibi, propter patris sui mortem. Et tandem quod verba hæc, *ac Dux ab hoste salvatus est*, clarius explicet Baldericus supra: *Dux autem Godefridus, quem secunda bellorum accenderant, undique circumfusus, dum fugere pudoris æstimat, fugientibus sociis, solus in prælium ruit, cæsisque quos adversum ierat, a latere circumventus tandem capitur vulneratus. Timens autem Theodericus tantæ magnitudinis virum in captivitate tenere, sua temeritati consuluit, eumque, ut sibi Imperatoris gratiam emerceretur, abire concessit.*

Pag. 54. *so quam daer een vreeselike stemme roepende Vliet, Vliet.*] Balderic. *d. loc. Theodericum cum paucis Frisonibus, quos secum habebat, adorti sunt, procul dubio se victuros esse putantes. Quis enim tantum ac tantæ virtutis exer-*

citum

citum pravalere ambiget, præsertim cum usu bellico & disciplina militari præstarent, & Imperatori, studio placendi, innitterentur. Cum ergo cominus conflixissent, derepente., incertum quis diabolico instinctu vexatus, in hac voce bis, horrendum, erupit, Fugite, Fugite. Quo Lotharienses exterriti, nescimus quo Dei occulto judicio, omnes fugam inierunt. Sigebertus ad Ann. CIↃ. XVIII. *In Fresonia Deoderico Comite, filio Arnulfi Gandavensis, debellante Fresones in vindictam patris sui ab eis occisi, Gottifredus Dux ad eum debellandum ab Imperatore mittitur, & conserto prælio, repente voce, nescitur unde, emissa Fugite, fugite, cunctis fugientibus, multi a paucis Fresonibus perimuntur. Dux vero capitur.* Vid. *d. lib.* 1. *de Nob. cap.* 14. & 17. Idem habet Albericus. Idem qui vitam scripsit S. Wolbodonis, apud Henschenium *to.* 2. *SS. April. cap.* 2. §. *ult.* Auctor qui circa Annum vixit CIↃ. C. XXX. ut in Bibliotheca Belgica Andreas Desselius. Sic a Frisiis cæduntur Frisii, & quæ magna est victoria, Frisii simul & Lotharingi. Adduxerat Frisios Adelboldus, Lotharingos Gotfridus, qui Lotharingiæ erat Dux. Frisia ingens olim regio, ut dixi *lib.* 1. *de Nobilit. cap.* 18. Etiam, qui Theoderico militabant tum Frisii, ex eo haud dubie etiam terrarum tractu, qui Hollandiam jam continet, qui tum temporis ut ceteri, omnes Frisii adhuc dicti. Gravissima autem fuit cædes, & quam non leviter lamentatur Ditmarus *d. loc.* Crevit gloria hinc Theoderici, potentia etiam multum aucta, præsertim cum non esset, qui toto eo tractu ei posset opponi. Unde

& Adelboldus cum eo tandem ad pacem vel invitus descendit. Audiamus Ditmarum: *Cameracensis episcopi milites pene omnes prædicta oppetierunt in insula, & in proximis tribus provinciis non supererat una domus, ubi saltem non deesset habitator unus. Post tempora Caroli una die vel anno aliquid in his regionibus tale non accidit, sicut vetustas asserit, quomodo unquam ceciderunt tales viri absque damno hostili? Sed nullus hoc miratur, qui hoc rite meditatur; quia is nil potest pugnare, quem culpa sua gravis vindicta Dei nititur deprimere. Hic inexuperabilis casus postea cito obliviscatur, quia Godefridi Ducis auxilio Atelboldus Antistes cum Thiedrico hoste reconciliatur, & hoc venit non ex voluntate sua, sed ex necessitate summa. Non erat enim istius regionis ullus præpotens defensor, si amplius insurgeret inimicus acrior.* De Godefrido quod dicit, ait etiam Sigebert. ad Ann. 1019. *Godefridus Dux, impetrata a Fresonibus ab Imperatore totius injustitiæ impunitate, a captivitate solvitur, & non multo post moritur.*

Pag. 56. *In den jaer ons Heeren* CIↃ. *ende* XXVII. *optie* V. *Kalende van December voer die Bisscop Adelboldus tot Gode.*] Majoris ecclesiæ Trajectensis Memoriale: V. *Kal. Decembr. Obiit Adelboldus episcopus reparator & fundator ecclesiæ nostræ, unde dantur duæ libræ, & pulsabitur ter cum campana episcopi, & habebit campanarius* IV. *den.* Vir fuit non indoctus, qui & operam dedit studiis, & literis etiam inclaruit. *Adelboldus*, inquit Trithemius, *vir in divinis scriptu-*

ris studiosus & eruditus, atque in secularibus literis egregie doctus, ingenio subtilis, eloquio disertus, vita & conversatione præcipuus, & ob eas virtutes. in Curia S. Henrici Imperatoris, magno in pretio habitus. Scripsit nonnulla haud contemnendæ lectionis opuscula, quibus nomen suum posteris notificavit. E quibus extat vita & gesta ejusdem S. Imperatoris Henrici lib. 1. de laudibus sanctæ crucis lib. 1. de laudibus quoque sanctæ Mariæ lib. 1. &c. Moritur sub Conrado Imperatore secundo anno Domini 1027. 5. *Cal. Decembr.* Et libellus adhuc extat relatus a Gretsero inter Divos Bambergenses, quos edidit Ann. 1611. cujus hoc est initium: *In gestis scribendis duo sunt videnda:* Add. Sigebert. *ad Ann.* 1024.

Pag. 57. *Ende die Coninc verblide om dese begeerde bootscap &c. ende gaf desen selven Priester dat Bisdom.*] Dari solitum εὐαγγέλιον ob ejusmodi nuntium discimus etiam ex Plauto *Captiv. act.* 4. *sc.* 1.

> *Nunc res certa est, eodem pacto ut Comici servi solent,*
> *Conjiciam in collum pallium, primo ex me hanc rem ut audiat,*
> *Speroque me ob hunc nuncium æternum adepturum cibum.*

Pag. 60. *entie halve Canonicken van sinte Salvators sette by tot Deventer.*] Nonnihil verba hæc ambigua, ut quæ de semipræbendatis etiam perperam possunt accipi. Beka autem sic ait: *medietatem vero Collegii S. Salvatoris transplantavit in Daventriam.*

Ibid.

Ibid. *ende daer quamen onverboets die vianden, die ontvloon waren in den ſtride.*] Chronicon MSS. quod olim Petri Scriverii: *Ex improviſo ſupervenit Allardus Princeps frater Ducis Brabantiæ & percuſſo jam laſſo exercitu Florentii occidit eum cum mille & ſexcentis viris.*

Pag. 62. *overmits hulpe Philippus des Conincs van Vrancryck.* Primus hic ejus nominis, filius Henrici I. qui impubes amiſſo patre tutorem nactus Balduinum, Arnulfi avum, egregie, & magna cum induſtria ab eo eſt educatus. Unde & tandem nepoti, qui juſtiorem fovebat cauſam, contra patruum Robertum, qui & vivo adhuc patre, ſolenni ritu, juraverat ſe nec poſt patris ſui mortem ulli unquam de Flandria controverſiam factūrum, adjutor in bello extitit, & magno cum exercitu in Flandriam deſcendit. Andr. Sylvius Archi-Prior Marcianenſis *lib.* 3. *hiſt.* *Anno* XII. *Philippi Francorum Regis, Balduino Inſulano Comite Flandriarum, tutore ejus &c. defuncto, Balduino quoque filio ejus &c. mortuo, Robertus ejus frater qui Friſius dictus eſt, quique vivente patre apud Audenardam ſuper Sanctorum reliquias ex eccleſiis Flandriarum ibi congregatas, vidente patre & annuente, præſentibus etiam omnibus Flandriarum Baronibus, fide interpoſita juraverat ſe nunquam patre vivente abſque ejus juſſu in Flandriam intraturum, & etiam poſt mortem ejus nihil reclamaturum in Friſiam diſceſſit, & apud Comitem Florentium manſit. Quo defuncto uxorem ejus in conjugium accepit. Mortuo autem &c. Balduino fratre ejus, conſenſu Flandrenſium, contra Arnulfum filium Balduini fratris*

 ſui,

Locus ita se habet: & defuncto tutore suo Balduino, consilio Roberti Frisonis, filiam Florentii ducis Frisonum Bertam in uxorem duxit, ex qua Ludovicum & filiam Constantiam genuit.

sui, Flandriam perjurus occupavit. Habebat conjugem Philippus Bertam Florentii I. filiam, quam Auctor Chronici Goudani Mathildam vocat non Bertam. Andr. Sylvius *d. lib. cap.* 4. Bertrandam autem Ordericus Vitalis ad Ann. 1031. Cum qua tamen postea, ut idem scribit Ordericus *lib.* 8. *hist. ad Ann.* 1092. rursum fecit divortium. *Porro*, inquit, *generosam & religiosam conjugem suam nobilis Florentii Ducis Fresionum filiam &c. dimisit.*

Ibid. *quam een van Joncheer Dircs knechten, ende verwachte den Hertoge Godevaert.*] Ait fuisse coquum Bertold. Constantiensis ad Ann. 1076. *Godefridus Dux filius Godefridi Ducis turpiter a quodam coquo per posteriora, cum ad necessarium sederet, vulneratus ante medium noctis exspiravit.* Bruno de bello Saxonic. apud Freher. *p.* 31. *Godefridus Dux, qui fuit maximus hostis Saxoniæ periit in secretiori corporis parte perfossus sævo mucrone, nec purgatus ultima confessione, nec munitus sacra communione.* Idem de eodem Chronic. Magdeburgens. apud Meibom. 2. *rer. Germ. p.* 307. Uxor ei Mathildis Marchisa præpotens in Italia, quæ & eo sublato viriliter terram suam rexit, & ferrata virorum agmina sexus sui oblita eduxit in bellum. Magn. Chron. Belg. *p.* 123. etsi interim ob commercium, quod cum Papa ei Hildebrando, qui ejus opibus inhiabat, etiam stupri suspecta, & pessime passim audiens. Sed hinc *filia S. Petri.* Sic Bertoldus Constantiensis vocat ad *Ann.* 1093. & 1097. Certe & Petrus successit ei, seu Papa Petri successor. Late & de ea & de ejusdem natalibus doctissimus Meibom.

bom. in *apolog.* pro *Otton.* IV. *p.* 138. *to.* 3. *rer. Germ.*

In den jaer ons Heeren CIↃ. *ende* LXXXV. *op die* V. *Kalende van Meye sterf Bisscop Willam ende ruste in vrede.*] Nihil Beka de inimicitiis inter ipsum & Papam. Nihil de anathemate, quo quod fortiter & magno animo tueretur causam Henrici IV. adversus Papæ impotentiam, eum Papa innodavit. Nihil de ipsius itinere in Palæstinam, de latronum insidiis, & de strenua cum iis pugna. De his alii consulendi, & inter ceteros inprimis Lambertus Schafnaburgensis, qui omnia hæc diligenter & accurate persequitur. Abbas Urspergensis iter obiter tantum tangit. *Anno*, inquit, *domini* 1064. *Sigefridus episcopus Moguntiacensis, & Guntherus Babenbergensis, & Wilhelmus Trajectensis, aliique quamplures Præsules vel nobiles, multo comitatu Hierosolyma tendentes, multas infestationes a barbaris perpessi sunt, tandemque perventione fruentes optata, numero & rebus admodum attenuati redierunt.* De morte ejus ita Lambertus Schafnaburgensis: *Wilhelmus Trajectensis episcopus causam regis, ut supra dictum est, contra bonum & æquum obstinate tuebatur, & studio partium regis multa in injuriam Romani Pontificis omnibus pene diebus solennibus, inter missarum solennia rabido ore declamabat, perjurum eum, adulterum, & pseudoapostolum appellans, & tam a se quam a ceteris episcopis sæpe-numero excommunicatum pronuntians. Is brevi posteaquam rex, exactis paschalibus feriis, Trajecto discesserat, repente gravissima ægritudine cor-*

 reptus

reptus est. Cumque per acerrimos cruciatus animæ ac corporis urgeretur, miserabili ejulatu coram omnibus, qui aderant, vociferabatur, justo Dei judicio se & præsentem vitam amisisse, & æternam, quod regi ad omnia, quæ perperam intendisset, operam suam summo annisu præbuisset, atque in spem gratiæ ejus Romano Pontifici sanctissimo & Apostolicarum virtutum viro graves contumelias sciens & prudens innocenti irrogasset. In hanc vocem, ut aßerunt sine communione, sine ulla satisfactione expiravit. Successit ei in episcopatum Conradus Maguntini Archiepiscopi Camerarius. Hildebrandus est, de quo sermo hic, & quem Lambertus, quo majorem hinc invidiam creet Wilhelmo, *Sanctissimum* vocat *virum*. Ea scilicet interdum tempora, ut scelus vocetur virtus, ut Sanctissimus salutetur, qui flagitiis obsessus. An Apostolicæ hæ virtutes, quas detestata est, quantum potuit, in eo Synodus Wormatiensis, cum ut perjurum, ut sceleratum, ut infamem hæreticum, fidelium communione exclusit missis ad eum literis, quarum fuit conclusio hæc, ut habet Abbas Urspergensis ad Ann. 1076? *Quia ergo & introitus tuus tantis perjuriis est initiatus, & ecclesia Dei tam gravi tempestate per abusionem novitatum tuarum periclitatur, & vitam per conversationem tuam tam multiplici infamia dehonestasti, obedientiam, quam tibi nullam promisimus, nec de cætero ullam servaturos esse renuntiamus, & quia nemo nostrum, ut tu publice declamabas, tibi hactenus fuit episcopus, tu quoque nulli nostrum amodo eris Apostolicus.* Obfuscaverat haud dubie Panicus qui-

da:

dam terror Wilhelmi mentem moribundi, seu occulto Dei judicio & nobis non penetrando timor hominis scelerati, de cujus immani animo Benno etiam Cardinalis, æqualis eorum temporum testatur libro de vita ejus: *Alexandro*, inquit, *sub miserabili jugo Hildebrandi quodam vespere defuncto eadem hora Hildebrandus a suis militibus sine assensu cleri & populi est intronizatus, timens ne alius per moram eligeretur. In cujus electione nullus Cardinalium subscripsit. Ad quam cum veniret Abbas Casinensis, ait ipsi Hildebrandus: Frater nimium tardasti. Respondit Abbas? Et tu Hildebrande nimium festinasti, qui nondum sepulto domino tuo Papa sedem Apostolicam contra canones usurpasti. Hoc modo intronizatus Hildebrandus. qualiter vixerit, qualiter a se Cardinales, qui testes vitæ & doctrinæ ejus esse debuerant, removerit, quam miserabiliter vexaverit, quantis heresibus mundum corruperit, quanta perjuria, quam immensas perditiones consarcinaverit, vix a multis describi potest, clamat tamen altius sanguis Christianorum eo auctore & incentore miserabiliter effusus.* De morte autem Wilhelmi, & quod Conradus successerit, Bertoldus etiam Constantiensis ad Ann. 1076.

Ibid. *die Coenraet hiet &c. die Keyser Henric die vierde also gebeten beleder ende maertogher plach te wesen.*] *Maertogher* vox vetus est, cujus usus jam desiit. Nec meminit Kilianus. Nutricium vocat Beka. Henricus autem, de quo sermo hic, quintus non quartus est. Vocatur tamen quartus, quod qui primus ejus nominis, a nonnullis Paparum as-

 seclis,

ſeclis, quod eum Papa non coronavit, non cenſetur Imperator. Quæ ſi juſta ſit ratio, nemo ergo, quod ridiculum, ex ethnicis Imperator. Ne Conſtantinus quidem Magnus, ne Juſtinianus quidem ipſe, & quotquot Conſtantinopoli habuerunt ſedem imperii, ne quid dicam de eo, qui jam rerum potitur, qui & eſt & paſſim audit, etſi Romam non adiit, jure optimo Imperator. Mera eſt tantum ſtultitia, ſiquis dicat contrarium. Nec ferendam putat in viro docto vir doctiſſimus Aretinus in epiſtola ad Cyriacum *lib. 6. epiſt.* Plura ut addam non neceſſe eſt. Henricus ipſe Imperator & Conradum nutricium ſuum & ſe quintum agnoſcit in charta hactenus nondum viſa, quam habeo ex Chartulario eccleſiæ Trajectenſis: *Notum ſit*, inquit, *qualiter ego Henricus quintus Romanorum Imperator Auguſtus donum, quod pater meus tum pro remedio animæ ſuæ, tum pro amore & ſervitio felicis memoriæ Conradi epiſcopi Trajectenſis nutricii mei dederat beato Martino in Trajecto de Comitatu Freſiæ renovavi, renovando confirmavi, & iterum dedi fideli meo Godebaldo &c.* Dederat jam Comitatum Henricus IV. Conrado, ut videre eſt apud Hedam *hiſt. Ultraj. p.* 139. *in vita Conradi.* Unde & perperam apud Bekam hic: *Hic Conradus impetravit ab Henrico V. Romanorum Rege donationem Orientalis Friſiæ.* Expungendum illud V. expunctum etiam ab interprete, dum ſimpliciter tantum ponit, *van den Keyſer Henric.*

Pag. 63. *dien die Maregraven den Prinsen van Hollant mit gewelt genomen hadden.*] Quinam quæſo Marchiones hi, & quibus quæſo Comitibus ad-

empta

empta ab iis Frisia? In Frisia Orientali Hollandis nullum adhuc jus. Clarior res evadet, si legas in singulari, *die Marcgrave &c. genomen hadde.* Marchio Saxonum Egbertus, cum vir esset bellicosus, & quæreret per fas & nefas augmentum potentiæ, invasit Frisiam & occupavit. Verum diu non tenuit. Rebellem Henricus IV. Imperator proscripsit, & bonis ejus confiscatis Conrado Frisiam dedit dono. Seriem rei gestæ, ut & ipsum diploma integrum, quod causas continet proscriptionis, habet Lector in notis ad Anonymum quem edidi Ann. 1690. Nec mirum hinc, quod Conradum auctum tanto terrarum tractu vocet *gravissimum & potentissimum* hominem Auctor Chronici Trudonensis apud d'Achery *to.* 7. *Spicil. lib.* 4. *Chron. Accidit quoque*, inquit, *dum in his aliisque perturbationibus negligeretur ecclesia nostra de Alboro, ut clausa diutissime caderet tandem judicio in manibus episcopi Trajectensis Cunradi gravissimi & potentissimi hominis, neque prius inde posset eximi, donec amplius quam quadraginta libras constaret nobis: pro quali tunc necessitate venditus est calix magnus aureus, multo pretiosior hac quantitate pecuniæ &c.*

Pag. 65. *Dese Florens was geheten de vette.*] Pinguissimum eum vocat Auctor Chronici Trudonensis apud d'Achery *lib.* 9. *pr. Cum prædivitem*, inquit, *Comitem & gravissimum pinguedine oportuit me funiculis argenteis de Hollant Trajectum trahere, ipsiusque episcopi rigidam cervicem ejus metalli malleo mihi inclinare.*

Pag. 66. *ende overmits des viants rade tooch hy syn mes, ende stac doot den eersamen Bisscop.*] Sigebert.

bert. Gemblac. ad Ann. 1008. *Conradus Vultrajectensis episcopus feria* IV. *Pascha post missam a se celebratam a quodam suorum in domo sua perimitur.* Albertus Abbas Stadensis: *Hoc anno* (1098.) *Conradus Trajectensis episcopus a suis occisus est.* Chron. Augustens. ad Ann. 1099. *Conradus Trajectensis in Pascha occiditur.* Bertold. Constantiens. ad d. Ann. *Conradus Trajectensis non episcopus sed schismaticus turpiter a quodam occisus interiit, quem ipse deprædari præcepit.* Cur autem schismaticus? Quod fidus Henrico IV. sævitiam Hildebrandi, immanem illum animum, & impotentem non ferret. Notabilis de eo locus est in Apologia Henrici IV. apud Freherum p. 197. ubi Principis innocentiam invictis adstruit argumentis. *Fuit conventus*, inquit libelli Auctor, *in loco, qui dicitur Gerstungen* XIII. *Cal. Februar. anno scilicet* CIↃ. LXXXV. *Tum primum Chunradus Trajectensis ecclesiæ episcopus, Ecce, inquit, venimus, ut probemus ex testimonio sanctorum Canonum, non damnatum esse vel excommunicatum regem nostrum Henricum, cui si non poterunt prodesse apud eos ea quæ legitime ordinata sunt a Deo circa honorem Regium: saltem hoc concedite, ut eo utatur jure, quo ex regulis ecclesiasticis concessum est uti vel infima in ecclesia persona. Et dixit ad Wezelinum Moguntinæ ecclesiæ episcopum, ut surgeret & legeret Capitulum ex decretis Romanorum Pontificum. At ille surrexit & legit &c.*

ende op die VIII. *Kalende van Meye wert hy jammerlike vermoort, ende begraven in der selver kercken &c.*] Ad chori primum gradus. Aliquot

an-

annis dein post in chorum ipsum translatus. Anno autem 1580. cum in templa passim sæviret rabies, sublata ossa e monumento, & quiescentibus dein turbis illata rursum honorifice Ann. 1592. elogio hoc adjecto: *Eruta anno Domini* CIↃ. IↃ. LXXX. *Sub Martii mensis initium Conradi episcopi Ultrajectensis hujus Divæ virginis sacræ ædis fundatoris ex arca plumbea, in qua seculis paulo minus quinque pacifice quieverant, pessimorum quorundam hominum non in vivorum solum, sed mortuorum etiam corpora insano quodam furore debacchantium impiis manibus ossa, & varie dispersa projectaque Decanus & Canonici ejusdem sacræ ædis, ut optime de se totoque suo collegio & provincia hac universa merito patrono gratiam aliquam reponerent, in unum denuo collecta, & hactenus in cistula lignea diligenter pieque asservata in pristinum hunc quietis locum* IV. *Cal. Octobr. Ann.* 1592. *devotis animis reposuerunt, teste me Lamberto van der Burch ædis ejusdem Decano, qui propria mea manu hæc scripsi.*

Pag. 67. *op die* XV. *Kalende van Junius ruste Burchardus die Bisscop in onsen Heer.*] XVII. est in majoris ecclesiæ & S. Salvatoris Trajectensis Necrologiis. Majoris ecclesiæ: XVII. *Kal. Junii obiit Burchardus episcopus Trajectensis, unde datur libra. Inde ministri altaris habebunt quinque solidos.* S. Salvatoris: XVII. *Kl. obiit Burchardus episcopus, qui contulit nobis ecclesiam de Boecholt, ecclesiam de Hasenede, ecclesiam in Arkele, & Capellam in Hulst.*

Pag. 69. *In den jaer ons Heeren* CIↃ. C. *ende* XXV. *wiert Keyser Henric die* IV. *siec t'Utrecht, ende be-*

betaelde daer der naturen scout.] Ut moram aliquam ibi fecerit Imperator necesse est. Nec is infrequens Ultrajecti, qui & biennio adhuc ante natalem Christi ibi egit, & dum dies aguntur festi, inter cives & aulicos gravi orto tumultu, multis cæsis, captisque, dum de reis cognoscit, ipsum etiam Godebaldum, cum ut pugnæ instinctorem habuisset suspectum, compegit in carcerem. Unde & vix dimissus nisi grandi tandem soluto ære. Abbas Urspergensis: *Anno Dominica incarnationis* CIↃ.C.XXIII. *Imperator Heinricus natalem Domini Trajecti celebravit. Oritur in ipsis festis diebus quadam simultatio, inter aulicos scilicet & episcopi ministeriales, qua etiam eo processit, ut universa Curia simul ac civitate commota, utrinsque partis armata concurrerent cohortes. Fit clamor confusus, quasi a Trajectensibus in Imperatorem conjuratio sit facta. Sicque illis irruentibus, & illis resistentibus acris committitur pugna, adeo ut multi caderent, plures de oppidanis caperentur, reliqui in turrem firmissimam, qua illic erat, confugerent. Pontifex etiam ipse quasi pravi consilii particeps, & ob hoc majestatis reus habitus, custodia traditur: e qua postea magna pecunia summa multatus, multis etiam primoribus illarum partium intervenientibus, & maxime Friderico Coloniensi Archiepiscopo vix redimitur.*

Ibid. *Dese Keyser nam der kercken van Utrecht Oestberghen ende Westberghen in Oestvrieslant, ende gaffe die Graesscap van Hollant.*] Apud Bekam est ita: *Hic Lotharius abstulit Comitatus de Oestergou & Westergou ab ecclesia Trajectensi, qua secundum antiqua*

tiqua privilegia concorporavit Comitatui Hollandiæ. Sed quæ antiqua hæc privilegia? Omisit verba hæc interpres. Beka autem rursum infra in Godefrid. episc. *Quidam*, inquit, *Imperatorum & Regum*, *utpote Carolus & Lotharius tradiderunt Orientalem Frisiam usque rivulum Lavicæ Principibus Hollandiæ &c.* Sic & Heda in Godefrido. Sed quem Carolum intelligit, & ubi ejus privilegium? Quæsivi fateor, sed frustra. Si Carolus fuit, qui id fecit, aut Magnus fuit, aut Calvus, aut Simplex, aut Crassus. Sed nullus fuit horum. Nam nec Crassi adhuc tempore aut Princeps Hollandiæ, aut Hollandia ulla nota.

ende nam aen die Oirden ende abyt tot Oestbroeck.] In pretio monachi olim vestis, & ut pridem jam dixi ad epistolam Alciati, *p. 68. & seq.* ad sordes peccatorum adhuc fortius eluendas frequenter sumpta a moribundis. De Flandriæ Comite Balduino Alberic. ad Ann. 1233. *ægrotare cœpit, & in villa Rosillaria monachi sumens habitum* xv. *Cal. Junii moritur.* De Duce Brabantiæ Levoldus de Northof ad Ann. 1355. *Obiit & in Villari in habitu monachali sepelitur.* Exempla infinita sunt. De obitu autem Godebaldi majoris ecclesiæ, quæ Ultrajecti, Necrologium: *Pridie Idus Novembr. obiit Godebaldus episcopus, in cujus memoriam dantur* v. *marchæ argenti cum dimidia.* S. Petri, quæ ibid. *Idibus Novembris obiit dominus Godeboldus episcopus, qui dedit nobis ecclesias in Warensvelt & Tyesdelenskercke. Ad memoriam ejus dantur* v. *solidi.* Monialium de Gostbroeck: *Pridie Idus Novembris depositio domini Godebaldi Trajectensis episcopi, & monachi nostri loci,*

loci, qui nobis dedit novem mansus, locum, censum, & decimam.

Pag. 70. *In desen tiden Florens, die men den swarten noemt, versetten tiegens Grave Dirc sinen broeder, waeromme dat hi Hollant rumen moste.*] An huc trahendum, quod habet Abbas Urspergensis ad Ann. 1123. *Cœpit etiam tunc germinare discordiæ illius seminarium, qua sequenti æstate maximo illius regionis damno, quæ vulgo Hollant vocatur, morose ac laboriose, & vix tandem ipso Imperatore copiosum illo exercitum ducente, terminabatur: ubi matrona quædam, cujus nomen excidit, soror nimirum Lotharii ducis, cujus & patrocinio confisa Imperatori rebellare præsumebat.* Concitatam certe a Lothario Petronellam in Henricum auctor Caspar Peucerus est ad Chronic. Carion. in vita Henrici V. *Sed ne ita quidem*, inquit, *Henricus placatis uti Saxonibus potuit. Nam & per se Lotharius novis studuit rebus, & sororem viduam Hollandicam impulit ad res in Belgio novandas &c.*

Pag. 71. *Mer die Grave Herman van Cuyck, ende Godevaert, ende mitter hulpe van den Bisscop Andries, ende wouden dat hilic &c.*] Ita & Jo. a Leydis *lib.* 17. *cap.* 9. & Chronic. populare *divis.* 12. *cap.* 9. Fratres ait Divæus, Godefridum, Hermannum, & Andream episcopum *rer. Brabant. lib.* VIII. *Sequenti*, inquit, *anno* (CIↃ. C. XXXII. *Andreas episcopus Ultrajectensis, Gothfredus de Arlisberch fratres, filii Hermanni Comitis, cujus ductu Florentius Hollandiæ Comes Ann.* 1062. *ceciderat, conspiratione inita Florentium Nigrum fratrem Theoderici Comitis Hollandiæ, ad muros Ultrajecti interemerunt.*

emerunt. Odiorum causa fuerat Helvigis horum fratrum neptis. &c.

Pag. 73. *Dese Bisscop &c. sterf in den jaer ons Heeren* CIↃ. C. *ende* XXXVIII. *op die* X. *Kalende van Junius.*] Cleri moriens non immemor. Meminit munificentiæ S. Salvatoris Trajectensis Necrologium; IX. inquit, *Kal. Junii obiit Andreas episcopus, qui contulit ecclesiæ nostræ omnis generis decimas & censum novalium, quæ interjacent Maldrike ab Oriente, & Ravenswade ab Occidente, Rieswic a Septentrione, & Asvele a meridie. Præterea contulit nobis omnis generis decimas novæ culturæ juxta Geldam, cum censu & jurisdictione seculari & V. mansos possessionis hereditariæ. Item contulit nobis præbendam, quæ spectabat ad suam singularem præstationem. Item habemus ab eo decimam minutam & majorem de octo mansis in Bodegraven, prout hæc omnia in suis privilegiis continentur. Hæc ita dedit, ut in missis nostris pro ipso & pro Themone Præposito nostro, qui obiit* IV. *Kal. Decembr. fiat specialis semper oratio & in Canone commemoratio. Hic dantur* XXX. *solidi Canonicis præsentibus, & fiet compulsatio cum commendatione.*

Ibid. *In den jaer ons Heeren* CIↃ. C. *ende* XLVIII. *ontstac die Stadt van Utrecht van den brande.*] Incendii meminit quod præcessit Ann. 1131. cujus Beka non meminit, Magnum Chronicon Belgicum. Meminit etiam ad dict. Ann. Anselmus Gemblacensis: *Civitas*, inquit, *Vultrajectum ex maxima parte concrematur, scilicet palatium episcopi, & major ecclesia S. Martini, & altera S. Bonifacii, &*

ter-

tertia S. Mariæ. Causam crebra hæc incendia dedisse putat Buchelius ad Hedam in *Herbert.* ducendæ fossæ veteri, vulgo *d'oude graft.* Nam nova duci demum cœpit Ann. 1391. a S. Servatii usque ad turrim obtusam, accepta etiam eo nomine certa summa a Capitulis, quorum scilicet intererat, ut a majori ecclesia, a S. Salvatoris, ex pacto cum iis inito, ut exempli tantum causa: *Wy Borgemeesters, Scepen, ende gemeene Raedt der Stadt van Utrecht doen condt ende kenlick allen luden, dat ons die Heeren van Oudemunster t'Utrecht geleent hebben anderhalf hondert gulden, die sy ons toegeseyt hebben te geven, onse nieuwe graft in de* Oudelle *mede te doen graven, ende bruggen mede te maken, also verre alst binnen den eersten drie jaren naestcomende gerekent van St. Laurens avont naest verleden uytcomt by den plompen toorn, gelycke dattet by St. Servaes nu incompt. Ende oft niet verder en quame dan voor St. Peters ameyde, gelycke dattet by St. Servaes in comt, so en souden sy ons maer hondert gulden daer toe geven &c. Gegheven int jaer ons Heeren* CIↃ. CCC. XCI. *des Vrydags na sinte Bonifaes dach.*

ende vesten sinte Walburgen kercke met grooten wychusen.] Incastellare id dicebant. Otto Frisingensis *lib.* 7. *Chron. cap.* 31. *ecclesiam etiam beati Petri, omnium ecclesiarum caput, incastellare sacrilege at prophanissime non metuunt.* Dixi ad Anonymum a me editum Ann. 1690. *cap.* 1.

Pag. 77. *Herdebertus &c. quam tot Egmonde, eude dede daer lesen in der selver kercken de privilegien.*] Meminit ipse Herdebertus, & id factum ait Ann. 1143. cum ædis dedicandæ causa eo se contulisset,

tulisset, coram Comite Theoderico & uxore ejus Sophia, viris aliquot illustribus, clericis, laicis, & multitudine infinita. Testes sunt literæ, quæ tum propter antiquitatem, tum quia rem illustrant, non abs re est, ut addantur hic. Ex archivo Egmondensi: *In nomine sanctæ & individuæ Trinitatis. Hardbertus Dei gratia Trajectensis episcopus dilecto in Christo fratri Hegmondensis cœnobii Abbati* Waltero, *ejusque successoribus regulariter substituendis. Notum esse volumus, quod anno ab incarnatione domini* CIↃ. C. XLIII. *Nonis Octobr. dum devotis tuæ fraternitatis precibus acquiescentes Hegmundensem ecclesiam dedicaremus in præsentia nostri & venerabilis Abbatis Henrici de S. Paulo, Wilhelmo de monasterio sancti Mauritii Mindensi, pariterque Themonis Præpositi de S. Bonifacio, multorumque clericorum, & monachorum, astante glorioso Comite Theodorico de Hollant, una cum nobilissima conjuge sua Sophia, & domino Conrado de Merohe, & viris Clarissimis Gerardo de Theyling, Berewoldo ejusdem ecclesiæ Advocato, Arnoldo Spicar, Elwino Castellano de Leyden, aliisque plurimis utriusque sexus nobilibus, & liberis, ac ministerialibus, tam nostris, quam Comitis, & infinita multitudine plebis, privilegium domini Innocentii II. Papæ ad eandem ecclesiam destinatum fecimus legi. His etiam testibus coram Episcopo confirmata est hæc carta, Præposito Conrado Thylensi, Conrado de sancta Maria Canonicis, Gerhardo, Rudolpho, Conrado de sancto Martino, Gosuino, Theoderico, Bruningo de sancto Johanne, Wilhelmo, Win-*

bodo, Capellanis, Laicis Theoderico de Elcma, Godefrido de Harnesberghe, Herberno de Luthem, Elberone, Gerardo fratre ejus, Egberto de Amestel, Alberto Thelonario &c. & quos supra memoravimus. Acta sunt hac indictione sexta &c.

Pag. 81. *In den jaer ons Heeren* CIↃ. C. *ende* LXXII. *bleef Grave Dideric in vreden doot.*] Alii ajunt Ann. CIↃ. C. XC. ut Auctor Chronici Goudani. Alii ut Scriverius CIↃ. C. LVII. Sed Scriverius ni fallor perperam. Nam Italicæ expeditioni & Comitiis apud Roncalias a Friderico Barbarossa habitis Ann. 1158. cum episcopo Trajectensi legitur interfuisse etiam Comes *de Hollant* apud Goldastum *to. 3. const. imper. p.* 335. Haud dubie non Florentius sed ejus pater Theodericus. Nam & Romam traditur hic adiisse exceptus ab Alexandro Papa admodum honorifice. Vid. *Chron. Goudan.* Et priusquam id fieret, Ultrajecti fuit cum Friderico, & ibi una cum episcopo ejus chartæ subscripsit Ann. 1156. Subscriptio enim hæc est: *Acta sunt hac Trajecti anno Dominica incarnationis* CIↃ. C. LVI. *anno Regni nostri* V. *Imperii* I. *Principibus testibus Arnoldo venerabili Coloniensi Archiepiscopo, Henrico Leodiensi episcopo, Godefrido Trajectensi electo, Comitibus Henrico de Gelre, Theoderico de Hollant, & Theoderico de Cleve.* Alexander autem demum Papa Ann. 1159. ut ad dict. Ann. Alberic. Et tamen nec satis certum an verum id quod habet Beka. Nam Florentius jam Comes & ut Comes subscripsit Balduini fratris sui chartæ S. Mariæ Trajectensis Præpositi Ann. 1168. Qua Balduinus expresse etiam Comitem eum vocat:

cat: *Attendentes igitur*, inquit, *bonorum exempla virorum Antecessorum meorum & aliorum illustrium virorum, rogatu etiam dilectissimi fratris mei Comitis Florentii &c.* & mox: *Acta sunt hac anno incarnationis domini* CIↃ. C. LXVIII. *&c. sub testimonio tam clericorum quam laicorum, quorum nomina hac sunt; Arnoldus &c. Laici, Florentius Comes Hollandiæ, & fratres ejus Robertus & Otto &c.* Quod ad Chron. Goudan. id nec speciem habet veri. Extant Acta pacis publicæ inter Fredericum & Alexandrum Pontificem, quæ Anagniæ primum coiit Ann. 1176. apud Baronium ex Archivis Vaticanis, quibus inter ceteros & Florentius sic subscripsit: *Ego Florentius Comes Hollandiæ subscripsi.* Et sic similiter subscripsit fœderi inter Fredericum & Gulielmum regem Siciliæ Ann. 1177. mens. August. 10. *indict.* Quem autem obitus Theoderici annum statuit Scriverius, eum ait emortualem uxoris ejus Sophiæ non levis Auctor Trithemius in Chron. Hirsaugiensi.

Pag. 88. *Ende als Godefridus die Bisscop begraven was, wert gecoren Baldewinus die ander alsó genaemt.*] Godefrid. Monach. ad Ann. 1178. *Godefridus episcopus Trajectensis obiit: cui Baldewinus frater Comitis de Hollant substitutus est.*

Pag. 90. *als hy verrade Heer Hugen van Tripoli.*] Idem Godefrid. ad Ann. 1187. *Rege Jerusalem mortuo, & filio parvo relicto, Regina filium Conradi Comitis de monte ferreo duxit, qui posset tueri regnum, quoad usque puer adolevisset. Unde Comes Tripolitanus patruus pueri graviter motus, quod*

ei potissimum hæc cura deberi videretur, se ad Turcos sive Saracenos contulit, eorum opem quæsivit.

Pag. 91. *Florens Grave van Hollant.*] Meminit idem Godefridus ad Ann. 1190. *Proinde Imperator consilio cum suis habito &c. decrevit ducem Sueviæ, filium videlicet suum, & Comitem Hollandiæ Florentium nomine ad expugnationem civitatis mittere.* Et videtur Imperator ex iis, quæ modo dixi, familiariter eo usus.

Pag. 92. *wert Dideric syn soon die* XI. *Grave van Hollant, ende nam een wyf die Adelbeydis biet.*] Matrem habuit Adam Scotorum regis filiam, cujus meminit ut & conjugis in literis Ann. 1199. *Ego vero Theodericus Comes Adæ Comitissæ filius cum Aleyde Comitissa uxore mea pro animarum nostrarum remedio &c. Hujus rei testes sunt Ada Comitissa, filius ejus Florentius, Hugo de Vorne &c.*

Pag. 97. *ende liepen so seer, dat al des Bisscops heer vervaert wert.*] Meminit idem Godefridus ad Ann. 1194. *Episcopus Trajectensis terram Fresonum invadens cum multo suorum damno rediit.*

Pag. 99. *Ende des* v. *daghes op die* XI. *Kalende van Meye voer dese Bisscop ten euwighen leven.*] Anno 1188. cum Imperator Moguntiam totius Imperii Comitia indixisset de assumptione Crucis & expeditione in Palæstinam acturus, & ipse interfuit, & Comes Gelriæ, cui reconciliatus tum. Godefridus ad eum Ann. *Episcopus Trajectensis & Comes de Gelre, & multi alii, quos discordes antea nemo in concordiam potuit reducere, nullo nisi Spiritu Dei mediante ibidem inter se reconciliantur, & plurimi læti ex eis crucem sumunt.* Albertus Abbas Sta-

densis

densis annum obitus ejus ponit 1195. *Anno*, inquit, 1195. *Baldewinus Trajectensis episcopus obiit, & duo electi sunt, & in via Romana mortui.* Alii ut Godefridus Ann. 1196. Anniversarius etiam S. Salvatoris non VI. *Kal. Maji*, sed VI. *Idus* ejusdem mensis.

Pag. 102. *Na deser twyer Bisscoppen doot wert gecoren Dideric van Are Proost tot Mydrecht.*] Xantensem Præpositum vocat Abbas Stadensis ad dict. Ann. 1195. Theodericum de Nurberg Godefridus Monach. ad Ann. 1197. *Cunrado Præposito Deventre, & Theoderico fratre Comitis de Hollant electis Trajectensis ecclesiæ mortuis succedit Theodericus de Nurberg.* Verum *Aerburch* non *Nurburch* scribendum, ut dixi jam ad Wilhelm. Procurat. *p.* 58.

In den jaer ons Heeren CIↃ. CC. *en* XII. *op die Nonas van December ruste Bisscop Dideric in Gode.*] Imo Nonis Novembris, ut est in ecclesiæ S. Salvatoris Trajectensis Memoriali: Godefrid. ad Ann. 1212. *Theodoricus Trajectensis episcopus in die S. Nicolai obiit, pro quo Otto frater Comitis de Gelria succedit.* Et id etiam de eo notant, quod Coloniensis electus ab eo presbyter ordinatus. Idem ad Ann. 1209. *Theodericus ergo Coloniensis electus a Theoderico Trajectensi episcopo in presbyterum ordinatur, & sequenti Dominica, id est, octava Pentecostes a Gerardo Leodicensi Antistite præsentibus suffraganeis suis Archiepiscopus consecratur.*

De Adæ obitu nihil hic. Scriverius ait obiisse Ann. 1204. Idem ajunt Pontanus *lib.* 6. *hist.* Matth. Vossius, aliique. *Ada*, inquit Pontanus, *exacto e finibus Hollandiæ marito, ac rerum potiente patruo*

Gulielmo anno deinde CIↃ. CC. IV. *e vita migravit.* Atqui Ada adhuc vixit Ann. 1213. ut teſtatur maritus ejus in charta ejus anni, qua Ada approbante ratam habet donationem a patre ſuo factam ad fundationem clauſtri, quæ ita ſe habet. *In nomine ſanctæ & individuæ Trinitatis. Lodewicus Dei gratia Comes de Los univerſis Christi fidelibus in perpetuum. Ut unicuique ſua juſtitia ſervetur illæſa, divinæ legis & humanæ proclamat veritas, & rationis atteſtatur auctoritas. Notum itaque fieri volumus tam præſentis quam futuræ ætatis hominibus, quod felicis memoriæ Comes* Gerardus *genitor noſter ſecundum carnem, ſanus adhuc in corpore & incolumis alodium de Herckenrode, ab omnibus heredibus abſolutum, ad conſtituendum clauſtrum Sanctimonialium ordinis Ciſtercienſis, in ſilvis, pratis, terris cultis & incultis, viis & inviis, fratri Henrico, pro ſalute animæ ſuæ libere contradidit, nobis aliisque fratribus noſtris, ſicut decens erat & juſtum, pium præbentibus aſſenſum. Nos vero donationem hanc bonam & laudabilem diligentiſſime approbantes, inviolabiliter obſervandam fideliter confirmamus, & ſcripto approbatam ſigillorum noſtrorum impreſſione corroboramus,* Ada *Comitiſſa uxore noſtra eandem approbante. Inhibemus itaque diſtrictiſſime ſub banno poteſtatis, atque obtentu gratiæ noſtræ, nequis in poſterum auſu temerario huic ſanctæ donationi contraire præſumat. Quod ſiquis temere & præſumptuoſe attentaverit, divinæ animadverſionis ultionem & noſtram offenſam ſe incurriſſe certiſſime cognoſcat. Hujus rei teſtes ſunt*

Wil-

Wilhelmus Persona de Hasselt, Wilhelmus de Peterseim, Hermannus de Elslo, Conrardus de Hubertincken, Godefridus de Lewis, Walterus de Milue, Robertus de Berle, Raso de Curtecem, Theodorus Castellanus de Loo, Walterus de Berce, Henricus de Joer, Robertus de Corswerem, & alii quam plures. Acta sunt hæc anno Dominicæ incarnationis CIↃ. CC. XIII. Marito profligato capta ipsa a Wilhelmo, & primo quidem in Texaliam, mox in Angliam fuit missa. Jo. a Leidis 20. *hist.* 2. Ægre id tulit Ludovicus, & nullum non movit lapidem, ut rursum conjugis potiretur. Et cum rursum videretur res ad bellum spectare, delatum Comiti Namurcensi communi consensu partium tandem rei arbitrium. Is ipsam Hollandiam Comiti de Los causa cognita adjudicavit, eique ut Ada redderetur, in Angliam missis Nuntiis, qui reducerent eam domum, a Wilhelmo curari voluit; Wilhelmo autem vicissim certum terrarum tractum ac certos reditus assignavit, ut videre est ex arbitrio, quod exhibet Papalis bulla, qua Papa id confirmat. Summam habet Mantelius in historia Lossensi. Integrum autem extat in Registro, seu in Actis Honorii Papæ Tertii, ex quo exscriptum vir doctissimus Innocentius Cironius Antecessor Tolosanus adjecit id notis suis ad *V. Compilat.* Insigne id monumentum, cum alibi nondum extet, nec unquam Hollandis visum, operæ pretium arbitratus sum, si quamvis satis prolixum propter rei momentum referrem, ut reperi. Habet etiam Mantelius in histor. Lossensi, sed multo plenius Cironius. Ita autem se habet:

Honorius &c. Nobili viro Comiti de Los cruce signato. Sacrosancta Romana ecclesia &c. usque Inclinati. Ad exempla felicis recordationis Innocentii Papa pradecessoris nostri compositionem inter te & nobilem virum Willelmum *de Hollandia, Trajectensis diœcesis, super raptu nobilis mulieris A. uxoris tua, nec non Hollandia, & aliis terris ad te ratione uxoris ejusdem spectantibus, mediante quodam* Philippo *Marchione Namurcensi,* Tebaluco *Bajulo Comitatus Flandrensis amicabiliter initam, & juramentis præstitis hinc inde firmatam, sicut sine pravitate provide facta eßet, & ab utraque parte sponte accepta, ut in scriptis authenticis inde confectis plenius continetur, authoritate Apostolica pracipimus observari. Ut autem eadem compositio firmius observetur, tenorem ipsius prasentibus jussimus annotari, qua talis est.*

Hac est forma compositionis & pacis perpetua inter Ludovicum *Comitem de Los & de Hollandia, & dominum* Willelmum *Florentii Comitis Hollandia quondam filium, arbitrio domini* Philippi *Marchionis Namurcensis, Bajuli Flandria, & nobilium Flandria virorum consensu & consilio firmata, ac spontanea pradictorum, Comitis scilicet Ludovici, ac domini* Willelmi *voluntate plenius approbata. Post longas siquidem controversias inter eos versatas tandem in bonum pacis consentientes L. Comes de Los & de Hollandia, & dominus* Willelmus *pradictus dicto & arbitrio domini* Philippi *Marchionis Namurcensis super universa terra, qua fuit* Theoderici *Comitis*

Hol-

Hollandensis, commiserunt. Dominus igitur Philippus *Marchio Namurcensis dicto & arbitrio suo assignavit Comiti de Los Comitatum Hollandiæ, excepto dotalitio matris domini* Willelmi *supradicti, post cujus domini decessum dotalitium illud ad Dominum* Willelmum *in proprietatem deveniet. Assignavit etiam dominus* Philippus *Marchio Namurcensis Comiti de Los* Scarpenesse, Duvelant, Stavenesse, *&* * *dominum* Hugonem *de Oestervorne & de Westrevorne, & de appendititiis: Tota vero terra alia ex parte Mosella versus Flandriam per dictum arbitrium domini Marchionis Namurcensis remanet in parte domini* Willelmi, *quicquid dominus Hugo prædictus tenet apud Apenbuch & Castellaniam de L. Sellamidia, & omne quod tenet infra insulas, quæ assignata sunt domino* Willelmo; *& inde excipiuntur quatuor insulæ prædictæ Comiti de Los assignatæ. In* † *Wimagio apud Gervlitz habebit dominus* Willelmus *omni anno quadringentas libras denariorum, & habebit illic Nuntium suum ad denarios colligendos, quousque quadringentas libras receperit, omne quod illis quadringentis libris supervenerit Comitis de Los & Hollandiæ erit. Siquid autem ad illas quadringentas libras perficiendas defuerit, Comes de Los & de Hollandia infra annum perficiet. Cum nuncio domini* Willelmi *Comes de Los ministrum suum habebit ad computandum & sciendum denariorum receptionem in prædicto Wimagio. Illas quadringentas libras guinagii dominus* Willelmus *tenebit ab Imperatore seu Rege Romanorum, sicut Comes de*

L. *compromiserunt.*

* Leg. ut apud Mantelium, *& hominium domini Hugonis de Oestforne & Westforne.*

† Mantel. *Wenagio.*

Los tenet ab eodem Rege residuum ad Wimaginum de Gervlitz. Homines domini Willelmi *nihil aliud solvent, quam solebant solvere tempore* Florentii *Comitis Hollandiæ. Ad dictum & arbitrium domini* Philippi *debet dominus* Willelmus *adhæredare Comitem de Los de omnibus supradictis, & Comes de Los dominum* Willelmum *debet etiam adheredare. Unde sciendum est, quod dominus* Willelmus *ad dictum arbitrium domini* Philippi, *& consilii sui, dedit ei obsides pro dicto & arbitrio suo tenendo sororem suam, & filiam suam propriam, & decem homines de Scoudes. Homines de Hollandia, qui ipsa die Brugis erant, fecit dominus* Willelmus *facere hominium Comiti de Los & de Hollandia, & per Castellanum de Leda, qui præsens erat, debet Comiti de Los facere habere libere castellum de* Leda *vel per nuncios suos. Debet quoque mandare & præcipere omnibus hominibus Hollandiæ, & totius terræ Comiti de Los assignatæ, per literas suas patentes & per nuncios suos, ut Comiti de Los hominium faciant & fidelitatem sine aliquo malo ingenio, & in mandato illo & præcepto debet hominibus illis intimare, quod si hominium illud & fidelitatem facere recusaverint, contra omnes qui rebelles erunt, erit Comiti de Los in omni posse suo in auxilium, quousque hæc consummata erunt Comiti de Los & perfecta. Deinde debet dominus* Willelmus *ire in Curia domini episcopi Trajectensis, & illic reddere feudum suum & guerpire ad opus domini Comitis de Los, ad eum bona fide adhæredandum sine suo damno, & simili modo*

fa-

faciet dominus Willelmus *in Curia domini Ducis Lovaniensis. Illinc dominus* Willelmus *debet ire apud* Dordrecht, *& ad* Hardinglem, *& ad* Ledam, *& ad* Arlem, *& ad quamquam illarum debet mandare, & sic monere homines omnes vicinos & adjacentes illi villæ, & præcipere eis, ut Comiti de Los hominium faciant & fidelitatem, & dominus* Willelmus *omnes homines illos a fidelitate, quam ei fecerant, omnino liberos & absolutos clamabit, & dimittet, & siqui rebelles fuerint, dominus* Willelmus *ad summissionem Comitis de Los debet eum juvare semel ad illos destruendos & fugandos, nec eos potest dominus* Wilelmus *retinere vel juvare, quousque ad fidelitatem & hominium Comitis de* Los *& de* Hollandia *venerint, & hoc pepigit dominus* Willelmus *Comiti de Los bona fide. Dominus Marchio Namurcensis debet mittere Nuncios suos cum domino* Willelmo *& cum Comite de Los ad Curiam domini episcopi Trajectensis, & ad Curiam Ducis Lovaniensis, & in Hollandiam, & eorum testimonio quisque debet tam Comes de Los quam dominus* Willelmus *hæc, quanto citius potuerit, adimplere. Præcepit quoque dominus Marchio Namurcensis ipsis nunciis in fidelitate & juramento, quod eis facerent, quod hæc bona fide perficere studeant in omnibus supra jam dictis. Ad perficienda quæ dicta sunt ibit Comes de Los sub conductu domini* Willelmi, *& dominus* Willelmus *sub conductu Comitis de Los; iis quoque peractis secundum relationem ac recordationem Nunciorum*

ciorum jam dictorum dominus Willelmus *obsides positos rehabebit liberos. Hac omnia Comes de* Los *& dominus* Willelmus *bona fide & sine malo ingenio debent complere. Dominus* Willelmus *debet mittere in Angliam nuncios suos ad rehabendum neptem suam & eam reddendam Comiti de Los, & si per nuncios suos eam rehabere non potuerit, nuntii illi debent ei acquirere conductum, ut ipse illuc ire possit: quod si non potuerint, dominus* Philippus *Marchio Namurcensis debet ei conductum illum acquirere. Et si ipse dominus* Willelmus *in propria persona eam non rehabuerit, & dominus Marchio Namurcensis vel per literas regis Angliæ, seu per credibiles nuncios scire potuerit, quod dominus* Willelmus *posse suum inde non fecerit, & quod potuisset, illam rehabuisse, si is voluisset, iterum debet dominus* Willelmus *& dominus Marchio Namurcensis cum eo mittere duos probos viros per juramenta, & unum Abbatem in obedientia monitum, ut videant & inquirant, si dominus* Willelmus *de illa rehabenda fecerit posse suum. Si nuntii illi testificati fuerint, quod dominus* Willelmus *poße suum inde non fecerit, dominus Marchio Namurcensis debet eum cogere, & ostagiis positis, & omnibus modis, ut eam reddat. Si autem testificati fuerint, quod inde dominus* Willelmus *posse suum fecerit, liber inde & quietus debet remanere. Dominus* Willelmus *homines suos de* Hollandia *& de* Scoudis *debet dare obsides, & facere jurare, quod si in supradictis compositionibus & conventionibus deficeret, homi-*

nes

nes illi essent ei in nocumentum, & domino Marchioni Namurcensi in auxilium, quousque emendatum esset consilio Curiæ Flandrensis. Resignato quoque feudo a Comite de Los in manum domini Philippi *Marchionis Namurcensis, Bajuli Flandriæ, quod* Theodericus *Comes Hollandiæ ultimis diebus vitæ suæ tenuit a domino Comite Flandriæ, & inde adhæreditato domino* Willelmo, *testimonio hominum Flandriæ super prædicta pace & conventione tenenda hostagiaria* Lodewicus *Comes de Los & de Hollandia concessit, & pepigit domino* Philippo *Marchioni Namurcensi ad ejus dictum & arbitrium & consilii sui de conventione inter ipsum & dominum* Willelmum, *tenenda pace, & omni compositione dare hostagiariam & securitatem; videlicet, quod coram episcopo Trajectensi ponet terram Hollandiæ in hostagiariam; quod si prædictis compositionibus & conventionibus deficeret, terra illa remaneret in manu ipsius episcopi, ita quod Comes de Los nihil reciperet interim de terra illa, quo usque emendatum esset consilio Curiæ Flandrensis, & literas patentes ipsius episcopi debet Comes de Los exinde facere habere* Philippo *Marchioni Namurcensi, quatuorque insulas supra nominatas, Scarponissa, Duvelant, Stavenisse & * Drilhire, & castellum de* Leda *cum villa & cum toto allodio, quod est in Castellania illa, quæ omnia ad dominium & feudum Flandriæ dedit idem Comes de Los & de Hollandia. Posuit etiam in hostagiariam, quod si deficeret in prædictis compositionibus & conventionibus dominus Marchio Namurcensis manum mitteret*

* *Driscio?* Mantel.

teret

teret ad feudum, quousque emendatum esset consilio Curiæ Flandrensis. Homines quoque Hollandiæ & insularum prædictarum ponet obsides Comes de Los, ita quod faciet eos jurare, quod si deficeret in prædictis, ipsi homines essent Comiti de Los in nocumentum, & domino Namurcensi in auxilium, quousque emendatum esset consilio Curiæ Flandrensis. Ponet quoque Comes de Los dominum Leodiensem episcopum hostagium, quod si conventionibus & compositionibus prædictis deficeret, ipse episcopus manum mitteret ad feudum suum, & interim Comes de Los nihil acciperet in feudo illo, quod tenet ab episcopo, quo usque emendatum esset consilio Curiæ Flandrensis, & inde literas ipsius episcopi patentes acquireret Comes de Los domino Namurcensi, Bajulo Flandrensi. Pro posse etiam suo sine suo damno ponet Comes de Los hostagium Ducem Lovaniensem, quod si in conventionibus satis dictis deficeret, Dux ad feudum suum manum mitteret, quousque emendatum esset consilio Curiæ Flandrensis, & inde literas ipsius Ducis patentes faciet haberi domino Namurcensi de propria Comitis de Los hereditate, quam posuit in hostagiariam. Est in veritate domini Marchionis Namurcensis, quod si Comes de Los uxorem suam rehabuerit, & domino Namurcensi visum fuerit, quod bene possit Comes de Los per uxorem suam adhæredare dominum Willelmum *de terra, quæ est ei assignata, & ipse Comes de Los inde deficeret, feudum domini Leodiensis, domini Lovaniensis, essent in prædicta hostagiaria. Hæc omnia plenius tenenda & firmius observanda* Ludouui-

douuicus *Comes de Los & de Hollandia*, *& dominus* Willelmus *tactis sacrosanctis juraverunt. Dominus quoque Marchio Namurcensis, Bajulus Flandriæ, super iis omnibus inviolabiliter observandis, ad petitionem Comitis de Los, & domini* Willelmi *obsidem se constituit, sigilloque suo cum sigillo Comitis de Los & de Hollandia, & cum sigillo domini* Willelmi *sæpe dicti, præsens scriptum confirmari decrevit. Testes Arnulphus Comes Ginnarum, Wilhelmus Advocatus Betuniensis, Joannes Castellanus Brugensis, Willelmus Castellanus Audomari, Arnulphus de Ardinalt, Theodoricus de Bunia, Sigerus Castellanus Gandavensis, Walter Bertoldus, Walterus de Solnibei, Bernardus de Rosebais, & quamplures. Actum Brugis in domo Præpositi, die festo S. Donatiani, mense Octobris, anno Verbi incarnati* CIↃ. CC. VI.

Nulli ergo hominum &c. nostræ confirmationis &c. Siquis autem &c. Datum Laterani XII. *Kal. Aprilis, Pontificatus nostri anno primo.*

Et Ada quidem dein rediit. Wilhelmus autem Hollandiam nequaquam eripi sibi passus arbitrio in ceteris parum stetit, injuriam questus identidem, & questus etiam apud Papam. Qui nec preces aspernatus causam rursum cognoscendam dedit Archiepiscopo Trevirensi. Cognovit is, & causa cognita pronunciavit sententiam. Quam Wilhelmus cum negligeret, mox eum anathemate Trevirensis percussit, & in terram ejus interdicti sententias promulgavit. Wilhelmus appellavit, & supplex Papæ perquam fervide ejus petiit protectionem. Papa pre-

precibus tandem motus avocatam a Trevirensi Abbati S. Laurentii in Oostbroeck rem commendavit. Contra autem cum exciperet Ludovici procurator, & diceret Papæ literas ad jam dictum Abbatem per *sub & obreptionem* veritate suppressa a Wilhelmo impetratas, propositæ exceptionis cognitionem mandavit Papa Abbati S. Oberti Leodiensis diœcesis, item S. Joannis ut & S. Martini Decanis Leodiensibus. Habes rei historiam, & quibus rationibus Wilhelmus Papæ rursum supplex in *c. olim ext. de except. in V. Compilat.* Reperta hæc Compilatio, & edita a Clarissimo Innocentio Cironio Tolosæ Ann. 1645. & semel tantum, quod sciam. Quapropter cum rara sit, & haberi vix possit jam, non abs re sum facturus, si in gratiam Lectoris exscribam totum illud caput, quo res magis sit in aperto. Ita autem se habet:

Dilecto fr. Abbati sancti Oberti Leodien. diœcesis, & S. Joannis & S. Martini Decanis Leodiens. Olim nostris fuit auribus intimatum, quod cum felicis recordationis Innocentius Papa prædecessor noster mandasset venerabili fratri nostro Archiepiscopo Treverensi, ut compositionem inter nobiles viros L. Comitem de Los, & Willelmum *de Hollandia cruce signatos Trajectensis diœcesis, super raptu nobilis mulieris uxoris ejusdem Comitis, terris, & rebus aliis amicabiliter initam, faceret observari, dicto* Willelmo *nitente contra compositionem venire prædictam, & se ad diffugium convertente, idem Archiepiscopus ejus appellationi non deferens, quam frivolam esse decrevit, in præfatum* Willel. *qui alias erat vinculo excom-*

muni-

municationis adstrictus, specialiter propter compositionem prædictam excommunicationis, & in terram ejus interdicti sententias promulgavit. Cumque postmodum dilectus filius G. dicti Comitis procurator nostras ad vos super executione sententiarum ipsarum literas impetrasset, & H. procurator præfati Willelmi *in audientia publice contradixisset eisdem, venerabilis frater noster P. Albanus episcopus, & dilectus filius noster R. S. Mariæ in Cosmedin diaconus Cardinalis, quos procuratoribus antedictis dedimus auditores, quia per ea, quæ ab eisdem fuere proposita coram eis, constitit manifeste dictum* Willelmum *excommunicationis vinculo esse innodatum, procuratorem ejusdem* Willelmi *ad impetrandum literas vel contradicendum admittendum non esse sententialiter decreverunt, literis, quas ad vos dicti Comitis procurator impetraverat, absolutis. Nos quidem ad instantiam procuratoris Comitis sæpe dicti, alterius partis astutiam metuentes vobis dedimus in mandatis, ut in commisso vobis negotio juxta formam in prædictis literis nostris expressam ratione prævia procedentes, litteras decerneretis carere viribus, si quas forte a nobis super præmissis pro ipso* W. *in præjudicium sæpe dicti Comitis per subreptionem contingeret impetrari, quæ plenam de prædictis non faciant mentionem. Nuper autem ex parte memorati* Willelmi *fuit prepositum coram nobis, quod literis prædicti prædecessoris nostri, supra dicto Archiepiscopo præsentatis idem* Willel. *excipiendò proposuit coram eo, quod autoritate litterarum ipsarum respondere minime tenebatur, tum quia mortuo manda-*

tore exspiraverat jam mandatum, tum etiam quia ultra duas dietas extra suam diœcesim trahebatur in causam, contra constitutionem Concilii generalis, & quia dictus Archiepiscopus has & alias exceptiones ejus legitimas admittere recusabat, idem W. vocem appellationis ad nos emisit, sed præfatus Archiepiscopus ipsius appellatione contempta mandavit venerabili fratri nostro Episcopo Trajectensi, ut compositionem præfatam faceret per censuras ecclesiasticas firmiter observari. Adjectum etiam fuit ex parte prædicti Willelmi, *quod dictus Comes appellationem frivolam mentiens antedictam, a nobis, excommunicatus existens, veritate tacita literas impetraverat supradictas. Quare pro parte ipsius* Willelmi *fuit a nobis humiliter supplicatum, ut cum idem, ac terra, & alia bona sua sub Apostolica sedis protectione consistant, super hoc sibi providere misericorditer dignaremur, non obstante sententia, quam incurrerat cum* Ludovico *in Angliam transfretando, cum ipsum absolverimus ab eadem. Nos igitur eidem ab excomunicationis vinculo absoluto providere volentes Abbati sancti Laurentii in* Hoſtbroch *& conjudicibus suis per nostras dedimus litteras in mandatis, ut si rem invenirent taliter se habere, revocate in irritum quicquid invenirent post appellationem hujusmodi attentatum, causam audirent, & fine debito terminarent; alioquin partes ad examen vestrum remitterent, appellantem in expensis legitimis condemnantes. Porro ipsius Comitis procurator novissime proposuit coram nobis literas, quas pro ipso* Willelmo *ad eundem Abbatem sancti Lau-*

Laurentii & ejus collegas direximus, subreptas esse per expressum mendacium & tacitam veritatem; nam nec jam dicti prædecessoris nostri mandatum exspiraverat cum mandante, prout nobis fuit ex parte Willelmi *sæpe dicti suggestum, cum ante mandatoris mortem Archiepiscopus procedere incepisset, nec idem* Willelmus *ultra duas dietas extra suam diœcesim trahebatur; cum ipse Archiepiscopus terminum in tali loco statuerit, qui remotus ab illo non erat ultra quam provisum est per constitutionem Concilii memorati. Adjecit etiam ejusdem Comitis procurator, quod sæpe dictus* Willelmus *autoritate jam dicti prædecessoris nostri alia est excommunicatione ligatus, de qua in literis ad jam dictum Abbatem sancti Laurentii & conjudices ejus directis nullam fecit penitus mentionem. Quare petiit sæpe dicti Comitis procurator, ut eas ob causas prædictas decerneremus irritas & inanes. Quia vero in tanta juris contrarietate proponentium nobis de veritate non constat, discretioni vestræ mandamus, quatenus si procurator prædicti* W. *infra tres menses post primum terminum sibi super hoc assignatum a nobis, probare potuerit exceptiones, quas coram Archiepiscopo proposuit sæpe dicto, videlicet mandatum re integra exspirasse, vel se in causam trahi ultra duas diatas contra constitutionem Concilii generalis, seu etiam ipsum Comitem de Los excommunicatum fuisse tempore quo nostras ad vos literas impetravit, prout ejusdem* Willelmi *procurator exposuit coram nobis, vos, nisi dictus Comes probaverit sæpedictum W. tempore, quo litera ad Abbatem sancti Laurentii*

& ejus conjudices pro eo directa impetrata fuerunt alia excommunicatione teneri ab ea, quam incurrit cum Ludovico *in Angliam transfretando, negotio supersedentes omnino jam dictum Abbatem sancti Laurentii & ejus conjudices procedere permittatis juxta traditam sibi formam. Procuratore vero sæpedicti* W. *deficiente in exceptionum probatione dictarum, vel ipso Comite sufficienter probante dictum* W. *tempore literarum impetratarum pro eo, excommunicatione alia ab ea, quam in Angliam transfretando incurrit fuisse ligatum, vos, litteris ad Abbatem sancti Laurentii & ejus conjudices obtentis nequaquam obstantibus, in negotio ipso juxta formam vobis traditam appellatione postposita procedatis, nullis literis obstantibus, si qua apparuerint, harum tenore tacito a sede Apostolica impetratis.*

Unum id adhuc addam, quod Cironius in notis per Abbatem S. Laurentii putet perperam significari, qui cœnobio illi præfuit, quod apud muros Leodienses est ordinis S. Benedicti, cum Abbas debeat intelligi cœnobii de Oestbroec aut Hostbroec, ut vocatur hic, in suburbanis Trajectensibus. Ludovicus porro obiit Ann. 1218. Herckenrodæ sepultus. Supervixit marito Ada, & ipsa, postquam decessit, juxta eum sepulta, ut ex Archivis Herckenrodensibus constare ait Mantelius in Hasseleto *cap.* 2. *& cap.* 20.

Pag. 114. *ende edel ende broeder des Graven van Gelre.*] Non fratrer, sed filius, ut demonstravit Buchelius & ad Bekam & ad Hedam secutus Pontanum

num in Gerardo Nassovio *lib.6. hist.* Ottonis frater Gerardus, ut in veteri charta inedita: *Otto bonæ memoriæ Electus Trajectensis fratri suo domino Gerardo Comiti Gelrensi contulit in feudo decimas de novalibus in Comitatu ipsius, & hanc conditionem imposuit &c.* Idem tamen quod Beka, & Heda habet, sed perperam, & fere ut vara vibiam, Albertus Abbas Stadensis. Add. Jo. a Leidis *lib.* 21. *hist. cap.* 8.

Dese Otte en was maer XVIII. *jaer out. Ende want hy te jonc was.*] Albert. Abbas Stadensis ad Ann. 1212. *Theodericus Trajectensis obiit. Cui frater Comitis Gelriæ per Adolfum Coloniensem Archiepiscopum, cui Canonici electionem dederunt, subrogatur, adolescens* XVIII. *annorum, diuque est pro dispensatione circa ipsum in Curia laboratum. Tandem alio anno Papa ipsum videre voluit, & cum se præparasset ad iter obiit. Cui Otto major ejusdem ecclesiæ Præpositus successit.*

Pag. 115. *ende nam dat cruce an mitten Keyser, ende voer over meer.*] Mox postquam inauguratus. Nam inter Præsules, qui in Acon contra Turcas & Saracenos congregati Ann. 1217. Trajectensem etiam refert Jac. de Vitriaco *lib.* 3. *hist.*

Pag. 117. *en haer naem was Mechtelt, daer hy by wan Willam die Roomsche Coninc.*] Ipsa id fatetur in charta Ann. 1253. *Mechtildis Comitissa Hollandiæ Dei providentia mater domini Willelmi Romanorum Regis illustris omnibus præsentem paginam inspecturis salutem in Domino &c.*

Pag. 122. *Dit gesciede in den jaer van* XVI. *op die Kalende van Augusto.*] Verba hæc sunt inter-

pretis, sed corrupti sunt numeri. xxv. dixit jam supra, sic ut apud Bekam est. Sed haud dubie non recte. Nam contigit demum cædes hæc Ann. 1227. ut late ea de re dixi ad Anonymum a me editum *cap.* 24. Albertus Abbas Stadensis ad Ann. 1227. *Otto Trajectensis episcopus versus Trentam ante Colfelde, Fresonum insolentiam compressurus, in paludoso loco a rusticis die Pantaleonis feria quarta occiditur. Ibidem Comes Gelriæ vulneratur, & plurimi circa* * CC. *omnes milites, aut filii militum, perimuntur, Thidericus Præpositus Daventriæ, episcopi frater, vulneratus,* VII. *die occubuit. Corpus defuncti episcopi maximo cleri & populi mœrore Trajectum defertur, & in beati Martini ecclesia sepelitur.* Patrem habuit Otto Bernardum Comitem Lippiensem, quem ipse episcopum Leathensem in Livonia ordinavit, ut refert Crantzius in metropoli *lib.* 7. *cap.* 24. Idem Albertus Abbas ad Ann. 1228. *Mira res. Otto Trajectensis episcopus Bernhardum patrem suum in episcopum consecravit Aldensele, & postea pater cum eodem filio Gerardum, alium filium, in Bremensem Archiepiscopum consecravit. Idemque Gerardus alium fratrem in episcopum Paderburnensem Bremæ ordinavit.*

* Cæsos ait cccc. Gobelin. Person. Cosmodrom. *ætat.* 6. *cap.* 64.

Pag. 123. *Bernt van Horstmaer een edelman, ende die alre vermaerste man onder den Ridders van Duytsche lant.*] Teutonicorum omnium *famosissimus*, ut ait Beka. *Aliquibus Papis & quatuor Imperatoribus, quibus servierat, super omnes acceptus*, ut Anonymus, quem edidi Ann. 1690. *in consiliis expeditus, largus, pulcher,* &

& longus, fortis, & tamen compositus, cujus militiam, inquit, *& audaciam commendabant Richardus rex Angliæ, cui multum servierat in guerris*. Meminit ejus etiam Levoldus de Northoff Chron. Comit. de Marka ad Ann. 1212. ubi prælio ait captum, quo Otto IV. Imper. a Philippo Galliarum, rege victus fususque. Fuit Comes Horstmariæ, seu ejus loci dynasta, ubi adhuc arx seu Præfectura ejus nominis in diœcesi Monasteriensi tribus a metropoli miliaribus distans, ut testis est ad Levoldum Meibomius in *not*. Meminit Rigordus. Meminit Guillelmus Brito, sed is perperam Girardum vocat, & dynastam Hostimalem *lib*. 11.*Philipp*.

Et quo Teutonicos inter præstantior alter
Non fuit, aut major membris, aut corde Girardus
Hostimalis contra Francos emissus ab oris,
Qui tanta fama, qui tanti nominis heros,
Ut vix Ottonem Saxonia præferat illi.

Pag. 124. *Want die Paus Gregorius &c. versette sinen lieven Willibrandum van Paderborne tot Utrecht.*] Idem Abbas *d. loc. Willibrando Paderburnense episcopo in sedem Trajectensem translato, Bernhardus, Embricensis Præpositus, Paderburnæ in episcopum eligitur, & Bremæ a fratre suo, Bremense Archiepiscopo, ordinatur.*

Pag. 128. *ende tooch weder achterwaert in Hardenberch, ende gaf sine soudenaers oorlof. Hi danckende sine hulpers &c.*] E Drentia Vollenhoam, Vollenhoa Daventriam, & summo hinc cum applausu Ultrajectum contendit, nullis magis invitis, quam qui interim diœcesin mutuis inter

ſe rapinis & villarum incendiis tumultuantes afflixerant. Addam quod omiſſum hic, nec ab alio quoquam obſervatum, ex MS. narratione de Trajectenſium bello adverſus Trentones: *Epiſcopus*, ait Auctor ad Ann. 1231. *omnibus Friſonibus valedicit, & in magna ipſorum laude & amicitia ab eis recedit; de cujus adventu, & ex inſperato reditu, omnes gaudebant præter illos, qui tempore ſua abſentia totam terram Trajectenſem diverſis inſultibus, inter ſe ipſos tumultuantes, rapinis ac incendiis tota illa hyeme infeſtaverant: ad quorum correctionem cum epiſcopus & expenſis & collecta militum ſatis infructuoſe fere tota illa æſtate laboraret, tandem tota illa diſcordia per Florentium Comitem Hollandiæ, filium Wilhelmi Comitis, qui priori anno militare inceperat, penitus eſt ſopita.*

Pag. 129. *na dat hy* VIII. *jaer dat Biſdom van Utrecht hadde berecht.*] Præfuerat duos Paderbornæ Gobel. Perſon. *Coſmodr. ætat. 6. cap. 64. pr.* Krantz. *lib. 7. metrop. cap. 39.* Liber memoriarum eccleſiæ S. Salvatoris: VI. *Calend. Auguſt. obiit Willebrandus epiſcopus, pro quo dantur hic de bonis van Overryn, quæ continent 34. jugera vel circiter. &c.*

Pag. 131. *Deſe Grave Florens &c. mitten Hertoge Henric van Brabant &c. voeren in Stadinger lant.*] Cauſa belli hæreſis, ut Albertus Abbas Stadenſis ad Ann. 1234. Ut Emo Abbas in Werum, ut Wilhelmus Procurator *to. 3. & 4. Analect.* ubi ad d. Ann. late de ea re, ſola fuit & unica ſacerdotum avaritia, impotentia, nequitia.

Ibid. *In deſen ſelven jaer Grave Florens &c. die*

vele

vele tornoyen in menighen lande plach te hantieren.] Cædem Comitis etiam refert ad hunc annum Godefridus: *Ipso anno*, inquit, *Comes Hollandiæ in torneamento suffocatur apud Corbiam in Ambianensi diœcesi.* Henricus item Walterus apud Meibom. *to.* 2. *rer. Germ.* Perperam autem refert ad ann. 1238. Albertus Abbas Stadensis. Cæsum perperam Wilhelmum, perperam Comitis vocat fratrem. *Anno*, inquit, 1238. *Wilhelmus frater Comitis Hollandiæ in torneamento interiit.* Florentio quidem frater, cui nomen Wilhelmus, sed hic cæsus non fuit, verum cæso Florentio Willelmi. filii ejus tutor, & simul Tutor Hollandiæ. Sic seipsum enim vocat in charta Ann. 1236. cujus hoc est initinm: *In nomine sanctæ & individuæ Trinitatis. Ego Wilhelmus Tutor Hollandiæ notum facio tam præsentibus quam futuris, quod contuli Abbatissæ & conventui sanctæ Mariæ in Reinsburgh omnia bona sive hereditatem, quam post mortem pueri Immæ & Egidii ad Wilhelmum puerum filium dilecti fratris mei Florentii quondam Comitis Hollandiæ sunt devoluta &c.* Puer autem qui vocatur hic, postea rex Romanorum, perperam rursum ab Alberto frater Comitis salutatur ad Ann. 1247. *Wilhelmus*, inquit, *frater Comitis Hollandiæ a quibusdam episcopis & Comitibus in Nussia in regem Romanorum ad gubernandum imperium est electus.*

Pag. 135. *Ende want vele Ridders mitter tyt hem die cost ontsien.*] Sumptus olim ingens. Chron. Normann. ad Ann. 1254. *Eodem anno Philippus primogenitus filius Ludovici regis Francorum fit miles Parisius, cum tanto urbis & civium apparatu, ut*

retroactis temporibus vix magis solemne festum Parisius factum vel alibi reperiatur. Unde & tota civitas sericis pannis & cortinis extitit ornata &c. Charta Ann. 1339. *Willem Grave van Henegouwen, van Hollant, van Zeelant, ende Heere van Vrieslant maken condt allen luyden, dat wi verlyet hebben, ende verlyen, mit enen rechten liene Philips van Wassenaer onsen getrouwen Knaep, die Borchgraefscap van Leyden ende anders al leengoed, dat die Burchgrave van Leyden Haer Dideric die lest was, Philips Oem voerseyt, het in synen lesten live in alren rechte hadde sonder alleene die hondert ponden Hollants s'jaers, die ons lieve Heer ons vader &c. gaf Heeren Dirc Burchgrave van Leyden voirsz. toit sine Ridderscap te helpen, doe hy Ridder wert, die sel wi selve behouden &c.* Vid. *lib.* 4. *de Nobil. cap.* 16.

ende ontfaen die waerdicheit der Ridderscappen mit eenen halslage.] Tacti collum humerique. Et terni interdum ictus. Æneæ Sylvii vita Frederici III. Imp. *Cæsar Albertum fratrem pluresque Duces & Comites ad militiæ provexit honorem, ter quemque gladio percutiens; trecenti eo die percussi milites referuntur.* Ejusdem adventus Romam apud Mabillon. *Musæ. Italic. Cæsar ibi subsistens cum Pontifice & Cardinalibus nobiles viros supra centum Germanos fere omnes militaribus insignibus donavit, nudo ac plano ense quemque ter verberans levissime. Nobiles*, inquit, *supra centum.* Raro enim plebeji honore ejusmodi olim aucti. Conradi IV. constitutio apud Goldastum *to.* 3. *const. imper.* §. 5. *de potestatis nostræ plenitudine sibi concedimus potestatem, quod quanquam pater suus miles non fuerit, & no-*

nostris constitutionibus caveatur, quod milites fieri nequeant, qui de genere militum non nascuntur &c. Vid. *lib.* 4. *de nobilit. cap.* 13.

Pag. 136. *is dese voerseyde wapendrager gebracht voor die Cardinael.*] Nobilis nondum miles, armiger, scutifer, famulus, ministerialis. Et habebant etiam famuli obsequentes sibi famulos sed tot non quot milites. Charta Ann. 1354. *elc Ridder met drien peerden ende twee Knapen, ende elc Knaep van der borchtochte voersz mit tween peerden ende enen knecht.* Proprius militum vestitus, qui & datus in feudum, ut in charta Ann. 1322. *Item Heer Rogier van Lievendale die hout van Hollant ten rechten lene hondert pont groten s'jaers &c. Item so hout Heer Rogier voersz te sinen live van den Grave van Hollant Ridder cleder, wanneer dat die Grave Ridder cleder geeft.* Vid. *d. lib.* 4. *de Nobilit. cap.* 18.

Ibid. *ende om enen onnosel te verlossen enen camp te vechten.*] Æneas Sylvius de vita Frederici III. Imp. *Quod si recta ratio nos duceret, nemo militiæ cingulum ferret, qui præclarum aliquod in armis facinus non egisset, aut stravisset provocantem hostem, aut murum ascendisset &c. Sed nos hodie delicatos & in plumis nutritos, qui nudatum ensem nunquam videre, quin & infantes in cunis jacentes, militaribus decoramus honoribus &c.* De duellis dixi quod sufficit *lib. de Probat. cap.* 2. *n.* 100. *& seqq.*

Pag. 142. *Ende Heer Lubbert die Regael Abt van Egmonde.*] Qui sub regia tuitione, exempti quantum ad temporalia jurisdictioni episcopali, Regales olim dicti. Ziegler. *lib.* 3. *de episcop. cap.* 26. *n.* 16. *& seq.* Fr. Florens *diss. jur. Can.* 2. *per tot.* Infra

ad

ad Ann. 1254. loquens de Willelmo Rege, *Ad cujus supplicationem*, inquit, *idem Papa contulit Abbatibus Egmondensis monasterii quævis ornamenta Pontificalia, insuper & alia multa gratiosa privilegia.*

Pag. 148. *In den jaer ons Heeren* CIↃ. CC. XLIX. *ruste die eersame Vader Bisscop Otto van Utrecht in onsen Heer optie* II. *Nonas in April.*] In duobus Necrologiis majoris scilicet ecclesiæ & S. Salvatoris Trajectensis est VI. Kalend. Majoris ecclesiæ: VI. *Kal. April obiit dominus Otto de Hollandia episcopus Trajectensis, in cujus memoria dantur duæ libræ,* X. *solidi.* S. Salvatoris: VI. *Kal. April. obiit Otto episcopus, qui dedit nobis areas super fossatum, de quibus agitur memoria sua & parentum suorum &c.* Filiam habuit Aleydim, quam constituta ei dote Florentius Comes V. dedit in matrimonium Balduino de Norteke, ut in charta Ann. 1269. *Florentius Comes Hollandiæ universis præsentes visuris salutem. Cum nos Balduino de Norteke conservatori præsentium Aleydim filiam Ottonis episcopi quondam Trajectensis dilectam consanguineam nostram copularemus matrimonialiter in uxorem. ipsi Balduino prædicto ducentas libras in dotem dictæ Aleydi promisimus conferendas, pro solutione dictæ pecuniæ eidem obligamus decimas segetum majores & minores apud Doetmere &c.*

Pag. 156. *Dit gesciede op sinte Martyns dach translatio in den jare voersz.*] Refertur pugna hæc ad Ann. 1253. a Guillelmo de Nangis apud d'Achery *to.* 11. *Spicil.* Forsan error ex eo est, quod de Nangis Florentium, cujus ductu commissa,

Wil-

Wilhelmi filium putavit, qui non filius, sed frater fuit. Ipse enim Wilhelmus eum fratrem agnoscit, ut in charta Ann. 1241. *Præsentes fuerunt, Balduinus Comes de Benthem, Florentius frater noster, Wilhelmus de Teylingen &c.* Nangii verba autem hæc sunt: *Margreta Flandria & Hannonia Comitissa videns, quod Florentius Comes Hollandia defuncti Wiliquini Regis Johannem & Balduinum suos filios ex Buchardo domino de Avenis contra se tueretur, & eosdem in Hollandia reciperet, magnum ex sua gente adversus eos congregavit exercitum, cui praerant ejus duo filii Guido & frater ejus de domino Domna-Petra geniti, atque Guinensis & Barri Comites, & de Valerico Herardus egregius miles & strenuissimus, qui per mare cum venissent ad littus Hollandia, a quodam partis adversa milite proditi in potestatem Comitis Hollandia devenerunt.*

Pag. 158. *als dattie H. Jan van Avennes haer outste soon des Conincs suster man soude besitten die Graefscap van Henegouwen.*] Ait etiam convenisse Guillelmus de Nangis ad Ann. 1256. de ducenda a Florentio nepte Flandriæ Comitissæ. Duxit quidem, scio, sed cum dicatur Florentius nondum pervenisse ad annos discretionis suæ Ann. 1264. ut in charta ejusdem anni: *omnem decimam &c. Willelmo de Brederode, quam ei a Florentio domino terræ ante annos discretionis suæ jure feudali recipere procurabo. Si hoc autem facere non possem, postquam Florentius dominus terræ ad annos discretionis suæ pervenerit, in eodem anno &c.* merito de eo dubites an pacto id comprehensum. Wilhelmi

lelmi verba hæc sunt: *Guido filius Comitissæ Flandriæ & frater ejus, atque omnes de Flandria, quos Florentius Comes Hollandiæ tenebat carceribus mancipatos, auxilio fuerunt Caroli Andegavensis Comitis liberati; dictus vero Florentius ex condicto debuit sororem ducere in uxorem filii Comitissæ Flandrensis, & ad preces Regis Franciæ S. Ludovici Carolus frater ejus Comes Andegaviæ, magna recepta pecunia, quittavit totaliter Valentianas & Hannoniæ Comitatum, actumque fuit inter fratres filios Flandrensis Comitissæ, quod post mortem genitricis eorundem Comitatus Hannoniæ ad fratres de Avennis libere deveniret.*

Pag. 163. *Dese Willem die edel Roomsche Coninc was geslegen na dat hy Hollant &c.*] Guilelm. de Nangis ad Ann. 1255. *Wilsquinus, qui & Guillermus, Romanorum Rex a Frisonibus est interfectus.* Retulit obitum Trithemius ad Ann. sequent. in Chronic. Hirsaugiensi.

Pag. 166. *In den jaer ons Heeren 1267. op die ander Nonas van Junius rufte Bisscop Henric in onsen Heere.*] Majoris ecclesiæ Trajectensis Memoriale: 11. *Nonas Junii obiit Henricus de Vyanden episcopus Trajectensis, in cujus memoria dantur bona provenientia de Rugeweyde, Langeweyde, & decima. Inde Socii habebunt* XII. *den. bonorum.* Contra ad sequentem annum Trithemius obitum ejus retulit: *Eodem*, inquit, *anno pridie Nonarum Junii obiit Henricus Trajectensis episcopus anno Pontificatus sui* XXV. *cui successit Joannes de Nassauw.* Eundem diem etiam ponit S. Salvatoris Trajectensis Memoriale: *Pridie Nonarum Junii φ. Henricus episc-*

episcopus, qui contulit sex conventualibus ecclesiis bona de Custwic &c.

Ibid. *In desen tiden is gesien in der luchten een wonderlick teycken, dat openbaerden vechters, die stormden &c.*] Meminit Trithemius etiam ad Ann. jam dict. in *Chronic. Hirsaugiens.* & secuti tumultus.

Pag. 183. *Waerom dese Geryt, die een fel hert had, slac den selven Grave met sinen swaerde* XXI. *wonden.*] Cæsus est Muderbergæ, ubi postea pro ejus anima exstruxit capellam Wilhelmus Comes Tertius Ann. 1324. Charta ejusdem Anni: *Wi Willaem &c. maken cont allen luden, Want onse lieve neve die Grave Florens, daer Godt die siele of hebben moet, doot bleef tote Muderberghe in onsen lande van Amstelle, wiens siele wi altoos souden geerne doen gedencken, ende hebben in eweliken gedenckenisse voer sine sielen, onser ouder sielen, ende der onsen, in die eere Gods, onser Vrauwen, ende alle Gods heyligen gesticht ende gemaket tote der selver Stede van Muderberch ene Capelrie bi enen goeden Capellaen die daghelix aldaer te verdienen, ende misse daer op te doene, als hys gestaed is, die wise of onse nacomelinghen geven sullen, om daghelix te biddene &c.* Dies autem obitus v. Kal. Jun. Liber obituum S. Petri Trajectensis: *v. Kal. Jun. Ann.* 1296. *interfectus illustris Comes Hollandiæ dominus Florentius filius quondam domini Wilhelmi Romanorum Regis.* Causa cædis, ni fallor, ex superioribus satis patet: Aliam refert, sed ridiculam, Nicolaus Trivettus apud d'Achery to. 8. *Spicil. ad Ann.* 1296. *Florentius Comes Hollandiæ, qui filium suum Regi*

An-

Angliæ nutriendum tradidit, cui etiam Rex filiam suam Elizabeth connubio jungere disponebat, quendam spurium sibi volens heredem substituere, a propria gente necatur. Alii alias adhuc reddunt. Sunt qui referunt ad simultatem, quæ inter ipsum & Regem Angliæ, ex eo quod Rex Angliæ, dictûs ab iis arbiter, qui contendebant de Regno Scotiæ, regnum ipsi abjudicasset. Matth. Westmonasteriensis ad Ann. 1296. *Consimiliter Comes Hollandiæ, soluto fidelitatis suæ freno, quo Regi Angliæ præannexus fuerat, cum Regis Francorum obtemperat consiliis, a propriis domesticis est occisus.* Non minus Comes, quam ceteri, promiserat se servaturum, quod de regno statuisset Rex. Et hactenus Regi *præannexus.* Nec quod supra ait interpres, (apud Bekam enim de eo nihil) vendidisse eum regnum Scotiæ, ex consilio Regis Angliæ, certa summa pecuniæ, ullo modo admitti potest, si advertas ad arbitrium, cujus verba habet hujusmodi Nicolaus Trivettus ad Ann. 1291. *Omnibus præsentes literas visuris vel audituris, Florentius Comes Hollandiæ, Robertus le Brus dominus Vallis Anandiæ, Johannes de Balliolo dominus Galandiæ, Johannes de Hastinges dominus Abergavenniæ, Johannes Comin dominus de Badenawe, Patricius de Dumbar Comes Marchiæ, Johannes de Vesci vice patris sui, Nicolaus de Sules, Wilhelmus de Ros, salutem in Domino. Cum nos in Regno Scotiæ jus habere credamus, & jus illud coram illo, qui potiorem potestatem, jurisdictionem, & rationem examinandi jus nostrum habeat, declarare, vindicare, & probare intendamus, nobisque*

Prin-

Princeps dominus Edwardus Dei gratia Rex Angliæ, per bonas sufficientesque rationes nos informaverit, quod ad eum spectet & habere debet superius dominium regni Scotiæ, & cognitionem in audiendo & diffiniendo jus nostrum, nos de propria nostra voluntate, sine omni violentia & coactione volumus, annuimus, ut recipiamus jus coram eo, tanquam superiori domino terræ. Volumus insuper & promittimus quod habebimus & tenebimus firmum & stabile factum suum, & quod ille habebit regnum, cui coram eo jus potius illud dabit. In testimonium istorum nos literis istis apposuimus sigilla nostra. Datum apud Noreham feria tertia proxima post Ascensionem Domini, anno gratiæ CIↃ. CC. XCI. Regem deinde Rex dixit præter Comitis opinionem Johannem de Balliolo. Th. Walsingham *ad Ann.* 1291. Et haud dubie hinc simultas, quæ animum etiam ad audendum conjuratis non minuit.

Pag. 183. *In den selven jaer Bisscop Jan van Zyric is afgeset overmits den Paus.*] Vertendum fuerat *verset.* Nam Latine est *translatus.* Perperam etiam illud, *ende is gemaect Bisscop van Tullense.* Vertendum, *van Toul.* Item, *ende Willem geboren van Metelen*, vertendum *van Mechelen.* Nam apud Bekam est, *de Mechlinia.*

Pag. 185. *mit alrehande instrumenten, ende angienen.*] *Angienen*, ingenia sunt. *Ingenia* idem quod machinæ. Et hinc nostrum *Ingenieur.* Vid. & mox *infr.*

Pag. 186. *Die Coninc Edewart &c. dede bereyden een scip mit al te grooter zierheyt, daer by Joncheer Jan ende syn dochter mede oversende*

in Hollant.] Th. Walsingham ad Ann. 1298. *Anno gratiæ* CIƆ. CC. XCVIII. *qui est annus regni Regis Edwardi a conquestu primi vicesimus quintus, fuit idem Rex ad natale Londoniis, ubi post festum Elizabeth filia Regis Angliæ connubio jungitur Johanni filio Comitis Hollandiæ & heredi. Quem pro hereditate patris nuper occisi assequenda una cum uxore, conducente eos Humfredo de Boun, Herefordiæ & Essexiæ Comite, remisit rex Angliæ cum honore.* Atque ita fere ad eund. Ann. & Nicolaus Trivettus.

Pag. 190. *Jan van Henegouwen, als den soon die Coninc Willems suster was.*] Joanni nupta de Avennis. Avennis villa Hannoniæ seculo decimo jam nota. Balderic. Chron. Cameracens. *lib.* 1. *cap.* 13. *& ipse episcopus in stipendiariis fratrum, duas villas, unam Avesnes videlicet reddidit.* Extat Aleydis charta, qua Joannem de Avennis, cui etiam supervixit, agnoscit maritum, Florentium patrem, Wilhelmum avum, Wilhelmum Regem fratrem, se Tutricem Hollandiæ, Florentium heredem ejus. Charta ita se habet: *Ego Aleydis quondam uxor Johannis de Avesnes, Tutrix Hollandiæ, Zelandiæ, universis Christi fidelibus tam præsentibus quam futuris &c. Cum inclyta recordationis domina M. quondam Romanorum Imperatrix matertera nostra pro incremento & salute Clarissimæ memoriæ mariti sui W. Comitis Hollandiæ avi nostri in officio de Dordrecht, quod Scrode-ambacht vulgariter nuncupatur, Abbatissæ & Conventui, ac monasterio in Rynsburch* v. *lib. Holl. annis singulis concesserit, eandemque concessionem b. m. Pa-*

ter

ter noster Comes Florentius duxerit confirmandam, &c. nosque prædictas quinque libras ac duas venerabilis ac karissimi consanguinei nostri Florentii heredis Hollandiæ usibus per commutationem duximus vendicandas, ad notitiam universorum volumus pervenire, quod tum in restaurationem proventuum pro remedio animæ felicis recordationis domini ac fratris nostri Wilhelmi Romanorum Regis, nec non pro salute animæ Johannis de Avesnes mariti nostri karissimi &c. decimam &c. perpetualiter concedimus & donamus, &c. Testes qui huic concessioni interfuerunt sunt domina Elisabeth venerabilis Regina, domina Mechtildis mater nostra Comitissa Hollandiæ, Theodericus de Theylingen.

Pag. 191. *dattie Grave sonde den Coninc enen man eet doen ende trow wesen.*] Hollandia utrum pars & feudum Imperii olim dixi, quod sufficit *lib.* 1. *de Nobilit. cap.* 32. *& seqq.* & mox verbo aliquid adhuc addam.

Pag. 194. *wert geworpen van sinen peerde, ende wert dootgeslagen van sinen onhoorsamen kinderen in den jaer ons Heeren* CIↃ. CCC. *ende* 1. *op die Nonas in Julio.*] Majoris ecclesiæ Trajectensis Memoriale : III. *Nonas Julii memoria domini Wilhelmi de Mechlinia episcopi Trajectensis, qui sub anno Domini* CIↃ. CCC. *primo in die translationis B. Martini propter defensionem jurium ecclesiæ suæ per homines ecclesiæ scilicet magnam multitudinem hominum Hollandiæ juxta civitatem Trajectensem in loco dicto op die Hogewoerde miserabiliter fuit interfectus, & plures fideles ecclesiæ cum ipso, & magna multitudine captivata.*

In cujus memoria dantur præsentibus in choro dominis duæ libræ, sociis vero una libra. S. Salvatoris: IV. *Nonas Jul. translatio S. Martini: Anno Domini* CIↃ.CCC. *primo Wilhelmus episcopus de Mechlinia interfectus est ab Hollandensibus apud Hogewoert.* Erat hic Wilhelmus ex Dominis Mechliniæ cognomento Bertholdus. Præpositus primum S. Petri Lovanii, deinde episcopus Trajectensis.

Pag. 197. *Die Bisscop Ghye wert gevangen mit veel Ridders ende gemeente.*] Nicol. Trivettus apud d'Achery *to.* 8. *Spicil. ad Ann.* 1303. *Wilhelmus filius Comitis Hannoniæ Joannis, & Guido Trajectensis episcopus, ejusdem Willelmi patruus, contra Flandrenses, qui maximam partem Selandiæ occupaverant præliantes, succumbunt, capto episcopo, sed Willelmo per fugam elapso.*

Pag. 199. *dat hy mit magnelen, mit beeren, mit catten, mit voetboghen, ende mit anderen angienen dagbelix wredelic stormde.*] *Magnelen*, magnellæ sunt, mangenellæ, mangones, machinæ nimirum bellicæ, quibus saxa ejiciuntur. Abbas Urspergensis in historia Frederici Barbarossæ: *Tunc illi immites, & omnis justitiæ, & fœderis naturalis obliti, de castro lapides jacientes, mangonibus, seu aliis instrumentis illos crudeliter peremerunt.* Auctor vitæ Ludovici Pii ad Ann. 808. *adeo illam arietibus, mangonibus, vineis, & ceteris instrumentis lacessivit. Mangenes* etiam seu *mangenas* Wilhelmus vocat Procurator ad Ann. 1160. *Beeren*, plutei, vineæ. *Catten* moles sunt, turres ligneæ, in quibus machinæ disponuntur. Abbas Urspergensis *ibid.*

In

In ea quoque parte, quæ sibi aptior videbatur, a magistris operum fecit turrim ligneam erigi, & alia instrumenta, quæ gattos, sive aliis nominibus nuncupant, præparari. Voetboghen, majores arcus, scorpiones, balistæ. Majores dico. Nam alii, qui manu possunt regi, & idcirco dicti *bantbogen* in plebiscito Trajectensi Ann. 1402. *Voert verbiet de Raet der Stat, dat niemant en sciete binnen der Stat mit armborsten, mit bantbogen, nochte mit kluytbogen. Armborsten* similiter catapultæ, balistæ.

Pag. 202. *In den selven jaer Grave Jan van Hollant verblide hem van den seghe &c. ende ruste op die* v. *Idus in Decemb.*] Septembris est apud Bekam, ut & apud Trithemium in Chron. Hirsaugiens. ad Ann. 1304. *Eodem anno inter Guidonem Flandriæ comitem, & Wilhelmum filium Johannis, Hollandiæ, Hannoniæque Comitis, magnæ contentiones exortæ fuerunt: quæ usque ad bella gravissima crescentes multos strenuos viros ab utraque parte miserabiliter consumpserunt, & eodem anno 5. Iduum Septemb. obiit præfatus Joannes Hollandiæ Hannoniæque Comes, cui Wilhelmus filius ejus prædictus in utroque Comitatu successit.*

Pag. 208. *Willem wert na syns vaders doot die* XVIII. *Grave van Hollant.*] *Vir per omnia magnificus*, ait Trithemius *d. loc. qui habuit uxorem Joannam de Valeiso regis Franciæ sororem, de qua genuit Joannem Comitem, Margaretam Imperatricem Roman. Joannam Comitissam Juliacensem, Philippam reginam Angliæ, Wilhelmum in Comitatu suscepto heredem, Ludo-*

vicum infantem, *&* *Elizabeth*, *quæ adolescens obiit.*

Dese edel Grave was van den Keurvorsten gemaect Vicarius des Keyserryckx.] Ita & apud Veldenaer. Contra quod hic *Koervorsten*, *Officiales* est apud Bekam. Apud alios de eo nihil. Boxhornius, Buchelius, silentio rem omittunt. Nec in notis de eo quicquam. Etiam apud Scriverium in vita Wilhelmi nihil. Forsan alio vix sensu, quod Auctor ait, potest accipi, quam quod finibus imperii inter Franciam & Hannoniam turbatis & avulsis, iisdem rursum regendis & accuratius distinguendis a Cæsare constitutus Cæsaris hactenus suscepit vices. Charta est hactenus nondum visa, quæ se habet, ut sequitur:

Ludovicus *Dei gratia Romanorum Imperator semper Augustus. Spectabili viro* Guilhelmo *Haynoniæ, Hollandiæ, Zelandiæ Comiti, ac Domino Frisiæ, Socero suo charissimo gratiam suam & omne bonum. Intelleximus, quod fines Imperii nostri Romani circa partes Haynoniæ, & terram de Ostervant versus Regnum Franciæ ibidem, hinc retro per divæ memoriæ Romanorum Imperatores seu Reges prædecessores nostros positi & distincti, modo remoti & turbati sunt, & ab aliquibus occupati, ita quod ad præsens non sint in certis limitibus distincti, nec discerni valeant quoquo modo; Cupientes igitur more dictorum Prædecessorum nostrorum circa hoc utiliter providere, tibi auctoritate nostra præsentibus committimus, ac etiam concedimus, quod per te vel per alias certas personas, quas duxeris eligendas, totiens quotiens volueris, & tibi vide-*

videbitur expedire, una cum personis ab illustri Rege Romanorum electis vel eligendis fines & terminos in locis predictis inter Imperium & Regnum Franciæ ponere, limitare, distinguere, & determinare nostro nomine valeas atque possis, Promittentes ratum & gratum habere in perpetuum pro nobis & Imperio, quicquid per te, vel electos seu eligendos, ut præmittitur, in prædictis, positum, limitatum, & distinctum extiterit, & etiam terminatum. In cujus rei testimonium præsentes conscribi, & nostræ majestatis sigillo jussimus communiri. Datum Spiræ XIV. *die mensis Junii Anno Dni* CIↃ. CCC. XXX. *Regni nostri anno* XVI. *Imperii vero tertio.*

Etiam Hannonia Imperii olim pars. Castrum Imperatoris Valentianæ urbs Hannoniæ apud Sigebert. *ad Ann.* 1006. *& seq.* A Flandriæ Comite occupatum, sed Imperatori mox redditum, & ab eo rursum Flandro concessum in feudum. Ita Sigebertus ad Ann. *jam dict. Castrum*, inquit, *Valentianas situm in marcha Franciæ & Lotharingiæ, quod Balduinus Comes Flandrensium invaserat, Imp. Heinricus obsidet &c.* & mox ad Ann. seq. *Heinricus Imperator, quia de obsidione Valentianensi inefficax redierat, contra Balduinum profectus, castrum Gandavum invadit, & depopulata terra aliquot Flandrensium primates capit. Unde Balduinus perterritus Imperatori satisfacit, & Valentianas reddit, datisque obsidibus, cum sacramento fidelitatis &c. Postea Imperator seditione suorum coactus Valentianas Balduino beneficiavit, ut sibi contra motus suorum*

auxilio esset. Postea ei etiam Walachras addidit. De Walachris, ut id addam, notabilis est locus. Nam hinc Flandris illud jus, quod bello postea dedit causam, quod tanta vi cum Hollandis, tam ingenti apparatu, & tot clade exercituum tam atrociter dein gestum.

Pag. 208. *Want wel na die gemeene Vriesen begeerden vrede ende beloveden beteringhe te doen.*] *Stellingi* hi passim, ut apud Hedam in Frederico: *Cum classe quadringentorum velorum traduxit ad portum Cuneræ, ubi Frisios, qui Stellingi dicuntur &c.* Partem Transisalaniæ vicinam Frisiis habitabant. Et hinc pars diœcesis, & subjecti jam olim omnes episcopo Trajectensi. Quid postularit ab iis Guido, & re arbitris commissa, quam hi inter partes pronunciarint sententiam, si de verbo ad verbum addam, videbor forsan prolixior. Addam tantum ex charta Ann. 1313. quid episcopus postularit, hoc nimirum, quod sequitur.

Primo petit dominus episcopus competentem emendam de obsidione castri de Vollenho, de incendiis & rapinis, de succisionibus arborum in terra de Vollenho factis.

Item petit quadraginta octo mansos sitos apud Yselhamme cum omnibus pertinentiis suis spectantes ad mensam episcopi cum hominibus, qui sunt servi asscriptitii illarum terrarum.

Et de istis mansis & pertinentiis vendiderunt, cum de jure non possent, prædicti servi & coloni episcopi Frisonibus de Stellingwerf plures terras & prata, quæ petit episcopus tanquam propria ecclesiæ suæ.

Item

Item omnia alia bona, sita in parochia de Yselhamme, sunt propria ecclesia Trajectensis, & bona fidelia dependentia ab episcopo, qua vendi non potuerunt a colonis vasallorum suorum.

Item petit omnia bona sita in parochia de Steenwyck, qua Frisones de Stellingwerf ibidem occupant. Quia omnia bona sita in parochia illa sunt propria ecclesia Trajectensis, aut sunt bona mensalia, aut feudalia dependentia ab ecclesia Trajectensi. Tota villa vero spectat ad mensam episcopi.

Item septem alii mansi in parochia de Steenwyck spectant ad mensam episcopi. Alia sunt bona feudalia.

Item petit jurisdictionem & justitiam temporalem de Ogersgrope usque Hasselersdyck in parochiis de Steenwyck & Yselhamme, & parochiis dependentibus ab illis duabus ecclesiis, videlicet de Steenwyck & Yselhamme, qua sunt matrices ecclesia.

Item petit grutam de Stellingwerf.

Item petit de Lameren octo libras, de pensione quarum sunt quatuor episcopi, & quatuor cujusdam vasalli sui.

Item omnia bona & jura ecclesia sua, de quibus potest constare, quod ad ecclesiam suam seu ad homines & ministeriales ecclesia sua spectant, qua protestatur ecclesia sua & hominibus suis salva esse. Super quibus articulis &c.

Pag. 209. *In den jaer ons Heeren* CIƆ. CCC. XIII. *wert Keyser Henric vergeven.*] Desunt verba hæc apud Bekam. Ait tamen Buchelius in *not.*

lit. f. in suo MSS. haberi hæc quæ sequuntur; *Anno Domini* CIↃ. CCC. XVI. *Beatus Henricus Imperator Romanorum intoxicatus fuit in receptione corporis Christi per quendam Jacobitam*, Verum rectius interpres pro XVI. habet XIII. Et legendum sic jam pridem monuit agens de illo loco doctissimus Martinus Difenbach, cujus extat insignis de morte Henrici VII. & eruditus tractatus editus Francofurti Ann. 1685. Vid. *d. tr.* §. 4. Aliud non addam. Cui volupe est legat, quod Wilhelm. Procurator habet ad Ann. 1307. & quæ ad eum notavi *to.* 4. *Analect.*

Pag. 210. *Mer Ghys die edel Bisscop in der nacht wert by cranc van baestelijker siecten op die* IV. *Kalende van Junius.*] Liber obituum S. Petri: IV. *Kal. Junii Ann.* CIↃ. CCC. *septimo decimo obiit Guido de Hannonia episcopus Trajectensis.* Majoris ecclesiæ: IV. *Kal. Junii anno Domini* CIↃ. CCC. XVII. *obiit Reverendus pater dominus Guido episcopus Trajectensis, in cujus memoria dantur centum libra bonorum, quas ministrabit Comes Hollandiæ, qui pro tempore fuerit, Camerario nostro, de decimis sitis in Nyencoop, dividendis inter omnes Pralatos & Canonicos civitatis tali conditione, quod omnes convenient ad majorem ecclesiam, & quicunque non fuerit presens a principio vigiliarum & missa usque ad finem nihil recipiet omni exceptione exclusa. Inde quilibet Vicariorum habebit* XII. *den. bonorum, & debebit dare pro qualibet libra viginti grossos antiquos bonos.*

In den jaer ons Heeren CIↃ. CCC. XX. *&c. wert die*

die eerste steen geleyt van sinte Martyns toorn.] Quo majus spatium esset, cessit turri tum Consistorium etiam episcopi, ut in charta ejusdem anni: *Nos Fredericus Dei gratia episcopus Trajectensis notum facimus universis, quod pure propter Deum & ob reverentiam beati Martini patroni nostri, nec non ad supplicationem Venerabilium virorum Decani & Capituli ecclesiæ nostræ Trajectensis, aliorumque fidelium nostrorum, super loco turris novæ construendæ ad fines ejusdem ecclesiæ nostræ prædictæ condescendimus in hunc modum, quod amoto nostro Consistorio dimittemus illum locum ejusdem Consistorii inferius totum vacuum & liberum ad usus jam dictæ ecclesiæ nostræ, usque ad murum aulæ nostræ circa finem orientalem, sicut extitit ante tempora Venerabilis patris domini Guidonis immediati prædecessoris nostri olim episcopi Trajectensis, & idem Consistorium non in loco dictorum Decani & Capituli, sed in aliquo locorum nostrorum ponemus, seu poni faciemus de cetero, & teneri &c.*

In den selven jaer op die XIII. *Kalende van Augustus wert Bisscop Vrederic cranck van artycke ende sterf.*] Liber memoriarum ecclesiæ S. Salvatoris: XIII. *Kal. August. anno* CIↃ. CCC. XXII. *obiit Fredericus de Zyrc episcopus Trajectensis, in cujus anniversario dantur sex libræ* X. *sol. Inde socii habebunt duas præsentias sex denarior. & Campanarius pro compulsatione* VIII. *den.* Hollandis multum obnoxius, usus consiliariis a Comite ei missis. Nec invitis his quicquam ausus. Charta Ann. 1320. *Nos Fredericus Dei gra-*

gratia episcopus Trajectensis ad universorum notitiam deducimus per præsentes &c. quod ob amicitiam mutuam &c. cum illustri, & spectabili, potentique viro, domino Wilhelmo Comite Haynonia &c. eidem promisimus & promittimus bona fide, quod in omnibus & singulis negotiis tangentibus honorem & statum nostrum, ecclesiam, vel terram nostram, &c. de consilio honorabilium virorum &c. Arnoldi Arnhemensis, Jacobi S. Johannis Trajectensis, & Magistri Johannis Sonegiensis ecclesiarum Præpositorum, nobilium & strenuorum virorum &c. Johannis de Arcle, Zuederi de Abcoude, Simonis de Benthem, ac Gerardi de Raephorst militum, nec non Henrici de Diepenhem, Wilhelmi Camerarii dicti domini Comitis &c. procedemus, & faciemus, quos de speciali voluntate & consilio dicti domini Comitis in nostros consiliarios secretos recepimus, & ex nunc recipimus &c. nec etiam eorundem consiliariorum nostrorum aliquem amovebimus &c. nisi hoc de nostra & dicti domini Comitis processerit unanimi voluntate &c.

Pag. 213. *ende bat om Bisscop Jacob van Zuden, datmen Bisscop kiesen woude.*] Honoris caussa hic episcopus in partibus infidelium, cujusmodi olim plures. *In Syria* ait Buchelius. Sed in Syria, an in Ægypto, an alibi nihil refert. Zudæ hic, quæ in Creta. Præfectus insuper Provincialis equitum Rhodiorum, seu ordinis Johannitici, quorum statio Harlemi. Frequens ejus mentio. Et magni nominis olim vir. Ipse est etiam, cui prædium *ten Groenendyck*, postquam solenni ritu cum sex stolis ju-

jurasset pertinere id ad Ordinem a Ijudicavit Wilhelmus Comes III. Ann. 1325. ut docet charta nondum visa:

Wy Willam *Grave van Henegouwen, van Hollant, van Zeelant, ende Heer van Vrieslant, make condt allen luden, dat een eersamen Vader onsen lieven ende getrouwen die Bisscop van* Zuden *opte ene side, ende* Herman *van* Zweten *opte ander side van sulcken twyne, alse sy sonderlinge hadden om een stuck lants leggende te* Groenendyck, *dat* Gerard *van* Sweten *Hermans vader voerseyt vercofte* Hughen *Voren* Bertruden *soon van Haerlem, ende Herman voerseyt noch anetaelde, dat syne eygen wesen soude, aen ons seggen syn gebleven ten rechte. Waer af wy ons wel beraeden onse seggen uyten ende seggen, dat die Bisscop voerseyt mit der stole om syn hals, ende syn hant op syn borst geleyt, voor ende ses Priesters na sweeren sullen, dat dit lant voorsz. dair die twyne om is mit allen rechte den Godshuyse van St. Jans behoort, ende syn vry eygen is, ende anders niemant tot Haerlem. Of wilt den Bisscop voerscyt niet bouden alset voerseyt is, so sout Herman voorsz. houden mit* XX. *welgeboren Knapen ten heyligen, dattet syn eygen ware. Om des had den Bisscop voerseyt de keure, weder hy sweeren wilde of Herman laten sweren als voorsz. is. Ende welcke hoerer swoere die soudet lant behouden. Ende want die Bisscop voerseyt voor ons, ende voor onsen Raedt, ende voor onse mannen in Hermans tegenwoordicheyt, Stole om den hals, ende syn hant op syn borst geleyt, voor ende ses Priesters daer*

na

na gesworen hebben, dat dat lant te Groenendyck voerseyt, daer die twyne om was, mit allen rechte toebehoort hem ende synen Godshuyse van St. Jans te Haerlem voerseyt mit allen recht, ende anders niemant, soo kennen wy dat dit lant voorseyt, den Bisscop voerseyt, ende den Godshuyse van St. Jans te Haerlem toebehoort mit allen rechte, ende anders niemant, ende willen, dat hy des vrylicken gebruycke, ende syn Godshuyse van St. Jans te Haerlem voerseyt, sonder ymants wederseggen. In oirconde des briefs besegelt mit onsen segel. Gegheven te Haerlem op St. Gillis dach int jaer ons Heeren CIↃ. CCC. *en vyf en twintich.*

Pag. 216. *ende vermaende hem neerstelicken, dat hy desen ongelovigen kersten aensprake t'enen campe.*] *Campus* utrumque est, & ipsum duellum, & locus duelli. *Campio* autem passim, qui duello contendit. Greg. Turonens. *lib.* 2. *hist. pr. Sed procedant duo de vestris in campum cum armis bellicis.* Caroli Magni Capitularia *lib.* 3. *cap.* 46. *Campo vel cruce contendere.* Eadem *lib.* 4. *cap.* 23. *Hujusmodi testium diversitas campo comprobetur. Campestria*, perizomata, quibus pugiles succincti. Ipsi pugiles *campestrati.* Augustin. *lib.* 14. *de civit. Dei cap.* 18. *Porro autem campestria Latinum quidem verbum est, sed ex eo dictum, quod juvenes, qui nudi exercebantur in campo, pudenda operiebant, unde qui ita succincti sunt campestratos vulgus appellat.* Duellum olim frequens, & frequens per duellum seu per pugnam probatio, ut exemplis probat Barthius ad *Guil. Brit. lib.* 4. *Philipp. vers.* 400. Verum temporis progressu propter rei incertitudnem, & cæsos

ſos ſæpius innocentes non minus frequens prohibitio. Negat Guido Hannonius epiſcopus Trajectenſis admitti aut vi legis, aut vi veteris conſuetudinis; ſed tantum vi pacti: *Wi Ghje bi der genaden Goeds Biſſcop tot Utrecht doen cont allen den ghenen, die deſen brief ſien ſullen of hooren leſen, alſe dat wi niet en houden voor recht, ofte woonte van onſer Stat, ofte van den lande van Utrecht, den camp, die Gherrerd Lakeman ende Meyſter Henric de Engelſch aengenomen hebt, maer als enen wilkoer, behouden hore Statrecht ende hoer vryheyt. Ghegheven in den jaer ons Heeren* CIↃ. CCC. *ende tiene, des achten dages na Paesken.* Et nec eadem de pugna exiſtimatio etiam olim. Qui pugnam detrectabat, nonnunquam cauſa cadebat. Nonnunquam etiam victor affectus ſupplicio. Albert. Abbas Stadenſis ad Ann. 1071. *Otto Dux Bavariæ, qui erat genere Saxo congredi contemnens cum Egmone, qui eum de Regis nece ſecum tractaſſe mentitus erat, Ducatum Bavariæ ut reus majeſtatis amiſit.* Lambert. Schafnaburg. ad Ann. 979. *Gero Comes a Waldone quodam accuſatus, dum eum in ſingulari certamine occidiſſet, ipſe tamen ab Imperatore decollatus eſt.* Inter cives non admiſſa, niſi judex aut magiſtratus expreſſe eſſet auctor. Locus inſignis eſt in libello judicii ſeu *Notitia judicati*, quem adjunxit vir doctiſſimus Camillus Peregrinius ſcriptoribus Longobardicis Neapoli olim a ſe editis Ann. 1643. *Pars Teatenſium præfatum Anneum de Rivomatrinio & Landonem Bartellum falſum teſtificatos fuiſſe per pugnam ſe probare velle dicebant. Nos vero præfati judices &c. in partem ivimus, & habito conſilio reverſi*

versi judicamus pugnam in hoc casu locum non habere, tum quia inter Langobardos erat quaestio, tum quia de his,. quae non viderant Teanenses, pugnare non debebant. Et hinc est, quod Alfonsus Comes Pictavensis concessis privilegiis villae Ricomago Ann. 1270. expresse *cap. 6. Item quod nullus habitans in dicta villa de quocunque crimine appellatus vel accusatus fuerit, teneatur se purgare vel defendere duello, nec cogatur ad duellum faciendum, & si refutaverit non habeatur pro convicto.* Florentius Comes Hollandiae in charta data Staurienssibus Ann. 1292. *Genen man en machmen campen binnen Stavoren.* Wilhelmus Bavarus in simili Vesopensibus concessa Ann. 1355. *Voert en salmen ghenen poerter campen moghen binnen onsen lande, hi en wil hem selven dair in verwilcoren.* In ea quam Leydensibus concessit Wilhelmus Tertius Ann. 1306. *Ende men sal ghenen poerter van Leyden moghen campen.* Adempta civitas Amisfurti duello aliquem provocanti. Statuta vetera Amorfortia: *Eenich van onsen Borgeren, die den anderen aensprack te camp, dien selven Borger ontwaer wy die Borgerscap, ende wy verwilkoeren hem nimmermeer onse Borger te worden, of binnen onser Stat vryheyt te laten comen, ende dien soudmen uytluyden met die clocke, ende quam hy daerenboven binnen onser Stat vryheyt, die soude onse Stat aentasten, ende setten in onser Stat slot, ende geven hem water ende broot.* Add. Divae. *lib.* 13. *hist.* Miraei *diplom. Belg. part.* 2. *cap.* 6. Wassenb. *hist. Embricens. lib.* 3. *cap.* 1.

Pag. 218. *dat alle die Vriesen die bi westen de Lou*

Louwers woenen souden comen ende ontfaen hoer leengoet als dienstmanne van des Graven hant.] Nunquam tamen factum a Frisiis homagium. Nec ut facerent vel vi vel blanditiis aut perducti, aut perduci se passi. Libera ipsorum prædia. Nec feudum in Frisia, nisi prope Doccomium. Et id unum duntaxat. Præfecti tantum Comitis quod admissi satis constat. Nec probatu difficile id. Charta anni incerti, quæ servatur Hagæ Comitis in Archivo feudali: *Die Abt Ludolf van Floricampe, van sinte Vyts kercke in Werum, ende die Proost van sinte Niclays kercke in Sonden, in Unna, die hebben geseghet, dat die Grave van Hollant alsulck recht hevet in Oostvrieslant, als hier na geschreven staet: Die Grave van Oostvrieslant hout recht eens int jaer tot Stavoren in der Zuder muder in Vrieslant te comen, Scepene ende Scouten, Aysigen ende Vronen mit hem tote Vronen-acker te comen, alle die saken, die binnen jare niet berecht en syn, die te berechten. Ooc heeft hi recht Scepen, Scouten, Aysigen ende Vronen, die te versetten, also dic als hi wil. Dit is syn outste recht in Vrieslant. Ooc heeft hi al dat lant dat Hoflant hiet tot enen rechten pachte jaerlicx. Ende dit recht is* CCCC. *jaer out.* Charta Ann. CIↃ. CCC. XLIV. *Allen den genen die desen brief sullen sien of hooren lesen, ic Andelof Esseling Scoute van Elsmandorp ende van Boncheest in Oystvrieslant Saluyt mit kennisse der waerheyt. Cont si allen luden, dat ick Scoutambochs voersz. voere ende hantiere van myns liefs Heeren weghen des Gra-*

ven van Hollant &c. bi finen bevele, ende van anders niemant. Ende om dat dit waer is, so heb ic gebeden Alkemant van Staveren minen neve, dat hi desen brieve voer mi ende in minen name beseghelen wille mit sinen segel, overmids dat ic ghenen segel bi mi en hebbe. Ende ic Alkemant om beden willen Andelof myns neven voersz. hebbe desen brief besegelt mit minen segel in oerconde der waerheyt. Gegheven te sint Geerdenberghe s'saterdaghes voer sinte Bartholomeus dach int jaer XLIV. Charta ejusdem anni: *Willem Grave van Henegouwen &c. maken cont &c. dat wi bevolen hebben, ende bevelen mit desen brieve Andelof Esseling onse Scoutambocht van Almandorp ende van Bouchees in Oostvrieslant te bedriven ende te verwaren van onsen weghen tot onsen wederseggen, ende ontbieden allen den goeden luden van der Scoutambocht voersz, dat sy den voerseyden Andolf onderdanich ende onderhorich syn, ende hem vorderlic ende helpelic syn tot allen rechte. In oircondę &c. Gegheven te sinte Geerdenberghe des Saterdachs na sinte Bartholomeus dach int jaer* XLIV.

Olim cum de Frisia quæstio esset Comiti cum episcopo Trajectensi, Fredericus Barbarossa, ut sarciret concordiam, composuit rem ita, ut Frisia scilicet utriusque esset, ut emolumentum commune, ut uterque alternis vicibus eo mitteret Præfectum. Charta est apud Hedam *hist. Ultraj. p.* 171. Sed episcopi aut desidia, aut gentis cognita pervicacia, lapsu temporis neglexerunt rem. Hollandi postquam

pro-

profuderunt multum sanguinis nequicquam, & ipsi tandem destiterunt, præsertim postquam Carolus, cui Audax cognomen, gravioribus occupatus, & aliis bellis implicitus, minatus quidem bellum, sed ultra minas nihil ausus.

Ibid. *dair si den Grave Willam medè bewysden, met hoedanighen hoecheyt die Princen comen souden in Oestvrieslant.*] Ex eodem Archivo: *Quando dominus Comes vult pergere in Frisiam Orientalem, tunc prius faciet intimari per sex ebdomadas, & intrabit per aquam, qua vulgariter dicitur Suytvinde, in Stauriam, & ibidem Dominus Comes debet ostendere litteras suas patentes sigillatas sigillo Domini Regis Alemanniæ, & dominus Comes intrabit, & dabit universis bonam & firmam pacem, & universi totius terræ firmabunt, & tenebunt dictam pacem, & omnis, qui tenebit feudalia a domino Comite, comparebit coram eo recepturus ab ipso sua feudalia, quemadmodum postulat ordo juris. His peractis dominus Comes debet pergere de Stauria in Kempenesse ad terram suam, quæ Hofland nuncupatur. Insuper perget de Kempenesse in Aldanen, & de Aldanen in Vroenacker ad viridem vallem, & omnes comparebunt ibidem coram eo. Tunc ipsius quatuor meliores & nobiliores levabunt eum de terra, & postea eum in perpetuum pro Domino suo observabunt, & Comes sedebit ibidem pro tribunali, juste judicaturus de omnibus casibus, causis, & forefactis, actis infra territorium proxime transcriptum secundum sententiam suorum virorum. Et sic sui antecessores solebant dictam terram intrare,*

re, & visitare, quemadmodum est pratactum.

Pag. 219. *Ende doe wert gedadinct, datmen den doden soende ende sy behilden hoer lyf.*] In plectendis publice homicidis majores nostri non nimis acres. Cognatis persequi eos licuit. Licuit etiam ulcisci, quamdiu scilicet nondum cum cognatis transactum. Transactio postquam facta, venia etiam & abolitio non difficilis impetratu. Nec reum tum trucidasse trucidanti impune. Plerumque enim tum affectus etiam summo supplicio. Florentii Comitis charta Stauriensibus concessa Ann. 1292. *Wie een man dootslaet binnen besetter soene oft over gerechter hantvrede, of wyf verkracht, oft man oft wyf binnen huyse dootslaet, of den ghemenen vrede breket van der poort mit dootslage, men sal breecken syn huys, ende dragent buyten poorte, ende barnent. Wert hy gegrepen men sal daer over rechten an synen halse.* Alioquin apud veteres cædes levius delictum, nec pœna ejus nimis magna. Tacit. *de morib. German. Sed & levioribus delictis pro modo pœnarum, equorum, pecorumque numero convicti multantur*, & paulo post: *Luitur etiam homicidium certo armentorum ac pecorum numero, recipitque satisfactionem universa domus &c.* Add. leg. *Alamann. tit.* 29. *& seqq. tit.* 40. *&* 49. Bajoar. *tit.* 1. *art.* 8. *& seqq. & tit.* 3. §. 13. *& seqq.* Ripuar. *tit.* 7. *& seqq. & tit.* 36. Bignon. *ad Marculf. lib.* 1. *cap.* 18.

Pag. 220. *In den jaer ons Heeren* CIↃ. CCC. XXXI. *was die groote tafelronde op sinte Kathari-*

nen

men velt.] Locus prorſus hic ſingularis, & qui nec extat apud Bekam. *Tafelronde* haſtiludium. Infra ubi ſermo eſt de morte Comitis Wilhelmi, collectis ejus encomiis, verba quæ habet Beka, *Princeps erat valde victorioſus in præliis, approbatus in tyrociniis, illuſtris in haſtiludiis, & valde ſocialis in contuberniis*, interpres vertit ita, *Deſe Prince was zeghelic in den ſtride, gepryſt in tornoy, vroom in tafelronde, ende ſonderlinghe geſellinghe in geſelſcapen.* Decurrebant equites virtutis cauſa. Ubi ſatis oſtentata hæc, reficiebant ſe epulis, eidem menſæ aſſidentes, quam habebant rotundam. Rotundam autem, ne de loco, qui honoratior, oriretur contentio. Meminit Albericus ad Ann. 1235. *Flandriæ Barones apud Heſdinium, ubi ſe exercebant ad tabulam rotundam, cruce ſignantur.* Meminit Cambdenus ad Ann. 1594. *p.* mihi 82. Vid. in *Lexic.* Kilian. Ciron. *par. jur. Can. de torneam.* *St. Katherinen velt.* Campus S. Catharinæ prope templum & portam ejuſdem nominis Ultrajecti. Meminit charta Ann. 1366. *uyt eenre Hofſtede gelegen in den ouden Sprinckwyck by ſunte Katherinen velde, dair die oude ſcupſtoel plach te ſtaen.* Templum erat equitum ordinis Johannitici, quorum ſedes primaria olim Rhodus, jam Malta.

Pag. 220. *bat den Grave Willam, dat hi hem byſtonde, als hy ſchuldich ware te doen.*] Vaſallus olim epiſcopi etiam Comes Hollandiæ, ut ex tabulis patet, quas habet Heda in Adelboldo. Multis dubia earum fides. Sed vix ra-

tio est satis justa. Nam & apud Ditmarum Comes dicitur propterea Adelboldi satelles *lib. 7. hist.* & Comes ab episcopo investitus de feudis. Exemplum etiam illustre est, quo in verba is episcopi ut vasallus juravit. Docet charta inedita Ann. 1305.

Nos Guido Dei gratia Episcopus Trajectensis notum facimus universis præsentia visuris vel audituris, quod nos nepotem nostrum dilectum Wilhelmum Comitem Haynoniæ, Hollandiæ &c. anno Domini CIↃ. CCC. *tredecimo Dominica post octavam Epiphaniæ apud Harlem infeodavimus de omni feodo, quod prædecessores sui Comites Hollandiæ a nostris prædecessoribus episcopis Trajectensibus & ab ecclesia nostra Trajectensi tenere consueverunt, atque illud eidem concessimus tenendum a nobis & nostris successoribus episcopis Trajectensibus, & ab omni ecclesia nostra Trajectensi eo jure, quo prædecessores sui tenuerunt & habuerunt. Dictus vero nepos noster coram nobis & ecclesia nostra præstitit corporaliter sacramentum fidelitatis modo debito & consueto. In cujus rei testimonium sigillum nostrum præsentibus duximus apponendum. Datum anno Domini* CIↃ. CCC. XV. *mense Martio.*

Inter cetera, de quibus actum tractatu Schoonhoviano inter Carolum V. & Henricum Bavarum episcopum, agi etiam de eo placuit, & de fide ab Hollandis olim debita diœcesi. *Item so men uyt veel bescheyts bevint, datmen t'Graefscap van Hollant ende de Heerlicheyt van Kermerlant van den Gestichte van Utrecht te leen te houden plach, is wel behoorlyck, dat sulck versoeck geschie.*
Vid.

Vid. *not. ad Hortens. R.* 1. Sed nec hæc investitura unquam magni momenti. Respectu Hollandiæ Comes quidem vasallus, verum liber, non ligius. *Liber* tantum *feudalis*, ut in tabulis Adelboldi est. Servitii siquid præstitit, volens præstitit, non coactus. Comes nec coactus, nec cogi unquam se passus. Cum vocatur vasallus, plerumque id certi tantum tractus aut territorii respectu fit, respectu prædiorum, decimarum, seu censuum, ut charta est argumento Johannis Nassovii Ann. 1281. *Johannes Dei gratia Trajectensis Electus universis præsentes literas inspecturis Salutem in domino sempiternam. Noverint universi præsentes & futuri, quod nos Illustri viro domino Florentio Comiti Hollandiæ, consanguineo nostro prædilecto, decimas novalium per totum districtum terræ suæ concessimus in feudum cum aliis bonis suis, tenendis ab ecclesia nostra Trajectensi, & a nobis, & a nostris successoribus episcopis Trajectensibus, sicut alia bona sua, quæ ab ecclesia nostra tenet & a nobis. In cujus rei testimonium præsentem literam fecimus fieri, & sigillo nostro sigillari. Actum & datum anno Domini* CIↃ. CCC. LXXXI. *in. octavis Assumptionis beatæ Mariæ virginis.* Et quidni accipiamus sic Guidonis chartam supra? Quidni etiam similiter Joannis Zyricii Ann. CIↃ. CC. XCIV. *Johannes Dei & Apostolicæ sedis gratia episcopus Trajectensis universis & singulis, ad quos præsentes literæ pervenerint, Salutem in eo, qui est omnium vera salus. Tenore præsentium recognoscimus, & dilucide profitemur, quod nos feuda,*

quæ magnificus vir & potens Dominus Florentius Comes Hollandiæ, Zelandiæ, ac Dominus Frisiæ, & progenitores sui ab ecclesia nostra Trajectensi & nostris prædecessoribus ab antiquo tenuit, & tenuerunt ipsi domino Florentio prædicto concessimus & concedimus a nobis & ab ecclesia nostra Trajectensi tenenda titulo feodali. In cujus rei testimonium sigillum nostrum præsentibus duximus apponendum. Datum apud Trajectum in crastino Luciæ virginis Anno Domini CIↃ. CC. XCIV. Et haud dubie eo pertinet, quod supra est in arbitrio Marchionis Philippi *p.* 538. *Deinde debet dominus Wilbelmus ire in Curia domini episcopi Trajectensis, & illic reddere feudum suum & guerpire ad opus domini Comitis de Los.* Vid. & *lib.* 1. *de Nobilit. cap.* 35.

Pag. 221. *die noch angienen noch instrumenten en hadde.*] *Angienen*, ingenia. * *Ingenia* machinæ bellicæ. Occurrit vox etiam supra p. 185. & apud mediæ ætatis scriptores passim. Comes S. Pauli in epistola de bello sacro apud Godefridum Monachum: *Suas erigens petrarias cum instrumentis variis supra naves. Nos quoque nostra faceremus ingenia erigi supra terram. Sic undique turris obsessa de facili caperetur.* Ibid. *Quadam cohors civitatis militum, per portum Blacherna exivit, ea parte, qua ingenia nostra bellica erigi feceramus.* Vid. Barth. ad Guilielm. Brit. *lib.* 7. *vers.* 159.

* Beka. *b. Denique Wilbelmus de Duvenvoerde ad assultum castri non habens ingenia.*

Pag. 223. *ende des selven jaers Willam die seer gekrenckt was van der artycke sterf salichlyck op die* VII. *Idus &c.*] Annum obitus non expres-

sit

ſit Guilielmus de Nangis apud d'Achery *to.* 11. *Spicil.* ſed ſimpliciter tantum ait ad Ann. 1341. *Temporibus illis*, inquit, (adſcribam locum hic integrum, & propter alia nonnulla, & ut cauſam ſciat lector, cur Johanna ejus uxor, poſtquam is vita functus, in monaſterium ſeceſſerit) *obiit Guillermus Comes Hannoniæ pater Reginæ Angliæ, & pater uxoris Ludovici Ducis Bavariæ, qui Ludovicus pro Imperatore ſe gerebat. Hic Guillermus multum contrarius erat Regi & Regno Franciæ, favens partem Regis Angliæ propter Reginam Angliæ filiam ſuam, & tamen habebat ſororem Regis Franciæ in uxorem, quæ ſancta domina erat, & devota, ut apparuit; nam videns quod poſt mortem viri ſui mala inoleſcebant atque guerræ, & quod filius ſuus juvenis Guillermus Comes Hannoniæ erat contra regem Franciæ fratrem ſuum, ſicut fuerat pater ejus, dolens de hoc, nec valens apponere remedium, ut optabat, effecta eſt monialis in Abbatia de Fontenellis juxta Valentianas ordinis Ciſterciensis, ubi quantæ devotionis & ſanctitatis ibidem floruerit ſciunt ſorores dicti loci.* Quatuor habebat filias Wilhelmus, & inter eas Philippam, quæ Angliæ Regi nupta. Froſſard. *lib.* 2. *hiſt. Gulielmus quatuor habebat filias, Margaritam, Philippam, Joannam, & Iſabellam, item filium unum Gulielmum. Margarita nupſit Ludovico Bavaro, Imperatori, Philippam duxit Eduardus Anglus, Gulielmus non relicta ſobole ſuccubuit in prælio adverſus Phriſones. Itaque per mortem iſtius ad ſororem natu maximam puta*

Margaritam succedendi jus venit, & illa quidem hereditatem adiit, donec Albertus filius, quem e Ludovico Cæsare sustulit, &c.

Pag. 224. *hi lach een wile voer Cameric, dair dese Grave wrede storm an dede.*] Meminit etiam Gulielm. de Nangis ad Ann. 1340. *& tunc a Ludovico Duce Bavariæ, qui tunc temporis imperium contra voluntatem ecclesiæ usurpavit &c. impetravit dictus Rex Angliæ, ut esset ejus Vicarius in partibus Hannoniensibus & Cameracensibus; quo concesso venit per Hannoniam volens invadere civitatem Cameracensem, pro eo quod episcopus & cives ferebant auxilium Regi Francorum seu juvamen, qui quidem Cameracenses multa mala a dicto Rege Angliæ & Hannoniensibus eos sustinentibus &c. viriliter restiterunt &c.*

Pag. 226. *dat geen Officiael recht mocht doen van hogen saken, dan die Bisscop selve.*] Ne episcopus quidem ipse absolute aut indistincte. Vid. *lib. 2. de Nobilit. cap.* 18. & 21. Sola autem utrum ratio hæc, alia est rursum quæstio. Haud dubie & æs alienum, quo involvendus successor, & quod ingens, deterruit.

Pag. 229. *in een Stat, daermen niet en kende, die hiet Gronouwen.*] Gratianopolis Latine est. Hodie *Grenoble*. Vid. Hed. in Joan. & Buchel. *in not.*

Pag. 235. *die daer of sententie ende oerdeel wysden, dattie Graefschap van Hollant mit recht den Roomschen rike aengecomen wair.*] An recte Hol-

Hollandia & quo sensu dicatur feudum Imperii dixi quod sufficit *lib*. 1. *de Nobilit*. *cap*. 33. Imperii quidem feudum, sed feudum liberum, non ligium. Quodnam liberum autem, vid. *ibid*. *cap*. 34. Comes & vasallus & Princeps imperii, sed vasallus non ut ceteri. Proprii generis vasallus. Nec servitio militari, nec tributis obstrictus. Et nec legibus quidem unquam aut judiciis Imperii. Vasallus dicis tantum causa. Quandoque & investitus, ut vasallus. Non nego. Sed nec omnes investiti. Et siqui investiti, ab his ultro id petitum, & quidem certis ex causis, ut verbi gratia, si ipsis æmuli, ut esset sic & fortius & speciosius ipsorum jus. Et idcirco Johannes Bavarus a Sigismundo investitus, Margareta a Ludovico, ipsa ultro id petente. Et nec alia petendi causa, ut satis patet ex literis:

In Dei nomine Amen. Ludovicus *Quartus Dei gratia Romanorum Imperator semper Augustus universis sacri Romani Imperii fidelibus sibi dilectis, quorum interest vel interesse poterit in futurum, ad quos præsentes literæ pervenerint, Imperialis gratiæ plenitudinem cum salute & notitia subscriptorum. Licet ex Augustalis Serenitatis officio, ad quod vocati sumus divina providentia, teneamur omnes & singulos sacri Romani imperii fideles in suis juribus conservare, eos tamen, qui vel consanguinitatis vel matrimonii vinculo nobis junguntur, ex humana quadam inclinatione tueri specialius obligamur. Hinc quum Spectabilis* Wilhelmus *Comes Hollandiæ, Zelandiæ, & Dominus*

nus Frisiæ divæ memoriæ affinis noster prædilectus, proh dolor! diem clausit extremum, nullo ex se vero legitimo relicto herede, cumque inclyta & præclara Margareta *Romanorum Imperatrix semper Augusta, contboralis nostra karissima, præfati Comitis soror antiquior ex utroque parente nobis instanter supplicavit, ut ipsam tanquam veriorem & proximiorem heredem de dictis Comitatibus Hollandiæ, Zelandiæ, ac Dominio Frisiæ investiremus, Nos precibus attendentes ipsam tanquam veriorem, proximiorem, & antiquiorem heredem de dictis Comitatibus, & quibuslibet eorum juribus & pertinentiis, a nobis & sacro Romano imperio in feodum descendentibus, osculo oris & sceptro Imperiali adhibitis, & aliis solemnitatibus debitis, quæ de jure vel consuetudine adhiberi in talibus consueverunt, infeodavimus & investivimus, ac etiam infeodamus & investimus præsentibus omni jure, modo, & forma, quibus Spectabilem Wilhelmum felicis recordationis Comitem Hannoniæ, Hollandiæ, Zelandiæ, ac Dominum Frisiæ, præfatæ contboralis genitorem, socerum nostrum karissimum, jam dudum infeodavimus & investivimus, promittentes præsentibus & spondentes, quod sine scientia, consensu, & voluntate expressa sæpedicta contboralis nostræ præscriptos Comitatus Hollandiæ, Zelandiæ, ac Dominium Frisiæ, simul vel divisim, cum suis juribus & pertinentiis quibuscunque non vendemus, non permutabimus, neminem alium de his infeodabimus, nec in pignus dabimus, nec quovis alio alienationis modo in alias transferemus personas.*

Quod

Quod si secus fecerimus in toto vel in parte hoc exnunc decernimus irritum & inane. Omnibus igitur & singulis præscriptum Comitatum Hollandiæ, Zelandiæ, ac Dominium Frisiæ, vasallis & hominibus legiis, nobilibus & innobilibus, nec non civitatibus, opidis & villis, Ballivis, judicibus, Scabinis, Consulibus, & Communitatibus, & generatim quibuslibet hominibus, religiosis & secularibus, cujuscunque conditionis extiterint, in dictis Comitatibus Hollandiæ & Zelandiæ, ac Dominio Frisiæ, commorantibus, seu in ipsis quavis alia jura tenentibus, quocunque nomine teneantur, hoc Imperiali edicto districte præcipimus & mandamus, quatenus præfata Dominæ Margaretæ *conthorali nostræ legitimæ, tanquam veriori, proximiori, ac antiquiori heredi ac Dominæ suæ pareant, obediant, & intendant, quemadmodum ipsius progenitoribus paruerunt, obediverunt, & retroactis temporibus intenderunt. In quorum testimonium præsentes conscribi, & nostræ majestatis sigillo jussimus roborari. Actum & datum in castro nostro Nurenburch Ann. Domini* CIƆ. CCC. XLVI. XV. *die mensis Januarii anno* XXVII. *Imperii* XIX.

Margareta hic investita, Wilhelmus autem ejus filius & successor non item. Nec recuisset Imperator, si & is investitus. Notandum etiam, quod Comes ne Imperii quidem jussis, ut ceteri, semper paruit. Neglexit sæpe & contradixit, ut verbi gratia Joannes Bavarus, cujus literas de eo habes *lib. 1. de Nobilit. cap.* 32. Sunt scio, qui imperiosius egerunt cum Comite,

te, ut Albertus Austriacus. Sed frustra & nequicquam, ut dixi *d. lib.* 1. *cap.* 33. Literas habeo ineditas Adolphi Nassavii, quibus Comiti injungit, ut mittat Comitem Hannoniæ Johannem de Avennis in possessionem terrarum, quæ ipsi adjudicatæ. Quod & factum haud dubie. Sed ultro factum, si factum, ut quod bello Italico, quod Turcico, aut Saracenico interdum interfuit, ultro ab eo factum. Adolphi literæ sunt hæ:

Adolphus Dei gratia Romanorum rex semper Augustus Spectabili viro Florentio *Comiti Hollandiæ fideli suo dilecto gratiam suam, & omne bonum. Quod spectabilem virum* Johannem *de* Avennis *Hannoniæ Comitem, filium nostrum dilectum, ob sua probitatis eximia merita, & progenitorum suorum contemplationem nobilium, qui constanter in fide claruerunt, Imperii generosis amplexibus astringentes processum claræ recordationis Wilhelmi Romanorum Regis prædecessoris nostri tunc habitum de terra* Aloft, *de terra juxta* Scalditin *, de terra* Geraldi *montis, de terra* Wasiæ, *de terra quatuor* Officiorum, *& omnibus attinentiis suis per ipsum* Wilhelmum *Regem & Principes regni Alemanniæ in solempni Curia congregatos abjudicatis solempniter quondam* Margaretæ *Flandriæ Comitissæ, ac piæ recordationis* Johanni *de* Avennis *ejusdem Comitis Hannoniæ genitori, eorundem Principum libero interveniente consensu, collatis ex liberalitate munifica duximus approbandum, confirmandum, ac etiam innovandum, omne jus nihilominus nobis & Imperio*

rio

rio vacans aut competens in premissis nostro & Imperii applaudente consensu de novo eidem Hannoniæ Comiti liberaliter & largiflue conferendo, ac investiendo de ipsis, recepto ab ipso de terris eisdem homagio & fidelitatis debito sacramento, prout in privilegiis nostris super hoc confectis & sibi concessis expressius & lucidius continetur, fidelitatem tuam rogamus, & plenissimo cum assensu regio te nominamus, auctoritate presentium precise mandantes, quatenus prædictum Comitem Hannoniæ in possessionem prædictarum terrarum mittere non omittas, adhibitis his, quæ in talibus fieri consueverunt, & eum in eisdem terris auctoritate Regia, cessante conditione qualibet mala tenore, juvare, ac defendere non omittas. Datum Moguntiæ XIV. *Kalend. Januarii, Regni vero nostri anno nono.*

Cum initio hujus seculi ageretur de pangendis cum Hispano induciis, Imperator re audita ad Ordines missis literis mirari se scripsit nihil se prorsus monitum de re tanti momenti, pertinere id ad Imperium, præsertim cum omnis Belgica Imperii esset feudum. Ordines quid responderint habet lector apud Grotium *lib.* 16. *hist. Sed de feudo silebatur*, ait Grotius *ibid. quia & resolvere odiosum, & fateri inglorium.* Mox disputans de ea re, *diploma exstat*, inquit, *Ottonis tertii, quod Comiti Hollandiæ, quæ beneficiarii usu tenuerat, jure mancipii habere concedit. Bella mox Imperatores inter & Comites, postulantes negantesque obsequium.*

Fue-

Fuere tamen Principes, qui affectandis Germaniæ studiis vasallos se imperii dixere, sed liberos, & præter reverentiam nihil debentes, quos inter Wilhelmus fuit factus ipse Cæsar. Nec mutavere Bojoari, nati quippe Imperatoribus, sed Burgundi, & post hos Austriaci, sacramentum abnuere, repetentes ex antiquo libertatem, seu Fridericus imperator Philippo Burgundo jus omne imperii remiserat &c. Carolo autem quinto imperium affectanti, cum Gallum vellet ut externum repellere, objectum Germanis ab ipsis, nihil magis Belgas ad Teutiscum imperium quam Gallos pertinere: non conferri tributa, non pareri legibus, non judicia agnosci. Certe nihil verius, etsi forsan videri possit cuipiam res obscurior, quod dictum tum a Germanis. Remisit certe jus Imperii non Fredericus tantum, ut ait Grotius, sed Ludovicus etiam Quartus, excepto tantum homagio, ut testes sunt literæ:

Ludovicus Quartus Dei gratia Romanorum Imperator semper Augustus universis & singulis præsentes literas inspecturis gratiam suam & omne bonum. Ad universorum notitiam cupimus pervenire, quod nos propter grata & obsequiosa servitia, quæ spectabilis Gulielmus *Comes Hannoniæ & Hollandiæ, & sui prædecessores nostris antecessoribus Regibus & Imperatoribus Romanorum & Imperio exhibuerunt, & adhuc nobis & Imperio exhiberi speramus, in futurum omne jus, quod iidem nostri prædecessores in Comitatibus Hollandiæ & Dominatu Frisiæ reclamaverunt, seu reclamare potuerunt, aut nos reclamare possemus li-*

libere & absolute de consensu & assensu nostrorum Principum quitamus, ac eidem ejusque heredibus & successoribus præsentibus duximus remittendum, salvo tamen nobis & Imperio homagio debito pro eisdem. Si autem processus aliqui per nostros prædecessores facti extiterunt contra eundem Comitem aut suos prædecessores pro jure prædicto, ex certa scientia præsentibus irritamus. In cujus rei testimonium præsentes conscribi, & nostra bulla aurea signoque consueto jussimus communiri. Datum Spiræ quarta decima die mensis Junii anno Domini CIↃ.CCC. XXX. *Regni nostri anno* XVI. *Imperii vero tertio.*

Ende als dat gedaen was, doe gaf dese selve Keyser Margrieten sinen wive dese Graefscap van Hollant.] Accepit Margareta, & accepit ut beneficium, sed quod notandum, ut beneficium, in quo vi veteris consuetudinis ei summum jam jus. Hollandia quidem feudum, sed liberum, ut jam dixi. Non feudum, aut terra *Salica*, quo nomine etiam venit feudum in quodam veteri testamento, ut notavit Bodinus *method. histor. cap.* 6. quod prorsus fœminas excludit. In Ada aliud exemplum, & postea in Jacoba, in Maria Burgundica. Heinric. Rebdorf ad Ann. 1347. *In cujus locum successit prædicti soror, tanquam proximior & senior inter sorores, videlicet Reginam Angliæ, & Comitissam vel Marchionissam Juliacensem, juniores quam ea, nullum vero fratrem, propter quod ex consuetudine patriæ terram Hollandiæ & terras alias sicut frater obtinuit.*

Pag. 243. *Doe lieten si die burghen leisten op*

dat gelt, dat hi sculdich was &c.] *Leisten* dicitur fidejussor, qui ex pacto hospitium designatum sibi intrat, inde non discessurus, sed suo sumptu mansurus, edendo ibi & bibendo, donec id quod debetur sit solutum ex asse. Sic in charta Ann. 1290. *Si vero hoc non fecerint, ex tunc moniti a dicto Gerardo vel a suis heredibus predicti fidejussores intrabunt hospitium unum in Trajecto, ipsis a dicto Gerardo vel a suis heredibus assignandum in suis propriis expensis, ibidem de die debitis horis comedendo & de nocte dormiendo, inde non recessuri &c.* Qui ipsi non intrabant ex causa aliqua impediti, si ita convenisset, pro se alium mittebant, ut in charta Ann. 1346. *so sonden wy &c. ter maninghe ons Heeren des Bisscops van Utrecht &c. daer voor incomen leysten tot Deventer in een herberghe, daer hy ons in dede wysen, daer toe leysten, ons selven te winnen, rechte maeltyden te eten, ende uter leystinge niet te scheyden &c. Ende so wie van onsen voergenoemden borgen daer selve niet leysten en mochte of conde, die sal voor hem senden aldair tot der selver tyt enen eersamen knape te paerde, te leysten in alle manieren, alse voersz. is &c.* Et hoc est, quod vocat *multitudinem fidejussorum ponere ad comestus* Levoldus de Northof in Chron. Comit. de Marka *pr.* Sed exolevit jam apud nos, & ante annos ducentos & quinquaginta, & quod excurrit, in superiori Germania ob detestabiles abusus, & quod multo durior esset semper fidejussoris conditio, quam rei principalis, ejusmodi fidejussio, ut

ut testatur Mollerus *lib.* 3. *Semestr. cap.* 30. Olim admodum frequens & rescriptis etiam Principum approbata conventio. Gail. 2. *obs.* 45.

Pag. 254. *mer si ontboden Hertoge Aelbrecht uyt Beyeren, die des voorseyts Hertoge Willams broeder was, dat hy quame in Hollant.*] Triplici jure nixa Alberti successio, & procerum voluntate, & fratrum mutuis de ea pactis, & patris Ludovici imperatoris * decreto. Quod ad procerum voluntatem de plerisque id accipiendum, obsistentibus tantum paucis, & inter urbes etiam Delfis, ut docent veteris Poetæ rhythmi, quos excerpsi ex adversariis Petri Scriverii, quæ apud Nobilissimum & Amplissimum virum Nicolaum Witsen urbis potentissimæ dignissimum Consulem, cujus eos beneficio habet lector hujusmodi:

* Apud me est ineditum, sed prolixius, quam ut addatur hic.

Als men CIↃ. CCC. *schreeff*
Ende LVIII. *so bedreeff,*
Dat Hertoch Aelbrecht wert gecoren
Ruwaert, als ghi moocht hooren,
Als van Hertoch Willams weghen,
Die van Delff die zeider teghen.
Dit was als ghi moocht hooren
So wie dat Scepen wert gecoren
Hi mostet bliven dair al dure,
Hierom sciede hem scoffelture,
Also dat s'Hertogen evel moet
Verhief op Delff die Stat goet.
Hi swoer bi soude in corten tiden
Al droge over hoir vesten riden
Alse hi oec dair na dede,

Die poorten waren te brokene mede,
Dat don menighen dochte scade.
Hadden si kunnen syn van enen rade,
Ende getrouw geweest van binnen,
Men hadse so niet moghen winnen,
Aldus bleff hi Ruwaert voort meer,
God behoed hem in syn eer
En moet em voort van scade vrien,
Noch much by synre daet wel tien.

Pag. 262. *versamenden wel* DCCC. *Ridderen ende Knapen.*] *Knapen* nobiles sunt nondum milites. Iidem mox *Knechten*. Famuli, ministeriales, armigeri iidem. Famuli a servitio, quod in bello præstabant militi, ferendis ducendisque ejus armis equisque. Pluris miles quam nobilis & altero tanto eo dignior. Hocsemius Leodiensis in Adolpho a Marca *cap.* 5. *Denique praconizari fecerunt publice, quod siquis quempiam de fautoribus episcopi vivum aut mortuum caperet, pro milite centum, pro armigero quinquaginta, & pro garzione decem darent libras capienti.* Charta Ann. 1259. *Et nos fidejussores, milites, famuli, & opidani ad omnia & singula pranarrata fideliter observanda &c. nos obligamus, ita tamen, quod miles militem vel duos famulos pro se ponet, & famulus famulum, opidanus opidanum &c.* Filius militis Wilhelmus rex, Florentius item ejus filius. Neuter tamen prius miles, quam, ut moris, miles factus. Florentii filius Joannes, quod miles nunquam factus, decessit famulus, non miles. Beka in ejus vit. & in vita Ottonis III. Et hinc

in

in charta Ann. 1295. *Henricus dictus de Hermelen famulus filius quondam Henrici militis de Hermelen &c.* Vid. *lib.* 4. *de Nobil. cap.* 13. *& seq.*

Ibid. *Die van Amersfoerde en wonden hem niet geven sine tollen ende sine grute.*] *Gruta* quid disputatur. Non pauci sunt, qui putant, quod sit, quæ aquam passim operit, palustris lenticula. *Gruytgelt* autem id, quod pro ea datur dissipanda, quo aqua possit hauriri purior ad coquendam cerevisiam. Kilian. *in Lexic.* Hadr. Jun. *Bat. cap.* 19. Bleyswyck *descript. Delfens. p.* 100. Sed si chartas consideres, in quibus mentio fit grutæ, vix est, ut id admitti possit. Nihil certius, ut puto, quam quo inclinat etiam Jan van Hout *in syn Dienstboeck p.* 14. quod maltæ species sit gruta, frumenti genus madefacti, quo in potu conficiendo coctoribus vulgo opus. *Gruytgelt* quod præstitum pro licentia coquendi eam aut lupis aut gruta. Nam alterutro iis opus. Utrumque autem in cellis publicis. In his gruta asservata, non disjecta aut dissipata. Et hinc soluto quod debebatur & petita & accepta. Facit charta Ann. 1325. Wilhelmi Comitis Tertii, quam habet vir doctissimus Adrianus Pars verbi divini præco Catvici ad Rhenum, qui quamvis nonnihil hæreat, in eadem sententia est, *Catvicens. antiq.* 2. *pag.* 207. Facit ejusdem alia Ann. 1326. *Wi Willam Grave &c. maken condt &c. want onse nichte, die Vrouwe van Voirne, ende die Borchgrave tot Leyden lange tyt voir ons becroont hebben over onse poorters van Delff, dat si*

Cara olim & in pretio cerevisia Delfensis. Hadr. Jun. *Batav. cap.* XVII. in voce *Delphi.*

him onrecht deden an hore grute mitten hoppenbier, dat si brouwen, so sint wi over een gedraghen, dat wi ontbieden onsen poorters van Delf, dat si altemael geen hoppen bier en brouwen, of willen sy 't brouwen, dat si also vele gelts senden int gruythuys om hoppe, als si gelts senden senden om grute van even veel biers, daer by salmen hem hoppe leveren, also vele als him behoeft. Gegheven in den Hage op onser Vrouwen dach te mid-oest int jaer ons Heeren CIↃ. CCC. XXVI. Et si hæ non sufficiant, ejusdem addam adhuc tertiam Ann. CIↃ. CCC. XXVII. *Wi* Willam *Grave van Henegouwen, van Hollant, van Zeelant, ende Heere van Vrieslant maken condt allen luden, want een twy was tusken onse lieve ende getrouwe knapen* Jan Persyn *ende* Jan Persyn *sinen Oom op die ene syde, ende onse gemeene poorte van Haerlem op die ander syde, als van* gruytgelde *ende van hoppenbier, datmen brouwet in Haerlem onser poorte voorsz, waer van si van beyden siden an ons bleven. Waeromme wi wel beraden onse seggen uten, alse dat onse poorters van Haerlem hoppen bier brouwen mogen, so wie dat willen, ende die sullen hem selven versien van hoppen, mer si sullen gheven* Janne *ende* Janne *voersz van allen vate, dat si mit hoppen brouwen, twaelf penningen Hollants, sonder* Jans *cost ende* Jans *voerseit, ende hier mede so hebben wise onderlinghe vereffent. In oerconde desen brieve besegelt mit onsen seghele. Gegheven in den Haghe des Vridachs na sinte Marien Magdalenen dach int jaer ons Heeren* CIↃ. CCC. XXVII.

Aper-

Aperte hinc ſatis patet, quod aut lupis aut gruta conditus olim potus, quod & lupi & gruta in publicis apothecis, quod petenti ſolvendum quid, etſi quantum non ſatis conſtet. Haud dubie plus minuſve, prout aut convenisset, aut longo uſu receptum. Interdum tamen, fateor, gruta etiam id, quod pro gruta ſolvendum. Sed ſic rarius uſurpatur. Meyer. ad Ann. 1290. *Eodem anno Guido Lambarſita parvo & pauperi opido dedit vectigal cerviſiæ, quod vectigal nominant grutam.* Et videtur id vectigal quaſi quoddam *Regale*, quod in Principis poteſtate, ab eo etiam pro re nata condonatum, remiſſum, ut Ultrajecti etiam religioſis olim S. Servatii, interdum etiam opidis in emphyteuſin conceſſum, ut Amorfortiis verbi gratia a Frederico van Blanckenheim Ann. 1399. *Wy Burgemeeſteren, Schepenen, ende Raede der Stat van Amersfoort maken condt allen luyden, dat wy van den Eerweerdigen in Gode vader ende Heer, Heer* Frederick *van* Blanckenhem *Biſſcop t'Utrecht, onſen lieven genadigen Heere ontfangen hebben tot onſer gemeenre Stadt behoeff tot enen vaſten ſteden erfpacht, tolle, coppel, ende gruyt, ende alle alſulcke goeden, thinſen, ende renthen, als onſe genadige Heere voergenoemt heeft binnen onſer Stadt, omtrent in allen manieren, als die open brief, die wy van den voorneemden onſen genadigen Heer, ende van ſynre Eccleſie daer of entfangen hebben, begrepen heeft, ſprekende van woorde te woorde aldus,* Frederick *van* Blanckenhem *by der genaden Godts*

Bisscop t'Utrecht maken condt allen luden &c. Quasi quoddam *Regale* dixi. Nam & aliis interdum datum, & ab ipsis etiam episcopis ab iis rursum conductum, ut habet charta Ann. 1338. *Pateat universis, quod nos Johannes Dei gratia episcopus Trajectensis vice & nomine ecclesiæ nostræ prædictæ grutam & jus* * *fermentandi in Renen cum suis pertinentiis ad Religiosos viros Commendatorem & fratres domus hospitalis beatæ Mariæ Theutonicorum juxta muros Trajectenses pertinentem & pertinens conduximus, & locationis titulo ab eisdem Commendatore & fratribus recepimus a data præsentium, quamdiu superstes fuerimus, singulis annis pro pensione triginta & sex librarum nigrorum Turonensium, regio dativo pro sedecim denariis computato &c.* Ratio autem, cur Amorfortii censum hunc detrectarint, forsan fuit, quod vel nimius, vel quod alioquin præter morem pro lupis etiam exactum, quantum olim pro gruta, forsan quod pro lupis insolens hactenus quicquam exigi. Colligas certe id non obscure ex Caroli IV. diplomate, quo episcopo potestatem facit pro lupis id exigendi, quod solebat pro gruta. Nec displicuit Gregorio Papæ. Diplomata se habent ita:

* Jo. a Leidis 9. *hist.* 4. *negotium generale fermentata cerevisiæ, quod vulgo gruit nuncupatur.*

In nomine Sanctæ & individuæ Trinitatis feliciter Amen. Karolus Quartus *divina favente clementia Romanorum Imperator semper Augustus & Boëmiæ Rex ad perpetuam rei memoriam. Divinæ retributionis meritum, ac temporalis prosperitatis augmentum nobis infallibiliter provenire*

non

non ambigimus; dum ecclesiarum principalium sacrosancto Romano subjectarum imperio & personarum ecclesiasticarum honores & commoda rite prætendimus, & liberalibus Imperialis munificentiæ gratiis gratiosius adaugemus. Sane constitutus in nostra majestatis præsentia Venerabilis Johannes *Leodiensis episcopus Princeps & consanguineus noster carissimus, qui pridem viginti annis & ultra regimini Pontificali ecclesiæ Trajectensis feliciter præfuisse dignoscitur, nobis exposuit, qualiter jus fermentandi cervisiam per civitatem Trajectensem & terras ad episcopalem mensam ecclesiæ Trajectensis pleno jure spectantes ab antiquo & tempore, cujus memoria in contrarium non existit, ex donationibus nostris ac Divorum Imperatorum & Regum Romanorum prædecessorum nostrorum spectaverit & spectet ad episcopos Trajectenses, & emolumentum proveniens olim ex hujusmodi distributione fermenti fuerit magna pars redditaum assignatorum pro sustentatione episcoporum Trajectensium prædictorum, nunc autem de novo triginta vel quadraginta annis nondum elapsis novus modus fermentandi cervisiam, videlicet per appositionem cujusdam herbæ, quæ humulus vel hoppa vocatur, per incolas partium earundem in tantum invaluit, ut Episcopus Trajectensis in magna parte emolumenti, quod ex distributione fermenti sibi evenire consueverat, diminutionem patiatur, Nos igitur ad devotam supplicationis instantiam dicti* Johannis *Leodiensis episcopi, Principis & consanguinei nostri, de hoc per ipsum humiliter nobis factam, nec non ad honorem Dei omnipotentis & beatissi-*

mæ virginis Mariæ matris ipsius, nec non sancti Martini patroni ejusdem ecclesiæ, & ut sub felici nostro regimine ipsa Trajectensis ecclesia se consolatam inveniat, & ex hoc cultus divinus in eadem crebrius augeatur, dictum episcopum Trajectensem, qui pro tempore fuerit, ex hujusmodi novis modis fermentandi non damna sed commoda reportare cupientes, sibi & successoribus suis in perpetuum de speciali nostra gratia & auctoritate Imperiali, nec non ex certa nostra scientia donamus & concedimus per præsentes, quod in recompensam jacturæ memoratæ à quolibet dolio sive tonnella usualis cervisiæ, quæ infra civitatem Trajectensem, oppida, vel terras ad episcopalem mensam Trajectensem pertinentes cum humulo fermentatur, unum grossum Turonensem argenteum legalis ponderis & monetæ ex donatione nostra Imperiali recipere valeat & levare, & non dantes vel solvere recusantes poena viginti marcharum puri auri toties quoties talia solvere neglexerint sive recusaverint, auctoritate nostra Imperiali viis & remediis oportunis compellere valeat & mulctare. Signum Serenissimi Principis & Domini, Dni Karoli *Romanorum Imperatoris invictissimi & gloriosissimi Boemiæ Regis. Testes hujus rei sunt Venerabiles* Bertoldus *Eystetensis*, Theodericus *Wormaciensis*, Johannes *Olomucensis*, Albertus *Swerinensis*, & Lampertus *Spirensis ecclesiarum episcopi*, Rudolphus *Austriæ, Styriæ, & Karinthiæ*, Bolko *Swidincensis*, & Henricus *Lignicensis Duces*, Johannes *Moraviæ*, & Rudolfus *de Baden Marchiones. Spectabiles* Frederi-

cus

cus *Nurembergensis*, & Burchardus *Magdeburgensis Burggravii. Magister Curiæ Imperialis*, & Johannes *Lantgravius Luthembergensis*, Henricus *de Swartzpurg*, Burchardus & Johannes *de Retz Comites*, & *alii quamplures nostri & Imperii sacri Principes, nobiles, & fideles, Præsentium sub Imperialis nostræ majestatis sigillo testimonio literarum. Datum Budwois anno Domini* M. CCC. *sexagesimo quarto, indictione secunda*, III. *Kalend. Julii, Regnorum nostrorum anno decimo octavo, Imperii vero decimo: Sic subscriptum: Correcta per Petrum Scolasticum Lubecensem. Adhuc: Dominus Imperator audivit grossam. Et supra plicam: Per Dominum Imperatorem.* Johannes *Eystetensis. Et in dorso:* Johannes *Saxo.*

Gregorius *episcopus Servus servorum Dei ad perpetuam rei memoriam. His quæ pro ecclesiarum & ecclesiasticarum personarum utilitate pridem facta sunt, ut illibata consistant, libenter adjicimus Apostolicæ muniminis firmitatem. Sane petitio pro parte venerabilis fratris nostri*, Arnoldi *episcopi Trajectensis, nobis nuper exhibita continebat, quod olim karissimus in Christo filius noster* Karolus *Romanorum Imperator semper Augustus in recompensationem nonnullorum jurium, quæ episcopus Trajectensis existens pro tempore occasione fermentandi cervisiam per civitatem Trajectensem & terras ad mensam episcopalem Trajectensem pleno jure spectantes ab antiquo tempore percipere consueverat, eidem* Arnoldo *episcopo & successoribus suis episcopis*

Tra-

Trajectensibus ex sua certa scientia per suas patentes literas donavit & concessit, quod de quolibet dolio sive tonello usualis cervisiæ, quæ infra civitatem & terras prædictas ac oppida ad dictam mensam episcopalem pertinentia cum quadam herba, quæ humulus alias oppa vocatur, fermentatur, unum grossum argenteum Turonensem legalis ponderis & monetæ ex donatione Imperiali recipere valeret & levare, ac non dantes seu solvere recusantes viis & remediis oportunis compellere & mulctare valeret, prout in literis aucthenticis inde confectis ipsius Imperatoris sigillo munitis, quarum tenorem de verbo ad verbum præsentibus inseri fecimus, plenius continetur. Quare pro parte dicti Arnoldi *episcopi nobis fuit humiliter supplicatum, ut donationi & concessioni hujusmodi per dictum Imperatorem, ut præfertur, factis robur confirmationis adjicere de benignitate Apostolica dignaremur. Nos igitur hujusmodi supplicationibus inclinati donationem & concessionem prædictas non obstantibus nonnullis verbis in eisdem literis insertis, videlicet, ecclesiarum principalium sacrosancto Romano imperio subjectarum, quæ in literis ipsis inseri minime debuerunt, ratas & gratas habentes illas auctoritate Apostolica ex certa scientia tenore præsentium confirmamus, & præsentis scripti patrocinio communimus. Tenor vero dictarum literarum talis est. In nomine sanctæ & individuæ Trinitatis feliciter Amen. Karolus Quartus &c.* ita ut supra: *Nulli ergo omnino hominum liceat hanc paginam nostræ confirmationis infringere, vel ei ausu temerario contraire.*

Si-

Siquis autem hoc attemptare præsumpserit, indignationem omnipotentis Dei & beatorum Petri & Pauli Apostolorum ejus se noverit incursurum. Datum Avinione VIII. *Kal. Januar. Pontificatus nostri anno quarto. Sic signatum supra plicam: Jo. de Castillo.*

Quod autem gruta non ubique, sed in quavis civitate petita ex loco publico, docet charta etiam Wilhelmi Bavari Ann. 1346.

Willem Hertoghe van Beyeren &c. Ontbieden Heer Gerart van Heemskercke onsen Bailju van Rynlant ende van den lande van Woerden, ofte den ghenen, die onse Bailju aldaer ter tyt wesen sal, dat ghi onsen gruyters van Leyden uytpant op den ghenen, die haer gruyte te Leyden schuldich syn te halen, ende aldaer niet gehaelt en hebben, ende anders waer gehaelt hebben, van elcken III. *lb. Holl. die ene helfte t'onser behoeff, ende die ander helfte ter gruyter behoeff. Dit sal duyren tot onsen wederseggen. Gegheven in den Haghe op sinte Agniaten dach int jaer ons Heeren* CIↃ. CCC. *ses ende viertich.*

Ceterum quod jam olim frumenti usus in potu, certum, quod Germanis vetustissimus mos hic, cujus etiam non ignarus Imperator Julianus. Festivum de eo epigramma ejus in Anthologia extat:

Τίς, πόθεν εἶς Διόνυσε &c.

Dic, quis es? unde domo? germanum testor Iaccbum,
Tu mihi non notus; sed Jovis est suboles,
Quæ subolet nectar, tu caprum. Anne indignus uva* *Con-*

* *An vitibus expers.*

Conficit e ſpicis te ſibi † *Celta ſuiſ?*
Hinc tibi nec Bacchi Cererisve * *vocamina tradam*,
Namque Bremum dicam, non Bromium ignigenam.

Pag. 266. *wel na een weerlic man, want hi en conſte noch ſingen noch leſen.*] Qui clerici & eruditi, indocti laici olim habiti. Chronic. Altiſſiodorenſ. *p.* 77. *verſ. Sanctitatis ejus odore tracti adveniunt ſeptem viri &c. Horum primus magiſter Bruno, vir religione ſcientiaque famoſiſſimus, alii quatuor literati, duo laici.* Joan. Eremita *de vit. S. Bernard. epiſt.* 1. *Fratrem novimus omnes, quotquot ſumus. Laicus quidem erat paulo ante, nec etiam alphabetum noverat.* Legere & cantare diurnis horis nocturniſque Canonicorum officium. Et quia id quotidianum, rauci, debiles, non admiſſi. Vix admiſſi illiterati. Vid. *lib.* 2. *de Nobilit. cap.* 20. *& cap. ult.*

† Celta non tantum, verum etiam Hiſpanus. Florus de Numantinis *lib.* 2. *cap.* 18. *cum ſeſe prius epulis &c. implevissent, carnis ſemicruda, & celia, ſic vocant indigena ex frumento potionem.* Add. Had. Jun. *Batav. cap* 15.

* *vocabula donem.*

Pag. 268. *Van daer togen ſy voir Lobede.*] Locus in Clivia. Hodie *t' Tolhuys*. Locus autem munitus. *Lobeke* vocat Beka in *Otton.* 11. Grot. *lib.* 7. *hiſt. Arx Lobecenſis, ubi Clivicum vectigal exercetur, quem locum Heriſpich nomine auctores inſigniunt.* Vetus ſcheda habet *Lopick*. In qua ita de bello hoc: Anno 1371. *by Biſſcop Aernt van Hoerns tyden ſterf Reynoldt Hertoghe van Gelre, Hertoch Eduwaerts broeder, die* 10. *jaer gevangen had geſeten. Ende na hem bleeff geen geboorte. T' lant viel weder in die partyen van Hekers*

ende

ende Broncborst. Die Hekersche ontfingen die Gravinne van Bloys des Hertogen aldste suster. Die Broncborsten en wilden geen wyf hebben tot een Heer, ende ontfingen der Gravinnen outste soon van Gulick, genaemt Willam, ende syn moeder was een jonger suster Hertoch Reynolts. Hier of ontstont een seven jaersche oorloge. Bisscop Aernt van Hoern meynde, dat die altste suster rechte erfgenaem soude wesen, ende maecten een huwelic mit den Heer van Gennip, als dat die Heer van Bloys Graef Jan nam te wyve dese Vrouwe van Gelre. Doe versamende Graef Johan ende Bisscop Aernt een machtich leger. Hem quamen te hulp den Hertoge van den Berge, die Graef van Cleve, Jo. Dirck van der Marcke &c. Sy namen Gronsvoerd in, ende voeren voert voer Arnhem. Ende sy ontfingen die vrou mit Grave Jan van Bloys. Voert voor Gelre leggende 16. weken lietent ongewonnen. Van daer na Wageningen, dat sy in cregen, ende wonnen die Hel *op de Veluwe, ende* Asser, *ende* Kannenbroeck, *ende voort voor* Lopick, *ende voor* Nyborch, *dat ongewonnen bleeff. Binnen desen tyt quamen die Broncborsten beclimmende Arnhem by nachte. Den Grave van Bloys beval dat oorloge synre Vrouwe, ende den Bisscop, houdende syn rust tot Schoonhoven. Den Bisschop vernemende, dat den Hertoch van Gulick binnen Arnhem was, tooch daer voor, bernende die molen ende huysen buyten staende.*

Pag. 270. *Daer bleven gevangen Loef van Hoerne.*] Eadem vetus scheda habet *Roedolph van Hoerne*. Cetera eadem, quæ habentur hic.

Pag.

Pag. 272. *graef die Stadt van Utrecht een diept van der Nyevaert totter Groter wade toe.*] *Wade* via vel locus est, per quem flumen admittitur vel in fossam vel in agros. Idem quod aquæductus. Charta Ann. 1257. *bonorum jacentium op Covelwade inter Galgeweert versus Septentrionem & aquaductum in Covelwade versus meridiem & Maerscalkerweert versus orientem &c.* Charta Ann. 1330. *centum & duodecim jugera terræ inter pontem, qui dicitur Covelwader-brugge & terram monasterii in Oestbroec inter Renum veterem & Kovelwader weteringhe.* Sed hic locum intelligit ad cataractas Vreesvici, quibus Lecca coercetur. Vid. *lib. de jur. glad. cap.* 14. Hed. *hist. Ultraj. p.* 257.

Ibid. *ende brachte den Hertoghe Aelbrecht van Hollant aen, dattet gerecht van Vreesuyck syn was.*] Et ab eo tempore Dux Albertus bellum animo agitavit, conscripsit milites, evocavit, & ad bellum instruxit. Ex rationibus Quæstoris ejus Ann. CIↃ. CCC. LXXIV. *Dit is uytgegeven dat roerde van den oorloghe, dat myn Heere op hadde jegens den Bisscop ende der Stat van Utrecht omtrent Victoris ann. LXXIII. Eerst van sundye Riddeven ende Knapen, die myn Heere ten dienste gecomen waren uyt Henegouwen, &c.* Sequuntur mox nomina, ut & equitum numerus, quem quisque adduxit ad id bellum. *Item gesent Jacob Snankyn s' Manendachs na Mauritius dach te Ludic an Heeren Jan van Rinesteyn, dat hi minen Heere ten dienste quame tegen den Bisscop ende der Stat van Utrecht, ende*

das

dat hy by myn Heere quame te Schoenhoven s'Woensdachs na Dionysii. *Item gesent Jan de Brunen in den Bisdom opten selven dach voirsz. an Heere Gerrit van Polanen, Heere Wouter van Isendoorn, Heere Wouter van Mynden, Heere Vrederic uten Ham, Heere Gisebrecht van Sterckenburch, Heere Gisebrecht van Hardenbroec, Heere Beernt uten Enge, Heere Dideric van Zulen, Heere Jan van Renesse, dat si minen Heere dienen wilden, ende daer een antwoorde of. Item gegeven 2. placken* VI. *den.* III. *gr.* Ibidem alii adhuc plures. Nobiles omnes Trajectenses. Sed qui prædia, quæ habebant, etsi sita in diœcesi, Duci primum cessa, acceperant, postquam cessa, ab eo rursum in feudum. Res quæ olim frequens, sed quæ Ordinibus, quæ Antistiti, etiam multum invisa, ut dixi *libr. de jur. glad. cap.* 16. Unde & ita convenerat inter fratrem Ducis Wilhelmum & Johannem ab Arckel Ann. 1351. *Voert so en sal niemant, die in den lande van Utrecht woont, Poorter, man, of buer werden in der Graeflicheit voersz., hi en voer daer in mitter woone, ende desgelycks en sal niemant uyt der Graeflicheit voersz. Borger of man worden in den Stichte voersz., hi en come daer in mitter wone &c.* Sed conventio parum efficax.

Pag. 282. *die vroetste van der eeren te kaven, ende van der veembanc.*] Honoris cuique debiti deferendi & conservandi & juris Vemici scientissimus. De Vemico tribunali & occultis judiciis, quæ Westphalica etiam passim,

dixi quod sufficit *lib. 1. de jur. glad. cap.* 30. Etiam apud Salios habebat, qui iis præerant, episcopus Trajectensis liberos Comites, Frygravios. Unde in veteri jure Transisalanico specialis etiam titulus de Westphalico seu occulto judicio, *von den Westphalischen und heimlichen gerichte.* De quo & Friderici Tertii Imperatoris constitutio ibidem est.

Pag. 285. *daer die Heer van Vianen ende syn broeders loveden &c. altoos goede trouwe Stichts manne te bliven.*] Olim ditio Vianensis etiam pars dioecesis, ut dixi *lib. de jur. glad. cap.* 23. Adde & id, quod habet Auctor, qui adjunctus est Bekæ, & Chronic. Magn. Belg. ad Ann. 1378. Fidem tamen ditionis dominus servavit non diu. Argumento est, quod episcopus & ipsi & terris ejus ob recrudescens dissidium dein sacris interdixit, ut didici ex rationibus Alberto Duci redditis Ann. 1385. *Item op sint Niclais Craykyn gesent uten Hage mit myns Heeren brieven t'Utrecht aen den Bisscop, omme van hem te begeren, dat hi een relaxatie wonde senden op den Heere van Vianen in sulcker manieren, datmen over al misse mochte doen, daer myn Heere waer, ende hy van hem ontboden werde, also verre als myn Heere van Vianen selve ute kercke bleve.* Nec extinctum id, ut puto, anno adhuc 1392. Nam in veteri quadam scheda ita reperi notatum: *Anno 1392. gaf Maes Mulaert der Horst op, dat int Sticht lecht, dat hy onder had van des Heeren wegen van Vyanen.*

Maes

Maes was Maes, die hem kende, dede als een dwaes,
Dat hy der Horst beval mal Maes.

Pag. 286. *tooch die Bisscop voir Montfoerde, want die Borchgrave Henric syn hoge gerechten nam &c.*] Dixi de eo, quod sufficit *lib. de jur. glad. cap.* 11. Ut evaderet tentavit frustra Henricus hic, de quo Auctor. Nec juvit quicquam Dux Albertus. Prorsus irrita in eo spes, qui & medium se gessit, & edicto etiam inhibuit, ne suarum ditionum quisquam, vel per se vel per alium, vel episcopo ferret opem vel domino de Montfoert. Ex rationibus redditis Anno CIↃ. CCC. LXXXVI. *Item Dinxdachs na jaersdach gesent aen der Stat van Utrecht om aen hem te begeeren, dat si sulc gescil als si hadden opten Heere van Montfoert aen minen Heere keeren wouden, hi souder hem sulc bescheit van doen hebben, dats hem billic wel genoegen soude, wairt dat die Heer van Montfoirde hem in enighen saken misdaen hadde.* Ex rationibus eidem redditis Ann. CIↃ. CCC. LXXXVII. *Item des Donderdachs na jaersdach gesent van den Haghe mit myns Heeren brieven aen den Heere van Montfoarde, om hem te laten weten, hoe dat die Stadt van Utrecht minen Heere getoont ende geclaget hadde, als dat syn luden ende hulperen des Bisscops ende der Stadt luden dagelycks groote scade doen door den lande van Woerden, dat hi verhoeden soude, dat des niet meer en gesciede, ende dat hi die sluse, die hi ingesteken hadde, daer t'lant seer mede onder water was,*

weder toe doen sonde, so dattet lant daer mede niet bescaet en worde. Item opte selve tyt myns Heeren placcaerden gesent aen alle Bailjuwen ende Rechteren in Noorthollant, Vrieslant, ende elwaer, om hem te laten weten, dat si niemant door myns Heeren lande en souden laten trecken den Bisscop of den Heere van Montfoirde ten dienste, ende waert dat sy ymant vernamen, die daer toghe, dat si die ophouden, ende minen Heere leveren souden. Item des Vrydachs na XIII. *dach Craykyn gesent van den Haghe met myns Heeren brieven aen den Bisscop van Utrecht, dien hi soecken moste te Vollenho, ende aen den Heere van Montfoirde, omme van haer te begeeren, dat si sulc gescil, als si onderlinge hadden, aen minen Heere bliven wonden.*

Verum frustra hæc & nequicquam. Obsessus ergo Montfortius, & post longam obsidionem redactus ad incitas, cum aliud non posset, cessit, & acquievit tandem arbitrio, qui Leodio in eum finem in diœcesin descenderat, Arnoldi van Hoern. Arbitrium extat integrum *d. lib. de jur, glad. cap.* 11.

Pag. 287. *Sy hadden oock gemaeckt van tene ende van telgen datmen tumelaers hiet.*] *Tumelaers*, ut & *bliden*, catapultæ, balistæ, quibus lapides magni ponderis citra pulverem pyrium, qui tum temporis adhuc nullus, in hostem emittebant. Selecti ad id lapides in loco publico reservati. Speciales etiam & selecti ad unumquodque tormentum. Nam non omnia

unius

unius formæ. Tormenta passim *Donrebussen* ob fragorem quem edebant. Catalogum adhuc habeo, quo recensentur, quæ olim in armamentario Trajectensi:

Dit syn de Bombaertssteenen, die de Stat heeft, die totter bussen hooren.

In den eersten totter alre meester bussen, die syn XXXVIII. *steenen, ende die leggen bi der sinte Jans brugghe ter rechter hant, alsmen eerste in de cluse compt, ende die ander groote steenen daer naest, die machmen allike-wel met die selve busse schieten.*

Item totter meester busse sonder een daer syn toe ses hondert ende XXXVIII. *stenen, die leggen daer* CCCC. *ende* XXVIII. *ende* CC. *ende* X. *onder die Smede brugghe.*

Item totter vleyschouwer busse daer syn toe CCCC. *ende* XXXI. *stenen, des leyt'er* CC. *ende* XXII. *onder sinte Jans brugge, ende* C. *ende* XI. *onder die Smede brugghe.*

Item totter wantsnider busse daer syn toe C. LXIII. *steenen, die legghen onder die Smedebrugghe.*

Item totter Snider busse ende totter metalen busse, die syn even wyt, daer syn toe CXCI. *stenen te samen, ende die leggen onder sinte Jans brugge. Ende dese selve stenen machmen mitter wantsnider busse wel schieten, oft te doene waer. Ende tot desen selven bussen syn acht hondert stenen, die leggen onder die Smede brugge ter Regulieren waert.*

Item totter Cordewanier busse daer syn toe CCCC.

XCI. *ftenen, ende die leggen in dat nye rondeel aen den* roden *toorn ter nyer* nonnen *waert.*

Totten tween meefter Vogelaers *fonder ftelen, daer fyn toe* CIↃ. CC. XXII. *ftenen, en die leggen in dat nye rondeel aen de Wefter fide van den roden toorn ter ouden Duytfchen huyfe waert, ende dat buskyn en is niet goet.*

Item totten tween middelften Vogelaers *daer fyn toe elf hondert ende* XIX. *fteen, ende die leggen in den nywen toorn, aen der poorten, aen den* Roden *toorn, aen der Riemfnyder flach.*

Item totten minften Vogelaers *daer fyn toe* DCC. *ende* LIII. *fteen, die legghen aen die Oofter fide van den Roden toorn ter nyer* nonnen *waert.*

Item totten tween minften buffen, mitten ftelen, die men op fcraghen fciet, daer en fyn geen ftenen toe.

Item totten VI. *busken mitten ftelen, die men op fcraghen fciet, daer fyn fteenen toe, ende die legghen in dat* rondeel *bi den* rooden *toorn, die men Wedermoet hiet. Een deel fyn int Sentbuys.*

Abunde hinc, ni fallor, patet difcrimen inter tormenta, & quod non una ipforum forma. *Bliden* erant, *Oftelen*, *Tumelaers*, *Donrebuffen*. Quæ & Auctor diftinguit. *Bliden*, quibus faxa, *Oftelen* quibus pila & fagittas jaciebant. Chron. Rhytmic. in *Joan.* II. *p.* 83.

So verre fcoten fi uyt Zerickzee
Met oftelen groote pilen,
Mer fine wiftens niet ter wilen.

Ibid.

Ibid. *p.* 85.

Daer vloech so menighen scarp pyl onder
Van stercken oestelen ende boghen.

Pro magnitudine tormentorum magnitudo saxorum. Trecentarum librarum erant. Etiam mille trecentarum, ut exemplum habemus hic. Rationes Duci Alberto a Quæstore ipsius redditæ Ann. 1387. *Item betaelt enen man van* LIX. *stien van Rosselare van* CCCC. *pont wegens totten grooten Donrebuße, die gecost was elc steen om* XXXII. *groote. Fac.* VII. *lb.* XIX. *sc.* IX. *den.* Chron. Rhythm. *p.* 84.

Deder voren rechten bliden
Ende worpen mede sware steene,
Wegende drie hondert pont allene.

ende scraepte hem syn vel met enen glase.] Plenam rei historiam & ritum degradationis in veteri reperi MS. ecclesiæ S. Salvatoris. Est autem hujusmodi:

Anno Domini CIϽ. CCC. XCII. *ultima die Septembris quidam Jacobus ordinis fratrum minorum presbyter, de Ducatu Juliacensi oriundus, fuit in civitate Trajectensi super quoddam solarium in medio* Noede *de lignis erectum verbaliter & actualiter per modum infra scriptum degradatus pro eo, quod ipse sibi usurpando per quasdam literas confictas Apostolicas, quas falsavit, titulum & nomen Episcopi Lavacensis in diœcesi in Suffraganeum episcopi Trajectensis assumptus, aliquamdiu & antea per decem annos in Treverensi, Maguntinensi, & Argentina diœcesibus ordines minores & majores ceteraque episcopalia celebrare & exer-*

cere præsumpsit. Post degradationem vero fuit relictus tanquam laycus Sculteto & Scabinis Trajectensibus ibi præsentibus, & eum in suum serio recipientibus. Et per eorum sententiam in eodem loco præsidente Dno Florentio *episcopo Trajectensi fuit idem Jacobus addictus ignis cremationi in cacabo prope dictum solarium inferius parato. Tandem tamen per gratiam fuit ereptus de cacabo, & capite in eodem loco truncatus.*

Constitutis igitur Dno Florentio prædicto aliisque sex episcopis subscriptis & singulis eorum indutis Pontificalibus ac sedentibus in solario supradicto magister Arnoldus Pot *vice ac de mandato eorum in dictum* Jacobum *talem sententiam promulgavit.*

In Dei nomine Amen. Florentius de Wevelickhoven Dei & Apostolicæ sedis gratia Episcopus Trajectensis, nec non eadem gratia fratres Arnoldus episcopus Capitoliadensis, Wenemarus episcopus Symboliensis, Hubertus episcopus Yppusensis, Bertoldus episcopus Lindieniensis, Andreas episcopus Mysconiensis, & Jacobus episcopus Sareptensis conjudices in negotio infrascripto. Præsidente rationis imperio in animo judicantis sedet in examine veritatis pro tribunali justitia, & quasi rex in solio judicii rectitudo, de cujus ore procedit gladius bis acutus. Cujus etiam aspectu terribili propriæ voluntatis dissipatur arbitrium. Noxius appetitus absque personarum delectu sub juris regula limitatur. Hæc enim fuit æterni prudentia judicis, de cujus vultu recta judicia pendent, ut judices constituerentur in orbe, qui justitiam di-

diligant, filios hominum judicent, & pro modo culpa feriant delinquentes. Sano cunctis inauditam seculis scelerum immanitatem tuam, qui caput es scandali & petra offensionis, non sine grandi cordis mœstitia attendentes, & tuam infaustissimam temeritatis audaciam, qua nimirum cœlum perturbat, & terram tremere facit, crebris suspiriosisque angustiis recensentes cogimur, ut contra te ad debita, quam meruisti, animadversionis vindictam exigente justitia procedamus. Christi igitur nomine invocato pro tribunali & solum Deum pra oculis habentes, communicato nobis virorum prudentium & jurisperitorum consilio plurimorum, quia nobis per tuam confessionem & alias evidenter & legitime constat, quod tu literas Apostolicas falsasti, & titulum Pontificalis apicis temerarie & fallaciter usurpare, & tibi asscribere, & perquam plurimis hominibus ordines minores & majores conferre, crismata conficere, ecclesias, capellas, & altaria consecrare, & reconciliare, in frontibus confirmare, ceteraque Pontifici duntaxat incumbentia exercere, sub falso & per te conficto episcopali titulo in Treverensi, Maguntinensi, Argentina, & Trajectensi diœcesibus, aliisque locis, per decem annorum curricula & ultra, quumque episcopus non esses, nec sis de facto, in tua & multarum grave periculum animarum, totius Catholica & universalis ecclesia contemptum frontose & damprabiliter prasumpsisti. Licet etiam per diutina satis tempora nos Florentius *episcopus Trajectensis antedictus tibi spatium pœnitendi in carceris nostri custodia reservato dudum pia cle-*

mentia motu duxerimus indulgendum, quatenus etiam Altissimum, quem tam graviter tuis nefandis reatibus offendisti, placare studeres, & ipsius misericordiam devotis crebrisque precibus lacrimosis assequi posses, tu tamen nesciens ad cor reverti, & pœnitentia agere dignos fructus, quamvis diutius exspectatos, indurato corde & obstinato animo tempora pœnitudinis tibi per nos misericorditer, ut antefertur, indulta, quod dolenter referimus, usque in tempus præsens in tua salutis dispendium parvi pendere nullatenus horruisti. Idcirco nos Florentius *aliique Coepiscopi superius nominati propter & ad actum præsentem convocati specialiter & præsentialiter congregati secundum ea quæ vidimus, audivimus, & cognovimus, cognoscimus atque scimus, te ad eundem legitime citatum ab omnibus ecclesiasticis ordinibus & officio sacerdotali tanquam literarum Apostolicarum falsarium, sacramentorum ecclesiasticorum abusorem & hostem, animarum fidelium vastatorem, ac sacrorum canonum transgressorem perpetuo degradamus, deponimus, & privamus, teque actualiter degradandum & demum degradatum Curia seculari relinquendum & legitime citra mortis periculum puniendum fore in his scriptis finaliter condemnamus.*

Post prædictam sententiam in eum præsentem latam seorsim ducebatur degradandus, & vestimentis sacerdotalibus induebatur, & ferendo calice cum vino & patena cum hostia in manibus suis, ac si debuisset missam solempniter celebrare, reducebatur coram episcopo Trajectensi, qui detrahendo sibi

sibi insignia sacerdotalia, videlicet calicem cum patena ac casulam & stolam, utebatur his verbis: In remotione planetæ auferimus tibi vestimentum & insignia sacerdotalia teque honore sacerdotali privamus. Quo facto episcopus in continenti in signum deletionis sacerdotalis cum vitro exunxit leviter citra sanguinis effusionem loca manuum, quæ fuerant inuncta, ducens tractum cum illo vitro a pollice dextro per indicem sinistrum. Deinde fecit secundum tractum a pollice sinistro per indicem dextrum, sicut moris, quum episcopus aliquem in sacerdotem inungit. De hac rasione seu tonsione manuum notatur in tertia parte specul. tit. de accu. §. secundo loco verb. degradandum. Talis tamen rasio in decreto degradationis de pœnis lib. VI. *non præcipitur, nec etiam prohibetur, sed duntaxat fit mentio de rasione vel tonsione capitis, ut not. ib. Jo: Andr. super verbo radatur in novella.*

Quo completo iterato secessit ad partem, & induebatur habitu dyaconali, scilicet dalmatica & stola pendente super humerum ejus sinistrum, ut moris est Dyaconum vestiri, & sic ferendo Codicem Ewangeliorum in manibus suis repræsentabatur coram episcopo prædicto, qui hæc sibi subtrahendo dixit: In remotione planetæ auferimus tibi vestimentum & insignia dyaconalia, teque honore dyaconali privamus.

Post hoc abiit iterato seorsum & induebatur tunica subdyaconali & manipulo in sinistro ejus brachio apposito, & ferendo in manibus suis Codicem epistolarum reducebatur coram episcopo, & tunc etiam

etiam sibi addebatur calix vacuus cum patena in manu, quia illum in collatione ordinis subdyaconalis de manu ordinatoris accepit. Quo facto episcopus sibi hæc detrahendo præmisit hæc verba : In remotione planetæ auferimus tibi vestimentum & insignia subdyaconalia, teque honore subdyaconatus privamus. *Privatus supradictis insignibus ut prius secessit ad partem cingulum deponendo & albam exuendo, & indutus superpellicio clericali ferendo in manibus suis candelabrum cereo extincto & ampullam coram episcopo fuit repræsentatus, & episcopus ei abstulit candelabrum cum cereo & ampullam, & immediate post hoc exuit eum superpellicio, quo induerat eum ordinator in collatione primæ tonsuræ, & pronuntiavit in hæc verba :* Auctoritate Dei omnipotentis Patris & filii & Spiritus sancti ac nostra tibi auferimus habitum clericalem, & deponimus, degradamus, spoliamus, ac exuimus te omni ordine & privilegio clericali. *Deinde episcopus incepit cum forcipe tondere parumper capillos capitis sui. Et postea barbitonsor illud cum novacula perfecit, ita quod in eo nullum remanserit vestigium tonsuræ vel clericatus.*

Postremo his peractis inducebatur habitu laycali, & relinquebatur judici seculari, ut in suum forum eum reciperet cum protestatione, quod pœnam sanguinis ei non infligeret, quia hoc episcopo petere non licet, ut patet ex cap. ne cleric. vel mon. c. sententiam & de crim. fals. c. ad audientiam. Ideo supplicabant Domino Trajectensi & ejus Sculteto illi sex episcopi prædicti aliique

Præ-

Prælati ibidem præsentes quod citra mortis periculum dignarentur circa eum sententiam moderari juxta decretum novimus de verb. sign. Add. Chron. Magn. Belg. *ad Ann.* 1392. Jo. a Leidis *lib.* 31. *hist. cap.* 43.

Pag. 290. *ruste Bisscop Florens in onsen Heere in een stede over Ysel, hiet Herdenberch.*] Liber memoriarum ecclesiæ Trajectensis : II. *Non. April. Ambrosii episcopi. Obiit Reverendus pater Dn. Florentius de Wevelichoven episcopus Trajectensis, in cujus memoria dantur* XII. *scuta antiqua Franciæ corporaliter præsentibus. Inde socii solent habere* XII. *sol.* Ex schedis MSS. *Opten goeden Vrydach ter elfter uyren int jaer van* XCIV. *sterf onse Heere Heer Florens van Wevelichoven Bisscop t'Utrecht. Ende die Paesdach was opten sesten dach in Aprille in den selven jare van* XCIII. *voersz. Ende opten* 18. *dach in Aprille in den jare van* XCIII. *voersz. ontfinc die Domdeken van Utrecht Heer Lubbrecht Bollen den eet van den Scoute ende Scepenen van Utrecht overmits machte des Roomschen Conincx brief in allen manieren alse hier na beschreven staet, ende die eet wert gedaen int kleyn Cappittelhuys ten Doem t'Utrecht, daer over ende ane waren Heer Jan de Witte, Meyster Gysbert Vuystinc, Heer Gheryd Droem, Willam van Rhenen &c.*

Pag. 292. *dat sy kiesen wouden Rodgier van Bronchorst den Cappelaer van Colen.*] Ecclesiæ Coloniensis thesaurarium eum vocat Chronic. Magn. Belg. *p.* 316. Nec quicquam hic absurdi. Qui Principis Capellanus idem & the-

sau-

ſaurarius. Cuſtos ſcilicet reliquiarum, pretioſiſſimi tum theſauei, quem & principem ſecutus Capellanus adverſus hoſtes in prælium deferebat. Vita S. Bertharii apud du Cheſne *to.* 1. *hiſt. Qui audiens famam beatiſſimi viri ſuum conſtituit Archicapellanum, & pignora multa Sanctorum, quæ ſecum deferebat, ut mos eſt Regum, ditioni illius conſtituit.* Add. Carol. Magn. Capitular. *lib.* 5. *cap.* 2.

Pag. 293. *Grave Willam van Oeſtervant Hertoghe Aelbrechts ſoon.*] *Oeſtervant* pars Hanoniæ, Comitatus titulo inſignis, cujus caput *Bouchain* eſt. Vulgo titulo eo uſi Hannoniæ Comitum primogeniti. *Oeſterbant* quidam ſcribunt, & ſic ſcribi putant rectius, *Oeſterbant, Weſterbant. Bant* idem quod limes. Lipſ. *Lovan. lib.* 1. *cap. ult.* Appellatio eſt ſatis vetus. Mentio *Auſtrebatenſis pagi* in vita S. *Rictrudis*, ut & *Braebatenſis* & *Braebantenſis* apud Sigebert. ad *Ann.* 1059. & Brandonem ſcriptorem Flandrum ad *Ann.* 956. Anno CIↃ. CCC. Joanni cum ſucceſſiſſet Joannes Hannonius, Joannes ejus primogenitus, *Joannes* vulgo *ſine venia*, factus Comes de Oeſtervant, in bello apud Curtracum cæſus liberis non relictis anno 1302. Wilhelmus ejus frater, poſtquam Comes factus Hannoniæ, Hollandiæ, Zelandiæque, Wilhelmus IV. ejus filius dictus Comes de Oeſtervant, & ſimiliter Wilhelmus VI. Alberti Ducis filius, quamdiu pater adhuc vixit, eo titulo olim uſus. Cujus filia Jacoba cum Franconi de Borſſelen viro nobili nupſiſ-

nupsisset, idem Francó ex transactione cum Philippo Burgundo dictus Comes de Oestervant, qui Florentio tantum spurio, cui vivus adhuc dederat dominium de Kortkene, relicto vita concessit Ann. 1470.

Pag. 304. *den Borchgrave van Miens in Brye.*] Præfectum de *Meaulx* habet Heda in Frederico. Apud Jo. a Leidis est *& Brugha etiam Burgravius Meys lib.* 31. *hist. cap.* 51. Sed locus est corruptus. Scribendum *e Brya*. Brygha enim Ducatus, & Silesiæ ut notum pars. Brya autem in Campania, vetus inter Matronam & Sequanam Comitatus, cujus urbes potissimum, Castellum Theodorici, Chasteau Thierry, Jatinum Meldarum, Ptolomæo etiam nota, hodie passim *Meaulx*, Provinsium aliæque. Cæterum, qui *Brienses* jam, *Brionenses* Nithardo *lib.* 1. *hist.* Vid. Merul. *Cosmograph. lib.* 3. *cap.* 23.

ende Monsor Charles Laboet, des Conincs Oem &c.] Carolum de *Alboret* vocat Heda in Frederico. Carolum *Labretum* Meyerus, Frossardus, Ubbo Emmius, aliique. Idem perperam apud Hedam regis dicitur primogenitus. Avunculus fuit Regis, ut diserte hic satis patet. Patrui enim Regis, qui Carolus VI. ejus nominis, Ludovicus Dux Andium, Joannes Biturigum, & Philippus Burgundiæ. Adeptus regnum Rex Ann. 1380. Obiit Ann. 1422. Vid. Pont. Heuter. *genealog. Reg. Franciæ.*

Pag. 305. *ende omtrent vyf hondert Artsiers.*] *Archiers* etiam scribunt. *Archerii*, sagittarii.

Pe-

Petrus de Vineis *lib.* 2. *epist.* 9. *Magnam nobis quantitatem archeriorum & gentis alterius destinavit.* Acta Alexandri Tertii Ann. 1175. *Procedentes in multa fortitudine militum, peditum armatorum, & arceriorum versus Antiochiam.* Vid. *observ. ad Olivar. de la Marche to.* 1. *Analect. p.* 488.

Pag. 306. *vergaderde Heer Jan van Rinensteyn &c.*] Spurius hic viri inclyti Joannis ab Arckel episcopi Trajectensis. Jo. a Leidis *Lib.* 31. *hist. cap.* 33.

op sinen huse te Rinensteyn dat doe lach an den lande van Vianen.] In oppidi Vianensis territorio ait Heda. Duo ejusmodi adhuc castra. Alterum in *Coten* prope opidum Dorstadum. Alterum in *Jutfaes.* Sed neutrum in territorio opidi Vianensis. Unde & causa est suspicandi, quod aliud adhuc olim in dominio de Arckel & tractu de Hagesteyn. Sic certe suspicantur & Buchelius ad Hedam, & in suis Adversariis, quæ vidi manuscripta apud virum Nobilissimum D. Theod. Jo. Albertum Baronem de Ridder van Groenesteyn, dominum de Kessenich, de Andelst, de Rynesteyn &c. Gisb. Lappius a Waveren.

Pag. 310. *Doe woude die Grave van Annyvers mitten Fransoysen &c.*] Paulo aliter se res habet. Bellum Turcis cum intulisset, & fortuna arridente Mysiæ urbem Nicopolim validissimam obsedisset auxiliis Gallicis confisus Sigismundus Hungarorum rex, ingenti exercitu & magnis equitum copiis supervenit Bazetes.

jazetes. Visis hostibus statim Galli ardore quodam præcipiti, Germanis non expectatis, magna vi in eos ruunt. Sed retuso mox impetu, Turcis acriter obsistentibus, cum tepesceret paulatim virtus, ingenti cæde prostrati sunt, Joanne Comite Nivernensi Philippi Ducis filio cum paucis tantum capto, & Prusam misso in custodiam. E qua non nisi ægre ducentis millibus aureorum solutis prius discessit. Peucer. *lib. 5. Chronic.* Bonfin. *rer. Hungar. decad. 3. lib. 2.*

Pag. 320. *dattie van Groningen hem in horen open besegelden brieven bekent hadden te staen in handen der kercken van Utrecht.*] Fassi ipsi id Groningani, & manu propria testati ad dioecesin se pertinere, nec alium dominum se habere quam episcopum Trajectensem. Testati id Sicco Beringa, Auctor nondum editus, Eggericus Beningha; vir nobilis, & cujus commentariis, sed similiter nondum editis, usus etiam Ubbo Emmius, Vorperus item Thaborita, seu ut vocat se ipsum *lib. 4. hist.* Vorperus *van der Geest.* Thaborita enim a coenobio, quod ingressus, Thabor dicto, apud Sneecam. Itidem nondum visus hic, sed qui notabilem habet locum, quem, ut probem quod dixi, operæ pretium, ut adscribam hic: Ita is libro IV. *Die Stichtse Steden, als Utrecht, Amersfoort, Deventer, Campen, ende Swol, hebben dat qualycken genomen, dat die Grave buyten hoer consent ende wille een sterck blochuys makede umme Groningen daer mede te winnen, want*

Groningen mit an t'Sticht hoerde, ende dede alle Bisschoppen plicht ende eedt, gelyck de drie Steden van Overyssel, hoewel dat Groeningen wat umme in Vrieslant ligt, ende solde daeromme geen Heer hebben dan den Keyser, gelyck de andere Vriesen. Nochtans hoort Groningen *mede an St. Marten t'Utrecht, als wy vinden in de Chronycken, und olde brieven. So heeft Henrick de derde Keyser van den name Bernulpho den* XXI. *Bisscop van Utrecht ende syne Successoren* Groeningen *tot euwighen dagen int jaer onses Heeren* CIↃ. *ende veertich gegeven. Groeningen was doe ter tyt geen Stadt, ende was genaemt Groenega. Na mit der tyt hebben de van* Groningen *poorten ende muren gemaket, daer veel oorloch, partye, ende rebellicheit in de Stadt Groeningen is uyt gekomen, alsoo groot, dat de burgers musten Hendeberto den* XXVI. *Bisscop tho Utrecht Ann.* 1143. *loven ende sweren, dat si voortaen numme hoere Stat geen mueren solden maken, daer ick int derde boeck deser Chroniken int* LX. *Capittel van hebbe geschreven. Ende mitter tyt is dese Stat so machtich ende weldich geworden, datse al Vrieslant tusschen der Eemse en de Lauwersche, ofte Gerckesbrugge, leggende hebben onder hoer verbont ende geweldt gekregen, nicht sonder vele oorloges ende bloetstortinge tegen de Heerschappen van t' lant, de onder Groeninger verbont nicht wilden wesen. Hoewel dan de Groeningers de Bisscoppen altyt hebben gehuldicht ende gesworen, nochtans wolden se altyt meer privilegia ende singulariteyt hebben, dan de andere dre Steden van Overyssel. Oock waren se den*

Bis-

Bissoppen onderdanich so vele haer selfs gelevet, ende nicht meer. Omme desse ende andere oorsaken heft nu twist ende questie onder de Stichtse Steden geweest. De van Utrecht *ende* Campen *wolden Groeningen untsetten, ende den Grave uth den velde slaen, daer he lach, ende makede een huys op haer bodem ende grunt, t'welck hoer nicht stonde tho lyden.* Deventer *ende* Swol *en wolden geen krych ende oorloch om der Groeninger wille annemen, seggende dat de Groningers niet by hoer raet wolden doen, hebbende uth hoer eygen vermetelheyt veel oorloch op hoer hals gehaelt. Dit heft al tho mael* Fredericus *van* Baden *Bisschop hemelyck agiteert ende belettet, datmen Groningen nicht solde untsetten, want Hertoch Georgen syn neve was, ende daeromme voor goet aensach, dat de Hertoch Groningen kreech &c.* Ut autem nihil certius, quam quod pars olim diœcesis urbs etiam Groninga, ut & latius id ostendi ad Anonymum a me editum Ann. 1690; sic vicissim nihil certius, quam quod etsi ejus pars, adactis etiam Groninganis in verba episcopi solenni ritu, vixerint tamen ipsi & rem gesserint ut *αὐτόνομοι*, nec Antistiti nec Præfectis multum dicto audientes, plane ut Ultrajectini. Nec Groningæ Antistiti plus juris, quam datum ei Ultrajecti. Jus dicendi Prætorem ei, & præterea vix quicquam, quemadmodum & Ultrajecti. Quod autem miretur quis, nec Groninga habebat jus gladii, nec habebat episcopus, sed ecclesia Trajectensis, quæ plerumque id urbi aut locabat, aut in

 feu-

feudum dabat aut emphyteusin, & plerumque etiam in annos centum, ut dixi *lib. de jur. glad. cap.* 28. Operæ pretium est, ut addam hic ex commentariis Sicconis Beringa, insignem locum, qui huc facit: *Die Bißcop*, inquit, *van Utrecht badde geene gewelt, noch overheyt, ofte gebodt over die Stat van Groningen, dan se mosten alle hondert jaren van den Bisscop belenen dat overste gerichte, so datse mochten richten toe hals ende hovede, daer settense enen Schulte toe binnen oere Stat, de dat laetste oordeel gaf van wegen des Bißcops over de misdadige luiden, die den doot verdient hadden. Daer over hadde de Bisscop jaerlycks uitter Stat Groeningen toe jaergelt acht en twintich Fransche schilden, en dese beleninge was verlopen van dat honderste jaer al hen datmen schreef* CIↃ. IↃ. XIII. *Ende in dat dertienste gescach dese beleninge weder. Ock hadde de Stat van den Bisscop beleent dat Schultampt van Haren, daer gavense jaerlycks voor hondert Rynsgulden. Daer werense van schuldich* DCC. *Rynsgulden van achterstallen. So wert dat gededinget, dat de Stat solde geven tot de* DCC. *Rynsguldens* XO. *Rynsguldens. So datse den Bisscop solden geven* CIↃ. CC. *Rynsguldens op twee termynen toe betalen, de helfte toe midwinter, en de ander helfte toe Meye &c.* Quod autem datum hic illud dicitur a Frederico van Blanckenheim, ratio est, quod is primus qui a majori ecclesia facta permutatione jus gladii in se transtulit, & quo firmior permutatio esset, ab Archiepiscopo Coloniensi (nam is metropolita-

litanus) eam voluit roborari. Literas de eo utriusque inveniet lector, si res tanti est, ad Anonymum, quem dixi. Scio hodie Groninganis sic se olim habuisse rem fides fieri vix potest; restringentibus sed frustra jus ecclesiæ Trajectensis ad Præfecturam Selwerdiæ, quicquid dictum de Groninga de ea ratis accipiendum. Sed contrarium ut ostendam, & de utraque id accipiendum, addam chartam adhuc ineditam Ann. 1405. cujus hoc est initium: *Dit is die dedinge van der zuene, die gededinckt is tusschen minen Heere van Utrecht aen die ene syde, ende der Stat van Groningen, ende den lande van Vrieslant, die in der vete geweest hebben aen die ander syde. Int eerste dat de Stat van Groningen sal overgeven minen Heere van Utrecht die gerichten ende Heerlicheden gebeyten die Heerschap van Zelwerde, also als die Stat die in pachten gehadt heeft van der kercken ten Doem t'Utrecht. Item so sal myn Heere die Stat van Groeningen verpachten dat gerichte binnen der Stat, also te verstaen, dat sy dat hebben sullen binnen der mueren, ende voert zuytwaerts buten der Stat, thent der Stede toe, daer men dat Vredecruys in voertiden plach te setten in den vryen marct, ende voert als dat van outs gegaen heeft ten Oosten, ten Westen, ende ten Noorden. Item sal die Stat van Groeningen minen Heere overleveren sulcke brieven, als si hevet van den Gerichte van den Capittle ten Dom voorsz, ende myn Heere sal der Stat weder leveren zulcke brieve, als by den voorsz Capittel daer op weder*

hebbe gegheven. Item die Stat van Groeningen sal minen Heere voersz. geven voor dat voersz. gerecht to Groeningen XXVIII. *oude Vranckrycsche schilden des jaars, of payement daar voor, te betalen tot Coeverden jaerlicx op sinte Michiels misse na forme des Capittels brieve, ende die bode die de pacht betalen zel, die zel veylich wesen uyt ende te huys. Item zellen die van Groeningen dat zelve gericht versoeken van minen Heere ende sinen nacomelingen tot elcken twintich jaren, ende tot elcken hondert jaren, na forme des voorsz. Capittels brieve. Item de Stat van Groeningen mach nemen tot enen Scolte enen van haren Borgeren, wien dat sy willen, ende die sal sinen eet doen voor myns Heeren Amptman in den gerechte van Zelwerden, ende die sal den eedt ontfangen van myns Heeren wegen &c.* Add. Joan. a Leidis *lib.* 31. *hist. cap.* 59.

Pag. 339. *ende hieltet mit* VII. *stolen dattie Heerlicheit van den Lande voersz. hem ende syne kercken van Utrecht mit vollen recht toebehoerden.*] *Mit seven stolen*, id est, septem Prælatis, quibus stola in collo. Stola idem, quod stolatus, ut supra *p.* 314. *met vyf hondert glavien. Glavie* metonymice est hastatus, lancearius, ut *lorica* etiam alibi horicatus, cataphractus. Vid. *lib.* 4 *de Nobilit. cap.* 11. Stola fascia erat a collo per humeros pendens ad pectus, & in crucis modum inflexa ad dextrum latus sinistrumque. Græcis ἐπιτραχήλιον. Joh. Robert. *qu. Hubert.* 5. *n.* 7. Formam habet Alemannus *de pariet. Lateran. cap.* 9. Usi ea in sacris, & quo-

quoties quid facturi, quod majoris momenti, cum præstituri juramentum, cum anathema dicturi. Charta ex Tabulario ecclesiæ Trajectensis Ann. 1382. *septem stolas ex Sacristia ejusdem ecclesiæ afferri fecit, & Præpositus stola indutus manu sua dextra ad pectus suum posita tunc ibidem in Capitulo generali juravit &c.* Ita & Fredericus hic. Plenam rei historiam continet publicum instrumentum, quod extat *lib. de jur. glad. cap.* 12. *n.* 2.

Pag. 346. *ende Hertoch Reynout tooch mit sinen hoop te Gorinchem wert corts dair na dat hy Hertoge Willam ontseyt had.*] Belli indicti formulam inveni hujusmodi: *Weet Hertoge Willam van Beyeren, van Henegouwen, ende van Hollant, dat wi* Reynolt *bi der genaden Gods Hertoge van Gulick, ende van Gelre, ind Grave van Zutphen, om onrechts willen, dat ghi en die uwe aen ons en aen die onse gekeert ind gedaen hebben, Uwe, uwen Landen, ende ondersaten, ende alle den genen, die wi op U. ende op die uwe veden mogen, vyanden wesen willen, ende wy willen daer mede ons eer gewaert hebben. Ende wy willen des te oerconde onsen segel aen desen brief doen drucken. Gegeven int jaer ons Heeren* CIↃ. CCCC. *ende* VII. *des Vridachs na St. Mattheus dach Apostel en Evangelist.* Et id proprie *diffidare* est. Gesta Innocentii III. apud Bosquetum: *Cum autem Viterbienses nollent ad mandatum Romanorum ab impugnatione Viterclani cessare, diffidati sunt a Romanis.* Chronic. Egmundan. *cap.* 58. *& desulit monasterio duas*

diffidationis literas in papiro recenter scriptas. Vid. ibid. quæ dixi.

Pag. 395. *Ende van Vrou Jacobs vrienden bleef doot die Heer van Brederode, die doe Ridder wert.*] Majoribus nostris mos fuit, ut vel prælium inituri vel in ipso prælio crearent milites ad excitandam præmiandamque viri fortis virtutem. Ante acceptam dignitatem ministeriales, servientes, famuli, appellati, post acceptam autem milites, equites. *Tirones* vocat *novellos* Henricus Rosla apud Meibomium *to. 1. rer. Germ. vers.* 341.

Tirones solenne creat mox ipse novellos.

Ex Chron. MSS. apud eund. in *not.*

Her machte als ich horte
Viele Knaphen Ritter vor den strite
Nach Vurstelichen site.

Add. *Annal. rer. in Holland. & Ultraj. gest. Ann.* 1481. *to* 2. *Analect. cap.* 35.

Pag. 405. *Ende dit geschiede in den jaer ons Heeren* CIↃ. CCCC. XIV. *omtrent Vastenavont tot Woudrichem.*] Imo anno jam præcedente, ut tabulæ habent publicæ. Difficultas, sed ut puto, quæ non magni momenti, si quod dictu etiam non absurdum, confectas quidem dicas & subscriptas eo anno, publicatas autem, ut ait Auctor, anno demum sequenti. Descripsi tabulas ex Archivis, sed ne prolixior sim quam oportet, in aliud tempus rejiciam, initio tantum & fine additis. Initium earum hoc est: *Johan by der genaden Goids Hertoge van Lotbryc,*

van

van Brabant, van Limburch, Marckgrave des heyligen Rycks, Grave van Henegouwen, van Hollant, van Zeelant, ende Heere van Vrieslant, Jacob bi der selver genaden Hertoginne, Marcgravinne, Gravinne, ende Vrouwe der landen voorsz, ende Johan bi der voirsz. gratie Goids Palensgrave bi den Rhyn, Hertoge van Beyeren, ende soon van Henegouwen, van Hollant ende van Zeelant, doen cond allen luden, dat wy aensiende die groote sware schade ende achterbede &c. Finis autem hujusmodi: *Gegeven tot Woudrichem in den jaer ons Heeren* CIↃ.CCCC. *ende achtien na den loop van onsen Hove.* Etiamsi autem videri possit probabiliter, quod dixi, dictum, verum tamen non puto. Nam mox eadem discrepantia. Fœdus Joannis Bavari cum Trajectensibus & Amorfortiis, quod ad Annum XVIII. refert publicum instrumentum, Auctor rursum sui similis ad sequentem demum refert, scilicet XIX. Instrumentum autem sic sonat: *Johan by der genaden Gods Palsgrave by den Rhyn, Hertoge van Beyeren, Soon van Henegouwen, van Hollant, ende van Zeelant, doen condt allen luden, die desen brief sullen sien oft hooren lesen. Also als tusschen onsen neve van Brabant, ende synre gesellinne onser nichte van Hollant aen d'eensyde, ende ons aen d'ander lestwerf tweedracht ende geschil geweest is, dat die Stat van Utrecht, ende van Amersfoert haer met onser neven ende nichten onderwonden hebben gehadt, van welken geschille ende tweedracht die voorsz. onsen lieven neve, ende nichte, ende wy,*

ende oock onse Steden, landen, ende luyden, hulperen, ende hulpers hulperen, onderlinge wael versoent, verleecken, ende vereenicht syn op beyden syden, Soe kennen wy openbaerlick mit desen onsen brieve, dattie Stat van Utrecht, ende van Amersfoert, ende hoir Burgeren ende ondersaten van den voorsz. tweedracht ende gescheele, ende van dat dair of roert desgelycx mit ons besoent ende verleecken syn by alse dat alle die gene, die sint den begin, ende in der tweedracht ende gescheele voirnoemt om ontsent wille uyt der Stat van Utrecht ende van Amersfoirt voirsz., of dair sy bewint hebben, getogen ende geweest syn, weder daer binnen comen, wesen, ende wonen mogen op ten hoeren, ende dair of veylich ende ongemoeyt des hoirs gebruycken. Mer alse als overdragen is, so en sullen die gene, die dair voren ballinge geweest hebben der Stat van Utrecht ende van Amersfoert daer niet weder binnen comen mitter verwen van deser soene. In oirconde desen brieff, ende onsen segel dair aen gehangen. Gegheven opten eersten dach April int jaer ons Heeren CIↃ. CCCC. *ende achtien nae den loop van onsen Hove.*

Non erraverit, siquis dicat, quod stylo Curiæ Trajectensis, quo annus incipiebat a Kalendis Januariis, anno XIX. stylo Curiæ Hollandiæ, quo a festo demum Paschatis, anno XVIII. Idem non ubique olim anni initium. Faciebant initium Romani & Colonienses a die natalis Domini, Leodienses a festo Paschatis. Etiam Brabanti, Hollandi, Galli, aliique.

Etiam

Etiam olim Sabaudi, donec diem natalis Christi initium anni statuit Amedeus Comes IV. ut refert Jac. Spon in *Geneva* ad *Ann.* 1306. Et Sabaudos quid dico? Imo tempore Justiniani & Justini II. jam olim etiam Romani, ut Corippus significat *lib.* 4. ubi ita:

Lux octava novo nascentis lumine Christi
In se volventis vestigia flexerat anni.

Et hinc in publicis instrumentis ea olim confusio. Quæ & serius sublata. In Belgio demum Ann. 1575. in Gallia Ann. 1573. statuto anni initio Kalendis Januariis. Chifflet. ad Bedam *differt. de ann. Dagobert. cap.* 5. Hooft *lib.* 1. *hist.* Sæpe adhibita etiam cautio, quamdiu stylus variavit sic, qualis apud Miræum *diplom. Belgic. part.* 2. *cap.* 9. in subscriptione chartæ Ann. 1318. *In quo scribendo annos Domini usus sum consuetudine diœcesis Leodiensis, ubi Data mutatur in vigilia Resurrectionis Domini, post benedictionem cerei, ipsumque instrumentum &c. conscripsi &c.* Eaque etiam usus Jo. Hocsemius Canonicus Leodiensis *hist. Leodiens. lib.* 1. *cap.* 1. *Et ne circa discretionem temporum præcedentis videlicet & sequentis error quicquam valeat perturbare*, *attendendum est*, inquit, *quod a tempore*, *cujus memoria non existit*, *annorum nativitatis Domini cumulatio*, *sive cujuslibet anni succrescentis initium*, *in cereo consecrato paschali*, *hactenus appensa depingi tabula consuevit*, *& ab ista hora annus Dominicus inchoabat. Sed quia Romana*, *& Coloniensis*, *ecclesia Leodiensis metropolitica sedes in die natalis Domini*

mini annorum ponebant principia singulorum &c. statutum &c. Add. Rev. *hist. Daventr. lib.* 4. Sed scrupulum omnem eximit alia ejusdem Joannis charta, quæ fœdus continet cum Trajectensibus & Amorfortiis paulo plenius, ubi ita in *fin. Gegeven int jaer ons Heeren* CIↃ. CCCC. *achtien na ons Hertoge Johans Hoofs lope ende gewoonte, ende s'Hoofs van Utrecht in den jare* CIↃ. CCCC. *ende* XIX.

Pag. 430. *Hierom overdroegen sy te samen, ende namen enen Ruwaert den Grave van Simpol synen broeder.*] Divæus *lib.* 18. *rer. Brabant. Cæterum Ducem indies in pejus ruere, ac se totum infimis hominibus, & qui eum ab Ordinibus averterent deditum conspicati Edmundum ab Emichovia Commendatorem Joannitarum, ac Dominum Chantreyne, in Françiam miserunt ad Philippum fratrem Ducis Comitem S. Pauli, quem virum fortem, ac longe a fraternis moribus alienum Joannes patruus Dux Burgundiæ Præfectum Lutetiæ çrearat &c. Hunc itaque orarunt, ut in Brabantiam veniens gubernationem rerum acciperet &c.* Walramus Comes S. Pauli, qui defunctus Ivodii, Ducatus Lutzenburgensis opido, unicam habebat filiam, quam Antonius duxit Brabantiæ dux, ex eaque suscepit filios Joannem & Philippum, Philippus avo materno in Comitatu S. Pauli, in Ducatu Brabantiæ Joannes patri successit. Miræ *ad Ann.* CIↃ. CCCC. XV.

Pag. 438. *ende onder die &c. gevangen werden, waeren daer wel anderhalf hondert van den*

scil-

scilde geboren, die van buyten waren.] Nobiles Germanos, numero tamen non expresso, vocat Petr. Divæus *lib.* 18. *hist.* Ex bibliotheca Gemblacensi scriptorem habeo Anonymum, & hactenus nondum visum, rerum Brabanticarum, qui & numerum expressit, nobiles vocans & Dominos. *Nec multum*, inquit, *post hac omnium extraneorum Dominorum satellites a vinculis absoluti & remissi sunt, sed ipsi nobiles & Domini, qui fuerunt ferme* CL. *jussi sunt permanere. Nobiles*, inquit, *& Domini. Domini* toparchæ sunt, Comites, Principes, nobiles majorum gentium. Chronic. Archic. Oldenburgens. apud Meibom. *to.* 2. *rer. Germ. ad Ann.* 1347. *in quo exercitu habuit* DCCCC. *milites & famulos, cum Dominis istis, Comite de Monte, qui nunc Dux Clivensis, Comite de Steinfordia, Episcopo Paderbornense, & Archicomite de Oldenburg &c.* Chron. Bremens. *ibid. p.* 75. *cum quinque Dominis terrarum &c. venit Archiepiscopus Nicolaus in Frisiam.* Vox alibi etiam frequens eodem significatu. Felix Faber *hist. Suevor. lib.* 1. *cap.* 12. *Colonia, Augusta, & Ulma dietas & Dominorum conventus plures pro bono Reipublica tenuit.* & mox: *Dicitur enim, quod ante sua tempora de tota Suevia non fuerit una imperialis civitas, sed Domini & nobiles totum habebant.* Add. *ibid. p.* 112. Iidem sunt, qui dicuntur hic, *van den scilde geboren*, quamvis verba hæc alioquin paulo latius comprehendant omnes indistincte, quorum vetus nobilitas. Vid. *lib.* 4. *de Nobilit. cap.* 17.

IN-

INDEX
RERUM VERBORUMQUE.

Abstede. 72
Adala Abdisse van een clooster by Trier. 24
Adæ Comitis fortuna. 335. & seq.
trouwt tegen den wille aller luden in Hollant aen den Graef van Loon. 92
versonden na Tessel. 107
Adelbertus Dyaken gesent in Kennemerlant. 7. & seq.
Adrianus Pars verbi divini præco Catvici ad Rhenum. 597
Advocaet der kercken Wigerus. 53
Aelbrecht Roomsch Coninck komt tegen Graef Jan van Henegouwe. 190
Aelbrecht Hertoch ontboden in Hollant. 254
slaet de Vriesen. 305. 374
wort vyant des Heeren van Arckel. 312. & seqq.
desselfs vrou eu kinderen. 257
verbint hem met die van Utrecht tegen den Heer van Arckel. 325. & seq.
versoent met den selven. 329
doet den Heere van Adingen onthoofden. 208
sterft. 330
Aerdbevinge. 80
Aernt Bisscop van Utrecht verset tot Ludic. 279
voert oorloch in Gelrelant. 271
neemt in Venlo, Tiel, en Harderwyck. 289
Albertus Bisscop van Ratispoen groot in negromantien. 143
Aleydis filia Ottonis III. episcopi Trajectensis. 556
Alit van Poelgeest doorgeslagen. 289
Alout Balju van Dordrecht doorgeslagen. 289
Altena van Hertoch Aelbrecht belegert en ingenomen. 292
Ambachtsman van Vredelant. 267
Amersfoerders van die van Hollant geslagen. 252
Amersfoert ingenomen van den Grave van Gelre. 171
vrientschap tusschen Amersfoort en Hertoch Willem van Beyeren. 355
die daer uyt rooft op de Gelresche. ibid. & seq.
Amersfoert belegert van Hertoch Reynout van Gelre. 421. & seqq.

Am-

Amstel. Gisebrecht van Amstel Capiteyn van de Kennemers. 170
een out scalc man. 180
een out simpel man. 183
Gisebrecht van Amstel en Herman van Woerden Raden van Graef Floris. 179
Amsterdam ten dele afgebrant. 440
Amsterdammers van die van Utrecht geslagen. 434
Amye quid. 289
St. Andries hooft. 450
Angienen. 561
Anni initium unde olim sumptum. 634. & seq.
Antonina. 4
Aquisgranum unde dictum. 4
Arckel Heer van Arckel gevangen. 371
van die van Brussel seer qualyck genomen. 372
doet schade by den Lecstroom. 321. & seq.
voorvluchtich, geslagen, en syn banier uyt den velde gesleept. ibid.
Hertoch van Gelre assisteert syn neef den Heer van Arckel. 346
gededingt tusschen den Hertoch van Gelre, den Heer van Arckel, en Hertoch Willam. 356. & seq.
Jan van Arckel Bisscop treckt in Vrancryck. 237
stryt met de Hollanders by Emenesse. 238
by Schoonhoven. 240
set het Gesticht in handen van Sesse. 237
treckt na Romen. 243
wort t'huys ontboden. 246
Arkelsteyn burch in Overyssel. 257
Arlindis uxor Theoderici II. 43
Austrebatensis pagus. 622
B.
Beatrix Grave Ghyen dochter getrout aen Graef Floris. 194
Bernt van Horstmaer vermaert Ridder. 123
Belgarum Duces. 494
Benthem feudum Ultrajectinum. 77
Graef van Benthem geslagen van den Bisschop van Utrecht. 74
Otto Graef van Benthem gevangen. 75
weder vry gegeven. 77

Bisschop Dideric gevangen van Graef Willem van Oestvrieslant. 102
Bisschop Dideric treck in Hollant. 148
Bliden. 613. & seq.
Blide werpende wel dertien hondert pont wegens. 283
Bolc gevangen by Utrecht. 86
Bonifacii brief aen den Paus van Romen. 18. & seqq.
treckt in Vrieslant, en wert doot geslagen by Doccum. 21. & seq.
Bouchorst casteel in Overysel. 119
Brabantiæ dux vasallus episcopi Trajectensis. 88
Brabantia pars Lotharingiæ. 499
ejus olim feudum insula Dordracensis. 497
Brant tot Utrecht. 78. 269.
Bratuspantes, Brabanti.. 507. in fin.
Brederode Heer van Brederode wort een Chartroise. 420
Reynolt H. van Brederode van de Cabeljaus belaecht. 420
Brixia Stadt in Italien. 35
aldaer bloet geregent. ibid.
Brussel gedreycht van den Hertoch van Brabant. 437
Bryga Ducatus. 623
Bunschoters geslagen. 251

C.

Cabbeljaus verheffen hem in Hollant by vrou Jacobs tyden. 387
Cameric belegert van Graef Willem de IV. 224
Calis van de Engelsche ingenomen. 36
Campestria, Campestrati. 574
Canesie tot Leyden gesticht van M. Philips van Leyden. 263
Canonici monachi. 461
Capellanus, thesaurarius. 621
Carolus Simplex Lotharingia potitus. 489
Carolingi Princen van Vrancryck. 9
Catten, Beeren. 564
Cerevisia an Romanis jam nota. 606
Chartroisen clooster gesticht buten Utrecht bi der Vecht. 288
Coenraet Bisschop t'Utrecht opgegraven en in een nieu graf geleyt. 439
Coeverden van den Bisschop van Utrecht belegert en ingenomen. 95. 297

den selven weder afgenomen. 96
Casteleyn van Coeverden op een rat geleyt. 128
verwyst uyt alle syne goeden. 121
gevangen en weer los gelaten. 95
Comes urbi præfectus, Dux toti provinciæ. 484
Coninxvelt. 174
Cormken, paramentum aureum. 76
Coten van Graef Willem geoccupeert acht dagen lang. 250
Cronenburch gewonnen en nedergeworpen. 273
Cropwalen. 27
Cruysvaert daer het hooft van was Keyser Frederic. 90
Cuyck. de Heer van Cuyck genomen syn Graefschap. 72
t' lant gedestrueert. ibid. & seqq.

D.

Dagobertus Coninc in Oestvrancryck. 6
Damiaten van de Christenen gewonnen. 92
Denen overvallen het Christenryck. 35. & seqq.
Deventer stoel des Bisschops Ultrajecto destructa. 45
Dideric des Princen Walgerus broeder. 35
Dideric Bavo des Bisscops vasal omtrent Bodegraven: 52
van den Graef van Hollant verjaegt en geslagen. 53
Diet, Dideric, Dietsch. 462
Dienstmannen des Bisscops en s'Graven van Hollant. 113
Dordrecht verbrant tot pulver. 112
ingenomen van Hertoch Jan van Beyeren. 389
Dorstadi olim LV. parochiales ecclesiæ. 36. & seq.
Drenten versetten hem tegens den Bisschop van Utrecht. 82. 95. & seq.
slaen des Bisscops mannen. 97
houdent met den Grave van Gelre tegens den Bisschop. ibid. & seq.
Dullenburch castrum. 311. & seq.

E.

Edelen in Hollant en int Sticht verjaecht. 166. & seqq.
Eduwart Hertoch van Gelre prælio cæsus. 206
Eerden casteel. 283
Egbertus Marchio. 521
Egbert den eersten Bisscop van Northumberlant. 8
Eggart Grave van Walcheren dootgeslagen. 51

Egmont en Rynsburch immediaet den Paus subject. 77
t'Egmonde een clooster van houte. 40
t'hout daerna verandert in steen. 43
Emmenessers willen geheten syn Oosthollanders. 234
Emundus de Dynter historicus nondum editus. 497
Episcopi honoris causa in partibus infidelium. 572
Ermgardt de huysvrou van Keyser Lodewyck. 28
Εὐαγγέλιον. 514
Eversteyn belegert van Bisschop Frederic van Blanckenheim. 334. & seqq.
opgegeven. 336
Ewaldi martelaers in Sassen. 15

F.

Fames ingens. 209
Factien en partyen wanneer begonnen binnen Utrecht. 79
Feuda an in Frisia. 577
Florens van Wevelichoven Bisscop sterft. 290
dessels deuchden. 291
Florentius Comes V. cæsus Muderbergæ. 560
quæ cædis ejus causa. ibid. & seq.
Floris de vette Graef van Hollant. 65
Floris de swarte oneens met Grave Dirc syn broeder. 70. seqq.
verbrant Alcmaer. ibid.
en Lexmonde. 71
wert dootgeslagen en uyt wat reden. 71. & seqq.
Graef van Hollandt t'Antiochien gestorven en begraven. 91
Fonteyn te Geneve heel bloedich. 47
Fosite, Fositeslant, Fostelant. 464
Fransche van den Engelschen met een swaren slach overwonnen. 373
Frederic Bisscop t'Utrecht komt s'nachts binnnen Amersfoort gewapent. 424. & seq.
Frederic de Keyser van den Paus verbannen. 134
Frederic de tweede Keyser valschelic nageboerst van eenen bedrieger. 175. & seq.
Frederic de I. Bisscop treckt na Walcheren. 31
Frederic de II. Bisscop sterft van artycke. 213

Frisia cui cesserit facta regni divisione inter filios Ludovici Pii. 488. & seq.
quando hæc facta. 489
Frisones aquatici. 485
Frisia ingens olim regio. 512
pars Lotharingiæ. 493
olim & Hollandorum. 576. & seqq.
Comitum Hollandiæ quis in Frisiam introitus. 579
Frisiæ Ducatus. 484
ejusdem varii Comitatus. ibid. & 491.

G.

Gelricum bellum. 89
Gelresche van die van Hollant geslagen. 100
Gelresche branden en roven in Hollant. 348
geslagen van den Casteleyn van Heusden. 319
vrede met den Gelreschen gemaeckt. 350
Geertruydenberch ingenomen van Hertoch Jan van Beyeren. 427
t'slot belegert. ibid. & seq.
Gena uxor Theoderici. 40
Gentenaers geslagen van den Fransoysen. 286
Geoerde luden mogen geen Heerlicheyt besitten. 420
Geselbroeders. 247
Gevecht tusschen een Jode en een smit. 215. & seq.
Geyn verbrant. 241
Gerrit van Velsen geeft hem gevangen. 185
Ghye den Bisscop van Utrecht gevangen. 195
op vrye voeten gestelt. 201
treckt na den Paus in Vrancryck. 204
sterft. 210
syn deuchden: 211
Gildenburch belegert van Hertoch Aelbrecht. 273. & seq.
den Hertoch opgegeven. 275
van die van Utrecht herwonnen. 276
Gisebrecht van Yselsteyn des Bisscops Maerscalc. 188
Godebaldus Bisscop te Oestbroec begraven. 69
Godefridus Coninc der Noormannen. 41
overwint de Vriesen. ibid.
trouwt met Gisela des Conincs Lotharij dochter. ibid.

Godevaert Hertoge van der Moesel gevangen. 54
dootgestoken. 62
Goer ingenomen en den Bisscop gevangen. 263
Gorinchem belegert 327
desselfs casteel t' sterckste dat beneden Colen staet. 328
van Joncker Willem van Arckel beclommen. 345
ingenomen van Heer Willem van Egmont. 389
hernomen van Vrou Jacob. 390. & seqq.
Goy t'casteel ingenomen en verdestrueert. 210. 248
Graef Dirc pelgrim na Jerusalem. 57
Graef van Gelre gevangen van den Hertoch van Brabant. 103
van den selven gevangen den Grave van Hollant. ibid. & seq.
raeckt wederom los. ibid.
Graef Willem vlucht voor den Grave van Loon. 110
komt met stercker heercracht uit Zeelant. 111
Grave van Simpol Ruwaert van Brabant. 431. & seq.
heeft medelyden met Vrou Jacob. 432
Gravinne van Clermont. 131. & seq.
Grave van Goer. 142
Gratianopolis. 586
Groninga olim dioecesis pars Trajectensis. 625. & seqq.
Groeninger borgers vechten en stryden tegens malkanderen. 74
worden geregeert van den Bisschop of desselfs Maerscalc. ibid.
doen hulde den Graef van Oestervant. 318
Groeningen Hooftstadt van de Drente. 320
belegert van Bisscop Frederic van Blanckenheim. 321 & seq.
ontfangt den selven voor haer Lantsheer. 410
Groeninger Burchgraefschap. 74. 82
Gruta, Gruytgelt quid. 597. & seqq.
Grutersweyck. 396
Gunterlingen verdreven uit Utrecht. 284

H.

Hæmorrhoides. 133
Hagesteyn & Haestrecht dioecesi asserta. 338. & seq.
Hagesteyn opidum cum suburbio. 332

be-

belegert van Hertoch Willam. 333. & seq.
Hamert. 60
Hannonia Imperii olim pars. 567
Hardesteyn opidum bevest met plancken. 254
ingenomen en verdestruceert van Bisschop Jan. 248
Hekers en Bronchorsters in Gelrelant. 278
Hemma uxor Ludovici Germanici. 39
Hennenberch Gravinne & de mirabili ejus partu. 118
Henricus V. Imperator Ultrajecti non infrequens. 524
dessels ingewant t'Utrecht begraven. 69
Henrici VII. Imper. interitus. 569. & seq.
Henrick Coninck van Scotlant Oem van Graef Willem sterft. 115
Heylige lichamen gesonden tot Utrecht. 48
Hillebrant Abt van St. Pauls t'Utrecht. 87
Hoecks en Cabeljaus partyen wanneer begonnen. 244
Hoeflaken bebolwerct. 355
t'Hof in den Hage getimmert. 147
Hollandia an & quo sensu olim feudum Imperii. 563. 589. & seq.
an & quo sensu feudum Ultrajectinum. 509. & seqq. 589. & seqq.
quando inclaruerit. 500
unde Holtlant dicatur. 7
Australis & Borealis. 500
quæ Australi adscripta, quæ autem Boreali ibid.
a Wiltis devicta. 5
Hollandi Frisii olim dicti. 511. & seq.
Hollandiæ primus Comes. 480
an Theodericus I. 488. 506
idem an Aquitanus. ibid. & 495
Caroli diploma, quo donatio ei facta, utrum Calvi an Simplicis. 488. & seqq.
Hollandia pars Frisiæ. 491. 495
ejusdem varii Comitatus. 491
Margaretæ concessa a marito Ludovico. 235
Hollanders van den Zeuwen en Vlamingen geslagen. 196
Hollandiæ descriptio. 6
van de Denen verwoest. 36. & seq.
Homicidium olim quemadmodum vindicatum. 580
Hoochoutwoude. 165. 172

Hooge Heerlicheit int Sticht heeft niemant dan den Proost van St. Jan. 202
Hugo de Botter fortissimus Teutonicorum. 74
Hungarien met oorloch aengetast van den Turck. 302. & seqq.
Coninck van Hungaryen geslagen. 310. & seqq.

I.

Jacop van Lichtenberch stryt met de burgers van Utrecht tot Jutfaes. 403
Jacoba van Beyeren getrouwt met des Conincs soon van Vrancryck. 379
Staten beloven haer te sullen erkennen voor haer Lantsvrouwe na haers vaders doot. 379
gehult tot Gravinne. 382. 387.
slach tusschen haer en den Heer van Arckel tot Gorcum. 393
trouwt met den Hertoch van Brabant. 388. 398. & seq.
treckt met den Hertoch uit Hollant na Brabant. 411. & seq.
t'Huwelyck tusschen haer en den Hertoch gedissolveert door den Paus. 432
Jan van Avennes outste soon van Gravinne Margriete van Vlaenderen. 158
Jan Coninc van Vrancryc gevangen in Engelant gevoert. 246
Jan van Vernenburch Bisscop te Goer gevangen. 263
uter vangenisse gelost. 264
sterft. 266
Jan van Renesse uit Utrecht verdreven. 201
verdroncken in de Lecke. ibid.
Jan Grave van Hollant en van Henegouwen sterft. 202
Jan van Diest Bisscop sterft. 225
ejus regimen quale. ibid.
Jan Hertoch van Brabant leert smeden. 413
segelt het een lant voor en t'ander na wech. ibid.
Jan van Beyeren neemt Geertruydenberch in. 428
den selven worden syn jaren verlengt om Hollant te regeeren. 429
Jeroen den Priester van Noortich t'hooft afgeslagen. 37
met miraculen tot Egmont gevoert. 44
Jerusalems clooster t'Utrecht getimmert. 403

Imperator an nemo qui non Romæ coronatus. 519
Incastellare. 528
Insignia gentilitia quando primum usitata. 485
Insidiæ Duci Wilhelmo factæ. 375
Insula Dordracensis. 485
eam primus quis occupaverit. 485. & seq.
Brabantiæ olim feudum. 497
Inundatio in diœcesi. 86. & seq.
Inundatio ingens op St. Elisabeths nacht. 448
Judicia Westphalica. 610
Judith uxor Ludovici Pii. 28. & seq.

K.

Karel Martel een der overste Heeren van Vrancryck. 7
stryt met Radbodus Coninc der Vriesen. 11. & seq.
Karel de Groote treckt in Italien. 27
wort gecroont van den Paus. ibid.
Keerfrovers ende loghenaers. 92
Kele int wapen. 40
Kennemariæ qui fines. 502
Keysersweert belegert en ingenomen. 242. & seq.
Keyser Henric komt met XII. Bisscoppen t'Utrecht. 55
Keyser Coenraet komt t'Utrecht. 56
Keysers suster met den Canonic doende. 57. & seq.
Keyser Frederic verdroncken. 91

L.

Leckendyck doorgebroken. 273
Lederdam een Stichts leen. 326
Leisten quid. 594
Leyden van Hertoch Jan belegert. 417. & seq.
ingenomen. 426
Livinus sterft tot Oldenzeel. 25
Lobede, t'Tolhuys. 606
Lodewyck Coninc van Vrancryc valt in Vlaenderen. 208
Loenresloot ingenomen. 280
Loevesteyn van Hertoch Aelbrecht ingenomen. 312. & seq.
Lotharingia olim duplex. 495
Lotharius de Keyser gaet in een clooster. 36
Ludovicus Pius vant Keyserryck afgeset. 34
Lutgardis uxor Arnulfi Comitis. 50

Luyckenaers verdryven Hertoch Jan van Beyeren. 351. & seqq.
worden van Hertoch Willem geslagen. 3[illegible]

M.

Magnelen. 564
Marcellinus prediĉt in Overysel. 15. & seq.
Marienweerde gesticht. 70
Martyr & confessor quomodo inter se differant, 473
Mastbroec. 261
Mathildis Marchisa præpotens. 576
filia S. Petri. ibid.
Medenblick verbrant tot pulver. 185
Merckenburch bestormt en ingenomen. 248
Milanen van Keyser Frederic verdestrueert. 80
Milites creati quando. 632
Mimigarneford. 400
Miracul in de Stadt van Amsterdam: 227. & seq.
Moermont casteel van Renesse. 189
Monstrum quod Ultrajecti. 280
Montfurti obsidio. 286. & seq. 611. & seq.
Muyden ende Weesp van Bisscop Jan verbrant. 251

N.

Nedersassen geheten Vriesen. 8
Nicolaus Witsen Consul Amstelodamensis. 595
Nieuwen Rhyn gegraven. 272
Nobilis nondum miles, famulus, armiger, ministerialis. 555
Nobiles & Domini. 637
quinam qui diĉti van den scilde geboren. ibid.
Nominis mutatio. 471
Noorthollant verovert van Graef Ghye van Vlaenderen. 198
Nyenhuys van Bisscop Frederic ingenomen. 397

O.

Odulphus Canonic tot St. Salvators t'Utrecht. 32
Oestbroec geheten die Oerden kercke. 67
Oesterbeec een dorp. 56
Oestervant Comitatus. 622
Oestvrieslant te leen gegeven aen des Graven broeder van Hollant. 133

Offi-

Officiael van den Bisscop en mach geen recht doen van hogen saken. 226
Onlust tusschen Graef Dideric de VII. en syn broeder Graef Willem. 92. & seqq.
Oorloch tusschen die van Utrecht en die van Hollant. 404. & seqq.
tusschen die van Utrecht en Gelrelant. 409. & seqq. 418. & seqq. 264. & seqq.
tusschen Graef Lodewyck van Loon en Graef Willem van Hollant. 106. & seqq.
tusschen den Burchgrave van Groeningen en den Castelleyn van Coeverden. 211
tusschen den Coninc van Engelant en den Coninc van Vrancryck. 223. 236
tusschen den Aertsbisschop van Colen en den Grave van Gelre. 165
tusschen den Bisscop en den Heer van Amstel. 178. & seq.
tusschen die van Utrecht en Hollant wort gesoent. 265
Optreveen clooster. 14
Ostelen. 614
Ostergo en Westergo die van Utrecht afgenomen, en die van Hollant gegeven. 69
Otto Bisscop t'Utrecht versmoort. 119
Oude en nieuwe graft quando ductæ Ultrajecti. 528
Overysel verpant. 234

P.

Papebrochii laus. 489
Petronella Comes infesta Henrico Imperatori. 526
Paus Leo de oogen uytgesteken en de tonge gekort. 27
Pays tusschen de Vriesen en Graef Willem van Henegouwen. 218
Plaetse, Palaetse. 369
Puttensteyn belegert. 278

R.

Radbodi des Conincs woninghe in Fostelant. 9
wort bestreden van Pipinus Coninc der Franschen. ib.
van Carolus Martellus. 11. & seq.
komt in der vonten en treckt syn voet weer te rugge. 12
Regalis Abbas quinam dicatur. 555
Renen omringt met mueren. 236
Reynout Hertoch van Gelre wort van syn broeder

Eduwart gevangen. 259
sterft. 265
Reynout Grave van Gelre gevangen van syns selfs soon. 212
Ridderen. Knapen, quomodo differant. 597. 632.
Robrecht vitricus Theodorici V. 64
Rotterdam ingenomen van Hertoch Jan van Beyeren. 402
Rynesteyn castrum seu castra aliquot in dioecesi. 306. & seqq. 624
Ruwaert van Brabant den Grave van Simpol. 432

S.

Saghe. 476
Satersloo casteel in Overyssel. 257
Schagen pagus. 84
Scoenvorst ingenomen van den Hertoch van Gelre. 513. & seq.
Scoerle een dorp. 84
Scriverii error. 530. 534. & seq. 548
Sergius Paus van Romen. 10. & seqq.
Sigismundus de Keyser treckt na Engelant. 374
Hertoch Willam versocht daer by hem te comen. ibid.
Slusen geset tot Vreeswyck. 272
Smit spreeckt een Jode te camp aen. 215. & seq.
Snoyen toorn in Geyne seer vast en sterck. 251
Soen uitgesproken tusschen Hertoch Jan van Brabant en Hertoch Jan van Beyeren. 404. & seqq.
Sophia Comes een heylich wyf. 81
Stadingerlant. 131
Stavoren van die van Hollant bedwongen. 316
van de Vriesen belegert. 319. & seq. 359
Stellincwerf van Bisscop Jan bedwongen. 218
a Stellingis quid postularit episcopus Trajectensis. 563
Stephanus de Paus comt in Vrancryck. 28
Stichts leenmannen. 55
Stola quid. 630
Stole om den hals. de hant op de borst. 570. & seq.

T.

Tafelronde. 220. 581.
Tessel en Wieringen van Graef Floris verovert. 86
Teysterbant Graefschap by Tiel. 51

Theodericus quis, cui tres dedit Comitatus Otto III. Imperator. 491. 506
Tiel verraſt van den Hertoch van Gelre. 269
van die van Utrecht herwonnen. 271
t'Tolhuis. 606
Torenburch caſteel by Alcmaer. 162
Turris S. Martini quando extrui cœperit. 213. 570. & ſeq.
Tumelaers. 612. & ſeqq.
Tweedracht tuſſchen den Aertsbiſſchop van Colen en den Biſſchop van Utrecht. 18
Tweedracht binnen Utrecht. 271. 360

V.

Valentinianus Kerſten Keyſer. 5
Veembanc. 690. & ſeq.
Velua feudum Ultrajectinum. 84. & ſeq.
Verdrach tuſſchen den Biſſcop en Graef Floris. ibid.
Veſtis monachi olim quanti. 525
Vianenſes fundunt copias domini de Ryneſtein. 306
Vianenſis ditio an olim pars diœceſis. 610. & ſeq.
Vicus idem quod urbs. 469
Vicariatus des Roomſchen Rycks. 569
Vlamingen in Walcheren van Graef Floris geſlagen. 175
ſlaen den Coninc van Vrancryck. 195
Vlamingen voor Ziericzee geſlagen van Joncker Willem van Hollant. 195. & ſeq.
in Zeelant geſlagen van Graef Dideric de VII. 93
uit Hollant en Zeelant verdreven van Witte van Haemſtede Graef Floris baſtert broeder. 198. & ſeq.
van de Franſchen en Graef Willem geſlagen. 217. & ſeq.
Vlamingen gevangen en naeckt in Vlaenderen weder overgeſonden. 157
Ultrajecti variæ appellationes. 455. & ſeqq.
Voetboghen, hantbogen. 565
Voglesanck hofſtadt van Graef Floris. 180
Vollenho belegert van de Vrieſen. 205
wort ontſet. 207. & ſeq.
wort verbetert. 291
Voerſchoten. 111
Voorburch pagus. 39
Voorſt een ſeer ſterck caſteel in Overyſel. 119. 260

Vredelant castrum. 77
aldaer enen tol geset van den Heer van Amstel. ibid.
geeyscht van Hertoch Aelbrecht. 265
Vreesvicum adjudicatum diœcesi. 278
Vriesen slaen de Hollanders. 85. 232
slaen Graef Willem doot. 232
lyste van de geblevene in den slach. 233
Vriesen van Hertoch Aelbrecht geslagen. 305. & seqq.
315. & seqq.
Vronen. 187
Utrecht van de Denen gedestrueert. 37
ingenomen van Zweder van Bosinchem. 171
in protectie van Graef Dideric de VII. 100
aldaer brant. 289
belegert van Graef Willem. 229. & seq.
Graef Willem aldaer in syn voet geschoten. 230
St. Thomas kerck de eerste t'Utrecht. 6
Utrechtse branden in den lande van Gelre. 442. & seqq.
Vulfrannus Aertsbisschop van Senonen. 12
desselfs miraculen. 13. & seq.
wanneer gestorven. 14
Vultæ populi. 433. & seq.

W.

Wageningen uytgeplondert van die van Utrecht. 447
Wade quid. 608
Walachria olim Flandrorum. 568
Walgerus idem qui Waltgarius. 486
frater Theodorici I. 38
Wasda een foreest. 39
Werenfridus missus in Batuam. 15
Weesp en Muyden van Bisscop Jan verbrant. 251
Westvriesen geslagen van de Hollanders, 172
Wigbertus gesonden in Duytslant. 8
Willebrordi parentes. 8
Willebrordus van Egbert Priester gemaeckt. 8
van den selven met 11. gesellen gesonden in Duitslant. 9
soeckt Coninc Radbodus te bekeeren. ibid. & seq.
sticht een Capelle in die eere des H. Cruys t'Utrecht. 10
treckt na Romen om de benedictie van den Paus. ibid.

wort eerste Bisscop t'Utrecht. ibid.
wort van den Paus geheten Clemens. 11
sticht een clooster kerck van Canonicken. 11
wanneer gestorven. 14
Willem Bisscop t'Utrecht wil t' Bisdom weder overgeven. 192
Willem Graef van Hollant gecoren tot een Roomschen Coninc. 135
wort Ridder gemaeckt. ibid. & seqq.
wort borger t'Utrecht. 145
aldaer met een steen na hem geworpen. 161
neemt Valencyn in. 158
Willem van Beyeren wort syner sinnen onmachtich. 254
Willem Graef van Oestervant ryt toornich van syn vader wech. 293
gehoont aen tafel des Conincs van Vranckryck. 503. & seqq.
van den Vriesen gehult. 317
Willem van Arckel geprocreëert by de dochter des Hertogen van Gelre. 340
verdraecht hem met die van Gorcum. 344
en daerna oock met syn vader. ibid.
waer over hem die van Gorcum weer afvallen. 342. & seq.
wort gebracht int geselscap van Hertoch Willem van Beyeren. 342. & seq.
Willem van Beyeren een seer wys Heer. 366
wort siec en sterft. 380. & seq.
Willem des Graven broeder van Hollant gevangen. 101
ontkomt uter vangenisse. ibid.
trouwt des Graven dochter van Gelre. ibid.
vlucht voor den Grave van Loon. 110
komt met stercker heercracht uit Zeelant. 111
bidt den Bisscop om vergiffenis. 113
vaert over na Schotlant. ibid.
Wilhelmi indoles episcopi Trajectensis. 517. & seqq.
Willebrandus Bisscop treckt na 't heylige lant. 129
desselfs oorloch met de Drenten. 124
Willibaldus broeder van sinte Walburch. 15
Winckelmade dorp in Westvrieslant. 49
Winfridus komt uit Engelant in Duytslant. 16
wort

wort Bisscop te Ments. ibid.
wort van den Paus geheten Bonifacius. 17
wort Bisscop t'Utrecht. ibid.
Woudenberch ingenomen van Bisschop Jan. 249
Wulven ingenomen en nedergeworpen. 234

Y.

Ysselmonde een sterc casteel. 62
opgegeven aen den Grave van Hollant. 64
Ysselsteyn gedestrueert van die van Utrecht. 403
van Hertoch Willem belegert en opgegeven. 376. & seq.
van Heer Willem van Egmont herwonnen. 382

Z.

Zelandia Frisiæ olim pars. 482
ejusdem proprii Comitatus. 492
Zeerovers uitgeroeyt. 350
Zeeslach tusschen de Vlamingen en Hollanders. 200
tusschen Vrou Margrieten en Graef Willem haer soon. 244. & seq.
Ziericzee derdemael van den Vlamingen belegert. 199
Zuadenburchdam. 108
Zuitherdeshage ubi. 485
Zuithollant overompelt van den Hertoch van Brabant. 198
den selven daer weer uit verdreven. 199

Va-

Vacante adhuc pagella verbo id tantum addam, habuiſſe olim Scriverium Bekæ Codicem manuſcriptum, in quo de prælio navali inter Imperatricem Margaretam & Wilhelmum ejus filium narratio eſt paulo plenior, quam in eo, quo utimur, & quem Buchelius nobis dedit, verbis etiam interpretis nonnihil diſſimilis. Deſcripſi, prout reperi, ex Adverſariis, quæ habet, & aſſervat vir illuſtris Conſul Amſtelodamenſium Nicolaus Witſen. Ita autem ſe habet hæc: *Anno Domini* CIↃ. CCC. L. *ſurrexerunt in Hollandia dua interminabiles partialitates, ſcilicet Cabeljaux & Hoex, totam terram & continuum odium in invicem habentes. Cabbelaucenſes miſerant pro Wilhelmo Bavaria. qui veniens ex Gorichem a Delfenſibus, & multis aliis civitatibus, & pracipue a Kennemaris & Friſonibus receptus eſt & homagiatus. Hoekenſes miſerunt pro Margareta Imperatrice, qua non attendens, quod Comitatum jam ante Wilhelmo largita fuerat, ſtatuendo eum ſibi in tutorem, congregavit exercitum cum Eliſabeth filia ejus Regina Anglia, & miſit exercitum apud Veer, cui Wilhelmus filius ejus occurrit, & confligentes filius victus declinavit verſus Hollandiam, & poſt hac decretum, quod navale committerent bellum infra Briel & s'Graveſande. Quo commiſſo anno* CIↃ. CCC. LI. *in die tranſlationis Martini aqua manſit tribus diebus ſanguine permixta ex occiſis utrinſque partis. Sed tandem Regina laſſitudine fatigata defecit, & extenſis carbaſis ad Angliam transfretavit.* Si miretur quis, quod inter Codices tanta diverſitas,

ſitas, mirari poterit & illud, quod cum apud Bekam, quem Buchelius nobis dedit, nihil de Gunterlingis, nec de epiſcopi cum iis pugna, de qua ſupra interpres *p*. 236. idem tamen ad Hedam in vita Joannis IV. alium dicat ſe habuiſſe Bekæ Codicem manuſcriptum, in quo itidem ejus mentio, ita nimirum: *Anno* 1346. *pugnatum eſt ab epiſcopo una cum Huberto de Culénburch, Roberto de Arckel, & Jacobo de Nievelt in foro Palatino contra Gunterlingos numero trecentos*. Sic Codices variant. Nec ulla ratio hinc, cur mireris, quod id quod caput *S. Andreæ* interpres vocat ſupra *p*. 550. caput *S. Adriani* vocet Heda in Frederico *hiſt. Ultraj*. *p*. 274. Nam & variant ſcriptores. Sic quod Heda ibid. Gelris, Veteraquenſibus id adſcribit interpres *d. loc*. Et ſunt alia id genus plura, ſed quæ non tanti, ut notentur hic.

F I N I S.

